

K 6.899
3

დავ. უმცესობა

კლდობა

ბაბაშვილი
ა. მ. ა. ა.

168-40
1910-11

Handwritten notes in Georgian script along the right margin, including the number 12.

Handwritten notes in Georgian script at the bottom of the page.

199. 71 - 31

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

ლევ ტოლსტოი

19523

2,67

ა ლ ღ ბ რ მ ა

ჩ 6.899
3

რომანი სამ ნაწილად

თარგმანი პ. იაკეთელის

საგ-2000
შეამოწმებულია

საგ- წიგნის №	4898
საგ- წიგნის №	8748

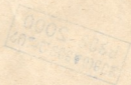
1928 წ.

შ რ მ ა

ბ ბ ი მ ი ს ი

6/VIII—28. შტ. № 1238,
მთავარლიტი № 276,
ტირაჟი 2000

მაშინ მოუხდა მას პეტრე და ბრტა: უფალო! რაოდენ გზის შემყოფოს ძმ. მან ჩემთან, და მიუტეო მას? ვიდრე შვდ გზისამდე? (სახ. მათ., თავი 18, მუხ. 21). ბრტა მას იესო: არა გატაც შენ: ვიდრე შვდ-გზისამდე, არამედ ვიდრე სამე-ოცდა-ათ-შვდ-გზის. (იქვე, მუხ. 22).

ანუ რ. სა ჰხედავ წტილსა თქალსა შინა ძმისა შენისა-სა, და დვირესა თქალსა შინა შენსა არა განიციდი? (სახ. მათ., თავი 7, მუხ. 3).

...ვინ უცოდტელ არს თქტმნგანი, პირველად მან დაუ-ტყვენ ქვტამ ნაგას ზედა. (სახ. იოანესი, თავ 8, მუხ. 7).

არა არს მოწაფე უფროს მოძლტარისა თვისისა; ხოლო განკრძალული იგი ყოველი იყავნ, ვითარცა მოძლტარი თვისი (სახ. ლუკასი, თავი 6, მუხ. 40).

„აღდგომაში“ აღდგომა არ არის.

ტოლსტოი მხატვარია და ამავე დროს ცხოვრების მასწავლებელი, საზოგადოებრივ მტკივან ადგილებს მკურნალი, როგორც მხატვარი ის დიდია, გენიალური, — როგორც მასწავლებელი, მკურნალი — უღონო და სუსტი. ტოლსტოი — ხელოვანი ერთი იმ იშვიათ ადამიანთაგანია, რომლებითაც ამაყობს და მუდამ იამაყებს კაცობრიობა. ტოლსტოი მოძღვარი, ფილოსოფოსი — ახალი სარწმუნოების დამაარსი — ერთი იმ მრავალთაგანია, რომლებიც სხვადასხვა ფერებით, სხვადასხვა სუბიექტიურა სურვილებით — ერთ რამეს აკეთებენ: ძველ ქვეყანას ამაგრებენ, ახალის დაბადებას, ზრდას და გამარჯვებას კი ხელს უშლიან. საამაყო, მორალისტ ტოლსტოიში კაცობრიობას არაფერი აქვს და არც ექნება, პირიქით. ტოლსტოი ავტორი „ომისა და ზავის,“ „ანა კარენინასი“ „აღდგომის“ სამართლიანად სდგას ხელოვნების იმ მწვერვალზე, რომლის სწორი უკავიათ მხოლოდ ერთეულთ: დანტეს, შექსპირს, პლშკინს, სერვანტესს, რუსთაველს. ტოლსტოი — ავტორი „ახალი სახარების,“ „ალსარების,“ „ცხოვრების აზრის,“ „კრეციკროვა სონატის“ — გაცილებით უფრო დაბლა სდგას, ვიდრე ლიუტერი, კალვინი, იან გუსი და სხვა „რეფორმატორები“ — ქრისტიანულ ეკლესიისა. და ეს არა მარტო იმიტომ, რომ ტოლსტოის ფილოსოფია, რელიგია, მოძღვრება მოკლებულაა ღრმა აზრებს, ახალ აღმოჩენებს აზროვნების სფეროში, არამედ და უმთავრესად იმიტომ, რომ რეაქციონურია, კონსერვატორული ეს ფილოსოფია, ეს მისი ახალი მოძღვრება. და ეს მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთის ოფიციალურმა ეკლესიამ ანათემას მისცა იგი, განდევნა თავის რიგებიდან; აბსოლუტიზმში არ სწყალობდა ტოლსტოის მოძღვრებას: — მიუხედავად იმისა, რომ რეაქციონურია ყოველგვარი რელიგია, კონსერვატორულია ყოველ გვარი ღმერთის ძიება.

ერთის მხრივ მხატვარი რევოლუციონერი, რომელიც თავისი რეალისტური კალმით გვიხატავს საშინელ სურათს პოლიტიკური და სარწმუნოებრივ აბსოლუტიზმის კლანჭებში მგმინავ რუსეთისა, უდიდეს აღშფოთებას იწვევს არსებულ სინამდვილისადმი, ზიზღს და სიძულვილს ბადებს მისადმი; მეორე მხრივ — მორალისტი მასწავლე-

ბელი, ღვთის მადიებელი და ქრისტიანობის საკმაოდ და სამარტოვანად შელახულ შენობის შემკეთებელი, პოპულიარიზატორი და მქადაგი კონსერვატორულ შეხედულებათა: „მეუფება ღვთისა თვით ჩვენშია“ და „ნუ ეწინააღმდეგებით ბოროტს“ — შემრიგებელი არსებულ სინამდვილესთან, პასივობის და უღონო ფატალიზმის ფილოსოფოსი — ასეთია ორგვარი სახე ტოლსტოისა: მხატვარისა და მოძღვარისა.

ლენინი ასე ახასიათებს ტოლსტოის ამ წინააღმდეგობებს თავის წერილში: „ტოლსტოი, როგორც სარკე რუსეთის რევოლუციის:“

„წინააღმდეგობანი ტოლსტოის ნაწერებში, მის მოძღვრებაში, სწავლაში, სკოლაში ნამდვილათ რომ თვალში გეცემათ. ერთის მხრივ გენიალური მხატვარი, რომელმაც მოგვეცა არა მარტო რუსეთის ცხოვრების შეუდარებელი სურათები, არამედ პირველ ხარისხოვანი ნაწერები მსოფლიო ლიტერატურისა, მეორე მხრივ — მემამულე, ქრისტეს მორწმუნე. ერთის მხრივ შესანიშნავი თავის სიძლიერით, უშუალო და გულწრფელი პროტესტით საზოგადოებრივ მატყუარობათა და სიყალბის წინააღმდეგ, — მეორე მხრივ კი „ტილსტოველი“ — ე. ი. საკმაოდ გაცეცხილი, ნერვებ აშლილი და ისტერიულად ყველაფრის დამტირალი ადამიანი, რომელსაც საერთოდ რუს ინტელიგენტს ეძახიან და რომელიც გულში იცემს მუქებს და გაყვირის: „ცუდი ვარ, საზიზღარი, მაგრამ მორალურ თვით-გაუმჯობესებაზე ვმუშაობ და აი უკვე არ ვსჭამ ხორცს და ვიკვებები მხოლოდ ბრინჯის კატლეტებით.“ ერთის მხრივ დაუზოგავი კრიტიკა კაპიტალისტური ექსპლოატაციისა, გამოაშკარავება მთავრობის ძალადობათა, სასამართლოს და სახელმწიფო მმართველობის კომედიისა, დღის სინათლეზე გამოტანა იმ ღრმა წინააღმდეგობათა უფსკრულის, რომელიც თან ახლავს სიმდიდრის ზრდას და ცივილიზაციის მიხწევებს ერთის მხრივ და სიღარიბის, ჩამორჩენილობის და მუშათა მასების ტანჯვა წვალების ზრდას — მეორე მხრივ; და ამავე დროს — მქადაგი „ნუ ებრძვი ბოროტს“. ერთის მხრივ ნამდვილი ფხიზელი რეალიზმი, ყოველგვარ და ყველაფერ ნილაბების ამხსნელი, მეორე მხრივ ქადაგობა ყველაზე უფრო საძაგი და საზიზღარ რამისა, რაიც კი არსებობს მთელ მსოფლიოში, სახელდობრ: სარწმუნოების საბაზინო ხუცები შევსცვალოთ მორალურ შეგნების ხუცებათ — ე. ი. ქადაგობა ყველაზე უფრო ფაქიზი და მაშასადამე ყველაზე უფრო საზიზღარი ცრუმორწმუნოებისა.“

ასე დაახასიათა ლენინმა ტოლსტოი და ამ დაახასიათებაში არის მთელი ტოლსტოი: გენიალური მხატვარი და რეაქციონერი მოძღვარი.

და როდესაც დღეს — ტოლსტოის მოგონებასთან დაკავშირებით: საკმაოდ ცხარე კამათი ატყდა ტოლსტოის დაფასების შესახებ. ლეტარულ პარტიის მიერ — ჩვენის აზრით ლენინის ზევით მოყვანილი სიტყვები ადვილად ასახსნელ მასალებს გვაძლევენ: ტოლსტოი მიუღებელია ჩვენთვის, როგორც მორალისტი, ფილოსოფოსი, ღვთის მაძიებელი, — ტოლსტოი ჩვენია, როგორც მხატვარი, უდიდესი ზელოვნებით შემსრულებელი ცხოვრების სურათებისა. მხატვარ ტოლსტოის მემკვიდრეობა პროლეტარიატის უდავო საკუთრებაა. „Это наследство берет и над ним работает российский пролетариат.“ — ასე სიტყვა ლენინმა თავის მეორე წერილში ტოლსტოიზე. (ლ. ნ. ტოლსტოი — მისი სიკვდილის გამო).

რომანი „აღდგომა“ დაწერილია მაშინ, როდესაც ტოლსტოი მორალისტი, ქრისტიანობის რეფორმატორი, ახალი ღმერთის მაძიებელი — საბოლოოდ ჩამოყალიბდა. ამიტომაც არის, რომ „აღდგომაში“ ასე სრულათ ნახა გამოხატულება ტოლსტოის ფილოსოფიამ. ტოლსტოის არც ერთი სხვა ნაწარმოები (მხატვრული) არ არის ისე დამძიმებული ავტორის რელიგიური ფილოსოფიით, როგორც ეს რომანი. არც „ომსა და ზავში“, არც „ანა კარენინაში“ და სხვა მხატვრულ ნაწერებში — არ გამოსჭვივის ისე ვაბედულათ და აშკარათ მოძღვრება და მორალი, როგორც 70 წლიან ტოლსტოის ამ რომანში. ამიტომაც არის, რომ მხატვრულ ღირსებების მხრივ „აღდგომა“ აუცილებელია უფრო დაბლა სდგას, ვიდრე სხვა შედევრები ტოლსტოის კალამისა, როგორც მაგ. „ომი და ზავი,“ და „ანა კარენინა.“ რასაკვირველია ეს სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ „აღდგომა“ საერთოდ დაბალი ღირსების ნაწარმოებია, რასაკვირველია არა. ჩვენ მხოლოდ იმის თქმა გვინდა, რომ იგი უფრო დაბლა სდგას, როგორც მხატვრული ნაწარმოები, ვიდრე მსოფლიო ლიტერატურის შედევრები: „ომი და ზავი“ და „ანა კარენინა.“ ამის დანაშაული საცხებით და სრულიად აწევს ტოლსტოი მორალისტს; საინტერესოა და ღირს შესანიშნო, რომ იქ, სადაც ტოლსტოი მხატვარი თავს აღწევს თავის ანტიპოდ - ტოლსტოი მორალისტს — ასეთი ადგილები კი ბევრია „აღდგომაში“ — განსაკუთრებით მაშინ, როცა ავტორი მისთვის ჩვეული გენიალური სიმარტივით გვიხატავს მაშინდელი რუსეთის ყოფაცხოვრების კოშმარულ სურათებს — ასეთ მომენტებში — „აღდგომა“ აღწევს „ომისა და ზავის“ საუკეთესო ადგილების სიმაღლეს.

რაზე მოგვითხრობს „აღდგომა“?

მოკლეთ მისი შინაარსი, სიუჟეტი ასეთია.

დამიტრი ნეხლიუდოვს შეუყვარდება კატიუშა მასლოვა. ნეხლიუდოვი მდიდარი თავადია, მემამულე, ნაძდვილი „ბარჩუკი“. კატიუშა მასლოვა კი ნახევრათ მოსამსახურე, მემჩანურ წრეებიდან გამოსული, უპატრონო და უსახლკარო ახალგაზრდა ქალი. ცხოვრობს იგი როგორც მოსამსახურე და აღრზდილია ნეხლიუდოვის ნათესავ ქალებთან, ასეთივე მემამულეებთან. იმ დროს, როდესაც კატიუშა პირველათ ნახავს და შეიყვარებს ნეხლიუდოვს, ეს უკანასკნელი სტუმრათა კატიუშას ამღზრდელებთან. იგი სტუდენტია, ახალგაზრდა, ჯერ კიდევ გამოუცდელი „ცხოვრების საკითხებში“. მასაც მოხვდება თვალში ლამაზი ახალგაზრდა ქალი. სიყვარულის გრძნობა ორივეს შეიპყრობს. საინტერესოა, რომ არც ქალი და არც ვაჟი არ ფიქრობენ ხორციელ კავშირზე. უყვართ ერთმანეთი „სულიერი სიყვარულით“ და ამაში ნახულობენ უდიდეს ბედნიერებას. რაოდენიმე ხნის შემდეგ დამიტრი ნეხლიუდოვი მიემგზავრება სწავლის დასამთავრებლად.

გაივლის ორი წელი და დამიტრი ნეხლიუდოვი, ახლა უკვე ბრწყინვალე ოფიცერი და ცხოვრებაში საკმაოდ გამოცდილი — რაოდენიმე დღით შემოიარს თავისი ნათესავ ქალებთან. კატიუშა იმავე გრძნობებით ხვდება მას, მაგრამ დამიტრის ეხლა უკვე სხვა აინტერესებს: კატიუშას ლამაზი ტანი. და კიდევაც მიახწევს საწადელს. წასვლის წინა დღით შეაცდენს კატიუშას და „სიტკბოების საფასურათ“ დაუტოვებს ას მანეთს. ამის შემდეგ გაივლის ათი წელი. ამ ხნის განმავლობაში კატიუშას ბედი ჩვეულებრივი გზით მიდის. „მოწყალე“ ქალბატონები ვაიგებენ რა, რომ იგი ფეხმძიმეთაა, სახლიდან დაითხოვენ. შემდეგ ჩვეულებრივი გენიალური სიმარტივით და სიძლიერით აღწერილი — ახალგაზრდა ქალის დალუქვისა — პროსტიტუციის, ხორცილ ვაჭრობის გზა, — ყვითელი ბილეთი, დამე ორგები და დღე კი ძილი და მოწყენა. ნეხლიუდოვი და მისდამი სიყვარული დავიწყებულია.

აგრედვე ჩვეულებრივ მიდის ნეხლიუდოვის გზა. ბრწყინვალე თავადი, მდიდარი მემამულე, მესაკუთრე მრავალ ათას დენიატინა მიწისა, რომელსაც ამუშავებენ „თავისუფალი“ გლეხები, რომ ნეხლიუდოვს თვეში რაოდენიმე ათასი მანეთი უგზავნონ — თვით კი შიშველ-ტიტგელნი იყვენ, ქეიფობა, ქალებში დროს ტარება, თეატრები, ფულების ფლანგვა და ბოლოს ფიქრები იმაზე, რომ მოაწყოს თავის საკუთარი ოჯახი; საცოლექ არჩეულია — ენიაენა კორჩაგინა. ამავე დროს მოწყენა, უინტერესობა ცხოვრებით. მობეზრდა ყველაფერი. ფულებს რაც შეეძლო ყველაფერი იყიდა და შეიძინა, იგემა

და გამოსცადა. მაგრამ მოსწყინდა უკვე ეს, ფულებით კი ფერს იშოვი.

კატიუშა მასლოვა, მისი დალუპვის ღამე, ასი მანეთი საჩუქარი, რომელიც მან ასეთი თავაზიანობით გაიღო ადამიანის მთელი ცხოვრების დალუპვის ფასად — ყველაფერი ეს უკვე დავიწყებულია. ჩვეულებრივი „ბარინი,“ ჩვეულებრივი ცხოვრება და ალბათ ჩვეულებრივი სიკვდილიც. სხვისი შრომა და მისი განცხრომა. მაგრამ აი ამ ჩვეულებრივ ცხოვრებაში უჩვეულო შემთხვევა შემოიჭრება. ათი წლის შემდეგ მოხდა ეს. სრულიად შემთხვევით ნებლიუდოვი და მასლოვა კვლავ ხვდებიან ერთმანეთს სასამართლოს დარბაზში: ნებლიუდოვი როგორც ნაფიცი მსაჯული, კატიუშა კი როგორც ბრალდებული. მასლოვას ბრალს სდებენ მასში, რომ მან მოწამლა ვილაც ვაქარი. ნაფიცი მსაჯულთა დაუდევრობის და მოსამართლეთა ბიუროკრატიზმის წყალობით სრულიათ უდანაშაულო მასლოვას კატორღაში გაგზავნას მიუსჯიან.

ნებლიუდოვი თვით კარგათ ხედავს თუ როგორ უსამართლოთ ისჯება ოდესღაც მის ნიერ გაუპატიურებული მასლოვა.

მასში ილვიძებს „ნამდვილი ადამიანი,“ „სულიერი მე“ კეთილის და სამართლიანობის მოყვარული პიროვნება. ის მიხვდება თუ როგორ უსამართლოთ დაისჯა მასლოვას ქალი; იმასაც გრძნობს, რომ პროსტიტუციის და ზოციით ვაჭრობის გზაზე სწორედ მან შეაყენა იგი. სინდისის ქეჯნა მოსვენებას არ აძლევს მას და ისიც გადასწყვეტს როგორმე გადაარჩინოს სასჯელს თავისი მსხვერპლი, ან და მასთან ერთად გაიზიაროს მისი ბედი. აქედან იწყება ნებლიუდოვის „აღდგომა.“ ნებლიუდოვი სახელიანი კაცია, მდიდარიც, ნაცნობები ბევრი ყავს, პროტექციის გაკეთებაც შეუძლია. და აი დადის ის სხვადასხვა „ქვეყნის ბატონ ბატონებთან,“ ესენი არიან გუბერნატორები, სენატორები, ცნობილი ადვოკატები, უფრო ხშირათ კი მათი ცოლები და მათი ცოლების მეგობარი ქალები. — სასჯელიდან ვერ იხსნის. მართლაც და გასაკვირი ამბავია. ბრწყინვალე თავადი პროსტიტუტკას მფარველი! — მაგრამ კატორღას გადასახლებაზე შეუვლიან. კატიუშას შემწყობით ნებლიუდოვი ეცნობა საბყრობილეთა მცხოვრებთ, იქ გამეფებულ რეჟიმს, უსამართლოებას, უსინდისობას, ადამიანის დამცირებას და დაცინვას, დიდ კაცთა სულმოკლეობას, მექრთამეობას, ბიუროკრატიზმს და ფეხზე მკიდიაობას. მთელი საშინელი სახე დამონებულ და მონათ მფლობელ რუსეთისა მის წინ წარმოსდგება კომმარული სიმახინჯით და წარმოუდგენელი სიაშკარავით. „კეთილშობილი“ კნიაზი საბოლოოდ რწმუნდება არსებულ

მდგომარეობის საზიზღრობებაში და უსამართლობაში. და გადასწყვეტს
 გაბედულად: დაშორდეს ამ სინამდვილეს, გაიქცეს მისგან, ეტყობოდეს
 და სამუდამოთ მოცილდეს ყოველივე მას, რაიც შეადგენდა დღევან-
 დლამდის მისი ყოველდღიურ ცხოვრების წყაროს და შინაარსს.
 მასლოვას უცხადებს, რომ თავისი წარსული ცოდვების „გამოსასყი-
 დათ“ მან გადასწყვიტა ცოლათ შეირთოს იგი და გაიზიაროს მისი
 ბედი, როგორც არ უნდა იქნეს ის.

კატიუშა მასლოვა, რომელსაც არ დაეიწყნია არც საბედისწე-
 როს ლამე, არც ამ ლამის „საფასური“ — 100 მანეთი — უარზეა. ის
 კარგად ხედავს, რომ ნებლიუდოვი ამას სჩადის არა იმიტომ, რომ
 უყვარს მასლოვა, არა მასლოვასათვის, არამედ თავისი საკუთარი
 თავისათვის, პირადი, ეგოისტური-შინაზრებით: დაიხსნას, გადაარ-
 ჩინოს თავისი შინაგანი მე, თავისი სული. მთელი წარსული ცხოვ-
 რება ცოდვა იყო, არა ღვთისნიერი, არა ქრისტიანული იყო ეს
 ცხოვრება; — უნდა გამოსწორდეს იგი, ძველი ცოდვები უნდა მონა-
 ნიებულ და გამოსყიდულ იქნეს. და ნებლიუდოვიც გადასწყვეტს
 გამოსყიდოს ცოდვები იმ ადამიანის წინაშე, რომლის მიმართაც ის
 ყველაზედ უფრო გრძნობს დამნაშავედ თავს — კატიუშა მასლოვას
 წინაშე; კატიუშას ადგილს, რომ სხვა ვინმე იყოს — ის სწორედ ასე-
 ვე მოიქცეოდა, რადგან ის თავის ბედს უკავშირებს არა მასლოვას
 პიროვნებას, როგორც ასეთს, არამედ ადამიანს, რომლის წინაშეც ის
 დამნაშავეა. როგორც თავის საკუთარ „სულზე“ მზრუნავი — ნებლიუ-
 დოვი მართალია, ის სწორედ ასე უნდა მოქცეულიყო, მაგრამ კატი-
 უშაც ასევე მართალია, როდესაც იგი ნებლიუდოვის ამ „გმირობას“
 ამ გვარად უპასუხებს:

„წადი ჩემგან, მომშორდი! მე კატორღელი ვარ, შენ კი თავა-
 დი... შენ ის გინდა, რომ ჩემით გადაარჩინო, დაიხსნა საკუთარი
 თავი. ამ ქვეყნად ჩემით სტკებოდი, ეხლა ისიც გინდა, რომ იმ
 ქვეყნათაც ჩემით ცხონდე! მეზიზღები, მეძაგები შენც და შენი სათ-
 ვალები, და მთელი შენი ეს ჩასუქებული, საზიზღარი სახე. წადი,
 წადი, მომშორდი აქედან!“

ნებლიუდოვი თავისას არ იშლის და კატიუშას გაყვება გადა-
 სახლებაში. რომანი თავდება მით, რომ ნებლიუდოვი თავის „აღდ-
 გომის“ პროცესს დაამთავრებს სახარებით: სახარებაში ნახავს ის
 ცხოვრების და არსებობის აზრს. თურმე საჭირო იყო მხოლოდ სახა-
 რების წაკითხვა, მისი გაგება და მიღება და ამ ქვეყნად ყოველივე
 თავის რიგზე — სიყვარულის და ძმობის — მოეწყობოდა.

ავტორი არას ამბობს იმის შესახებ, თუ როგორ მოეწივრება მას ვასილ ვასილეს და ნებლიუდოვის შემდეგი ცხოვრება, როგორ იყო „აღმდგარ“ ნებლიუდოვის ცხოვრებას გზა, როგორ მოახერხა მან სახარების აზრების განხორციელება ყოველდღიურ ცხოვრებაში.. ამის შესახებ ავტორი არაფერს ამბობს. ავტორისათვის ეს არც არის საინტერესო და მნიშვნელოვანი; საკმაოა ის, რომ მან გვაჩვენა თუ რა ყოფილა ცხოვრების აზრი, ადამიანის დანიშნულება; — დაგვიხატა ის, თუ როგორ მოხდა თითქმის სრულიად დაღუპულ ადამიანის „მკვდრეთით აღდგომა“ — და გვეუბნება: ვისაც კი გასურთ იყოთ ბედნიერი ნამდვილი ბედნიერებით, გადააჩინოთ ადამიანური „სული“, იცხოვროთ ამ ქვეყნად შექმნილ სამოთხეში მარადის, — აი მოიქცეთ ისე, როგორც მოიქცა დიმიტრი ნებლიუდოვი... იცხოვრეთ ისე, როგორც ამას გვასწავლის სახარება (მათე, თავი XVIII) და ცხოვრების საიდუმლო ახსნილი იქნება თქვენთვის.

„ეძებეთ ღვთის მეუფება და სიმართლე მისი, დანარჩენი კი თავის თავად მოვა; ჩვენ კი ვეძებთ სწორედ ამ დანარჩენს და, ცხადია, ვერ ვნახულობთ მას.“

რომანის უკანასკნელ გვერდზე ტოლსტოი სწერს: „მკვდრეთით აღმდგარ“ ნებლიუდოვის განცდებზე და გრძნობებზე სახარების კითხვის დროს:

„შემდეგ იგი ჩააცქერდა სანათურის სინათლეს და მიყურდა. მოავიწყდა მთელი უწესრიგობა და უვარგისობა ჩვენი ცხოვრებისა და აშკარად წარმოუდგა ის, თუ როგორი იქნებოდა ეს ცხოვრება, რომ ადამიანების აღზრდა ხდებოდა სახარების მიხედვით; და იგრძნო მისთვის უჩვეულო სიხარული და სიტკბოება. თითქოს დიდი ხნის მწუხარებისა და ტანჯვების შემდეგ მოიპოვა უცებ სიმშვიდე და თავისუფლება.“

მთელი ღამე არ ეძინა და როგორც ეს ემართებათ ძალიან ბევრს მათ შორის, რომლებიც პირველად კითხულობენ სახარებას, კითხვის დროს მთელი თავისი მნიშვნელობით ესმოდა და გრძნობდა სიტყვებს, რომლებიც წანეთაც არა ერთხელ წაუკითხავს, მარა ვერ შეუშინებია. როგორც ღრუბელი წყალს, ისე ისრუტავდა ის ყოველივე საჭიროს, მნიშვნელოვანს და სასიამოვნოს, რაიც კი იშლებოდა მის წინ წიგნში და ყოველივე ის, რასაც კი კითხულობდა — თითქოს უმტკიცებდა, აგრძნობინებდა, უახლოვებდა იმას, რაიც მან დიდი ხანია იცოდა წინეთაც, მაგრამ არ ქონდა შეგნებული მთელი მისი მნიშვნელობით და არც სწამდა ის. ეხლა კი მან უკვე სავსებით შეიგნო, ეს და კიდევაც იწამა ის. როდესაც წაიკითხა მათეს სახარების ის ადგილები, რომ-

ლებიც მას ყოველთვის წინეთაც რაღაც განსაკუთრებულს აგრძობდა. ნებადა, მან ეხლა პირველათ დაინახა მათში, — არა მშვენიერი და განყენებული აზრები, არამედ მარტივი, უბრალო, ნათელი და პრაქტიკულათ განსახორციელებელი კანონები, რომლებიც, თუ კი მათ შევასრულებთ [რაიც სავსებით შესაძლო იყო] და ამყარებდნენ სრულიად ახალ წყობილებას ადამიანთა საზოგადოებაში, რომელშიაც არამც თუ ისპობოდა თავისთავად ის, რაიც ასე აღელვებდა და აღშფოთებდა ნებლიუდოვს; არამედ აგრეთვე მისაღწევი ხდებოდა ის უმაღლესი და უზენაესი, კაცობრიობისათვის ხელ მისაწდომი მაღლი — რომელსაც ეწოდება „ღვთის მეუფება ამ ქვეყნათ“.

აი სწორედ ამაში გამოიხატა ნებლიუდოვის აღდგომა. იყო ადამიანი მდიდარი და ყოველივეს შემძლე, მაგრამ ცოდვებით და არა რიგიან საქმეებით იყო აღსავსე მისი ცხოვრება; ეს უკანასკნელიც უფერული, უინტერესო გამოდგა და უშინაარსო შეიქმნა მისთვის; და მერმეთ შეიგნო მან სიწამხდრე და არაბაობა ამ ცხოვრებისა, მოინანია ცოდვები ახალი ცხოვრების მიღებით. სახარებაში, ქრისტეს მოძღვრებაში ნახა ეს ახალი ცხოვრება და უკვე აღზდგა ახალ ადამიანად; ცხოვრებაც საინტერესო და შინაარსიანი შეიქმნა მისთვის. უიმედობა და მწუხარებაც გაქრენ ძველ ცოდვილ ცხოვრებასთან ერთად.

ასე ფიქრობს ნებლიუდოვი, ასე ფიქრობს ტოლსტოი და კიდევაც გვეძახის აქეთკენ; იცხოვრეთ ისე, როგორც ამას გვასწავლის ქრისტე — ტოლსტოის თეოლოგია — და სამოთხე ამ ქვეყნადაც მოეწყობა. რომ თავად ნებლიუდოვის ცხოვრება იყო ყოველ მხრივ საზიზღი, ამაში ჩვენ ტოლსტოის სავსებით ვეთანხმებით. მაგრამ ჩვენ ვერასოდეს ვერ გავიზიარებთ იმ აზრს, რომ ყველაფერი ეს მოისპობა თუ კი სახარებას მოვკიდებთ ხელს და მისებრ ვიცხოვრებთ: — მოისპობა მდიდარ-ღარიბნი; ბატონობა და მონობა, მექრთამეობა და ქურდობა, ზორციით და სულით ვაქრობა; ერთი სიტყვით მოისპობა ყოველგვარი ბოროტება და დამყარდება ქრისტეს მეუფება ამ ქვეყნათ. ამაში ჩვენ ტოლსტოის, ცხადია და გასაგები, ვერ დავეთანხმებით. პირიქით: ტოლსტოის ეს სწავლება, მოძღვრება ღირსია ისეთივე სასტიკი შებრძოლების, როგორათაც ებრძოდა რევოლუციის პარტია ძველ რუსეთის წესწყობილებას: იმიტომ რომ ძველი რუსეთის პირმშო შვილია ტოლსტოის ეს მოძღვრება და სწორედ ძველი ქვეყნის საყუდარი და ფუძეა ტოლსტოის რწმუნება, რომ სახარების კითხვით მოხდება კაცობრიობის განახლება და აღდგომა.

ტოლსტოის ფილოსოფია უაღრესათ ფატალისტური, ობიექტურათ რეაქციონური და მდგომარეობასთან შემრიგებელია. არ არის

საჭირო ბრძოლა არსებულ უკულმართობათან, ყოველგვარი ბრძოლა რომელიც მიმართული სხვების წინააღმდეგსა, თუგანდ უსამართლო წესწყობილების მოსასპობად—თავისთავად ცოდვია და უკულმართობა. ბრძოლა დასაშვებია მხოლოდ საკუთარ თავის წინააღმდეგ რათა შენში გაიმარჯვოს ღვთაებრივმა სულმა ცხოველ ხორცზე. სული კეთილის მატარებელია და ყოველთვის კეთილისაქენ გვეძახის, ხორცი კი ცოდვებისაქენ. ნებლიუდოვი აღზდგა არა იმით, რომ მეტრძოლი შეიქმნა არსებულ უსამართლო წესწყობილების წინააღმდეგ; არამედ იმით, რომ თავისი თავი გამოიცვალა, დასძლია ცოდვილი ხორცი, უკუაგდო გარყვნილი ცხოვრება დღევანდელ „კულტურულ“ ადამიანისა და საბარების მიხედვით შეუდგა ახალ ცხოვრებას. მაგრამ როდის შეუძლია სულს გაიმარჯვოს ხორცზე—ნამდვილ ადამიანს წუთიერ, მოჩვენებით ადამიანზე, სიმართლეს ბოროტზე—მხოლოდ მაშინ, როდესაც ჩვენ, ადამიანები რაც შეიძლება ახლოს მივალთ ბუნებასთან, რაც შეიძლება მეტად გაემარტივდებით, რაც შეიძლება უფრო დაუახლოვდებით ცხოვრების იმ წესს, რომელიც აქვთ პირველყოფილ ადამიანებს, რომლებსაც მოთხოვნილება ძალიან ცოტა აქვთ და ამ ცოტა მოთხოვნილებათა შესრულებით ბედნიერად სთვლიან თავიანთ თავს. ასეთია „აღდგომაში“ ტოლსტოის მოძღვრებით მცხოვრები უსახელო მოხუცი ბორანთან რომ შეხედება ნებლიუდოვს. არაფერი აქვს მას და არც არაფერი უნდა ქონდეს. მაწანწალაა და უსახლკარო; ხშირად პურიც არა აქვს მაგრამ ბედნიერია და მუდამ მზიარული, რადგან მუდამ ბუნებასთან არის და თანამედროვე კულტურის არაფერი ესმის და არც არაფერი სწამს. მეფეც სწამს და თავისი დაეიც, სწორედ“ ისე როგორც საბარებაშია—„ღმერთს ღმერთის, და კეისარს კეისრის. „ტოლსტოვსტვო“ აუცილებელივ განმეორებაა რუსეთის ნიადაგზე ფრანგ რუსოს გამარტივების ფილოსოფიის. გენიალური განსჯერეტა იყო, როდესაც ლენინმა ტოლსტოის უწოდა „ჩვენ ბარინ მწერლებში ყველაზედ უფრო მუეიკი მწერალი.“ მაგრამ მთავარი აქ ის იყო, რომ ეს „ყველაზედ უფრო მუეიკი ბარინი“ ცრუ და ყალბ, სწორედ მუეიკების (რასაკვირველია მუშათა კლასისაც) დამლუპავ გზას ადგა და იცავდა; ის ვითომც და მომხრე იყო კერძო საკუთრების მოსპობის მიწაზე—თუმცა ნებლიუდოვი ძალიან ზანტად კიდებდა ამ საქმეს ხელს, ბოლოს ისე გამოდის სულ მიანება მას თავი, ყოველ შემთხვევაში რომანი ამის შესახებ არაფერს ამბობს,—მომხრე იყო გლეხების პოლიტიკურ ეკონომიურ განთავისუფლების ღმსოლიუტიზმის ბრჭყალებისაგან, კიდევაც იმალებდა ხმას ამის სასარგებლოთ (დაუფიწყარი „He могу молчать“), მაგრამ ყოველივე ამის განსახორციელებლათ ისეთ

წამლებს იძლეოდა, რომ არარად ხდიდა მთელ თავის სურვილებს. კლასთა ბრძოლა მისთვის არ არსებობდა; სოციალიზმს—იმ სოციალიზმს, რომელიც ბოლოს მოუღებს კერძო საკუთრებას საერთოდ და არა მარტო მიწაზე, ის არ ღებულობდა; პოლიტიკური ბრძოლა ხომ წინასწარვე დაწუნებული იყო მის მიერ, როგორც უდიდესი ცოდვა და დანაშაული, პოლიტიკურ ბრძოლას, ხომ თან ახლდა სისხლის ღვრა და სისხლი კი გამოუსყიდავი ბოროტება იყო ტოლსტოისათვის. ის არ უწყევდა ანგარიშს იმას, რომ სისხლი მაინც იღვრებოდა, რომ ადამიანებს მაინც კლავდნენ და მერე რომელ ადამიანებს? ერის საამაყო შვილებს. მისთვის დაფარული იყო აუხსნელ საფარით უბრალო ქრეშარიტება: სჯობს ერთის სიკვდილი ათასების დაღუპვას, სჯობს ერთეულები შეეწიროს მილიონების ბედნიერებას. ერთი წვეთი ადამიანის სისხლისა მისთვის ფასდებოდა როგორც ზღვა სისხლი მრავალ მილიონებისა. მართალია—დედის ცრემლები შვილის დაკარგვაზე რომელი საზომით განიზომება? მაგრამ საკაცობრიო საქმეების გადაწყვეტის და მოგვარების დროს მარტო დედის ცრემლებიდან ხომ ვერ გამოვალთ. თუმცა ისიც სათქმელია, რომ ტოლსტოის მოძღვრება მხოლოდ სიტყვებით აშრობს დედის თვალეზზე ცრემლებს, თორემ ფაქტიურად კი იგი ვერაფერ საშუალებას იძლევა მათ მოსასპობლად.

ტოლსტოი მხატვარი ობიექტურად უდიდესი რევოლუციონერი იყო, რადგან უდიდესი სიძლიერით არყვედა ძველი ქვეყნის ფუძეს მისი მხატვრული კალამი. ტოლსტოის ნაწერები ეს დაკვეთილი სისხლი და ცრემლია რუსეთის ხალხის მიერ დაღვრილი აბსოლიუტიზმის ბატონობის დროს.

„აღდგომის“ საუკეთესო ადგილები სწორედ ის ფურცლებია, რომლებიც დაუზოგავი გაბედულობით და უშიშრობით ამხელენ ძველი რუსეთის გაბატონებულ წრეთა განცხრომაში და გაბრწინებაში ჩაფლულ ცხოვრებას. საჭიროა ადამიანი საბოლოოდ დაკარგოს სიმართლისა და პატიოსნებისადმი ყოველგვარი პატივისცემა, შავისა და თეთრის გარჩევის უნარიანობა, უბრალო ადამიანური რიგიანობა და სიფაქიზე, — რომ წაიკითხოს „აღდგომა“ და არ იგრძნოს უსაზღვრო სიძულვილი, ზიზღი და აღშფოთება იმ წესწყობილებისა და საზოგადოებისადმი, რომელშიაც ხდება ყოველივე ეს. ყველა ეს მაღალ და დაბალ საფეხურებზე მოკალათებული ჩინოვნიკები და ბიუროკრატები, დაწყებული მინისტრებით და გათავებული საპურობილეთა მეთვალყურეებით—დაუფიწყარი და უტყუარი ცოცხალი ნიშნები არიან მისი,

რომ დასაღუპია და დაიღუპება კიდევ ამათზე აშენებული სახელმწიფო და მისი მართვა-გამგეობა.

ტოლსტოი არ ხარბობს ფერებს, — რათა დაგვიხატოს ძველი ქვეყნის საძაგი სახის ნამდვილი სურათი, გასაოცი სიღინჯით, უჩვეულო უბრალოებით და სიმარტივით, ვითომც და ცივი გულით— გვიხატავს ის ადამიანების სიწამბდრეთა ქაობს. ტოლსტოი შეურიგებელი მტერი იყო ამ ქაობის, რომელსაც სახელათ ძველი რუსეთი ეწოდა და გასაკვირი არაა, რომ ქაობიც არ სწყალობდა მას. ტოლსტოი დევნილი იყო ოფიციალურ რუსეთისა და მისი ეკლესიის მიერ. „აღდგომამაც“ დასაზიარებული „ნახა მკითხველი“.

ვიმეორებთ, უდავოა მხატვარ ტოლსტოის ობიექტური რევოლუციონერობა; მაგრამ უდავოა ისიც, რომ მას არ ქონდა სწორი წამალი ავადმყოფ რუსეთის მოსარჩენათ. მისი წამალი საწამლავი იყო, საბედნიეროთ ტოლსტოი მხატვარი იმდენად სჯობნიდა, სძლევდა, მაღლა იდგა ტოლსტოი საზოგადოებრივ მკურნალზე და მასწავლებელზე, — რომ ხელოვნების უმწვენიერესი ოსტატობით შესრულებული შედევრები ძველი ადამიანის შერცხვენისა და ახალ, ღირსეულ ადამიანის ძიებისა, — სავსებით ფარავენ ტოლსტოის მოძღვარის ახალ რელიგიის და პასივობის ფილოსოფიას.

ამიტომ მოხდა ის „სასწაული“, რომ ტოლსტოი — მხატვარს მილიონები „სცემდენ (და დღესაც სცემენ) თაყვანს“, — მაშინ როდესაც ტოლსტოი — მორალისტს და ფილოსოფოსს, მხოლოდ ერთეულები ყავს მიმდევრებათ და ისინიც ქრებიან. „ომი და ზავი“, „ანა კარენინი“, „აღდგომა“, „სოცხალი ლეში“ — დაუფიწყარი ნაყოფებია კაცობრიობის უდიდეს შვილისა, — „круг чтения“-ს კი დღესაც მხოლოდ ერთეულები კითხულობენ.

ცხადია, ტოლსტოი მთელ ქვეყანას ეკუთვნის; მისი ფესვები ძველი ფეოდალური რუსეთის ნიადაგშია აღზრდილი, მაგრამ ამ ფესვებმა ისეთი ვეებერთელა, მაღალი და ძლიერი შტოები მოიტანა — რომ, მათი ფოთლების რხევა და შრიალი ძველი ქვეყნის ფარგლებს და საზღვრებს ადვილად და იოლად გადასცილდა. ტოლსტოი ხელოვანი — არ მომკვდარა. ის სცოცხლობს. და იცოცხლებს მანამ, სანამ კი კაცობრიობაში ადგილი ექნება სიყვარულის გრძობას, ადამიანის „ადამიანობას“, ყოველ სიმბახიჯისადმი სიძულვილს და მწვენიერებისადმი აღფრთოვანებას. ტოლსტოი ადამიანობის საკუთრებაა, ტოლსტოი — ავტორი „ომისა და ზავის“, „ანა კარენინისა“, „აღდგომის“.

* აღნიშნულ გამოცემაში შეტანილია ყველა ის ადგილები, რომლებიც თავის დროზე ამოღებულ იქნა ცენზურისაგან.

ნაწილი პირველი.

I

თუმცა ადამიანები ერთ პატარა ალაგას რამდენიმე ასი ათასი ურთად შეგროვილიყვენ, ყოველსავე ღონეს ხმარობდენ გაენადგურებინათ თავის გარშემო ყველაფერი, აბოლებდენ ქვა-ნახაზს, ამტვრევდენ ხეებს, ჰკლევდენ ბალახებს, მაგრამ გაზაფხული მაინც გაზაფხულად იყო და თავისი ძლიერება ქალაქშიაც გამოუჩინა. მზე თავის მხურვალე სხივებს უხეად ჰყენდა ზამთრისაგან ვათოშით დედა-მიწას აქა-იქ დარჩენილ ბალახს თავი ამოეყო. ათას ფერად აყვავებული ხეები საუცხოვო ელფერს სდებდა არე-მარეს. პატარა ჩიტები, ეშხით დამთვრალნი, ეივით-ხივილით ეგებებოდენ ნახ გაზაფხულს. ზამთრის სუსხით მიმკვდარებული ბუზებიც მოცოცხლებულიყვენ და ერთი ალიაქოთი აეტეხათ მზისაგან გამთბარ სახლის კედლებზე. ყოველი სულდგმული ხარობდა. ამ საზოგადო მზიარულე-ბაში მხოლოდ ადამიანები არ იღებდენ მონაწილეობას. არც ეხლა დაევიწყათ ერთმანეთის გაქცევა და ძალმომროება. იმათთვის რომ გეკითხნათ, ასე გეტყოდნენ: ჩვენი გამოგონებანი, ერთი-მეორის დამჩაგვრელ-დამმონაგებელი, უფრო მნიშვნელოვანია და წმინდა, ვიდრე ეს ნახი გაზაფხულიო.

ამ გვარად, საგუბერნიო სატუსალოს კანტორაშიაც მნიშვნელოვანი და წმინდა იყო, სულის ჩამდგმელი და სანეტარო გაზაფხული კი არა—მნიშვნელოვანი იყო ის, რომ გუშინ მიიღეს ბეჭედ-დასმული ქალაქი, რომლის ძალითაც დღეს, 28 აპრილს, დილის 9 საათზე, უნდა წარედგინათ სამი გამოძიების ქვეშ მყოფი ტუსაღი—ორი ქალი და ერთი კაცი. ერთი მათგანი, როგორც მძიმე დამნაშავე, ცალკე უნდა წაეყვანათ. ამ მოწერილობის ძალით, 28 აპრილს, დილის 8 საათზე, ქალების განყოფილების ნყრალ და ნესტიან ტალანში შემობრძანდა უფროსი ზედამხედველი, რომელსაც ფეხ-და-ფეხ შემოჰყვა გამხდარი, ქალარა-შერეული დედა-კაცი; ტანთ გახუნებული ფორმის ტანსაცმელი ეცვა. ეს იყო ზედამხედველი ქალი.

— მასლოვის ქალი გნებავთ?—დაეკითხა ერთ კამერის კარებთან მისულ ზედამხედველს.

ზედამხედველმა გასაღების ჩხარა-ჩხურით გააღო კარები და დანაც სულის შემხუთველი მყრალი სუნი გამოვარდა და დაიყვირა:

— მასლოვის ქალი სასამართლოში უნდა წაყვინდეს! — ძლიერად მიაჯახუნა კარები და ლოდინი დაუწყო.

თითქმის სატუსალოს ბინძურ ეზოშიაც მოეფინა გაზაფხულს თავისი ყნოსვის მომზიბლველი სუნნელება და სატუსალოს ტალანში კი ისეთი გულისა და სულის შემზარავი სუნი ტრიალებდა, რომ თავბრუს დაახვევდა ხამად შესულ კაცს და ხეირს არ დააყრიდა მის ჯანმრთელობას. ხეირი არ დააყარა ამ მოწამლულმა ჰაერმა ზედამხედველ ქალის ჯანმრთელობასაც! შესვლისთანავე დაღლილობა იგრძნო და ძილი მოუვიდა.

კამერაში ფაცა-ფუცი შეიქნა. ტალანში მკაფიოდ ისმოდა დედაკაცების ლაპარაკი, ფეხ-შიშველთა სიარულის ფლასა-ფლუსი.

— ჰეი! მასლოვის ქალო, ჩქარა-მეთქი, გეუბნები, გაინძერი, რას უყურებ? — დაუყვირა კარებიდან უფროსმა ზედამხედველმა.

ორი წუთიც არ გასულა, რომ ტალანში გამოვიდა ახალგაზრდა ქალი და მორჩილებით ზედამხედველის წინ გაჩერდა. ტანთ ნაცრისფერი ხალათი ეცვა და თავი თეთრის თავსახვევით ჰქონდა წაკრული: თავსახვევს ქვეშ ჩამოსცივენოდა შავი ხელოვნური თმა და ამშვენებდა მის ახალგაზრდა მშვენიერ სახეს. ნაზი, უსიცოცხლო, თოვლივით თეთრი პირი-სახე მოწამე იყო იმისი, რომ სატუსალოს დიდი ხნის სტუმარი უნდა ყოფილიყო. უსიცოცხლო სახეს კუნაპეტევით შავი თვალები ამშვენებდა. ის იყო ზედამხედველი კარების მიხურვას აპირებდა, როცა იქიდან თავი გამოჰყო ბებერმა დედაკაცმა და ლაპარაკი დაუწყო მასლოვის ქალს, მაგრამ ზედამხედველმა იქვე ცხვირწინ მიუხურა კარები და ისიც მიიმალა. კამერიდან სიცილი მოისმა. მასლოვის ქალმა გაიღიმა და კარებზე გამოჰკრილი ფანჯრისაკენ მიბრუნდა. კამერიდან ფანჯარას ბებერი მოადგა და ჩახრინწებულის ხმით წაილაპარაკა:

— ზედმეტი არაფერი სთქვა, გაჩერდი ერთზე, მორჩა და გათავდა.

— მეტი რა უნდა ვსთქვა, რაც იქნება — იქნება, — უპასუხა მასლოვის ქალმა.

— რასაკვირველია, ერთი და არა ორი, — ბრძანების კილოთი წარმოსთქვა ვითომდა თავის მოსწრებულის სიტყვით კმაყოფილმა ზედამხედველმა. — გამომეყვით, — უბრძანა მან ქალს.

ბებერი მოშორდა კარებს. მასლოვას ქალი გავიდა ზენა დერე-
ფანში და ჩქარის ნაბიჯით ვაჟყვა ზედამხედველს, საჩქაროდ დაეშ-
ენენ ქვის კიბეზე, გაიარეს ქალების კამერებზე კაცების უფრო მყრალ
კამერების წინ, რომლის კარების ჭუჭრუტანიდანაც მოსჩანდა ცნო-
ბის მოყვარული თვალები, და შევადენ სატუსალოს კანტორაში,
სადაც ორი თოფიანი ჯარისკაცი უცდიდა. იქვე მჯდომმა მწერალ-
მა გადასცა ერთ ჯარისკაცს თამბაქოს კვამლით გაელენთილი ქა-
ღალდი, მიუთითა ტუსად ქალზე და უთხრა: „ჩაიბარე“. ჯარისკაცმა,
ნიეგვროდის ჩოფურა გლეხმა, გაწითლებულის სახით ჩაიდო ქა-
ღალდი ჯიბეში, ეშმაკურის ღიმილით გადაჰხედა ამხანაგს და თვა-
ლით ანიშნა ქალზე. ჯარისკაცები ტუსალითურთ გამოვიდნენ გა-
რეთ და ნელის ნაბიჯით უმთავრეს გასაველისაკენ გაემართენ.

უმთავრესი გასაველის კარები გაიღო. ისინიც გავიდნენ გარედ და
გაუდგნენ ქალაქის მოკენჭილ გზას.

მეტლები, მედუქნიები, მუშები, მოხელენი, თითქმის ვინც
კი ქუჩაში შეხედებოდათ, ყველანი ცნობის-მოყვარეობით ათვალე-
რებდნენ ტუსად ქალს. ზოგნი წყრომით თავს იქნევდნენ და ბუტბუ-
ტებდნენ: „აი, სადამდე მიიყვანს ადამიანს გახრწნილი და სიძაგელი
ცხოვრებაო“. ერთმა სოფელელმა გლეხმა, რომელსაც ქალაქში ნახში-
რი გეყიდა, კაპიკიანი ჩაუღო ხელში ტუსად ქალს; ქალი გაწითლ-
და, თავი ჩაჰლუნა და რალაც ჩაიბუტბუტა კენესით.

გრძნობდა, რომ ცნობის მოყვარულ თვალებით აცქერდებოდნენ
და ეს გარემოება სიამოვნებას ჰგვრიდა. სასიამოვნო იყო აგრდევ
წმინდა ჰაერი, რომელსაც დიდი ხანია მოკლებული იყო და ახლა
ხარბად ეწაფებოდა. ალაფის დუქნის წინ რომ გაიარეს, ტუსადმა
ქალმა უკაბედად ფეხი წამოჰკრა გოგმანა მტრედს; საწყალს გული
გაუსკდა, შეფრთხილდა და ტუსადმა ქალმა გაიღიმა, მაგრამ მალე
მოაგონდა თავისი მდგომარეობა და მწარედ ამოიკენესა.

II

ტუსად ქალის ისტორია — ჩვეულებრივი ისტორიაა. ეს იყო
გაუთხოვარა მოახლე დედაკაცის ქალი და ბატონიანთ ქალებთან
სცხოვრობდა სოფელში. მოახლე დედაკაცი თითქმის ყოველწლივ
შობავდა შვილს და, როგორც ეს ჩვეულებრივ ჰხდება სოფელში,
ბავშს ნათლავდნენ. დედა, მოუცლელიობის გამო, ყურადღებას ვერ
აქცევდა ამ დაუბატიებელ ბავშვებს და ისინიც ხშირად შიმშილით
იხოცებოდნენ.

ასეთი ბედი ეწია ხუთ ბავშს. მონათლეს, შემდეგ მიაგდეს,
როგორც მუშაობაში ხელის შემწლელი, და შიმშილისგან დაიხოცნენ.

მეექვსე ბავში, რომელიც გამეღულ ყიზილბაშისაგან შეეძინა, ქალი იყო. მისი ბედი სულ სხვა რიგად დატრიალდა. ერთ მშვენიერ დღეს მეძროხე დედაკაცებთან შემობრძანდა ქალბატონი, რომ დაეტუქსა უვარგისის ნაღებისათვის. საძროხეში იწვა დედა მშვენიერის ბავშვით. ქალბატონმა სასტიკად დასტუქსა დედაკაცები და ის იყო უკან გაბრუნება დააპირა, რომ უცბად თვალი მოჰკრა ავადმყოფ დედაკაცს და სასტიკად განრისხდა მშობიარე დედაკაცის საძროხეში დაწვენისათვის, მაგრამ, გადახედა თუ არა ბავშს, ის გაიტაცა მისმა მშვენიერებამ, რომ უცბად მოლბა და იქვე განაცხადა ბავშვის მონათვლის სურვილი. ასეც მოხდა; ქალბატონმა მონათლა ბავში. შემდეგ ამისა, ხშირად უგზავნიდა თავის ნათლულს რძეს და ფულს; ამ წყალობით ბავში სიკვდილს გადაარჩა. ამიტომ ქალბატონებმა მეტ სახელად „გადარჩენილი“ დაარქვეს.

სამის წლისა რომ შეიქმნა, დედა ავად გაუხდა და მოკვდა. მეძროხე ქალებს ძლიერ გაუჭირდათ ბავშვის მოვლა და ამიტომ ქალბატონებმა თავიანთსა წაიყვანეს. არ გასულა დიდი ხანი, რომ ერთი ნუგეში და გასართობი ეს ბავში შეიქნა.

ხანში შესული გაუთხოვარი ქალბატონები ორნი იყვნენ: უმცროსი, სოფიო ივანეს ასული, გულკეთილი ადამიანი, რომელმაც ბავში მონათლა, და მეორე, სოფიოზე უფროსი და უფრო მრისხანე, მარია ივანეს ასული. სოფიო ივანეს ასული ყოველსავე ~~რობდა~~ რობდა ბავში კარგად აღეზარდა, აცმევედა, აკმევედა, ასწავლიდა წერა-კითხვას და გულით სურდა არაფერი მოეკლო მისთვის. სულ სხვა აზრისა იყო მარია ივანეს ასული. უნდოდა ბავში ისეთივე მუშა დედაკაცი ყოფილიყო, როგორც მისი დედა იყო, ამიტომ უფრო სასტიკად ეპყრობოდა ბავშს და ხშირად, როცა გუნებაზედ არ იყო, კიდევ სცემდა ხოლმე. ამ ორ გავლენის ქვეშ ბავში მოწაფეც შეიქმნა და მოახლეც. სახელად კატიუშა უწოდეს. რამოდენიც შეეძლო, შრომობდა, ჰკერავდა, რეცხავდა, სწმენდდა და ასუფთავებდა, ხანდისხან კი ქალბატონებთან იჯდა და წიგნებს უკითხავდა.

როცა კატო წამოიზარდა, ურიცხვი საქმროები გამოუჩნდა და სურდათ მისი შერთვა, მაგრამ ყველას ცივის უარს ეუბნებოდა, რადგან ჰგრძნობდა, რომ მისთვის, როგორც ბატონურ ცხოვრებით განებივრებულ არსებისთვის, ამ მშრომელ ხალხთან ცხოვრება ძნელი იქნებოდა.

როცა კატო თექვსმეტი წლისა შეიქნა, მის ქალბატონებს ესტუმრა მათი ძმისწული, ახალგაზრდა მდიდარი სტუდენტი. კატოს, მისდა საუბედუროდ, შეუყვარდა ეს სტუდენტი, თუმცა ამ აზრს ში-

შით ვერავის უმხელდა. ორის წლის შემდეგ ქალბატონებს ხელმოვრედ ესტუმრა ეს მშის-წული, რომელიც ამ დროს ომში მიემგზავრებოდა, და დარჩა მათთან ოთხი დღე. იმან იმდენად გაიტაცა კატო, რომ შეაცდინა, უკანასკნელ დღეს მისცა ხელში ათ-თუმნინი ქალაქის ფული და გზას გაუდგა.

ამ შემთხვევის შემდეგ კატო საშინაო მდგომარეობაში ჩავარდა. მთელი მისი გონება ახლა იმაზე იყო მიქცეული, თუ როგორ დაეღწია თავი ამ საშინელ სირცხვილისათვის. შრომაზე გული აუცრუვდა. ბოლოს იმ ზომამდე მივიდა, რომ ერთს მშვენიერ დღეს კარგა მილანძლა ქალბატონები და ანგარიშის გაწმენდა მოითხოვა.

რასაკვირველია, კატოს ამგვარი ქცევა არ ესიამოვნათ ქალბატონებს და მაშინვე დაითხოვეს სახლიდან. აქედან წასული დადგა შინა-მოსამსახურედ თემის უფროსთან, მაგრამ, საუბედუროდ, დიდხანს არც აქ მოუცდია. მიზეზი ის იყო, რომ თემის უფროსის უზნეო საქციელმა იმ ზომამდე მიიყვანა, რომ ერთ მშვენიერ დღეს, როდესაც 50 წლის მოხუცმა ურცხვად მიჰმართა, კატო იმდენად გაბრაზდა, კარგად მილანძლა და ხელითაც შეეხო. კატო იქიდანაც დაითხოვეს. მოახლედ დადგომა შეუძლებელი-ლა იყო, რადგანაც ჩქარა დედა უნდა გამხდარიყო. დადგა ერთ სოფლის ბებია ქალთან, რომელიც არაყსა ჰყიდდა სოფელში. მშობიარობა ადვილად აიტანა, მაგრამ ბებია-ქალმა, რომელიც ავადმყოფ დედას ემსახურებოდა სოფელში, კატოს ცხელება შესძინა. ბავში ჩქარა მოაშორეს და ობოლთ აღსაზრდელ სახლში წაიყვანეს, მაგრამ, როგორც წამყვანი დედაკაცი ამბობდა, გზაშივე გარდაიცვალა.

როცა კატო სოფლის ბებია ქალთან დადგა, სულ 127 მანეთი ფული ჰქონდა. 27 მანეთი თავის შრომით შეძენილი და 100 მანეთი მისის გამრყენელის მოწყალეობა. როცა ბებია ქალისაგან გადავიდა, სულ ექვსი მანეთი-ლა დარჩა. სრულიად არ იცოდა ფულის ყადრი, თავის თავზედაც ჰხარჯავდა და, ვინც კი სთხოვდა, ყველას აძლევდა. ბებია ქალმა, რომელთანაც კატო იდგა, ბინის ქირად და სასმელსაქმელში წაიღო ორის თვისა—40 მანეთი, 25 მანეთი ბავშვის გავზავნაში დაიხარჯა; 40 მანეთი კიდევ ბებია-ქალმა გამოართვა სესხად, ძროხის სასყიდლად; 20 მანეთი ტანისამოსსა და სხვა წვრილმან ხარჯებში წავიდა, ასე რომ, როცა კატო ცოტათი მოლონიერდა და ლოგინიდან წამოდგა, გახვრეტილი გროში არ ეგდო ჯიბეში და, შიმშილით რომ არ მომკვდარიყო, ადგილი უნდა ეძებნა. დიდხანს არ მოუნდა ლოდინი. ჩქარა ტყის მცველის ოჯახში იშოვნა ადგილი. საუბედუროდ, ტყის მცველი ისეთივე გარყვნილი გამოდგა, როგორც

თემის უფროსი. პირველ დღიდანვე არშიყობა დაუწყო კატოს. ეს ცოლმა ვაიგო და, როდესაც ერთხელ ორივეს მარტო მიუსწრო ოთახში, გაბრაზებული მივარდა და კატოს ცემა დაუწყო. კატომაც, რასაკვირველია, ხურდა მიართვა და ჩინებული ხელ-და-ხელი ბრძოლა ვაიმართა. იმ წუთშივე დაითხოვეს ალაგიდან უგროშ-უკაპეიკოდ. კატოს საიმედო სოფელში აღარაფერი დარჩებოდა. ვაეზზავრა ქალაქში და დეიდასთან ჩამოხტა. დეიდას ქმარი წიგნების მკაზმავი იყო და წინად კარგად სცხოვრობდა, მაგრამ ბოლოს ბუშტრები სულ შემოეფანტა, დაიწყო ლოცობა და ყველაფერს, რაც კი ხელში მიჰხვდებოდა, სულ სასმელში ჰფლანგავდა.

დეიდას პატარა სამრეცხელო ჰქონდა, დღე და ღამ შრომაში იყო, წყლებზე ფეხს იდგამდა და ძლივს-ძლივობით ინახავდა წვრილ-შვილსა და დაღუპულ ქმარს. სთხოვა კატოს, — დადექი ჩემთან სამრეცხელოშიო. მასლოვის ქალი ნათლად ჰხედავდა, თუ რა ძნელი იყო იქ მუშაობა და აქა იქ კანტორებში ეძებდა მოახლის ალაგს, ამიტომ გადაჭრილი პასუხი ვერ მიეცა დეიდასთვის. საბედნიეროდ, ალაგი ჩქარა გამოუჩნდა, დადგა მუხლებდ ერთ ქალბატონთან, რომელსაც ორი შვილი ჰყავდა გიმნაზიაში. დადგა თუ არა, საუბედუროდ, უფროსმა ვაემა, მეექვსე კლასის მოწაფემ, მიატოვა გიმნაზია და მოსვენებას აღარ აძლევდა კატოს. დეიდა, რასაკვირველია, ბრალი მასლოვის ქალს დასდო და მალე სახლიდანაც გააგდო. ალაგი დიდხანს არ გამოუჩნდა, მაგრამ ერთხელ, როდესაც მასლოვის ქალი კანტორაში შევიდა, სადაც მოსამსახურეებს აყენებდენ, ნახა ერთი ქალბატონი, რომელსაც თეთრ ფუნთუშა ხელებზე მრავალი ძვირფასი ბეჭდები და სამკაულები ჰქონდა ვაკეთებული. ქალბატონმა, როგორც კი ვაიგო მასლოვის ქალის მდგომარეობა, მისცა თავისი მისამართი და მიიწვია თავის ბინაზე. კატო ესტუმრა ქალბატონს. ქალბატონმა ფრიად აღერსიანად მიიღო, მიართვა ტკბილეულობა და საუცხოვო ღვინით გაუმასპინძლდა. შემდეგ თავისი მოსამსახურე ვაეზავრა სადღაც ბარათით; საღამოზედ ქალბატონთან შემობრძანდა მაღალ-მაღალი ქალბატონი კაცი. შემოსვლისთანავე მიუჯდა მასლოვის ქალს და ხუმრობა დაუწყო. ქალბატონმა ვაიგო კაცი მეორე ოთახში და მასლოვის ქალმა მკაფიოდ ვაიგონა: „სულ ნორჩია, სოფელიაო“. შემდეგ დაუძახა მასლოვის ქალს და უთხრა: „ის კაცი მწერალია, ბევრი ფული აქვს და, თუ მოგიწონა, შენთვის არას დაიშურებს“. — ო. მასლოვის ქალი მოიწონეს. მწერალმა მისცა 25 მან. და აღუთქვა ხშირად ნახვა. ფული მალე გამოეღია. რამდენსამე

დღის შემდეგ მწერალმა ხელმეორედ მიიწვია. ისიც წავიდა. მწერალმა მისკა კიდევ 25 მანეთი და სთხოვა, ცალკე ბინა დაიჭიროე...

მასლოვის ქალი გადავიდა მწერლის ნაჭირაებზე ბინაზე. აქ შეუყვარდა ახალგაზრდა ნოქარი, რომელიც იმ ეზოში სცხოვრობდა. მასლოვის ქალმა არ დაუმალა მწერალს ეს ამბავი, ერთი პატარა ოთახი იქირავა სხვაგან და იქ გადავიდა. თუმცა ნოქარმა აღუთქვა — ცოლად შევირთავო, მაგრამ ჩქარა მიატოვა და გაიქცა ნიენის ქალაქში. მასლოვის ქალი დარჩა მარტო. უნდოდა დარჩენილიყო თავის ბინაზე, მაგრამ უარი უთხრეს. ისევ დეიდასთან დაბრუნდა. დეიდამ ველარ გაუბედა სამრეცხელოში დაყენება. თვითონ მასლოვის ქალს კი შიშის ქრუანტელი დაუვლიდა ხოლმე ტანში, როცა წარმოიდგენდა, რომ ერთ დროს სამრეცხელოში დადგომას აპირებდა, სადაც ჯოჯოხეთურ შრომას სწევდნენ ფერმიხდილი და მშვიერ-მწყურვალი ქალები, რომელთა შორის ბევრი ქლექიანებიც ერია.

პაპიროსს მასლოვის ქალი დიდი ხანია ეწეოდა. უკანასკნელ დროს ღვინოც ძალიან შეუყვარდა. ღვინო იმიტომ კი არ იზიდავდა, რომ გემრიელი იყო, ღვინო ავიწყებდა იმ საშინელ ტანჯვა-წამებას, რომელიც გამოიარა, ათამამებდა და არწმუნებდა, ვითომ ისეთი ღირსება ჰქონდა, რომელიც უღვინოდ არ ეტყობოდა. უღვინოდ მუდამ მოწყენილი იყო. მასლოვის ქალს ორი გზა-ლა დარჩენოდა: ან უნდა მოსამსახურედ დამდგარიყო, სადაც მუდამ სდევნიდნენ მამაკაცები, და აეტანა ყოველივე გაჭირვება, ან და უკვე დაწყებული ცხოვრება კანონიერად აღეარებინა. ამით უნდოდა სამმაგირო გადაეხადა მის პირველ გამრეცხელისათვის, ნოქარისთვის და ყველა მათთვის, ვინც მისი გაქვლა და გათახსირება მოინდომა. ვარდა ამისა, ის აზრი იზიდავდა კიდევ, რომ მაშინ შეეძლო თვითონ შეეკერა თავისი კაბები, როგორსაც კი მოისურვებდა — ხავერდისა, აბრეშუმისა და სხ.; როცა მასლოვის ქალმა წარმოიდგინა თავისი თავი მშვენიერ აბრეშუმის კაბაში, ველარ გაუძლო ცდუნებას და გადასწყვიტა მეორე გზას დასდგომოდა.

შემდეგ ამისა კატიუშამ დაიწყო ისეთი ცხოვრება, როგორც ცხოვრობს რამდენიმე ასი და ასი ათასი დედაკაცი და რომლებშიაც ათში ცხრა საშინელის ავადმყოფობითა კვდება.

ღამე ქეიფის შემდეგ დღისით მძიმე, მოუსვენარი ძილი. 3—4 საათზე ზანტად წამოდგომა ბინძურ ლოგინიდან, ზელტერის წყალზე, ყავა, უსიცოცხლოთ ბოლთას ცემა, ოთახში ტუფლებითა და ხალათით სარკმელში მჯერა, უწმამურ სიტყვების ტყორცნა ერთმანეთში, შემდეგ სუნნელოვანების ცხება ტანზე, თავზე, ტანსაცმელის სინჯვა,

ჩხუბი ტანსაცმელზე დიასახლისთან; სარკეში ქვრეტა, პირის თხუპვნა, ტკბილი, მსუქანი საკმელი, შემდეგ შრიალა აბრეშუმის კაბით-მორთვა, შემდეგ გაბრწყინებულ დარბაზში გამოსვლა, სტუმრების მოსვლა, მუსიკა, ცეკვა, ტკბილეულობა, ღვინო და თამბაქოს წევა.

ასე ამგვარად ყოველ დღე, ყოველ კვირას. კვირის ბოლოს სახელმწიფო დაწესებულებაში — საპოლიციო უბანში მოგზაურობა, სადაც სახელმწიფო სამსახურში მყოფი მოხელეები, ექიმი-მამაკაცები, ხან სერიოზულად და ხან მრისხანედ, ხანაც მზიარული სახით, სირცხვილს, ამ ერთად ერთ საშუალებას, რომელიც ბუნებისაგან მინიჭებული აქვს არა თუ ადამიანებს, არამედ ცხოველებსაც, რომ დაიცვას ბოროტებისგან, სირცხვილს გზას უბვეედენ, სინჯავდენ ამ ქალებს და აძლევენ მათ პატენტებს, იმ ბოროტების გასაგრძელებლად, რომელსაც ისინი სწადიოდენ თავიანთ თანამოაზრებთან ერთად ერთი კვირის განმავლობაში. ისევე იწყებოდა ასეთივე კვირა. ასე ამ გვარად ყოველ დღე — ზამთარ და ზაფხულ, საქმიან და უქმედღეებში.

ასე სცხოვრობდა მასლოვის ქალი შვიდ წელსა. მერვე წელიწადს, როცა 26 წელიწადი შეუსრულდა, შეემთხვა ის, რისთვისაც საპატიმროში ჩასვეს, და ახლა, ექვსის თვის საპატიმროში ჯდომის შემდეგ, მიჰყავდათ სხვა ავაზაკებთან ერთად სასამართლოში.

III

იმ დროს, როდესაც დალილ-დაქანცული მასლოვის ქალი მიაღდა სასამართლოს კარებს, თვით ის ჩვენი ნაცნობი, კატოს აღმზრდელების ძმისწული, თავადი დიმიტრი ივანეს ძე ნეხლიფდოვი, რომელმაც სასტიკად მოატყუა და გარყვნა, ჯერ კიდევ ნებივრობით გორავდა თავის მშვენიერ ბუმბულის ლოგინში. თეთრ ჰოლლანდიურ საღამურ პერანგის საყულო გაეხსნა და, ფიქრებში წასული, მადიანად ეწეოდა პაპიროსს.

მოაგონდა გუშინდელი საღამო, რომელიც მდიდარ და შესანიშნავ კაცების კორჩაგინებისას გაატარა, მწარედ ამოიოხრა და პაპიროსის ნამწვი ვადაისროლა, უნდოდა ვერცხლის საპაპიროსედან მეორე პაპიროსი ამოეღო, მაგრამ ვადაიფიქრა, გადმოდგა ტახტიდან თავისი ნაზი ფუნთუშა ფეხები, ჩადგა ტუფლებში, გადაიკვა აბრეშუმის ხალათი და ზანტად გაემართა საწოლ ოთახის გვერდზე საპირფარეშო ოთახისაკენ, რომელიც სხვა-და-სხვა სუნნელებით იყო გაუღენთილი; იქ გამოირეცხა კბილები რალაც წამლით, შემდეგ დაიბანა პირი და სხვა და-სხვა პირსახოცებით წმენდა დაიწყო. როცა

კარგად გაიწმინდა თვითეული ფრჩხილი, გავიდა მეორე ოთახში, სადაც საბანაო იყო მომზადებული. იქ ნაზად იბანავა ცივ წყალში. შეიწმინდა ზეწრით ჩასუქებული ტანი, ჩაიცვა თეთრი წმინდა საცვალი, მიუჯდა სარკეს და გულმოდგინეთ დაიწყო პატარა შავის ზუჭუჭის წვერისა და თმის ვარცხნა.

ყოველი ნივთი, რომელსაც ხმარობდა, საპირფარეშო მაგიდის მოსართავი: საცვლები, ტანსაცმელი, ფეხსაცმელები, ყელსახვევები, ქინძისთავეები და ზაპონკები, სულ ძვირფასი იყო.

ამოირჩია ყელსახვევებსა და ქინძისთავეებში ის, რომელიც პირველად მოჰხვდა ხელში, ჩაიცვა ვაწმენდილი ტანსამოსი და გავიდა სასადილო ოთახში, სადაც იდგა ვეებერთელა ბუფეტის შკაფი და გასაწევი მაგიდა, რომლის ლომის ტოტებივით გაწეული ფეხებიც დიდებულ ელფერს სდებდა იქაურობას. მაგიდაზედ ელაგა: ვერცხლის საყავე სუნნელოვანის ყავით, ამგვარივე საშაქრე, ქურჭელი ნაღებით და პატარა კალათი ბისკვიტებითა და სუხარით. იქვე ახალი გაზეთები და წერილები ეყარა. ის იყო ნებლიუდოვი წერილების აღებას აპირებდა, რომ კარებიდან, რომელიც დერეფანში გადიოდა, შემოცურდა ხნიერი, ჩასუქებული დედაკაცი, შავებში ჩაცმული. ეს იყო განსვენებულ ნებლიუდოვის დედის მოსამსახურე აგრაფინა პეტროვნა, რომელიც ახლა მის ქალბატონის შვილთან დარჩენილიყო და მოღარეობას ასრულებდა.

ბავშობიდან ნებლიუდოვებისას სცხოვრობდა და დიმიტრი ივანოვიჩს პატარაობიდანვე იცნობდა, როცა ჯერ ისევ მიტიას ეძახდნენ.

— დილა მშვიდობისა, დიმიტრი ივანოვიჩ!

— გამარჯობა. აგრაფინა პეტროვნა. ამბავი-ზაბარი?—დაეკითხა ნებლიუდოვი ზუმრობით.

— წერილია, კენინასაგან თუ კნიაენასაგან, არ ვიცი. დიდი ხანია შოახლემ მოიტანა და იცდის,—უთხრა აგრაფინა პეტროვნამ და ღიმილით გადასცა წერილი.

— კარგი, ესლავე!—უთხრა ნებლიუდოვმა, გამოართვა წერილი და, რა შენიშნა ღიმილი აგრაფინა პეტროვნას, მოიღუშა.

აგრაფინა პეტროვნას ღიმილი იმას ნიშნავდა, რომ წერილი კნიაენა კორჩაგინისაგან უნდა ყოფილიყო, რომლის შერთვასაც, აგრაფინას აზრით, ნებლიუდოვი აპირებდა. ეს მნიშვნელოვანი ღიმილი არაფრად ესიამოვნა ნებლიუდოვს.

— ვეტყვი მოსამსახურე ქალს, რომ დაიცადოს,—სთქვა აგრაფინა პეტროვნამ და გავიდა ოთახიდან.

ნებლიუდოვმა ვახსნა სუნნელოვანი წერილი, რომელიც აგრეთინამ გადასცა, და დაიწყო კითხვა:

„ვასრულებ რა ჩემს მოვალეობას, თქვენის მებსიერების მაგიერობა ავასრულო,—ეწერა სტელ ნაცრის ფერ ქალაღდზე—მოგაგონებთ, რომ დღეს, 28 აპრილს, უნდა დაესწროთ ნაფიც მსაჯულთა მსჯელობას სასამართლოში; ამიტომ არ შევიძლიანთ ჩვენთან და კოლოსოვებთან ერთად წამოსვლა სურათების სანახავად, როგორც ჩვეულებრივის მოუფიქრებლობით გუშინ შეგვიპირდით. აგრე, არ დაგავიწყდეთ“.

ან. მ. კორჩაგინისა.

ნებლიუდოვმა კოპები შეიკრა. ეს ბარათი იმ ოინების განგროძობა იყო, რომელსაც კნიაენა კორჩაგინისა დიდი ხანია ხმარობდა და, რომელიც შეუშინველად აკავშირებდა ერთმანერთს შორის ორნივეს. ნებლიუდოვი ძლიერ გაუბედავი იყო ქალებთან, როგორც ეს სკირთ ხანში შესულ და არა შეყვარებულ ადამიანებს, და თანაც ერთი მძიმე მიზეზი ხელს უშლიდა კნიაენა კორჩაგინისათვის ცოლობა ეთხოვნა. ეს მძიმე მიზეზი ის კი არ იყო, რომ ამ ათის წლის წინად სასტიკად მოატყუა კატო, შეუბრალებლად მოიგლიჯა გულიდან და ვადავდო. ეს დიდი ხანია დაივიწყა და რომ ხსომებოდა, მაინც ხელს არ შეუშლიდა ცოლის შერთვაში. მიზეზი ის იყო, რომ ამ დროს ერთ ქმრიან ქალთან ჰქონდა საქმე დაქერილი და თუმცა თავის მხრივ ყოველივე კავშირი გასწყვიტა იმასთან, მაინც ქალის მხრივ კიდევ არ იყო საქმე ვათავებული.

ეს ქალი იმ მაზრის თავად-აზნაურთა წინამძღოლის ცოლი იყო, სადაც არჩენებზე, სხვათა შორის, ნებლიუდოვიც დაესწრო. უკბად გაება მახეში და, რამდენიც დღე მიდიოდა, მათი კავშირიც თანდათან რთულდებოდა. პირველად, როგორც ჩვეულებრივმა სიკვდილის შვილმა, ნებლიუდოვმაც ველარ გაუძლო ცდუნებას და აჰყვა თავის გულისთქმას, მაგრამ შემდეგ კი, როცა დაუყვირდა თავის საზიზღარ მოქმედებას, აღარ შეეძლო ისე გაეწყვიტა კავშირი, თუ ქალიც თანახმა არ იქნებოდა. ეს იყო ის თვალსაჩინო მიზეზი, რომლის წყალობითაც ნებლიუდოვს ნება არ ჰქონდა, კორჩაგინის ქალი შეერთო.

სწორედ ამ დროს წერილებში ნებლიუდოვმა ამ ქალის ქმრის წერილი შენიშნა, ნაწერზე იცნო და გულმა ძაგა-ძუგი დაუწყო. მისი შიში უსაბუთო გამოდგა: ქმარი, რომელიც იმ მაზრის თავად-აზნაურთა წინამძღოლი იყო, სადაც ნებლიუდოვს უმთავრესი მამულები ჰქონდა, სწერდა, რომ მისის უკანასკნელ რიცხვებში დანიშნულია ერობის წარმომადგენელთა არა-ჩვეულებრივი კრებაო, და სთხოვდა უსა-

სპენსერის დიდი თავყვანისმცემელი იყო და ახლა კი დიდი მების დაცემა იყო. მის თავზე, რომ ჭეშმარიტება კერძო მიწად-მფლობელობას უარჰყოფდა და ის კი ამოდენა მამულის პატრონი იყო. მაშინ არა თუ სიტყვით, საჭმითაც დაამტკიცა, რომ კერძო საკუთრების წინააღმდეგი იყო, არაუკმა გლეხებს პატარა ნაჭერი მიწა, რომელიც მამამ დაუტოვა. ახლა კი ორში ერთი უნდა აერჩია: ან უნდა წინანდებურად ხელი აეღო ამოდენა მამულებზე და მიეცა გლეხებისათვის და ან უნდა ხმა-ამოუღებელი უარ-ეყო წინანდელი თავისი ახრი.

პირველი არ შეეძლო, რადგან, გარდა მამულისა, არავითარი საღსარი არ გააჩნდა. სამსახურიც არ შეეძლო, რადგან ბატონურ ცხოვრებას და ფუფუნებას, დიდი ხანია, შეჩვეული იყო. მეორე— უარ-ეყო ყოველივე ის, რაც მან კერძოდ მიწად-მფლობელობის შესახებ ჰერბერტ სპენსერის „სოციალურ სტატიკაში“ ამოიკითხა და რომლის დასამტკიცებელი საბუთებიც ჰენრი ჯორჯის თხუთხულებამიჰნახა, შეუღლებელი იყო.

IV

ყავის მირთმევის შემდეგ ნებლიუდოვი გავიდა კაბინეტში უწყების გასასინჯათ, რომ გავგო, როდის უნდა წასულიყო სასამართლოში და კნიაენასთვისაც წერილი მიეწერა. კაბინეტი სამუშაო ოთახის იქით იყო. სამუშაო ოთახში იდგა მოლბერტი დაწყებულის სურათით და აქა-იქ ეტიუდები ეკიდა. ამ სურათის და ეტიუდების დანახვამ დაარწმუნა ნებლიუდოვი, რომ მხატვრობის ნიჭი არ ჰქონდა და ფუჭი იყო განგრძნობა ხატვისა. ეს გარემოება მაინცა და მაინც არ იყო მისთვის სასიამოვნო.

შვიდის წლის წინად მიატოვა სამსახური და მიჰყო ხელი მხატვრობას, რადგან თავისი თავი დიდი ნიჭის პატრონი ეგონა და, გარდა მხატვრობისა, ყველაფერს ზიზლით უყურებდა. როგორც ბოლოს აღმოჩნდა, ამის უფლება არ ჰქონდა. ყველა ამის მოგონება ძლიერ საწყენად დარჩა ნებლიუდოვს. უსიამოვნოდ გადაჰხედა სურათებს და გავიდა კაბინეტში.

შესვლისთანავე გამოალო მაგიდის უჯრა და სავადო განყოფილებაში საჩქაროდ იპოვნა უწყება; წაიკითხა და გაიგო, რომ თერთმეტ საათზე უნდა მისულიყო სასამართლოში. დაჯდა და კნიაენას წერილი მისწერა, მადლობას უცხადებდა და სწერდა—ვეცდები სადილად მოვიდეთ, მაგრამ დახია, რადგან ძალიან დააბლოგებულ კილოთი იყო დაწერილი, დასწერა მეორე, მაგრამ ძალიან გულ-ცივი

წერილი გამოუვიდა და ისიც დახია. წამოდგა და ზარი დააწკარუნა. კარები გაიღო და წვერ-მოპარსული ლაქია შემოვიდა.

— აბა, ერთი მეეტლეს დაუძახე.

— ეხლავე.

— მართლა, მანდ კორჩაგინისგან გამოგზავნილი მოსამსახურე იცდის; უთხარი, რომ გეცდები მოვიდგე-თქო.

— ბატონი ბრძანდები.

„თუმცა უზრდელობაა, მაგრამ წერილის მიწერა მაინც არ შემიძლიან, სულ ერთია, დღეს ენახავ“, — იფიქრა ნეხლიუდოვმა და გავიდა ტანთ ჩასაქმელად.

როცა ტანთ ჩაიცვა და გამოვიდა, ნაცნობი მეეტლე, რეზინიანის ეტლით, უკვე იქ იდგა.

— გუშინ თქვენ, ის იყო კიდევ წამოსუტიყავით თავად კორჩაგინიდგან, რომ მეც მოვედი და მეკარემ მითხრა: „ეს არის წაბრძანდაო“, — უთხრა ნეხლიუდოვს მეეტლემ და თავისი ძარღვიანი, მზისგან დამწვარი კისერი მოიგრიხა მისკენ.

„ომერთო დიდებულო! მოდი და ნუ გაგიკვირდება, მეეტლეებსაც კი სკოდნიათ ჩემი დამოკიდებულება კორჩაგინებთან“, — იფიქრა ნეხლიუდოვმა და თავსატეხი საგანი ისევ თვალწინ დაუდგა და, როგორც ჩვეულებად ჰქონდა, გადაუწყვეტელი დასტოვა.

ცოლის შერთვა ნეხლიუდოვისთვის ბევრნაირად იყო სასარგებლო: ერთი, რომ ოჯახურ ცხოვრებით დასტკებოდა და, მეორე, ამ ბოლო დროს მაინც შესაძლებელი იქნებოდა ზნეობრივად ეცხოვრა. გარდა ამისა, ოჯახი და ცოლშვილი მისს ფუქსავატ ცხოვრებას რაღმე მნიშვნელობას მისცემდა და ეს კი უმთავრესი იყო მისთვის, ყველა ამასთან ხელს უშლიდა ის გარემოება, რომ, როგორც ეს სჭირთ ხანში შესულ უცოლო კაცებს, ძალიან ეშინოდა თავისუფლების დაკარგვისა და უაზრო შიშსა ჰგრძნობდა ქალის საიდუმლოებით მოცულ არსების წინაშე.

კერძოდ, (კორჩაგინის ქალს მარიამი ერქვა, მაგრამ, როგორც ეს ჩვეულებად აქვთ დიდებულ ოჯახებში, თავისებური სახელი უწოდეს) კორჩაგინის შერთვა სასარგებლო იყო, პირველად მით, რომ კარგის გვარისა იყო, ტანისამოსიდან დაწყებული, ყოველივე მიხვრა-მოხვრით, სიცილით, სიარულითა და ლაპარაკით ძლიერ განირჩეოდა სხვა უბრალო ადამიანებისაგან, მაგრამ განირჩეოდა უფრო გვარით, „ჯიშით“. ამ თვისებათა გამოსახატავი სხვა ტერმინი ვერ მოეგონა. გარდა ამისა, მისის ძალიან მოსწონდა ნეხლიუდოვი, ყველაზე წინ აყენებდა და, უფველია, კარგად იცნობდა. კერძოდ მისის

შერთვის წინააღმდეგი ისა ჰქონდა, რომ შეიძლება სხვა უფრო კარგი ქალი ეზოენა, გარდა ამისა, მისი ამ დროს 27 წლისა იყო და ადვილი წარმოსადგენია, რომ ამ ხნის განმავლობაში ბევრს რასმე გამოისცდიდა ის, და ეს აზრი გულზე ჰკბენდა ნებლიუდოვს, მით უფრო, რომ შესაძლოა შეუდეგში არ ჰყვარებოდა. რასაკვირველია, წინდაწინვე არ იცოდა ნებლიუდოვმა, რომ უსათუოდ იმას შეჰხედებოდა, მაგრამ ერთი იმის წარმოდგენა, რომ შეიძლება მისის ოდესმე სხვა უყვარდომ, სიცოცხლეს უწამლავდა.

„თუ მარია ვასილიევენასგან წერილი არ მივიღე და ყოველივე არ გავათავე იმასთან, ისე არაფრის გადაწყვეტა არ შემიძლიან“, — ჩაილაპარაკა თავისთავად ნებლიუდოვმა.

„ყველა ამას შემდეგ ვიფიქრებ და კარგად აეწონ-დაესწონი“, — სთქვა ნებლიუდოვმა და ეტლი კიდევ მისრიალდა სასამართლოს კარებთან.

„ახლა, როგორც ყოველთვის, სინდისიერად უნდა აღვასრულო საზოგადოებრივი მოვალეობა, ამასთანავე ეს ხშირად საინტერესოც არის ხოლმე“, — სთქვა ნებლიუდოვმა და შევიდა სასამართლოს დერეფანში.

V

სასამართლოს ტალანში დიდი მოძრაობა იყო, როცა ნებლიუდოვი შევიდა; მოსამსახურეებს სულ ხვითქი გადასდიოდათ. ვაცხარებულნი დარბოდნენ ხან იქით და ხან აქეთ სხვადასხვა ბრძანების აღსასრულებლად. ბოქაულები, ვეკილები და სასამართლოს მოსამსახურენი ერთმანერთში ირეოდნენ. მთხოვნელები და დამნაშავენი ზოგი იჯდა და ზოგი კი დადიოდა.

— საოლქო სასამართლო სად არის? — დაეკითხა ნებლიუდოვი ერთ მოსამსახურეს.

— თქვენ რომელი გნებათ? არის სამოქალაქო განყოფილება და სამოსამართლო პალატა.

— მე ნაფიცი მსაჯული ვარ.

— სისხლის სამართლის განყოფილება... თქვე დალოცვილო, აგრე იტყვიდით! აი-აქეთ, მარჯვნივ, შემდეგ მარცხნივ შეუბვიეთ და მეორე კარებში შეხვალთ.

ნებლიუდოვი გაემართა ნაბეგნები გზით.

როცა კარებთან მივიდა, ორი კაცი დახვდა. ერთი იყო მალალი ჩასუქებული ვაჭარი, რომელსაც აშკარად ეტყობოდა კარგად ესაუზმა და ლაზათიანადაც გადაეკრა — მხიარულ გუნებაზე იყო. მეო-

რე იყო ნოქარი, ებრაელთა შთამომავლობისა. მატყლის ფაქტურით დათ ბაასი, როცა მათთან ნებლიუდოვი მივიდა და ნაფიც მსაჯულთა ოთახი იკითხა.

— აქ არის, ბატონო, აქ; თქვენც ჩვენი ამხანაგი უნდა იყოთ! — მხიარულის ღიმილით დაეკითხა ვაჭარი.

— მაშ ერთად ვიშრომით, — განაგრძო მან, როცა ნებლიუდოვმა მიუგო: დიალო; — მეორე გილდის ვაჭარი ბაკლაშოვი, — უთხრა ვაჭარმა და გაუწოდა თავისი რბილი ფუნთუშა ხელი: — ვისთან მაქვს პატივი ლაპარაკისა.

ნებლიუდოვმა უთხრა თავისი გვარი და შევიდა ნაფიც მსაჯულთა ოთახში.

ნაფიც მსაჯულთა ოთახში ათიოდე სხვადასხვა ჯურის ხალხს მოეყარა თავი. ზოგი იჯდა, ზოგი ბოლთას სცემდა და ერთმანერთს ეცნობოდენ.

ყველანი, თუმცა ბევრი მათგანი საქმეს მოსცდა, კმაყოფილნი იყვნენ, რადგან საზოგადო საქმეს ასრულებდენ.

ნაფიცნი ზოგნი გასცნობოდენ ერთმანერთს და ბაასობდენ: დარსა, ადრეულ გაზაფხულსა და მომავალ არჩევნებზედ. ვინც ნებლიუდოვს არ იცნობდა, საჩქაროდ გაეცნო, რადგან ამის რალაც დიდ ღირსებად სთვლიდენ. ნებლიუდოვს, თვითონაც არ იცოდა რისთვის, სავალდებულოდ მიაჩნდა ყველასათვის გასცნობოდენ მას. რომ გეკითხნათ, რად აყენებდა ის თავის თავს სხვებზე მაღლა, პასუხს ვერ მოგცემდათ, რადგან ისეთ განსაკუთრებულ ღირსებას ვერას დაიტრიაბებდა. ინგლისურ და გერმანულ ენაზე ლაპარაკი, მშვენიერი ტანსაცმელი, ყელსახვევი და ზაპონკები — კარგად იცოდა, რომ დიდს არაფერს შეელოდა. მაინც ყველას ვალდებულად ხდიდა თავყვანი ეცა; თუ ასე არ მოიქცეოდენ, დიდ შეურაცხყოფად მიიჩნევდა. მაინც დიდ შეურაცხყოფად მიიღო, როცა ერთმა იქ მყოფთაგანმა სრულიად ყურადღება არ მიიქცია. ეს იყო პეტრე გერასიმოვიჩი (ნებლიუდოვს არასოდეს არ გაეგონა მისი გვარი და ეს საქებურადაც კი მიაჩნდა), რომელიც წინად მისის დის-წულეების მასწავლებლად ყოფილიყო. ეს პეტრე გერასიმოვიჩი ახლა გიმნაზიის მასწავლებლად იყო. მუდამ ეჯავრებოდა ნებლიუდოვს მისი ტოლამხანაგური ქცევა, კმაყოფილი ხარხარი და საზოგადოდ მისი „კომუნისმი“, როგორც ნებლიუდოვის და ამბობდა.

— აა! თქვენც მოხვედით, — ხარხარით მიეგება პეტრე გერასიმოვიჩი ნებლიუდოვს, — ვერ დააღწიეთ თავი?

— მე სრულებითაც არ მიფიქრია თავის დაღწევა, — წყნარად უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ეგ მოქალაქობრივი ვაგაკობაა. მაგრამ მოითმინეთ, როცა დაიქანცებით და ძილს არ დაგაცდიან, მაშინ სხვა პანგზე დაიწყებთ მღერას, — უფრო ხმა-მაღალის ხარხარით უპასუხა პეტრე გერასიმოვი.

„დაიწყებს ახლა ეს დეკანოზის შვილი „შენობით“ ლაპარაკს — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა და ისეთი მოწყენილი სახე მიიღო, რომ კაცს ეგონებოდა, ეს არის, ეხლა შეუტყვია ყველა ნათესავების სიკვდილიო; მაშინვე მოშორდა და იმ ჯგუფს შეუერთდა, რომელიც შემოხვეოდა ერთ წვერ-მოპარსულ წარმოსადგე კაცს, რომელიც რალაცაზე გაცხარებით ბაასობდა, ლაპარაკობდა იმ პროცესის შესახებ, რომელიც ახლა სამოქალაქო განყოფილებაში ირჩეოდა. აღტაცებული იყო იმ საკვირველ ცვლილებით, რომელიც მოახდინა საქმეში შესანიშნავმა ვეჭილმა და მისის წყალობით ერთ ძველებურ ქალბატონს, რომელიც ცამდე მართალი იყო, ტყუილ-უბრალოდ დიდძალი ფული უნდა გადაეხადა მომჩივანისათვის.

— სწორედ გენიოსია, გენიოსი! — ამბობდა იმ ვეჭილზე.

თუმცა ნებლიუდოვი გვიან მოვიდა, მაგრამ მაინც დიდხანს მთუნდა ცდა, რადგან სასამართლოს ერთმა წვერმა ძალიან დაიგვიანა.

VI

თავმჯდომარე ადრე მოვიდა სასამართლოში. ის იყო მაღალ-მაღალი, მზხუცი კაცი, დიდი, გაქალაჩავებულ ~~ბაკეებით~~ „ბაკეებით“. თუმცა ცოლ-შვილიანი იყო, მაგრამ როგორც ცოლი, ისე ქმარი, გარყვნილ ცხოვრებას ხარბად ეწაფებოდნენ და, რაკი ~~გართხელ~~ წაიხსნიდნენ აღვირს, მათი დამპყერი არაეინ იყო. დღეს მიიღო წერილი ერთის ქალისაგან, რომელიც წინად მათთან მოახლედ იყო და ახლა პეტერბურგში მიემგზავრებოდა. ქალი სწერდა, სამიდან ექვს საათამდე ქალაქში ვიქნები და სასტუმრო „იტალიაში“ გიცდით. თავმჯდომარე მოწადინებული იყო ადრე გაეთაყებინა დღევანდელი საქმე, რომ დანიშნულ დროზე მისულიყო იმ ქერა კლარა ვასილივენასთან, რომელთანაც ხატხულში, აგარაკად, პატარა რომანი გააწაღა.

შევიდა ოთახში და კარები ჩააკეტა. გამოაღო შკაფი, იქიდან ქალღმერთთან ერთად გამოიღო ორი ქვა და დაიწყო მით ვარჯიშობა. ორჯერ ხან ზევით და ხან ქვევით ასწია, შემდეგ სამჯერ ცოტათი აქუქდა და ქვები მაღლა დაიჭირა.

— მაშ უთხარით, რომ ჩვენ მოწამელის საქმე გვექნება პირველად განსახილველი.—ბრვეე იყო ბრალმდებლის ამხანაგი, რომელიც ბრალმდებლობდა ამ საქმეში.

ტალანში გამოსვლისთანავე მდივანი შეხვდა ბრვეეს. მუნდირი ღიღებ-შეუკვრელი ჰქონდა, პორტფელი ილღიაში ამოეჩარა და გაცხარებული სცემდა ბოლთას.

— მიხეილ პეტროვიჩს ჰსურს გაიგოს, მზადა ხართ, თუ არა, — ჰკითხა მდივანმა.

— რასაკვირველია, მუდამ მზადა ვარ, — უთხრა ბრალმდებლის ამხანაგმა. — რომელი საქმე ირჩევა პირველად?

— მოწამელის საქმე.

— ძალიან კარგი, — სთქვა ბრალმდებლის ამხანაგმა.

მაგრამ მისთვის ეს სრულიად სასიამოვნო არ იყო, რადგან მთელი ღამე არ უძინია. სხვებთან ერთად გააცილა ერთი თავის ამხანაგი, ბევრი სვეს, ღამის ორ საათამდე ქალაღი ითამაშეს და საქმის წაკითხვა ვერ მოასწრო, ეხლა უნდა გადაეთვალეირებინა; მდივანმა კარგად იცოდა ესა და ამიტომაც ურჩია თავმჯდომარეს პირველად ამ საქმის დანიშვნა. მდივანი ღიბერაღურ და თითქმის რადიკალურ აზრების მიმდევარი იყო, ბრვეე კი — კონსერვატორი, ამიტომ მდივანს არ უყვარდა და შურით უმზერდა მის ადგილს.

— სკოპცებისას რას იტყვით? — დაეკითხა მდივანი,

— ერთხელ ვსთქვი, რომ არ შემძლიან მეთქი, რადგან მოწამენი არ არიან, — უთხრა ბრალმდებლის ამხანაგმა: — სასამართლოსაც ასე განუუცხადე.

— ზომ სულ ერთია...

— არ შემძლიან, — სთქვა ბრალმდებლის ამხანაგმა და ხელების ქნევით გავარდა თავის კაბინეტში.

ეს სკოპცების საქმე გადადებული ჰქონდა ერთ უმნიშვნელო მიზეზის გამო. არ დაესწრო ერთი მოწმე, რომლის დაუსწრებლობაც საქმეს არ აფერხებდა; მაინცდამაინც ნამდვილი მიზეზი კი ის იყო, რომ საქმის გარჩევას ინტელიგენტი ნაფიცი მსაჯულები დაესწრებოდნ და მოსალოდნელი იყო დამნაშავეის გამართლება. აკი ამიტომ მან, თავმჯდომარესთან შეთანხმებით, გადასწყვიტა საქმე მომავალ სესიისათვის დაენიშნა სამაზრო ქალაქში, სადაც უმრავლესობა გლეხები იქნებოდნ და მეტი იმედი იქნებოდა გამტყუენებისა.

ტალანში დიდი მოძრაობა იყო. სამოქალაქო განყოფილების კარებთან ხალხს თავი მოეყარა, რადგან იქ ისეთი საინტერესო საქმე ირჩეოდა, რომელზედაც ვატაცებით ლაპარაკობდა წვერ-მოპარ-

სული წარმოსადეგი კაცი. შესვენების დროს დარბაზიდან მსაჯულთა
ის ბებერი დედაკაცი, რომელმაც, გენიოს ვეჟილის წყალობით, აუ-
რებელი ფულეები მისცა მოწინააღმდეგე მხარეს. ეს კარგად იცოდენ
მსაჯულებმაც, ვეჟილმაც და თვით მოწინააღმდეგე მხარემ, მაგრამ
საქმე იმ გვარად იყო დაწყებული, რომ მეტი გზა არ იყო, უნდა წა-
ერთმიათ ბებრისათვის მისი ქონება და მოწინააღმდეგესთვის მიე-
ცათ. ბებერი დედაკაცი გამოვიდა ტალანში და ხელების შლით მი-
უბრუნდა თავის ვეჟილს: „ეს რა ამბავია, თქვენი ქირიმე? რა მო-
ხდა? რა მიყავით?“ ვეჟილი კი ცნობის-მოყვარობით ბებრის ყვაფი-
ლებიან ქულს ათვალიერებდა და მის ლაპარაკს ყურადღებას არ აქ-
ცევდა.

ბებერს, ფეხ-და-ფეხ გამოჰყვია სახე გაბრწყინებული თვით
ის შესანიშნავი ვეჟილი, რომლის წყალობითაც ბებერი ხელ-ცარი-
ელი დარჩა და მის კლიენტს, რომელმაც ათი ათასი მისცა გასამ-
რჯელო, 100 ათასზე მეტი არგუნა. ყველა ცნობის-მოყვარობით
უმზერდა ვეჟილს და ვეჟილიც თითქოს ამყობდა ამით და ამზობდა:
„არავითარი ერთგულების გამოხატვა და ხოტბა-დიდება ჩემთვის სა-
ქირო არ არისო“. ზედაც არ შეუზღენია ხალხისათვის, ამყად გვე-
რდი აუარა და თავის გზას გაუდგა.

VII

ბოლოს მოვიდა მატვეი ნიკიტჩიკ და გამხდარი, მაღალ კისე-
რიანი სასამართლოს ბოქაულიც შემობრძანდა ნაფიც მსაჯულთა
ოთახში.

სასამართლოს ბოქაული უნივერსიტეტში სწავლა-დამთავრებუ-
ლი და განვითარებული კაცი იყო, მაგრამ, საუბედუროდ, ერთ ალა-
გას ფეხს ვერ იკიდებდა. ამის მიზეზი ის იყო, რომ დიდი მოტრფი-
აღე იყო ბახუსისა და ლოთიანად იცოდა ბოლომე გადაკვრა. სამის
თვის წინად ვიღაც გრაფინიამ, რომელიც მისი ცოლის დიდი მწყა-
ლ-ბედი იყო, უშოვნა ეს ალაგი და ღიდად მოხარული იყო, რომ
ამდენ ხანს შერჩა მას.

— როგორია საქმე, ბატონებო, ყველა აქა ხართ, არაინ გა-
კლიათ?—დაეკითხა ნაფიც-მსაჯულთ, გაიკეთა პენსნე და აათვალიერ
ჩაათვალიერა ისინი.

— ვგონებ ყველანი აქა ვართ,—უპასუხა მხიარულმა ვაქარმა.

— ეხლავე შევამოწმებ,—სთქვა სასამართლოს ბოქაულმა, ამოი-
ლო ჯიბიდან ქალაღი და დაიწყო სათითაოდ გამოძახება.

— სტატსკი სოვეტნიკი ი. მ. ნიკიტჩოვი.

— მე გახლავარ,—სთქვა წარმოსადგემა კაცი, რომელსაც ვეცნობოდა, რომ სასამართლოს წესები კარგად იცოდა.

— სამსახურიდან გადამდგარი პოლკოვნიკი ივან სემიონიჩ ივანოვი.

— აქა ვარ,—გამოეხმაურა გამხდარი კაცი.

— მეორე ვილდის ვაჭარი პეტრე ბაკლაშოვი.

— აქ არის,—უბასუბა მხიარულმა ვაჭარმა და ისეთ ნაირად გაიღიმა, რომ პირის-ნახევი ყურებამდე მიიტანა,—შზად გახლავართ.

— გვარდიის პორუჩიკი თავადი დიმიტრი ნეხლიუდოვი.

— მე ვარ,—მიუგო ნეხლიუდოვმა.

სასამართლოს ბოქაულმა გადაჰხედა ნეხლიუდოვს სათვალეების ზემოდან და მდაბლად თავი დაუქრა და მით სხვებს აგრძნობინა, რომ ამას ყველაზე წინ ვაყენებო.

— კაპიტანი იური დიმიტრიჩ დანჩენკო. ვაჭარი გრიგოლ ეფიმიჩ კულეშოვი და სხვ.-და-სხვ.

ყველა იყო, გარდა ორისა.

— ეხლა, ბატონებო, დარბაზში მიბრძანდით,—სიამოვნების ღიმილით უთხრა ბოქაულმა და კარებისაკენ მიუთითა.

ნაფიცნი მსაჯულნი ზანტად წამოდგენ და გაემართენ დარბაზის კარებისაკენ.

სასამართლოს დარბაზი გრძელი ოთახი იყო. ერთ კუთხეში, ამალღებულ ადგილზე, იდგა მაგიდა მწვანე მათდ-გადაფარებული. მაგიდასთან იდგა სამი რბილი სავარძელი. სავარძლების უკან ეკიდა ოქროს ვარაყიან ჩარჩოში, მთელი სიმალიდ, ხელმწიფის სურათი ფეხებ გაბიჯგული და ხმაღზე ხელ მოკიდებული. მარჯვენა კუთხეში ზატი ეკიდა. ცოტა იქით იყო ბრალმდებლის საწიგნობელი. ბრალმდებლის საწიგნობელის მარჯხნით იდგა მდივნის მაგიდა. მაყურებელთა საჯდომების ახლო მოაჯირი იყო გაკეთებული, რომლის სიღრმეშიაც მოსჩანდა დამნაშავეთა სკამები; ეს სკამები ჯერ ცარიელი იყო. ამალღებულ ალაგზე მარჯენივ ორ რიგად სკამები იყო ჩამწყარივებული ნაფიც-მსაჯულთათვის. ცოტა ჰქემოდ—ვექილებისათვის. მაყურებელთა სკამებზე ოთხი დედა-კაცი იჯდა, რომლებიც მოსამსახურენი უნდა ყოფილიყვენ, და ორი კაცი, მუშათაგანი, რომლებიც ამ დიდებულ მორთულებით გაკვირვებულნი წყნარად ჩურჩულობდენ.

ნაფიც მსაჯულთა შემოსვლისთანავე, დარბაზის შუა ალაგას გამოვიდა სასამართლოს ბოქაული და ხმა-მალლა დაიძახა:

— სასამართლო მოდის!

ყველანი წამოდგენ. ამალღებულ ალაგზე გამობრძანდნენ: თავმჯდომარე თავისი ბაყებიტ, შემდეგ მრისხანე საბის სათვალეზიანი სასამართლოს წევრი, რომელიც ახლა ჩვეულებრივზე მეტად მოწყენილი იყო, რადგან კრების დაწყების წინაღ შეხვდა ცოლის მამა, შეატყობინა, რომ დასთან ვიყავიო; დას ეთქვა, სადილი არ იქნება დღესაო.

— როგორცა სჩანს, მგონია, ჩვენ სამიკიტროში მოგვიხდება წასვლა, — უთხრა სიცილიტ ცოლის-მამამ.

— აქ არაფერი სასაცილო არ არის, — მრისხანედ უპასუხა სასამართლოს წევრმა და კოპები შეიკრა. ყველაზე ბოლოს შემობრძანდა თვით ის მატყვი ნიკიტინი, რომელიც მუდამ იგვიანებდა. მატყვი ნიკიტინის კუჭის ანთება ჰქონდა და ეჭიმის რჩევით ახალის წესრიგით დაიწყო წამლობა. ამ ახალმა წეს-რიგმა დაავიანა დღეს ჩვეულებრივზე მეტად. ახლა, როცა ამალღებულ ადგილისკენ მიდიოდა, ერთ საგანზე იყო დაფიქრებული და პირჩამობზნელებული გამოიყურებოდა. ჩვეულება ჰქონდა, უეჭველად აეხსნა ის საგანი, რომელსაც ხშირად უფიქრდებოდა; ეს საგანი შემდეგი იყო: უკეთუ კაბინეტიდან დაწყებული სავარძლამდე ნაბიჯი თანასწორათ ვაიყოფოდა სამზე, ახალის წეს-რიგის წყალობით უეჭველად განიკურნებოდა ავადმყოფობისაგან, თუ არა და — არა. ნაბიჯი 26 გამოვიდა, მაგრამ კიდევ გადადგა ერთი პატარა ნაბიჯი და სწორედ მეოცდაშვიდეზე მივიდა კიდევ სავარძელთან.

თავმჯდომარისა და წევრთა დიდებულმა გამოსვლამ დიდი გავლენა იქონია ხალხზე, კარვად იგრძნეს ესა და თავ მოწონებულნი მიუჯდნენ მწვანე მაუდიან მაგიდას, რომელზედაც ქალაღები და კაიანდაშები ეწყო. შემოვიდა ბრალმდებლის ამხანაგიც, პორტფელიტ ილღიაში, ხელების ქნევით მიუჯდა საწიგნობელს და საქმეს სინჯვა დაუწყო. ამ ბრალმდებელისთვის ეს საქმე მეოთხე იყო. რასაკვირველია, როგორც ჯერ ისეე ახალგაზრდა და გამოუცდელს, გულიტ სურდა ამალღება და ამიტომ ყოველსავე ღონეს ხმარობდა გაემტყუნებია დამნაშავე. მოწამელის საქმის ვითარება თუმცა საზოგადოდ იცოდა, მაგრამ კიდევ საჭირო იყო ზოგიერთი საბუთები და საჩქაროდ იწერდა საქმიდან. მღივანი მზად იყო ქალაღებით და საწერკალამიტ.

VIII

თავმჯდომარემ ვადასინჯა ქალაღები, ჰკითხა ზოგიერთი რამ სასამართლოს ბოქაულსა და მღივანს და, რაკი საჭირო პასუხი მიიღო, მოითხოვა დამნაშავეთა მოყვანა. მაშინვე მოაჯირის იქითა კა-

რები გაიღო და შემოვიდა ორი ხმალ-ამოწედილი ქანდაკში. მათ შემოჰყვნენ დამნაშავენი: ერთი კაცი და ორი ქალი. კაცს ნაცრისფერი განიერი ხალათი და ასეთივე შარვალი ეცვა. არავისთვის არ შეუხედნია, საჩქაროდ დაჯდა, თავმჯდომარეს შეხედა და, თითქო რალაცას ჩურჩულებსო, ლოყის ძარღვები შეაცმაკუნა. მას უკან მოსდევდა თვალეზ-ჩასისხლიანებული და წარბებ-გაცვივებული დედაკაცი, რომელიც ისე დამშვიდებით და არხეინად მოდიოდა, თითქო აქ არაფერი იყო. წყნარად მივიდა თავის ალაგას და დაჯდა.

მესამე დამნაშავე მასლოვის ქალი იყო.

შემოსვლისთანავე ყველა ისე გაიტაცა მისმა მშვენიერებამ, რომ თვალი ვერ მოეშორებინათ, თითქმის ქანდაკშიც, რომლის გვერდითაც კატრუშამ გაიარა, დააკვირდა და, მანამდე თვალი არ მოუშორებია, სანამ თავის ალაგას არ დაჯდა.

თავმჯდომარე ელოდა, სანამ დამნაშავენი თავ-თავიანთ ალაგს დასხდებოდნენ და როცა მასლოვის ქალი დაჯდა თავის ალაგას, მიუბრუნდა მდივანს.

დაიწყო ჩვეულებრივი პროცედურა: ნაფიცი-მსაჯულთა სათითაოდ გადათვლა, ვინც აკლდა, მათ შესახებ ბჭობა და მათი დაჯარიმება, ვინც ნება-ყოფლობით არ მოსულაყო, მათ მაგიერ სხვების დანიშვნა. შემდეგ თავმჯდომარემ დააწყო ბილეთები, ჩაჰყარა შუშის ლარნაკში, ცოტათი წაიწია მუნდირის საბელო, ბალნათ გაბანჯგვლილი ხელი ისე გაიქნია როგორც ჯამბაზმა. და დაიწყო სათითაოდ ბილეთების ამოღება და კითხვა. შემდეგ მიუბრუნდა მღვდელს და სთხოვა მსაჯულები დაეფიცებინა.

მოხუცი მღვდელი მიხაკისფერ ანაფორითა, დასიებული ჩაყვითლებულის სახით, ოქროს ჯვრით, რომელიც გულზე ეკიდა და პატარა ორდენით, რომელიც გვერდზედ ჰქონდა მიკერებული, წყნარად წამოდგა და თავის დასიებულის ფეხებით ძლივს მილასლასდა საწიგნობელთან, ხატის წინ.

46 წელიწადი იყო ის მღვდლათ და სამი წლის შემდეგ აპირებდა გადაეხადა იუბილე, ისე, როგორც ამ რამდენიმე ხნის წინად გადაიხადა სობოროს დეკანოზმა. საოლქო სასამართლოში ის მსახურებდა სასამართლოს დაარსების დღიდან და ძალიან ამაყობდა მით, რომ ამ ხნის განმავლობაში დააფიცა რამდენიმე ათეული ათასი კაცი და ამ მოხუცებულობის ეამს ისევე განაგრძობდა ეკლესიის, სამშობლოს და ოჯახის საკეთილდღეოდ სამსახურს, იმ ოჯახის, რომელსაც ის დაუტოვებდა სიკვდილის შემდეგ სახლის გარდა 30 ათას მანეთს ფულად და ფასიან ქალღლებით. მას ერთხელაც აზრად არ მოუვი-

დოდა, რომ ის შრომა, რომელსაც ის სასამართლოში ეწეოდა, აფიქცებდა ხალხს სახარებაზე, კარგი შრომა არ იყო, მას ეს სრულიად არ აწუხებდა, პირიქით კიდევ უყვარდა ეს მუშაობა და თანაც ხშირად დიდ პირებს ეცნობოდა. ახლა ის სიამოვნებით გაეცნო შესანიშნავ ვექილს, რომელმაც დიდი პატივისცემა და ნდობა დაიმსახურა მის თვალში მით, რომ ერთი ბებერი ქალის, რომელსაც დიდრონი ყვავილები ჰქონდა გაკეთებული ქუდზე, საქმისთვის მიიღო გასამრჯელო ათი ათასი მანეთი.

მსაჯულნიც წამოდგენ და მივიდენ მღვდელთან.

— მობრძანდით, — სთქვა მღვდელმა და თავისი დასიებული სხელით გულზე ჯვარი შეათამაშა.

როცა მსაჯულნი სათითაოდ ავიდენ მაღლობზე და მღვდლის წინ გაჩერდენ, მღვდელმა დალუნა თავისი მელოტი თავი და გადაიგდო ოლარო. შემდეგ გაისწორა თავისი სქელი წვერები და მიჰმართა მსაჯულთ:

— მარჯვენა ხელი ასწიეთ და სამი თითი მიატყუბეთ, — უთხრა მან და თავისი მსუქანი ხელი მაღლა ასწია. — ახლა გაიმეორეთ, რაც მე ვსთქვა, — წარმოსთქვა მან და დაიწყო:

— ვფიცავ ყოვლად შემძლებელ ღვთისა, წმიდა სახარებისა და ცხოველს მყოფელის ჯვრის წინაშე, რომ იმ საქმეში, რომელიც... — დაიწყო მან სვენებ-სვენებით. — ნუ დაუშვებთ ხელს, მაღლა დაიჭირეთ, — მიუბრუნდა ერთ ახალგაზრდას, რომელსაც ხელი ჩამოეშვა... — რომ იმ საქმეში, რომელიც...

ვაჰარს, პოლკოვნიკს და სხ. ისე ეჭირათ ხელები, როგორც ამას მღვდელი თხოულობდა, ზოგი მკაფიოდ და გარკვევით ამბობდა მღვდლის ნათქვამს, ზოგი, თითქო უშინიანთო, ჩურჩულით იმეორებდა.

ყოველივე ჩქარა და უბრალოდ გათავდა, მსაჯულნი უკან გამობრუნდენ და თავის ალაგას დასხდენ.

დასხდენ თუ არა მსაჯულნი, წამოდგა თავმჯდომარე, ვრცელის სიტყვით მიჰმართა და ნათლად დაუხატა მათი მოვალეობა და უფლება.

თავმჯდომარის სიტყვით, მსაჯულთა უფლება ის არის, რომ იმათაც შეეძლოთ შეჰკითხებოდენ დამნაშავეთ. თავმჯდომარის პირით, შეეძლოთ მოეთხოვათ ქალაქი და კარანდაში და ნივთიერი საბჭოები გაესინჯათ. მოვალეობა კი ის იყო, რომ სიმართლითა და სინდისიერად განეხილა საქმე, ხოლო უკეთუ ყველაფერს წესიერად არ შეასრულებენ და მსჯელობის საიდუმლოება გამოჰქვადენდებოდა, კანონის ძალით პასუხისგებაში იქნებოდენ შიკამულნი.

ყველანი სმენად გარდაქცეულიყვენ. ვაჰარი, რომელსაც პირიდან და ბოყინით იქაურობას ნელი ლენის სუნი ამოსდიოდა პირიდან და ბოყინით იქაურობას აყრუებდა, თავმჯდომარის თვითეულ სიტყვაზე რეტინივით თავს აკაცუნებდა.

IX

სიტყვის გათავების შემდეგ, თავმჯდომარემ მიჰმართა დამნაშავეთ.

— სვიმონ კარტინკინო, აღექით, — სთქვა მან.

სიმონი სწრაფად წამოვარდა და ორივე ლოყა ძალზე შეაცმაცუნა.

— თქვენი სახელი?

— სიმონ პეტროვიჩ კარტინკინი, — სწრაფად წამოიძაბა წინდაწინვე მომზადებული პასუხი.

— თქვენი წოდება?

— გლეხი გახლავარ.

— რომელ გუბერნიისა, რომელის მაზრისა?

— ტულის გუბერნიისა, კრაპივენის მაზრისა, კუპიანსკის სამოურავოსი, სოფელ ბორკიდან.

— რამდენის წლისა ხართ?

— ოცდა თოთხმეტისა, დაბადებული ვარ ათას რვაას..

— რა სარწმუნოებისა ხართ?

— სარწმუნოებისა? რუსისა, მართლმადიდებელისა.

— ცოლიანი ხართ?

— არა.

— რა ხელობისა ხართ?

— სასტუმრო „მავრიტანიის“ ტალანში ვიყავით მოსამსახურედ.

რედ.

— წინად როდის იყავით პასუხისგებაში მიცემული?

— არასოდეს, რადგან ჩვენ ისე ვცხოვრობდით, რომ...

— არ ყოფილხართ?

— არასოდეს, ღმერთმა დამითაროს!

— საბრალმდებლო ოქმის პირი მიიღეთ?

— მივიღე.

— დაჯექით. — ეფემია ივანოვნა ბოჩკოვა, — მიჰმართა თავმჯდომარემ შემდეგ დამნაშავე ქალს. სვიმონი ისევ ისე იდგა.

— კარტინკინო, დაჯექით.

კარტინკინი ისე იდგა.

— კარტინკინო, დაჯექით!

მაგრამ კარტინკინი მანამდე იდგა, სანამ არ მივიარდა გაბრაზებული ბოქალუი, რომელმაც კისერი განზე მოიგრიხა და ტრალიკულის ჩურჩულით ჩასძახა: „დაჯექით, დაჯექით!“-ო.

კარტინკინი ისე სწრაფად დაჯდა, როგორც ადგა. შემოიხვია ხალათი და წინანდებურად ლოყები შეათამაშა.

— თქვენი სახელი?—დაეკითხა თავმჯდომარე მეორე დამნაშავე ქალს და ზედაც არ შეუხედნია, რაღაც ქალადს დაუწყო სინჯვა. საქმე ისე ჩვეულებრივი იყო თავმჯდომარისათვის, რომ ერთსა და იმავე დროს შეეძლო ორი საქმე ერთად გაეკეთებინა.

— ბოჩკოვისა 43 წლისა იყო, წოდებით—კოლომენის მდაბიო მოქალაქე, ხელობით—იმავე სასტუმრო „მავრიტანიის“ მოსამსახურე. პასუხისგებაში წინად არასოდეს არ ყოფილა მიცემული, საბრალმდებლო ოქმის პირი მიღებული ჰქონდა. პასუხებს ბოჩკოვისა ისე გაზეპირებულად და რიხით აძლევდა, თითქო ამბობდა: „დიად, მე ეფემია ბოჩკოვა ვარ, ოქმის პირი მივიღე და ვამაყობ კიდევ ამით და არავის დაცინვის ნებას არ მიეცემო“. გაათავა თუ არა პასუხი, ბოჩკოვა მაშინვე დაჯდა.

— თქვენი სახელი?—მიჰმართა თავმჯდომარემ მესამე დამნაშავეს და, როცა დაინახა, რომ ის ისევ იჯდა, ტკბილის ხმით უთხრა: „უნდა ადგეთ“.

მასლოვა სწრაფად წამოდგა, თვალი თვალში გაუყარა თავმჯდომარეს და მოემზადა.

— რა გქვიათ?

— ლიუბკას მეძახდნენ,—უპასუხა მან.

ამ დროს ნებლიუდოეს ცხვირზედ სათვალეები წამოედო და დამნაშავეებს ათვალეირებდა. „ეს ყოვლად შეუძლებელია“,—ჰფიქრობდა და თვალს არ აშორებდა დამნაშავე ქალს. მაგრამ „ლიუბა საიდგანა?“—ჰფიქრობდა, როცა პასუხი გაიგონა.

თავმჯდომარეს უნდოდა კიდევ ეკითხნა რამე, მაგრამ სათვალეებიანმა მრისხანე წვევრა რაღაც წასჩურჩულა და გაჩერდა: თავმჯდომარემ თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნია და მიჰმართა დამნაშავეს:

— როგორ თუ ლიუბა?—სთქვა მან,—თქვენ სხვა სახელით ხართ ჩაწერილი.

დამნაშავე ხმას არ იღებდა.

— მე თქვენ გეკითხებით, რა არის თქვენი ნამდვილი სახელი?

— წინად კატერინას მეძახდნენ.

„ეს ყოვლად შეუძლებელია“, — ამბობდა თავისთვის ნებლიუდოვი და იმავე დროს დარწმუნებული იყო, რომ მის წინ იდგა ის ქალი, რომელიც ერთ დროს უყვარდა; დიდი! უყვარდა, შემდეგ სასტიკად მოატყუა, გარყვნა, ვებ-ქვეშ გასთელა მისი უმანკო პატიოსნება და ბოლოს, როგორც უვარგისი ნივთი, ისე მოიგლიჯა გულიდან და გადააგდო. მას შემდეგ ეს ამბავი ერთხელაც არ მოჰგონებია, რადგან პირდაპირ ამტყუნებდა და ჩირქსა სცხებდა მისს პატიოსნებას, რადგან უმსგავსოდ და მხეცურად მოიქცა ამ ქალის წინაშე.

— თავიდანვე ავრე უნდა გეთქვათ, — ისევ ტკბილის ხმით უთხრა თავმჯდომარემ.

— მამის სახელი?

— მე... უკანონო ვარ, — წაილაპარაკა მან.

— მაინც ნათლობის სახელი?

— მიხაილოვნა!

„ნეტა რა დანაშაული ჩაუდენია?“ — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და სულს ძლივს იბრუნებდა.

— გვარი? — განაგრძო თავმჯდომარემ.

— დედით მასლოვა ვიწერებოდი.

— წოდება?

— მდაბიო მოქალაქე.

— მართლმადიდებელის სარწმუნოებისა?

— მართლმადიდებელისა.

— ხელობა? რას აკეთებდით?

— მასლოვა ხმას არ იღებდა.

— რა ხელობისა ხართ? — განაგრძო თავმჯდომარემ.

— თქვენ თვითონ იცით, — უთხრა მასლოვამ, საცოდავად გაილიმა და თვალი მოავლო დარბაზში მყოფთ.

ამ სიტყვებსა, ძალდატანებულ ღიმილსა და იმ გადახედვაში, რომლითაც მან თვალი მოავლო დარბაზში მყოფთ, ისეთი რალაც არაჩვეულებრივი საიდუმლოება იხატებოდა, რომ თავმჯდომარემ თავი ჩაპლუნა და დარბაზში მყოფნი მდუმარებამ მოიკცა. ღუმილი ვილაცის სიცილიმა დაარღვია, ხალხში ვილაპაც დასტვინა. თავმჯდომარემ თავი მალლა აიღო და განაგრძო კითხვა:

— პასუხიგებაში იყავით როდისმე მიცემული?

— არასოდეს, — წყნარად წარმოსთქვა მასლოვამ და მწარედ ამოიკვნესა.

— საბრალოდებლო ოქმის პირი მიიღეთ?

— მივიღე.

— დაჯექით, — უთხრა თავმჯდომარემ.

♦ დანაშავემ აიწია კაბა, ისე, როგორც მორთული ქალები შლე-
 იფს აიწივენ ხოლმე, და თვალი არ მოუშორებია თავმჯდომარის-
 თვის, ისე დაჯდა თავის ალაგას.

შემდეგ დაიწყეს მოწმეების გადათვლა და ექსპერტ ექიმს მო-
 უწოდეს დარბაზში. შემდეგ წამოდგა მდივანი და საბრალმდებლო
 ოქმის კითხვა დაიწყო. თუმცა ხმა-მალა კითხულობდა, მაგრამ ისე
 ჩქარა ამბობდა სიტყვებს, რომ ასოებს ლ და რ-ს ერთმანეთში
 ურევდა და ერთი აუარებელი ზუზუნი გამოდიოდა. მოსამართლენი
 მოუთმენლობით ხან მაგიდას დაეყრდნობოდნენ, ხან სავარძლის სა-
 ზურგეს მიაწეებოდნენ და ჩუმად ჩურჩულებდნენ. ერთმა ეანდარმმა ის
 იყო დაადო პირი დასამტქნარებლად, მაგრამ უცბად თავი შეიმაგრა
 და პირშივე ჩაიკლა გულით მომზადებული მთქნარება.

მასლოვის ქალი ხან უძრავად იჯდა და ყურს უგდებდა მკით-
 ხველს, ხან უცბად შეკრთებოდა და, თითქოს გამოპასუხება უნდაო,
 წითლდებოდა, ხან მწარედ ამოიკენესებდა და ერთ წამს თვალს მო-
 აკლებდა ხალხს და ისევ მკითხველს დაუწყებდა მზერას.

ნებლიუდოვი პირველ რიგში იჯდა და თვალს არ აშორებდ.
 მასლოვის ქალს. ამ დროს მის გულში დიდი სულიერი ბრძოლა იყო.

X

აი საბრალმდებლო ოქმის შინაარსი: „ჩვიდმეტ იანვარს 188...
 წელს სასტუმრო „მავრიტანიაში“ უცრად გარდაიცვალა კურგანის
 მეორე გილდის ვაჭარი ფერაპონტ ემელიანოვიჩ სმელკოვი.

ადგილობრივ მე-4 უბნის ექიმის შემოწმებით, სმელკოვი გუ-
 ლის სიდამბლისაგან გარდაცვლილიყო, ბევრის მაგარ სასმელების
 სმის გამო.

სმელკოვის გვამი უკვე მიწას მიიბარეს, როცა რამდენიმემე
 დლის შემდეგ პეტერბურგიდან გამოიარა მისმა ამხანაგმა ვაჭარმა
 ტიმოზინმა, გაიგო დაწერილებით ყველაფერი და ეჭვი განაცხადა, —
 სმელკოვი მოწამლულიაო.

გამოძიების დროს აღმოჩნდა, რომ: 1) სმელკოვმა სიკვდილის
 წინად მიიღო ბანკიდან 3,800 მანეთი, ხოლო მისი ქონების აღწერის
 შემდეგ აღმოჩნდა მხოლოდ 312 მ. 16 კ.; 2) სიკვდილის წინა დღე
 და ღამე სმელკოვმა გაატარა სასტუმრო „მავრიტანია“-ში ვილაც
 ქალ ლიუბკასთან (ეკატერინე მასლოვთან), სადაც სმელკოვის მინ-
 დობილობით, მის შინ არყოფნის დროს, მივიდა ეკატერინე მასლო-
 ვისა და, სასტუმროს მოსამსახურეების სიმონ კარტინკინის და ეფე-

მია ბოჩკოვის თანადასწრებით, გააღო სმელკოვის მიერ გამოტან-
 ბულ გასაღებით მისი ჩემოდანი და ამოიღო იქიდან ფული. ჩემოდა-
 ნის ვალების დროს იქ კარტინკინმა და ბოჩკოვისამ 100 მანეთიან ქა-
 ლაღების მთელი შეკვრა დაინახეს. 3) როცა სმელკოვი დაბრუნდა
 სასტუმრო „მავრიტანია“-ში, ლიუბკამ, კარტინკინის შთავგონებით,
 დააღვეინა სმელკოვს ერთი რუმკა კონიაკი და შიგ რაღაც თეთრი
 ფხვნილი შეურია, რომელიც კარტინკინმა მისცა. 4) მეორე დღით
 ლიუბკამ (ეკატერინე მასლოვამ) მიჰყიდა თავის დისახლისს, მოწამე
 როზანოვისას, ბრილიანტის ბეჭედი, რომელიც სმელკოვს ეკუთვნოდა
 და ვითომც ამ უკანასკნელმა აჩუქა. 5) ტალანში მოსამსახურე ეფე-
 მია ბოჩკოვისამ შეიტანა ბანკში თავის სახელზე 1,800 მანეთი.

სმელკოვის შიგნეულის ქიმიურ გამოკვლევით, განსვენებულის
 გვამში საწამლაგის უტყუარი ნიშნები აღმოჩნდა, რითაც ცხადად
 დამტკიცდა, რომ მოწამლვით იყო გვედარი.

ბრალდებულებმა: მასლოვამ, ბოჩკოვამ და კარტინკინმა დაინა-
 შავედ არ იცნეს თავი და დასამტკიცებლად შემდეგი განაცხადეს:
 მასლოვამ განაცხადა: თუმცა მართლა სმელკოვის ბრძანებით წა-
 ვედი მისს ბინაზე და გავაღე ჩემოდანი, მაგრამ 40 მანეთის მეტი არ
 ამომიღია, რის მოწამეც ბოჩკოვა და კარტინკინია; ამათის თანადას-
 წრებით გავაღე და დავეკეტე ჩემოდანიო. შემდეგ განაცხადა, მეორედ
 მისელაზე, კარტინკინის შთავგონებით, მართლა დავაღვეინე კონიაკი,
 რაღაც ფხვნილ-შერეული, რომელიც დასაძინებელი მეგონა, იმიტომ,
 რომ დროიანად დაედწია თავი და შინ წასულიყო. ბეჭედი თვით
 სმელკოვმა მაჩუქა, როდესაც მცემა, ტირილი დავიწყე და წასვლა
 დავაპირეო.

ეფემია ბოჩკოვამ განაცხადა: მე არაფერი არ ვიცი ფულის
 დაკარგვისა, რადგან სმელკოვის ოთახში არ შევსულვარო. იქ მარტო
 ლიუბკა დისახლისობდა და, თუ კი რამე დაიკარგა, უთუოდ ლიუბკა
 მოიპარავდა, როცა ჩემოდნის გასაღებად მივიდაო.

ჩვენების ამ ნაწილის კითხვის ფროს მასლოვის ქალი შეკრთა,
 გააღო პირი და ბოჩკოვას მიუბრუნდა.

როცა ეფემია ბოჩკოვას წარუდგინეს ანგარიში ბანკში შენა-
 ხულ 1,800 მანეთისა და ჰკითხეს, საიდან იშოვნე ეს ფულიო, მან
 განაცხადა: ეს ფულები შევიძინეთ 12 წლის განმავლობაში მე და
 სიმონ კარტინკინმა, რომელიც ჩემს ცოლად შერთვას ჰფიქრობდა.
 სიმონ კარტინკინმა პირველ ჩვენებაზე სთქვა, რომ მე და ბოჩკოვამ,
 მასლოვის ქალის შთავგონებით, რომელიც მოვიდა სასტუმროში გასა-
 ლებით, მოვიპარეთ ჩემოდნიდან ფული და გავიყავითო. ამ სიტყვებზე

— გლეხი სიმონ კარტინკინი, — დაიწყო მან და მარცხნივ მიბრუნდა.

სიმონ კარტინკინი საჩქაროდ წამოხტა, ხელები გაქიმა და ლოცვები ჩეულებრივად შეათამაშა.

— ბრალი გედებათ, რომ 17 იანვარს 188... წელს თქვენ, ეფემია ბოჩკოვასა და ეკატერინა მასლოვასთან შეთანხმებით, მოიპარეთ ვაჟარ სმელკოვის ჩემოდნიდან მისი კუთვნილი ფული, შემდეგ მიუტანეთ დარიშხანა და ურჩიეთ ეკატერინე მასლოვას დაეღვეინებინა ვაჟარ სმელკოვისთვის, რის გამოც სმელკოვი გარდაიცვალა. დამნაშავედ სცნობთ თქვენს თავს, თუ არა? — წარმოსთქვა თავმჯდომარემ და მარჯვნივ გადინა.

— ყოვლად შეუძლებელია, რადგანაც ჩვენი საქმე მხოლოდ სტუმრების საშახურია...

— შემდეგ იტყვიო. დამნაშავეთ სცნობთ თავს თუ არა?

— სრულიადაც არა. მე მხოლოდ...

— შემდეგ იტყვიო. დამნაშავედ სცნობთ თავს თუ არა? — დაბეჯითებით განუყორა თავმჯდომარემ.

— არ შემეძლო ეგ მექნა, ამიტომ რომ...

ისევე სასამართლოს ბოქაული მიუხტა სვიმონ კარტინკინს და ტრალიკულის ჩურჩულით შეაჩერა.

თავმჯდომარემ ამით გაათავა კარტინკინის შეკითხვა და შემდეგ ეფემია ბოჩკოვას მიუბრუნდა.

— ეფემია ბოჩკოვა, ბრალი გედებათ, რომ 17 იანვარს 188... წელს, სასტუმრო „მაფრიტანიაში“, სიმონ კარტინკინთან და ეკატერინე მასლოვასთან ერთად, მოპარეთ ვაჟარ სმელკოვის ჩემოდნიდან ფული და შემდეგ, ავანჯობის დასაფარავად, დააღვეინეთ საწამლავეი, რის გამოც იგი გარდაიცვალა. დამნაშავედ სცნობთ თავს თუ არა?

— მე არაფერში დამნაშავე არ ვარ, — თამამად და ხმამაღლა წარმოსთქვა მან. — მე ოთახშიც-კი არ შევსულვარ... უთუოდ ეს საძაგელი ჩაიდენდა ამ საქმეს.

— თქვენ შემდეგ იტყვიო, — უთხრა რბილად თავმჯდომარემ. — მაშ, დამნაშავედ არ სცნობთ თავს?

— მე არ ამიღია ფული და არც არაფერი დამიღვეინებია მისთვის. ოთახშია-კი არ შევსულვარ. რომ შევსულიყავი, ამ საძაგელს უთუოდ გარედ გავაგდებდი.

— დამნაშავედ არ სცნობთ თავს?

— არასოდეს!

— ძალიან კარგი.

— ეკატერინე მასლოვა, — მიუბრუნდა თავმჯდომარე მესამე დამნაშავეს: — თქვენ ბრალი გედებათ, რომ როდესაც ვაჭარ სმელკოვის ოთახში მიხვედით, სასტუმრო „მავრიტანიაში“, იმის ჩემოდნის გასაღებად, მოიპარეთ ჩემოდნიდან ფული და ბეჭედი, — ასე ლაპარაკობდა თავმჯდომარე, თითქო გაზეპირებული აქესო და ცალი ყური ერთის წვერისაკენ ჰქონდა მიტყეული, რომელსაც ეჭურჩულებოდა, რომ ნიეთიერ საბუთებში საწამლავის შუშა აკლიაო... — მოიპარეთ ჩემოდნიდან ფული და ბეჭედი, — განიმეორა თავმჯდომარემ, შემდეგ გაიყავით ნაპარევი და, როდესაც სმელკოვთან ერთად ისევ სასტუმროში დაბრუნდით, დააღვივინეთ საწამლავი, რის გამოც იგი გარდაიცვალა. დამნაშავედ სცნობთ თავს თუ არა?

— არაფერში დანაშაული არა ვარ, — სწრაფად წაილაპარაკა ბრალდებულმა: — როგორც წინად ვსთქვი, ახლაც ისე ვამბობ, რომ არ წამილია, არ წამილია, არ წამილია, არაფერი არ წამილია და ბეჭედი კი თითონ მაჩუქა.

— არა სცნობთ თავს დამნაშავეთ, რომ 2,500 მანეთი მოიპარეთ? — ჰკითხა თავმჯდომარემ.

— გეუბნებით, რომ არაფერი არ წამილია, გარდა 40 მანეთისა.

— მაშ, არც იმაში სცნობთ თავს დამნაშავედ, რომ ვაჭარ სმელკოვს საწამლავი მიეცით?

— ეგ კი მართალია, მხოლოდ მე მეგონა დასაძინებელია-მეთქი და არა საწამლავი. ეგეც მხოლოდ იმიტომ მივეცი, რომ დამეძინებია. არც ვფიქრობდი და არც მინდოდა მისი სიკვდილი, ღვთის წინაშე ვამბობ, რომ არ მინდოდა, — წარმოსთქვა მან.

— ძალიან კარგი; მაშ დამნაშავედ არ სცნობთ თავს, რომ მოპარეთ ვაჭარ სმელკოვს ფული და ბეჭედი და იმას ამბობთ მხოლოდ, რომ მიეცით საწამლავი? — შეეკითხა თავმჯდომარე.

— ეგ საწამლავი მე მხოლოდ დასაძინებელი მეგონა. მისი სიკვდილი არც მინდოდა და არც მიფიქრია.

— კარგი! — ემაყოფილების კილოთი უთხრა თავმჯდომარემ, რაკი საჭირო პასუხი მიიღო: — მაშ, მომიყევით, როგორ იყო საქმე — უთხრა მან, სავარძელში გადაწვა და ხელები მაგიდაზე დააწყო. — მოჰყევით ყველაფერს, როგორც იყო. შეგიძლიანთ წრფელის გულთ ალიაროთ ყველაფერი; ამით დიდ შეღავათს მისცემთ თქვენს თავს.

მასლოვა მისჩერებოდა თავმჯდომარეს და ხმას არ იღებდა.

— მოჰყევით, როგორ იყო საქმე.

— როგორ იყო? — უცრად დაიწყო მასლოვამ. — მივედი სასტუმროში. შემეყვანეს ოთახში. ის ძლიერ მთვრალი იყო. — მასლოვამ თვალები დააჭყიტა და უფრო გარკვევით წარმოსთქვა სიტყვა „ის“.

— მინდოდა წავსულიყავი, მაგრამ არ გამიშვა.

ქალი უცბად შეჩერდა, თითქო რაღაც დაავიწყდაო.

— შემდეგ?

— შემდეგ რა? დავრჩი და მერე სახლში წავედი.

ამ დროს ბრალმდებლის ამხანაგმა ნახევრად წამოიწია.

— გუსრთ ჰკითხვოთ რამე? — შეეკითხა თავმჯდომარე და, რაკი თანხმობის პასუხი მიიღო, თითოთ ანიშნა, შეგიძლიანთ ლაპარაკიო.

— მინდა ერთი რამ ვკითხო: იცნობდა თუ არა დამნაშავე სიმონ კარტინკინს წინაღ? — ჰკითხა ბრალმდებლის ამხანაგმა, ისე, რომ მასლოვისთვის არც კი შეუხედნია.

თავმჯდომარემ განუმეორა კითხვა. მასლოვა შეშინებული მისჩერებოდა ბრალმდებლის ამხანაგს.

— სიმონს ვიცნობდი, — თუხრა მან.

— ახლა მინდა შეგიტყო, რა ნაცნობობა ჰქონდა დამნაშავეს კარტინკინთან? ხშირად ჰხვდავდნენ ერთმანეთს?

— რა ნაცნობობა გქონდათ? მიყვავდი სტუმრებთან, სხვა არაფერი ნაცნობობა არა მქონია, — უპასუხა მასლოვამ.

— მინდა გავიგო, რაღა მარტო მასლოვა დაჰყავდა კარტინკინს და სხვა არა? — შეფისტოფელურის ღიმილით დაეკითხა ბრალმდებლის ამხანაგი და თვალები მილულა.

— რა ვიცი? ეგ საიდგან მეცოდინება? — უპასუხა მასლოვამ, შეშინებულმა მოიხედა და ერთ წუთს თვალები ნებლიუდოვზე შეაჩერა: — ვინც უნდოდათ, ის მიჰყავდათ.

„ნუ თუ მიცნო“, — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა და საშინლად გაწითლდა, მაგრამ, მასლოვას ის სხვებისგან არ განურჩევია, მალე თვალი მოაშორა და ისევ ბრალმდებლის ამხანაგს დააშტერდა.

ბრალმდებლის ამხანაგმა, რადგანაც ნახული ჰქონდა, რომ ბრალმდებელნი და ვეკილები მოხერხებულ შეკითხვის შემდეგ სწერდნენ, რაც საჭირო იყო მოწინააღმდეგის შესამუსრავედ, დაიწყო წერა, მაგრამ ნამდვილად კი არაფერს სწერდა და მხოლოდ დაწერილ ასოებს აყოლებდა კალამს.

— შემდეგ რა მოჰხდა? — განაგრძო თავმჯდომარემ.

— მივედი სახლში, — განაგრძო უფრო თამამად მასლოვამ, — და დასაძინებლად დავწექი. ის იყო, დამეძინა კიდევ, რომ ჩენი გოგო ბერტა მალეძებეს; ადრე, შენი ეპქარი ისევ მოვიდა“ — ზ. იმას ღვინო

უნდოდა,—მისმა ხსენებამ კვლავ შემაძრწუნა,—მაგრამ ჯერ კიდევ არაა დასრულებული ჩქონდა თან და მე გამგზავნა სასტუმროში, მითხრა, რამდენი იყო ფული და რამდენი წამომეღო. მეც წავედი.

ამ ლაპარაკის დროს თავმჯდომარე მარცხნივ ერთ წევრს ებასებოდა და მასლოვას სიტყვები ერთიკ არ გაუგონია და, რომ ერევნებინა, ვითომც ყველაფერი გაიგონა, გაიმეორა უკანასკნელი სიტყვა:

— წახვედით? მერე?—ჰკითხა მან.

— წავედი და ყველაფერი ისე მოვიქმედე, როგორც მიბრძანა: შევედი ოთახში, მაგრამ მარტო კი არა, სიმონ მიხაილოვიჩს დავუძახე და აი იმას,—სთქვა მასლოვამ და ბოჩკოვაზე მიუთითა.

— სტყუის, მე არც კი შევსულვარ...—დაიწყო ბოჩკოვამ, მაგრამ მალე ჩააჩუმეს.

— ამათ თანადასწრებით ამოვიღე ოთხი წითლიანი—განავრძო მასლოვამ.

— ხომ არ შეუნიშნავს ბრალდებულს, როცა 40 მანეთს იღებდა, რამდენი იყო სულ ფული?—შეეკითხა ისევ ბრალმდებლის ამბანაგი.

მასლოვა შეკრთა. მან ინსტინქტიურად იგრძნო, რომ ბრალმდებელს მისთვის სიკეთე არ უნდოდა.

— არ დამითვლია, დავინახე მხოლოდ, რომ ას მანეთიანები იყო.

— ბრალდებულს დაუნახავს, რომ ას მანეთიანები იყო! ეგ მინდოდა მხოლოდ ვამეგო.

— მერე, მიუტანეთ ფული?—განავრძო კითხვა თავმჯდომარემ და საათს დაჰხედა.

— მიუტანე.

— მერე!—ჰკითხა თავმჯდომარემ.

— მერე ისევ თან წამიყვანა,—უპასუხა მასლოვამ.

— აბა, ეხლა მითხარით, როგორ გაურჩიეთ სასმელში საწამლავი,—შეეკითხა თავმჯდომარე.

— როგორ გავურჩიე? ჩავეყარე შიგ ფხენილი და დავალევიინე.

— რად დაალევიინე?

ამაზედ პასუხი არ გასცა და მწარედ ამოიკენესა.

— არ მიშვებდა,—ცოტა სიჩუმის შემდეგ დაიწყო მასლოვამ,— და ძალიან შევსწუხდი. გამოვედი ტალანში და სიმონ მიხაილიჩს ვეუბნები: „დავიღალე, ნეტა ერთი სახლში გამიშვას-მეთქი“. სიმონ მიხაილიჩი მეუბნება: „ჩვენც მოგვაბეზრა თავი, გვირდა ძილის წამალი დავალევიინოთ, დაიძინებს და მერე წადიო“. მე ვუთხარო: „კარგი,

მივცეთ მეთქი". მე მეგონა, წამალი არაფერს აწებდა. სიმონმა მამცა რალაც ფხვნილი. შევედი ოთახში, ლოგინში წვეს. მაშინვე კონიაკი მომთხოვა. ავიღე ფინ-შამპანის კონიაკი, დავასხი ორ ჭიქაში, ერთი მისთვის და ერთი ჭემთვის. მის ჭიქაში/ის წამალი ჩავყარე და მივეცი. რომ მკოდნოდა, განა მივეცემდი? მაგრამ არ ვიცოდი!

— ბეჭედი როგორ-ღა გაჩნდა თქვენს ხელში? — ჰკითხა თავმჯდომარემ.

— ბეჭედი თვითონ მაჩუქა.

— როდის გაჩუქათ?

— როცა მივედი; მინდოდა ადრე წამოვსულიყავი. ცემა დამიწყო. მე ტირილს მოვყევი და წასვლა დავაპირე. ოღონდ ნუ წახეალო და ბეჭედს გაჩუქებო; წაიძრო თითიდან ბეჭედი და მომცა.

ამ დროს ბრალმდებლის ამხანაგმა წინანდებურად წამოიწია, ნება-რთვა მიიღო, რომ მიემართნა ბრალდებულისათვის და ეკითხნა.

— მინდა გავიგო, რამდენ ხანს დარჩა ბრალდებული ვაჭართან?

მასლოვას ისევ გააერგოლა შიშით და სწრაფად წამოიძახა:

— არ მახსოვს, რამდენ ხანს.

— მაშ, არც ის ახსოვს ბრალდებულს, ვაჭარ სმელკოვიდან წამოსული, სხვა ოთახში თუ შევიდა სადმე?

— გვერდზედ ცარიელი ოთახი იყო და იქ შევედი, — სთქვა მან.

— რად შეხვედი? — გატაცებულმა პირდაპირ მიჰმართა ბრალმდებლის ამხანაგმა.

— შეეტლეს ველოდებოდი.

— კარტინკინი იქ იყო, თუ არა?

— ისიც შემოვიდა.

— რათ შემოვიდა?

— ვაჭარს ფინ-შამპანი დარჩა და ერთად დავლიეთ.

— ჰოო, ერთად დალიეთ. ძალიან კარგი! ჰქონდა თუ არა ლაპარაკი ბრალდებულს სიმონთან, და თუ ჰქონდა, რაზედ ილაპარაკეს?

მასლოვამ უცებ კოპები შეიკრა, საშინლად გაწითლდა და აჩქარებით წარმოსთქვა:

— რაზე გვექონდა ლაპარაკი? მე მეტი არაფერი ვიცი და, რაც გინდათ, ის გადამიწყვიტეთ, მე დამნაშავე არა ვარ — მორჩა და გათავდა. რაც იყო ყველაფერი ვსთქვი!

დღემილი ჩამოვარდა.

— გაქვთ კიდევ რამე სათქმელი?

— ყველაფერი ვსტკვი.

თავმჯდომარემ გამოაცხადა, სხდომა 10 წუთით შესწყდომ, საჩქაროდ ადგა და გავიდა დარბაზიდან.

მოსამართლეთა შემდეგ წამოდგენ ნაფიცნი მსაჯულნი, ვეკილები, მოწმენი და, იმ მოსაზრებით, რომ მნიშვნელოვანის საქმის ერთი ნაწილი გავითავებთ კიდევცაო, აქეთ-იქით გავემართნენ.

ნებლიუდოვი გავიდა ნაფიც-მსაჯულთა ოთახში და ფანჯარას მიუჯდა.

XII

დიალ, კატო იყო!

პირველად ნებლიუდოვი შეჰხვდა კატოს მაშინ, როცა უნივერსიტეტში მესამე კურსზე გადავიდა და მთელი ზაფხული დეიდებთან გაატარა. მუდამ ზაფხულს დედიოთა და დით მოსკოვის ახლო დედის მამულში ატარებდა, მაგრამ იმ წელს და გათხოვდა, დედა საზღვარგარედ წავიდა და ნებლიუდოვმა გადასწყვეტა დეიდებთან წასელა, რადგან თბულება ჰქონდა დასაწერი და იქ ხელს ვერავინ შეუშლიდა. თან დეიდებს ძლიერ უყვარდათ და იმასაც ძლიერ მოსწონდა მათი მარტივი ცხოვრება და ძველებური ოჯახი.

იმ ხანად ნებლიუდოვმა წაიკითხა სპენსერის „სოციოლოგიური სტატისტიკა“ და სპენსერის მსჯელობამ კერძო მიწიდმფლობელობის შესახებ ღრმა შთაბეჭდილება დასტოვა მის გულსა და გონებაში, მით უმეტეს, რომ მდიდარ მემამულის შვილი იყო. თუმცა მამა მდიდარი არ იყო, მაგრამ დედამ მზითვად 10 ათასი დესეტინა მიწა მიიღო. ნებლიუდოვმა პირველად გაიგო მთელი უსამართლოება მიწიდ-მფლობელობისა და, როგორც ერთი იმ ჯგუფთაგანი, რომლისთვისაც ზნეობრივ მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად მსხვერპლი უმაღლესი ბედნიერებაა, გადასწყვეტა არ ესარგებლნა კერძო საკუთრებით და მაშინვე დაურიგა გლეხებს მამის დატოვებული მიწა. ამ თემზე სწერდა თბულებასაც.

დეიდებთან ზაფხულს ასე ატარებდა: დილით ადრე ადგებოდა, ხშირად სამ საათზე და წყალზედ მიდიოდა საბანაოდ. ხან დილიდანვე მიუჯდებოდა თბულებას და სწერდა. უფრო ხშირად კლდე-ღრეებში ხეტიალს უნდებოდა, სადილის წინად ხშირად ბალში ეძინა ჩრდილ ქვეშ. სადილს შემდეგ ხშირად ცხენით სეირნობდა, ან ნავით დაცურავდა წყალში. საღამოს კითხულობდა და სწერდა, ან იჯდა დეიდებთან და ჭალაღდსა შლიდა. როცა მთვარიანი ღამე იყო, გარედ ატარებდა დროს და ოცნებით გატაცებული სტკებოდა ბუნების მშვენიერებით.

ასე გაატარა დეიდებთან ერთი თვე და არავითარი ყურადღე-
 ბა არ მიუქცევია შავთვალა ცქრილა კატოსათვის.

დედის ფრთეთა ქვეშე აღზრდილი ნებლიუდოვი 19 წლის კა-
 ბუკი იყო და სრულიად უმანკო. ოცნებობდა ქალებზე, მხოლოდ რო-
 გორც ცოლზე. ყველა ქალი, იმის აზრით, რომელსაც მისი ცოლობა
 არ შეეძლო, მისთვის ქალი კი არა, უბრალო ადამიანი იყო. ამ ზაფ-
 ხულს დეიდებს ესტუმრენ მეზობელ ქალიშვილები, რომლებსაც
 თან ახლდა გიმნაზიის მოწვეულე ძმა და ახალგაზრდა მხატვარი.

ჩაის შემდეგ ახალგაზრდები გავიდნენ მინდორზე სათამაშოდ,
 თან კატოც წაიყვანეს. ნებლიუდოვსა და კატოს ხშირად მოუხდათ
 ერთად გაქცევა. ეს გარემოება ძლიერ სასიამოვნოდ ჰქონდა ნებ-
 ლიუდოვს, მაგრამ თავის დღეში ვერ წარმოიდგენდა, რომ იმასა და
 კატოს შორის შეიძლებოდა სხვანაირი რამ დამოკიდებულება გაჩე-
 ნილიყო.

— ახლა ამით ვილა დაიჭერს, — ამბობდა მგზნებარე, მზიარუ-
 ლი მხატვარი და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გარბოდა გაქცეუ-
 ლების დასაქერად, მაგრამ რას დაეწეოდა თავის მოკლე და მრუდე
 ფეხებით.

— ფეხი არ წამოსდო-რასმე.

— დიალ! როცა დამიჭიროთ, მაშინა სთქვით.

— ერთი, — ორი, — სამი.

დაჰკრეს სამჯერ ტაში. კატო ჩიტვიით შეფრთხილდა, შეუ-
 ცვალა ალაგი ნებლიუდოვს, ჩაჰკიდა თავის პატარა ნამუშევარი ხე-
 ლი და გაიქცენ.

ნებლიუდოვი, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გარბოდა, რომ
 მხატვარი არ დასწეოდა. როცა უკან მოიხედა, დაინახა, რომ მხა-
 ტვარი კატოს გამოსდევნებოდა. კატო მარდად გარბოდა. წინ იასა-
 მანის ბუჩქი იდგა, რომლის იქითაც არავინ გარბოდა, მაგრამ კატომ
 მოჰხედა ნებლიუდოვს და ანიშნა გასცილებოდა ბუჩქს. საუბედუროდ,
 ბუჩქს იქით რუ იყო, რომლის არსებობაც ნებლიუდოვმა არ იცოდა,
 წამოსდო რალასაც ფეხი და კინკრებში გაიშხლართა, მაგრამ მალე
 წამოვარდა და სიცილით გავარდა მინდორზე.

სახე-გაბრწყინებული კატო ჩიტვიით მიჰქროდა ნებლიუდოვთან
 და ხელი ხელში სტაცა.

— მგონი ხელები კინკარში დაისუსხეთ, — უთხრა მან და თავი-
 სი მაყვალვიით შავი თვალები შეანათა.

— არ ვიცი, თუ იქ რუ იყო, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

კატომ ხელ-ახლა მიიწია ყმაწვილ კაცისაკენ.

უცხად, რაღაც ინსტიქტის ძალითა, ნებლიუდოვმა თავისდა უნებურად ზიიზიდა თავისკენ კატო და შიგ ტუჩში აკოცა.

— ეს კარგი ამბავია!—წამოიძახა კატომ, გაუსხლტა ხელიდან და გავარდა.

ამ შემთხვევის შემდეგ ნებლიუდოვსა და კატოს შორის სულ სხვა კავშირი დაიბადა. ისეთი, როგორიც უმანკო ქალსა და ვაჟს შორის არის ხოლმე.

როცა კატო ან ნებლიუდოვის ოთახში შევიდოდა, ან ნებლიუდოვი შორიდან მოჰკრავდა თვალს მისს თეთრ წინსაფარს, რაღაც ტკბილი ერთნატივლი დაუფლიდა ხოლმე ტანში, ყოველივე მაშინ საინტერესო იყო მისთვის, გამოცოცხლებული, აღმამფრენი. ამასვე ჰგრძნობდა კატოც. როცა ნებლიუდოვი ან უსიამოვნო წერილს მიიღებდა, ან თხზულების წერას ვერ ახერხებდა, საკმარისი იყო მოეგონებინა, რომ ქვეყანაზე არსებობს კატო და მისი ნახვა ნებლიუდოვს თამამად შეუძლიაო, ყოველივე მოწყენა უსიამოვნება უცხად ჰქრებოდა.

კატოს თუმცა ბევრი საქმეები ჰქონდა, მაგრამ მუდამ თავის დროზე ასწრებდა საქმეებს და თავისუფალ დროს კითხვას ანდომებდა. ნებლიუდოვმა მისცა დოსტოვესკისა და ტურგენიევის თხზულებანი, რომელიც თვითონაც ეხლა ხანს წაეკითხა. ყველაზე მეტად კატოს ტურგენიევის „მყუდროება“ მოსწონდა. ლაპარაკი ხშირად ჰქონდათ ტალანში შეხვედრის დროს, აივანზე, ეზოში და ხანდისხან დღივების მოსამსახურე ქალის მატრონა პავლოვნას ოთახში, სადაც იდგა კატო და სადაც შეხვედრა ყველაზე მეტად სასიამოვნო იყო მათთვის.

ასეთმა კავშირმა კატოს და ნებლიუდოვს შორის მთელს ზაფხულს ვასტანა. ეს შეჰნიშნეს დღივებმა და ისე შეშინდნენ, რომ წერილიც კი მისწერეს საზღვარ-გარედ კნენინა ელენე ივანოვნას, ნებლიუდოვის დედას. დეიდა მარია ივანოვნა შიშობდა, დიმიტრის საქმე არა დაეჭირა—რა კატოსთან, მაგრამ ტყუილი იყო მისი შიში. ნებლიუდოვს ისე უყვარდა კატო, როგორც უყვართ უმანკო ადამიანებს, და ამგვარი სიყვარული იფარავდა ორივეს დაცემისაგან. ნებლიუდოვს არამც თუ არ უნდოდა მისი ხორციელად დამორჩილება, არამედ იმის წარმოდგენაც კი თავზარსა სცემდა, რომ ვითომ შესაძლებელი იყო ასეთი კავშირი. სოფიო ივანოვნა შიშობდა, ვაი თუ დიმიტრიმ, თავის ახირებულ ხასიათის წყალობით, კატოს შერთვა გაიფიქროსო და შეარცხვინოს თვისი გვარი და წოდებაო. ეს შიში კი უფრო საბუთიანი იყო.

ნებლიუდოვს რომ იმ დროს კარგად გაეთვალისწინებინა, სი კატოსადმი სიყვარული, ან ვინმეს ეთქვა, ამ ქალიშვილის შერთვა ყოვლად შეუძლებელიაო, მაშინვე გადასწყვეტდა, არავითარი მიზეზი არ დამატაკოლებს შევიერთო ის ქალი, რომელიც მიყვარს, რა გვარისა და წოდებისაც უნდა იყოსო. დეიდებს არაფერი არ გაუშხელიათ მისთვის და ისე წავიდა შინ, რომ კარგად არც კი ჰქონდა შეგნებული კატოსადმი სიყვარული.

დარწმუნებული იყო, რომ ეს გრძნობა იმ კარგის მდგომარეობის შედეგი იყო, რომელშიაც ის იმყოფებოდა მთელი ზაფხული. როცა შინ მიდიოდა, გარედ გამოჰყენენ დეიდები და თან კატოც გამოვიდა. კატოს თვალეზი აცრემლებული ჰქონდა და, რა შეპნიშნა ეს ნებლიუდოვმა, იგრძნო, რომ რაღაც ძვირფასს ნივოს სტოვებდა იქ. ნებლიუდოვი მეტის-მეტად დაღონდა.

— შვიდობით, კატო, გმადლობთ, გმადლობთ, — უთხრა კატოს და ჩაჯდა ეტლში.

— შვიდობით, დიმიტრი ივანოვიჩ, — უპასუხა კატომ, თავის ნაზისა და სასიამოვნო ხმით, თვალეზი ცრემლებით ავესო და თავი ძლივს შეიმავრა, საჩქაროდ შემობრუნდა, გაიქცა დერეფანში და გულამოსკვნით დაიწყო ქვითინი.

XIII

მას შემდეგ გავიდა სამი წელიწადი და ნებლიუდოვს კატო ერთხელაც არ უნახავს. ნახა მხოლოდ მაშინ, როცა უკვე ოფიცერი იყო, ომში მიემგზავრებოდა და გზად დეიდებთან გამოიარა, მაგრამ სადღა იყო ის სიცოცხლით სავსე, აღფრთოვანებული ნებლიუდოვი, რომელმაც სამის წლის წინად მთელი ზაფხული გაატარა დეიდებთან! წინანდელ ნებლიუდოვსა და ეხლანდელს შორის დიდი განსხვავება იყო. რამდენადაც წინანდელი ნებლიუდოვი პატიოსანი და ყოველ კეთილ საქმისთვის თავდადებული ახალგაზრდა იყო, იმდენად ახლანდელი ნებლიუდოვი გახრწნილი, დაწვრილმანებული ეგოისტი და მხოლოდ საკუთარის „მე“-სთვის თავდადებული და თავყვანისმცემელი იყო. წინად თუ ოცნებით გატაცებულს ქვეყანა რაღაც საიდუმლოებად ეჩვენებოდა, ეხლა ყველაფერი აშკარა და განსაზღვრული იყო მისთვის. წინად მარტო ბუნებასთან და იმ აღამიანებთან ჰქონდა საქმე, რომლებიც მხოლოდ მისთვის სიცოცხლობდნენ და აზროვნობდნენ (ფილოსოფოსები, პოეტები); ახლა მისთვის სხვა-და-სხვა საქეიფო, დროს-გასატარებელ ადგილებსა და დარდიჰანდ ამზანაგების გარდა აღარაფერი არსებობდა. წინად თუ ქალი საიდუმლო არსება იყო მი-

სთვის, ახლა კი, ნათესავთა და ამბანავთა ცოლების გარდა, იმ უბრალო იარაღთაგანი იყო, რომლის სიტკბოებაც მან უკვე სცადა. წინად თუ შეეძლო ეკონომიით ცხოვრება, დაკმაყოფილება იმ ფულის მესამედ ნაწილით, რომელსაც დედა უგზავნიდა, შეეძლო უარი ეთქვა იმ მამულზე, რომელიც მამამ დაუტოვა, და მიეცა გლებთათვის, ახლა ხშირად უსიამოვნო ლაპარაკი მოსდიოდა დედასთან, რადგან 1,500 მანეთზედ მეტს არ აძლევდა და ეს ფული კი ვერ აკმაყოფილებდა ნეხლიუდოვის ალვირ-წახსნილ მოთხოვნილებათ და ხშირად თავგები დანაგარდობდნენ მის ჯიბეში. წინად თუ საკუთარ ნამდვილ „მე“-დ თავისი სულიერი არსება მიაჩნდა, ახლა თავისი ჯან-სალი, სიცოცხლის მიმდევარი და პირუტყვეული „მე“ გაებადა სათაყვანოდ.

ეს ცვლილება მოხდა ნეხლიუდოვის არსებაში იმის წყალობით, რომ საკუთარი რწმენა კარგა ხანია დაჰკარგა და სხვების უფრო მეტად ირწმუნა, რადგან საკუთარის რწმენით ყოველივე თავის „მე“-ს წინააღმდეგ უნდა გადაეწყვიტა და ეს კი, ცოტა არ იყოს, მაინცა და მაინც სასიამოვნო არ იყო მისთვის. სხვების რწმენით-კი არაფერი არ ჰქონდა გადასაწყვეტი და ხშირად, როცა თავის რწმენით ხელმძღვანელობდა რაიმე საქმეში, სხვები მსჯავრსა სდებდნენ მისს მოქმედებას, ემდურებოდნენ, ხოლო სხვისის რწმენით თუ მოქმედებდა, მოწონებისა და ქების მეტი არა ესმოდა-რა.

როცა ან კითხულობდა და ან ლაპარაკობდა ღმერთსა, სიმართლესა, სიმდიდრესა და სიღარიბეზე, თითქმის ყველა სასაცილოდ აცდებდა და ამგვარ ლაპარაკს უფალგოდ სთვლიდნენ. დედა და დედები *notre cher philosophe*-ს ეძახდნენ ხოლმე. როცა ნეხლიუდოვი რომანებს კითხულობდა, ამბობდა ურცხვად სხვა-და-სხვა უმსგავსო ანეგდოტებს, დადიოდა ფრანგების თეატრში სასაცილო ვოდვეილებზე და შემდეგ მზიარულად უამბობდა ვისმე, მაშინ ყველა აქებდა და აქებებდა. როცა საჭიროდ ჰქედავდა რამდენადმე ფრთები შეეკვეცნა თავის მოთხოვნილებისათვის, იცვამდა ძველ პალტოსა და ლეინოზე უარს ამბობდა—ყველა გაკვირვებული იყო ასეთის საქციელით და, როცა ნადირობაზედ ან კაბინეტის მოსართავად ჰფლანგავდა აუარებელ ფულს, ეს ყველას მოსწონდა და საჩუქრადაც უგზავნიდნენ ძვირფას ნივთებს. როცა ნეხლიუდოვი უმანკო არსება იყო და უნდოდა ქორწინებამდე ასე დარჩენილიყო, მშობლები ძლიერ შიშობდნენ,—ეს ცუდ გავლენას იქონიებს მის ჯანმრთელობაზეო და თითქმის ესიამოვნათ კიდევ, როცა გაიგეს, რომ მათმა შვილმა მოსტაცა თავის ამბანავს ვილაც ფრანგის ქალი, რითაც თავისი ვაჟაკობა დაამტკი-

ცაო. ის ამბავი კი, რომ ნებლიუდოვს კატოს შერთვა მოსკოლში, კრად, შიშის ზარსა სცემდა კენიან-დედას.

ამ გვარადე თავზარ დამკემი იყო მისის დედისა და ნათესავებისათვის, როცა გაიგეს, რომ ნებლიუდოვმა მამას დატოვებული მიწა გლეხებს მისცა. ყველა ნათესავი სასაცილოდ იგდებდა და ჩასჩინებდნენ: სარგებლობის მიგეირ, პირიქით, ზარალი მოუტანე გლეხებს, რადგან გამართეს სამიკიტნოები და მუშაობაზე ხელი აიღესო. როცა ნებლიუდოვმა გვარდიის ქარში შესულის დროს ქალაქში წაიგო ამხანაგებთან იმდენი ფული, რომ ედენე ივანოვნა იძულებული შეიქმნა ძირითად თანხისთვის მოეკლო, არც კი სწყენია ესა და თითქმის სასიამოვნოდაც დაურჩა, რადგან, მისის აზრით, ეს საბოლოოდ კარგი იქნებოდა.

დიდხანს იბრძოდა ნებლიუდოვი. ყველა ის, რაც სწამდა და კარგი იყო, სხვას არა სწამდა და ავ საქმედ მიიჩნდა, ხოლო რაც ნებლიუდოვისათვის ცუდი იყო, ის სხვებს მოსწონდათ. გათავდა მით, რომ დაანება საკუთარ რწმენას თავი და სხვებისა ირწმუნა. საკუთარ თავის უარყოფა თუმცა ძნელი წარმოსადგენი იყო წინად ნებლიუდოვისთვის, მაგრამ თან-და-თან შეურვიდა ამ აზრს და ბოლოს, როცა ლოთობასა და პაპიროსის წევას მიჰყო ხელი, ვიღას ახსოვდა თავისი თავი!

ისე შესტოპა ნებლიუდოვმა ამ ფუქსავატ ცხოვრებაში, რომ გულშივე ჩაჰკლა ის ხმა, რომელიც მისგან სულ სხვასა თხოულობდა. ასეთი ამბავი დაიწყო პეტერბურგში გადასვლის შემდეგ და დასრულდა სამხედრო სამსახურში შესვლით.

ნებლიუდოვის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, როცა სრულიად განთავისუფლდა ყოველისავე ზნეობრივ პრინციპისაგან და ეგოიზმის ნაშვილ სიგიჟესა ჰგრძნობდა.

ამ მდგომარეობაში იყო ნებლიუდოვი, როცა სამის წლის შემდეგ ხელმეორედ შეიარა დეიდებთან.

XIV

ნებლიუდოვმა შეუზვია დეიდებთან, რადგან ის მამული, სადაც დეიდები სცხოვრობდნენ, იმ გზის ახლოს იყო, სადაც ჯარს უნდა გაეელო, ამიტომ დიდი გზა არ გაუმრუდდებოდა ნებლიუდოვს იქ შევლით, თან დეიდებიც სთხოვდნენ შეეელო მათთან. უმათერესად კი ნებლიუდოვს კატოს ნახვის სურვილი ეწეოდა იქით. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ კატოს შესახებ ცუდი აზრი ჰქონდა ახლა და ამ განზრახვით მიდიოდა იქ? მაგრამ ცხადად ვერა ჰგრძნობდა ანას. უნდო-

და მხოლოდ ენაბა ის ადგილები, სადაც მან სიამოვნებით გაატარა ერთ დროს ზაფხული. უნდოდა ენაბა დეიდები, რომლებსაც იმაზე ამოსდიოდათ მზე და მთვარე, და მათთან ერთად კატოც, ის კატო, რომელზედაც ბევრი ტკბილი მოგონებანი ჩარჩენოდა ხსოვნაში.

ესტუმრა დეიდებს მარტის მიწურულში, ვნების კვირას, მთლად გაწუწული და სიცივისგან აკანკალებული, მაგრამ ჩვეულებრივ მზნე და მზიარული „ნეტა ვიცოდე, დამხედება თუ არა“—გაიფიქრა ნებლიუდოვმა, როცა დაუბალოვდა ნაცნობ ძველებურ სახლს, რომლის სახურავიდანაც ჩამოყრილი თოვლი გორაკებივით იყო დაზვინებული. ნებლიუდოვი გულის ფანქვალით ელოდა, როცა მოვიდა სახლში, აი ახლა გამოვიარდება კატო, აი ახლაო, მაგრამ არა სჩანდა. აივანზე გამოვიდა ორი დედაკაცი, რომლებსაც ეტყობოდათ, რომ იატაკს რეცხავდენ, რადგან ფეხ-შიშველნი იყვენ. ნებლიუდოვი გადმოხტა ეტლიდან და შევიდა წინა ოთახში. აქაც გაუცრუვდა მხოლოდინი, კატოს მაგიერ სოფიო ივანოვნა გამოეგება ცოცხით ხელში.

— უპ! რა კარგი ჰქენი, რომ მოხვედი, — უთხრა სოფიო ივანოვნამ და ჩაჰკოცნა, — მაშო ცოტა უჭეიფოდ შეიქნა, დაიღალა ეკლესიაში დგომით; დღეს ვეზიარებით.

— მაშ, მომილოცნია, დეიდა სონა — უთხრა ნებლიუდოვმა სოფიო ივანეს ასულს და ხელზე აკოცა. — მაპატიეთ, დავსველდი.

— წადი შენს ოთახში. სულ დასველებულხარ. გაზრდილხარ. გამშვენიერებულხარ... კატო, კატო? ყავა მოართვი ჩქარა.

— ეხლავე! — მოისმა ნაცნობი ტკბილი ხმა ტალანიდან.

ამ ხმამ ნეტარებით დაუარა ტანში ნებლიუდოვს და გულმა დაგა-დუღი დაუწყო. მზიარულად გაჰყვა ლაქია ტიხონს თავის წინანდელ ოთახში ტანისამოსის გამოსაცვლელად.

ნებლიუდოვს უნდოდა ეკითხნა ტიხონისთვის კატოს ამბავი როგორ არის, ან ხომ არ გათხოვილაო, მაგრამ ტიხონი ისეთი ზრდილი და თან სასტიკი იყო, რომ ნებლიუდოვმა ვეღარ გაუბედა კატოს ამბის გამოკითხვა, ჰკითხა მხოლოდ, შენი შეიღის შეილები როგორ არიანო; მერა ძაღლის ამბავიც იკითხა, მაგრამ შარშან თურმე გაცოფიანებულიყო.

ის იყო ნებლიუდოვმა გაიხადა სველი ტანისამოსი და მშრალის ჩაცმა დაიწყო, რომ უცბად ჩქარი ფეხის ხმა და კარების კაკუნი მოესმა. ნებლიუდოვმა იცნო კატო ფეხის ხმაზე. ასე მხოლოდ ის დადიოდა.

საჩქაროდ გადაიკვა სველი შინელი და მივიდა კარებთან.

— შემობრძანდით.

ეს იყო კატო. ისეთივე მშვენიერი და ლამაზი, როგორც წინანდ. მოიტანა დეიდას გამოგზავნილი ახლად გახსნილი სუნნელოვანი საპონი და ორი პირსახოცი.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება, დიმიტრი ივანოვიჩ, — ძლივს-ძლივობით წარმოსთქვა და გაწითლდა.

— გამარჯობა! გამარჯობათ! — არ იცოდა „შენობით“ თუ „თქვენობით“ დაეწყო ლაპარაკი და ისიც გაწითლდა: — როგორ გიკითხოთ?

— მაღლობა ღმერთს... აი დეიდამ თქვენი საყვარელი ვარდისფერი საპონი გამოგვგზავნათ, — უთხრა მან და დასდო საპონი მაგიდაზე.

— თავისი საპონიცა აქვთ, — სთქვა ტიხონმა და თავმოწმონედ გადაჭედა ჩოთქებით, შუშებით, ფიქსატურებითა და სხვადასხვა „ღუხებით“ საესე დიდ ვერცხლის ნესესერს.

— მაღლობა მოახსენე დეიდა-ჩემებს. რომ იცოდეთ, როგორ მოხარული ვარ? — ტკბილად უთხრა ნეხლიუდოვმა და მეტის სიამოვნებისაგან გულიანად გაიღიმა.

კატო გავიდა ოთახიდან.

დეიდებს გულით უყვარდათ ნეხლიუდოვი და დიდად სასიამოვნო იყო მათთვის მისი ნახვა; ეხლანდელი ნახვა კი მით უმეტეს საკურო და სასიამოვნო იყო, რომ, ვინ იცის, იქნება მერე ველარც კი ენახათ, რადგან ომში მიემგზავრებოდა და იქ შეიძლება ან დაეჭრათ და ან მოეკლათ. ეს ფიქრი ძალიან აღელვებდა დეიდებს.

ნეხლიუდოვს ისე ჰქონდა გამოზომილი დრო, რომ დეიდებთან ერთის დღე-ღამის მეტი არ უნდა დარჩენილიყო, მაგრამ კატოს დანახვამ ისე დაუბნია დავთარი, რომ გადასწყვიტა აღდგომას იქ შეგებებოდა და თავის ახანაგ შენბოკს, რომელსაც ოდესაში უნდა დახვედროდა, აცნობა, ჩემთან შემოიარეო.

კატოს დანახვამ გაუღვიძა ნეხლიუდოვს წინანდელი მიფერფლილი გრნობა. წინანდებურად უღელავდა სისხლი, როცა ჰხედავდა მისს მაყვალღვით შავს, მგზნებარე თვალებს. ესმოდა მისი ტკბილი, ნაზი ხმა, გულისწარმტაცი სიცილი. აშკარად ჰგრძნობდა, რომ უყვარდა, მაგრამ ისე კი არა, როგორც წინანდ, როცა სიყვარული დიდი საიდუმლო იყო მისთვის. მაშინ თითქმის სცხვენოდა სიყვარულისა.

ნეხლიუდოვი, როგორც საზოგადოდ ყველა ადამიანი, ორ არსებად იყოფოდა: სულიერ არსებად, რომელიც მუდამ მზადაა ყოველთვის კეთილ საქმისათვის, და მხეტურ ადამიანად, რომელსაც თავისთვის მუდამ

კეთილი სურდა და მზად იყო, მთელი ქვეყნიერება მსხვერპლად შეეწირა, ოღონდ კი თვითონ ყოფილიყო კმაყოფილი. ამ სულიერი ეგოიზმის დროს, რომელიც სამხედრო სამსახურში და პეტერბურგში ცხოვრებამ გამოიწვია, მხეცური ადამიანი გაბატონებულიყო და სულიერი არსება ფეხ-ქვეშ გაეთელა და ჩაეღრჩო, მაგრამ კატოს ნახვამ კოტათი გამოაფხიზლა, სულიერმა ადამიანმა თავი წამოაშო და თავისი უფლება მოითხოვა.

ნებლიუდოვი ჰგრძნობდა, რომ დრო იყო გზას გასდგომოდა, რადგან ამდენი დაყოვნება კარგს არას მოუტანდა და მაინც და მაინც არაფრად საჭირო იყო მისი იქ დარჩენა, მაგრამ ისე ალტაცებული და თავდავიწყებამდე შხიარული იყო, რომ თავის თავს არ უმზებლდა ამას და ჯერ კიდევ არ ეპირებოდა წასვლას.

აღდგომის წინაღლით, დიდ შაბათს, დეიდებს ესტუმრა მღვდელი და დიაკვანი, რომლებსაც დიდი ვაი-ვაგლახითა და გაჭირვებით გამოეცვლოთ მარხილით სამი ვერსი გზა.

ნებლიუდოვმა დეიდებთან ერთად მთელი ცისკარი ფეხზე დგომით მოისმინა და თვალი არ მოუშორებია კატოსთვის, რომელიც კარებთან იდგა და საცეცხლური შემოჰქონდა. ცისკრის შემდეგ ნებლიუდოვმა ჩაჰკოცნა დეიდები, მიულოცა ბრწყინვალე დღესასწაული და ის იყო დასაძინებლად წასვლა დააპირა, რომ ტალანში მოსამსახურე ქალის მატრონა ივანოვნას და კატოს ფუსფუსი შემოესმა, რომლებიც ეკლესიაში წასვლას ემზადებოდნენ კვერცხების საკურთხებლად. „წავალ მეცა!“ — იფიქრა ნებლიუდოვმა.

გზა იმდენად წამბდარი იყო, რომ არც ფეხით და არც მარხილით წასვლა არ შეიძლებოდა. ნებლიუდოვმა შეაკაზმევინა ცხენი, ჩაიკცა ბრწყინვალე მუნღირი, პალტო, მარდად მოახტა ცხენს და გასწია ეკლესიისაკენ.

XV

ეს ღამე მგზავრობა და ეკლესიაში წირვის მოსმენა იმდენად სასიამოვნო და ღირს-შესანიშნავი იყო ნებლიუდოვისათვის, რომ საპატიო ადგილი დაიჭირა მისს ხსოვნაში და მთელს მისს სიცოცხლეში საოცნებო საგნად გაუხდა.

როცა დიდის გაჭირვების შემდეგ მიადგა ეკლესიის ეზოს, წირვა უკვე გათავებულიყო.

გაიგეს თუ არა გლეხებმა მარია ივანოვნას დისწულის მისვლა, საჩქაროდ გაიყვანეს შშრალ ალაგზე, ჩამოსვეს ცხენიდან და შეუძღვენ ეკლესიაში. ეკლესია მთლად გაქედილი იყო საღვთისწაულოთ მორთული ხალხით.

მარჯვნივ იდგენ გლეხები — მოხუცი, შინ მოქსოვილ შალის ხიფთანითა, ქალამნებითა და თეთრის წინდებით, და ახალგაზრდები — მაულის ახალ ხიფთანით, ბუკურიალა ქამრებითა და წალბით. მარცხნივ იდგენ ქალები სხვა-და-სხვა ფერის კაბებით. სულ უკან იდგენ მოხუცი დედაკაცები, უბრალო კაბებითა და თეთრის თავსახევევებით. აქა-იქ ბავშვებიც ერივნენ აპრულებულ ტანსაცმელით. ყველა წამ-და-უწუმ პირჯვარს იწერდა. ეკლესია გაჩაღებული იყო სანთლებით. ისმოდა მახლობელთა გუნდის მზიარული ზმა-მაღალი გალობა.

ნებლიუდოვი გაჭიდა წინ, შუაში იდგა არისტოკრატია: მემამულე კოლშვილით, თემის უფროსი, ტელეგრაფისტი, ვაჭარი მაღალყელიან წალბებით, მამასახლისი თავისი მგდლით და მათ უკან მატრონა პავლოვნა იისფერ კაბითა და კატო თეთრის კაბითა და ცისფერი სარტყლით.

ყველა და ყოველივე სადღესასწაულოდ იყო მორთული: მღვდელი ბრწყინვალე შესამოსლითა, დიაკვნები, მგალობელთა გუნდი, სანთლებით გაჩირადნებული ეკლესია და „ქრისტე აღსდგას“ ძახილი საოცნებო ელფერსა სდებდა იქაურობას. ყოველივე მშვენიერი იყო, მაგრამ ყველაზე უმშვენიერესი კატო იყო, თეთრის კაბით, ცისფერ სარტყლითა და აღგზნებული თვალებით.

კატოს არც კი მოუხედნია ნებლიუდოვისაკენ, ისე დაინახა. ნებლიუდოვმაც იგრძნო ესა, როცა საკუროთხველისკენ წავიდა და თუმცა სათქმელი არაფერი ჰქონდა, მაგრამ უცბად მოიგონა და უთხრა:

— დეიდამა სთქვა, რომ წირვის შემდეგ გავიხსნილებო.

კატო საშინლად გაწითლდა და თავისი მგზნებარე თვალები შეანათა.

— ვიცი — ღიმილით უთხრა მან.

ამ დროს საკუროთხველიდან გამოვიდა დიაკვანი და წამოვიდა ხალხისაკენ. კატოს გვერდით ჩაუარა და უცაბედათ წამოსდო სტიქარონის კალთა. ნებლიუდოვი გაოცდა: დიაკვანს არ ესმის, რომ, როგორც აქ, ისე ყველგან ყოველივე მარტო კატოსთვის არსებობსო. ყველაფრის დაგმობა და შელახვა შეიძლებოდა ქვეყანაზე, იმის აზრით, და კატოსი კი არა. მისის აზრით, ყველაფერი, რაც კი კარგი და მშვენიერი იყო, მარტო კატოსთვის იყო, ეს გაბრწყინებული ეკლესია, ეს სამზიარულო საგალობლები: „აღდგომა უფლისა, ერნო, გიხაროდენ“, და სხვა. ნებლიუდოვი ჰგონებდა, თვით კატოც ჰგრძნობს, რომ ყველაფერი მისთვის არისო. ხანდისხან გადაჰხედავდა მისს ალვის ხესავით წერწყეტ ტანს და ნებლიუდოვს ცრუანტელი დაუვლიდა ტანში.

ნებლიუდოვი წირვის გათავებამდე გამოვიდა ეკლესიიდან კარებთან შეჩერდა, აქ შემოხვდნენ მათხოვრები. ამოიღო ქისა და, რაც წვრილი ფული ჰქონდა, დაურიგა მათხოვრებს და გავიდა ეკლესიიდან. თუმცა კარგად ინათლა, მაგრამ მზე ჯერ კიდევ არ ამოსულიყო. ხალხი გამოვიდა ეკლესიიდან და გაითანტა ეზოში. კატო და მატრონა პავლოვნა ჯერ კიდევ არ გამოსულიყვნენ. ნებლიუდოვმა ლოდინი დაუწყო.

ნებლიუდოვთან მივიდა ახალგაზრდა გლეხი.

— ქრისტე აღსდგა; — ღიმილით უთხრა მან და შიგ ტუჩებში აკოცა.

ამ დროს კატო და მატრონა პავლოვნაც გამოვიდნენ ეკლესიიდან.

ნებლიუდოვს სახე გაუბრწყინდა.

ისინი გაჩერდნენ ეკლესიის კარებთან და მათხოვრებს მოწყალეობა მისცეს. კატოსთან მივიდა ერთი უცხოეო მათხოვარი. კატომ ამოიღო ხელსახოციდან რაღაცა და მისცა, შემდეგ მზიარულის სახით მიუხალოვდა გლახას და სამჯერ აკოცა. ამ დროს მისი თვალები შეხვდა ნებლიუდოვის თვალებს და, თითქო ეკითხებოდა, ხომ კარგად მოვიქცეიო?!

— აგრე, აგრე, საყვარელო, ყველაფერი კარგია, ყველაფერი მშვენიერია, მიყვარხარ! —

ნებლიუდოვი მივიდა იმათთან.

— ქრისტე აღსდგა, — უთხრა მატრონა პავლოვნამ, მოიწმინდა ცვირსახოციო ტუჩები და გაიწია საკოცნელად.

— ჭეშმარიტად! — მიუგო ნებლიუდოვმა და აკოცა.

მიუბრუნდა ახლა კატოს. კატო მთლად გაწითლებული მივიდა მასთან.

— ქრისტე აღსდგა, დიმიტრი ივანოვიჩ!

— ჭეშმარიტად აღსდგა! — მიუგო მან.

აკოცეს ერთმანეთს ორჯერ და გაჩერდნენ, თითქო ჩაფიქრდნენ, საჭირო იყო თუ არა მესამედ კოცნა, და დარწმუნდნენ, რომ საჭირო იყო, კიდევ აკოცეს ერთმანეთს და გაიღიმეს.

— მღვდელთან ერთად არ წამოხვალთ? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— არა, დიმიტრი ივანოვიჩ! ჩვენ აქ დავხსდებით, ცოტას დავისვენებთ. — უთხრა კატომ და თვალები შეანათა.

შეყვარებულ ქალისა და კაცის სიყვარულში არის ისეთი წუთი, როცა სიყვარული უმწვერვალეს წერტილამდის მიაღწევს ხოლმე, როცა ამ სიყვარულში არაფერი შეგნებულა, გონებრივი და გრძნობითი არა არის რა.

ასეთი წუთი იყო ნებლიუდოვისთვის ეს ბრწყინვალე აღდგომის ღამე. როცა ახლა წარმოიდგინა ეს წუთი, წარმოიდგინა კატოს ნაზი წერწეტი ტანი, მაყვალეით შავი თვალები და უმთავრესად ის ორი ღირსება, რომელიც ვარგვან სილამაზესთან სულიერად ამალღებდა: ქალწულისებურა წმინდა სიყვარული არა თუ მარტო კატოსადმი, არამედ ყველასადმი, და იმ გლახისადმიც, რომელსაც მან აკოცა, — ყველაფერი დაჩრდილა ამ წარმოდგენამ.

ოჰ, ნეტავი ყოველივე ამ გრძნობაზე გათავებულ იყო, როგორც იმ ღამეს. „ღიად, ყველა უბედურება იმ ბრწყინვალე აღდგომის ღამის შემდეგ მოჰხდა“, — ჰფიქრობდა ახლა ნებლიუდოვი, ნაფიც მსაჯულთა ოთახში სარკმელთან მიმჯდარი.

XVI

ეკლესიიდან დაბრუნებისას ნებლიუდოვმა ისაუბრა დეიდებთან ერთად, ლახათიანად გადაკრა ლენო და არაყი და შემდეგ წავიდა თავის ოთახში. არც კი გაუბნია, ისე ჩაწვა ლოგინში და მაშინვე ჩაეძინა. კარების კაკუნმა გამოაღვიძა. კაკუნზე იცნო, ვინც იყო, და საჩქაროდ წამოდგა ზმორებით.

— კატო, შენა ხარ? შემოდი, — დაუძახა მან. ადგა და კარები გააღო.

— სადილადა ვთხოვენ, — უთხრა კატომ.

ჯერ ისევ თეთრის კაბით იყო. შეხედა თუ არა, ნებლიუდოვს სახე გაუბრწყინდა, თითქოს რაღაც დიდად სასიამოვნო ამბავი ახარაო.

— ეხლავე მოვალ, — უთხრა ნებლიუდოვმა და სავარცხელი აიღო თმის დასაეარცხნად.

კატო ერთ წუთს რილასთვისაც შეჩერდა. ნებლიუდოვმა შეამჩნია ესა და მიიწია მისკენ, მაგრამ კატო საჩქაროდ შემოტრიალდა და ჩქარის ნაბიჯით წავიდა.

„რა სულელი ვარ, სთქვა ნებლიუდოვმა, — რატომ არ დავიქირე“.

საჩქაროდ გავარდა ოთახიდან, სირბილით გამოუდგა უკან და დაეწია ტალანში.

ვერ წარმოედგინა, რა უნდოდა, მაგრამ ჰფიქრობდა, რაკი კატო ჩემს ოთახში შემოვიდა, რაღაც უნდა მომეჭმენდა, ის, რასაც ყველა ჰკისრულობს ამ დროს და მე-კი ასე არ მოვიტყევიო.

— კატო, დაიცა, — დაუძახა მან.

— რა ვნებაეთ? — უთხრა და შეჩერდა.

შალა. გაიგონა თუ არა მისი ფეხის ხმა, ნებლიუდოვი წამოდგა და ქურდულად, თითქოს რაღაც საშიშარ ავაზაკობის ჩადენას აპირებდა, ფეხ-აქრეფით შეიპარა ოთახში.

როცა იქ ნებლიუდოვი შევიდა, ორივე ხელები კატოს ბალიშის პირში ჩაეყო და კუთხეებს ასწორებდა. ინსტიქტიურად უკან მოიხედა და, რა დაინახა ნებლიუდოვი, საცოდავად გაიღიმა. ეს ღიმილი არ იყო ჩვეულებრივი ალერსიანი და სასიამოვნო. ამ ღიმილში იხატებოდა უსაზღვრო შიში და სასოწარკვეთილება. ამ ღიმილმა ნებლიუდოვს თითქოს აგრძნობინა, ცუდად იქცევით. ერთ წუთს შეჩერდა. აქ კიდევ შესაძლებელი იყო ბრძოლა. თუმცა სუსტად, მაგრამ მაინც ისმოდა წმინდა სიყვარულის იღუმალი ხმა, რომელიც ჩასწრულვებდა: „კატო ადამიანი, გრძნობა აქვს, სიცოცხლე სწყურია“. მეორე ხმა ეუბნებოდა: „რას შვრები, შე ბრიყვო, ხელიდან უშვებ სიტკბობას, ბედნიერებას?!“ ამ ხმამ ჩააყუჩა პირველი ხმა და ნებლიუდოვი საშიშარმა პირუტყულმა გრძნობამ მთლად დაიმორჩილა.

ნებლიუდოვმა მაგრად მოჰხვია ხელები კატოს და დასვა ლოგინზე. თან ჰკოცნიდა, ეხვეოდა. ბოლოს იგრძნო, რომ რაღაც უნდა ექმნა კიდევ და გვერდით მოუჯდა.

— ღიმიტრი ივანოვიჩ! მეგობარო, თუ ხათრი გაქვთ, გამიშვით, — ეუბნებოდა თავგანწირულის ხმით. — მატრონა პავლოვნა მოდის, — დაიყვირა მან და დაუსხლტა ხელიდგან. მართლაც კარებს ვიღაც უახლოვდებოდა.

— მაშ, მე მოვალ შენთან ღამე, — წაილაპარაკა ნებლიუდოვმა, — შენ ხომ მარტო ხარ?

— რას ამბობთ? არაფრის გულისათვის! არ შეიძლება! — უთხრა კატომ, მაგრამ მთელი არსება კი სულ სხვა აზრისა იყო.

მართლაც შემოვიდა მატრონა პავლოვნა, საბნით ხელში, წყენით გადაჰხედა ნებლიუდოვს და კატოს ჯავრობა დაუწყა: რატომ ის-საბანი არ გავიტანია სტუმრისთვის, რომელიც საქირო იყო.

ნებლიუდოვი გავიდა ოთახიდგან. სრულიად არა სცხვენოდა. მატრონა პავლოვნას სახემ ნათლად დაინახვა, რომ ის ადამიანი ყველაფერს მიჰხედა, და თვითონაც იგრძნო, რომ ცუდად იქცეოდა, მაგრამ მხეცურმა ადამიანმა ჩასკიდა ხელი, დღეს ის იყო გაბატონებული და ყველაფერი მის სურვილისამებრ უნდა შესრულებულიყო. ნებლიუდოვმა არ იცოდა ახლა როგორ მოქცეულიყო და საშუალებას ეძებდა, როგორმე შეესრულებინა თავისი გულის წადილი.

მთელი საღამო თავის ქერქში აღარ იყო, ერთ ადგილს ვერც
ჩერდებოდა, ხან დეიდებთან შედიოდა, ხან თავის ოთახში შევარდ-
ბოდა გიჟივით, ხან აივანზე ვადიოდა და მუდამ იმ ფიქრებში იყო,
როგორმე მარტოდ მოეახლო კატოსაო. მაგრამ კატო ვაურობდა
და თან მატრონა პავლოვნაც შეაკრად ადევნებდა თვალ-ყურს.

XVII

ამ ყოფაში გაატარა ნებლიუდოვმა მთელი საღამო. როცა და-
ლანდა, ეჭიმი დასაძინებლად წავიდა, დეიდები კი ოთახს ალაგებდენ.
ნებლიუდოვმა იცოდა, რომ მატრონა პავლოვნა ახლა დეიდებთან
იყო და კატო მარტო იქნებოდა სამოახლო ოთახში. გავიდა აივანზე.
ვარედ ძალიან ბნელოდა. ვაპენტილ ბამბასავით თეთრი ბურუსი სუ-
დარასავით გარჯაჟფენოდა მთელს ქვეყანას. წყლიდან, რომელიც
ასის ნაბიჯით იყო მოშორებული სახლზე, რალაც უცნაური ქახა-ქუ-
ხის ხმა ისმოდა. ყინული ტყდებოდა.

ნებლიუდოვი ჩამოვიდა აივნიდან და სამოახლო ოთახის სარ-
კმელთან მივიდა. გულს ისეთი დაგა-დუგი გაჰქონდა, რომ ნებლიუ-
დოვს სული ეხუთებოდა. ხან ისე საშინლად ამოიგმინებდა, გეგონე-
ბოდათ, გული თან ამოაყოლო.

სამოახლო ოთახში პატარა ლამპარი ბეუტავდა. კატო მაგი-
დასთან იჯდა და, ღრმა ფიქრებში წასული, ერთს ალაგს მისჩერე-
ბოდა. ნებლიუდოვმა სული გატრუნა, მიბობლდა სარკმელთან და
ყურება დაუწყო. ორის წუთის შემდეგ კატომ გაიღიმა, თავი გაი-
ქნია, თითქო ღრმა ფიქრები მოიშორა თავიდანაო, და ისევ წინან-
დებურად გაშტერდა.

ნებლიუდოვი სულ-განაბული იდგა და თვალს არ აშორებდა
კატოს. აშკარად ესმოდა თავის გულის დაგა-დუგი და თან ის უცნა-
ური ხმა, რომელიც მდინარიდან მოდიოდა. იქ, მდინარეში, რალაც
გაცხარებული მუშაობა იყო. ისმოდა მტვრევა თხელის ყინულებისა.

ნებლიუდოვი ჰხედავდა, რა სულიერი ბრძოლა იხატებოდა კა-
ტოს სახეზე, ჰხედავდა მის ტანჯულს სახეს და სიბრალული აღეძრა
გულში, მაგრამ ხაკვირველია! ეს სიბრალული უფრო ცეცხლს უკი-
დებდა, აღელვებაში მოჰყავდა.

ნებლიუდოვმა წყნარად სარკმელი დაუკაქუნა. კატო შეკრთა,
ელექტრონივით დაღარა ტანში ამ კაქუნმა, წამოვარდა ზეზე, მივიდა
სარკმელთან და გამოიხედა. იცნო ნებლიუდოვი. კატოს ისეთი და-
ფიქრებული, — თითქოს სასტიკი სახე ჰქონდა, როგორც არასოდეს.
გაიღიმა მხოლოდ მაშინ, როცა ნებლიუდოვმა გაუღიმა. ნებლიუდოვ-

ამ ხელით ანიშნა გარედ გამოდიო, მაგრამ მან თავი გაიჭინა და ნიშნად. ნებლიუდოვმა სარკმელთან მიიტანა თავი და ის იყო დაძახებას აპირებდა, რომ კატო უცბად კარებისკენ მიტრიალდა. ვიღამაც დაუძახა. მაშინვე მოშორდა სარკმელს. ბურუსი ისეთი სქელი იყო, რომ ნებლიუდოვი ხუთ ნაბიჯზედ ველარ ჰხედავდა სარკმელს. მდინარეზე ისევ ყინულს გაჰქონდა ჭახა-ჭუბი. საღლაც მახლობლად მამალმა დაიყვილა. ამას მისცეს ბანი სხვა მამლებმაც და გაიმართა ჩინებული კონცერტი. უკვე მეორე მამლის ყვილი იყო.

ნებლიუდოვმა გაიარ-გამოიარა სახლის გვერდზე და ისევ სარკმელთან მივიდა. ლამპარი ისევ ბუტავდა და კატო ისევ ისე დაღონებული იჯდა მაგიდასთან. კატომ უცბად მოიხედა; ნებლიუდოვმა დაუეკუჟნა სარკმელი, კატო სწრაფად წამოხტა, გამოვარდა სამთახლო ოთახიდან და ნებლიუდოვმა აშკარად გაიგონა, როგორ გაიღო გარედ გამოსასვლელი კარები. იგი კატოს ელოდა დერეფანში; დაინახა თუ არა, გადახტა და მოჰხვია ხელები. კატო მიეკრა და, ასწია თავი მალა თუ არა, მათი ტუჩები ერთმანეთს მოჰხვდა და შეეწება. ნებლიუდოვი საშინლად ჰქვინავდა, მთლად აღზნებული იყო დაუკმაყოფილებელ სურვილით. უცბად კარები გაიღო და მატრონა პავლოვნას გაჯავრებული ხმა მოისმა.

— კატო!

კატო სწრაფად დაუსხლტა ხელიდან და შევარდა ოთახში; ნებლიუდოვს ესმოდა, როგორ ჩაჰკეტეს კარები და ჩააქრეს ლამპარი. დარჩა მარტო გარედ.

ნებლიუდოვი ისევ მივიდა სარკმელთან, მაგრამ არავინ არა სჩანდა. დააკაჟუნა, მაგრამ ხმა არავინ გასცა. დაბრუნდა ოთახში, გაიხადა წადები და შიშველის ფეხებით გასწია კატოს ოთახისაკენ, რომელიც მატრონა პავლოვნას ოთახის გვერდით იყო. ის მიუახლოვდა მატრონა პავლოვნას ოთახს, საიდანაც ისმოდა მისი ხმა-მალალი ხვრინვა. ის იყო შესვლა დააპირა კატოს ოთახში, რომ მატრონა პავლოვნას ხველს აუჯარდა და მეორე გვერდზე გადაბრუნდა. ნებლიუდოვი გაჰქვავდა ერთ ალაგას. ცოტა ხნის შემდეგ მატრონა პავლოვნამ დამწვრილებული ხვრინვა ამოუშვა.

ნებლიუდოვი მიადგა კატოს ოთახის კარებს. კატოს უთუოდ არ ეძინა, რადგან მისი სუნთქვა არ ისმოდა. ნებლიუდოვმა წყნარად დაუძახა; კატო თოუნაკრავივით წამოვარდა, მივარდა კარებთან და დაუწყო ხვეწნა-მუღარა ნებლიუდოვს—წადიო.

— აბა, ეს რასა ჰგავს? რა საქციელია? დეიდები გაიგებენ, — ეუბნებოდა კატო, მაგრამ მთელი მისი არსება-კი თითქოს ამას ამბობდა: „მე მთლად შენი ვარ, ჩემო სასურველოო“.

აშკარად გრძნობდა ამას ნებლიუდოვი.

— მხოლოდ ერთ წუთს გააღე კარი, ვთხოვ, გემუდარები, — ეუბნებოდა ნებლიუდოვი. კატო გაჩერდა, შემდეგ ნებლიუდოვმა გაიგონა კარებზე ხელის ცაცუნი. კარები გაიღო და ნებლიუდოვი შევიდა ოთახში.

შესვლისათანავე სტაცა ხელი კატოს და, როგორც იყო, ისე აიტაცა და წაიყვანა თავის ოთახში.

— ოჰ! რას შერებით! — ჩურჩულებდა კატო.

მაგრამ ნებლიუდოვი ყურადღებას არ აქცევდა ამ სიტყვებს და არხეინად მიდიოდა თავის ოთახში.

— ოჰ! არ შეიძლება! გამიშვით! — ეუბნებოდა კატო და თან მაგრად ეკვროდა, ეხუტებოდა...

როცა კატო საშინლად აკანკალებული და დაქანცული დაბრუნდა თავის ოთახში, ნებლიუდოვი გავიდა აივანზე და გაჩერდა.

გარედ მონათებულიყო. მდინარეზე ხმაურობა თანდა-თან მატულობდა. ამოკურდა ბადრი მთვარე და თავისი მკრთალი ნათელი მოჰფინა დედაშიწას.

რა არის ეს? დიდი ბედნიერება, თუ დიდი უბედური შემთხვევა, ნეტავი? — ეკითხებოდა ნებლიუდოვი თავის თავს. „მუდამ ასეთა, ყველა ასე იქცევა“, — სთქვა მან თავისთვის და წავიდა დასაძინებლად.

XVIII

მეორე დღეს ნებლიუდოვთან შემოიარა მომზიბლველმა შენბოკმა და თავისის მოსწრებულის სიტყვებით, ოხუნჯობითა, გულ-უხვობით და დიმიტრისადმი სიყვარულით მთლად მოჰზიბლა დეიდები. მისი სიუხვე თუმცა ძალიან მოეწონათ დეიდებს, მაგრამ ვაოცებულნი იყვნენ, რადგან შენბოკმა ნამეტანი გადაამეტა. ბრმა მათხოვარს აჩუქა ერთი მანეთი, მოსამსახურეს 15 მანეთი და, როდესაც სოფიო ივანოვნას პატარა ფინია სიუხეტკამ ფეხი გაიფხაქნა, შენბოკი ერთს წუთსაც არ დაფიქრებულა, ამოიღო მშვენიერი ცხვირსახოცი და ფეხი შეუხვია ძალს (სოფიო ივანოვნამ კარგად იცოდა, რომ თორმეტი ასეთი ცხვირსახოცი 15 მანეთად ღირდა). დეიდებს შენბოკისთანა კაცი ჯერ არ ენახათ და არ იცოდნენ, რომ ამ შენბოკს 200 ათასი მანეთი ვალი ჰქონდა და 25 მანეთით მეტი ან ნაკლები მისთვის სულ ერთი იყო.

შენბოკი დარჩა ერთი დღე და შემდეგ ნებლიუდოვთან ერთად გაემგზავრა. მეტი დარჩენა არ შეიძლებოდა, რადგან ჯარში გამოცხადების უკანასკნელი დღე იყო.

ამ უკანასკნელ დღეს საშინელ მდგომარეობაში ჩავარდა ნებლიუ-
დოვი. ჰგონობდა, რომ რაღაც დიდი დანაშაული მოიმოქმედა და
ამ დანაშაულის გასწორება საჭირო იყო.

უგუნურ ეგოიზმის წყალობით, ნებლიუდოვი ახლა მხოლოდ
მარტო თავის თავზე ჰფიქრობდა, სახელდობრ იმაზედ, თუ როგორ
შეჭებოდა ხალხი მისს ამ გვარ ქცევას კატოსთან, გაამტყუნებდნენ
თუ არა, და იმაზედ კი ერთხელაც არ დაფიქრებულა, რას ჰგონობ-
და ახლა კატო და რა მოელოდა ძომავალში.

ნებლიუდოვს ფრიალ სასიამოვნოდ ჰქონდა, რომ შენბოკი მი-
უხვდა ყველაფერს.

— კიდევ იმითმე შეგიყვარდა ასე უცბად დეიდები, — უთხრა
შენბოკმა, როცა კატო დაინახა: — თითქმის ერთი კვირაა აქა ხარ;
შენს ადგილას მეც ასე მოვიქცეოდი. საუცხოვოა, ღმერთმანი.

თუმცა ძლიერ სამწუხარო იყო მისთვის ასე უცბად წასვლა,
როცა ჯერ კიდევ არ გამძლარიყო სიყვარულით, მაგრამ ერთის მხრით
ძალიან საჭირო იყო, რაც შეიძლება, ადრე წასულიყო, რადგან ამით
ერთბაშიდ სწყვეტდა კატოსთან კავშირს; უამისოდ ამ კავშირის გა-
წყვეტა ბოლოს ძნელი იქნებოდა. ჰფიქრობდა მიეცა მისთვის ფული,
რადგან ამისთანა შემთხვევაში ყველა ასე იქცეოდა.

წასვლის დღეს ნებლიუდოვმა დაუწყო კატოს დერეფანში ლო-
დინი. კატო გამოვიდა და, დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, საშინლად
გაწითლდა, უნდოდა გზა აეჭკია და თვალთ ანიშნა სამოახლოს გა-
ღებულ კარები, მაგრამ ნებლიუდოვმა შეაჩერა.

— შე მინდოდა გამოგთხოვებოდით, — უთხრა მან და ხელში
კონვერტს კმუჭნიდა. — აი მე...

კატო მიჰხვდა, კოპები შეიკრა, თავი გაიქნია უარის ნიშნად
და ხელი ეჭით წააღებინა.

— გამომართვი! — წაიბუტბუტა მან და ძალად უბეში ჩაუღო
კონვერტი და, თითქოს ხელი დაეწვაო, უცბად მოაშორა და საჩქა-
როდ გაიქცა თავის ოთახისაკენ.

დიდხანსა სცემდა მოუსვენრად ბოლთას ოთახში, ხან ხტოდა,
ხან დარბოდა და მწარედ ჰყენსოდა, როცა ეს სცენა გაახსენდე-
ბოდა.

მაგრამ რა უნდა ეთქვა? მუდამ ასეა. ასე მოექცა შენბოკი ერთ
მოახლეს, ასე მოიქცა ბიძია გრიშა და მისი მამაც, სოფელში ცხოვ-
რების დროს რომ შეეძინა შვილი მიტრო, რომელიც ახლა ცოცხალი
იყო. მაშ, რაკი ყველა ასე იქცეოდა, სჩანს, ასე უნდოდა და ისიც
ასე უნდა მოქცეულიყო, — ასე ანუგეშებდა თავის თავს ნებლიუდოვი,
მაგრამ ნუგეში შორს იყო. ეს მოგონება გულ-მუცელსა სწვავდა.

თავის გულის სიღრმეში რომ ჩაეხედნა ნებლიუდოვს, დაინახავდა, რომ ისე საძაგლად, მკაცრად და უსვინდისოდ მოიქცა, რომ არ შეეძლო ხალხისათვის თვალეზში შეეხედნა, არ შეეძლო თავის თავისთვის პატიოსანი, გულკოთილი ახალგაზრდა ეწოდებინა.

იმ ცხოვრებამ, რომელშიაც თეხი შესდგა: — ახალი სანახაობანი, ამხანაგები, ომი, — ძალიან ხელი შეუწყო და, რამდენადაც ღრმად ითრევედა ამგვარი ცხოვრება, იმდენად თანდათან ავიწყლებოდა ეს ამბავი და, მართლაც, ბოლოს სულ დაივიწყა.

მხოლოდ ერთხელ, ომის გათავების შემდეგ, ესტუმრა დეიდებს, რომ კატო ენახა, მაგრამ იქ აღარ დაუხვდა. დეიდებმა უამბეს, რომ კატოს ეყოლა შვილი და უფრო გაირყვნა, გაფუქდაო. ნებლიუდოვს რალამაც გულზე უჩხელიტა. ანგარიშით, ის ბავშვი, რომელიც კატოს ეყოლა, შეიძლება მისი ყოფილიყო და შეიძლება სხვისიც. დეიდები ცუდად იხსენიებდნენ კატოს და ამბობდნენ, თავიღვანვე ისეთივე გარყვნილი იყო, როგორც დედა-მისიო. ნებლიუდოვს სასიამოვნოდ დარჩა დეიდების ამგვარი ლაპარაკი კატოს შესახებ, რადგან ეგონა, რომ ეს ჩემი ვასამართლებელი მიზეზიაო. თუმცა პირველად უნდოდა მოენახა კატოცა და ბავშვიც, მაგრამ ისეთ საშინელს სირცხველსა ჰკრძნობდა, რომ შესაფერი ღონისძიება არ მიიღო და სულ მთლად დაივიწყა თავისი ცოდვები.

მაგრამ ახლა არა-ჩვეულებრივმა შემთხვევამ აგრძნობინა, რომ ყოველად უგულოდ, სასტიკად და საზიზღრად მოიქცა. არ უნდოდა მხოლოდ გამოტეხილიყო, შეენანა თავისი საქციელი და ჰფიქრობდა მხოლოდ იმას, რომ რაიმე მანქანებით ყოველივე არ გამოშვლავნებულყო და ან კატოს, ან მისს ვეჭილს არ ეთქვათ ყველაფერი და ამდენის ხალხის წინაშე თავი არ მოექრათ მისთვის.

XIX

ასეთ სულიერ მდგომარეობაში იყო ნებლიუდოვი, როცა სასამართლო დარბაზიდან ნაფიც მსაჯულთა ოთახში გავიდა. იჯდა სარკმელთან, უფროს უგდებდა გარშემო ლაპარაკს და პაპიროსს პაპიროსზე ეწეოდა.

მხიარული ვაჟარი თანაუგრძნობდა ვაჟარ სმელკოვის დროს ტარებას.

— ეჰ, რომ იცოდეთ, რა ნაირად ქეიფობდა. ნამდვილ ციმბირულ გემოზე. მერე არჩევაც რომ კარგი სცოდნია! რა ლამაზი გოგონა უშოვნია და!

პეტრე გერასიმოვიჩისა და ებრაელ ნოქარს ერთი ამბავი დაეკითხებოდა და რაღაზედაც გულიანად ხარხარებდნენ. როცა ვინმე დაეკითხებოდა რასმე ნებლიუდოვს, უგულოდ და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად პასუხს იძლეოდა. მხოლოდ ერთი რამ უნდოდა გულით: თავი დაენებებიათ მისთვის და მოსვენებით ყოფილიყო.

როცა ფილენჯიანმა სასამართლოს ბოქალმა მიიწვია ნაფიცნი მსაჯულნი სასამართლოს დარბაზში, ნებლიუდოვს შიშის ტრუანტელმა დაუარა ტანში, ისე შეეშინდა, თითქო სხვას კი არა, იმას ასამართლებნო. ახლა ის აშკარადა ჰგრძობდა, რომ ყოვლად გახრწნილი ადამიანი იყო, მაგრამ ჩვეულებისამებრ მტკიცე ნაბიჯით ავიდა ამაღლებულ ალაგზე და, ვითომც აქ არაფერი იყო, გვერდით მიუჯდა ამხანაგებს.

დამნაშავენიც ისევ შემოიყვანეს.

დარბაზში ახალი ხალხი იყო—მოწმენი—და ნებლიუდოვმა შეამჩნია, რომ კატომ რამდენჯერმე გადაჰხედა ერთ აბრეშუმის კაბით მორთულ ქალს, რომელიც პირველ რიგში იჯდა. როგორც ბოლოს გაიგო ნებლიუდოვმა, ეს ქალი თურმე კატოს დიასახლისი და მოწამე იყო.

დაიწყო მოწმეთა ჩვენების მოსმენა და გამოკითხვა: სახელი, სარწმუნოება და სხ.: შემდეგ შეეკითხნენ მომჩივან-მოპასუხეთ, როგორა გსურთ, ფიცით იყოს ჩვენების ჩამორთმევა, თუ არაო. წამოდგა ისევ ძლივს-ძლიობით ბებერი მღვდელი და წინანდებურად გულდამშვიდებით დააფიცა მოწმენი და ექსპერტი. დაფიცების შემდეგ ყველა მოწმე გაიყვანეს, გარდა კატოს დიასახლისის კიტაევისა. იმასა ჰკითხეს, რა იცით ამ საქმის შესახებო. კიტაევამ სთქვა:

— პირველად ჩემთან მოვიდა სასტუმროს მოსამსახურე სიმონი ლიუბაშას წასაყვანად და, რამდენისამე ხნის შემდეგ, ლიუბაშა დაბრუნდა ვაქართან ერთადო.—ვაქარი ეშხზე იყო მოსული,—გაიღიმა ოდნავ კიტაევამ,—და ჩვენსას განაგრძო სმა, მაგრამ ფული შემოაკლდა და თვით ლიუბაშა ვაჰგზავნა ფულის მოსატანად,—სთქვა ესა და ბრალდებულს გადაჰხედა.

ნებლიუდოვს მოეჩვენა, ვითომც კატომ გაიღიმა ამ სიტყვებზე და საშინელი ზიზღი აღეძრა გულში.

— რა აზრის იყავით მასლოვას შესახებ?—კრძალვით შეეკითხა ახალგაზრდა დამცველი, რომელიც კატოს იცავდა.

— ძალიან კარგისა,—მიუგო კიტაევამ,—განათლებული და მშვენიერი ქალი იყო. კარგს ოჯახში იზრდებოდა და ფრანგულადაც კი კარგად ლაპარაკობდა. თუმცა ხანდისხან ზედმეტსა სვამდა

ხოლმე, მაგრამ არასოდეს თავდავიწყებამდე არ მიდიოდა. ძალიან კარგი ქალი იყო!

კატო ამ დროს კიტაევის შეჭურვებდა, მაგრამ უცხად თვალი მოაშორა იმას, ვადაპხედა ნაფიც მსაჯულთ და ნებლიუდოვს მიაჩერდა. დიდხანს იყო დაშტერებული მისი მოელვარე, საოცარი თვალები ნებლიუდოვზე და, თუმცა ეს ნაფიცი მსაჯული საშინელმა შიშის ზარმა აიტანა, მაინც თვალი ვერ მოეშორებინა მისთვის. ახლა მოაგონდა ის საშიშარი ბნელი ღამე, ბურუსით მოცული, როცა მდინარეზე ხმაურობა ასტყდა. ეს თვალები რაღაც საშინელს ამბავს აგონებდა.

„მიცნო“ — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა და მუშტის ოდენად ამოიკუნტა, თითქო ეს არის, ახლა დამეცემა თავზე მეხი და ჩამიტანსო, მაგრამ კატომ ვერ იცნო, ყრუდ ამოიკენესა და ისევ თავმჯდომარეს დაუწყყო ყურება. ნებლიუდოვმაც თავისუფლად ამოისუნთქა. „ჰო, ნეტავ ჩქარა ვათავდეს“, — ფიქრობდა ნებლიუდოვი. ახლა იმ გრძნობით იყო გამსჭვალული, როგორც აღედგრის ხოლმე მონადირეს, რომელმაც ბოლო უნდა მოუღოს დაკოდილ ფრინველს: ზიზლი, შეცოდება და სინანული ერთად ირევა. დაქრილი ფრინველი ფართხალებს, მონადირეს ებრალება, თან ეზიზლება და თანაც საჭიროა ბოლო მოუღოს.

ასეთ ორ-ჭოფულ გრძნობით იყო გამსჭვალული ნებლიუდოვი, როცა მოწმეთა ჩვენებას ყურს უგდებდა.

XX ✓

თითქოს ნებლიუდოვის ჯიბრზედ, საქმე ძალიან გაქიანურდა. შემდეგ სათითაოდ მოწმეთა შეკითხვისა და, როგორც საზოგადოდ მიღებულია, ყველა უმნიშვნელო ჩვენების ჩამორთმევისა, შემდეგ გამოკითხვისა, თავმჯდომარემ სთხოვა ნაფიც მსაჯულთ, გაეისინჯათ ნივთიერი საბუთები, ვებერთელა ბეჭედი ბრილიანტის თვალითა და ფილტრი, რომლითაც გამოკვლეული იყო საწამლავი.

ნაფიცი ის იყო შეუღდგენ ნივთების გასინჯვას, რომ ბრალმდებლის ამხანაგი წამოდგა და მოითხოვა ნივთების გასინჯვამდე წაეკითხათ მიცვალებულის გვამის სამკურნალო გამოკვლევა.

თავმჯდომარე თუმცა ყოველსავე ღონეს ჰხმარობდა, ადრე გაეთავებინა საქმე და კარგად იცოდა, რომ ამ ქალაქის წაკითხვა საჭირო არ იყო მაინცა-და-მაინც, მაგრამ უარი ვერ უთხრა ბრალმდებლის ამხანავს და თანხმობა გამოაცხადა. მდთვანმა აიღო ქალაქი და თავისებურის წრიპინით დაიწყო კითხვა.

გარეგნულის გამოკვლევით შემდეგი აღმოჩნდა:

- 1) ფეროპონტ სმელკოვი სიმალით 2 ადლი და 12 გოჯი იყო. — ლახათიანი და მოსული ვაეკაცი ყოფილა, — წასჩურჩულა ყურში ნებლიუდოვს ვაქარმა.
- 2) გარეგნულის შეხედულობით ორმოცის წლისა.
- 3) გვამი დასიებული იყო.
- 4) ტყავი ალაგ-ალაგ დაბერილა ტანზე პატარა ბუშტებივით და ალაგ-ალაგ გადამძვრალა და ნაქრებ-ნაქრებად არის ჩამოკიდებული.
- 5) თმა ჭერა, სქელი, ხელის მიკარებაზე ადვილად სცივია.
- 6) თვალები ფოსოებიდან გადმოვარდნია და ჩაჭკრობია.
- 7) პირიდანა, ცხვირიდანა და ყურებიდან ქაფივით სითხე გამოსდის, პირი ნახევრად ვაღებული აქვს.
- 8) კისერი აღარ ეტყობა თავ-პირის დასიებისაგან.
- 9) და სხვა და სხვ.

ამ გვარად, ოც-და-ოთხ ფურცელ ქალაღზე დაწვრილებით აღწერილი იყო გარეგნული გამოკვლევა მოქვიფე ვაჭრის საშიშარ, ვებერთელა დასიებულ გვამისა. კატოს ცხოვრება, ცხვირიდან გამოდენილი ჩირქი, გადმოკუჭული თვალეები, — ყოველივე ერთმანეთში ერეოდა ნებლიუდოვს და დიდს გაჭირვებაში იყო. ვათავდა თუ არა გარეგნულ გამოკვლევის კითხვა, თავმჯდომარეს ეგონა, ეს არის, ვათავდა ყველაფერიო და თავისუფლად ამოისუნთქა, მაგრამ, საუბედუროდ, მდივანმა მაშინვე დაიწყო შინაგან გამოკვლევის აღწერის კითხვა.

შინაგან გამოკვლევით შემდეგი აღმოჩნდა:

- 1) თავის ქალას ტყავი ადვილად სძვრებოდა და შედედებული სისხლი არსად არ შეუნიშნავთ.
- 2) თავის ქალის ძვლები საშუალო სისქისა და მთელია.
- 3) ტვინზე აღმოჩნდა ორი პატარა ლაქა, დაახლოვებით 4 დიუმი, და სხვ. და სხვ., კიდეც 13 მუზლი.

შემდეგ იწყებოდა დასწრეთა ხელ-მონაწერები და ექიმის დასკვნა, რომ, როგორც ვაჭრის გვამის ვაჭრის დროს აღმოჩნდა და როგორც ოქმშია შეტანილი, კუჭსა და ნაწლავებში მომხდარი ცვლილება გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ ვაჭარ სმელკოვის სიკვდილი გამოიწვია საწამლაგმა, რომელიც სასმელთან ერთად დაუღვებიაო.

კუჭისა და ნაწლავების გამოკვლევით ძნელია იმისი თქმა, თუ რომელი საწამლაგი მიიღო სმელკოვმა, მაგრამ ეს კი აშკარაა, რომ სასმელთან ერთად მიუღია საწამლაგი, რადგან კუჭში ბლომად აღმოჩნდა მაგარი სასმელი.

— სიანს, ძალიან მსმელი ყოფილა, — წაიბუტბუტა გამოფხიზლე-
 ბულმა ვაჭარმა.

ამ ოქმის კითხვა მთელს საათს გაგრძელდა, მაგრამ მაინც ვერ
 დააკმაყოფილა ბრალმდებლის ამხანაგი. როცა გათავდა კითხვა,
 თავმჯდომარე მიღბრუნდა:

— ზემის აზრით, შიგნეულის გამოკვლევის აღწერა მეტი იქნება.

— მე კი ვთხოვთ წაიკითხოთ ეგ გამოკვლევა, — მკვეთრის კი-
 ლოთი უთხრა ბრალმდებლის ამხანაგმა და ისეთნაირათ წამოიწია
 და ისეთის კილოთი წარმოსთქვა ეს სიტყვები, რომ ნათლად აგ-
 რძნობინა თავმჯდომარეს, ამის უფლება მაქვს და ვთხოვლობ კანო-
 ნის ძალით, ხოლო უკეთუ უარს მეტყვით, საბუთი მექნება პროტეს-
 ტი განვაცხადო.

დიდ-წვერა სასამართლოს წევრი, რომელიც კუჭის ტკივილით
 საშინლად იტანჯებოდა, მიუახლოვდა თავმჯდომარეს და უთხრა:

— რა საჭიროა, ამის კითხვა? მხოლოდ საქმე გაკიანურდება და
 სხვა არაფერი. ეს ახალი ცოცხი დიდხანს ვერ დაჰკვის ასე წმინდად.

ოქროს სათვალეზიან წვერს არაფერი არ უთქვამს, თავჩაქინ-
 დრული იჯდა და იატაკს დაჰყურებდა, რადგან არც ცოლისაგანა
 და არც ცხოვრებისაგან კეთილს არას მოელოდა.

ოქმის კითხვა დაიწყო:

188... წელს, 15 თებერვალს; მე, ქვემოთ ამისა ხელის მომწე-
 რმა, სამკურნალო განყოფილების მონდობილობით, 638 №-ქვეშა, —
 დაიწყო თავისებურის ხმით მდივანმა, — სამკურნალოს ინსპექტორის
 თანდასწრებით გამოვიკვლიე:

1) მარჯვენა ფილტვები და გული (ექვს-გირვანქიან შუშის ქი-
 ლაში).

2) კუჭში შეგროვილი ნივთიერება (ექვს-გირვანქიან შუშის ქი-
 ლაში).

3) თვით კუჭი (ექვს-გირვანქიან შუშის ქილაში).

4) ლვიძლი, ტყირპი და თირკმლები (სამგირვანქიან შუშის ქი-
 ლაში).

5) ნაწლევები (ექვს გირვანქიან თიხის ქილაში).

თავმჯდომარე ოქმის კითხვის დაწყების დროს მიღბრუნდა ერთ
 წვერს და ჩასჩურჩულა რაღაც, შემდეგ მეორეს და, როცა საჭირო პა-
 სუბი მიიღო, მიღბრუნდა მდივანს და კითხვა შეაწყვეტინა.

— სასამართლოს აზრით, მეტია ამ ოქმის კითხვა, — სთქვა მან.
 მდივანი მაშინვე დაჩუმდა. ბრალმდებლის ამხანაგმა გაკვირვე-
 ბით რაღაცას წერა დაიწყო.

— ნაფიც მსაჯულთ შეუძლიანთ გასინჯონ ნიეთიერი საბუთები, — სიტყვა თავმჯდომარემ.

ზოგიერთნი ნაფიცთაგანნი წამოდგენ და გასინჯეს ბეჭედი, შუშა და ფილტრი. ვაჰარმა თითზედაც კი გარკეთა ბეჭედი.

— აბა, თითიც ამასა ჰქვიან, აი! — სიტყვა მან, როცა თავის ალაგას დაბრუნდა. — შუშა კიტრის ოდენა თითი არა ჰქონია იმ დალოცვილს! — დაუმატა და ოცნებაში წავიდა.

XXI

როცა ნიეთიერ საბუთების განხილვა გათავდა, თავმჯდომარემ გამოაცხადა, გამოძიება გათავებულიაო და, რადგან ძალიან უნდოდა აღრე მოელო ბოლო საქმისთვის, ბრალმდებლის ამხანაგს სიტყვის თქმის ნება მისცა, იმ იმედით, რომ იქნება შეგვიბრალოს და სიტყვა მოკლედ მოსპრასო. მაგრამ ბრალმდებლის ამხანაგმა არ შეიბრალა არც თავისი თავი და არც სხვები. როცა სიტყვის თქმის ჯერი იმაზე მიდგა, ზღაზვნით წამოდგა, ტანში გაიშართა, ორივე ხელები საწიგნობელზე დააწყო, თვალი მიმოავლო დარბაზში მყოფთ ისე, რომ ბრალმდებულთათვის არ შეუხედნია, და დაიწყო:

— საქმე, რომელიც თქვენ უნდა განიხილოთ, ბატონო ნაფიცნო მსაჯულნო, — დაიწყო მან წინდა-წინვე მომზადებული სიტყვა, — თუ შეიძლება ასე ვსთქვათ, ერთი ფრიად საგულისხმიერო ავაზაკობაა.

ბრალმდებლის ამხანაგის აზრით, მის სიტყვას, როგორც შესანიშნავ ვეკილთა სიტყვასაც, უთუოდ საზოგადო მნიშვნელობა ჰქონდა. შესანიშნავი ვეკილნიც ასე იწყებენ სიტყვას. ბრალმდებლის ამხანაგის ვალი იყო, ღრმად შეეგნო ავაზაკობის ფსიხოლოგიური მნიშვნელობა და საზოგადოების იარები გამოემშვევებინა.

— თქვენ, ნაფიცნო მსაჯულნო, ჰხედავთ დღეს საგულისხმიერო, თუ შეიძლება ასე ვსთქვათ, ავაზაკობას, რომელსაც იმ დაწყებითის მოვლენის დაკნინებითი სპეციფიციური ხასიათი აქვს, რომლის გავლენის ქვეშაც იმყოფება საზოგადოების ის ელემენტი, რომელიც დღეს ამ არა-ჩვეულებრივპაროცესის მწველ სხივებს ქვეშ იმყოფება...

ბრალმდებლის ამხანაგმა, რათა ერთის მხრით გაეხსენებინა ყველა ის აზრები, რომელიც წინად მოიფიქრა, და მეორის მხრით სიტყვა არ გაეწყვიტნა, დიდხანს, ილაპარაკა. მხოლოდ ერთხელ შესწყვიტა ლაპარაკი, დიდხანს აწყლაბუნებდა უცნაურად პირს და ნერწყვისა ჰყლაპავდა, მაგრამ შემდეგ, რაკი დაიწყო, დანაკლისი ერთი ორად შეასრულა.

ხან ნახის, წყნარის ხმით ლაპარაკობდა, ხან მოიშავებულდა სახეს და რვეულში იხედებოდა, ხან ხმას აღამალღებდა, თავს მალღა აიღებდა და რიხით მიჰმართავდა მაყურებელთა და ნაფიც მსაჯულთ, ხოლო ბრალდებულთათვის ერთხელაც აუ შეუხედნია. მისი სიტყვა ყველაფრით შეზავებული იყო, არაფერი არ აკლდა, რაც კი ამ ჩვენს დროს ხმარებაშია და მეცნიერების უკანასკნელ სიტყვად ითვლება; აქ იყო მემკვიდრეობით, დაბადებით თან-დაყოლილი ავაზაკობა, ლომბროზო, ტარდი, ევოლუცია, ბრძოლა არსებობისათვის, ჰიპნოტიზმი, შთავგონება, შარგო და დეკადენტობა.

ბრალმდებლის ამხანაგის აზრით, ვაჭარი სმელკოვი ერთი იმ ხელუხლებელ რუს ვაჭაკის ძლიერი ტიპთაგანი იყო, რომელიც თავის წრფელის გულის წყალობით შეიქმნა გარყვნილ ადამიანთა მსხვერპლად, რომელიც ენდო გულუბრყვილოდ ავაზაკთ.

სიმონ კარტინკინი ბატონყმობის ატავისტური ქმნილებათა, მივიწყებული, გაუნათლებელი, უბრინციპო და ურჯული. ეფემია—მისი ხასა იყო და მსხვერპლი მემკვიდრეობისათა. დეგენერატიულ პიროვნების უტყუარი ნიშნები ამჩნევია ეფემიას. ავაზაკობის უმთავრესი ჩარხი კი მასლოვია, როგორც დეკადენტობის წარმომადგენელი. ამ დედაკაცმა, —ამბობდა ბრალმდებლის ამხანაგი და მასლოვას თვალს არიდებდა,—განათლება მიიღო, როგორც მისი დიასახლისი ამტკიცებს, იცის წერა-კითხვა და ამასთანავე ფრანგული ენაც; ობოლია, უთუოდ თანდაყოლილი აქვს ავაზაკობა. აღიზარდა ინტელიგენტ-აზნაურთა ოჯახში და შეეჭლო პატიოსან შრომით ეცხოვრა, მაგრამ სტოვეებს თავის მწყალობელთა ოჯახს და სულითა და ხორკით მთლად ეძღუევა ვნებათა ღელვის სურვილს. დიდად განირჩევა სხვებისაგან თავის გამჭრიახობითა და განვითარებულის გონებით და როგორც თქვენ გაიგონეთ, ბატონო ნაფიცო მსაჯულნო მისის დიასახლისისაგან, ის გავლენა აქვს ადამიანზედ, რომელიც გამოკვლეულია მეცნიერებისაგან და რ. იმელ. აც შარგოს მეცნიერულ გამოკვლევით, ეწოდება შთავგონება, ჰიპნოტიზმი. ამ თვისების წყალობით ხელთ იგდებს გულ-კეთილ რუს გმირს, მდიდარ სტუმარს, ჯერ სძარცვავს და შემდეგ უწყალოდ ასალმებს სიცოცხლეს.

— მოგვაბეზრა თავი ამ დალოცვილმა სიტყვების რახა-რუხით, —უთხრა თავმჯდომარემ მრისხანე წევრს.

— დიდი ბრყვი კაცია, —უპასუხა მრისხანე წევრმა.

— ბატონო ნაფიცო მსაჯულნო! —განაგრძო ბრალმდებლის ამხანაგმა, —თქვენ ხელშია ამ კაცების ბედ-იღბალი და რამდენადმე იმ საზოგადოებისაც, რომელზედაც, თქვენ დიდ გავლენას იჭონიებთ

ოქვენის განაჩენით. ღრმად ჩაუკვირდით ამ ავაზაკობის მნიშვნელობას, ჩაუკვირდით იმ საფრთხეს, რომელსაც უმზადებენ საზოგადოებას ისეთი პატოლოგიურის აგებულობის ქმნილებანი, როგორიც მასლოვას ქალია; დაიკავით საზოგადოება ამ სენისაგან, დაიკავით ამ საზოგადოების უმანკო და სალი ელემენტები გახრწნისა და მოლად დაღუპვისაგან.

თავისი სიტყვის მშვენიერებით ალტაცებაში მოსული ბრალმდებლის ამხანაგი სკამზე დაეშვა.

მთელის მისის სიტყვის აზრი, გარდა მკერმეტყველობისა, ის იყო, რომ მასლოვამ ჰიპნოტიზმის წყალობით შეპბოჭა ვაჭარი სმელკოვი და მივიდა მის ოთახში ფულისთვის, უნდოდა ფული მთლად წაეღო, მაგრამ ამ დროს მიუსწრეს სიმონმა და ეფემიამ და ის იძულებული შეიქმნა მათთვისაც დაედო წილი. შემდეგ ავაზაკობის მისაჩქმალავად მივიდა ვაჭრითურთ სასტუმროში და იქ მოსწამლა.

ბრალმდებლის ამხანაგის სიტყვის გათავების შემდეგ ვეჭილების სკამიდან წამოდგა შუათანა ტანის ახალგაზრდა კაცი, ფრაკში გამოწყეპილი, და რიხიანად დაიწყო კარტინკინისა და ბოჩკოვის დაცვა. 300 მანეთით დაეჭირავებინათ ეს ნაფიცი ვეჭილი. იგი ამართლებდა მისდამი რწმუნებულ ბრალდებულთ და ყოველსავე ბრალს მასლოვას ქალსა სდებდა.

უარს ჰყოფდა მასლოვას ჩვენებას, ვითომ ბოჩკოვა და კარტინკინი ოთახში ყოფილიყვნენ, როცა ის ფულებს იღებდა ჩემოდნიდან. მით უმეტეს უარსაყოფელია ეგ ჩვენება, რომ გამოტყდა, მე ჩავვრთე მოსაწამლავი ფხვნილი კონიაკში და დაეალევიე ვაჭარსო. ის 2,500 მანეთი კიო, — ამბობდა ვეჭილი; — ძნელი მოსაგროვებელი არ არის ორის შრომის მოყვარე ადამიანისაგან, რომლებიც ხშირად დღეში სამიდან ხუთ მანეთამდე იღებდენ სტუმრებისაგან საჩუქარს. ვაჭრის ფული მასლოვას მოპარულია და უთუოდ ან ვისმე გადასცა, ან დაეკარგა, რადგან ამ დროს არ იყო ნორმალურ მდგომარეობაშიო. მოწამვლითაც მარტო მასლოვამ მოსწამლა ვაჭარიო.

ამ საბუთების ძალით თხოულობდა ნაფიცთაგან, კარტინკინი და ბოჩკოვა უდანაშაულოდ ეცნოთ; უკეთუ ფულის მოპარვა ამათაც დაედებათ ბრალად, იმაში მაინც უდანაშაულოდ სცანით, რომ მოსწამლვა ამათის მონაწილეობით არ მომხდარაო.

ბოლოს ვეჭილმა ბრალმდებლის ამხანაგს შეჰნიშნა: ბ-ნ ბრალმდებლის ამხანაგის მკერმეტყველური მსჯელობა მემკვიდრეობის თაობაზედ, თუმცა ნათლად არკვევს მემკვიდრეობის შესახებ მცნიერულ საგნებს, მაგრამ აქ სრულიად უალაგოა, რადგან ბოჩკოვა უცნობის დედ-მამის შვილიაო.

ბრალმდებლის ამხანაგმა სიბრაზით კბილები გააყრაჭუნა, რა-
ლაც ჩასწერა თავის ქალაღმში და ზიზლით მხრები შეიშმუნა.

შემდეგ წარმოსდგა მასლოვას დამცველი და შემკრთალმა დაი-
წყო მისი დაცვა.

უარს არ ჰყოფდა, შესაძლოა ფულის მოპარვაში მასლოვამ მო-
ნაწილეობა მიიღო, მაგრამ აიხირა, მასლოვას სმელკოვის მოწამლევა
არ უნდოდა და ფხენილი იმიტომ ჩაურჩია სასმელში და დააღვეინა,
რომ უნდოდა დაეძინებიაო. აქ მოიგონა მჭევრმეტყველობით გამოთე-
ჩინა თავი, მოჰყვა იმას, თუ როგორ ჩაითრია გარყვნილ ცხოვრება-
ში მასლოვის ქალი იმ კაცმა, რომელიც დაუსჯელი დარჩა იმ დროს,
როცა ზნედაცემულობის სიმძიმე მარტო მასლოვას უნდა ეზიდნა,
მაგრამ ეს ფსიხოლოგიის სფეროში სეირნობა ისეთი უგემური გა-
მოუფიდა, რომ ყველას შერცხება, როცა მან უხერხულად დაიწყო ლე-
ქვა. თავმჯდომარემ, რომ დაეხსნა გაჭირვებისაგან, სთხოვა საქმის
შესახებ ელაპარაკნა.

ამ ვეჭილის შემდეგ წამოდგა ისევ ბრალმდებლის ამხანაგი და
დაიკვა თავისი სიტყვა მემკვიდრეობით თანდაყოლილ თვისებათა
შესახებ. ის შემთხვევაო, — დაიწყო მან, — თუ ბოჩკოვა უცნობის დედ-
მამის შვილია, — სრულიადაც არ უარჰყოფს მემკვიდრეობის მნიშვნე-
ლობას, რადგან მემკვიდრეობის კანონი ისეთია, რომ არამც თუ მემ-
კვიდრეობით შეგვიძლიან ავაზაკობა აეხსნათ, არამედ ავაზაკობით მემ-
კვიდრეობაცაო. რაც შეეხება იმას, რომ ვითომც მასლოვა ჩაითრია
გარყვნილ ცხოვრებაში ვილაც მოგონილმა კაცმა (გესლიანად წარ-
მოსთქვა სიტყვა: მოგონილი), სიმართლეს მოკლებულია, რადგან საქ-
მის ვითარებიდან აშკარად სჩანს, რომ მასლოვას ქალმა ბევრი შეი-
წირა მსხვერპლად და ბევრი დააყენა გარყვნილს გზაზედაო. გაათა-
ვა ამებუბის თქმა და თავმომწონედ დაჯდა.

შემდეგ დამნაშავეთ მისცეს ნება დაეცვათ თავიანთი თავი.

უფემია ბოჩკოვამ გაიმეორა, არაფერი არ ვიცი და არაფერში
მონაწილეობა არ მიმიღიაო. ყოველივე ბრალი მასლოვის ქალს დას-
დო. სიმონმა მხოლოდ რამოდენიმეჯერ გაიმეორა:

— თქვენი ნებაა, მე უდანაშაულო ვარ, უბრალო და თქვენ
იციო.

მასლოვას ქალმა არაფერი არა სთქვა. როცა თავმჯდომარე
შეეკითხა, გაქვთ თუ არა რამე სათქმელიო, იმან მხოლოდ ერთი შე-
პხედა, გადაჰხედა დარბაზში მყოფთ, როგორც დამტრთხალმა ნადირ-
მა, მწარედ ამოიკენესა და გულ-ამოსკენით დაიწყო ტირილი.

— რა მოგივიდათ, ყმაწვილო?— დაეკითხა ვაჭარი ნებლიუდოვს, როცა საშინელი გმინვა ამოხდა გულიდან. ეს გმინვა შეკავშირებულია ქვეთინის ხმა იყო.

ნებლიუდოვს ჯერ კიდევ არ ესმოდა ყოველადი მნიშვნელობა თავისის ეხლანდელ მდგომარეობისა და ეს შეკავშირებული ქვეთინი ნერვების სისუსტეს მიაწერა. გაიკეთა სათვალეები, რომ ცრემლები დაეფარა და ცხვირსახოცით ცხვირის ხოცვა დაიწყო.

უზომო შიშმა წინაშე სირცხვილისა, რომელიც მოელოდა, უკეთუ სასამართლოს დარბაზში ყოველივე გამომეტლანდებოდა და ყველა გაიგებდა მის მოქმედებას, დაჩრდილა ის სულიერი ბრძოლა, რომელიც მისს არსებაში სწარმოებდა. ეს შიში ეხლა, ამ პირველ ხანს, უფრო ძლიერი იყო, ვიდრე რომელიმე სხვა ძისი გრძნობა.

XXII

ბრალდებულთა უკანასკნელ სიტყვის შემდეგ გაიმართა მსჯელობა და კამათი გადასაწყვეტ საგნების შესახებ. მოლაპარაკება კარგა ხანს გაგრძელდა. შემდეგ გადასაწყვეტი საგნები ანუსხულ იქმნა და თავმჯდომარემ დაიწყო საქმის ყოველ გარემოების და წვლილის თავი-თავს მოყრა—რეზიუმე. თუმცა ძალიან ეჩქარებოდა, მაგრამ ისე გაიტაცა საქმემ, რომ დიდხანს ილაპარაკა. დაწვრილებით აუხსნა ნაფიქთ, რომ უკეთ თუ დამნაშავედ იცნობთ ბრალდებულთ, სრული უფლება გაქვთ დამნაშავედ გამოაცხადოთ; უკეთ თუ უდანაშაულოდ იცნობთ, აქაც სრული უფლება გაქვთ უდანაშაულოდ გამოაცხადოთ, და უკეთუ დაინახავთ, რომ დამნაშავენი არიან ერთში და უდანაშაულოდ—მეორეშიო, უფლება გაქვთ დამნაშავედ იცნოთ ერთში და უდანაშაულოდ მეორეშიო. შემდეგ კიდევ აუხსნა, რომ, თუმცა ასეთი უფლება გაქვთ, მაგრამ გონივრულად ონდა გამოიყენოთ ეგ უფლებათ, უნდოდა აეხსნა კიდევ, უკეთუ „პოს“ იტყვიან გადასაწყვეტი საგნებისათვის, ამითი თანახმა გახდებით ყველა იმისა, რასაც საგანი შეიცავს, ხოლო უკეთუ უარს იტყვიან, უნდა ახსნათ, რა მიზეზით ამბობთ უარსო. მაგრამ დაჰხედოთ საკმის და რა დაინახა, რომ სამის შესრულებას ხუთი წუთი ლა აკლდა, გადასწყვეტა საქმის ვითარების განხილვაზე გადასულიყო...

— საქმის ვითარება ამგვარია,— სთქვა მან და გაიმეორა ყველა ის, რაც რამოდენიმეჯერ ნათქვამი იყო დამცველებისა, ბრალდებულის ამხანაგისა და მოწმეებისაგან.

თავმჯდომარე ლაპარაკობდა და მის გვერდით მსხდომნი წევრნი გულ-მოადგინეთ ისმენდნ მის სიტყვებსა, მაგრამ ხშირად საათს

უყურებდნენ, რადგან, თუმცა ძალიან მოსწონდათ თავმჯდომარის სიტყვა, მაინც ძალიან გაჭიანურებული ეგონათ.

თავმჯდომარემ გაათავა სიტყვა.

ყველამ თავისუფლად ამოისუნთქა, ეგონათ, გათავდა ყველაფერიო, მაგრამ თავმჯდომარემ საჭიროდ დაინახა, კიდევ განემარტნა ნაფიც მსაჯულთათვის იმ უფლებათა მნიშვნელობა, რომელიც ჰქონდათ მინიჭებული, როგორ ესარგებლნათ ამ უფლებით და ბოროტად არ გამოეყენებინათ; მოაგონა, რომ ფიცი გაქვთ მიღებულიო: „თქვენ ხართ სინდისი საზოგადოებისაო და სათათბირო ოთახის საიდუმლო წმინდად უნდა დაიცვათ“ და სხ.-და-სხ.

დაიწყო თუ არა ლაპარაკი თავმჯდომარემ, სიტყვის გათავებამდე მასლოვის ქალს თვალი არ მოუშორებია, თითქოს ეშინია, სიტყვა არ გამოიმპაროსო. ნეხლიუდოვმა, რაკი დარწმუნდა მასლოვა ჩემკენ არ იქიბებო, გატაცებით დაუწყო ურება. მისს გულსა და გონებაში ჩვეულებრივი მუშაობა იყო ფიქრისა. დიდის ბნით უნახავ ადამიანის სახე დიდად გაკვირვებთ პირველში იმ ცვლილებით, რაც დაჰჩნევია, მაგრამ როცა კარგად დააკვირდებით, თვალწინ დაგიდგებათ ისევ ის ადამიანი, ცვლილება ჰქრება და რჩება მხოლოდ უმთავრესი, სულიერის არსების განუმეორებელი, განსაკუთრებული ვინაობა. სწორედ ასე იყო ნეხლიუდოვის გულშიაცა.

დიად, თუმცა ტუსალის ხალათი ეცვა, ცოტა არ იყოს ჩასუქებულიყო კიდევ, მაღალი გულმკერდი, მისუსტებული თვალეები, მაგრამ მაინც იგივე კატო იყო, რომელიც ბრწყინვალე აღდგომას ისეთის გატაცებით შესცქეროდა ნეხლიუდოვს თავის სიცოცხლით სავსე თვალეებით.

„გასაოცარი შემთხვევაა სწორედ! რალა უთუოდ მაშინ უნდა გარჩეულიყო ეს საქმე, როცა მე ვარ დანიშნული ნაფიც მსაჯულად, რათა ათის წლის უნახავი ახლა მენახა უთუოდ ბრალდებულთა სკამზე. ნეტა რით გათავდება ყოველივე ეს? ოჰ, ჩქარა, ჩქარა მაინც მოელოს ბოლო!“.

მისი გული ნელ-ნელა შეიბურო სინანულის გრძნობამ, რომელსაც აქამდე ებრძოდა და არა ჰნებდებოდა. ასე ეგონა, რომ ეს შემთხვევა უცაბედი შემთხვევაა და ისე ჩაიფლის, რომ, შესცვლის ჩემს ცხოვრებასაო. იმ ლეკვის მდგომარეობაში ჰგრძნობდა თავს, რომელიც ცუდად მოიქცა ოთახში, პატრონმა სტაცა ხელი და იმ სისამაგლეში წააყოფინა ცხერი, რომელიც მოიქმედა. ლეკვი წკმუტუნებს, უკან-უკან იწევს, უნდა დააღწიოს თავი, მაგრამ შეუბრალებელი პატრონი არ უშვებს. ასეთ მდგომარეობაში იყო ნეხლიუ-

დოვიც. ჰგრძნობდა რა სისაძაგლეც მოიქმედა, ჰხედავდა პატრონის ძლიერ ხელსაც, მაგრამ ჯერ კიდევ კარგად ვერ გაეგო რა სისაძაგლე მოიქმედა. არ სჯეროდა თითქო, რომ მის წინ იდგა შედეგი მისის მოქმედებისა. მაგრამ უბილავსა და უღმობელს ხელს მძლავრად ჰყავდა ჩაბლუჯული. ჰგრძნობდა, რომ ძნელი იყო თავის დაღწევას ჯერ კიდევ თამამად იყო და ჩვეულებრივად ფეხი-ფეხ გადადებული იჯდა მაგრად პირველ რიგში. მაგრამ მისის სულის სიღრმეში კი საშიშარი ქარ-ტეხილი იყო ატეხილი. უკვე ჰგრძნობდა არა მარტო თავისი მოქმედების საზიზღრობასა და სისაძაგლეს, არამედ მთელის თავისის უქმის, გახრწნილისა და თავ-ნება ცხოვრების უმსგავსობასაც. წყუული ფარდა, რომელიც თორმეტის წლის განმავლობაში ჰფარავდა ყველა ამ სისაძაგლეს, ნელ-ნელა ირხეოდა და ნეხლი-უდოვი უკვე ჰხედავდა ცოტა-ცოტას იმ ფარდის იქითაც.

XXIII

ბოლოს, როგორც იყო, ვაათავა სიტყვა თავმჯდომარემ და აიღო ქალადი, რომელზედაც დაწერილი იყო გადასაწყვეტი საგნები, და გადასცა ნაფიც მსაჯულთა თავმჯდომარეს. ნაფიცმა მსაჯულებმა თავისუფლად ამოისუნთქეს, რომ ვაათავდა ძლივს ამდენი კითხვა და ლაპარაკი, და სათითაოდ გავიდნენ სათათბირო ოთახში. მსაჯულების შესვლისათანავე ქანდარბმა ხმალი ამოიღო და კარებთან გაჩერდა. მოსამართლენი წამოდგენ და გავიდნენ. ბრალდებულნიც გაიყვანეს.

შევიდნენ თუ არა ოთახში, ნაფიცმა მსაჯულებმა თავისუფლად იგრძნეს თავი, მოუკიდეს პაპიროსებს ცეცხლი და ვაცხარებული კამათი გაჰმართეს.

— საწყალი გოგო არაფერში არ არის დამნაშავე. — სთქვა გულ-კეთილმა ვაჰარმა, — ცოტა ლმობიერად უნდა მოვეპყრაო.

— ეგ კარგად გამოვიკვლიოთ, — უპასუხა თავმჯდომარემ, — ჩვენის კერძო შთაბეჭდილებით არ უნდა ვიხელმძღვანელოთ.

— საქმე ის არის, რომ თუ მასლოვას ქალი წინდაწინვე არ იყო მსახურებთან მოლაპარაკებული, ფულისა არაფერი ეკოდინებოდა, — სთქვა ებრაელმა ნოქარმა.

— მაშ, თქვენის აზრით, იმ ქალმა მოიპარა? — შეეკითხა ერთი ნაფიცთაგანი.

— არაფრის გულისათვის არ დავიჯერებ — წამოიძახა გულკეთილმა ვაჰარმა.

— ერთი-ერთმანეთს არაფერში არ ჩამოუფარდებიან, — სთქვა ბოლკოვნიკმა.

— ის დედაკაცი ამბობდა, რომ ოთახში სულაც არ შეესაძლებოდა...

— თქვენ ძალიანა გჯერათ მისი სიტყვები! მე კი იმისი არა მწამს-რა.

— ეგ არა კმარა, რომ თქვენ არა გწამთ-რა, — უთხრა ნოქარმა.

— გასაღები იმასა ჰქონდა.

— მერე რა, რომ იმასა ჰქონდა? — გამოეპასუხა ვაჭარი.

— თვითონვე სთქვა, — დაიყვირა ისევ ვაჭარმა, — რომ იმ კაცმა მცემიაო. რა გასაკვირველია მერე. ვადაკრულში იყო ალბად, და მიბეგვა, შემდეგ შეეცოდა: კარგი, ნუ სტირიო. იცით, როგორი კაცი იყო? ზო გაიგონეთ, რაც წაიკითხეს, ამდენი და ამდენი სიძალე ჰქონდა და რვა ფუთი ძოვიდოდა სიმძიმითაო.

— ეგ საქმეს არ შეეხება, — სთქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა, — საქმე ის არის, თვითონ მან დაიწყო ყოველივე და შემდეგ მოსამსახურენი გააბრიყვა, თუ მოსამსახურეთ დაიწყეს ეს ბოროტება და ის საწყალი ქალიც გაპრის.

— მოსამსახურეს არ შეეძლო მოეპარა ფული, რადგან გასაღები იმასა ჰქონდა.

ასეთი უთავბოლო ლაპარაკი კარგა ხანს გაგრძელდა.

— ნება მომეცით, ბატონებო, — სთქვა თავმჯდომარემ, — ჩვენ ჩვენს ალაგას დავსხდეთ და საქმის გარჩევას შევუდგეთ. მობრძანდით, — მიიწვია მან და დაჯდა თავმჯდომარის ალაგას.

— საძაგლები არიან ეს გოგოებიცა, — სთქვა ნოქარმა და იმის დასამტკიცებლად, რომ უმთავრესი დამნაშავე მასლოვა არის, უამბო, რომ ერთმა ჩემს ამბანავს ბულვარზე საათი მოჰპარაო.

პოლკოვნიკმა უფრო უცნაური ამბავი დაურთო ზედ — ვერცხლის სამოვრის ქურდობისა.

— ბატონებო, გთხოვთ პასუხი მომეცით შემდეგს შეკითხვაზედ, — სთქვა თავმჯდომარემ და კარანდაშს დაუწყო კაკუნი მაგიდაზედ.

ყველანი გაჩუმდნენ. თავმჯდომარემ წაიკითხა თვითოეული გადასაწყვეტი საგანი:

1) დამნაშავეა თუ არა კროპივენის მაზრის, სოფელ ბორკის მცხოვრები გლეხი სიმონ პეტრეს ძე კარტინკინი, 33 წლისა, იმაში, რომ 17 იანვარს 188... წელს, ქალაქ Ne-ში, სხვებთან შეთანხმებით, გადასწყვეტა მოეკლა ვაჭარი სმელკოვი, რათა გაეძარცვა, და ამ აზრის ასასრულებლად მისცა მაგარ სასმელში ჩარეული საწამლავი, რამაც სმელკოვის სიკვდილი გამოიწვია, მოჰპარა ფულად 2,500 მან. და პრილიანტის ბეჭედი?

2) დამნაშავეა თუ არა, ამაშივე ეფემია ივანოვნა ბოჩკოვა, 43 წლისა?

3) დამნაშავეა თუ არა ამავეში ეკატერინე მიხაილოვნა მასლოვა, 27 წლისა?

4) უკეთუ პირველ დანაშაულში ეფემია ივანოვნა ბოჩკოვა უბრალოა, არის თუ არა დამნაშავე იმაში, რომ 17 იანვარს 188... წელს, ქალაქ Ne-ში, სასტუმრო „მეფრიტანიაში“ მსახურად ყოფნის დროს, მოჰპარა დაკეტილ ჩემოდნიდგან ამ სასტუმროს მდგმურს ვაჭარ სმელკოვს 2.500 მანეთი?

— აბა რას იტყვი, ბატონებო? — სთქვა თავმჯდომარემ, და პირველს მუხლს მიაქცია ჯერ ყურადღება ნაფიც მსაჯულთა. ამის პასუხი ყველამ სწრაფად მისცა. ყველა დასთანხმდა: „დიდო, დამნაშავეაო“, — რადგან ფულის მოპარვაშიაც და მოწამლევაშიაც დამნაშავედ იცნეს. მხოლოდ ერთი მეარტელე არ დაეთანხმა დანარჩენთ და კარტინკინი დამნაშავედ არ იცნო. ეს კაცი, რასაც ჰკითხავდენ მას, ისეთ პასუხს იძლეოდა, რომელიც სრულიად ამართლებდა დამნაშავეს. ეგონათ, მეარტელემ ვერ გაიგო, რასა ჰკითხავდნენო და გარკვევით აუხსნეს კარტინკინის დანაშაული, მაგრამ მეარტელემ მაინც თავისი დაიყინა და თან დასძინა: „ჩვენც არა ვართ მთლად წმინდანები“-ო.

მეორე მუხლი ბოჩკოვას შეეხებოდა. დიდი კამათის შემდეგ სთქვეს პასუხად: „არ არის დამნაშავე“-ო, რადგან თვალსაჩინო საბუთი არა აღმოჩნდა-რაო.

ვაჭარმა, რომელსაც ძალიან უნდოდა მასლოვა გამართლებულიყო, დაიყინა, რომ ყველაფერში ბოჩკოვა არის დამნაშავეო, მაგრამ თავმჯდომარემ განაცხადა, საბუთი არა გვაქვს გავამტყუნოთ ეგ დედაკაციო. დიდის კამათის შემდეგ თავმჯდომარემ თავისი გაიტანა.

მეოთხე მუხლიც ბოჩკოვას შეეხებოდა და უპასუხეს: „დიდო, დამნაშავეა“-ო და, რადგან მეარტელემ ძალიან დაიყინა, დაუმატეს: „მაგრამ შელავათის ღირსიაო“.

მესამე მუხლმა მასლოვას შესახებ ცხარე კამათი გამოიწვია. თავმჯდომარემ აიჩემა: მასლოვა მოწამლევაშიაცა და ქურდობაშიაც დამნაშავეაო, მაგრამ ვაჭარი არ დაეთანხმა; მას პოლკოვნიკმა, ნოქარმა და მეარტელემ დაუჭირეს მხარი, დანარჩენები რყევაში იყვნენ და არ იცოდნენ, რა გადაეწყვიტათ. თავმჯდომარის აზრი იმარჯვებდა თითქმის, რადგან ყველა ძლიერს დალილობასა ჰგრძნობდა და მზად იყვნენ იმას მიმხრობოდნენ, ვისი აზრიც გაიმარჯვებდა. ყოველივე ის, რაც გამოძიების დროს გაიგონა და რამ-

დენადაც თვითონაც იცნობდა მასლოვას, ნებლიუდოვს არწმუნებდა, რომ ეგ ქალი არც მოწამლვასა და არც ქურდობაში დამნაშავე არ იყო. ნებლიუდოვს პირველად ეგონა, რომ მასლოვას გაამართლებენო, მაგრამ როცა დაინახა, რომ ვაჟრის უღლაგო წაქომაკებით უფრო გამწვავდა თავმჯდომარე და, რადგან დანარჩენები დალილობის გამო მზად იყვნენ მას მიმბრობოდნენ, დარწმუნდა, რომ სასწორი დანაშაულობისაკენ გადაიხარა, უნდოდა გამოპასუხებოდა, მაგრამ საშიშარი იყო მისთვის მასლოვის ქალზედ ლაპარაკი: მას ეგონა, ეხლავე გაიგებენ, რა დამოკიდებულებაა მქონდა მასლოვასთანო, თანაც ჰგრძნობდა, რომ საქმის ასე დატოვება შეუძლებელი იყო და გამოპასუხება ძალიან საჭირო იყო. ხან წითლდებოდა და ხან ყვითლდებოდა. ის იყო, დააპირა ლაპარაკის დაწყება, რომ პეტრე გერასიმოვიჩი შეეცამათა თავმჯდომარეს. მან სთქვა ის, რაც ნებლიუდოვს უნდა ეთქვა.

— უჯაცრავად, — სთქვა მან, — თქვენა ბრძანებთ, რომ მასლოვას ქალმა მოიპარა ფული, რადგან გასაღები იმასა ჰქონდაო. მოსამსახურეებს არ შეეძლოთ, მისი წასვლის შემდეგ, სხვა გასაღებით გაეღოთ ჩემოდანი?

— ჰო და, ჰო! ოო, მე და ჩემმა ღმერთმა! — კვერი დაუკრა ვაჟარმა.

— იმას არ შეეძლო ფულის მოპარვა, რადგან ისეთს გარემოებაში იყო, რომ არ შეეძლო შეენახა.

— მეც მაგას ვამბობ, მე და ჩემმა ღმერთმა, — დაემოწმა ვაჟარი.

— უფრო კეთაზე ახლოა ვიფიქროთ, რომ მისმა მისვლამ დაუბადა აზრი მოსამსახურეებს ესარგებლნათ შემთხვევით, მოიპარეს ფული და შემდეგ ბრაღი იმას დასდეს.

პეტრე გერასიმოვიჩი გაცხარებით ლაპარაკობდა. ამგვარმა ლაპარაკმა უფრო გააბრაზა თავმჯდომარე და უფრო მეტი მომბრეობა გაუწია მეორე, საწინააღმდეგო აზრს, მაგრამ პეტრე გერასიმოვიჩი ისეთის დაბეჭდით ლაპარაკობდა, რომ უპრავლესობა იმას მიეზხრო. როცა სიტყვა მოწამლვის შესახებ ჩამოეარდა, ვაჟარი წამოდგა და სთქვა, უდანაშაულოა, რადგან საჭირო არ იყო მისთვის ვაჟრის მოწამლვაო. თავმჯდომარემ განაცხადა, მოწამლეაში მასლოვა უთუოდ დამნაშავეა, რადგან თვითონ თავის პირით აღიარა, რომ ფხენილი ჩავურე იმის დასაღვე სასმელშიო.

— ჩაურია, მაგრამ ეგონა, ძილის წამლიაო, — სთქვა ვაჟარმა.

— ძილის წამლითაც შეეძლო მოეწამლა — უპასუხა პოლკოვნიკმა და თავის სიტყვის დასამტკიცებლად მოჰყვა, როგორც გადაარჩა მი-

სი ცოლის ძმისწული თრიაქისაგან მოწამლვას მხოლოდ იმიტომ, რომ ექიმი მალე მოვიყვანეთ და მაშინვე ღონისძიება ვიხმარეთო.

— ზოგიერთები ისე ეჩვევიან, რომ შეუძლიანთ ორპოკი წვეთი მიიღონ. მე მყავდა ნათესაები...

თუმცა სიტყვა გააწყვეტინეს, მაგრამ მაინც თავისი გაიტანა და განაგრძო ლაპარაკი თავის ცოლის ძმისწულისა და თრიაქის გავლენაზე.

— ბატონებო! უკვე მეზუთე საათია, — სიტყვა ერთმა ნაფიცთა-განმა.

— მაშ, რას იტყვით, ბატონებო, — მიჰმართა ყველას თავმჯდომარემ. — დამნაშავედ ვცნობთ, მაგრამ გაძარცვის განზრახვას არ ვაბრალებთ, არაფრის მოპარვას არა ვსდგესთ ბრალად. ხომ ასეა?

თავის გამარჯვებით კმაყოფილი პეტრე გერასიმოვიჩი მაშინვე დაეთანხმა.

— მაგრამ ღირსია სსსჯელის შემსუბუქებისა, — დაუმატა ეაქარმა. ყველა დაეთანხმა, გარდა მეარტელისა, რომელმაც წინანდებურად დაიქინა, უნდა გადავსწყვიტოთ ასე: „არა, არ არის დამნაშავე“ —ო.

— მაინც აგრე გამოდის, — განუმარტა თიემჯდომარემ, — არაფერი არ მოუპარავს და არც გაძარცვა განუზრახავს. მასასადამე არც დამნაშავეა.

— მართალია, ამიტომაც არის სსსჯელის შემსუბუქების ღირსი, — მხიარულად ჩაილაპარაკა ეაქარმა.

ყველა ისე დაიქანცა ლაპარაკითა და ისე აერიათ თავ-გზა, რომ ვერავინ მოისაზრა მივმატებინათ „მოკვლის განზრახვაც არა ჰქონიაო“.

ნებლიუდოვი ისე იყო აღელვებული, რომ იმასაც გამოეპარა ეს გარემოება. თავისი ასეთი განაჩენი წარადგინეს სასამართლოს დარბაზში.

რაბლე სწერს, რომ იურისტმა, რომელთანაც მივიდნენ საქმის ვასარჩევად, ყველანაირ კანონების განმარტებისა და უაზრო იურიდიულ ლათინურ სისულელის კითხვის შემდეგ, ურჩია მომჩივან-მოპასუხეს, რომ კამათელი გაეგორებინათ: თუ ლუწი იქნება, მომჩივანია მართალი, თუ კენტი მოპასუხეო.

აქაც აგრე მოხდა. ასეთი განაჩენი იმიტომ კი არ დაადგინეს, რომ ყველანი დაღლილნი იყვნენ, პირველად იმიტომ, რომ თავმჯდომარემ დაივიწყა ეთქვა მათთვის, რომ შეეძლოთ ასე გადაეწყვიტათ: დიალ, დამნაშავეა, მაგრამ სიკვდილის განზრახვა არა ჰქონიაო; მეო-

რედ იმიტომ, რომ პოლკოვნიკმა ძალიან გააჭიანურა თავისი ცოლის ძმის ამბავი და ყველას თავი მოაბეზრა; მესამედ იმიტომ, რომ ნეხლიუდოვმაც, მეტის მღელვარების გამო, ვერ შეჰნიშნა ეს და ჰფიქრობდა: რაკი ჩასწერეს „გადარცვის განზრახვა არა ჰქონიაო“, ეს გარემოება გააქარწყლებს მის დანაშაულსაო; მეოთხედ იმიტომ, რომ პეტრე გერასიმოვიჩი იმ დროს გავიდა ოთახიდან, როცა თავმჯდომარემ წაიკითხა გადაწყვეტილება და, ბოლოს, უმთავრესი მიზეზი კი ის იყო, რომ ყველა დიდს დაღლილობასა ჰგრძნობდა და, რომ ადრე განთავისუფლებულიყვენ, დასთანხმდნენ იმ გარდაწყვეტილებას, რომელიც ადრე მოუღებდა საქმეს ბოლოს.

ნაფიცმა მსაჯულებმა ზარი დააწკარუნეს. ეამდარბმა, რომელიც კარებთან იდგა, ხმალი ქარქაშში ჩაავო და მოეცალა მსაჯულთ. თავთავიანთ ალაგას დასხდნენ და ნაფიცნი სათითაოდ გამოვიდნენ ოთახიდან.

სახე-გაბრწყინებულ თავმჯდომარეს მხიარულად მიჰქონდა ფურცელი. მივიდა სასამართლოს თავმჯდომარესთან და გადასცა ქალაქი. თავმჯდომარემ წაიკითხა, გაოცებულმა ხელები გაშალა და ამხანაგებს მიუბრუნდა მოსალაპარაკებლად. თავმჯდომარე გააოცა იმან, რომ, როცა ნაფიცმა მსაჯულებმა განმარტეს: „გადარცვის განზრახვა არა ჰქონია“, არ განუმარტავთ მეორე საგანი: „მოკვლის განზრახვაც არა ჰქონიაო“. ნაფიც მსაჯულთა განაჩენით ასე გამოდიოდა: მასლოვის არც ფული მოუპარავს, არც გაუძარცვავს ვაჭარი, მაგრამ ამასთანავე უმიზეზოდ მოწამლა კაციო.

— ნახეთ ერთი, რა სისულელე დაუწერიათ, — უთხრა მან წევრს მარცხნივ. ეს ხომ კატორღაში გაგზავნა სრულიად უდანაშაულოსი...

— დიად, როგორ არა, უდანაშაულოსი! — უთხრა მრისხანე წევრმა.

— სწორედ, დამნაშავე არ არის; ჩემის აზრით, ეს შემთხვევა კანონის 878 მუხლს ექვემდებარება (878 მუხლი ამბობს, რომ უკეთეს სასამართლო იცნობს უსამართლოდ ნაფიც მსაჯულთა განაჩენს, შეუძლიან გააუქმოსო).

— თქვენ რას იტყვით? — მიუბრუნდა თავმჯდომარე კეთილ წევრს.

— ძეც იმას ვიტყვი, რაც საჭიროა.

— თქვენა? — მიჰმართა თავმჯდომარემ მრისხანე წევრს.

— არასოდეს! — სთქვა მან ვადაპრით. — ისედაც გაზეთები ქვეყანას აყრუებენ, ნაფიცნი მსაჯულნი ავაზაკებს ამართლებენო და

აბა, მაშინ რას იტყვიან, როცა გაიგებენ, რომ თვით სასამართლომ გაამართლაო?! მე არას დროს არ ვიქნები ამის თანახმა.

თავმჯდომარემ საათს დაჰხედა.

— სამწუხაროა, მაგრამ რა ვქნათ, — სთქვა მან და გადასცა ნაფიცთა თავმჯდომარეს ფურცელი. ყველანი წამოდგენ. ნაფიცთა თავმჯდომარემ ჩაახველა და წაიკითხა. ყველა მოსამართლე, მდივანი, ექილები და თვით ბრალმდებელიც განცვიფრებაში მოვიდნენ. ბრალმდებულნი არხეინად იჯდნენ, თითქოს არაფერი იყო, რადგან წაკითხულის მნიშვნელობა ვერ გაიგეს. ყველანი დასბდნენ და თავმჯდომარე შეეკითხა ბრალმდებლის ამხანაგს, რა სასჯელის ღირსნი არიან ბრალმდებულნიო. გამარჯვებული ბრალმდებლის ამხანაგი წამოდგა და სახე გაბრწყინებულმა სთქვა:

— სიმონ კარტინკინი უნდა დაისაჯოს სასჯელთა დებულების 1452 სტ. და 1453 სტ. მე-4 მუხ. ძალით. ეფემია ბოჩკავა 1659 სტ. ძალით და ეკატერინე მასლოვა 1454 სტ. ძალით.

ეს სასჯელი უსასტიკესი იყო.

— სასამართლო გავა განაჩენის დასადგენად, — სთქვა თავმჯდომარემ და წამოდგა.

ყველანი წამოდგენ; ზოგი გარეთ გავიდა და ზოგმა იქვე დაიწყო სეირნობა.

— კაცო-და, ჩვენ ხომ სამარცხვინოდ შევსკდით? — სთქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა, როცა ნებლიუდროვთან მივიდა. — ის საწყალი ხომ კატორღაში გავგზავნეთ?!

— რას ამბობთ?! — შესძახა ნებლიუდროვმა და აღარავითარი ყურადღება აღარ მიჰქცია მასწავლებლის უსიამოვნო ლაუბობას.

— მაშ, როგორა გვონით? — სთქვა პეტრე გერასიმოვიჩმა, — სულ დაგვაფიწყდა ჩაგვეწერა: „დამნაშავეა, მაგრამ მოკვლის განზრახვა არა ჰქონიაო“. — ახლა მეუბნებოდა მდივანი, რომ ბრალმდებელს უნდა 15 წლით კატორღა გადაუწყვიტო.

— ჩვენ რომ აგრე გადავწყვიტეთ? — სთქვა ნაფიცთა თავმჯდომარემ.

— პეტრე გერასიმოვიჩი შეეკამათა: ცხადია, თუ ფული არ მოუპარავს, არც მოკვლის განზრახვა ჰქონიაო.

— სანამ გამოვიდოდით, გადაწყვეტილება წაფიკითხე და არავინ წინააღმდეგი არა ყოფილა, — იმართლებდა თავს ნაფიცთა თავმჯდომარე.

— მე იმ დროს კარში გავედი, — უთხრა პეტრე გერასიმოვიჩმა, — თქვენ სადღა იყავით? როგორ გამოგეპარათ ეს გარემოება?

— თავის დღეში ვერ წარმოვიდგენდი მაგას, — უბასუხა ნეხლი-
 უდოვმა.

— ვერ წარმოვიდგენდით და ახლა რაღა იქნება.

— შეიძლება გამოვასწოროთ საქმე, — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— არა, ახლა გვიანლაა, ყოველივე გათავდა.

ნეხლიუდოვმა გადაჰხედა დამნაშავეთ, ისინი, ვისი ბედიღბალიც
 უკვე გადაწყვეტილი იყო, ისევ ისე უძრავად ისხდნენ. მასლოვა რა-
 ლაზედაც იღიმიებოდა.

ნეხლიუდოვს გულში რაღაც ცუდმა აზრმა გაუელვა. კოტა
 წინად-კი რუყვასში იყო და ჭეიქრობდა, როგორ მოვექცე ამ ქალს,
 როცა გაამართლებენ და ქალაქში დარჩებაო. მასთან რაიმე დამოკი-
 დებულება უკვე შეუძლებელი იყო, რადგან კატორღა და ციმბირი
 ყოველივეს ერთბაშად სპობდა. დაჭრილი და ჯერ კიდევ ცოცხალი
 ფრინველი ფართხალს არ შესწყვეტდა ნადირის ჩანთაში და ძალა-
 უნებურად გაახსენებდა თავის მონადირეს.

XXIV

პეტრე გერასიმოვიჩის აზრი სრულიად გამართლდა.

მოსამართლენი გამოვიდნენ ოთახიდან. თავმჯდომარემ აიღო
 ქალაღი და წაიკითხა:

„188... აპრილის 28 დღესა, მისის იმპერატორებთის უდიდ-
 ბულესების ბრძანებით, №-ს საოლქო სასამართლოს სისხლის სამარ-
 თლის განყოფილებამ, ნაფიც მსაჯულთა გადაწყვეტილებით, სასჯე-
 ლთა დებულების 771 სტ. 3 მუხ., 776 და 777 სტ. ძალით, დაად-
 გინა: ვლეს სიმონ კარტინკინს, 33 წლ., და ეკატერინე მასლოვას,
 27 წლ., ჩამოერთვას ყოველივე უფლება-უპირატესობანი და გაგზავ-
 ნილ იქმნას კატორღაში. კარტინკინი 8 წლით, ბოლო მასლოვა—4
 წლით.“

ეფემია ბოჩკოვას ჩამოერთვას ყოველივე უფლება-უპირატესო-
 ბანი და დაპატიმრებული იქნას სატუსაღოში 3 წლით. სასამართლოს
 ხარჯი განაწილებული იქმნას თანასწორათ დამნაშავეთა შორის და,
 უკეთუ ვერ შესძლებენ გადახდას, ხაზინამ იკისროს მისი გადახდა.

ნივთიერი საბუთები გაიყიდოს, ბეჭედი დაუბრუნდეს პატრონს
 და შუშები დაიმტვრეს.

კარტინკინი იღვა გამოკიმული და ლოყები ძალზე უთამაშებდა.
 ბოჩკოვა თითქო სრულიად დამშვიდებული იყო. მასლოვას ქალი,
 ჯანაყენი რომ მოისმინა, საშინლად გაწითლდა.

— მე არა ვარ დამნაშავე! — საზარელის ხმით შესძახა ჯესალმა, — არა ვარ დამნაშავე! ამის სურვილი არა მქონია, ფიქრადაც არ მომსვლია! — ქალი დაეშვა სკამზე და ჭვითინი წასკდა.

როცა კარტინკინი და ბოჩკოვა გავიდნენ, ის ისევ იჯდა და მდულარე ცრემლს აფრქვევდა. ბოლოს ჯანდარმმა მოჰკიდა ხელი და გაიყვანა.

„არა, აჰ საქმის ასე დატოვება ყოვლად შეუძლებელია, — სთქვა თავისთვის ნებლიუდოვმა და გაეშურა დერეფნისაკენ, რომ ერთხელ კიდევ მოეგლო თვალი კატოსათვის. როცა დერეფნიდან ტალანში გავიდა, მასლოვა უკვე კარგა შორს იყო. გამოუდგა უკან ჩქარის ნაბიჯით, თუმცა ყველა გაცობილი უტყუროდა, მაგრამ არაევისთვის ყურადღება არ მიუტყევია. გაუსწრო წინ და გაჩერდა. მასლოვა უკვე დამშვიდებულიყო, მხოლოდ ხანდისხან მშაყრედ ამოიკენესებდა ხოლმე და ხელსახოცით ნამტირალევი და დაწითლებულ თვალებს იწმენდდა. ნებლიუდოვისათვის არც კი შეუხედნია, ისე გაუარა გვერდით. ნებლიუდოვმა თავი დაანება მასლოვას და ისევ უკან გამობრუნდა, რომ თავმჯდომარისთვის მიესწრო და ენახა, მაგრამ ის უკვე წასულიყო და კარებში ძლივს დაეწია.

— ბატონო თავმჯდომარე, — მიჰმართა ნებლიუდოვმა იმ დროს, როცა თავმჯდომარე პალატოს იცვამდა და ის იყო ვერცხლისჯოხი აიღო ხელში: — შეიძლება მოგელაპარაკოთ იმ საქმის შესახებ, რომელიც დღეს გაიჩრა? მე ნაფიცი მსაჯული ვარ.

— რატომ არა. ნებლიუდოვი ბრძანდებით? წინადაც შევხვედრებართ ერთმანეთს, — უთხრა თავმჯდომარემ და სიამოვნებით ხელი გაუწოდა, — რითი შემიძლიან გემსახუროთ?

ცოტა შეცდომა მოჰხდა მასლოვას შესახებ ნაფიცთა გადაწყვეტილებაში. ის უდანაშაულოა მოწამლევაში და კატორღა კი გადაუწყვიტეს, — დაღვრემილის სახით წარმოსთქვა ნებლიუდოვმა.

— სასამართლომ თქვენგან მოცემულის გარდაწყვეტილების ძალით დაადგინა განაჩენი, — უპასუხა თავმჯდომარემ და კარებისაკენ გასწია, — თუმცა გარდაწყვეტილება ნაფიცთა არ ეჩვენა საქმეთა ვითარების შესაბამათ.

დააპირა აეხსნა ნებლიუდოვისათვის, რომ თქვენი გადაწყვეტილება: „დიად, დამნაშავეაო“, მოკლის განზრახვის უარუყოფელად. განზრახ მოკლას ამტკიცებდა, მაგრამ რაკი ძალიან ეჩქარებოდა, აღარაფერი სთქვა.

— განა შეუძლებელია შეცდომის გასწორება?

— კასაციის საბუთები ყოველთვის შეიძლება იპოვოს კაცმა. ვეკილს უნდა მიმართოთ, — უთხრა თავმჯდომარემ და ისევ გაიწია კარებისაკენ.

— დიალ, მაგრამ ეს ხომ საშინელებაა!

— როგორც ჰხედავთ, მასლოვას ორში ერთი მოელოდა, — ზრდილობიანად უთხრა თავმჯდომარემ და ბაყები გაისწორა, კოხტად შემოტრიალდა და გასწია კარებისაკენ, — თქვენც ხომ მოდიხართ?

— დიალ, — უთხრა ნებლიუდოვმა, საჩქაროდ გადაიკვა პალტო და გაჰყვა.

გავიდენ ქუჩაში. მზე ძალზე იკბინებოდა. ეტლების რახა-რუხის გამო ისეთი ერიამული იყო, რომ კარგა ზმა-მალლად უნდა ელაპარაკნათ რომ გაეგონათ ერთმანეთის სიტყვები.

— როგორც ჰხედავთ, გასაოცარი შემთხვევაა, — განაგრძო თავმჯდომარემ, — მასლოვას ორში ერთი მოელოდა — ან სრულიად გამართლება და ან კატორღა. სხვა გზა არ იყო. რომ მიგემატებიით „სიკვდილის განძრახვა არა ჰქონია“-ო, უსათუოდ გამართლებოდა.

— საუბედუროდ, ვერ შევნიშნე, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— საქმეც ეგ არის, — ღიმილით უთხრა თავმჯდომარემ და საათს დახედა. კლარას დანიშნულ ვადამდე მხოლოდ 45 წუთი დარჩენილიყო.

— თუ გნებავთ, ახლა ვეკილს მიმართეთ. განსაჩივრების საბუთები უნდა ხელთ იქონიოთ. ეგ ადგილი საქმეა. — დვორიანსკის ქუჩაზე, — უთხრა მან მეეტლეს, — 30 კ. მეტს თავის დღეში არავის ვაძლევ.

— მობრძანდით, თქვენო აღმატებულებაე.

— მაქვს პატივი გამოგეთხოვოთ. თუ საჭირო ვარ და შემძლიან რითიმე გემსახუროთ, მობრძანდით დვორიანსკის ქუჩაზე, დვორნიკოვის სახლებში.

მდაბლად თავი დაუქრა და წავიდა.

XXV

თავმჯდომარის სიტყვებმა და წმინდა ჰაერმა ცოტათი დაამშვიდა ნებლიუდოვი. დღევანდელი გრძნობა ახლა გადაშტეტებულად ეჩვენებოდა, რადგან დიდიდანვე შეუჩვეველს გარემოებაში ჩავარდა.

„რასაკვირველია, გასაოცარი და თავ-ზარ დამცემი შემთხვევაა. საჭიროა ყოველივე ღონე ვიხმარო, რაც შეიძლება, ჩქარა შევუმსუბუქო მდგომარეობა. ჯერ უნდა შევიტყო სასამართლოში, სად სცხოვრობს ფანარინი ან მიკიშინი“. მოაგონდა ორი შესანიშნავი ვეკილი.

Handwritten signature and notes at the bottom of the page.

ნებლიუდოვი დაბრუნდა სასამართლოში. გაიხადა პალტო და ავიდა ზევით. პირველ ტალანშივე შეჭხედა ფანარინს, გააჩერა და უთხრა, საქმე მაქვსო. ფანარინი იცნობდა ნებლიუდოვს და მაშინვე შეჩერდა.

— თუმცა დავილაღე, მაგრამ, თუ დიდი ხანი არ მოგინდებათ, მითხარით, რაშია საქმე. წამობრძანდით აქეთ.

ფანარინმა შეიყვანა იმ ოთახში, რომელიც მოსამართლის კაბინეთი უნდა ყოფილიყო, და მაგიდას მიუხდენ.

— აბა, ბრძანეთ, რაშია საქმე?

— თავდაპირველად გთხოვთ, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — არავინ გაიგოს, რომ მე ამ საქმეში მონაწილეობას ვიღებ.

— ეგ ხომ თავისთავად ცხადია. მაშ...

— მე ახლა ვიყავი ნაფიც მსაჯულად და უდანაშაულო ქალს კატორღა გადაეწვევით. მე ეს მტანჯავს.

ნებლიუდოვი თავისდა უნებურად გაწითლდა და ნერწყვის ყლაპვა დაიწყო. ფანარინმა შეჭხედა, მაგრამ ჩქარა ძირს დაიწყო ყურება და სმენად გადაიქცა.

— დიალ! მესმის... წარმოსთქვა მან მხოლოდ ეს ორი სიტყვა.

— დავსაჯეთ უდანაშაულო ადამიანი და მინდა განვასაჩივრო საქმე უმაღლეს სასამართლოში.

— სენატში? — სთქვა მან.

— დიალ, და გთხოვთ იკისროთ ეგ საქმე.

ნებლიუდოვს უნდოდა, უფრო სამძიმო რაც იყო ამ საქმეში, მაშინვე გაეთაყვიებინა, და უთხრა:

— გასამრჯელოს და ყოველსავე ხარჯს მე ვკისრულობ.

— ეგ არაფერია, მოერიგდებით, — ღიმილით უთხრა ვეკილმა, — რაშია საქმე?

ნებლიუდოვმა უამბო ყოველივე დაწერილებით.

— ძალიან კარგი, ხვალ გავსინჯავ საქმეს ან ზეგ... მაგრამ არა, ბუთშაბათს მობრძანდით ჩემთან, ექვსს საათზე და პასუხს მოგცემთ. ასე, მაშ, ახლა წავიდეთ... მე კიდევ ცოტა საქმე მაქვს აქა.

ნებლიუდოვი გამოეთხოვა და გამოვიდა.

ვეკილთან ლაპარაკმა კიდევ უფრო დაამშვიდა ნებლიუდოვი. გავიდა ქუჩაში. დარი მშვენიერი იდგა და ხარბად დაუწყო ყლაპვა გაზაფხულის წმინდა ჰაერს. თუმცა მეეტლეები თავს აბეზრებდნენ და იწვევდნენ ეტლში ჩასაჯდომად, მაგრამ ფეხით წასვლა არჩია. გზა-და-გზა კატოს ფიქრმა სულ გაიტაცა. „არა, ამას ყოველსავე შემდეგ მოვიფიქრებ, — სთქვა მან, — და ახლა კი საქიროა ცოტაოდენი“

გართობა და გადაყრა ამდენ უსიამოვნო ფიქრისა“. მოაგონდა, როგორ სადილად კორჩაგინებისას უნდა ყოფილიყო და საათს დაჰხედა. ჯერ კიდევ გვიან არ იყო. ახლოს ცხენის რკინის გზის ვაგონის ზარის წყარუნნი მოესმა. გაიქცა და შეხტა ვაგონში. მოედანზე გადმოვიდა, ჩაჯდა ეტლში და ათის წუთის შემდეგ უკვე კორჩაგინების დიდის სახლის კარებთან გაჩერდა.

XXVI ✓

— მობრძანდით, თქვენო ბრწყინვალეებავ, — უთხრა ჩასუქებულმა ლაქიამ და წყნარად გაულრ დიდი მუხის კარები. — ეს არის ახლა დასბდენ სადილად და გათხოვენ შემობრძანდეთ.

მეკარე მივიდა კიბესთან და ზარი დააწკარუნა.

— არის ვინმე? — დაეკითხა ნებლიუდოვი.

— ბ-ნი კოლოსოვი და ზიხაილ სერგეიჩი, დანარჩენები სულ ჩვენები არიან.

კარებიდან ლამაზმა, ფრაკში გამოწყობილმა ლაქიამ გამოიხედა.

— მობრძანდით, თქვენო ბრწყინვალეებავ, — უთხრა მან, — ნაბრძანები მაქვს სთხოვეო.

ნებლიუდოვი აჰყვა კიბეს, ვაიარა ნაცნობი ვეებერთელა დარბაზი და შევიდა სასადაილო ოთახში. მაგიდას შემოსხდომოდა მთელი ოჯახი, გარდა დიასახლისისა, რომელიც არას დროს არ გამოდმოდა თავის კაბინეტიდან. სუფრის თავში იჯდა ბებერი კორჩაგინი, მის გვერდით მარცხნივ — ექიმი, მარჯვნივ ივანე ივანიჩ კოლოსოვი, თავად-აზნაურთა ყოფილი წინამძღოლი და ახლა-კი ბანკის მმართველობის წევრი; შემდეგ მარცხნივ — Miss რედერი, მისის პატარა დის აღმზრდელი ქალი და თვით 4 წლის პატარა ვოგონა; მარჯვნივ პირდაპირ მისის ძმა, კორჩაგინების ერთად ერთი ვაჟი, გიმნაზიის მე-III კლასის მოწაფე პეტრე, რომლის გულისთვისაც დარჩენილიყო ქალაქში მთელი ოჯახი, და სტუდენტი-რეპეტიტორი; ქვემოდ, მარცხნივ — ეკატერინე ალექსეევნა, 40 წლის გაუთხოვარი ქალი; პირდაპირ მიხეილ სერგეიჩი, ანუ მიშა ტელეგინი, მისის ბიძაშვილი; სუფრის ბოლოში თვით მისი იჯდა და გვერდით ხელუხლებელი ერთი ხელი თეფშები და დანა-ჩანგალი ელაგა.

— ძლიერ სასიამოვნოა, დაბრძანდით, ჯერ მხოლოდ თევზი ვიახვლით — ძლივს-ძლივობით წარმოსთქვა ბებერმა კორჩაგინმა, რადგან ამ დროს მოზრდილი ლუკმა ჩაიღო პირში და საცოდავად ილოღნებოდა ჩასმულ კბილებით.

— სტეფანე! — მიჰმართა მან სქელ-სქელ საკუჭნაოს გამგეს და თვალით რაღაცა ანიშნა.

თუმცა ნებლიუდოვი წინადაც იცნობდა ბებერ კორჩაგინს და არა ერთხელ და არა ორჯერ უნახავს, მაგრამ დღევანდელმა მისმა შესახედობამ — ჩასისხლიანებულმა თვალებმა და სქელმა კისერმა — ზიზღი მოჰგვარა.

ნებლიუდოვმა ძალაუნებურად მოიგონა რაც იცოდა ამ კაცის სისასტიკის შესახებ, რომელიც თუმცა მდიდარი და მიღებული კაცი იყო და მისთვის საჭირო არ იყო ვისმე წინაშე დაბრაზუნება, მაგრამ ის მაინც ამითრახებდა და ახრჩობდა ხალხს, რაც ამ მხარე უფროსად იყო.

— ამ წუთში, თქვენო ბრწყინვალეებავ, — უთხრა სტეფანემ ბებერ კორჩაგინს, საკუჭნაოდან დიდი კოვზი გადმოიღო, შემდეგ ლამაზ ლაქიას წვერით რაღაც ანიშნა. ლაქია ცქვიტად მივიდა მისის გვერდით მაგიდასთან და თეთშებსა და დანა-ჩანგალს წმენდა დაუწყაო.

ნებლიუდოვმა ჩამოუარა მაგიდას და სათითაოდ ყველას ხელი ჩამოართვა. ბებერ კორჩაგინსა და ქალების გარდა, ყველანი წამოდგენ. ასეთი ცერემონია სასაცილოდ ეჩვენა ნებლიუდოვს. ბოდიში მოიხადა დავგიანებისათვის და მისისა და ეკატერინე ალექსეევნას შუა ჩაჯდომა დააპირა, მაგრამ ბებერმა კორჩაგინმა სთხოვა, თუ არაყს არ დაღვეთ, ხიზილალა, ყველი და თევზი მიირთვიოთ ცალკე მაგიდაზეო. ნებლიუდოვს არ ეგონა, თუ ეშივებოდა, მაგრამ რაკი დაიწყა ყველისა და პურის ჭამა, თავი ველარ შეიმავრა და ხარბად ილუქმებოდა.

— აბა, როგორ გამოუთხარეთ ძირი სახელმწიფოს საფუძველს? — სთქვა კოლოსოვმა და დაცინვის კილოთი იხმარა ტერმინი ერთის რეტროგრადიულის გაზეითისა, რომელიც ნაფიც მსაჯულთა წინააღმდეგი იყო. — გაამართლეთ დამნაშავენი და უდანაშაულონი დასაჯეთ?

— გამოუთხარეთ საფუძველი... გამოუთხარეთ! — სიცილით გაიმეორა ბებერმა თავადმა, რომელსაც ისე სწამდა თავის ამხანაგის ნათქვამი, რომ ნამდვილ კეშმარიტებად მიაჩნდა.

ნებლიუდოვმა პასუხი არ გასცა კოლოსოვს, მიუხედაც ეხელ სუფს და მადიანად დაუწყა ხერკა.

— მიართვიოთ საკმელი, — ღიმილითა სთქვა მისიმ ისეთის კილოთი, რომ გამოჰხატა მასთან ახლო დამოკიდებულება.

კოლოსოვი ხმა-მალა დაპარაკობდა იმ წერილის შინაარსის შესახებ, რომელიც ნაფიც მსაჯულთა წინააღმდეგ იყო დაწერილი,

მას მიჰყვა მიხეილ სერგეიჩი და იმავე გაზეთის მეორე წერტილს დაეხმარა ნაარსს მოჰყვა.

მისი დღეს ჩვეულებრივზე უფრო მშვენიერი იყო.

— მგონია ძალიან დაღლილხართ და მოგშინიათ კიდევ, — უთხრა მისიმ ნებლიუდოვს და დაუწყო ლოდინი, სანამ ლექმას დაღვნიდა და გადაჰყლაპავდა.

— მაინცა და მაინც არც ისე ძლიერ. იყავით სურათების სანახავად? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— არა, სხვა დროისთვის გადავდეთ. დღეს ლაუნ ტენისისხედ ვიყავით, სალმატოვებისას. მართლაც, მისტერ კრუქსი საშავალითოდ თამაშობს ხოლმე.

ნებლიუდოვი იმ აზრით მოვიდა აქ, რომ ცოტათი მაინც ვართობილიყო, მაგრამ დღეს კი, საკვირველია, ყველაფერი, ქალაქიდან დაწყებული მშვენიერ მისსამდე, რომელიც დღეს ჩვეულებრივზე უფრო ლამაზი და მშვენიერი იყო, მხოლოდ ზიზლსა ჰგვრიდა. საზიზლარი იყო კოლოსოვის ლიბერალური კილო, საზიზლარი იყო ბებერ კორჩაგინის უშნო ტანი, საზიზლარი იყო ეკატერინე ალექსანდროვნას ფრანგულად ტიტინი, საზიზლარი იყო აღმზრდელის ქალისა და სტუდენტის დარცხენილი სახე და, ყველაზე უფრო საზიზლარი კი იყო შინაურულად თქმული მის შესახებ: „მოართვით საქმელიო“. მისის შესახებ ნებლიუდოვი ორკოფა გრძნობით იყო გამსჭვალული. ხან ჰბიზლავდა იგი თავის სიმშვენიერთა და ხან კი აშკარად ჰხედავდა თვითიველ მის ნაკლულევანებას. დღეს ასეთი იყო მისთვის მისი. აშკარად ჰხედავდა თვითიველ ნაოჭს მისს შუბლზე. ჰხედავდა, როგორ ხელოვნურად ჰქონდა თმა გაკეთებული და უმთავრესად ეხამუშებოდა ცერის დიდი ფრჩხილი, რომელიც მ.მის ფრჩხილს მოგაგონებდათ.

— ძალიან მოსაწყენი თამაშობაა ტენისისხედ, — სთქვა კოლოსოვმა. — უფრო მხიარული თამაშობაა ბურთაობა, ბავშვობისას რომ ვთამაშობდით.

— არა, ალბად არ გამოვიცდით, ძლიერ გასართობია, — გაეპასუხა მისი და, როგორც ნებლიუდოვს მოეჩვენა, რაღაც სხვა კოლოთი წარმოსთქვა სიტყვა „ძლიერ“.

გაიმართა კამათი. მიხეილ სერგეიჩმა და ეკატერინე ალექსეევნამაც მიიღეს მონაწილეობა, ხოლო სტუდენტი, აღმზრდელი ქალი და ბავშვები ჩუმად იყვნენ.

— მუდამ კამათობენ, — სთქვა ბებერმა კორჩაგინმა, გულიანად გაღიზარებარა და წამოდგა სუფრიდან.

იმას მიჰყენენ დანარჩენებიც. სათითაოდ შივიდენ პატარა მაგიდასთან, რომელზედაც გამზადებული იყო პირის გამოსარეცხი სუნნელოვანი წყალი. გამოირეცხეს პირი და განაგრძეს ისევ უინტერესო ლაპარაკი.

— მართალია, ხომ? — მიჰმართა მისსიმ ნებლიუდოვს და დაუწყა მტკიცება, რომ არაფერში ისე არა სჩანს ადამიანის ხასიათი, როგორც თამაშობაშიო.

— სიმართლე უნდა ვითხრათ, არ ვიცი, მე არასოდეს არ მიფიქრნია მაგაზე, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

— დედაჩემთან არ შეხვალთ? — ჰკითხა მისსიმ.

— დიალ, დიალ, — უპასუხა ნებლიუდოვმა ისეთის ელოთი, რომელიც ნათლად ამტკიცებდა, რომ მაინცა და მაინც არ უნდოდა წასვლა, და პაპიროსი ამოიღო.

მისსიმ გაკვირვებით შეხედა. ნებლიუდოვს შერცხვა და გაწითლდა.

„მართლაც, ეს არაფერს არა ჰგავს: მიხვიდე სტუმრად და ყველა მოაწყინო“, სთქვა მან თავისთვის და რომ მხიარულად ეჩვენებინა თავი, უთხრა მისსის, რომ დიდის სიამოვნებით ვნახავ კნეინას, თუ მიმიღებსო.

— დიალ, დიალ, დიდად მოხარული იქნება. პაპიროსის მოწვევა იქაც შეგიძლიანთ. ივან ივანიჩიც იქ არის.

კნეინა სოფიო ვასილიევენა მუდამ ლოგინში იწვა და ძვირად წამოდგებოდა ხოლმე. მერვე წელიწადი იყო, რაც იწვა სხვა-დასხვა სამკაულით მორთულ ლოგინში, ფერად-ფერად ლენტებში და ხავერდებში იყო ჩაფლული; არსად არ დადიოდა და ამ მდგომარეობაში იღებდა იმავი, ვინც უფრო დაახლოვებული იყო მასთან, ე. ი. ვისაც სხვა ხალხისაგან არჩევდა. ნებლიუდოვიც ამ დაახლოვებულთა ჯგუფს ეკუთვნოდა, როგორც კვიანი ახალგაზრდა და თან მისსის საქმრო.

კნეინა სოფიო ვასილიევენას ოთახი დიდ და პატარა სასტუმრო ოთახებს შუა იყო. დიდს სასტუმრო ოთახში გავლის დროს მისი უცბად შეჩერდა და თვალი თვალში გაუყარა ნებლიუდოვს.

მისსის ძალიან უნდოდა გათხოვება და ნებლიუდოვიც სწორედ მისი შესაფერი იყო. გარდა ამისა, მისსის მოსწონდა ნებლიუდოვი და მუდამ იმის ფიქრში იყო, რომ ნებლიუდოვი იქნება ჩემი, და არა მე ნებლიუდოვისაო, და ყოველსავე ღონეს ჰხმარობდა, რომ ასე მომხდარიყო. მისსიმ გადასწყვიტა ეხლავე აეხსნა ყველაფერი.

— ვგრძნობ, რაღაც შეგემთხვავთ, — უთხრა მან, — რა შეგემთხვავთ?

— დიაღ, შემემთხვა, — უთხრა ნებლიუდოვმა, რადგან სიმართლის თქმა უნდოდა: — საკვირველი, არაჩვეულებრივი და შესანიშნავი შემთხვევაა.

— რა? განა არ შეიძლება სთქვათ, რა შეგემთხვევაა?

— ეხლა არ შემიძლიან. ნება მომეცით, არა ვსთქვა; მოჰხდა ის, რაც ჯერაც ვერ მომიფიქრებია კარგად, — უთხრა მან და გაწითლდა.

— განა მე უნდა დამიმალოთ?

ნებლიუდოვი გაფითრდა.

— არა, არ შემიძლიან, — უპასუხა მან და იგრძნო, რომ ამ პასუხს თავის თავსაც ეუბნებოდა; დარწმუნებული იყო, რომ რაღაც დიდი რამ შეემთხვა.

— მაშ წავიდეთ.

ქალმა შეარხია თავი, თითქო უსიამოვნო ფიქრები უნდა მოიშოროსო, და ჩქარის ნაბიჯით გასწია.

ნებლიუდოვს მოეჩვენა, თითქო მისი ისე მოკლემა პირი, რომ ცრემლებს იმაგრებსო, საშინლად შერცხვა და გაწითლდა, რომ აწყენინა, მაგრამ კარგად იცოდა, რომ გულ-ახდილობით მთლად დაილუპებოდა. დღეს ყველაზე მეტად ამას უფრთხოდა და ამიტომ ხმაც არ ამოუღია, ისე მივიდა კენინას კაბინეტთან.

~~~~~

XXVII

კენინა სოფიო ვასილიევენას ნოყიერი სადილი უკვე გაეთავებინა; მუდამ შარტო სადილობდა, რადგან არ უნდოდა ენახა ვისმე ამ არა პოეტურს მდგომარეობაში. ტახტის ახლო პატარა მაგიდაზე ფინჯანით ყავა ედგა და პახიტოსკას შეექცეოდა. კენინა ძალიან გამზნადარი იყო, მოგრძო კბილები და დიდრონი თვალები საშინლად აუშნობდა მის ისედაც უშნო პირისახეს.

ექიმსა და იმის დამოკიდებულებას ცუდად იხსენიებდნენ. ეს გარემოება არ ახსოვდა ნებლიუდოვს, მაგრამ ახლა, როცა კენინას ტახტის ახლო დაინახა ექიმი თავის დაბზნილის წვერებით, ზიზღი აღეძრა.

სოფიო ვასილიევენას გვერდით, მაგიდის ახლო, რბილ საეარძელში იჯდა კოლოსოვი და ყავას ურევდა კოვზით.

მისი შემოვიდა ნებლიუდოვთან ერთად, მაგრამ ოთახში აღარ დარჩა.

— როცა დედა დაიღლებოდა და გამოვაგდებოდა გარეთ, წამობრძანდით, — უთხრა მან ნებლიუდოვს ისეთის კილოთი, თითქო მათ შორის არაფერი მომზადრიყოს, და ფეხაკრეფით გავიდა ოთახიდან.

— გამარჯობათ, გამარჯობათ, მეგობარო! — მიესალმა კნენა სოფიო ვასილიევნა ნებლიუდოვს და ისე ოსტატურად გაიღიმა, რომ ნამდვილი ღიმილი გვეგონებოდათ, — აბა, დაბრძანდით და მიამბეთ: მითხრეს, რომ სასამართლოდგან ძლიერ დაღონებული დაბრუნდაო. მე მგონია, რომ გულ-კეთილ ადამიანისათვის ძალიან ძნელია მაგისთანა შემთხვევა, — სთქვა მან ფრანგულად.

— დიად, მართალია, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — ხშირად ჰგონობთ, რომ... ჰგონობთ, რომ არა ვაქვთ კაცთა გასამართლების უფლება.

— Comme C'est vrais! — წამოიძახა კნენამ, — ჰო, მართლა, როგორ არის თქვენი სურათი? სწორედ გითხრათ, ძალიან მიენტერესება ნახვა, — დაუმატა მან, — ჩემი უძღურება, თორემ დიდი ხანია მინდა თქვენსა მოსვლა.

— კარგა ხანია, რაც თავი დავანებე, — უგემურად უპასუხა ნებლიუდოვმა, რომელიც ნათლად ამჩნევდა კნენას პირფერობას; ასევე ცხადად ამჩნევდა, რომ კნენა ჰმაღავდა თავის სიბერეს. ნებლიუდოვმა ვერას გზით ვერ მოახერხა აღერსიანად ლაპარაკი.

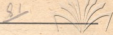
— ტყუილად დაგინებებიათ თავი. თქვენც კარგად იცით, თვით რეპინმა მიტხრა, რომ დიდი ნიჭი აქვს მხატვრობისაო, — უთხრა კნენამ კოლოსოვს.

„როგორ არა სცხენია ასეთის ტყუილებისა“, — გაჯავრებული ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი.

რაკი კნენა დარწმუნდა, რომ ნებლიუდოვი არ იყო გუნებაზე და ამისთანა საგანზედ ლაპარაკი მოუბერხებელი იყო, მიუბრუნდა ისევ კოლოსოვს და ერთის ახალ დრამის შესახებ დაუწყო მუსაფი, იმ კილოთი, რომელიც ნათლად ამტკიცებდა, რომ კოლოსოვის აზრი მისთვის ჭეშმარიტება იყო. კოლოსოვმა საშინლად გაჰკიცხა, როგორც დრამა, ისე მისი ავტორი, და ხელოვნების შესახებ ლექციის კითხვა დაიწყო. კნენამ მოინდომა დრამის ავტორის დაცვა, მაგრამ ისე გაიტაცა კოლოსოვის მკვერმეტყველობამ, რომ ან ეთანხმებოდა და ან არც აქვთ იყო, არც იქით. ნებლიუდოვი შესცქეროდა მოსაუბრეთ, მაგრამ მისი გონება კი შორსა ჰპურინავდა.

ხან სოფიო ვასილიევნას შეჰხედავდა და ხან კოლოსოვს. ნათლად ჰხედავდა, რომ არც კნენასა და არც კოლოსოვს არავითარი დარდი არა ჰქონდათ არც დრამისა და არც ერთმანეთისა და, თუ

ასე გაცხარებით კამათობდნენ, ეს ფიზიოლოგიურ მოთხოვნის მარტივი იყო. უნდოდათ გაძლომის შემდეგ ენისა და ყელის ძარღვები მოძრაობაში მოეყვანათ. გარდა ამისა, ჰხედავდა, რომ კოლოსოვი მეტის დაღვეით მთვრალი იყო, მაგრამ იმდენად კი არა, როგორც ღვინოს შეუჩვეველი გლეხები თვრებიან ხოლმე, ისე იყო მთვრალი, როგორც დათვრება ისეთი კაცი, რომელსაც მეტი სმა ჩვეულებად გადაჰქცევია. თუმცა არ ბარბაცობდა და სისულელესაც ნაკლებად ამბობდა, მაგრამ არა ნორმალურ და ალტაცებულ მდგომარეობაში იყო. თანაც კნენინა, ლაპარაკის დროს, წამ-და-უწუმ სარკმელისკენ იყურებოდა, საიდანაც მზის სხივი შემოდის და ამ სხივს შეეძლო მისი სიბერის გამოჩენა.

— მართლაც, რომ ეგ სრული ქეშმარიტებაა, — სთქვა მან კოლოსოვის ერთ შენიშვნაზე და კედელზე ზარის დუგმას თითი დააჭირა.

ექიმი, როგორც შინა კაცი, წამოდგა და გავიდა ოთახიდან. კნენინამ თვალები გააყოლა.

— ფილიპე, თუ ღმერთი გწამს, სარკმელს ფარდა ჩამოაფარე, — უთხრა მან ლამაზ ლაქიას, რომელიც ზარის წყარუნზე შემოვიდა.

— არა, როგორც გინდათ, ისე სთქვით, მაგრამ იმ დრამაში რაღაც მისტიციზმი და უმისტიციზმოდ პოეზია ხომ შეუძლებელია? — ამბობდა კნენინა და ცალის თვალით ლაქიას მისჩერებოდა, რომელიც ამ დროს ფარდას ასწორებდა.

— მისტიციზმი უპოეზიო ცრუმორწმუნოებაა და პოეზია უმისტიციზმოდ კი — პროზა, — დალონებულმა წარმოსთქვა და თან ლაქიას თვალს არ აშორებდა.

— ფილიპე! — ეს ფარდა კი არა, იმ დიდ სარკმლისა გაასწორე, — დიდის გაკვივრებით წარმოსთქვა მან და დასამშვიდებლად მაშინვე სუნნელოვან პახიტოსკას დაუწყო წევა.

ფილიპემ მდაბლად თავი დაუჯრა და წყნარის ნაბიჯით დიდ სარკმლისკენ წავიდა. გულმოდგინედ დაუწყო ფარდას დაშვება, რომ არც ერთი სხივი კნენინას არ მოჰხვედროდა, მაგრამ ვერც აქ გააკეთა კნენინას გემოზე, რის გამოც კნენინამ შესწყვიტა ლაპარაკი და მიჰმართა ლაქიას. ერთ წუთს ფილიპეს თვალები ცუცხლივით აენთო.

„ემამაკმა წაილოს შენი სული და ხორცი, ვინ მიჰხედება, რა ჯანდაბა გინდა“. — იფიქრა ალბად ლაქიამ, როცა ფარდას ასწორებდა. ლონიერმა, ლამაზმა ლაქიამ მაინც სწრაფად დაჭარა თავისი მოუთმენლობა და დამშვიდებით დაუწყო ფარდას სწორება, ისე, როგორც უბრძანა ულონომა და მთლად ყალბმა კნენინა სოფიო ვასილიენამ.

— რასაკვირველია, დარვინის მეცნიერებაში ბევრი სიმართლეა, — სთქვა დაბრუნებულმა კოლოსოვმა, გადაითხლაშა რბილს სავარძელში და ძილ-მორეული თვალები კნინას მიაპყრო.

— მაგრამ მეტის მეტად შორს მიდის.

— განა მემკვიდრეობა გწამთ? — შეეკითხა სოფიო ვასილიენა ნებლიუდოვს, რომ გამოეწვია სალაპარაკოდ.

— მემკვიდრეობა? — გაიმეორა ნებლიუდოვმა, — არა, არა მწამს. ამ დროს მისი გონება შთანთქმული იყო იმ ფიქრებით, რომელიც რაღაც მიზეზით წარმოუდგა თვალ-წინ. წარმოიდგინა ლონიერ, ლამაზ ფილიპეს გვერდით შიშველი კოლოსოვი, მისი საზამთროსებური მუცელი, მოტყეპილი თავი და უძარღვო მოჭონჩილი მკლავები, მაგრამ ეს წარმოდგენა სასიამოვნო არ იყო ნებლიუდოვისათვის და ძლივს ძლივობით მოიშორა თავიდან.

სოფიო ვასილიენამ თვალი ააელ-ჩააელო ნებლიუდოვს.

— მართლა, თქვენ ხომ მისი გელოდებით? — უთხრა მან, — წადით მასთან, უნდოდა დაეკრა თქვენთან შუმანის ახალი პიესა, — საინტერესოა.

„კარგად ვიცი, რაც უნდა დაუკრას და როგორ საზიზღრადაც სტყუით“, — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა, საჩქაროდ წამოდგა, ჩამოართვა კნინას ხელი და გავიდა ოთახიდან.

სასტუმრო ოთახში ეკატერინა ალექსეევნა დახვდა და მაშინვე ლაპარაკი დაუწყო.

— როგორც ვხედავ, ნაფიც მსაჯულის მოვალეობა თქვენზე ცუდად მოქმედებს, — ჩვეულებრივ ფრანგულად უთხრა მან.

— დიალ, მაპატიეთ, დღეს ვერა ვარ კარგს გუნებაზე და არავითარი უფლება არა მაქვს სხვებიც მოვაწყინო, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

— რადა ხართ ცუდს გუნებაზე?

— ნება მომეცით არა ესთქვა მიზეზი, — უპასუხა მან და ქუდს დაუწყო ძებნა.

— თქვენ-კი მუდამ იმას ამბობდით, რომ ადამიანმა სიმართლე უნდა ილაპარაკოსო. რატომ არ გინდათ ახლა სთქვათ?

— გახსოვს, მისსი? — მიჰმართა ეკატერინე ალექსეევნამ მათთან გამოსულ მისსის.

— იმიტომ, რომ მაშინ ეგ ხუმრობა იყო, — დაფიქრებით უპასუხა ნებლიუდოვმა; — ხუმრობაში შესაძლებელია და ნამდვილად კი ისეთი საძაგლები ვართ, ე. ი. მე ვარ ისეთი საძაგელი, რომ არ შემიძლიან სიმართლე ესთქვა.

— არა, სიტყვას ბანზედ ნუ ისვრით, უმჯობესია სთქვათ, რითა ვართ საძაგლები?—უთხრა ეკატერინე ალექსეევნამ.

— იმაზე ცუდი არა არის-რა, როდესაც ადამიანი ამბობს, უკუნებოდა ვარო,—სთქვა მისსიმ:—ნე თავის დღეში არ ვიტყვი და ამიტომ მუდამ კარგ ვუნებაზე ვარ. რას უყურებთ? წამოდით ჩემთან. ვეცდები გაეფანტო თქვენი ჭმუნვარება.

ნებლიუდოვის მდგომარეობა ჰგავდა იმ ცხენის მდგომარეობას, რომელსაც ვერ ზურგზე ხელს უსმენ და ეფერებიან, რომ შემდეგ ლავამი ამოსდონ და მერე შეაბან ეტლში. ეს მან აშკარად იგრძნო; ბოდიში მოიხადა, რომ სახლში მივეჩქარებო, და გამოეთხოვა. მისსის ჩვეულებრივზე უფრო დიდხანს ეჭირა მის ჩამოსართმევად გაწვდილი ხელი.

— არ დაგავიწყდეთ, რომ ის, რაც თქვენთვის არის საყურადღებო, ისე საყურადღებოა თქვენის მეგობრისთვისაც,—უთხრა მან ნებლიუდოვს,—ხვალ ხომ მოხვალთ?

— არა მგონია,—უპასუხა ნებლიუდოვმა და ისე შერცხვა, რომ სულ გაწითლდა და საჩქაროდ გამობრუნდა.

— ეს რა ამბავია?—სთქვა ეკატერინე ალექსეევნამ, როცა ნებლიუდოვი წავიდა,—უთუოდ შევიტყობ, რაც ამბავია ჩვენის დიმიტრის თავსა.

მისსის უნდოდა რალაც მკვებე სიტყვა ეთქვა, მაგრამ აღარა სთქვა.—ყველა ჩვენგანს შეემთხვევა კარგი და ავიო,—წაილაპარაკა მან.

„ნუ თუ ესეც მომატყუებს,—ფიქრა მისსიმ,—ყველა იმის შემდეგ, რაც მოჰხდა. ეს საშინელება იქნება იმის მხრით“.

რომ გეკითხნათ მისსისთვის, რას ჰნიშნავდა ეს წინადადება, ვერაფერ პასუხს ვერ მოგცემდათ. თანაც გადაწყვეტილი ჰქონდა, რომ იმასა და ნებლიუდოვს შორის თვალსაჩინო არა ყოფილა-რა და ყველაფერი მოსალოდნელი იყო, მაგრამ მაინც ნებლიუდოვს თავისად სთვლიდა და მის დაკარგვას დიდად სამწუხაროდ მიიჩნევდა.

XXVIII

„მრცხენიან და მეზიზღება ჩემი თავი“,—ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი, როცა სახლისკენ მიდიოდა. ის გრძნობდა, რომელიც მისსისთან ლაპარაკით გამოსცადა, არ შორდებოდა. ჰგრძნობდა, რომ ფორმალურად, თუ შეიძლება ასე ვსთქვათ, არაფერი არ აკავშირებდა მისსისთან, რადგან სიტყვა არ მიუცია, მაგრამ ნამდვილად კი ჰგრძნობდა, მათ შორის ისეთი კავშირი იყო, რომ უიპველად უნდა შეერ-

თო. დღეს კი იგრძნო, რომ არაფრის გულისათვის არ შეეძლო მისი შერთვა. „მრცხვენიან და მეზიზღება ჩემი თავი,—იმეორებდა თავისთვის არა მარტო მისისის გამო, არამედ ყველაფრის გამო. ყველაფერი საზიზღარია და სამარცხვინო“, იმეორებდა ნებლიუდოვი, როცა თავის სახლის კიბეზედ ადიოდა.

— ვაბშამი არ მინდა—უთხრა კორნეის, რომელიც შემოჰყვა სასტუმრო ოთახში, სადაც გაშლილი იყო სუფრა და მომზადებული იყო ჩაი.—წადი.

— ბატონი ბრძანდები,—უპასუხა კორნეიმ, მაგრამ არ წაივინდა და მაგიდას დაუწყო ლაგება. ნებლიუდოვი უმზერდა კორნეის და ბრაზი მოსდიოდა. უნდოდა მარტოდ ყოფნა და თითქოს ვანგებ ყველა ხელს უშლიდა, თავს აბეზრებდა. კორნეიმ აილაგა ჩაის იარაღი და გავიდა გარედ. ის იყო ნებლიუდოვი მივიდა სამოვართან, რომ ჩაინიკში ჩაი ჩაეყარა, და აგრაფინა პეტროვნას თეხის ხმაც გაიგონა. რომ არ შეხვედროდა, საჩქაროდ გავიდა სასტუმრო ოთახში და კარები გაიხურა. ეს ის სასტუმრო ოთახი იყო, რომელშიაც ამ სამისთვის წინად სული დალია მისმა დედამ. ახლა, როცა განათებულ ოთახში გადაჰხედა დედის სურათს, მოაგონდა როგორ ექცეოდა ბოლოს დროს, და შესწუხდა. ესეც სამარცხვინო და საზიზღარი საქმე იყო. ნებლიუდოვს მოაგონდა დედის ავადმყოფობის დრო და ისიც, თუ როგორ უნდოდა, რომ დედა ადრე მომკვდარიყო, რათა განთავისუფლებულიყო ტანჯვისაგან. ნამდვილად კი იმიტომ, რომ თვითონ განთავისუფლებულიყო დედის ტანჯვის ცქერისაგან.

ნებლიუდოვმა გადაჰხედა დედის სურათს, რომლის დახატვაშიაც 5,000 მანეთი მისცეს ერთს შესანიშნავს მხატვარს. ეს სურათი იყო დახატული შავის ზაფერდის გულ-ამოკრილ კაბაში. მხატვარს ყოველივე ღონე ეხმარა, რომ კარგად გადმოეღო შესანიშნავი გულ-მკერდი და ბროლივით თეთრი კისერი. ეს კი მთლად საძაგელი და სასირცხო სანახავე იყო. სასირცხო იყო მით უფრო, რომ ამ სამისთვის წინად ამავე ოთახში იწვა გაძვალტყავებული ჩონჩხი ამ ქალისა და საშინელის ტანჯვით სულს ჰღევდა. ნებლიუდოვს მოაგონდა, თუ როგორ აიღო დედამ მისი ხელი და უთხრა: „ნუ დამემდურები, მიტრო, თუ მე ისე არ მოვიქცევი, როგორც საჭირო იყო“, და მის მიზნედ ილსა და ჩავარდნილს თვალებზე ცრემლები ჩამოკრიალდა. „რა საძაგლობაა“,—სთქვა თავისთვის ნებლიუდოვმა და ერთხელ კიდევ გადაჰხედა ნახევრად შიშველ ქალს, ვეებერთელა ბროლივით თეთრის კისრითა და გულ-მკერდით. შიშველმა გულ-მკერდმა ნებლიუდოვს მოაგონა სხვა ახალგაზრდა ქალი, რომელიც ამ დღეებში

მნახა, სწორედ ეგრე გულ-ვახსნილი. ეს იყო მისი, რომელიც ნებლიუდოვი მიიწვია ერთ საღამოს იმიტომ, რომ ეჩვენებინა საბალო ტანისამოსი: ნებლიუდოვმა ზიზლით მოიგონა მისის გაშიშვლებული მკლავები. „საძაგლობაა და სასირცხო, სასირცხოა და საძაგლობა“.

„არა, არა,—ჰტიქრობდა ნებლიუდოვი.—უნდა განვთავისუფლდე კორჩაგინებთან ყველა ამ ყალბ დამოკიდებულებიდან, მარია ვასილიევენასგან, მამულემისა და ყველაფრისგანაც... დიად, თავისუფლად უნდა ამოვისუნთქო. წავალ საზღვარ-გარედ—რომში, და განვაგრძობ მხატვრობას“. აქ მოაგონდა თავისი უნიკობა და ენაზე იკბინა. „მაგრამ სულ ერთია, ოღონდ თავისუფლად ამოვისუნთქო. პირველად სტამბოლში. შემდეგ რომში, ოღონდ, რაც შეიძლება, ჩქარა მოვიშორო თავიდან ნაფიც-მსაჯულობა და ეს საქმე მოვაწყო ვეტილთან“.

უცბად თვალ-წინ დაუდგა შავთვალა ტუსალი-ქალი. ოჰ, როგორ გულ-ამოსკენით ატირდა საწყალი ქალი დამნაშავეთა უკანასკნელ სიტყვაზე! ნებლიუდოვმა საჩქაროდ გადააგდო ჩამქვრალი პაპიროსი, მოუკიდა მეორეს და დაიწყო ოთახში წინ და უკან გაჩქარებით სიარული. ახლა თვალწინ წარმოუდგა ყოველივე წუთი, იმ ქალთან გატარებული, მოიგონა უკანასკნელი მასთან შეხვედრა, როცა ნებლიუდოვი ისე საშინლად გაიტაცა ვნებათა ლეღვის სურვილმა, მოიგონა ცისფერ ლენტეიანი თეთრი კაბა, მოიგონა ცისკრის წესის შესრულება. „მე ხომ მიყვარდა ის, წრფელის გულით მიყვარდა, წმინდა, უმანკო სიყვარულით, მიყვარდა წინადაც, როცა დეიდებთან ვსცხოვრობდი ზაფხულში, და მერე როგორ მიყვარდა*!—ჰტიქრობდა ნებლიუდოვი. მან წარმოიდგინა თავისი თავი ისე, როგორიც იმ დროს იყო, და გულზედ რაღაც ლოდივით დააწვა.

ეხლანდელს ნებლიუდოვსა და წინანდელს შორის ისეთი დიდი განსხვავება იყო, როგორიც ეკლესიაში მდგომ კატოსა და იმ კატოს შორის, რომელსაც დღეს ასამართლებდენ. წინად ნებლიუდოვი იყო სიცოცხლით სავსე ახალგაზრდა, რომლისთვისაც ყველაფერი შესაძლებელი იყო. ეხლა კი უაზრო და უზნეო ცხოვრების მონა, გათელილი ადამიანი. მოაგონდა, როგორი თავგამოდებით იბრძოდა წინად სიმართლისთვის და მუდამ სიმართლეს ამბობდა, ეხლა კი საზიზღარის სიცრუის მორევეში სკურავდა. ამ მორევიდან გამოსასვლელი გზა არსად იყო. შესტოპა ამ მორევეში, გაითხოვნა და ისე შეეჩვია, რომ ნახად გორავდა შიგ და გამოსვლა კი არ უნდოდა.

როგორ გაგსწყვიტო კავშირი მარია ვასილიევენასა და მის ქმართან ისე, რომ შემდეგ პირნათლად შევხედო როგორც იმათ, ისე

მათს შეიღებებს? როგორ გავსწყვიტო უმიზეზოდ მისისთან კავშირი? როგორ მოვექცე დედის-მეორ დატოვებულს მამულებს, როდესაც კერძო მიწად-მფლობელობის წინააღმდეგი ვარ? როგორ შევინანო კატოს წინაშე დანაშაული? ყველა ამებების ასე დატოვება შეუძლებელია! არ შეიძლება ასე უყურადღებოდ მივატოვო ის ქალი, რომელიც მიყვარდა; არ შეიძლება დაგკმაყოფილდე იმით, რომ მივსცე ვეჭილს ფული და დაეიხსნა კატორღიდგან, რომელიც არაფრით არ დაუმსახურებია. ან წინანდებურად მივსცე ფული და შევინანო დანაშაული?*

მოაგონდა ის წუთი, როცა კატოს დაეწია დერეფანში, ძალად მიაჩეჩა ხელში ათ თუმნიანი და გაიქცა. „ოჰ, ეს ფული!“—ზიზღით მოიგონა ნებლიუდოვმა ის წუთი, —ოჰ, ოჰ! რა საზიზღრობაა!—წამოიძახა ხმა-მაღლა.—მხოლოდ უსინდისო, საზიზღარ ადამიანს შეეძლო ამ საქმის ჩადენა.—და ეს საზიზღარი და საძაგელი ადამიანი კი მე ვარ, მე!—წამოიძახა ნებლიუდოვმა.—ნუ თუ მართლა?—გაჩერდა ის, —ნუ თუ მართლა საზიზღარი ადამიანი ვარ? მაშ ვინ არის, თუ არ მე?—უბასუბა მანვე თავის თავს.—მერე განა ეს ერთი?—განაგრძო თავის მხილება:—ნუ თუ საზიზღრობა არ არის ჩემი მარია ვასილიენასთან და მის ქმართან კავშირი? ჩემი მამულთან დამოკიდებულება? იმ აზრით, რომ ფული დედის წყალობაა, ვისარგებლო იმ სიმდიდრით, რომელსაც უკანონოდ ვსთვლი? ნთელი ჩემი ფუქსავატი ცხოვრება და ყველა ამის დაფნის გვირგვინი—ჩემი საქციელი კატოსთან?! საძაგელო, საზიზღარო!... ხალხმა, როგორც სურს, ისე გამასამართლოს, მე თამამად შემძლიან მათი მოტყუება, მაგრამ თავის თავს კი ვერასოდეს ვერ მოვატყუებ.

ნებლიუდოვს არა ერთხელ მოსვლია თავის ცხოვრებაში, თუ როგორ იძახდა „სულის გაწმენდაო“. „სულის გაწმენდას“ ის ეძახდა იმას, როცა კარგა ხნის შემდეგ შეატყობდა, რომ სულიერი ცხოვრება შეჩერებული იყო, და მიპყოფდა ხელს იმ ნაგავის გამოწმენდას, რომლის მიზეზითაც იყო ცხოვრება შეჩერებული.

ამ გვარ გამოუხიზლების შემდეგ ნებლიუდოვი აწესრიგებდა თავის ცხოვრებას და აღთქმასა სდებდა, არ გადაეხეზა ამ წეს-რიგისათვის;—სწერდა დღიურს, იწყებდა ახალს ცხოვრებას, რომლის ლატსაც თავის დღეში არ იფიქრებდა—turning a New leaf,—როგორც ის ამბობდა ხოლმე. მაგრამ გადიოდა დრო და ნებლიუდოვიც ივიწყებდა ყველაფერს და ისევ ითრევდა გახრწნილი ცხოვრება.

ასე და ამ გვიარად, რამდენჯერმე გამოფხიზლდებოდა და გაიწმინდებოდა ხოლმე ნეხლიუდოვი. ასე მოუხდა, როცა პირველად დეიდებს ესტუმრა საზაფხულოდ. ეს ყველაზე უფრო ძლიერი და აღტაცებული გამოფხიზლება იყო, რომლის შედეგიც დიდხანს ვაგრძელდა. მეორე გამოფხიზლება სამოქალაქო სამსახურის მიტოვებისა და სამხედრო სამსახურში შესვლის დროს მოჰხდა, შემდეგი გამოფხიზლება მოჰხდა მაშინ, როცა გამოვიდა სამსახურიდან, წავიდა საზღვარ-გარედ და მხატვრობას მიჰყო ხელი.

მას შემდეგ კარგა ხანი გავიდა, რაც ის არ გაწმენდილა სულით, ამიტომ არასოდეს ასე არ გაქუცყვიანებულა, არასოდეს ასეთი უთანხმოება არ ჩამოვარდნილა მის ცხოვრებასა და სინდისის მოთხოვნილებას შორის, როგორც ეხლა. ის შიშის ზარმა აიტანა, როცა შინაგან ცხოვრების ასეთი უფსკრული დაინახა.

თითქმის იმედი დაეკარგა განწმენდისა. „ხომ სცადე ხასიათის გამოცვლა და გადაგვარება, რომ უკეთესი ყოფილიყავ, მაგრამ არაფერი გამოვიდა“, — ეუბნებოდა იღუმალი მაკდლური ხმა: — „მაშ რაღა გინდა? რასა თხოულობ? მარტო შენ ხომ არა ხარ, ყველა ასეთია, ასეთია ცხოვრება“, — ეუბნებოდა იღუმალი ხმა. მაგრამ იმ სულიერმა არსებამ, რომელიც მხოლოდ ერთად ერთი არის ქვეშაირიტი, ყოვლად ძლიერი და საუკუნე, უკვე გაიღვიძა ნეხლიუდოვში. ნეხლიუდოვს არ შეეძლო არ ერწმუნა ამ სულიერის არსებისა. თუმცა წინანდელსა და ახლანდელს შორის დიდი მანძილი იყო, მაგრამ სულიერ არსებისთვის ყველაფერი შესაძლებელია.

„რათაც უნდა დამიჯდეს, დავამსხვრევ ამ სიცრუის ბორკილს, რომელსაც ავრე შევფუბოქვივარ; ყველას ნამდვილ სიმართლეს ვეტყვი, — გადაჭრით ჟთხრა თავის თავს. — ვეტყვი მისისს, რომ მე უნამუსო ვარ, არ შემოდლიან მისი შერთვა და ამდენ ხანს-კი ტყუილად ვაწუხებდი; ვეტყვი მარია ვასილიევნას — წინამძღოლის ცოლს... მართლა, იმასთან არაფერი მაქვს სათქმელი... — ვეტყვი მის ქმარს, რომ მე საზიზღრად ვატყუებდი; მამულს ისე მოვიხმარ, როგორც სიმართლე მოითხოვს. კატოს ვეტყვი, რომ მე საზიზღარი ადამიანი ვარ, დიდი დანაშაული მიმიძღვის მის წინაშე და ყოველსავე ღონეს ვიხმარ, რომ შევეწმუბოქვი ტანჯვა. დიალ, ვნახავ კატოსა და ესთხოვ, მაპატიოს დანაშაული. დიალ, ვსთხოვ პატიებას ისე, როგორცადაც ბავშვები სთხოვენ ხოლმე.

ნეხლიუდოვი შტერდა.

— და ცოლადაც შევირთავ, თუ კი საკირო იქნება.

აქ გაჩერდა და ხელები გულზე დაიკრიფა ისე, როგორც ბავშვობისას იცოდა ხოლმე; თვალები ზეცისაკენ ალაპყრო და წარმო სთქვა:

— უფალო, შემეწიე, მასწაელე რამე! მოვედ ჩემთანა და წმინდა მეყვენ მე ყოვლისაგან ბიწისა.

ლოცულობდა, სთხოვდა ღმერთს სულით გაწმენდას, მაგრამ განწმენდა უკვე აღსრულდა. ნებლიუდოვმა მზიარულად იგრძნო თავი და თავისუფლად ამოისუნთქა. ყველაფერი, რაც კი კეთილია და ადამიანს შეუძლიან—მეც შემიძლიან ეხლა გავაკეთოო,—ჭგრძნობდა ნებლიუდოვი. ამას რომ ამბობდა, მეტის სიზიარულისაგან თვალები აუცრემლდა, რომ იმ სულიერმა არსებამ, რომელსაც ამდენ ხანს ეძინა, უკვე გამოიღვიძა.

ნებლიუდოვს საშინლად დასცხა, მივიდა სარკმელთან და გაალო. სარკმელი ბალისაკენ იყო; მშვენიერი წყნარი, მთვარიანი ღამე იყო. ქუჩაში ეტლმა ვაიარა და ყველაფერი მიყუჩდა. სახლის სახურავები მთვარის მკრთალს სხივზე მარმარილოსებრ კრიალებდენ; ნებლიუდოვი სიამოვნებით უტკებოდა ამ ღიად სანახაობას და ხარბად ჰყლაპავდა გამაცოცხლებელს ცივ ჰაერს.

XXIX

მასლოვას ქალი საღამოს ექვს საათზე დაბრუნდა თავის კამერაში მშვიერი და თანაც სასტიკის განაჩენით საშინლად გულ მოკლული. ქვებზე სიარულის გამო თხეხები საშინლად სტკიოდა და მთლად დაქანცულიყო.

როცა სასამართლოში საქმის შეწყვეტის დროს მოსამსახურეები არხეინად პურსა და კვერცხს შეეჭკეოდენ, მასლოვას ქალს პირი ნერწყვით ავესო და მიჰხედა, რომ ძალიან მოჰშიენოდა, მაგრამ თხოვნა დიდ თავის დამცირებად მიაჩნდა. ამ მდგომარეობაში იყო, როცა უეცრად სასტიკი განაჩენი წაუკითხეს. პირველად ვითომ ეგონა, კარგად ვერ გავიგონეო, არ უნდოდა ასე უცბად დაეჯერებინა ის, რაც გაიგონა, არ შეეძლო ეფიქრნა კატორღაზე, მაგრამ როცა მოსამართლეებისა და ნათიკ-მსაჯულთა დამშვიდებული სახე დაინახა, გაბრაზდა და საზარელის ხმით დაიყვირა: „მე დამნაშავე არა ვარო“. მაგრამ როცა დაინახა, რომ ვერც ამ დაყვირებით გაჰხდა რასმე და არც არავის არ ვამკვირებია, გულ-ამოსკვნით დაიწყო ტირილი, რადგან იგრძნო, რომ უნდა დაჰმორჩილებოდა იმ მკაცრ განაჩენს, რომელიც სრული უსამართლობა იყო. კატოს მეტის-მეტად უკვირდა, რომ ასე სასტიკად მოექცნენ ის ახალგაზრდა ვაჟაკები, რომელნიც ისე

აღერსიანად შეჰყურებდენ მას რამდენსამე წუთის წინად. მხოლოდ ბრალმდებლის ამხანაგი ვერ იყო კარგ გუნებაზე და კატოსკენ ერთხელაც არ მოუხედნია, როგორც თვითონ კატომ შეჰნიშნა. მასლოვას ქალი ხშირად ხედავდა, როგორ გადიოდნენ ახალგაზრდები ოთახში ვითომ-და საქმისათვის, ნამდვილად კი უნდოდათ თვალი გადაეგლოთ მისთვის. ამ კაცებმა კი კატორღა გადაუწყვიტეს, თუმცა სრულიად უდანაშაულო იყო. დიდხანს სტიროდა, შემდეგ ტირილი შესწყვიტა და ელოდა როდის გაიყვანდნენ. ეხლა მხოლოდ ერთი რამ უნდოდა—პაპიროსი. ამ მდგომარეობაში ნახეს კატო ბოჩკოვას ქალმა და კარტინკინმა, როცა ისინი განჩინების გამოსაცხადებლად შემოიყვანეს. ბოჩკოვას ქალმა მაშინვე ჩხუბი გაუმართა კატოს და „კარტოენიკა“ უწოდა.

— აი, შე საძაგელო, გერგო განა? გაიმართლე თავი? ნუ გეშინია, კარგები მოგაყოლეს, მგონია, შე საძაგელო! რაც დაიმსახურე, ის გერგო. ეხლა კი დაანებებ კატორღაში ეშხობას თავს.

მასლოვას ხალათის სახელოებში ხელები შეეყო, უძრავად იჯდა და იატაკს დაჰყურებდა.

— მე თქვენ არას გიშავებთ და თქვენც თავი დამანებეთ, — უთხრა კატომ და დაჩუმდა. კატო ცოტათი მოცოცხლდა, როცა კარტინკინი და ბოჩკოვას ქალი გაიყვანეს; შემოვიდა მოსამსახურე და სამი მანეთი მიუტანა.

— შენ მასლოვა ხარ? — ჰკითხა მოსამსახურემ, — ჰა! ეს ქალბატონმა გამოგიგზავნა, — უთხრა მან და გადასცა სამი მანეთი.

— რომელმა ქალბატონმა?

— აილე! შენ თვითონ უნდა იცოდე, შენთან სალაპარაკოდ არა მკალიან.

ეს ფული ქნმა კიტაევამ გამოუგზავნა მასლოვას ქალს. სასამართლოდგან გასვლის დროს კიტაევა დაეკითხა ბრჭაულს: არ შეიძლება ცოტა ფული გადასცეთ მასლოვას ქალსაო? ბოჭაულმა უთხრა, — შეიძლებაო. ქნმა კიტაევამ ნახად ჩაიყო ჯიბეში თავისი ფუნთულა ხელი, ამოიღო ახალ-მოდის ქისა და იჭიდგან ამოიღო ახალ-მოჭრილი კუპონი, ერთი 2 მ. 50 კ. მიუმატა 50 კ. და გადასცა ბოჭაულს. ბოჭაულმა დაუძახა მოსამსახურეს და კიტაევას თვალწინ მისცა ეს ფული კატოს გადასაცემად.

— სწორედ გადაეცი, გეთაყვა, — უთხრა მოსამსახურეს კაროლინა ალბერტოენამ.

მოსამსახურემ შეურაცხყოფად მიიღო ასეთი უნდობლობა და ამიტომ იყო, რომ ისე გაჯაფრებით შეჰხედა მასლოვას ქალს. ფუ-

ლი ძალიან გაეზარდა კატოს, რადგან ეხლა შეეძლო ეშოვნა, რაც გულით უნდოდა.

„ოღონდ კი პაპიროსი ვიშოვნო და გულიანად მოესწიო“, — ჰფიქრობდა მასლოვა და სხვა არა ახსოვდა-რა. ისე საშინლად უნდოდა პაპიროსის მოწევა, რომ თამბაქოს კვამლით გაელენთილ პაერსაც ხარბად ეწაფოდა.

დიდის ხნის ლოდინის შემდეგ, ნაშუაღლევის 5 საათზედ, წაიყვანეს მასლოვას ქალი სასამართლოდგან. კატომ დერეფანში გადასცა ერთს ჯარის-კაცს. აბაზი და სთხოვა: ორი ნაშუქი და პაპიროსი მიყიდეო. ჯარის-კაცმა ვაილიმა და უთხრა: „კარგი, ვიყიდო“, გამოართვა ფული, როგორც რიგი იყო, უყიდა ყველაფერი და ხურდაც მიუტანა. გზაში მოწევა არ შეიძლებოდა და ამიტომ სატუსალოში მისვლამდე ვერ აისრულა კატომ გულის წადილი. იმ დროს, როცა კატო სატუსალოს კარებს მიაღწეა, რკინის გზის სადგურიდგან ასამდე სხვა-და-სხვა ჯუჯის ტუსალი მიიყვანეს.

ტუსალები—წვერიანები, წვერ-მოპარსულები, ახალგაზრდები, მოხუცი, რუსები და სხვა-და-სხვა ტომის ხალხი, ზოგი ნახევარ-თავ-მოპარსულები ბორკილების ჩხარა-ჩხურითა და ხმა-მალალის ჩოჩქოლით იქაურობას აყრუებდნენ. ტალანში საშინელი მტვერისა და ოფლის მყრალი სუნი იდგა. მასლოვას ქალს ტუსალებმა გვერდით აუარ-ჩამოუარეს, დაათვალიერეს და ზოგი კიდევ გაეხუმრა.

— უჰ, რა კარგი გოგონაა, — სთქვა ერთმა.

— მამიდა ჩემს გაუმარჯოს! — სთქვა მეორემ და ეშმაკურად თვალი დაახამხამა.

ერთი შავ-შავი, თავ-მოპარსული ტუსალი, ბორკილების ჩხარუნით მივიარდა მასლოვასთან და გადაეხეცა.

— ნუ თუ ვერ მიცანი, გენაცვალე? კმარა თვალთ-მაქცობა! — დაიყვირა მან და საშინლად დააკრაქუნა კბილები. მასლოვამ, როგორც იქნა, მოიშორა.

— რასა შერები, შე საზიზღარო! — დაუღრიალა ციხის უფროსის თანაშემწემ, რომელიც შეესწრო ამ სცენას.

ტუსალი ბურთივით მოიკუნტა და უკან გამობრუნდა. თანაშემწემ მასლოვას შეუტია:

— შენ აქ რა გინდა?

მასლოვას უნდოდა ეთქვა, სასამართლოდგან მომიყვანესო, მაგრამ ისე დაღლილი იყო, რომ ხმის ამოღება ვერ შესძლო.

— სასამართლოდგან მოვიყვანეთ, თქვენო კეთილ-შობილებავ! — უთხრა უფროსმა დარაჯმა ჯარისკაცმა, და ხელი ქულზე მიიღო.

- მაშ, ჩააბარე უფროსს... ეს რა ამბავია აქ?
 — მესმის, თქვენო კეთილ-შობილებავ!
 — სოკოლოვ, ჩაიბარე! — დაიყვირა თანაშემწემ.

უფროსი მეთვალყურე მივიდა მასლოვასთან, წაუჯიკავა და ქალების ტალანისკენ წაიყვანა. აქ გულმოდგინედ გასაზრციეს და, რაკი ვერაფერი უპოვნეს (პაპიროსი მასლოვამ ნაზუქში დაჰმალა), ისევ შევადგეს იმ კარებში, რომლიდგანაც დღეს დილით გამოიყვანეს.

XXX

კამერა, რომელშიაც მასლოვას ქალი იჯდა, სრული ოთახი იყო, სიგრძით 9 ადლი და სიკანით 7, ორი სარკმელი ჰქონდა, დანგრეული ბუხარი, ერთი ხის ტახტი, რომელსაც მთელის ოთახის ორი მესამედი ალაგი ეჭირა. შუაში კედელზე ძველი ხატი ეკიდა, ხატის ქვეშ ლურსმანზე მიწებებული იყო თავლის სანთელი, სულ ქვემოდ იმპორტელის გამხმარი ყვავილი ეკიდა, კარების ახლოს მარცხნით მყრილი კასრი იდგა; იატაკი სხვა-და-სხვა სიბინძურის გამო მთლად გაშავებულიყო. ტუსალების შემოწმება უკვე გათავდა და კამერა დაჰკეტეს.

ამ კამერაში სულ თხუთმეტი მდგმური იყო: თორმეტი ქალი და სამი ბავშვი. ჯერ კიდევ მთლად არ დაღამებულიყო და მხოლოდ ორი ქალი იწვა ტახტზე; ერთი სულელი, რომელსაც ხალათი შემოეხვია თავზე და რომელიც უპასპორტობის გამო იყო დაქერილი და თითქმის მუდამ ეძინა, მეორე კი ჭლექიანი, რომელიც ქურდობაზე დაეჭირათ. ჭლექიანს არ ეძინა, ხალათი თავქვეშ შემოედო, თვალეზი დაეჭყიტა, ძლივს იმაგრებდა თავს, რომ ყელში მომდგარი ხველა შეეკავებინა. დანარჩენები, თავშიშველა, მაგარ ტილოს პერანგებში, ზოგი იჯდა და ჰკერავდა, ზოგი სარკმელთან იყო მიმდგარი და თვალს ადევნებდა ეზოში მოსეირნე ტუსალებს. მეკრავ ქალებში ერთი ის ბებერი დედაკაციც, რომელმაც ამ დილით სასამართლოში გააცილა მასლოვას ქალი. ეს იყო კარაბლიოვისა, პრისხანე შეხედულობისა, მაღალი და ღონიერი დედაკაცი. კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი ჰმრის ნაჯახით მოკვლისათვის. ეს მკვლელობა იმიტომ ჩაიდინა, რომ ქმარი მოსვენებას არ აძლევდა მის ქალიშვილს და საზიზღრად ექცეოდა. კარაბლიოვისა კამერის უფროსად იყო დანიშნული და არყითაც ვაჭრობდა. თვალეზზე სათვალეები ჰქონდა გაკეთებული და ისე ჰკერავდა. ნემსი თავის მძლავრის ხელით ნამდვილ გლეხის დედაკაცივით ეჭირა სამს თითში და წვერი თავისკენ ჰქონდა. მის გვერდით ერთი პაჭუა ცხვირიანი შავვერემანი ქალი იჯდა

და ტომრებს აკერებდა. ეს იყო რკინის გზის დარაჯი-ქალი; თვით სატუსალო ჯდომა ჰქონდა გადაწყვეტილი, რადგან მატარების გავლის დროს ბაირალი არ უჩვენა, რის გამოც უბედურება მოჰხდა—მატარებელი დაიშხვრა. მესამე მკერავი ქალი თეოდოსია იყო. ფენიკა (ასე ეძახდნენ ამხანაგი ქალები) ჯერ სულ ახალგაზრდა იყო, თეთრფეროვანი, ცისფერ ბავშვურ თვალებიანი და ორი გრძელი ნაწნავი თავზე ჰქონდა შემოხვეული. სატუსალოში ქმრის მოწამლვის განზრახვისათვის იჯდა. ქმრის მოწამლვა განიზრახა გათხოვებისათვის, როცა ჯერ ისევ 16 წლისა იყო. რვა თვე თავდებობით იყო გამოშვებული და ამ ხნის განმავლობაში ისე შეუყვარდა ქმარი, რომ ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი ტკბილად სცხოვრობდნენ. ეს ამბავი სასამართლომაც იცოდა და, თუმცა ქმარი და სიმამრი, და განსაკუთრებით კი სიდედრი, რომელსაც სიძე საშინლად შეუყვარდა, ყოველსავე ღონეს ჰმარობდნენ, რომ გაემართლებინათ როგორმე თეოდოსია, მაგრამ სასამართლომ მაინც კატორღაში გაგზავნა გადაუწყვიტა. კეთილი, მზიარული, და მუდამ მოღიპარე თეოდოსია კატოს მეზობლად იწვა ტახტზე და არამც თუ შეუყვარდა ის, არამედ მოვალედაც სთვლიდა თავის თავს, მუდამ ეზრუნა და მოეველო მისთვის. ტახტზე კიდევ ორი ქალი იჯდა, ერთი იქნებოდა ასე ორმოცის წლისა; წინად, ეტყობოდა, ძალიან ლამაზი იყო, ახლა-კი გამხდარი და გაფითრებული. ხელში ბავშვი ეჭირა და ძუძუს აწოვებდა. მისი დანაშაულობა ის იყო, რომ როცა სოფლიდან სამხედრო ბეგრის მოსახდელად ახლად კენჭ-ნარგებნი გაიწვიეს, რომელნიც, გლეხების აზრით, უკანონოდ მიჰყავდათ, ხალხმა გააჩერა თემის უფროსი და წაართვა ახალი ჯარის კაცნი. ან ქალმა, როგორც უკანონოდ წაყვანილია მამიდან, პირველმა ჩააელო ხელი ცხენის ლავაშს, რომელზედაც მისი ძმისწული იჯდა. კიდევ ტახტზე იჯდა შუათანა ტანის მოხუცი დედაკაცი, წელში მოხრილი და დანაოკებულ პირისახიანი. ეს დედაკაცი ბუზრის ახლოს იჯდა ტახტზე და იწვედა აქეთ-იქით, ვითომც უნდოდა დაეჭირა ოთხის წლის თმა-გაკრეკილი, ჩამრგვალეზული ბავშვი, რომელიც მის ახლოს გარბოდა და გულთანად ხარხარებდა. ბავშვი პერანგის ამარა დარბოდა და სულ ერთსა და იმავეს იმეორებდა: „ჰო! ხომ ვერ დამიჭირე?“. ამ მოხუც დედაკაცს თავის ვაჟიშვილთან ერთად ცეცხლის წაკიდება ჰპრილდებოდა და ამიტომ იჯდა სატუსალოში; საცოდავი დამშვიდებით იტანდა ყოველსავე ტანჯვას, მაგრამ სწუხდა მხოლოდ შვილისათვის, რომელიც იმავე სატუსალოში იჯდა, და უფრო კი მოხუცის ქმრისათვის, რომელიც სახლში დარჩენილიყო და მომვლელი არავინა ჰყავდა.

ამ შვიდ ქალს გარდა ოთხი კიდევ სარკმელთან იდგა და ნიკო-
 ნებითა და ყვირილით ეხმაურებოდნენ ეზოში გამეფულ ტუსალებს.
 რომელთაც ტალანში შეაჩერეს მასლოვას ქალი. ერთი ამითგანი მე-
 ტად ჩასუქებული და ამასთანავე გაყვითლებული იყო, ჩოფურა პირი-
 სახე ჰქონდა და სქელი კისერი. ეს ქალი ხმა მალა ჰყვიროდა უწმა-
 წურ სიტყვებს სარკმლიდან. მის გვერდით იდგა შავ-შავი ტუსალი-
 ქალი, გრძელ ზურგისანი და ძლიერ მოკლე ფეხებიანი. პირისახე ჭა-
 რხალივით წამოსწითლებოდა, ბრიალა შავი თვალეში ჰქონდა და
 სქელი ბაგეები, რომელიც ძლივსა ჰფარავდა მის გრძელ-გრძელ
 თეთრ კბილებს, ხან-გამოშვებით გულიანად გადიხარხარებდა ხოლმე.
 ეს ტუსალი-ქალი, რომელსაც მეტის ეშმაკობის გამო „ხოროშავკას“
 ეძახდნენ, ქურდობისა და ცეცხლის წაქედებისათვის იჯდა სატუსა-
 ლოში. იმის უკან იდგა ძლიერ ქუჩუიან ტილოს პერანგიანი გამბდა-
 რის სახის ორსული დედაკაცი, რომელიც ნაჭურდალის შენახვისა-
 თვის იჯდა სატუსალოში. ის ჩუმად იყო, მაგრამ კმაყოფილების ღი-
 მილით უცქეროდა ყოველსავე იმას, რაც ეზოში ჰდებოდა. მეოთხე
 დედაკაცი, აგრედვე სარკმელთან მდგომი, ნება-დაურთველად სხვა-
 და-სხვა მაგარ სასმელების გაყიდვისათვის იჯდა ციხეში. ის იყო
 შუათანა ტანისა და ღონიერი სოფლელი დედაკაცი; თვალეში გამო-
 კუქული ჰქონდა და სახის გამომეტყველება კეთილი. ამ დედაკაცს
 თან ახლდა სატუსალოში პატარა ბიჭი, რომელიც მოხუც დედაკაცს
 ეთამაშებოდა, და შვიდის წლის გოგო; რადგან სახლში არავინ დარ-
 ჩნოდა, რომ ბავშვებისათვის მოეწოდებოდა, ამიტომ ესენიც სატუსალოში
 წამოეყვანა. ისიც სარკმელთან იდგა და ეზოში გაიყურებოდა. ხელში
 წინდა ეჭირა, ჰქსოვდა და უკმაყოფილოდ თავს აქნევდა, რადგან
 ეზოდან უწმაწური სიტყვები ესმოდა. პატარა გოგოც სხვებთან ერ-
 თად სარკმელთან იდგა და გულმოდგინედ ისმენდა იმ უწმაწურ სი-
 ტყვებს, რომელსაც ტუსალი კაცები და ქალები ერთმანეთს ეუბნე-
 ბოდნენ და, თითქოს იზვიანებდნენ, ჩურჩულით იმეორებდა თვითეულ
 სიტყვას. მეთორმეტე ტუსალი-ქალი დიაკნის ქალიშვილი იყო, ო-
 მელსაც თავისი ბავშვი დაეღრჩო ქაში და ამიტომ იჯდა ციხეში. ის
 მალალ-მალალი და კარგი ტანადი ქალი იყო. თმის ნაწნავეები ბეჭებ-
 ზედ გადაეყარა და თვალეში მიმინოსავით წამოეკუსა. არავითარ ყუ-
 რადლებას არ აქცევდა იმას, რაც მის გარშემო ჰდებოდა; ფეხშიშ-
 ველა და ქუჩუიან პერანგის ამარა დასეირნობდა კამერის ერთის კუ-
 თხიდან მეორემდე და როცა კუთხეში მივიდოდა, ციბრუტივით შე-
 მოტრიალდებოდა.

XXXI

დაიხზარუნა კლიტემ და მასლოვას ქალი შეიყვანეს კამერაში. ყველა იქ მყოფნი ცნობის მოყვარეობით მიაჩერდნენ. დიაკვნის ქალიც კი ერთს წუთს შეჩერდა, აათვალიერა ჩაათვალიერა კატო, მაგრამ ხმა არ ამოუღია, ისევ ისე მიტრიალდა და განაგრძო გულმოდგინედ წინ და უკან სეირნობა. კარაბლიოვისამ დაარქო ნემსი ტილოში და გაკვირვებით დაუწყო კატოს ყურება.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! დაბრუნდი განა? მე კი მეგონა, რომ გამართლებდნენ,— უთხრა მან თავის ჩაბრინწიანებულ ბოხის ხმით,— სჩანს დაგლუპეს!

ჩამოილო სათვალეები და საკერავი გვერდზე გადასდო.

— ჩვენ, ჩემო მშვენიერო, დიდხანს ვინაასეთ შენს საქმეზე და ასე გვეგონა, სულ გაგამართლებდნენ; ამბობენ, ხშირად ჰბდებდა ასეო; მგონი ფულსაც კი იძლევიან იმ საათიდან, რა საათიდანაც დაგაკავებენ.— მაშინვე დაიწყო ვალობის ხმით რკინის გზის დარაჯმა ქალმა.

— ნუ თუ გადაგიწვეიტეს?— ჰკითხა თეოდოსიამ ალერსიანის ხმით და მისი ბავშვური მჭიარული სახე კმუნვის ღრუბლებმა დაჰფარა და ისე მოიქცემა, რომ გვეგონებოდათ, ეხლა ატირდებოო.

მასლოვას ქალმა პასუხი არ გასცა, წყნარად წაეიდა ტახტისაკენ და ჩამოჯდა კარაბლიოვის გვერდით.

— მგონი ჯერ არათფერიც არ გიქამია,— უთხრა თეოდოსიამ, წამოდგა და მიეიდა კატოსთან.

კატო ისევ ჩუმად იყო. გადასდო სასთუმლისაკენ ნაზუქები, გაიხადა გამტვერიანებული ხალათი და მოიხადა თავსახვევი.

ტახტის ბოლოდან წამოდგა კუზიანი ბებერი დედაკაცი, რომელიც ბავშვს ეთამაშებოდა, და კატოს წინ გაჩერდა.

— ტსსსსს;— წაიბუტბუტა ბებერმა და საცოდავად გაიქნია თავი.

ბავშვებიც გვერდით ამოუდგა ბებერს და პირ-დაღებულნი და თვალე-დაბრეკილი მისჩერებოდნენ ნაზუქებს, რომელიც კატომ მოიტანა. რა დაინახა კატომ, რომ ყველა თანაგრძნობით უტკეროდა, აღწვილდა გული და ტირილი კინალამ დაიწყო. ძლივს-ძლივობით იმაგრებდა თავს, სანამ ბებერი დედაკაცი არ მიეიდა მასთან, მაგრამ როცა გაიგონა ბებრის საბრალო ბუტბუტი და ბავშვს შეჰხედა, თავი ველარ შეიმავრა, სახე საშინლად აუთრთოლდა და გულამოსკენილი ქვითინი დაიწყო.

— აჲ გეუბნებოდი, ნამდვილი ვეჭილი დაიჭირავე—მგაჩვენებოდა უოხრა კარაბლიოვისამ.

კატოს უნდოდა ეპასუხნა, მაგრამ ისე საცოდავად ქვითინებდა, რომ სიტყვის თქმა ვერ მოახერხა, მხოლოდ გამოაძრო ნახუქიდან პაპიროსის კოლოფი, რომელზედაც მაღალი, საუცხოვოდ გამოკვან-წული ქალი იყო გამოხატული, და მიაწოდა კარაბლიოვისას. კარაბლიოვისამ დახედა სურათსა და წყენით თავი გაიქნია, ასეთ უბრალო რამეებში რად ჰქვანტავ ფულსაო, ამოიღო ერთი პაპიროსი, მოუკიდა ლამპაზე და კოლოფი ისევ კატოს დაუბრუნა. კატომაც ამოიღო პაპიროსი და ტირილი არ შეუწყვეტნია, ისე ხარბად დაუწყუო წვეა და სულ-მოუთქმელად ჰყლაპავდა თამბაქოს კვამლს.

— კატორლა! — ქვითინითა სთქვა მასლოვას ქალმა.

— წყულები, სისხლის მსმელები, ქვეყნის მკამელნი, ღმერთის აღარ ეშინიათ მიინც? — წაილაპარაკა კარაბლიოვისამ: — სულ უღანაშაულოდ დასაჯეს საცოდავი გოგო!

ამ დროს სარკმელთან მდგომმა ქალებმა საშინელი ხარხარი ასტეხეს. მათ აჰყვა პატარა გოგო და მისი ზარივით წკრიალა ხმა შეუერთდა დანარჩენების ხითხითს. ასეთი ხარხარი და აურ-ზაური იმან გამოიწვია, რომ ეზოში ერთი ტუსალი უზრდელად მოიქცა.

— რასა შერება ეს საძაგელი! — წაილაპარაკა ქერა ტუსალმა ქალმა, მთლად მიეკრა სარკმლის ჩამტვრეულ რკინებსა და უწმაწურის სიტყვებით გამოეპასუხა ეზოში მდგომთ.

— ეს თავ-გასახეთქი რა ამბავშია, რა აკვირებებს?! — სთქვა კარაბლიოვისამ და ქერა ქალზედ უკმაყოფილოდ თავი გადაიქნია. მერე ისევ კატოს მიუბრუნდა:

— რამდენის წლით? ბევრი თუ ცოტა?

— ოთხის წლით, — უპასუხა კატომ და ცრემლის ნაკადული წასკდა თვალთაგან. ერთი მოზრდილი ცრემლი ნელა გადმოცოცდა თვალიდან, ცხვირის წვერზე ჩამოუკრიალდა, შემდეგ მოსწყდა, პაპიროსს დაეცა და დაუქრო.

მასლოვას ქალმა გადაავლო პაპიროსი და მეორე ამოიღო.

რკინის გზის დარაჯი ქალი თუმცა პაპიროსს არ ეწეოდა, მაგრამ მიინც აიღო ნაწვეავი და სწორება დაუწყუო.

— რა ვქნათ, ჩემო მშვენიერო, ძალა მათ ხელშია და, რაც უნდათ იმას სჩადიან. ჩვენ გვეგონა, რომ ვაგანთავისუფლებენ, მათვეყვნა ამბობდა, ვაანთავისუფლებენო, მე ვამბობდი — არა-მეთქი, და ასეც მოხდა — ამბობდა კარაბლიოვისა და სიამოვნებით ისმენდა თავისსავე სიტყვებს.

ამ დროს ეზოდან ტუსალები გავიდნენ. ტუსალი-ქალები უწოდებდნენ სარკმელს და მივიდნენ კატოსთან. შირველად თვალ-გამოკუსული ქალი წამოდგა წინ, მაგარ სასმელების ჩუმად გაყიდვისათვის დაპატიმრებული.

— რა ამბავია? ძალიან სასტიკად მოგექცენ? — ჰკითხა მან მას-ლოვის ქალს, მიუჯდა გვერდით და გაცხარებით წინდის ქსოვა დაიწყო.

— სასტიკად იმიტომ მოექცენ, რომ ფული არ არის. ფული ყოფილიყო თორემ, ისეთ მოქნილ ვეჭილს დავეჭვრდით, რომ სრულიად გაამართლებდნენ, — სთქვა კარაბლიოვისამ. ის... რა ჰქვიან — ბანჯგელიანა, დიდ-ცხვირა, ის, ჩემო ბატონო, ისეთია, რომ ვინ გინდა არ გაამართლოს. როგორმე იმას რომ ავიყვანდეთ ვეჭილად, სრული იმედი იქნება მაშინ გამართლებისა.

— დიად, როგორ არა, აიყვანთ! — უთბრა ხოროშავკამ, — ათასზე ნაკლებ ფეხსაც არ მოიცივლის.

— დიად! სწანს, რომ ასეთის ბედისა ყოფილხარ, — ჩაერია ლაპარაკში ბებერი დედაკაცი, რომელიც ცეცხლის წაქიდების თაობაზე იჯდა, — ყველაფერი ფულის საქმეა. თუ ფული არა გაქვს, უამბველად ციხეს უნდა ელოდე.

— აღბად ასეთი წეს-რიგი აქვთ, — სთქვა არყით მოვაჭრე დედაკაცმა, მიიწია პატარა გოგო თავისკენ და მკბენარის ძებნა დაუწყო თავში. „რატომ ვაჭრობ არაყითო!“ — შაშ რით ვივაჭრო? რით ვიჩინო თავი? — ამბობდა ის და ჩვეულებრივ საქმეს ერთგულად ასრულებდა.

არყით მოვაჭრე დედაკაცის სიტყვებმა კატოს არაყი მოაგონა.

— ოჰ, ნეტა ერთი არაყი მომცა, — უთბრა კატომ კარაბლიოვის და პერანგის სახელოთი თვალები ამოიწმინდა.

— არაყი? კარგი, მწვიტან, — უპასუხა კარაბლიოვისამ.

XXXII

მასლოვამ გამოიღო ნაზუქიდან ქალაღდის ფული და გადასცა კარაბლიოვისს, რომელმაც, თუმცა კითხვა არ იცოდა, მაგრამ ყველაფრის მცოდნე ხოროშავკას დაუჯერა, რომ ის ქალაღდის კუპონი 2 მან. და 50 კაპეიკისა იყო, მივიდა ბუბრის საკვამლესთან და იქ დამალული არყით სავსე ბოთლი ანოიღო. დაინახეს თუ არა ეს ტუსაღმა ქალებმა, ყველა თავთავის ალაგას დაჯდა. კატო ავიდა ტახტზე, მოიკეცა ფეხი და ნაზუქის ჰამა დაიწყო.

— მე შენ ჩაი შეგინახე, მაგრამ ვაცივებულა, — უთხრა მისთვის. შეგინახე და მიუტანა თუნუქის საჩაიე ტურკელი, რომ არ ვაცივებულყო.

ჩაი თუმცა ძალიან ვაცივებულყო და თუნუქის გემო უფრო ჰქონდა, ვიდრე ჩაი, მაგრამ მშიერმა კატომ ხარბად დაუწყო სმა და თან ნაზუქსაც ილუკებოდა.

— ფინაშკა! აჰა შენი! — დაუძახა კატომ პატარა ბიჭს, რომელიც თვალბში მიშტერებოდა, და ნაზუქის პატარა ნატეხი უთავაზა.

კარაბლიოვისამ გადასცა კატოს არყით სავსე ბოთლი და ჭიქა. მასლოვამ მიიწვია კარაბლიოვისა და ხოროშავა. ეს სამი ტუსალი ქალი ამ კამერის არისტოკრატები იყვნენ, რადგან ფული ჰქონდათ და, რაც კი გააჩნდათ, ერთმანეთს შუა იყოფდნენ.

რამდენისამე წუთის შემდეგ კატო ისე გამზიარულდა, რომ თამამად დაიწყო ლაპარაკი სასამართლოსა და იმაზედ, რომ კატოს დღეს ყველგან სდევნიდნენ კაცები, სადაც კი მოუბდა ყოფნა. მართლაც, სასამართლოში ყველა კატოს მისჩერებოდა და, რომ თვალი გადაეყლოთ მისთვის, ტუსალების სადგომშიაც კი შედიოდნენ, რაც მერტად აკვირებდა მასლოვას ქალს.

— დარაჯი ჯარისკაცი, რომელმაც სასამართლოში გამაცილა, მეუბნებოდა, ყველა შენს სანახავედ შემოდისო. მეც ვხედავდი, რომ შემოდისოდა ერთი და ჰკითხულობდა, — სად არის ესა და ეს ქალადიო, — ნამდვილად შეატყობდით. რომ ქალადები კი არა, ჩემი ნახვა უნდოდათ. ვითომ ისინიც არტისტები არიან რაღა!

— დიალ, ეს ასეა, — გაისმა რკინის გზის დარაჯ-ქალის ბულბულის მსგავსი ხმა, — ისინი, როგორც ბუზები შექარზე, ისე გვეხვევიან ქალებს ვარშემო. სხვა რამეზე თვალითაც არ დაგენახებდათ და ამაზე კი — როცა გინდათ. პური არ უნდა აქაშოს იმას კაცმა..

— აქ უარეს უბედურებაში ჩავვარდი, — გააწყვეტინა კატომ: — ის იყო, კიდევ მოვედი, რომ რკინის გზის სადგურიდან ტუსალების მთელი გროვა მოიყვანეს. ისე მომბაზერეს თავი, რომ არ ვიცოდი, რა შექნა. ღმერთმა უშველოს ციხის უფროსის თანაშემწეს, იმან გარეკა, თორემ თქვენი მტერი, შემჭამდნენ. ერთი ისე ამეკვიტა, რომ ძლივს მოვიშორე თავიდგან.

— რომელი? როგორის შეხედულებისა იყო?

— შავ-შავი, ულვაშიანი.

— შეიძლება ის არის.

— ვინ ისა?

— ის, შჩეგლოვი.. აი, ახლა რომ გაიარა.

— რომელი შჩეგლოვი?

— განა შჩეგლოვს არ იცნობ? შჩეგლოვი ორჯერ გამორეცხა კატორიდან. ახლა დაიჭირეს, მაგრამ კიდევ მოახერხებს გაქცევას. მისი ზედამხედველებსაც—კი ეშინიანთ,— ამბობდა ხოროშავა, რომელმაც სატუსალოს ყოველი წვრილმანი იცოდა და წერილებსაც აპარებდა ციხიდან.— უთუოუ წავა, ისეთი დაუდევარი რამ არის!

— წავა და ჩვენც თან წავაციყვანს, არა— უთხრა კარაბლიოვამ,— შენ ერთი ეს მითხარი, უმჯობესია, — მიუბრუნდა ის მასლოვას ქალს:— თხოვნაზედ რა გითხრა აბლაკატმა, ახლა ხომ საჭიროა თხოვნის მირთმევა?

— მაგისი არაფერი ვიცი, — უპასუხა მასლოვას ქალმა.

ამ დროს ქერა დედაკაცი თავის ქექით მიუახლოვდა.

— მე შენ, კატერინა, ყველაფერს გეტყვი,— დაიწყო მან,— თავდაპირველად შენ, უნდა დასწერო, სასამართლოს განაჩენზედ უკმაყოფილო ვარ—თქო და შემდეგ ბრალმდებელს უნდა განუცხადო.

— შენ რა საქმე გაქვს?— გაჯავრებით მიჰპართა კარაბლიოვისამ.— არყის სუნი გეცა განა? ტყუილად იღესაგ კბილებს! უშენოდაც იციან, რაც უნდა ჰქნან, საჭირო არა ხარ!

— შენ არავინ გელაპარაკება, რას მომეარდი პირში?

— არაყი მოგინდა! იმიტომ მობრძანდით?

— მიეცი რალა, — უთხრა კატომ. რომელიც ყველას აწვდიდა, თუკი რამე ჰქონდა.

— მე მაგას ისეთებს მივსცემ, რომ...

— აბა, აბა, — მიიწია ქერამ კარაბლიოვისაკენ, — შენი არ მეშინიან.

— შე საპატიმროს გომბიო, შენა.

— ასეთისგანვე მესმის.

— მოხარშული ფაშვი.

— მე ვარ ფაშვი? შე კატორღელო, სულმდაბალო! — დაიწილა ქერამ.

— გასწი-მეთქი, გეუბნები, — მრისხანედ უთხრა კარაბლიოვისამ. მაგრამ ქერა მისკენ მიიწევედა და კარაბლიოვისამ მაგრად ხელი ჰკრა ჩასუჭებულ გულ-მკერდში. ქერა, თითქოს ამას უცდიდაო, კორივით გადაფრინდა. ცალი ხელი თმაში სტაცა კარაბლიოვისას და შეორეთი უნდოდა ღონიერი სილა გაერთყა მისთვის, მაგრამ კარაბლიოვისამ ხელი ხელში სტაცა და დაუჭირა. მასლოვას ქალი და ხოროშავა ეცნენ ქერას, რომ ხელი აეშვებინებოთ თმისთვის, მაგრამ ისე მაგრად ჰქონდა ჩაბლუჯული თმა, რომ ვერას გზით ხელი

ვერ გაუშალეს. ერთ წუთს გაუშვა თმა, მაგრამ იმიტომ, რომ უფრო მაგრად გადაეხედა ხელზე. კარაბლიოვისა გამწარებით სცემდა ერთის ხელითა და კბილებ-დაღრტენილი იწევედა ხელზე საკბენად. შოჩბურებს შემოეხევივნენ ქალები და უნდოდათ გაეშველებინათ. ქლეკიანი ქალიც კი მივიდა და დაუწო ყურება. ბავშვები ერთმანეთს მიეკრნენ და ტირილი მორთეს. ყვირილზე შემოვიდა ზედამხედველი ქალი და კაცი და გააშველეს მოჩბურები. კარაბლიოვისამ გაიწალა თეთრი თმა და გადაგლეჯილ თმების გამოკრეფა დაიწყო: ქერა გულზე ჩამოხეულ პერანგს იჭერდა ხელით. ორივე საშინლად ჰყვიროდნენ.

— მე ხომ ვიცი, რომ ყველა ეს არყის ბრალია.. ზეალ უთუოდ ვეტყვი უფროსს და მაშინ ნახავთ. გესმით, მიაღავეთ ყველაფერი, თორემ ცუდად იქნება საქმე. თქვენის საქმის გასარჩევად მე არა მკალიან, დაჯექით თქვენ-თქვენს ალაგას და ჩუმად იყავით.

მაგრამ სიჩუმე დიდხანს არ დამყარდა. ქალები დიდხანს ყაყანობდნენ, ლანძღავდნენ ერთმანეთს და სჯა-ბაასში იყვენ, თუ ვინ იყო დამნაშავე და როგორ ასტყდა ჩხუბი. ბოლოს ზედამხედველი ქალი და კაცი გავიდნენ და ქალებიც მიჩუმდნენ.

— შეიყარა ორი კატორღელი—უცბათ წამოიძახა ტახტის ბოლოდგან ქერამ და ლანათიანად შეუკურთხა კარაბლიოვას.

— ჩუმად, თორემ მოგხედება კიდევ, — გასძახა კარაბლიოვამ და შესაფერი ლანძღვა-გინება დაუმატა.

ორივენი დაჩუმდნენ.

— არ დაეშალათ, გაჩვენებდი შენს სეირს, — წამოიძახა ისევ ქერამ. კარაბლიოვამაც დიდხანს არ ალოდინა და შესაფერი პასუხი მისცა.

ცოტა სიჩუმე და ისევ ლანძღვა-გინება. სიჩუმე თან-დათან გაგრძელდა. ბოლოს ყველაფერი მიყრუვდა.

ყველანი მიწვნენ, ზოგმა ხვრინვაც კი ამოუშვა. მხოლოდ ბებერი დედაკაცი დაჩოქილი იდგა ხატის წინა და ლოცულობდა. დიკენის ქალი თავისუფლად ბოლთასა სცემდა კედლიდან კედლამდე.

არ ეძინა მასლოვასაც. მთლად გაეტაცნა იმ ფიქრს, რომ კატორღელი ვარო და კიდევაც უწოდეს ეს სახელი ბოჩკოვამ და ქერა ტუსაღმა ქალმა. ამ აზრს ვერას გზით ვერ შერიგებოდა. კარაბლიოვას პირი კედლისაკენ ჰქონდა მიქცეული და ისე იწეა. ახლა გადმობრუნდა მასლოვასაკენ.

— სრულიად არ ველოდი და გულშიაც არ გამივლია, — ნელის ხმითა სთქვა მასლოვამ, — სხვები, ვინ იცის, რას არ ჩადიან და არაფერი, მე კი სრულიად უბრალოდ უნდა ვიტანჯო.

— ნუ დარდობ, გოგო! ციმბირშიაც სცხოვრობს ხალხები, რომლებიც არა ვიშავს-რა, — ანუ გეშეშება კარაბლიოვა.

— ვიცი, რომ არაფერი მიშავს, მაგრამ მაინც საწყენია. მე ხომ კარგ ცხოვრებას ვარ შეჩვეული. ასე არ უნდა ვათავებულყო ჩემი ცხოვრება.

— ლეთის წინააღმდეგ ვერ წახვალ, — ოხერით წარმოსთქვა კარაბლიოვამ, — მის წინააღმდეგ ვერას გააწყობ.

— ვიცი, მამიდა, მაგრამ მაინც ძნელია, ძნელი, ისინი დაჩუმდნენ.

— გესმის? — წაილაპარაკა კარაბლიოვისამ და მასლოვას ყურადღება მიაქცია უცნაურ ხმას, რომელიც ტახტის ბოლოდან ისმოდა.

ეს ხმა ქერას შეკავებულის ჭეითინის ხმა იყო. ქერა სტიროდა, გამლანძღეს და არ დაშალევენეს არაყი, სულითა და გულით კი მინდოდაო. სტიროდა კიდევ იმას, რომ მთელს თავის სიცოცხლეში ლანძღვა-გინების მეტი არაფერი გაუგონია. უნდოდა ენუგეშებინა თავისი თავი და მოიგონა თავისი პირველი სიყვარული მეფაბრიკე თედო მოლოდიონკოვთან, მაგრამ აქ წარმოუდგა ის, თუ როგორ ვათავდა ეს სიყვარული. სიმთვრალის დროს ამ მოლოდიონკოვმა წაუუსვა ქერას პირზე შაბიბანი და გულიანად ხარხარს მოჰყვა, როცა დაინახა, როგორ იკლანებოდა ტკივილითა; მოაგონდა ახლა ესა, ეგონა არავის ესმისო და გულ-ამოსკვნით ტირილი დაიწყო, ისე როგორც ბავშვები სტირიან ხოლმე.

— მებრალემა საწყალი, — სთქვა მასლოვამ.

— რასაკვირველია, შესაბრალისია, მაგრამ თავის ქერტში უნდა იყოს.

XXXIII

მეორე დღეს, გაღვიძების უმაღლეს, ნეხლიუდოვმა იგრძნო, რომ რალაც შეემთხვა და, სანამ კარგად გაითვალისწინებდა ამ შემთხვევას, უკვე იცოდა, რომ კარგი და ფრიად საგულისხმეირო შემთხვევა იყო. „კატო, სასამართლო!“ დიალ, დროა სიცრუეს თავი დავანებო და ყველაფერი სიმართლე ვსთქვა. ამ დილით მიიღო მარია ვასილიევისაგან წერილი, რომელსაც დიდი ხანია მოუთმენლად მოელოდა. მარია ვასილიევა სრულიად ანთავისუფლებდა და ღმერთსა სთხოვდა, რომ ბედნიერი ყოფილიყო მისი მომავალი ქორწინება.

— ქორწინება! — დაცინვის კილოთი წარმოსთქვა მან, — რა შორსა ვარ მე ეხლა ქორწინებაზე?! მოიგონა გუშინდელი თავისი განზრახვა, ყველაფერს ვეტყვი მარია ვასილიევას ქმარს და ბოდიშს

მოვიხიდი მის წინაშეო. მაგრამ დღეს დილით, ისე საადვილოდ აღარ ეჩვენა ეს განზრახვა, როგორც გუშინ. "რად უნდა მოვეშხამო სი ცოცხლე, თუ კი არაფერი არ იცის?! თუ თვითონ მკითხავს, მაშინ ყველაფერს სიმართლეს ვეტყვი. მაგრამ განგებ წავიდე მასთან და ვუთხრა? არა, ეს საჭირო არ არის".

ასევე საძნელოდ ეჩვენა დღეს დილით ყველაფრის თქმა მის-სისათვის. როგორც საზოგადოდ ჰხდება ცხოვრებაში, აქაც რაღაც საიდუმლო და გამოურკვეველი უნდა დარჩენილიყო. მხოლოდ ერთი რამ გადასწყვიტა დილით. თავი დაენებებინა იქ სიარულისთვის და, როცა ჰკითხავდნენ მიზეზს, ეთქვა ყველაფერი დაუფარავად კატოს შე-სახებ. არაფერი გამოურკვეველი და გადაუწყვეტილი არა ჰქონდა. «წავალ სატუსალოში, ვინახულე და ვსთხოვ, რომ მაპატიოს და თუ საჭირო იქნება, დიად, თუ საჭირო იქნება, კიდევ შევირთავ».

ის აზრი, რომ ზნეობრივის დაკმაყოფილებისათვის მზად იყო გაეწირა ყველაფერი და გადასწყვიტა კატოს ცოლად შერთვა, ძა-ლიან სასიამოვნო იყო ნებლიუდოვისათვის.

ასე მხნედ თავის დღეში არ წამომდგარა დილით. შემოვიდა თუ არა აგრაფინა პეტროვნა, გადაპრით გამოუცხადა, ჩემთვის საჭი-რო აღარ არის ეს ბინა და არც თქვენი სამსახურიო. წინად გადა-წყვეტილი იყო, იმიტომ მიქირავეს ეს ბინა, რომ ცოლი შემერთოო. ბინის გამოცვლა-კი დიდის მნიშვნელობის საქმე იყო და აგრაფინა პეტროვნა საშინლად გააოცა მისმა სიტყვებმა:

— დიდად ვმადლობთ, აგრაფინა პეტროვნა, იმ სამსახურისა-თვის, რომელიც გამიწიეთ ამდენ ხანს; ახლა საჭირო აღარ არის არც ამდენი მონა და არც მოსამსახურეები. თუ გინდა, რომ დახმა-რება გამიწიო, ისე მიაღაგ-მოაღაგე ავეჯი, როგორც დედას დროს, და როცა ნატო მოვა, მერე იმან იცის, როგორც უნდა, ისე მოიხმარს ყველაფერს.

აგრაფინა პეტროვნამ თავი გააქან-გამოაქანია.

— როგორ თუ მოიხმარს? ხომ საჭირო იქნება თქვენთვის?

— არა, ჩემო აგრაფინა პეტროვნა, არ იქნება საჭირო, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — კორნეისაც უთხარი, გეთაყვა, რომ, ორი თვის ჯა მაგირი წინდაწინვე მივეცი და ახლა საჭირო აღარ არის.

— რათა შვრებით ამას, დიმიტრი ივანოვიჩი? — უთხრა მან, — საზღვარ-გარედ თუ წახვალთ, მაინც საჭირო იქნება ბინა!

— სულ სხვადა ვეტიქრობ, აგრაფინა პეტროვნა; საზღვარ-გარედ არ მივდივარ; თუ წავედი, სულ სხვა ალაგას წავალ.

ნებლიუდოვი უეცრად ჰარხალივით გაწითლდა.

„დიად, საჭიროა ამასაც ვუთხრა ყველაფერი,— იფიქრა მან,— არაფერი დასაფარავი არ არის, ყველაფერი უნდა ვუთხრა“.

— გუშინ საკვირველი და შესანიშნავი საქმე შეგემთხვა. იცნობთ კატოს, რომელიც დეიდა მარია ივანოვნასთან იყო?

— როგორ არა, კერვას ვასწავლიდი.

— ჰო და, აი იმ კატოს გუშინ ასამართლებდენ სასამართლოში და მე ნაფიც მსაჯულად ვიყავი.

— ოჰ! ღმერთო ჩემო, რა საცოდობაა, — სთქვა აგრაფინა პეტროვნამ, — რაზე ასამართლებდენ?

— კაცის კვლისათვის, და ყოველივე ჩემის მიზეზით—კი მოჰხდა.

— როგორ თუ თქვენის მიზეზით? თქვენ როგორ შეგეძლოთ ეს გექნათ? საკვირველია, თქვენი ლაპარაკი, — უთხრა აგრაფინა პეტროვნამ და მიმქრალი თვალები აენტო.

მან კარგად იცოდა კატოს ისტორია.

— დიად, ყველაფრის მიზეზი მე ვარ და კიდევ ამან შემაშლევინა ყველა ჩემი მოსაზრებანი.

— განა რა ცვლილება უნდა მოახდინოს მაგ ამბავმა თქვენს ცხოვრებაში? — შეკვებულის ღიმილით უთხრა აგრაფინა პეტროვნამ.

— ის, რომ თუ ჩემის წყალობით დაადგა იგი ამ გზას, ახლა მე ყოველივე ღონე უნდა ვიხმარო დავიხსნა განსაცდელისაგან.

— თქვენი ნებაა, მხოლოდ ამას მოგახსენებთ, რომ თქვენ აქ არაფერ შუაში ხართ. ყველას შეემთხვევა ხოლმე მაგისტანა, ამბავი, მაგრამ ყველაფერს იფიქრებენ და ჩვეულებრივად სცხოვრობენ. თქვენ რაღადა ჰკისრულობთ ყველაფერს? ეს ვერაფერი მოსაწონია და არც არავისთვის საჭირო არ არის. წინადაც გამიგონია, რომ კატო კუდს გზას დაადგაო, მაგრამ ვინ არის აქ დამნაშავე, თუ არა თვითონვე?

— მე ვარ დამნაშავე და ამიტომაც მიინდა გევე გავასწორო ახლა ჩემი დანაშაული.

— მაგისი გასწორება ახლა ძნელია, შგონი.

— ეგ მე ვიცი, ხოლო თუ თქვენი დარდი გაქვთ და იმასა ჰფიქრობთ, რაც დედა ჩემს უნდოდა...

— ჩემი დარდი არა მაქვს—რა. განსვენებულისგან იმდენად პატივნაცემი და კმაყოფილი ვარ, რომ ჩემთვის ახლა არაფერი საჭირო არ არის. არც არაფერი მინდა. მე ლიზანკა (მისის ძმის გაუთხოვარი ქალი იყო) მთხოეს და, როცა საჭირო აღარ ვიქნები, იმასთან წავალ. ის მაწუხებს მხოლოდ, რომ თქვენ ტყუილად ჰკისრულობთ ყოველსავე. ეგ ყველას შეემთხვევა ხოლმე.

— მე აგრე არ ვფიქრობ. თქვენ კი ყველას გთხოვთ დამეხმაროთ, ბინა მოვიშოროთ თავიდან და ავეჯი ცალკე დავილაგო, ნუღა შემდღურებით, თუ კარგად ვერ გეტყეოდით. მე დიდი და დიდი მადლობელი ვარ თქვენი.

საკვირველია! მას შემდეგ, რაც ნებლიუდოვმა დაინახა თვისი სისაძაგლე, იცნო თვისი თავი, შეუყვარდა ყველა ის, ვინც წინად ეზიზღებოდა და თვისზე ნაკლები ეგონა. აგრათინა პეტროვნას და კორნეის შესახებაც კი სულ სხვა გრძნობა აღეძრა გულში. უნდა კორნეისთან ბოდიში მოეხადა, მაგრამ კორნეი ისეთის მოკრძალებითა და პატივისცემით ეპყრობოდა, რომ ველარ მოახერხა ასე მოქცეულიყო.

გზაში, როცა სასამართლოსკენ მოდიოდა, მეტად უკვირდა თავისი ამბავი, თავისი გამოცვლა. ჰგრძნობდა, ახლა სულ სხვა კაცი ვარო.

მისისი შერთვა, რაიცა გუშინ გადაწყვეტილი ჰქონდა, დღეს შეუძლებელი იყო მისთვის. გუშინ ჰგრძნობდა, რომ მისი ჩემთან დიდი ბედიერი იქნებოდა და დღეს კი არა სცნობდა თავის თავს არა თუ მის შერთვის ღირსად, არამედ ახლო მეგობრობისაც კი. „მარტო ეს რომ სკოდნიყო, ვინა ვარო, არაფრის გულისთვის სახლში არ მიმიღებდა. მე თითქმის კიდევაც ვუსაყვედურე ერთ ვაჟბატონს, კეკლუცობა რად დაიწყე-მეთქი; კიდევაც რომ გამომყვეს ცოლად, განა შემიძლიან მოსვენებით ვიცხოვრო იმ დროს, როცა ის სატუსალოში ზის და დღეს თუ ხვალ კატორღაში უნდა წავიდეს?! ის, ჩემგან გაქელილი და დაღუპული, კატორღაში უნდა წავიდეს, და მე კი ახალგაზდა ცოლით სადარბაზოდ დავრბოდე?! ან და თავად-აზნაურთა წინამძღოლთან ვიყო საერობო კრებაზე და მონაწილეობას ვიღებდე საზოგადო საქმეებში და შემდეგ მის ცოლს რანდუეს ვუნიშნავდე?! რა სისაძაგლეა! ან და ჩემის სურათის ხატვას მივუყო ხელი, რომელსაც თავის დღეში ვერ დავასრულებ, რადგან ახლა ჩემთვის საჭირო არ არის ასეთ უბრალო რამისთვის ვიშრომო... არა, არა, ყველა ეს ახლა შეუძლებელია“, — ეუბნებოდა თავის თავს და სიხარულით ფეხზე აღარ იდგა, რომ ასეთი სულიერი ცვლილება დაეტყო.

XXXIV

მივიდა თუ არა სასამართლოში, ნებლიუდოვი დერეფანთანვე შეეფეთა გუშინდელს სასამართლოს ბოქაულს და გამოჰკითხა, სად იმყოფებოდნენ გასამართლებული ტუსალები და ან ვისგან უნდა აეღო ნებართვა, რომ ენახა ისინი. ბოქაულმა აუხსნა, რომ ტუსალები სხვა-

დასხვა ალაგას არიან და განჩინების უკანასკნელად გამოცხადებამდე მათი ნახვა ბრალმდებლის საქმეაო. მე თვითონ გეტყვით და კიდევაც გაგაცილებთ სხდომის შემდეგ. ახლა კი მობრძანდით სასამართლოში, ახლავე დაიწყება.

ნებლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა ბოქაულს, რომელიც გუშინდელზე უფრო საცოდავი ეჩვენა, და წავიდა ნაფიც მსაჯულთა ოთახისაკენ.

მიუხალოვდა თუ არა ოთახის კარებს, ნაფიცნი მსაჯულნი კიდევ გამოვიდნენ ოთახიდან სხდომის დარბაზში შესასვლელად. ვაჭარი ჩვეულებრივად გადაკრულში იყო და აღერსიანად მიეგება ნებლიუდოვს, როგორც ძველს ნაცნობს. პეტრე გერასიმოვიჩი ისე საზიზღარი აღარ იყო ნებლიუდოვისათვის, როგორც გუშინ.

ნებლიუდოვს უნდოდა ყველა ნაფიც მსაჯულისთვის ეთქვა, რადამოკიდებულება ჰქონდა გუშინდელ დამნაშავესთან. „გუშინ სხდომის დროს უნდა ავმდგარიყავი და სახალხოდ გამომეცხადებინა ჩემი დანაშაულო“, — პფიქრობდა გულში, მაგრამ როცა დაიწყო გუშინდელივით პროცედურა, როცა გამოაცხადეს ისევ „სასამართლო მოდისო“, ისევ სამი ბრწყინვალე მაღალ საყელოიანი მუნდირიანები ავიდნენ ამალღებულ ალაგას, ნაფიცნი თავ-თავის ალაგას დასხდნენ, ეანდარმი, მღვდელი და სხვა, — მან იგრძნო, რომ, თუმცა საჭირო იყო ასე მოქცეულიყო, მაგრამ არ შეეძლო დაერღვია ეს საღვთისაწაულო ბრწყინვალე სანახაობა.

დღევანდელი საქმე ქურდობის შესახები იყო. ორს ხმაღამოწვიღი ეანდარმს შუა იჯდა ბრალდებული, ოცის წლის განხდარი ყმაწვილი, ნაცრის ფერ ხალათითა. ბრალდებულთა სკამზე მარტოს ის იჯდა და შუბლ ქვეშ გამოიყურებოდა. ამ ბავშვს ბრალდებოდა, რომ ამხანაგითურთ გატება საკუჭნაოს კლიტე და მოიპარა იქიდან რამდენიმე ფებ ქვეშ საფენი ჩული, 3 მ. და 67 კ. ლირებული. როგორც საბრალმდებლო ოქმიდანა სჩანდა, ბავშვი იმ დროს გაეჩერებინა ქუჩის დარაჯს, როცა ამხანაგითურთ სახლისკენ მიდიოდა ნაქურდალ ნივთებით. ბავშვები მაშინვე დაიჭირეს და სატუსალოში უკრეს თავი. ბავშვის ამხანაგი ზეინკალი სატუსალოში გარდაიცვალა და ახლა მარტო ბავშვს ასამართლებდნენ. ფებ ქვეშ საფენი ჩულები, როგორც ნივთიერი საბუთები, მაგიდაზედ ელაგა.

საქმე ისე ირჩეოდა, როგორც გუშინ: ფიცნი, მოწმენი, ექსპერტები და გამამტყუენებელ საბუთების მთელი არსენალი და სხვა; ქუჩის დარაჯი თავმჯდომარის, ბრალმდებლის და ვექილის კითხვაზე უსიკოცხლოდ წამოაყრანტალებდა ხოლმე: „დიად, აგრეა“, „არ ვი-

ცი“ და ისევ „დიალ, აგრეა“-ო... მაგრამ აშკარად ეტყობოდა, ძლიერ ეცოდნებოდა ბავშვი და უხალისოდ უამბობდა, როგორ დაევიჭირო.

მეორე მოწმემ, ნივთების პატრონმა, როცა ჰკითხეს, სცნობ თუ არა შენს ნივთებსაო, გულ-გრილად უპასუხა, ვსცნობო. როცა ბრალმდებელი შეეკითხა, ძალიან საჭირო იყო შენთვის ეს ნივთები, თუ არაო, საშინლად გაჯავრდა და უპასუხა: „ჯანდაბას იმისი თავი, სრულიად საჭირო არ იყოო. რომ მცოდნოდა, რომ ამ ნივთებისათვის ამდენი თრევა და წანწალი დამჭირდებოდა, არა თუ მოვსძებნიდი, პირიქით, თუმინანსაც წაიკაშყლედი ზედ, ოღონდ კი ამ თრევას აესცდენოდი. მარტო ეტლით სიარულში ხუთი მანეთი წაქედა, ავადაცა ვარ. ფუშები მაქვს ჩამოსტლი და ქარები თაცა ვარ ავალო“.

ასე ამბობდენ მოწმენი და თვითონ დამნაშავე კი, როგორც დამწყვედეული ნადირი, ისე იყო დაფეთებული, აქეთ-იქით იცქირებოდა და ლულულულით უამბო სასამართლოს, როგორც იყო ყოველივე.

საქმე აშკარა იყო, მაგრამ ბრალმდებლის ამბანაგი, ჩვეულებრივის მხრების შემშუშვნით, ხან რას ჰკითხავდა და ხან რას, სიტყვა მოეკრა „ხერხიანის ავაზაკისათვის“.

თავის სიტყვაში აღნიშნა, რომ ქურდობა საცხოვრებელ ბინაზე მოჰხდა და ისიც კლიტის გატებით, ამიტომ დამნაშავე სასტიკად უნდა დაისაჯოსო.

სასამართლოსაგან დანიშნული ვეჭილი ამტკიცებდა, რომ ქურდობა საცხოვრებელ ბინაზე არ მომხდარა და, თუმცა ეს მაინც არ აქარწყლებს დანაშაულობას, მაგრამ ბრალდებული ისეთი საშიში არ არის საზოგადოებისათვის, როგორც ამტკიცებს ამას ბრალმდებლის ამბანაგიო.

თავმჯდომარემ ვუშინდელეებრ აუხსნა ნაფიც მსაჯულთ, როგორ უნდა მოქცეულიყვნენ. როგორც გუშინ, დღესაც ისე შესწყვიტეს საქმე, სწევდნენ პაპიროსს, ისევ დაიძახებდა სასამართლოს ბოქაული: „სასამართლო მოდის“ და სხვ.; საქმიდანა სჩანდა, რომ ეს ბავშვი პატარაობისას მამას მიეზარებინა თამბაქოს ერთ ქარხანაში, სადაც წელიწადი გაატარა. წელს, მუშებთან მომხდარ უსიამოვნების შემდეგ, დაითხოვა ქარხნის პატრონმა და, უალაგოდ დარჩენილი, დახეტიალობდა ქალაქში და უკანასკნელ გროშებს ჰელანგავდა. ერთხელ ტრაქტორში შეხვდა ერთ ზეინკალს, რომელიც ამ საქმეზედვე დაეთხოვათ წინად ალაგიდგან და ლოთობისთვის მიეყო ხელი. ისინი დამიგობრდენ. ერთ ლამეს, ორივე მთვრალი შიადგენ ერთს სახლს,

გასტეხეს კლიტე და, რაც პირველად მოხვდათ ხელში, მოიპარეს. დაიჭირეს და ყველაფერში გამოტყდენ. ჩასვეს სატუსალოში; სადაც ზეინკალი გარდაიცვალა. ბავშვს კი ახლა ასამართლებდენ, როგორც საშიშ არსებას, რომლისაგანაც უნდა დაეცვათ საზოგადოება.

„ისეთივე საშიში არსებაა, როგორც გუშინდელი დამნაშავე,— ჰეიქრობდა ნებლიუდოვი და თვალ-ყურს ადევნებდა ყოველსავე, რაც მის თვალ-წინ ჰხდებოდა.— ისინი საშიშროები არიან და ჩვენ, ჩვენ-კი არა ვართ საშიშროები?! მე — გარყვნილი, მატყუარა და ყველა ჩვენ, ყველა ისინი, რომლებმაც იცოდენ, რა წითელი კოქიც ვიყავი, არამც თუ არ მლანძღავდენ და არ ვეზიზღებოდი, არამედ დიდ პატივსაცა მცემდენ“.

„ხომ ყველასათვის ცხადია, რომ ეს ბავშვი განსაკუთრებული ავაზაკი არ არის, ჩვეულებრივი ადამიანია, და თუ დღეს ამ მდგომარეობამდე მივალწია, ალბად, იმ გარემოების წყალობით, რომელშიაც ასეთი ხალხი იმყოფება. საჭირო იყო ისეთი ადამიანი, — ჰეიქრობდა ნებლიუდოვი და სიბრალულით ათვალეერებდა ავადმყოფ ბავშვს, — რომელსაც სიბრალული აღძროდა, როცა პატარა ბავშვი, გაქირვების გულისათვის, სოფლიდან ქალაქში მოპყავდათ და ხელი შეეწყოთ მისთვის; ან და როცა უკვე ქალაქში იყო და 12 საათის მუშაობის შემდეგ მიდიოდა ამხანაგთან ერთად ტრაქტირში, საჭირო იყო ისეთი ადამიანი, რომელსაც ეთქვა: „ვანო, ნუ მიდიხარ, აჩ არის კარგი!“ — ბავშვი არ წავიდოდა და ამ ცუდ საქმესაც ასცდებოდა.

როცა ეს ბავშვი, დაავადმყოფებული აუტანელ შრომით, ზნეობრივად დაცემული და ლოთი, როგორც სიზმარში მყოფი, ისე დახეტიალობდა ქალაქში და უგნურად შეძვრა საკუქნაოში, საიდანაც მოიპარა რაღაც გამოუსადეგარი ნივთები, ჩვენ იმ მიზეზების გამოკვლევას და მოსპობას კი არა ვსცდილობთ, რომელმაც ამ მდგომარეობამდე მიიყვანა, არა, გვინდა მით გავასწოროთ საქმე, რომ ვაწამოთ საცოდავი.

საშინელება!

ნებლიუდოვი ისე გაიტაცა ამგვარმა ფიქრებმა, რომ აღარ ესმოდა, რაც მის გარშემო ჰხდებოდა. თანდათან განცვიფრებაში შედიოდა, რატომ ამდენ ხანს ვერ შეგნიშნე ყველა ეს, რაც დღესათვის ნათელიაო.

XXXV

პირველ შესვენების შემდეგ ნებლიუდოვი გამოვიდა დერეფანში, რომ აღარ შებრუნებულიყო სასამართლოში. რაც უნდათ, ისაქნანო, მხოლოდ ამ კომედიაში ჩარევა აღარ შემიძლიანო.

ნებლიუდოვმა გაიგო, სად იყო ბრალმდებლის კაპიტანი და წავიდა მასთან. მეკარეს არ უნდოდა შეეშვა, რადგან ბრალმდებელს არ ეცალა, მაგრამ ნებლიუდოვმა ყურადღება არ მიაქცია, შეალო კარები და მიჰმართა მოხელეს, შეეტყობინებია ბრალმდებლისათვის, რომ ნაფიცი ვარ და ძლიერ საჭირო საქმისთვის მიწადა მისი ნახვავი. მოხელემ შეატყობინა ბრალმდებელს და ნებლიუდოვი შეუშვეს. ბრალმდებელმა ფეხზე დგომით მიიღო, რადგან უკმაყოფილო იყო, ნებლიუდოვმა ასე დაეინებით რად მოითხოვა ჩემი ნახვავი.

— რა გნებათ? — მრისხანედ დაეკითხა ბრალმდებელი.

— მე ნაფიცი ვარ, გვარად ნებლიუდოვი და ძლიერ საჭიროა ტუსალი მასლოვას ქალი ვნახო, — სხაპა სტუპითა და გადაჭრით წარმოსთქვა ნებლიუდოვმა და საშინლად გაწითლდა, რადგან იგრძნო, რომ ისეთს საქმეს ჰხედავდა, რომელსაც დიდი გავლენა ექნებოდა მის მომავალ ცხოვრებაზედ.

ბრალმდებელი დაბალის ტანის ჩასკენილი კაცი იყო, ქალარა-შერთული, ელვარე თვალებიანი და მოკლედ შეკრეპილი წვერი ჰქონდა.

— მასლოვას ქალი? როგორ არა, ვიცი. ბრალი დაედო კაცის მოწამლისათვის, — წყნარად წარმოსთქვა ბრალმდებელმა. — რაზედ გსურთ მისი ნახვა? — ტბილის ხმით ჰკითხა ბრალმდებელმა. — არ შემძლიან ნება მოგკეთ, სანამ არ შევიტყობ, რაზედ გინდათ მისი ნახვა.

— მე მსურს ჩემი კერძო და ფრიად საჭირო საქმისათვის ვნახო, — უთხრა ნებლიუდოვმა და საშინლად აენთო.

— დიალ! — სთქვა ბრალმდებელმა და გულმოდგინედ აათვალიერა-ჩაათვალიერა ნებლიუდოვი, — მისი საქმე გაირჩა ჯერ, თუ არა?

— გუშინ გაასამართლეს და შეკდომით მიუსაჯეს ოთხის წლით კატორღა. უდანაშაულოა!

— დიალ... თუ მხოლოდ გუშინ გადაუწყვიტეს, — სთქვა ბრალმდებელმა და უყურადღებოდ დასტოვა ნებლიუდოვის სიტყვა მასლოვას ქალის უდანაშაულობაზედ, — იმ შემთხვევაში მისი ნახვა აღნიშნულ დღეებს არ შეიძლება. გირჩევთ იქ მიჰმართოთ.

— ეგ მართალია, მაგრამ საჭიროდ მიწადა, მისი ნახვა, — უთხრა ნებლიუდოვმა და მის ხმას კანკალი დაეტყო, რადგან იგრძნო, ეს არის მოახლოვდა საბედისწერო წუთიო.

— რაზედ გინდათ მისი ნახვა? — წარბეზ-აწვევით შეეკითხა ბრალმდებელი.

— იმაზე, რომ უდანაშაულოა და კატორღა გადაუწყვიტეს. ვაშ-
 ლაფერში დამნაშავე მე ვარ,—ათრთოლებულის ხმით ამბობდა ნეხ-
 ლიუდოვი და ჰგრძნობდა, რომ იმას ამბობდა, რაც სულ საჭირო
 არ იყო.

— როგორ? — ჰკითხა ბრალმდებელმა.

— ისე, რომ მოვატყუე და იმ მდგომარეობამდე მივიყვანე, რო-
 მელშიაც ის ახლა არის. ისეთი რომ არა ყოფილიყო, სანამდეც მი-
 ვიყვანე, არ ჩაიდენდა იმ საქმეს, რისთვისაც დღეს კატორღა გადაუ-
 წყვიტეს.

— მე მაინც ვერა გავიგია—რა, რა დამოკიდებულება აქვს ყვე-
 ლა ამას მის ნახვასთან.

— ის, რომ მე მინდა თან წავყვე და... ცოლად შევიერთო... —
 წაილაპარაკა ნეხლიუდოვი და, როგორც ყოველთვის, თვალეზი ცრემ-
 ლებით აივსო.

— მართლა? გასაოცარია, თქვენმა მშემ! — სთქვა ბრალმდებელ-
 მა, — მართლა არა ჩვეულებრივი შემთხვევაა. მგონი კრასნოპერსკის
 საეროხო სასამართლოს წევრი ხართ? — ჰკითხა ბრალმდებელმა, რო-
 მელსაც ოდესღაც გაეგონა ეს გარემოება იმ ნეხლიუდოვზე, რომელ-
 საც ახლა ასეთი საქმე გადაეწყვიტა.

— უკაცრავად, არა მგონია, მაგას რაიმე დამოკიდებულება
 ჰქონდეს ჩემს თხოვნასთან, — უპასუხა ნეხლიუდოვი და სიბრაზით
 საშინლად გაფითრდა.

— რასაკვირველია, ეგ მართალია, — ღიმილით უთხრა ბრალ-
 მდებელმა, — მაგრამ თქვენი სურვილი ისეთი არა-ჩვეულებრივი და
 განსაცვიფრებელია, რომ...

— შეიძლება თუ არა, ნებართვა მივიღო?

— ნებართვა? დიად, ეხლავი მოგცემთ ნებართვის ქალაღდს.
 გთხოვთ დაბრძანდეთ.

ბრალმდებელი მივიდა მაგიდასთან და წერა დაიწყო.

ნეხლიუდოვი ზეზედ წამოდგა.

ბრალმდებელმა დასწერა ნებართვის ბარათი და ცნობის მო-
 ყვარეობით დაუწყო ყურება ნეხლიუდოვს.

— ამასთანავე უნდა განვაცხადო, რომ აღარ შემიძლიან სე-
 სიაში მონაწილეობის მიღება, — უთხრა ნეხლიუდოვი.

— როგორც გენებოთ, მხოლოდ საჭიროა საპატიო მიზეზი წა-
 მომიყენოთ.

— მიზეზი ის გახლავთ, რომ ყველა სასამართლო არამც თუ
 სასარგებლოდ, არამედ ზნეობის წინააღმდეგადაც კი მიმართა.

— დიალ, — ლიმილით უპასუხა ბრალმდებელმა, რადგან ამბები არა ერთხელ გაეგონა, — დიალ, მაგრამ უნდა იცოდეთ, რომ მე, როგორც ბრალმდებლის თანამდებობის კაცს, არ შემიძლიან დაგეთანხმოთ, ამიტომ უმჯობესია, სასამართლოს განუცხადოთ და იმან იცის: ან საყურადღებოდ იცნობს ამ მიზეზს, ან და დაგაჯარიმებთ შესაფერად. მიჰმართეთ სასამართლოს.

— გამომიცხადებია და ეს არის, სხვაგან აღარსად აღარ წავალ, — გაჯავრებით უთხრა ნებლიუდოვი.

— მაქვს პატივი გამოგეთხოვოთ, — უთხრა ბრალმდებელმა და ოდნავ თავი დაუქრა, რომ დროზე მოეშორებინა თავიდან ეს უცნაური სტუმარი.

— ვინ იყო თქვენთან? — შეეკითხა ბრალმდებელს სასამართლოს წევრი, რომელიც ნებლიუდოვის გასელისთანავე შევიდა მასთან.

— ნებლიუდოვი, რომელიც, თუ გახსოვთ, უცნაურს პროექტებს არდგენდა კრასნოპერსკის საერობო სასამართლოში. წარმოიდგინეთ, ნაფიცი მსაჯულია და დამნაშავეთა შორის აღმოჩნდა ერთი ქალი, რომელსაც კატორღა გადაუწყვიტეს და რომელიც, როგორც ნებლიუდოვი ამბობს, წინად მაგას შეუცდენია და ახლა მისი ცოლად შერთვა უნდა.

— რას ამბობთ? ეგ შეუძლებელია?!

— ასე მითხრა თვითონ... თან რაღაც აღელვებული იყო.

— ეხლანდელ ახალგაზრდებში რაღაც ამბავი ჰხდება სწორედ. სრულს ჭკუაზედ არ არიან თითქო.

— დიალ, მაგრამ ეგ მაინცა და მაინც ახალგაზრდა არ უნდა იყოს.

— უჰ! როგორ მოგვაბეზრა თავი თქვენგან ქებულმა ივაშენკომ. დასასრული აღარ იცის, ლაპარაკობს და ლაპარაკობს.

— უნდა შეაჩეროთ ხოლმე, როცა თვითონ არ ჩერდებიან; ნამდვილი ობსტრუქციონისტები არიან...

XXXVI

ბრალმდებელიდგან ნებლიუდოვი პირდაპირ სატუსალოსკენ წავიდა, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ იქ არაფითარი მასლოვა არ იყო. ციხის უფროსმა აუხსნა, რომ უთუოდ ძველ სატუსალოში იქნებოდა; ნებლიუდოვი ახლა იქ წავიდა.

მართლაც ეკატერინე მასლოვა იქ იყო.

ერთ სატუსალოდან მეორემდე კარგა შორი მანძილი იყო და ნებლიუდოვი მხოლოდ საღამოს მივიდა იქ. უნდა ყარებთან მისული-

ყო, მაგრამ დარაჯმა არ მიუშვა. ნებლიუდოვმა უჩვენა შესვლის შესაძლებლობა. მაგრამ ზედამხედველმა უთხრა, არ შემიძლიან უფროსის ნებადართვებულად შევიშვათო. ნებლიუდოვი მივიდა უფროსის ოთახის კარებთან, საიდანაც ფორტოპიანოს ხმა მოისმოდა. ეს ყო მობეზრებული ლისტის პიესა, რომელსაც, თუმცა მშვენიერად უკრავდნენ, მაგრამ მხოლოდ ადგილამდე და როცა ამ ადგილამდე მივიდოდა დამკვრელი, თავიდან იწყებდა პიესას და იმეორებდა. კარები თვალშეხვეულობა გოგომ გაუღო. ნებლიუდოვმა ჰკითხა გოგოს, შინ არის უფროსი თუ არაო.

მოსამსახურემ უთხრა, უფროსი შინ არ არისო.

— ჩქარა მოვა?

ფორტოპიანოს ხმა ისევ შეწყდა და ეღრიალითა და ეშხით განემორდა მოჯადოებულ ადგილამდე.

— წავალ და ვიკითხავ.

გოგო წავიდა.

უცბად ფორტოპიანოს ხმა შესწყდა და მოისმა:

— უთხარით, რომ არ არის და დღეს არ მოვა-თქო. სტუმრად არის წასული თქო... რას ჩაგვაცივდნენ, რა ამბავია? — მოისმა კარებიდან ქალის ხმა და ისევ ახმაურდა ფორტოპიანო, მაგრამ უცბად შესწყდა და სკამის განძრევის ხმა მოისმა. უთუოდ გაჯავრებულ პიანისტ ქალს უნდოდა თვითონ მიეცა შენიშვნა უდროვოდ მოსულ მნახველისთვის...

— მამა სახლში არ არის, — გაჯავრებით წარმოსთქვა კაბინეტიდან გამოსულმა გამხდარმა ქალმა, რომელსაც თმა აბურღვნიდა და სიგამხდრისაგან თვალის გარშემო ალაგი დაღურჯებული ჰქონდა. დაინახა თუ არა კარგად გამოწყობილი ახალგაზრდა კაცი, უცბად მორბილდა. — შემობრძანდით... რა გნებავთ?

— ტუსალის ნახვა მინდა; ნებართვის ბარათიცა მაქვს ბრალმდებლისაგან.

— მე არაფერი არ ვიცი, მამა სახლში არ არის. შემობრძანდით, გეთაყვა, — ისევ მიიწვია მან ნებლიუდოვი. — თუ გნებავთ, თანაშემწეს მიმართეთ, ახლა კანტორაშია და იმას მოელაპარაკეთ. რა გვარი ბრძანდებით?

— გმადლობთ, — უთხრა ნებლიუდოვმა და მის უკანასკნელ კითხვაზე პასუხი არ მიუცია, ისე გამობრუნდა უკან.

ჯერ არც-კი გამოსულიყო ნებლიუდოვი, რომ ისევ გაისმა ფორტოპიანოს მზიარული ხმა, რომელიც არც ადგილს, სადაც უკრავდნენ, და არც დამკვრელის დაღონებულს სახეს სრულიად არ შეეფერებო-

და. სატუსალოს ეზოში ნებლიუდოვი შეზღვა გრძელ-უტყველ-ოფიცერს და თანაშემწე იკითხა. თვით ეს ოფიცერი იყო თანაშემწე, მან აიღო ბარათი, დააბედა ზედ და უთხრა, ეს ბარათი მეორე სატუსალოს სახელზეა აღებული და ამ ბარათით აქ შეშვება არ შემოდის. თან დაგვიანებულიც არის, ხვალ მობრძანდითო, — უთხრა მან.

— ხვალ 10 საათზე ყველას აქვს ნახვის ნება და თქვენც მობრძანდით. უფროსიც შინ იქნება. მაშინ საზოგადო ოთახში გექნებათ ნახვის ნება, თუ უფროსი ნაბას მოგცემთ, კანტორაშიაც შეიძლება.

ამ გვარად ნებლიუდოვმა ვერ მოახერხა ამ დღეს მასლოვას ნახვა და სახლში დაბრუნდა. ძალიან აღელვებული იყო. გზაში გაახხენდა ბრალმდებელთანა და ციხის უფროსთან ლაპარაკი. მეტად აღელვებდა ის, რომ მასლოვას ნახვა უნდოდა, რომ ბრალმდებელს გაუმეღავენა თავისი განზრახვა, რომ ორ სატუსალოში იყო და მაინც ვერა ნახა. სახლში მისვლისათანავე მონახა დიდის ხნის ხელუბლებელ დლიურის რეველი და შემდეგი ჩასწერა შიგ: „ორი წელიწადია, რაც დლიური არ მიწერია და ვფიქრობდი, თავის დღეში არ დაებრუნებოდი ამ ბავშვობას. მაგრამ ეს ბავშვობა კი არ იყო, ეს იყო ჩემ თავთან ბაასი. ბაასი იმ ღვთაებრივ მე-სთან, რომელიც სცხოვრობს ყოველ ადამიანში. ამ ჩემ მე-ს მუდამ ეძინა და არ შემეძლო ბაასი მასთან. გამოაღვიძა იმ არა ჩვეულებრივმა შემთხვევამ, რომელიც 28 აპრილს მოჰხდა სასამართლოში, სადაც მე ნაფიც მსაჯულად ვიყავი. იქ ბრალდებულთა სკამზე დავინახე კატო, ის კატო, რომელიც მე სასტიკათ მოვატყუე, გავრყენი, ფეხ ქვეშ გავთელე და მერე, როგორც უბრალო ჩვარი, ისე გადავაგდე. სხვების გაუგებრობითა და ჩემის შეცდომით იმას კატორღა გადაუწყვიტეს. მე ახლა ვიყავი ბრალმდებელთან და მერე სატუსალოში. იქ არ შემიშვეს, მაგრამ ყოველსავე ღონეს ვიხმარ ვინახულო, პატიება ვთხოვე და რითიმე გამოვისყიდო ჩემი დანაშაული, თუ გინდ მის ცოლად შერთვით. ღმერთო შემეწყიდო ძალიან კარგად და მზიარულად ვარ“.

XXXVII

მასლოვამ დიდხანს ვერ დაიძინა იმ ღამეს. იწვა ტახტზე თვალვ-დაკეცილი და ფიქრებით გატაცებული კარებს მისჩერებოდა.

ჭეჭრობდა თავის მომავალ ცხოვრებაზედ კატორღაში. გადასწყვიტა, არას ვზით არ გაჰყოლოდა ცოლად სახალინზე ვინმე კატორღელ-თავანს და როგორმე სხვაფრივ მოეწყო საქმე, ან რომელსამე უფროსთან ეცხოვრა, ან მწერალთან, ან ზედამხედველთან. ისინი ხომ ძალღებვივით სულ-წასულნი არიან ამისთანებში. „მხოლოდ უნდა

ესკადო არ გაეხდებოდა და სილაძეზე შემოიჭრა, თორემ დავილუპებოდა. მოაგონდა, როგორ უყურებდნენ სასამართლოში, მოაგონდა, როგორ ლაშქარში სატუსალოში მისულმა ბერტამ, რომ ის სტუდენტი, რომელსაც უყვარდი, როცა კიტაევასთან ცხოვრობდი, მოვიდა ჩვენთან და გიკითხაო, და როცა გაიგო შენი ამბავი, ძალიან დალონდაო. მოაგონდა ქერა ქალი და იმასთან ჩხუბი და შეეცოდა; მოაგონდა მეპატრონე, რომელმაც ერთი ბულკი უფულოდ უთავაზა. ბევრი რამ მოაგონდა, მხოლოდ ნებლიუდოვი კი არ გახსენებია. ეს საშინელი წყლული ძნელი ხელსახლეები იყო. ნებლიუდოვის ხსენება სადღაც კუნჭულში იყო მიმალული, მიფერფლილი. თითქმის სიზმარშია ერთხელ არ უნახავს ნებლიუდოვი. ახლა სასამართლოში ვერ იცნო, არა იმიტომ, რომ წინად ახალგაზრდა, პატარა ახლად ამწვანებულ უღვაშებიანი, წვერ-მოპარსული, სამხედრო ტანისამოსში იყო და ახლა კი შებედილობით ახალგაზრდა აღარ იყო და წვერიც მოეშვა, არამედ იმიტომ, რომ თავის დღეში არ უფიქრნია იმაზე. ყველა თავის წარსული დამარბა იმ საშინელ ბნელ ღამეს, როცა ნებლიუდოვი ლაშქრიდან დაბრუნდა და დეიდებთან არ შემოიარა.

დეიდები მოუთმენლად ელოდნენ ნებლიუდოვს, მაგრამ მან დეიდებთან აცნობა, რომ ვერ შემოვივლიო, რადგან დანიშნულ ვადაზე უთუოდ უნდა პეტერბურგში მივიდეთ. როცა ეს გაიგო კატომ, რკინის გზის სადგურზე წავიდა მის სანახავად. მატარებელი ღამის ორ საათზე უნდა მოსულიყო. კატომ მოასვენა ქალბატონები, გაიყოლია თან მზარეთელ დედაკაცის გოგო მაშო და გააქანდა სადგურისაკენ.

შემოდგომის ბნელი და ქარიშხალიანი ღამე იყო. წვიმა ხან კოკიპირულად ასხამდა და ხან გადაიღებდა. ისე ბნელოდა, რომ გზა სრულიად არა ჩანდა და, თუმცა კატომ კარგად იცოდა გზა, მაგრამ შინც აერია; მივიდა პატარა სადგურზე, სადაც მატარებელი მხოლოდ სამ წუთს ჩერდებოდა. კატო მისვლისათანავე გავიდა ბაქანზე და პირველი კლასის ვაგონში დაინახა ნებლიუდოვი. ხავერდის სავარძელში ორი ოფიცერი იჯდა და ქალაქს თამაშობდნენ. სარკელის ახლო მაგიდაზე სანთელი ენთო. ნებლიუდოვი, თეთრ კურტკაში გამოწყობილი, სავარძლის ხელზე წამოკეპებულყო და რაღაზედაც იცინოდა. იცნო თუ არა კატომ, გათოშლის ხელით სარკმელში დაუკაუნა, მაგრამ ამ დროს გაისმა მესამედ ზარის ხმა და მატარებელიც დაიძრა, ჯერ ერთი ვაგონი, მერე მეორე და იმათ დანარჩენებიც მიჰყვა. ერთი მოთამაშეთაგანი წამოდგა და ქალაქდებოთ ხელში მოადგა სარკმელს. ამ დროს დაიძრა ის ვაგონიც, რომელთანაც კატო იდგა. კატო გაჰყვა გვერდით და სარკმელს თვალს

არ აშორებდა. ოფიცერს უნდოდა სარკმლის გაღება, მაგრამ ვეღარ გზით ვერ მოახერხა. ნებლიუდოვი წამოდგა და თვითონ დაუწყო გაღება. მატარებელმა სიარულს უმატა და, რომ არ ჩამორჩენილიყო, კატო სირბილით მისდევდა. მატარებელმა უფრო მოუჩქარა და სარკმელიც გაიღო. ამ დროს კატოს ხელი ჰქრა კონდუქტორმა და შეხტა ვაგონზე. ის ჩამორჩა ვაგონს, მაგრამ რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, მაინც გარბოდა ბაქანის სველ ფიცრებზე. ვათავდა ბაქანი და კატომ ძლივს შეიმაგრა თავი, რომ არ დაეცმულიყო. გარბოდა, მაგრამ პირველ კლასის ვაგონი წინ წავიდა და ახლა კარგა შორს იყო. მის ახლა ახლა მეორე კლასის ვაგონები გარბოდა, შემდეგ უფრო ჩქარა გაიბრძინა მესამე კლასის ვაგონებმა. მასლოვამ სირბილს უმატა; როცა უკანასკნელმა ვაგონმა გაიბრძინა, კატო კარგა შორს იყო სადგურიდან და ისეთის ძლიერებით დაეჯახა ქარი, რომ თავსახვევი მოსტაცა, მაგრამ მაინც არ შეჩერებულა და გარბოდა.

— დეიდა, მიხაილოვნა! — გაჰკიოდა პატარა გოგო და ძლივს მისდევდა: — თავსახვევი დაჰკარგეთ.

კატო შეჩერდა, იტაცა თავში ხელები და განწირულის ხმით აქვითინდა.

— წავიდა! — შეჰკივლა კატომ.

„ის გაბრწყინებულ ვაგონში, რბილ ხავერდის სავარძელში ზის, სევამს, თამაშობს, ხუმრობს და მე-კი აქ, ამ ტიალ ალაგას, ქარსა და წვიმაში ვდგევარ და ვსტირი“, — გაიფიქრა მან, იქვე ჩაჯდა და ისეთის საზარელის ხმით დაიწყო ქვითინი, რომ გოგოს შეეშინდა და მოეხვია.

— დეიდა, წავიდეთ სახლში.

„მატარებელი გამოივლის — ვაგონებს ქვეშ ჩავევარდები, მორჩა და ვათავდა“, — ჰფიქრობდა კატო და გოგოს პასუხს არ აძლევდა. ამ დროს მის მუცელში ბავშვმა გაიჩურჩუნა. უცბად ყველა ის, რაც ერთის წუთის წინად სტანჯავდა და სიცოცხლე შეუძლებლად მიაჩნდა, და ის მოსაზრება, რომ თავის სიკვდილით შური ეძია, საღდაც გაჰქრა. კატო დამშვიდდა, წამოდგა, დაიხურა თავსახვევი და შინისკენ წავიდა.

დაბრუნდა სახლში საშინლად დაქანცული და მთლად ტალახში ამოვანგლული. ამ დღიდან მოხდა ის ცვლილება, რომელმაც კატო დღევანდელ მდგომარეობამდე მიიყვანა. ამ საზარელ ღამის შემდეგ მან უარპყო ღვთის რწმენა. წინად სწამდა ღმერთი, სწამდა კეთილი და ისიც, რომ ხალხსაც სწამს ერთიცა და მეორეცაო, მაგრამ ამ საზარელ ღამის შემდეგ კი დარწმუნდა, რომ არავის არა სწამს-რა და,

რასაც ღმერთსა და მის კანონებზე ლაპარაკობენ, სულ ტყუილი და დიდი უსამართლობაა. ნებლიუდოვმა ხომ ფეხ-ქვეშ გასთელა მისი უმანკო პატიოსნება და შორს გადაისროლა. ნებლიუდოვი ყველაზე უკეთესი იყო მისთვის, მაშასადამე, დანარჩენები უარესები უნდა ყოფილიყვნენ, რადგან, რაც შეემთხვა, ნათლად ამტკიცებდა ყოველსავე ამას. ყველანი, ქალი თუ კაცი, რომელთანაც-კი საქმე ჰქონდა — ქალები კდილობდნენ ფული დაეტყუებინათ, ხოლო კაცები, მოხუცთემის უფროსიდან დაწყებული, სატუსალოს ზედამხედველამდე, ისე უყურებდნენ, როგორც სიამოვნების საგანს, რომლითაც შეიძლებოდა ვნებათა ღელვის დაკმაყოფილება. არავისთვის სხვა არა არსებობდა რა ქვეყანაზე; რომ ეს ასე იყო, უფრო მტკიცედ დაარწმუნა მოხუცმა მწყირალმა, რომელსაც კატო დაუმეგობრდა ერთის წლის თავისუფალ ცხოვრების შემდეგ. ის პირდაპირ ეუბნებოდა, ეგ არის პოეზიაცა და ესტეტიკაცაო, მაგაშია მთელი ბედნიერებაო.

ყველა მხოლოდ თავის ბედნიერებისა და კმაყოფილებისათვის სცხოვრობდა და ყოველი სიტყვა ღმერთსა და კეთილ საქმეზე მტკნარი სიტყუე იყო. თუ როდისმე დაფიქრდებოდა და დიეკთხებოდა თავის თავს, რატომ არის ასე მოწყობილი ქვეყანა, რომ ყველა ერთი მეორის დაჩაგვრას სცდილობს და ყველა იტანჯებაო, გადაწყვეტილი ჰქონდა მოეშორებინა თავიდან ეს ფიქრი და გართობილიყო როგორმე. ასე ამბობდა, მოწყინდება — პაპიროსს მოესწვე, გადაეკრავ კიდევ და, მორჩა — გათავდა, ყოველივე გაივლისო.

XXXVIII

მეორე დღეს, კვირას, დილის ხუთ საათზე, როცა ქალების განყოფილების დერეფანში გაისმა ჩვეულებრივი სტეენა ნიშნად ადგომისა, კარაბლიოვამ გააღვიძა მასლოვა.

„საკატორლე“ — ვალვიძების უმაღლეს გაუღელვა მასლოვას ფიქრმა, თვალები მოიფშენიჭა და უნდოდა ისევ მიწოლილიყო და დაეძინა, მაგრამ ჩვეულებრივმა შიშმა სძლია ძილს; წამოდგა, ფეხთ მოიკეცა და აქეთ-იქით მზერა დაიწყო. გარდა ბავშვებისა, ქალები ყველანი წამოდგენ, ბავშვებს კი ჯერ ისევ ეძინათ. არაყის გამყიდავი ვაჭარი დედაკაცი წამოდგა და ფრთხილად გამოაძრო ბავშვს ქვეშიდგან ხალათი. თეოდოსიას ბავშვი ეჭირა ხელში და ნახის ხმით ნანინას ეუბნებოდა. ბავშვის დედა ღუმელთან იჯდა და მჭერებს ამრობდა ცეცხლზე. ჭლექიანს გულზე ხელი ეტაცნა და საშინლად აბველებდა. ქერა დედაკაცი პირალმა იწვა და არხეინად უამბობდა სიზმარს მეზობლებსა. ბებერი დედაკაცი, რომელიც ცეცხლის წაქიდების თაო-

ბაზე იყო დაქერილი, იდგა ხატის წინა და ბუტბუტებზე სიტყვებს. დაიკვნის ქალი ჯერ კიდევ ვერ გამოკვეთილიყო ძილისაგან, ტახტზე წამოძგდარიყო და გაშტერებული აქეთ-იქით იყურებოდა. ხოროშავცა შავ თმას იწეწავდა.

მოისმა დერეფანში ფეხის ხმა ფლოსტებითა თუ ქოშებით მომავალისა. დაიხარუნა კლიტემ და ოთახში შემოვიდა ორი ტუსალი „პარაშნიკები“ კურტკებით და მოკლე ნაცრის ფერ შალვრებითა, აიღეს მყრალი კასრი და გაიტანეს კარებში. ქალები გამოვიდნენ დერეფანში პირის დასაბანად. პირის ბანაზე ჩხუბი მოუვიდათ ქალებს ქერა ქალთან, რომელიც სხვა კამერიდგან გამოვიდა. შეიქნა ერთი ყვირილი და ლანძღვა-გინება.

— კარცერი ხომ არ მოგინდათ? — დაიღრიალა ზედამხედველმა და ისე მაგრად დაჰკრა ქერას სქელ ბეჭებზე გაშლილი ხელი, რომ მისი ტყლაშუნი ნთელმა სატუსალომ გაიგონა. — მეორედ აღარ გავიგონო შენი ხმა, თორემ ვაი შენი ბრალი!

— რაო, სისხლი აგიდღლდა, ბებერო? — შეეპასუხა ქერა, რადგან ზედამხედველის ასეთი ქცევა ხუმრობად შიილო და აღერსი უფრო ეგონა.

— აბა, ჩქარა: წაეთრიეთ წირვაზე.

მასლოვამ თმის დეარცხნაც ვეღარ მოასწრო, რომ უფროსიც შემოვიდა თავის ნზლებლებით ტუსალების შესამოწმებლად.

— შემოწმება! — დაიძაბა ზედამხედველმა.

მეორე კამერიდგან გამოვიდნენ სხვა ტუსალი ქალები და ჩამწყრივდნენ ორ რიგად დერეფანში. ყველანი გადაითვალეს.

შემოწმების შემდეგ შემოვიდა ზედამხედველი ქალი და ყველანი ეკლესიაში წაიყვანა. მასლოვა და თეოდოსია შუაში იდგნენ, მათ გარშემო ას ტუსალ ქალამდე იდგა სხვა-და-სხვა კამერებიდან. ყველანი თეთრის კაბებით იყვნენ გამოწყობილნი, გარდა რამდენისამე ღედაკაცისა, რომლებიც საკუთარ გძელ კაბებით იყვნენ. ისინი თავის ნებით მიჰყვებოდნენ თავიანთ ქმრებს. ისმოდათ ფეხის ხმა ამოდენა წულეზიანის ხალხისა, ლაპარაკი და ხან სიცილ-ხარხარი. გზაში მასლოვამ მოჰკრა თვალი თავის მტერს ბოჩკოვას და თედოსიას ანიშნა ხელით. როცა ეკლესიის კარებს მიადგნენ, ქალები გაჩუმდნენ და მოკრძალებით შევიდნენ ჯერ კიდევ ცარიელ, გაბრწყინებულ ეკლესიაში. დიდის დავიდარბის შემდეგ, როგორც იყო, ჩამწყრივდნენ მარჯვნივ. მათ შემდეგ შემოვიდნენ ტუსალი კაცები და ჩამწყრივდნენ მარცხნივ.

სატუსალოს ეკლესია ახალი აგებული იყო. ერთ მდიდარ ვაჭარს რამდენიმე ათი ათასი დაეხარჯა და მშენიერად მოეწყო იგი.

რამდენსამე ხანს ეკლესიაში სრული სიჩუმე იყო, მხოლოდ ხველა, ბავშვების ტირილი და ბორკილების ჩხარუნი არღვევდა სიჩუმეს. მაგრამ ტუსალები უცბად შეინძრნენ, ერთი მეორეს მიეჯახენ და გზა გაარღვიეს. შემობმანდა სატუსალოს უფროსი და დადგა ყველაზე წინ.

XXXIX.

დაიწყო წირვა.

წირვა გამოიხატებოდა იმაში, რომ მღვდელმა ჩაიკცა რაღაც უმსგავსი ფარჩის ტანისამოსი, სკრიდა და აწყობდა ლამბაქზე პურს და შემდეგ ჰყრიდა ღვინიან თასში, თან რაღაც ლოცვას და სახელებს ამბობდა. დიაკვანი ჯერ განუწყვეტლივ კითხულობდა და შემდეგ გალობდა ტუსალებთან ერთად. ისე გაბმით კითხულობდა და გალობდა, რომ ისედაც გაუგებარ ლოცვას და საგალობელს ძნელად გაიგებდა ადამიანი. ლოცვის შინაარსი უმთავრესად შეეხებოდა ხელმწიფე იმპერატორის და მისი ოჯახობის კეთილდღეობას. ამის წესსახებ ჯერ წარმოისთქვამდნენ ლოცვას მუხლზე ჩოქვით. [დიაკვანმა ბუტბუტით და ყოველგვარ გაუგებარ ენით წაიკითხა წრამდენიმე სტრიქონი მოციქულთა ცხოვრებიდან, ხოლო მღვდელმა ფრიალ მკაფიოდ წაიკითხა ადგილი მარკოზის სახარებიდან, სადაც ნათქვამი იყო თუ როცა ქრისტე აღსდგა, მანამ ზეცაში გაფრინდებოდა და თავის მამის მარჯვენა მხარზე დაჯდებოდა, ჯერ გამოეცხადა მარიამ მაგდალინელს, რომლისაგანაც მან განდევნა შვიდი ეშმაკი და შემდეგ თერთმეტ მოციქულს და როგორ უბრძანა მათ ექადავნათ სახარება ყველა სულდგმულისათვის, თანაც გამოეცხადა, რომ ის, ვინც არ ირწმუნებს—დაიღუპება, ხოლო ვინც ირწმუნებს გაინათლება—თავს დაიხსნის და გარდა ამისა მას შეეძლება ეშმაკების განდევნა, შეეძლება ხელის შეხებით ადამიანების განკურნება ავადმყოფობისგან, ილაპარაკებს ახალი ენით, შეეძლება გველის დამორჩილება, თუ შესვამს შხამს არ მოკვდება და დარჩება ჯანსაღად.

წირვის შინაარსი ასეთი იყო, რომ მღვდლის მიერ ღვინიან თასში ჩაყრილი პურის ნამტკრევეები ლოცვების შემდეგ გადაიქცეოდა ღვთის ხორცად და სისხლად. თუმცა ზევითგან გადაცმული ფარჩის ტომარა ხელს უშლიდა, მაგრამ მღვდელი ორივე ხელს ზევით ასწევდა და ასე ეჭირა, შემდეგ დაუშვებდა მუხლებზე და ჰკოცნიდა მაგიდას და რაც იყო ზედ. უმთავრესი მოქმედება იყო ის, როდესაც მღვდელი ორივე ხელით ხელის შესაწმენდს, ზომიერად და წყნარად უქნევდა ლამბაქს და ოქროს თასს, ფიქრობდნენ, რომ ამ დროს პურისა და ღვინისაგან კეთდება სისხლი და ხორცი და ამიტომ წირვის ეს ნაწილი სრულდებოდა დიდის ამბით.

ყოვლად წმინდისა, ქალწულისა ჩვენისა მღვთის მშობლისაა ხმა მალა დაიძახა მღვდელმა და გუნდმა ხმა მალა შეჰკლალა და გლოზა, რომ ძრიელ კარგია ვადიდოთ ის, რომელმაც დაჰბადა ქრისტე, არ დაარღვია ქალწულობა, ქალიშვილი მარიამი, რომელიც ამისთვის ღირსია დიდი პატივისცემის, ვიდრე ვილაკ ქერუბიმები და სერაფიმები. ამის შემდეგ ფიქრობდენ, რომ გარდაქმნა-მოხდა, მღვდელი იღებდა ხელსაწმენდს ლამბაქიდან, შუათანა ნაწილს ოთხად სჭრიდა, შემდეგ ღვინოში სდებდა და შემდეგ პირში. ასე ფიქრობდენ, რომ მან შესჰამა ღვთის სხეულის ნაწილი და დალია ერთი ყლაპი მისი სისხლი. შემდეგ მღვდელმა გასწია ფარდა, გააღო შუა კარები, ხელში აიღო მოოქრული თასი, გამოვიდა შუა კარებში და მიიწვია მსურველნი ეკამათ ღვთის ხორცი და სისხლი, რომელიც თასში იყო. მსურველი რამდენიმე ბავშვი აღმოჩნდა.

მღვდელმა წინასწარ ბავშვებს სახელები გამოჰკითხა, ფრთხილად ჩაჰყო კოვზი თასში, ამოიღო იქიდან ღვინო და პური და ჩაასხა პირში ბავშვებს, ამ დროს დიაკონი ბავშვებს პირს უწმენდდა და მზიარული ხმით გალობდა, რომ ბავშვები სჰამენ ღვთის ხორცს და სისხლს. შემდეგ მღვდელმა წაიღო თასი გაფიცრულ კედელს იქით, ხარბად დაეწაფა თასს, დალია, რაც ღვინო იყო იქ, შესჰამა დარჩენილი პური, უღვაშები შეისრუტნა, პირი მოიწმინდა და მზიარული სახით, ახალი წაღების კრაქუნით გამოვიდა კედელს აქეთ.

ამით დასრულდა მთავარი ქრისტიანული წირვა. მაგრამ რომ უბედურ ტუსაღებისათვის ნუგეში ეცა, მღვდელმა ჩვეულებრივ წირვას კიდევ განსაკუთრებული რამ მიუმატა. ეს განსაკუთრებული წირვა შესდგებოდა იმაში, რომ მან დაიჩოქა გამოქრილ და მოოქრულ (შავი პირის სახით და შავი ხელებით) იმ ღვთის წინაშე, რომელიც მან სჰამა და, რომელიც განათებული იყო თაფლის სანთლებით და დაიწყო უცნაური ხმით თითქოს გალობით და თითქოს წარმოთქმით შემდეგი სიტყვები: „უტკბესო იესო, დიდება მოციქულთა, ტანჯულგვებულთა დიდებაე, ყოვლად ძლიერო მეუფეო. შეგვიწყალებნ ჩვენ, ლოცვით“ და სხვა.

ამით გაათავა მან, პირველად გადაიწერა, მიწამდე თავყვანი სცა და ყველამ ეს გაიმეორა. თავყვანს სცემდა ციხის უფროსი, ზედამხედველები, ტუსაღები და ზემოდ აბრაზუნდა ბორკილები. ანგელოზთა შემქმნელო და ძალთა მეუფეო“ განაგრძო მღვდელმა: „იესო მშვენიერო, ანგელოსთა საკვირველებაე, იესო ძლიერო, მშობელთა მხსნელო, იესო უტკბესო, პატრიარქთა სადიდებელო, იესო დიდებულო, მეფეთა გამძლიერებელო, იესო უკეთილესო, წინასწარმეტყველთა აღმა-

სარულბელო, იესო უწყყნარესო ბერ-მონაზონთა სიხარულთა მით დაათავა მღვდელმა და ცალ მუხლზე დაიჩოქა. გუნდმა იგალობა უკანასკნელი სიტყვები „იესო ძე ღვთისაჲ შეგვიწყალენ ჩვენ“. ტუსალები ეცემოდენ და დგებოდენ და ძალზე არაჩხუნივდენ ბორკილებს, რომლებსაც ძალზე გაეხეხა მათი გამბდარი ფეხები.

ასე გაგრძელდა დიდხანს. ჯერ მიდიოდა ქება, რომელიც თავდებოდა სიტყვებით „შეგვიწყალენ ჩვენ“, შემდეგ ისევ ქება და თავდებოდა „აილილუ“ით. ტუსალებიც პირჯვარს იწერდენ, თავჯანს სცემდენ ყოველ შეწყვეტის დროს, და ბოლოს თავისუფლად ამოისუნთქეს, როცა მღვდელმა დახურა წიგნი და წავიდა კედელს იქით. კადვე დარჩენილი იყო ერთი უკანასკნელი მოქმედება, რომელიც იმაში გამოიხატებოდა, რომ მღვდელმა აიღო მაგიდიდან მოოქრული ჯვარი და გამოვიდა შუა ეკლესიაში. ჯერ მივიდა ჯვართან და ემთხვია ციხის უფროსი, შემდეგ ზედამხედველები, შემდეგ ჯიქაობით მივიდენ ტუსალები. მღვდელი ციხის უფროსს ებაძებოდა და მისულ ტუსალებს ჯვარს და თავის ხელს ხან პირში სჭრიდა და ხან ცხვირში, ტუსალები ცდილობდენ ეკოცნათ ჯვრისა და მღვდლის ხელისთვის. ასე ვათავდა ქრისტიანული წირვა, რომელსაც ასრულებდენ შეცდომის ძმათა სანუგეშებლად და დასარიგებლად.

XL.

არც ერთს იქ დამსწრეთაგანს მღვდლიდან და ციხის უფროსიდან დაწყებული და მასლოვას ქალით ვათავებულნი აზრად არ მოსდიოდა, რომ, იმ იესომ, რომლის სახელსაც არა ერთხელ ქშიტინით იმეორებდა მღვდელი, ქებას ასხამდა მას საოცარი სიტყვებით—აკრძალა ის, რაც იქ ხდებოდა. აკრძალა არა მარტო უაზრო მრავალსიტყვიანობა და მღვდლების ჯადოსნობა პურზე და ლენიოზე, არამედ გადაჭრით აუკრძალა ერთ ხალხს ეწოდებინა მასწავლებელი მეორე ხალხისთვის, აუკრძალა ლოცვა ეკლესიებში, უბრძანა ელოცათ ყველას განკერძოებით, აკრძალა თვით ეკლესიები, სთქვა რა, რომ მოვიდა მათ დასანგრევად და, რომ ლოცვა უნდა არა ეკლესიებში, არამედ აღჭურვილიყვენ ქეშმარიტებით; უმთავრესად აკრძალა არა თუ ადამიანთა გასამართლება და მათი დატუსალება, ტანჯვა, შერცხვენა, წამება, როგორც ეს იქ ხდებოდა, არამედ აკრძალა ყოველივე ძალმომრეობა ადამიანებზე, სთქვა რა, რომ ის მოვიდა ტყვეთა განსათავისუფლებლად.

არც ერთ იქ დამსწრეთაგანს აზრად არ მოსდიოდა, რომ რაც იქ მოხდა ეს ყველაფერი იყო შებილწვა და მასხარად ავდება იმ ქრი-

სტესი, რომლის სახელითაც ყველაფერი ეს კეთდებოდა. არავის აზრად არ მოსდიოდა, რომ ის მოოქრული ჯვარი ემაღის მედალიონით ბოლოზე, რომელიც მღვდელმა გამოიტანა და უწვდიდა ხალხს საკოცნელად, იყო იმ სახრჩობელას გამოხატულება, რომელზედაც აწამეს ქრისტე, რადგან მან აკრძალა ის, რაც ახლა აქ ხდებოდა. არავის აზრად არ მოსდიოდა, რომ ის მღვდლები, რომლებსაც წარმოდგენილი აქვთ, რომ პურისა და ღვინის სახით ისინი სკამენ ქრისტეს ხორცს და სვამენ მის სისხლს, ნამდვილათ სკამენ მის ხორცს და სვამენ მის სისხლს არა პურის ნატეხების და ღვინის სახით, არამედ მით, რომ ისინი არა თუ აცდუნებენ „უმცირესთა მათ“, რომელთანაც ქრისტე იყო იგივე, არამედ ხელიდან აკლიან მათ უდიდეს სიკეთეს და უსასტიკესად სტანჯავენ და მით ხალხს უმაღავენ იმ სიკეთეს, რომელიც მან მოგტანა.

მღვდელი დამშვიდებული სინდისით აკეთებდა იმას, რასაც აკეთებდა, რადგან ბავშვობიდან ის ისე იყო აღზრდილი და ისე სწამდა, რომ ეს არის ერთადერთი ჭეშმარიტი სარწმუნოება, რომელიც სწამდა ყველა წინად მცხოვრებ წმინდა ხალხს და ეხლაც სწამს სასულიერო და საერო მთავრობას. მას სწამდა ის კი არა, რომ პურისაგან შეიქმნა ხორცი, რომ სასარგებლოა სულისათვის ბევრი სიტყვები, ან რომ მან მართლა შესკამა ღმერთის ნაწილი, არამედ სწამდა ის, რომ უნდა ეწამა ეს სარწმუნოება. უმთავრესად ამ სარწმუნოებაში ამტკიცებდა მას ის, რომ ამ სარწმუნოების სამღვდლო წესების ასრულებისათვის 18 წელიწადია რაც შემოსავალს ღებულობდა და მით ინახავდა თავის ოჯახს, ვაეს გიმნაზიაში და ქალს სასულიერო სასწავლებელში. ასევე და უფრო მტკიცედ სწამდა დიაკვანს, რადგან მან სრულიად დაივიწყა ამ სარწმუნოების დოღმატები, იცოდა მხოლოდ, რომ უბრალო დააკაფისტით პარაკლისისთვის, შესანდობისთვის არის განსაკუთრებული თასები, რომელსაც ნამდვილი ქრისტიანები სიამოვნებით იხდიან და ისიც ვალობდა და ვალობდა სრული დარწმუნებული, რომ ეს საჭირო იყო, როგორც დარწმუნებული ჰყიდიან შეშას, ფქვილს და ქართოფილს. ციხის უფროსს და ზედამხედველებს თუმცა არაფერი გაეგებოდათ ამ სარწმუნოების დოღმატების, და არ ესმოდათ რა ხდებოდა ეკლესიაში, მაგრამ მაინც სწამდათ, რომ უსათუოდ უნდა ერწმუნებიათ ეს სარწმუნოება, რადგან ის სწამდათ უმაღლეს მთავრობას და თვით მეფეს. გარდა ამისა, თუმცა ბუნდოვნად (ისინი ვერას ვზოთ ვერ ახსნიდენ როგორ ხდებოდა ეს), მაგრამ მაინც გრძნობდენ, რომ ეს სარწმუნოება ამართლებდა მათ სასტიკ სამსახურს. ციხის უფროსი ისეთი კეთილი გულის პატრონი

იყო, რომ მას ისე სიცოცხლე არ შეეძლო უკეთეს ამ სარწმუნოებას არ დაეყრდნობოდა და იქიდან ხსნას არ გამოელოდა. ამიტომ ის გაუნძრევლად იდგა, გულმოდგინეთ ლოცულობდა, თავყვანს სცემდა და პირჯვარს იწერდა და ცდილობდა ღმობიერი სახე მიეღო, როცა „ქერობიმი“ ვალობას იწყებდნენ. და როდესაც დაიწყეს ბავშვების ზიარება, წამოვიდა წინ და თავის ხელით აიყვანა ბავშვი, რომელსაც აზიარებდნენ და დაიჭირა.

ტუსალების უმრავლესობას, ცოტანის გამოკლებით, რომლებიც ნათლად ხედავდნენ მთელ ამ სიყალბეს და მოტყუებას, რომელსაც ახდენდნენ სარწმუნოების ხალხზე და გულში დასცინოდნენ მათ, სწამდა რომ ამ მოოქრულ, ხატებში, სანთლებში, თასებში, სამოსელში, ჯვრებში და წარმოთქმულ გაუგებარ სიტყვებში „უტკბესო იესო“ „შეგვიწყალენ“ არის საიდუმლო ძალა, რომლის წყალობითაც შეიძლება კაცმა ბევრი კარგი რამ შეიძინოს დღევანდელ და მომავალ ცხოვრებაში. თუმცა ბევრმა მათგანმა სცადა ლოცვით, პარაკლისებით და სანთლებით მოეპოებინა ამ ცხოვრების კეთილდღეობა, მაგრამ ვერაფერი მიიღეს, მათი ლოცვები შეუსრულებელი დარჩა, მაგრამ თვითეული მათგანი დარწმუნებული იყო, რომ მარცხი და უბედობა შემთხვევითია და ეს დაწესებულება, არის ფრჩად მნიშვნელოვანი დაწესებულება, რომელიც საჭიროა თუ დღევანდელი არა, მომავალი ცხოვრებისთვის მაინც.

ასე სწამდა მასლოვას ქალსაც. ის, როგორც სხვები წირვის დროს მოკრძალების და მოწყენილობის შერეულ გრძობას განიცდიდა. ის ჯერ იდგა ბრბოს შუა გულში და ვარდა თავისი ამხანაგ ქალებისა ვერავის ხედავდა, ხოლო როცა მისიარებელი ქალები წინ წავიდნენ, ისიც წავიდა თეოდოსიასთან ერთად. მან დაინახა ციხის უფროსი, მის შემდეგ ზედამხედველებს შორის გლეხი წითელ-თეთრი წვერით და ქერა თმით—თეოდოსიას ქმარი, რომელსაც თვალები მიეშტრებოდა ცოლისთვის. აკაფისტის დროს მასლოვას ქალმა ის დაათვალიერა და თან თეოდოსიას ეჭურჩულებოდა, პირჯვარს იწერდა და თავს ჰხრიდა მხოლოდ მაშინ, როცა ყველა ამას შერებოდა.

XLI

ნებლიუდოვი დილით ადრე გამოვიდა სახლიდან. ქუჩაში სოფლიელი გლეხი დადიოდა და უცნაური ხმით გაჰკიოდა:

— რძეე! რძეე! რძეე!

წინა ღამით გაზაფხულის ქუეყნა წვიმა დაუშვა და ყველგან, სადაც-კი ქვედენილი არ იყო, მწვანე ბალახს თავი ამოეყო. ბაღებში ხეები საუცხოვოდ გაფურჩქნულიყო და ათასწრად აყვავებული კეკლუც პატარძალივით მორთულ-მოკახმულიყო. ბაზარში, სადაც ნეხლიუდოვს მოუხდა ვაელა, ხალხი ბუზივით ირეოდა, ზოგი ვაჭრობდა, ზოგი, სხვადასხვა საქონლით დატვირთული, დადიოდა და მუშტარს ეძებდა, რომ დროზე მოეშორებინა თავიდან ბარგი, და ზოგი კიდევ იდგა უსაქმოდ და ცნობის მოყვარეობით ათვლიერებდა სხვადასხვა სავაჭროს.

ტრაქტირების წინ ბევრ ქალსა და კაცს მოეყარა თავი, რომლებიც სხვადასხვა ქარხნიდან იყვნენ, სუფთად ჯამოწყობილნი. ქუჩის დარაჯები, ყვითელის გრებილითა და რვეოლვერებით, თავიანთ ალაგას იდგენ. ბულვარში ბავშვები თამაშობდნენ და მათი აღმზრდელი ქალები დამჯდარიყვენ სკამებზედ და ტკბილად ბაასობდნენ.

ჯერ კიდევ სველ ქუჩაზე ეტლებისა და ცხენის რკინის გზის ვაგონის ხრიგინით ყურთა სმენა აღარ იყო. ქალაქის ყოველის მხრიდან საწინელი ხმაურობა ისმოდა, აშას ბანს აძლევდა ზარების რეკა, რომელიც იწვევდა ხალხს ისეთ წირვაზე, როგორიც ამ დროს ეკლესიაში სრულდებოდა. ხალხი დაიშალა და ეკლესიებისაკენ გაემართა.

მეტლემ მოიყვანა ნეხლიუდოვი ციხის ახლო მოსახვევში.

აქ რამდენსამე ქალსა და კაცს მოეყარა თავი, რომელნიც სატუსალოში შემსვლელნი უნდა ყოფილიყვენ. მარჯვნივ იდგა რამდენიმე დაბალი ხის შენობა და მარცხნივ ორ-სართულიანი ქვეითკირის სახლი რალაც განცხადებით, ციხის ვეებურთელა ქვის შენობა წინ იყო და იქ ჯერ არავის უშვებდნენ. სატუსალოს გარშემო თოფიანი ჯარისკაცები დადიოდნენ და ახლოს არავის აკაჭანებდნენ.

ხის შენობის წინ, კარებთან, იჯდა სატუსალოს ზედამხედველი და ხელში ჩასაწერი წიგნი ეჭირა. მასთან მიდიოდნენ მნახველები, ეუბნებოდნენ იმის გვარს, ვისი ნახვაც უნდოდათ და ისიც სწერდა წიგნში. ნეხლიუდოვიც მივიდა მასთან და დაუსახელა ეკატერინე მასლოვას ქალი. ზედამხედველმა ჩაწერა.

— რატომ არ გვიშვებენ ახლა? — ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

— ახლა წირვა სდგას. გათავდება წირვა და შეგიშვებენ.

ნეხლიუდოვი გამობრუნდა უკან და ხალხში შეერია. ხალხიდან გამოვიდა დაფლეთილ ტანისამოსით, დაჭმუჭნული ქუდითა და ძირ-გამოგდებულ წაღებით სახე დაწითლებული კაცი და გასწია სატუსალოსკენ.

— ჰეი, შენ სად მიძვრები?! — დაუყვირა თოფიანმა ჯირისკაცმა.

აბრაზა ნებლიუდოვი, მაგრამ გაიხსენა რისთვისაც მოდიოდა და არ ამოუღია.

კარებს იქით იყო მოზრდილი ოთახი, პატარა სარკმელით და გახარიხებულ რკინებით. ამ ოთახში ნებლიუდოვი შეამჩნია კუთხეში დიდი ხატი.

ნებლიუდოვი წელის ნაბიჯით მიდიოდა და წინ უშვებდა სხვა მნახველებს. მეტის მეტად აღელვებული იყო. პირველ ოთახიდან გამოსვლის დროს ზედამხედველმა რალაც წაილაპარაკა, მაგრამ ნებლიუდოვი ესე იყო შთანთქმული ფიქრებით, რომ ყურადღება არ მიუქცევია ზედამხედველისათვის და წაეიდა ბქითკენ, საითკენაც უმრავლესობა მიდიოდა, ესე იგი კაცებისა და არა ქალების განყოფილებისაკენ, სადაც ის უნდა შესულიყო.

ნებლიუდოვი ყველაზე ბოლოს შევიდა იმ ოთახში, სადაც ნებადართული იყო ტუსალების ნახვა. პირველი, რამაც თავზარი დასცა, ის იყო, რომ, შეაღო თუ არა კარები, ოთახში ისეთი ყვირილი და ღრიანცელი იდგა, რომ მეორედ მოსვლა ეგონებოდა ადამიანს. მხოლოდ მაშინ გაიგო, რაშიაც იყო საქმე, როცა იმ ბადესთან მივიდა, რომელიც ორად ჰყოფდა ოთახს და რომელსაც, როგორც შაქარს ბუზები, ისე ეხვია ხალხი. ოთახი ორად იყო გაყოფილი ორის რკინის ბადით, რომელიც კერიდან იატაკზე ეშვებოდა. ბადეებს შუა დადიოდნენ ზედამხედველები. ბადეს იქითა მხრიდან ტუსალები იდგნენ და აქეთა მხრიდან—მნახველები; მათ შუა ორი რკინის ბადე იყო ამართული, სამის ადლის სიშორეზე, ასე რომ, არამც თუ რისამე გადაცემა, არამედ პირისახის გარჩევაც კი ძნელი იყო. თითქმის ლაპარაკიც-კი არ შეიძლებოდა, რადგან კარგა ხმა-მალა დაყვირება იყო საჭირო. ორივე მხრით ბადეზე მოკდგარიყვენ ცოლები, მამები, დედები, ბავშვები. ყველა სკდილობდა დაენახა თავისიანი და ეთქვა რამე და ერთი მეორეს უსწრობდა. თვითეული სკდილობდა უფრო მალა დაეყვირა. აი, ეს იყო მიზეზი, რომ საშინელი ღრიანცელი იდგა, როცა ნებლიუდოვი კარები შეაღო და გაშეშდა. ლაპარაკის გარჩევა ყოველად შეუძლებელი იყო. მხოლოდ შეიძლებოდა სახეზე შეეტყო ადამიანს, რას ლაპარაკობდნენ ან რა დამოკიდებულება იყო მოლაპარაკეთა შორის. ნებლიუდოვის ახლო იდგა ბებერი დედაკაცი, რომელიც ძალზედ გაკვირდა ბადეს და ათრთოლებულის ხმით ელაპარაკებოდა გაფითრებულს ახალგაზრდას, ნახევარ თავმოპარსულ კაცს, ტუსალი გულმოდგინეთ უგდებდა ყურს. ბებრის გვერდით ახალგაზრდა კაცი იდგა და თავის ქნევით ყურს უგდებდა გამზდარ, შექალაქებულ ტუსალს. იმის იქით იდგა დაფლეთილ ტანისამოსიანი კაცი

და რაღასაც თავის ქნევითა და სიცილით ამბობდა. მის გვერდში იატაკზე იჯდა ქალი ბავშვით ხელში და მწარედ ქვითინებდა, უთუოდ იმიტომ, რომ პირველად ჰხედავდა ქალარა, თავემოპარსულ და ბორკილებიან ტუსალს. ამ ქალს თავზე ადგა ბანკის მეკარე, რომელსაც ნეხლიუდოვი გამოელაპარაკა, და რაც ძალი და ღონე ჰქონდა უყვიროდა ტუსალს.

ნეხლიუდოვმა ხუთს წუთს დაჰყო ამ ოთახში და საშინელი სეცდა შემოაწვა გულზე, იგრძნო ობლობა სულისა და, თითქოს რაღაც მოსწყდა გულიდანაო, საშინლად ამოიკვნესა.

„დროა შეუდგე საქმეს, რისთვისაც მოვედი, — სთქვა მან თავისთვის, — როგორ მოვიქცე?“ დაიწყო უფროსის ძებნა. ხალხის უკან დაინახა შუათანა ტანის გამზდარი კაცი ოფიცრის ტანისამოსითა და მიჰმართა:

— არ შეგიძლიანთ, მოწყალეო ხელმწიფევე, მიბრძანოთ სად იმყოფებიან ტუსალი ქალები და სად შეიძლება მათი ნახვა? — მორიდებით დაეკითხა ნეხლიუდოვი.

— ქალების განყოფილებაში გნებავთ განა შესვლა?

— დიალ, მე მინდოდა მენახა ერთი ტუსალი ქალი, — თავაზიანად უპასუხა ნეხლიუდოვმა.

— როცა შემოხვედით, მაშინ უნდა გეთქვათ, ვისი ნახვაც გინდოდათ?

— ეკატერინე მასლოვა მინდა ენახო.

— გადაწყვეტილი აქვს სასჯელი თუ არა?

— დიალ, მესამე დღეა, რაც გადაუწყვეტეს, — თავაზიანად უპასუხა ნეხლიუდოვმა, თითქოს ეშინოდა, უფროსი არ გაეჯავრებინა და მით საქმე არ წაეხდინა.

— რაკი ქალების განყოფილებას გნებავთ, მაშ, აქეთ მობრძანდით, — უთბრა უფროსმა, რომელიც ნეხლიუდოვის გარეგანის შეხედულებით დარწმუნდა, რომ ყურადღების ღირსი იყო. — სიღოროვ! — დაუძახა მან გრძელ-ულვაშა მენდლებიან უნტერ-ოფიცერს: — გააციოლეთ ქალების განყოფილებისაკენ.

— ეხლავე!

ამ დროს ოთახში გულის მომკვლელი ქვითინი გაისმა.

ყოველზე უკვირდა ნეხლიუდოვს და, სხვათა შორის, ისიც, რომ თავის მოვალეობად მიაჩნდა უფროსისა და ზედამხედველისათვის მადლობა გადაეხადნა.

ზედამხედველმა გაიყვანა ნეხლიუდოვი დერეფანში და იქიდგან პირდაპირ ქალების განყოფილებაში შეიყვანა.

XLII

როგორც კაცებისა, ეს ოთახიც ორ რკინის ბადით სამად იყო გაყოფილი, მაგრამ კაცებისაზე უფრო პატარა იყო და ისეთივე ყვირილი და ვაი-უშველებელი იღვა შიგ, როგორც კაცების ოთახში. როგორც იქ, აქაც ბადეებს შუა ზედამხედველები დადიოდნენ. ზედამხედველ კაცის მაგიერ აქ—ზედამხედველი ქალი დადიოდა ისეთისავე ფორმის კურტკით, როგორც ზედამხედველ კაცებს ეცვათ. აქაც, როგორც კაცების ოთახში, ბადეს აქეთ-იქით ხალხი ბლომად ეხვია. აქეთა მხრიდან ფერად კაბებში გამოწყობული ქალები და კაცები იდგნენ და იქითა მხრიდან ტუსალი ქალები, ზოგი თეთრის კაბებითა და ზოგიც საკუთარ ტანსაცმელით. ზოგი ფეხზე იდგა და თითის ფრჩხილებზე იყო, რომ დაენახა მოლაპარაკე, და ზოგნი იატაკზე ისხდნენ და ისე ლაპარაკობდნენ.

ტუსალების მხრიდან საშინლად გაჰკიოდა თმა-გაწეწილი ყიზილბაშის ქალი, რომელიც ხელების ქნევითა და ყვირილით ანიშნებდა რაღასაც აქეთა მხარეს მწვანე კურტკიან ყიზილბაშს. ყიზილბაშის გვერდით იჯდა ჯარის-კაცი, რომელიც ტუსალ-ქალს ელაპარაკებოდა. იმას იქით ბადეს მიჰკვროდა ახალგაზრდა გლეხი ქერა წვერულვაშით და ისე გაწითლებულიყო, რომ ცრემლებს ძლივს იმაგრებდა, ელაპარაკებოდა ახალგაზრდა ლამაზ, ცქრიალა ტუსალ ქალს. ეს ქალი იყო თეოდოსია თავისი კმრით. მათ ახლო იდგა ძონძებში გახვეული კაცი და თმა-გაწეწილ პირ ფართე ტუსალ-ქალს ელაპარაკებოდა. შემდეგ ორი ქალი, კაცი, კიდევ ქალი და თვითეული მათგანის პირდაპირ თითო ტუსალი ქალი იდგა. მასლოვა არ იყო მათ შორის. მაგრამ ტუსალ ქალებს უკან იდგა ერთი ქალი და ნებლიუდოვმა მაშინვე იცნო: მასლოვა იყო და გული ისე ძალზე შეუფანცქალდა, რომ საშინლად გაფითრდა და ენა ჩაუვარდა. მივიდა ბადესთან და კარგად შეხედა კატოს. ის იდგა თეოდოსიას უკან და ღიმილით ისმენდა მის ლაპარაკს. დღეს კატო საუცხოვო სანახავი იყო, ნაცრის ფერ ხალათის მაგიერ წმინდა თეთრი კოფთა ეცვა, წელზე კოხტად გადაჭერილი ჰქონდა ქამარი და, როგორც სასამართლოში, შავი ხუჭუქა თმა ჩამოსცვეწნოდა და ამშვენებდა მისს კაკლუს სახეს.

„ახლა გადაწყდება ყოველივე.—ჭფიჭრობდა ნებლიუდოვი:—როგორ დავუძახხო? ან იქნება თვითონ მოვიდეს!“

მაგრამ ის არ მოდიოდა: ელოდა კლარას და ვერ წარმოედგინა, თუ ის კაცი მასთან იყო მისული.

— თქვენ ვინა გნებავთ?— უთხრა ნებლიუდოვს ზედამხედველმა ქალმა, რომელიც ბადებს შუა დადიოდა.

— ეკატერინე მასლოვა, — ძლივს წამოიღულულა ნებლიუდოვმა.

— მასლოვა! შენთან არის, — დაიყვირა ზედამხედველმა ქალმა. მასლოვამ თავი მალლა აიღო და მტკიკე ნაბიჯით გამოსწია ბადისკენ, მოადგა ბადეს და გაკვირვებით დაუწყო ცქერა ნებლიუდოვს, რაკი ვერ იცნო.

მაგრამ რადგან ტანისამოსზე შეამჩნია, რომ მდიდარი კაცი უნდა ყოფილიყო, გაუღიმა.

— რა გინდათ? — დაუძახა მან და მიიტანა ბადესთან გაღიმებული პირისახე.

— მინდოდა მენახეთ...

ნებლიუდოვმა არ იცოდა, როგორ ეთქვა, „თქვენ“ თუ „შენ“ და გადასწყვიტა „თქვენ“ ეთქვა.

ჩვეულებრივზე მალლა არ ლაპარაკობდა.

— მინდოდა მენახეთ... მე...

— შენ კბილებს ნუ კრეკავ, — ყვიროდა მის გვერდით დაფლეთილ ტანისამოსიანი კაცი, — წაიღე, თუ არ წაგიღია?

— სულსა ჰლევს, ისე სუსტად არის, — ყვიროდა ვილაც მეორე მხრიდან.

მასლოვას ქალს თუმცა არ ესმოდა ნებლიუდოვის სიტყვები, მაგრამ მისმა სახის გამომეტყველებამ მოაგონა ის, რის მოგონებაც არ სურდა. უცბად ღიმილი გაჰქრა და შებღბე ტანჯვის ნაოჭები გამოუჩნდა.

— არ მესმის, რას ლაპარაკობთ, — დაუყვირა მან და უფრო მოიღრუბლა.

— მოვედი, რომ...

„დიდლ იმას ვკისრულობ, რის მოვალეცა ვარ. სინანულის გრძნობამ შეიპყრო ჩემი არსება“: — იფიქრა ნებლიუდოვმა. ამ ფიქრის გავლენით გული ისე აუჩვილდა, რომ თვალბზედ ცრემლები მოადგა და სული ყულში მოებჯინა. ბარბაცით წაეტანა რკინის ბადეს და ორივე ხელები მაგრად ჩასჭიდა და დაჩუმდა. თავს ძალა დაატანა, რომ ქვითინი არ დაეწყო.

— „კარგად რომ ყოფილიყავი. არ წამოვიდოდი“, — ყვიროდენ ერთის მხრითგან.

— „ღმერთს ერწმუნე, არაფერი არ ვიცი“, — ყვიროდა იქითა მხრიდან ტუსალი ქალი.

მასლოვას ქალმა შენიშნა ნებლიუდოვის მღელღარება, საშინლად აენთო და ლოყები წამოუწითლდა, მაგრამ ისევ მრისხანე შეხედულება მიიღო.

— ვილასაც დაგამგზავსე, მაგრამ ვერ გიცანი, — დაუყვირა მან.

— მოვედი იმიტომ, რომ პატიება გთხოვოთ, — წარმოსთქვა ნებლიუდოვმა ისე, თითქო გაზეპირებული ჰქონდა ეს სიტყვები.

უცბად შერცხვა და უკან მოიხედა, მაგრამ ჩქარა მოაგონდა, რომ ეს სირცხვილი ძალიან კარგი იყო; ვალდებულ იყო ეტვირთნა ყოველგვარი სირცხვილი და ხმა-მაღლა გნაგრძო:

— საძაგლად, საზიზღრად მოგეკეცით, მაპატიეთ! — წარმოსთქვა მან კიდევ.

მასლოვას ქალი უძრავად იდგა და თვალს არ აშორებდა. ნებლიუდოვს აღარ შეეძლო მეტი ლაპარაკი. გულზე ხელი იტაცა, რომ ყელში მომდგარი ქვითინი შეეჩერებია.

სატუსალოს უფროსი, რომელმაც გამოჰგზავნა ნებლიუდოვი ქალების განყოფილებაში, შემოვიდა და რაკი ნებლიუდოვი ბადესთან ვერ დაინახა, ჰკითხა — რატომ არ ელაპარაკებით, ვისთანაც გინდათ ლაპარაკიო. ნებლიუდოვმა ცრემლები მოიწმინდა და თითქოს დამშვიდებულმა უპასუხა:

— აქედან ლაპარაკი არ შემიძლიან, არაფერი არ ისმის.

— მაშ, რახან აგრეა, შეიძლება აქაც გამოვიყვანოთ.

— მარია პავლოვნა! — მიჰპართა მან ზედაზედველ ქალს, — გამოიყვანეთ გარედ მასლოვას ქალი.

XLIII

ერთი წუთიც არ გასულა, რომ გვერდის კარიდან გამოვიდა მასლოვას ქალი. მიუახლოვდა ნებლიუდოვს და შეუბღვირა. ისეთივე მშვენიერი სანახავი იყო, როგორც ამ სამის დღის წინად. თვლები ცეცხლივით აენთო და სახე თითქმის დამშვიდებული ჰქონდა.

— აქ შეგიძლიანთ ილაპარაკოთ, უთხრა უფროსმა და მოშორდა.

ნებლიუდოვი მივიდა კედელთან მდგომ სკამისაკენ.

მასლოვას ქალმა გაკვირვებით შეჰხედა უფროსს, მხრები შეიშმუშნა და გაჰყვა ნებლიუდოვს სკამისაკენ და გვერდით მოუჯდა.

— ვიცო, რომ ძალიან გიჭირთ მაპატიოთ, — დაიწყო ნებლიუდოვმა და ისევ შეჩერდა, რადგან ცრემლები უშლიდა ლაპარაკს, — მაგრამ, თუ წარსულის გასწორება არ შეიძლება, იმ შემთხვევაში მზად ვარ ყველაფერი მოვიქმედო, რაც კი შემიძლიან, მითხარით ოღონდ...

— საკვირველია, როგორ მიპოვნეთ? — შეეკითხა მასლოვის ქალი და ის-კი, რაც იმან ჰკითხა, უპასუხოდ დასტოვა.

„ღმერთო შემეწიე! მასწავლე, რა უნდა გქნა“, — ამბობდა ნებლიუდოვი გულში და თვალს არ აშორებდა მასლოვას, რომელიც უცბათ გამოიცვალა სახეზე.

— სამი დღის წინად ნაფიც მსაჯულად ვიყავ, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — როცა თქვენ გასამართლებდნენ; ვანი ვერ მიცანი?

— ვერა, ვერ გიცანი. დროც არ მქონდა მაგისათვის. არც კი შემომიხედავს თქვენთვის, — უპასუხა მასლოვას ქალმა.

— მგონია ბავშვი გყავდათ? — უთხრა ნებლიუდოვმა და იგრძნო, როგორ წამოუწითლდა ლოყები.

— მადლობა ღმერთს, მაშინვე მოკვდა, — მოკლედ მოუქრა მასლოვას ქალმა და პირი მოარიდა.

— როგორ? რით მოკვდა?

— მე თვითონ ავად ვიყავი, კინალამ მოკვდი, — უთხრა მან ისე, რომ თავი მაღლა არ აუღია.

— დეიდაჩემებმა როგორ გაგიშვეს?

— ვინ შეინახავს „ბავშვიან მოსამსახურეს“. შემატყვევს თუ არა, მაშინვე გამგდეს. ეჰ, — რაღა სალაპარაკოა. აღარაფერი აღარ მახსოვს, ყველაფერი დამივიწყდა, წავიდა ის დრო, გათავდა ყოველივე!

— არა, სრულიადაც არ გათავებულა. არ შემიძლიან ასე დაეტოვო საქმე. მინდა ეხლა მაინც გამოვისყიდო ჩემი დანაშაული.

— არაფერი არ არის გამოსასყიდი. რაც იყო, — იყო, მორჩა, გათავდა, — სთქვა მასლოვას ქალმა და ისეთის გესლიანობითა და ცბიერობით გაიღიმა, რომ ნებლიუდოვს თავ-გზა დაებნა.

მასლოვას ქალი არ მოელოდა ნებლიუდოვის ნახვას, მერე ისიც აქ, ამ დროს, და პირველმა მისმა დანახვამ ისეთი თავზარი დასცა, რომ კარგა ხანს გონს ვერ მოვიდა. მოაგონდა ის ბედნიერი წუთი, როცა სიყვარულით აღზნებული ახალგაზრდა ყმაწვილი ტკბილის ხმით ჩასტრფილვებდა ყურში სატრფიალო სიტყვებს, შემდეგ მოტყუება, მის უმანკოების გათელვა და ბოლოს ის გარყვნილი ცხოვრება და ტანჯვა-წვალება, რომელიც ამ მოტყუების წყალობით გამოიარა. მწარე ტკივილი იგრძნო, მაგრამ რაკი არ შეეძლო გაეთვალისწინებია ყოველივე ეს, ისე მოიქცა, როგორც ყოველთვის იქცეოდა ხოლმე: მოიშორა თავიდან ეს მოგონებანი და შეეცადა გარყვნილების განსაკუთრებულის ბურუსით დაეფარა. ერთხანს წარმოიდგინა, ვითომ მასთან მჯდომი კაცი ის ახალგაზრდა იყო, რომელიც ერთ დროს უყვარდა, მაგრამ მეტად მწვავე იყო მისთვის ეს აზრი და თავი დაანება

ამ ფიქრს. ახლა ეს სუფთად ჩაცმული ნებლიუდოვი კი არ იყო, რომელიც ერთ დროს უყვარდა, არამედ ერთი იმ ადამიანთაგანი, რომელიც, როცა სჭირიათ, სარგებლობენ ისეთის არსებით, როგორც მასლოვას ქალი იყო, და ამ აზრით მასლოვას ქალმა ცბიერებით გაუღიმა.

კატო ჩემად იყო და ფიქრობდა, რა მოეგონებინა ისეთი, რომ გამორჩენოდა რამე ნებლიუდოვს.

— უკვე ვათავდა, — სთქვა მასლოვას ქალმა, — ახლა აი, კატორლა ვადამიწყვიტეს, — ტურები საშინლად აფუქანქალდა როცა წარმოსთქვა სიტყვა „კატორლა“.

— ვიცოდი და დარწმუნებულოც ვიყავი, რომ დამნაშავე არა ხართ, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— რასაკვირველია, არა ვარ დამნაშავე. განა მე ქურდი ან მტაცებელი ვარ?

— აქ ჩვენები ამბობენ, რომ ყველაფერი ვეჭილზეა დამოკიდებულიო, — განაგრძობ მან, — თხოვნის მიცემაა საჭიროო; მაგრამ როგორც გავიგე, მაგას ფული ბევრი უნდა.

— დიად, უთუოდ, — უთხრა ნებლიუდოვმა: — მე უკვე ვიყავი ვეჭილთან

— კარვის ვეჭილისათვის ფული არ უნდა დაიშუროს კაცმა, — სთქვა მასლოვას ქალმა.

— მე ყველაფერს მოვახერხებ, რაც-კი შესაძლებელია. ორივენი დაჩუმდენ.

მასლოვას ქალმა ისევ ისე გაიღიმა.

— მე მინდა გთხოვოთ... ფული, თუ შეიძლება, ცოტა... ათი, — უცბათ წაილაპარაკა კატომ.

— კარგი, კარგი, — დარცხვენით წარმოსთქვა ნებლიუდოვმა და ჯიბეს ხელი გაიკრა.

მასლოვას ქალმა სწრაფად გადაჭხედა უფროსს, რომელიც იქვე დადიოდა.

— იმის თვალწინ არ მომცეთ, როცა წაეა, მაშინ მომეცით, თორემ გამომართმევს,

ნებლიუდოვმა ამოიღო საფულე ქისა და ის იყო გაუწოდა ათმანეთიანი ქალაღდის ფული, რომ უფროსიც შემობრძანდა. ნებლიუდოვმა ფული ხელში დამალა.

„ეს ხომ მკვდარი ქალია“, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და ათვალერებდა ოდესღაც კეკლუცს, ხოლო ახლა სახე-დასიებულსა და სხვაგვარად იღვზნებულ თვალებიან ქალს, რომელიც თვალს ადევნე-

ბდა უფროსს და უფრო ხშირად კი ნებლიუდოვის ფულიან ხელს შესწერებოდა. ერთ წუთს ნებლიუდოვი რყევით იყო, მიეცა თუ არა ფული.

ნებლიუდოვის გულში გაიღვიძა ისევ იმ მაცდურმა არსებამ, რომელიც გუშინ ელაპარაკებოდა და ამბილებდა, — როგორ უნდა მოვიქცე და რა შედეგი მოჰყვება ჩემს ამგვარს საქციელსაო.

„ვერაფერს ვერ გააკეთებ შენ ამ ქალთან, — ეუბნებოდა მაცდური ხმა, — მხოლოდ ცოლს იკიდებ კისერზე, რომელიც დაგაღრჩობს და ხელს შეგიშლის რაიმე სარგებლობის მოტანაში“.

„მიეცე ფულა, გამოვეთხოვო სამუდამოდ და გავათავო ყველაფერი?“ — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა.

მაგრამ ამ დროს იგრძნო, რომ მის გულში რაღაც შესანიშნავი ამბავი ჰხდებოდა, მისი სულიერი ცხოვრება სასწოროზე იყო დადებული და ცოტა ძალა იყო საჭირო, რომ სასწორო ან იქით და ან აქეთ გადახრილიყო. მან ძალა დაატანა თავს, მოუწოდა ღმერთს, რომელიც მან გუშინ იგრძნო თავის გულში და რომელიც იქვე გამოეხმაურა. ნებლიუდოვმა გადასწყვიტა ახლავე ყველაფერი ეტქვა მასლოვასათვის.

— კატო! მე მოვედი შენთან და პატიება გთხოვე, შენ კი პასუხი არ მომეცი. მაპატიე თუ არა, ან როდისმე მაპატიებ თუ არა? — უთხრა და უცბათ შენობით დაუწყო ლაპარაკი.

მასლოვას ქალი ყურს არ უგდებდა, ხან უფროსს შეხედავდა და ხან ნებლიუდოვის იმ ხელს, რომელშიაც ფული ჰქონდა. როცა უფროსი მიბრუნდა, კატომ უცბათ გაუწოდა ხელი ნებლიუდოვს, გამოჰკლიჯა ფული და ქამარში ჩაიდო.

— საკვირველია თქვენნი ლაპარაკი, — უთხრა კატომ და ზიზლით გაიღვიძა.

ნებლიუდოვი ჰხედავდა, რომ კატო მთლად ზიზლით და შურისძიებით იყო გამსჭვალული, მაგრამ ეს უფრო მეტად აგულიანებდა, სისრულეში მოეყვანა თავისი განზრახვა.

— კატო, რად მეუბნები მაგას? ხომ იცი, კარგათ გიცნობ? მახსოვს, შენ რომ პანოვში...

კატო მაინც არ ნებდებოდა.

— რა საჭიროა წარსულის მოგონება, — წარბებ-შეკმუხენითა და მრისხანედ წარმოსთქვა კატომ.

— მე იმიტომ ვიგონებ წარსულს, რომ გამოვისყიდო ჩემი დანაშაული, კატო! — დაიწყო ნებლიუდოვმა და ის იყო უნდა ეთქვა ცოლად შეგირთავო, რომ უცბათ შეჩხედა და მის თვალებში რა-

ლაც ისეთი საზიზღარი და საშინელი რამ წაიკითხა რომ მაშინვე დაჩემდა.

ამ დროს მნახველებმა იწყეს გამოსვლა. უფროსი მივიდა ნებლი-
უდოვთან და უთხრა, ნახვის დრო უკვე გათავდაო. მასლოვას ქალი
წამოადგა, მორჩილებით გაჩერდა და ელოდა, როდის გამიშვებენო.

— მშვიდობით! კიდევ ბევრი რამ უნდა მეთქვა, მაგრამ, როგო-
რც ჰხედავთ, დრო აღარ არის.

— მგონია, რომ ყველაფერი სთქვით...

— არა, ვეცდები კიდევ გნახო და მაშინ ყველაფერს გეტყვი,
— წაილაპარაკა ნებლიუდოვმა.

— რა მენალელება, მობრძანდით! — უთხრა მასლოვას ქალმა და
ისე გაუღიმა, როგორც საზოგადოდ ყველას უღიმოდა ხოლმე, ვის-
თვისაც თავი უნდა მოეწონებია.

— თქვენ ჩემ დაზე უფრო ახლობელი ხართ, — უთხრა ნებლი-
უდოვმა.

— საკვირველია! — სთქვა მასლოვას ქალმა და თავის ქნევით
შევიდა კამერაში.

XLIV

ნებლიუდოვი დარწმუნებული იყო, რომ პირველ ნახვაზედვე,
კატო, როგორც კი გაიგებდა მის განზრახვას, სიხარულით ცას დაე-
წეოდა, მაგრამ მწარედ მოსტყუვდა. ნათლად დაინახა, რომ წინან-
დელი კატო აღარ იყო, იყო მხოლოდ მასლოვას ქალი: ამ ამბავმა
თავზარი დასცა ნებლიუდოვს.

უფრო იმან გააოცა ნებლიუდოვი, რომ კატოს არა თუ სცხვე-
ნოდა თავის მდგომარეობისა, პირიქით, კიდევაც ამაყობდა და მეტად
კმაყოფილი იყო. სხვაფრივ არც შეიძლებოდა. ყველა ადამიანს, ვინც
კი ჰმოქმედებს, თავისი მოქმედება დიდ რამედ მიაჩნია. ამიტომ, რა
მდგომარეობაშიაც უნდა იყოს კაცი, თავის კერძო ცხოვრებასა და
მოქმედებას მუდამ საზოგადოებრივ წინ აყენებს და უფრო მნიშვნე-
ლოვანი ჰკონია.

საზოგადოდ ასე ჰფიქრობენ: როცა ჭურდი ან კაცის მკვლელი
ჩაუკვირდება თავის საქციელს და გაიგებს მის სისაძაგლეს, უნდა
სცხვენოდეს კიდევცაო. მაგრამ სულ წინააღმდეგსა ეხედავთ. სხვა-და-
სხვა მიზეზთა წყალობით ერთგვარს ვითარებაში მყოფნი ადამიანნი,
რაც უნდა ცუდი და უმსგავსო იყოს ეს ვითარებანი, ისეთის შეხედუ-
ლობისანი არიან საზოგადოებრივს ცხოვრებაზე, რომ თავიანთი ვი-
თარებანი კანონიერად მიაჩნიით. ამ აზრის დასაცველად ასეთნი ადა-

მიანი უფრო ისეთს ჯგუფს ეტანებიან, სადაც ყველანი ასეთმა ხედულობისანი არიან ცხოვრებაზე. ჩვენ განცვიფრებაში მოვდივართ, როცა ვხედავთ, როგორ ტრამაბოზს ქურდი თავისს ბერხიან ქურდობით და მკვლეელი თავის სისასტიკით. განცვიფრებაში მოვდივართ იმიტომ, რომ ის ჯგუფი, რომელსაც ეს ხალხი ეკუთვნის, ვიწრო ფარგალშია და ჩვენ მის გარშემო ვიმყოფებით.

მაგრამ ვანა იგივე არ ხდება მდიდრებს შორის, რომლებიც თავიანთ სიმდიდრით ამაცობენ, ე. ი. ძარცვა-გლეჯით — ჯარის უფროსების შორის, რომლებიც თავიანთ გამარჯვებებით ამაცობენ ე. ი. მკვლევლობით, — ძალაუფლების მქონეთა შორის, რომლებიც ამაცობენ თავიანთ ძლიერებით ე. ი. ძალმომრეობით. ჩვენ ვერ ვხედავთ, რომ ამ ხალხს სხვანაირი შეხედულება აქვს ცხოვრებაზე, კეთილზე და ბოროტზე, რომ ამით გაამართლონ თავიანთი მდგომარეობა, იმიტომ რომ ასეთი შეხედულობის წრის ხალხი მეტია და ჩვენ თითონ მას ვეკუთვნივთ.

ასეთისავე შეხედულობის შეიქმნა მასლოვას ქალი თავის ცხოვრებასა და იმ ვითარებაზედ, რომელშიაც ის ჩავარდა. თუმცა კატორლა გადაუწყვიტეს, მაგრამ წინდაწინვე ისეთი წარმოდგენა ჰქონდა თავის თავზე, რომ ეს გარემოება სრულიად ხელს არ უშლიდა, რომ ეამაყნა კიდევ ხალხში თავის მდგომარეობით.

კატო იმ აზრისა იყო, რომ საერთოდ ყველა ადამიანთა — ბებერთა, აბალგაზრდათა, გიმნაზიელთა, გენერალთა და განათლებულთა — დანიშნულება ის არის, რომ დამოკიდებულება იქონიონ ლამაზ ქალებთან და, თუმცა ყველა ადამიანები ისე აჩვენებენ თავს, თითქო სხვა საქმეს აკეთებდნენ, მაგრამ ნამდვილად კი მარტო ამით არიან ვატაცებულნი. კატოს, როგორც ლამაზ არსებას, შეუძლიან დააკმაყოფილოს ან არ დააკმაყოფილოს იმათი მოთხოვნილებანი, იმიტომ ის ყოვლად საჭირო და შესანიშნავი ადამიანია. ამ შეხედულობას ამტკიცებდა მისი წარსული და ებლანდელი ცხოვრება.

მთელის ათი წლის განმავლობაში თითქმის ყველგან, სადაც ის იყო, ნებლიუდოვისა და ბებერ თემის უფროსიდან დაწყებული სატუსალოს ზედამხედველებამდე, ჰხედავდა, რომ ნაზი არსებანი საჭირო იყო ყველასთვის და ისეთებს კი ვერ ამჩნევდა, რომლებსთვისაც ის სრულად არ იყო საჭირო. იმიტომ მთელის ჭეყენის ხალხი იმ გროვად მიიჩნდა, რომელიც არაფერს არა ჰზოგავდა: არც ბერხს, მოტყუებას, ძალადობასა და ყიდვას, რომ როგორმე ხელში ჩაეგდოთ ლამაზი ქალები.

ასე უყურებდა ცხოვრებას მასლოვას ქალი და, არა თუ უკანასკნელად, პირველ ადამიანადაც კი მოჰქონდა თავი. აშნაირი შეხე-

დღეობა მისთვის ძვირფასი იყო, რადგან, თუ ასე არ მხარჯებოდა ჰკარგავდა ხალხში იმ ღირსებას, რომელიც ვითომ ამ გვარმა შეხედულებამ შესძინა. რომ არ დაეკარგა ეს ღირსება, ის ინსტიტუტურად, იმ ჯგუფს ეტანებოდა, სადაც ყველა აძნაირის შეხედულებისა იყო. კატომ შეატყო ნებლიუდოვს, სხვა ცხოვრებაში სურს შემიყვანოსო, და წინააღმდეგობა გაუწია, რადგან ეწინოდა, სხვა ცხოვრება რომ დაეწყო, ვაი თუ დაეკარგო ის ღირსებანი, რომელიც ძლიერ მივითვისებო. ამიტომ სკდილობდა დაევიწყებინა თავისი ახალგაზრდობა და ნებლიუდოვთან კავშირი. ეს მოგონებანი სრულიად არ შეეფერებოდა მისს ეხლანდელს ცხოვრებას და ამიტომ ისეთ ალაგასა ჰქონდა ჩაკეტილი და მიჩქმალული, როგორც ფუტკრები მისჩქმალიავენ ხოლმე მეტლების ბუდეს, რომ არ გაუფუჭონ ნამუშევარი. ამგვარად, ახლანდელი ნებლიუდოვი კატოსთვის ის ნებლიუდოვი აღარ იყო, რომელიც ერთ დროს უყვარდა წმინდა, უმანკო სიყვარულით, იყო მხოლოდ მდიდარი კაცი, რომლისგანაც ცოტა რამ უნდა გამოეცინკლა და ისეთი კავშირი დაეჭირა მასთან, როგორც საზოგადოდ ყველა კაცებთან.

„რაც უფრო საჭირო იყო, იმის თქმა კი ველარ მოვასწარ“, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი, როცა სხვებთან ერთად წამოვიდა ალაყაფის კარებისაკენ. — „ველარ მოვასწარ მეთქვა ცოლად შეგიერთა-მეთქი ვერ მოვასწარ მეთქვა, მაგრამ სხვა დროს ვეტყვი“, — ჰფიქრობდა ის.

ალაყაფის კარებთან ისევ ზედამხედველნი იდგნენ და სათითაოდ სთვლიდნენ გამოძსლეულთ, რომ ან ზედმეტი არ გაეშვათ, ან შიგ არ დარჩენოდან ვინმე. წინანდებურად, ერთი ზედამხედველი სათითაოდ ყველას ხელს ავლებდა ზურგზე, მაგრამ ახლა ეს ველარ შენიშნა ნებლიუდოვმა და, რომ შეენიშნა კიდევ, არც კი იწყებდა.

XLV

ნებლიუდოვმა გადასწყვიტა ძირიანად შეეცვალა თავისი გარეგნული ცხოვრება: გადასწყვიტა გამოეცვალა ბინა, დაეთხოვნა მოსამსახურეები და სასტუმროში გადასულიყო საცხოვრებლად. მაგრამ აგრეთვე აპეტროვნამ დაუმტკიცა, რომ ამ ზამთარში ბინის გამოცვლა დიდი სისულელეა, რადგან ზაფხულში ბინას არავინ არ აიღებს დანიგთების შესანახ ადგილსაც ველარ ვიწოვნითო. ასე რომ, თუმცა ნებლიუდოვმა ყოველივე ღონე იხმარა, თავისის გარეგნულის ცხოვრების გამოსაცვლელად (მას უნდოდა სულ უბრალოდ ეცხოვრა, სტუდენტურად), მაგრამ ვერას ვხვით ვერ მოახერხა. გარდა იმისა, რომ სახლში ყველაფერი წინანდებურად დარჩა, გახურებული მუშაობაც გაიმართა: გამოჰფინეს მთლად ოჯახის ავეჯეულობა, ოთახები დაასუფთავეს და

მილაგ-მოალაგეს; ამ მუშაობაში მონაწილეობას იღებდენ მეგობრებიც. სი თანაშემწე, მზარეული დედაკაცი და თვით კორნეი. ჯერ გამოიტანეს სხვადასხვა მუნდირები და რალაც ტყავის ტანსაცმელები და თოკებზე გაჰკიდეს, შემდეგ ხალიჩები და სხვადასხვა ოჯახის ავეჯეულობა. როცა გადახედავდა ნეხლიუდოვი ამ აუარებელ ნივთებს, ჰფიქრობდა: ამ ნივთების ერთადერთი დანიშნულება ის არის რომ ფიზიკურად ივარჯიშოს კაცმაო. აგრაფინა პეტროვნა, კორნეი, მეგობრე, მისი თანაშემწე და მზარეული დედაკაციც სხვა სარგებლობას ვერაფერს ვერა ჰხედავდენ.

„სანამ მასლოვას ქალის საქმე ჯერ კიდევ არ გათავებულა, არა ჰღირს ცხოვრების გამოცვლა, — ჰფიქრობდა ნეხლიუდოვი: — ერთის მხრით ეს ძნელიც არის; სულ ერთია, ყველაფერი თავის თავად შეიცვლება, როცა კაცოს გაანთავისუფლებენ ან გაჰგზავნიან, და მეც თან გავეყვები“.

დანიშნულ დღეს ნეხლიუდოვი მივიდა ვეჟილ ფანარინთან და შევიდა მის მდიდრულად მორთულ სასახლეში. სხვადასხვა მცენარეები და ათასნაირი ფარდები სადღესასწაულო ელფერსა სდებდა იქაურობას. წინ ოთახში ისხდენ მთხოვნელნი და თავჩალუნულნი ჰფურცლავდენ სხვადასხვა ნახატებიან ჟურნალ-გაზეთებს. ვეჟილის თანაშემწე, რომელიც იქვე იჯდა, მაშინვე წამოვარდა, როგორც კი ნეხლიუდოვი შევიდა, და უთხრა — ეხლავე შევატყობინებ ვეჟილსო. მაგრამ კარებთან მისვლა ვერც კი მოასწრო, რომ კარები უცბად გაიღო და მოისმა დაბალ-დაბალის, გრძელ ულვაშებიანის კაცისა და ფანარინის გაცხარებული ლაპარაკი. მოსაუბრეთა სახეს ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, როგორიცა აქვთ ისეთ კაცებს, რომელთაც მაინცა და მაინც კარგი კი ვერა, მაგრამ სასარგებლო საქმე გაუკეთებიათ.

— თვითონ თქვენა ხართ დამნაშავე, მეგობარო! — ღიმილით ეუბნებოდა ფანარინი.

— გულით მინდა სამოთხეში შესვლა, მაგრამ ცოდვები არ მიშვებს.

— აბა, აბა, ჩვენ ვიცით.

და ორივემ უცნაურად გადაიხარხარა.

— აა, თავადო, მობრძანდით! — უთხრა ფანარინმა, როცა ნეხლიუდოვი დაინახა, ერთი კიდევ დაუქნია თავი მიმავალ ვაჟარს და შეიყვანა ნეხლიუდოვი კაბინეტში. — მოსწიეთ, გეთაყვა, პაპიროსი, — უთხრა ვეჟილმა, ნეხლიუდოვის პირდაპირ დაჯდა და სიამოვნებით გაიღიმა, რადგან ჰგონებდა, რომ წინანდელი საქმე კარგად იყო.

— გმადლობთ; მე მასლოვას ქალის საქმეზედ ვიახელით.

— დიალ, დიალ, ებლავე! უპ, რა ტუტუცები არიან ბიანები, — სთქვა ფანარინმა, — ხომ დაინახეთ ის მამაკაცი; 12 მილიონის შეძლება აქვს და, რომ შეგატყოს, რომ შეიძლება თქვენგან 25 მანეთის გამოცინცლა, კბილებით გამოგლეჯსთ.

ვექილის გაიძვერულმა კილომ ცუდად იმოქმედა ნებლიუდოვზე.

— უპ, როგორ დამტანჯა მაგ წყეულმა; საძაველი კაცია... აბა, ახლა თქვენს საქმეზედ ვილაპარაკოთ... გულმოდგინედ წაეიკითხე და როგორც ტურგენიევი ამბობს: „მისი შინაარსი არ მომეწონა“, ე. ი. ვექილი უტყინო კაცი ყოფილა და განსაჩივრების ყველა საბუთები გამოჰპარვია.

— თქვენ რალა გადასწყვიტეთ?

— ამ წუთში... უთხარით იმას, — მიუბრუნდა შემოსულ თანაშემწეს, — რომ, როგორც მე ვსთქვი, ისე იქნება. შეუძლიან — კარგი, არ შეუძლიან და — საჭირო არ არის!

— კი, მაგრამ უარს ამბობს.

— მაშ არც ძალიან საჭიროა, — სთქვა ვექილმა და კოპები შეიკრა.

— ამბობენ, ვექილები მუქთად ბეგრს ფულს იღებენო, — სთქვა მან და ისევ მზიარული სახე მიიღო, — ერთი ვილაც ოხერი ლარიბი მოვალე გამოვიხსენი მუქთად უკანონო ბრალდებისაგან და ახლა ყველანი მე მომაწყედენ და მოსვენებას აღარ მაძლევენ. თვითოეული ასეთი საქმე კი დიუ დროს თხოულობს. ჩვენც ხომ, როგორც ერთი ნიჭიერი შუწერალი ამბობს, მხოლოდ ერთ ნაჭერ ზორცსა ვსტოვებთ სამელნეში...

— დიალ, თქვენი საქმე, ანუ ის საქმე, რომელიც თქვენ გაინტერესებთ, — განავრძო ვექილმა, — ძალიან ცუდად უწარმოებიათ; განსაჩივრების საბუთები ცოტაა, მაგრამ, ხომ გაგიგონიათ: „ცდა ბედის მონახევრეაო“, — ჩვენც ვსცადოთ და, თუ რამე გამოდნა, ხომ კარგი, თუ არა და — რასა ვკარგავთ, მე კიდევაც დავწერე ქალაღი.

ფანარინმა აიღო ერთი ფურცელი ქალაღდი, რომელიც თავიდან ბოლომდე აკრელებული იყო და სხაპა-სხუპით წაიკითხა:

„სისხლის სამართლის საკასაციო დეპარტამენტში და სხ.-და-სხ. ესა და ეს საჩივარი და სხ.-და-სხვ., გარდაწყვეტილ განჩინების ძალით და სხ.-და-სხვ., ვერდიქტი და სხ., ესა და ეს მასლოვას ქალი დამნაშავედ იქმნა ცნობილი ვაჭარ სმელკოვის მოწამლევაში და სასჯელთა დებულების 1454 მუხლის ძალით გადაწყვეტილი აქვს ამდენისა და ამდენის წლით კატორღა და სხ.-და-სხვ.“

აქ ვექილი შეჩერდა.

— ეს განაჩენი იმ მრავალ შეცდომათა შედეგია, რომელიც უფიქროსად უფიქროსად გასამართლების დროს, და ამიტომ უნდა გაუქმდეს. პირველად, სასამართლოს მიერ მომხდარ გამოძიების ოქმის კითხვა სმელკოვის შიგნეულობის გამოკვლევაზედ შესწავლითა დაწყებისათვის თვით თავმჯდომარემ; ეს ერთი.

— დიალ, მაგრამ ამ ოქმის წაკითხვა ხომ თვით ბრალმდებელმა მოითხოვა? — გაცვირვებით შეეკითხა ნეხლიუდოვი.

— სულ ერთია, დამცველსაც სრული უფლება ჰქონდა ეგვივე მოეთხოვა.

— კარგი, მაგრამ რომ არაფრისთვის საჭირო არ არის?

— ეს მაინც საბუთია; შემდეგ: „მეორედ, მასლოვას ქალის დამცველი სიტყვის თქმის დროს შეჩუკებულ იქნა თავმჯდომარის მიერ იმ დროს, როცა მას უნდოდა მასლოვას ქალის დახასიათება და მისის ზნეობით დაცემის შინაგან მხარეებს შეეხო, ვითომ იმ მიზეზით, რომ დამცველის სიტყვები საქმეს არ შეეხებოდაო. სისხლის სამართლის საქმეში-კი, როგორც ეს არა ერთხელ განმარტა სენატმა დამნაშავეს დახასიათებასა და ზნეობრივს მხარეს უპირველესი ადგილი უჭირავს. — ეს ორი... — სიტყვა ფანარინმა და ნეხლიუდოვს შეჰხედა.

— დიალ, მაგრამ ის ვეჭილი ისე ცუდად და უაზროდ ლაპარაკობდა, რომ არაფრის გაგება არ შეიძლებოდა! — კიდევ უფრო გაცვირვებით უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— თუმცა იმ უტყინოს არაფრის სახეიროს თქმა არ შეეძლო, მაგრამ მაინც საბუთია. ჰო, შემდეგ: „მესამედ, სისხლის სამართლის დებულების 801 მუხლის 1 პუნ. კატეგორიულ მოთხოვნის წინააღმდეგ, თავმჯდომარემ თავის უკანასკნელ სიტყვაში არ აუხსნა ნაფიც მსაჯულთა, თუ რომელ იურიდიულ ელემენტებისაგან შესდგება დანაშაულობის გაგება და არ უთხრა, სრული უფლება გაქვთ, უკეთეს საბუთებით დამტკიცდება, რომ მასლოვას ქალმა მართლა დაალეგინა საწამლავე ვაჭარ სმელკოვს, არ იცნოთ დამნაშავედ კაცის მოკვლაში, რადგან ეს განზრახ არ ჩაუდენიაო; ამ გვარად, ის უნდა იცნოთ დამნაშავედ მხოლოდ შეცდომაში, გაუფრთხილებლობაში, რომლის შედეგად ვაჭარ სმელკოვის სიკვდილი იყო“, — აი ეს არის უმთავრესი.

— ეს თვითონ ჩვენ უნდა გაგვეგო, ჩვენი შეცდომაა...

— „დაბოლოს, მეოთხე: — განაგრძო ვეჭილმა, — ნაფიც მსაჯულთა პასუხები სასამართლოს შეკითხვაზე მასლოვას ქალის დანაშაულობის შესახებ ისეთი იყო, რომ ერთი მეორეს ეწინააღმდეგებოდა. მასლოვას ქალს ამტკუნებდნენ, ფულის გულნისათვის განიზრახა ვაჭარ სმელკოვის მოწამლვაო. ნაფიცმა მსაჯულებმა კი უარჰყვეს, მასლოვას

ქალს ფულის მოპარვაში წილი არ უდევსო, რისგანაც ცხადდება სწორედ ისიც, რომ მან განზრახ მოპოვება ვაჭარი, მაგრამ, თავმჯდომარის უთავებოლო სიტყვის გამო, მსაჯულნი შეცდომაში შევიდნენ და ვერ გამოსთქვეს ეს აზრი თავიანთს დადგენილებაში. ამიტომ ნაფიქთა ასეთი დადგენილება უნდა დაექვემდებარებინათ სისხლის სამართლის დებულების 816 და 808 მუხ., ე. ი. თავმჯდომარეს უნდა განემარტებინა ნაფიქ მსაჯულთა ასეთი შეცდომა და ახალი სხდომა უნდა დაენიშნა, — გაათავა კითხვა ფანარინმა.

— მერე რატომ ასე არ მოიქცა თავმჯდომარე?

— მეც მაგას ვამბობ, რატომ არ ინება ასე მოქცევა, — სიცილით უთხრა ფანარინმა.

— მაშ, როგორცა სჩანს, სენატი გაასწორებს შეცდომას.

— ეს იმაზეა დამოკიდებული, თუ ვინ იქნება სენატში ამ საქმის გარჩევის დროს თავმჯდომარედ.

— აი, აგრე. ქვევითა ვწერ: „ასეთი ვერდიქტი არ აძლევდა სამართლის უფლებას, — განაგრძო ვექილმა სხაპა-სხუპით, — სისხლის სამართლის დებულების ძალით დაესაჯათ მასლოვას ქალი და რადგანაც იგი ხსენებულ დებულების 771 მუხ. 3 პუნ. გაასამართლეს, ეს სისხლის სამართლის პროცესის ძირითადის წყობილების დარღვევაა. ზემო აღნიშნულ საბუთების მიხედვით, მაქვს პატივი ვიშუამდგომლო და სხვ. და სხვ., გააუქმოთ, თანახმად სისხლის სამართლის დებულების 909, 910, 912 და 928 მუხ. და სხვ. და სხვ., გარდასცეთ საქმე განსახილველად იმავე სასამართლოს სხვა განყოფილებაში“. აი, როგორც ჰედავთ, რის გაკეთებაც შეიძლებოდა, გავაკეთე, მაგრამ გამოგიტყდებით და გეტყვით, რომ გამარჯვების იმედი ცოტაა. ყველაფერი სენატის დეპარტამენტის წევრებზეა დამოკიდებული; თუ გყავთ იქ ვინმე ნაცნობი, კარგია.

— ვიცნობ თითო-ოროლა კაცს.

— მაშ, რაც შეიძლება, დააჩქარეთ მათი ნახვა, თორემ ყველანი დაიფანტებიან და შემდეგ მთელი სამი თვე უნდა უცადოთ... თუ იქ ვერ გავიმარჯვებთ, მაშინ უმალლეს სახელობაზეა თხოვნა საკირო. ამ შემთხვევაშიც მზადა ვარ გემსახუროთ.

— გმადლობთ... მაშ გასამარჯელო...

— ჩემი თანაშემწე გადმოგცემთ თხოვნის თეთრს და ის გეტყვისთ.

— კიდევ რამ უნდა გკითხოთ: ბრალმდებელმა სატუსალოში შესვლის ნება მომცა და იქ მითხრეს, გუბერნატორის ნებართვით კიდევ სა-

ქირო, რომ აღნიშნულ დღეებს გარდაც შეგეძლოს ტუსალის ნახვლა, საჭიროა ეს თუ არა?

— დიღ, როგორც ვეჭრობ, საჭიროა. მაგრამ გუბერნატორი ეხლა აქ არ არის, მის თანამდებობას მისი მოადგილე ასრულებს.

— მასლენნიკოვი?

— დიღ.

— ვიცნობ, — სთქვა ნებლიუდოვმა და წამოდგა.

ამ დროს ოთახში შემოვიდა პატარა, საშინლად გამხდარი, პაქუა-ცხვირიანი, გაყვითლებულის სახის ქალი—ვექილის ცოლი, რომელიც თავის მახინჯობას სრულიადაც არ იმჩნევდა. საუცხოვოდ მორაულ-მოკაზმულიყო, რა გინდათ, რომ ტანზე არა ჰქონდა მიკრული: აბრეშუპი, ხავერდი, ყვათელი, წითელი, თეთრი და შავი. ვექილის ცოლს მგლურის ძუნძულით შემოსდია მალაღმა კაცმა, რომელიც უშნოდ იღრიჭებოდა. ტანთ გრძელი სერთუქი ეცვა და კალთებს სასაცილოდ მოაფრიალებდა. ეს იყო მწერალი, რომელსაც ნებლიუდოვიც იცნობდა.

— ანატოლ, — შემოსვლის უმალვე მიჰმართა ცოლმა, — წამოდი ჩემთან. სიმონ ივანოვიჩმა მითხრა, ჩემს ლექსს წაგიკითხაო და შენც უთუოდ გარშინზედ უნდა წაიკითხო რამე.

ნებლიუდოვმა წასულა დააპირა, მაგრამ ვექილის ცოლმა რაღაც უჩუროქულა კჰარსა და მაშინვე მიჰმართა ნებლიუდოვს.

— მობრძანდით, თავადო; მე თქვენის ესტეტიურ გრძნობის ამბავი კარგად ვიცი; დაესწარით ჩვენს სალიტერატურო დილას. ძალიან კარგი იქნება. ანატოლი საუცხოვო წამკითხველია.

— ხომ ჰხედავთ რამდენი საქმე მაქვს, — სთქვა ანატოლმა, ხელები გაასავსავა, გაიღიმა და ცოლზე მიუთითა, რითაც ვითომ იმისი თქმა უნდოდა, რომ ასეთის მომზიბლველ არსებისათვის წინააღმდეგობის გაწევა შეუძლებელიაო.

ნებლიუდოვმა ზრდილობიანად მადლობა გადაუხადა ვექილის ცოლს მიპატივებისათვის და უარი განაცხადა დასწრებაზე, რადგან დრო არა ჰქონდა, და გამოვიდა მისაღებ ოთახში.

— რა მანქაია! — ზიზღით წარმოსთქვა ვექილის ცოლმა, როცა ნებლიუდოვი გამოვიდა.

მისაღებ ოთახში ვექილის თანაშემწემ გარდასცა ნებლიუდოვს თეთრად გამზადებული თხოვნა და გასამრჯელოზედ უთხრა: ანატოლი სემიონიჩი 1000 მან. თხოულობსო, და თან დასძინა: ანატოლი ისეთს საქმეებს თავის დღეში არა ჰკიდებს ხელს, მაგრამ ეს თქვენის ხათრისთვის აიღოო.

— როგორ მოვაწეროთ თხოვნას ხელი? ვინ უნდა მოაწეროს? —
 ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

— შეიძლება თვითონ ბრალდებულმაც მოაწეროს ხელი და, თუ
 საძნელოა, მაშინ თვით ანატოლი სემიონიჩისაც შეუძლიან მის მაგიერ
 მოაწეროს, როცა რწმუნების ქალაღს მიიღებს.

— არა, მე წავალ და თვითონ მას მოვაწერინებ ხელს, — სთქვა
 ნეხლიუდოვმა და სიბარულით ფეხზედ აღარ იყო, რომ დანიშნულ დღე-
 ზე შეეძლო კატოს ნახვა.

XLVI

დანიშნულ დროს სატუსალოს ტალანში ჩვეულებრივად გაისმა
 სტენა; შეიქმნა კლიტების ჩხარა-ჩხური. ვაილო კამერების კარები,
 საიდანაც „პარაშნიკებმა“*) გამოიტანეს მყრალი კასრები; ტუსალებ-
 მა ტანთ ჩაიკვეს, პირი დაიბანეს და გამოვიდენ შესამოწმებლად. შე-
 მოწმების შემდეგ წავიდენ ჩაის წყლის მოსატანად.

ჩაის სმის დროს ყველა კამერებში გაცხარებული ლაპარაკი იყო
 იმის თაობაზედ, რომ დღეს ორი ტუსალი უნდა გაეროზგათ; ერთი
 მათგანი იყო ახალგაზრდა, წერა-კითხვის მკოდნე ნოქარი ვასილიევი,
 რომელსაც იჭვიანობის გამო თავისი საყვარელი მოეკლა. ამხანაგებს
 ძლიერ უყვარდათ, რადგან გულ-უბვი, მხიარული და მთავრობასთან
 ვაბედული იყო; კარგად იცოდა კანონები და თხოულობდა სავსებით
 მის ასრულებას. სამი კვირის წინად ზედამხედველმა სცემა ერთ „პა-
 რაშნიკს“, რომელმაც უცაბედად „ბორში“ გადაასხა ახალ მუნდირზე.
 ვასილიევი გამოექომაგა „პარაშნიკსა“ და სთქვა, ისეთი კანონი არ
 არსებობს, რომ ტუსალებსა სცემოთო. „მე შენ გიჩვენებ კანონსაო“,
 უთხრა ზედამხედველმა და კარგები შეუქურთხა. ვასილიევმაც სამა-
 გიერო უთხრა. ზედამხედველს უნდოდა ეცემნა, მაგრამ ვასილიევი ეცა
 და ხელები დაუჭირა, შემდეგ შემოაბრუნა და გარედ გამოავლო. ზე-
 დამხედველმა უფროსთან უჩივლა და უფროსის ბრძანებით ვასილიევი
 კარკერში ჩააგდეს.

კარკერები პატარა, ბნელი, ნოტიო და მყრალი ოთახები იყო;
 გარედან რკინის ურდულითა და მაგარის კლიტით ჰქეტავდენ. ამ
 ბნელს, ცივსა და მყრალს კარკერში არც მაგიდა იდგა, არც ტახტი
 და არც სკამი, რომ ჩამომჯდარიყვენ ან წამოწოლილიყვენ, ასე რომ

*) „პარაშნიკებს“ ეძახიან იმათ, რომელნიც დატუსალებულნი არიან ამა თუ
 იმ დანაშაულობისა გამო და სატუსალოში მოსამსახურეთა თანამდებობას ასრუ-
 ლებენ.

შიგ დამწყვედელი ან ფეხზედ უნდა მდგარიყო დანიშნულ დრომდე, ან მურალსა და ბინძურს იატაკზედ უნდა დაწოლილიყო, სადაც ვირთაგვების შიშით მუდამ ფეხიზღად უნდა ყოფილიყო, თორემ იმდენზე წათამამებული იყვენ, რომ ადამიანს პირდაპირ ხელიდან სტაკებდენ პურსა. ვასილიევმა მტკიცე უარი განაცხადა კარცერში დაჯდომაზე, რადგან თავს უდანაშაულოთა სთვლიდა. ზედამხედველებმა ძალათი წაათრიეს. ვასილიევიც ძალას დაადგა და უნდოდა ხელიდან დასხლტომოდა ზედამხედველთ. ვასილიევს ორი ტუსალი მიემზრო და ამნაირად თავი დააღწია ზედამხედველთ. შეგროვდენ ზედამხედველნი და მათთან ერთად თავის ღონით შესანიშნავი პეტროვიც, გაჭფანტეს ტუსალითა ბრბო და ვასილიევს მის მომხრეებთან ერთად, ძალით უკრეს თავი კარცერში. მაშინვე აცნობეს გუბერნატორს, რომ რალაც „ბუნტის“ მსგავსი მოხდაო. გუბერნატორმა ფიცხელი განკარგულება მოახდინა და აცნობა სატუსალოს მთავრობას, რომ უმთავრესნი დამნაშავენი—ვასილიევი და მაწანწალა ნეპომნიაშვიევი—გაეროხვათ; თვითოველს გადაუწყვიტეს ოცდაათი როხგი.

დასჯა ქალების მნახველთა ოთახში უნდა მომხდარიყო.

ეს ამბავი საღამოდანვე სატუსალოს ყველა კუნჭულებში იცოდენ და ამის გამო კარებში გაცხარებული სჯა-ბაასი ქონდათ.

კარაბლიოვისა, ხოროშაევკა, თეოდოსია და მასლოვას ქალი მიმჯდარიყვენ კუთხეში და არყისაგან პირ, წამოჭარბალებულნი (არაყი ახლა გამოუღვევლად ჰქონდა კატოს და ყველას უმასპინძლდებოდა) ჩაის შეეჭკეოდენ და ამ ახალ ამბის შესახებ გაცხარებული კამათი ჰქონდათ.

—განა ვასილიევი გაქირვეულდა?—ამბობდა კარაბლიოვისა და თან თავის მაგარის კბილებით აბრამუნებდა შაქრის ნატებს:—მხოლოდ ამხანავს გამოეჭომაგა, სხვა არაფერი!

—ამბობენ, კარგი ყმაწვილიაო, — დაუმატა თეოდოსიამ, რომელიც ტახტის ახლო შეშის ნაქერზე წამომჯდარიყო და ისე შეეჭკეოდა ჩაის.

—კარგია, იმას რომ ეტყოდე მიხაილოვნაე, — უთხრა რკინის გზის დარაჯმა ქალმა კატოს. რკინის გზის დარაჯ ქალს ეგონა, ლაპარაკი ნეხლიუდოვზე იყო.

—ვეტყვი! ის ყველაფერს ამისრულებს, — ღიმილით უპასუხა კატომ.

—კი, მაგრამ ტუსალების მოსაყვანად უკვე გაუგზავნიათ და ახლავე დასჯიან, — სთქვა თეოდოსიამ და დაუმატა: —საშინელებია!

—მინახავს სასოფლო სამმართველოში როგორ უწყალოდ სცემეს ერთ გლეხს, რომელიც სიმამრს გამოეგზავნა სასოფლო-სამმა-

რველოში. მამასახლითან მივედი და ის იყო... — დაიწყო რკინის გზის დარაჯმა ქალმა გრძელი ამბავი.

ერთბაშად ზედა სართულის ტალანში რაღაც ხმაურობა ასტყდა. დარაჯმა ქალმა ლაპარაკი შესწყვიტა. ყველამ სული განაბა.

— წააქციეს წყეულებმა, — სთქვა ზოროშავკამ, — გასთეთქვევენ ახლა საწყლებს. ზედამხედველნი ძალიან გაჯავრებულნი არიან ვასილიევზედ, რადგან იგი ხელს უშლის მათს ნავარდობას.

ზევით ხმაურობა შესწყდა. დარაჯმა ქალმა დაათვა თავისი ამბავი. თეოდოსიამ ჩაის ქურქელი ააღავა. კარაბლიოვამ და დარაჯმა ქალმა საკერავს მიჰყვეს ხელი. მასლოვას ქალი კი მუხლებზე დაეყრდნო და ჩაფიქრდა. ის იყო კიდევ ჩასთვლიმა, რომ ზედამხედველმა ქალმა გამოუძაბა, კანტორაში გეძახიან, შენს სანახავად ვილაც მოსულაო.

— შექველად უთხარი რამე ჩვენს შესახებ, ეუბნებოდა მასლოვას ქალს ბებერი დედაკაცი მენშოვისა იმ დროს, როდესაც კატო სარკესთან იდგა და თავსახევებს ისწორებდა. — არ დაგავიწყდეს, რომ თვითონ იმ ავაზაკმა დასწვა და არა ჩვენ... ამას მოჯამაგირეც იტყვის. უთხარი, მიტროს დაუძახოს და ყველაფერს დაწვრილებით ეტყვის, აბა, ეს რასა ჰგავს, შენი ჭირიმე, ჩავამწყვდიეს ოთხ კედელ შუა და რამდენი ხანია, მზის სხივიც არ დაგვინახავს; ავაზაკი კი თავისუფლად დაპარაშობს, აუყვანია სხვისი ცოლი ხასად და სამიკიტნოში ზის.

— ეგ დიდი უსამართლობაა, — დაემოწმა კარაბლიოვისა.

— ვეტყვი, შექველად ვეტყვი! — უპასუხა მასლოვას ქალმა. — კარგია, ცოტა არაყი რომ გადაეპკრა, უფრო თამამად ვიქნები, — სთქვა მან და კარაბლიოვას თვალი უყო.

კარაბლიოვისამ დაუსხა ნახევარი ფინჯანი. კატომ გადაპკრა, მოიწმინდა ტურნები და მზიარულის სახით გაჰყვა ზედამხედველ ქალს.

XLVII

ნებლიუდოვი დიდხანს იდგა დერეფანში და უცდიდა; როდის გამოვა ზედამხედველიო. ბოლოს ზარის წკარუნზე გამოვიდა მორიგი ზედამხედველი და ნებლიუდოვმა გარდასცა შესვლის ნებართვის ბარათი.

— ვინა გნებავთ?

— ტუსალ მასლოვას ქალის ნახვა მინდა.

— ახლა არ შეიძლება — უფროსს არა სცალიან.

— კანტორაშია? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— არა, აქ, მნახველთა მისაღებ ოთახშია, — უპასუხა ზედამხედველმა და, როგორც ნებლიუდოვმა შეატყო, ფერი ეცვალა.

— განა დღეს იღებენ მნახველებს?

— არა, რაღაც განსაკუთრებული საქმე აქვს, — უპასუხა ზედამხედველმა.

— როგორ მოვახერხო მისი ნახვა?

— აი, საცაა გამოვა და უთხარით. დაიკადეთ.

ამ დროს განის კარებიდგან გამოვიდა გრძელ ულვაშებიანი ფელთფებელი და მრისხანე კილოთი მიუბრუნდა ზედამხედველს.

— რად შემოუშვით აქ?... კანტორაში...

— მითხრეს, უფროსი აქ არისო. — უთხრა ნებლიუდოვმა და საშინლად გაუყვირდა ფელთფებელის ასეთი ალყვება.

ამ დროს გაიღო შიგნითა კარები და გამოვიდა პეტროვი, რომელიც საშინლად ჰქშინაედა და მთლად გაოფლიანებულყო.

— სიკვდილამდე არ დაივიწყებს, — სთქვა პეტროვმა და ფელთფებელს მიუბრუნდა.

ფელთფებელმა თვალთ ანიშნა ნებლიუდოვზე. პეტროვი უცბად გაჩერდა და გავიდა უკანა კარებში.

„ვის არ დაავიწყდება? რად არიან ყველანი ასე აღელვებულნი? რა ანიშნა ფელთფებელმა პეტროვს?“ — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი.

— არ შეიძლება აქ დაცდა. კანტორაში მიბრძანდით, — მიჰმართა ფელთფებელმა ნებლიუდოვს; ის იყო ნებლიუდოვმა დააპირა წასვლა, რომ კარები გაიღო და იქიდან გამოვიდა თავის ხელქვეითებზედ მეტად აღელვებული სატუსალოს უფროსი. საშინლად ჰქლოწინობდა; დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, ზედამხედველს მიუბრუნდა.

— ფედოტოვ! მასლოვას ქალს დაუძახე კანტორაში, ქალების მეზღუთე კამერიდან, — უთხრა თავის ხელქვეითს.

— მობრძანდით, — მიჰმართა მან ნებლიუდოვს.

ორივენი შევიდნენ ერთს ვიწრო ოთახში, სადაც პატარა საწერი მაგიდა და რამდენიმე სკამი იდგა. უფროსი დაჯდა.

— უნდა მოგახსენოთ, რომ მძიმე მოვალეობაა ჩემი თანამდებობა, — უთხრა ნებლიუდოვს და პაპიროსს მოუკიდა.

— ალბად დაილაღეთ, — მიუგო ნებლიუდოვმა.

— დიად, დამალა სამსახურმა... ძალიან ძნელი მოვალეობაა...

გინდა ცოტათი საბრალოებს ტვირთი შეუმსუბუქო და უარესი გამოდის; მხოლოდ იმაზედ ლა ვფიქრობ, როგორ დავაღწიო ამ გარემოებას თავი და მოვიხსენო. მძიმე, ძლიერ მძიმე მოვალეობა მაწევს კისრად.

ნებლიუდოვი ძლიერ გააოცა სატუსალოს უფროსის ასეთმა ჩივილმა სამსახურზე, მაგრამ მისმა საცოდავმა სახის გამომეტყველებამ გულში სიბრალოლი აღუძრა.

— დიად, მეც ასე მგონია, რომ ძალიან მძიმე თანამდებობაა, — სთქვა ნებლიუდოვმა, — მაგრამ ვინ გატანთ ძალას, რატომ ასრულებთ ამ თანამდებობას? დაანებეთ თავი!...

— საშუალება არა მაქვს, ოჯახი...

— კარგი, მაგრამ თუ კი გეძნელებათ...

— უნდა ვითხრათ, რომ შეძლებისა და გეარად სარგებლობაც მომაქვს. რამდენიც შემიძლიან, შელავათს ვაძლევ. სხვა ვინმე რომ ყოფილიყო ჩემს ალაგას, სულ სხვაფრივ წაიყვანდა საქმეს. განა ადვილია 2,000 ტუსაღის მოვლა? და მერე როგორის ტუსაღებისა? უნდა იცოდეთ, როგორ მოუაროთ. ისინიც ხომ ადამიანები არიან; გეცოდება... გაათამამებ და არც ეს ვარა. — უფროსმა უამბო ნებლიუდოვს ტუსაღების ჩხუბის ამბავი, რომელიც კაცის კვლით გათავდა.

ამ დროს კარები გაიღო და შემოვიდა ზედამხედველი, რომელსაც შემოჰყვა ქალი. ის თამამად მოჰყვებოდა ზედამხედველს, მზიარულად ილიმებოდა და თავს უქნევდა ნებლიუდოვს. მოჰკრა თუ არა თვალი უფროსს, უცბად შეჰკრთა, მაგრამ ჩქარა ისევ გონს მოვიდა და მზიარულად მიჰმართა ნებლიუდოვს.

— გამარჯვებით — უთხრა მან გაქვიანურებულის ხმით, გაუღიმა და მაგრად ხელი ჩამოართვა.

— თხოვნა მოგიტანეთ ხელ-მოსაწერად, — უთხრა ნებლიუდოვმა და საშინლად გაუჟვირდა მასლოვას ქალის დღევანდელი არა ჩვეულებრივი მზიარულება — ვეკილმა შეადგინა თხოვნა, ხელი უნდა მოაწეროთ და მე გავგზავნი პეტერბურგს...

— რატომაც არა, შეიძლება მოწერა. ყველაფერი შეიძლება, — სთქვა მასლოვამ, აღმაცერად გადაჰხედა ნებლიუდოვს და გაიღიმა.

ნებლიუდოვი მივიდა მაგიდასთან და ჯიბიდან დაკეცილი ქაღალდი ამოიღო.

— შეიძლება აქ მოაწეროს? — დაეკითხა უფროსს.

— მოდი აქ, დაგეჭი, — მიმართა უფროსმა მასლოვას ქალსა, — აი კალამი. წერა იცი?

— ოდესღაც ვიცოდი, — უპასუხა მასლოვას ქალმა, მიუჯდა მაგიდას, აიღო კალამი და ღიმილით გადაჰხედა ნებლიუდოვს.

მასლოვამ დიდის გულმოდგინებით მოაწერა თავისი სახელი და გვარი.

— სხვა ხომ არაფერი უნდა? — ჰკითხა ნებლიუდოვს.

— მიიდა ვითხრათ რამე, — უთხრა ნეხლიუდოვმა და გამოართვა.

— აბა, სთქვით, — უთხრა მასლოვას ქალმა და უცხად სერიოზული სახე მიიღო.

სატუსალოს უფროსი წამოადგა და გავიდა. ნეხლიუდოვი და მასლოვას ქალი მარტო დარჩნენ.

XLVIII

ზედამხედველი, რომელმაც მასლოვას ქალი შემოიყვანა, შორი-ახლოს ჩამოჯდა სარკმლის თამჩაზე. ნეხლიუდოვისთვის დადგა საბედის-წერო წუთი. უსაყვედურებდა თავის თავს, რომ პირველ ნახვაზედვე ვერ უთხრა უმთავრესი — ის, რომ ცოლად შეირთავდა, და ახლა გადასწყვეტა უმჯველად ეთქვა ესა.

ჩამოჯდა მაგიდის მეორე მხარეს, მასლოვას ქალის პირდაპირ. ოთახი ძალიან ნათელი იყო და ნეხლიუდოვმა პირველად შეჰნიშნა მასლოვას ქალს ტუჩებისა და შესუქებულ თვალების გარშემო ნაოჭი და წინანდილზე უფრო მეტად შეეცოდა.

ნეხლიუდოვს უნდოდა ისე ელაპარაკნა, რომ ზედამხედველს არაფერი გაეგო და იდაყვებით მაგიდას დაეყრდნო.

— თუ ამ თხოვნამ არ გასკრა, უმაღლეს სახელობაზე მივართვათ თხოვნა. რაც-კი შესაძლებელია, ყველაფერს მოვიქმედებ... —

— როგორმე ჯერ კარგ ვეჭილს რომ ვიშოვნიდეთ... — გააწყვეტინა მასლოვას ქალმა, — თორემ ის ჩემი ვეჭილი მტკნარი სულელი იყო. სულ კომპლიმენტებს მეუბნებოდა, — სიცილით წარმოსთქვა.

— მაშინ რომ სკოდნოდათ, რომ თქვენი ნაცნობი ვიყავი, სულ სხვა საქმე იქნებოდა. თორემ რა გამოვიდა? ასე გონიათ, ყველა ქურდები ვიყოთ, — განაგრძო კატომ.

„საკვირველია სწორედ ამისი დღევანდელი ქცევა“, — გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა და ის იყო ლაპარაკი დააპირა, რომ ისევ მასლოვას ქალმა დაიწყო.

— იცით, რა უნდა ვითხრათ: ჩვენთან არის ერთი ბებერი დედაკაცი. სამაგალითო დედაკაცია და სულ უბრალოდ ზის სატუსალოში თავის შვილით. თუმცა ყველამ იცის, რომ უბრალოა, მაგრამ მაინც აბრალებენ სახლს ცეცხლი წაუქიდაო. ამ ბებერმა დედაკაცმა გაიგო, რომ მე თქვენ გიცნობთ, — უთხრა მასლოვას ქალმა ნეხლიუდოვს თავის ქნევით, — და მთხოვა მეთქვა თქვენთვის, მისი შვილი ნახოთ და ის გეტყვით დაწვრილებით ყველაფერსო. მათი გვარი მენ-შოვია. რას იზამთ? სამაგალითო ბებერია და უდანაშაულოდ კი ზის.

განსარჯეთ, გეთაყვა, იქნება გააკეთოთ რამე, — უთხრა მან და ტკბილად გაუღიმა.

— კარგი, გავიგებ ყველაფერს, — უთხრა ნებლიუდოვმა და თან უფრო და უფრო განცვიფრებაში მოდიოდა მისი დღევანდელის ლაპარაკით, — მაგრამ მე დღეს თქვენის საქმის შესახებ მინდოდა მელაპარაკნა. გახსოვთ, რა ვითხარით მაშინ?

— თქვენ მაშინ ბევრი ილაპარაკეთ. რა სიტყვით? — ჰკითხა და კიდევ უფრო გაიღიმა და თავის ქნევა დაიწყო.

— მე ვსიტყვი, რომ მოვედი თქვენთან პატიება ვთხოვოთ მეტკი.

— აბა, ეგ რასა ჰგავს: სულ მავატიე და მავატიე! რა საჭიროა ეგა... უმჯობესია თქვენ...

— რაბა გავასწორო ჩემი დანაშაული არა მარტო სიტყვით, არამედ საქმითაც, — განაგრძო ნებლიუდოვმა, — გადავსწყვიტე თქვენი ცოლად შერთვა.

მასლოვას ქალი უცბად საშინლად შეკრთა, მის სახეზე უზომო შიში გამოიხატა და თვალები გიჟივით დააბრიალა.

— ეგ რაღა ფიქრი მოგსვლიათ? — ზიზღით წარმოსთქვა მან.

— ვგრძნობ, რომ ღვთის წინაშე მოვალე ვარ ასე მოვიქცე.

— რომელი ღმერთი გამოგიჩნდათ ახლა? ღმერთი? რომელი ღმერთი? სად იყო მაშინ ღმერთი? რატომ მაშინ არ მოიგონეთ? — მრისხანედ წარმოსთქვა მასლოვას ქალმა და გაჩერდა.

ნებლიუდოვმა მხოლოდ ახლა იგრძნო საშინელი სუნი არყისა, რომელიც მასლოვას ქალს ამოსდიოდა პირიდან, და მიხვდა მის აღელვების მიზეზს.

— დამშვიდდით, — სთქვა მან.

— საჭირო არ არის ჩემთვის დამშვიდება. თქვენა გგონიათ, ვითომ მთვრალი ვარ? შეიძლება მთვრალიც ვიყო, მაგრამ კარგად ვიცი, რასაც ვლაპარაკობ, — აქარებით წაილაპარაკა მასლოვას ქალმა და საშინლად გაწითლდა. — მე საკატორღე ვარ, თქვენ კი თავადი ბრძანდებით და ჩემთან არაფერი საერთო არა გაქვთ. მიბრძანდით თქვენს კნენინა-ენიაენებთან.

— რაც უნდა მკაცრად მომექცეთ და რაც უნდა სთქვათ, არ შეგიძლიანთ იმისი თქმა, რასაც მე ახლა ვგრძნობ, — ყრულ უთხრა ნებლიუდოვმა: — ვერ წარმოიდგენთ, რამდენად დანაშაულად ვგრძნობ თავს თქვენს წინაშე...

— „დანაშაულად ვგრძნობ“! — ზიზღით გააჯავრა მასლოვამ, — მაშინ რატომ არაფერი იგრძენით, როცა ფებქვეშ გასთელეთ ჩემი

პატიოსნება და ასეთის შეცდომის გამოსასყიდლად ათ თუმანს...
 ღალდი ჩამიდეთ ხელში? სად იყო მაშინ თქვენი გრძობა?! ეძინა?!
 აი, ეგა ხართ, აი!...

— ვიცი, ვიცი, მაგრამ, იბა, ახლა რაღას ვუშველით წარსულსა,— უთხრა ნებლიუდოვმა,— ახლა გადაწყვეტილი მაქვს, ყოველივე ღონე ვიხმარო და დაგიხსნა ამ გაჭირვებიდან, და ავასრულებ კიდევ ჩემს სურვილს.

— მე ვამბობ, რომ ვერაფერს ვერ აასრულებთ,— წაილაპარაკა მასლოვას ქალმა და ხმა-მალა გადიხარხარა.

— კატო!

— გასწი, გამშორდი! მე საკატორღე ვარ, თქვენ კი თავადი და არაფერი საერთო არა გაქვთ ჩემთან!— საშინლად შეუმაღლა ხმა მასლოვას ქალმა და გაბრაზებულმა წამოიწია.— შენ ჩემით გინდა იხსნა თავი?— განაგრძო სხაპა-სხუპით,— შენ ჩემით დასტები ამ ქვეყნად და ახლა იმ ქვეყანასაც ჩემით გინდა იხსნა თავი?! მეზიზღებით მაგ შენის სათვალეზიან და მაგ მსუქან, გაბრწილ სახიანად. გასწი, გასწი!— საშინლად შესძახა მან და მხნედ წამოვარდა ზეზე.

— შენ ეი, რა ამბავში ხარ?— დაუყვირა ზედამხედველმა და მიუახლოვდა,— როგორ შეიძლება?

— დაანებეთ თავი, გეთაყვა,— უთხრა ნებლიუდოვმა ზედამხედველს.

ზედამხედველი ისევ სარკმელისაკენ გაბრუნდა.

მასლოვას ქალი ისევ დაჯდა, თავი ჩაპლუნა და მეტის სიბრაზით თითს იმტერებდა.

ნებლიუდოვი იდგა და არ იცოდა რა ექნა.

— არა გჯერა ჩემი სიტყვები?— შეეკითხა ქალს.

— რა სიტყვები? ის, რომ ცოლად უნდა შემირთო? იცოდეთ, რომ ეგ არასოდეს არ იქნება. უმაღლ თავს ჩამოვიღოჩობ, გესმის თუ არა?

— მე მაინც გემსახურები.

— ეგ კი საკუთარი შენი საქმეა. მხოლოდ ამას გეტყვით, რომ თქვენი არაფერი არ მინდა. მართალს გეუბნებით. რატომ არ მოგკვდი, რატომ, იმ დღეს?!— დაუმატა მან და გულამოსკენით დაიწყო ტირილი.

ნებლიუდოვმა მეტის მღელვარებით ხმა ველარ ამოიღო. ცოტა ხნის შემდეგ მასლოვას ქალმა თავი მალა აიღო, შეჭბედა ნებლიუდოვს და ხელსახოციან ცრემლების წმენდა დაიწყო.

— ეხლა აღელვებული ხართ და, თუ შეიძლება, ხვალ მოვალკარგად დაფიქრდით,— უთხრა ნებლიუდოვმა.

მასლოვას ქალმა ხმა არ გასცა და არც კი შეუხედნია, ისე გაჰყვა ზედამხედველს.

— აბა, ვოგო, ახლა რაღა გიჭირს, კარგად წავა შენი საქმე,— უთხრა კარაბლიოვამ მასლოვას ქალს, როცა კამერაში დაბრუნდა,— ეტყობა, ძალიან მოგიხიბლავს, რომ ასე ხშირად—ხშირად დადის შენთან; მარჯვედ იყავი. გამოგიხსნის, მდიდარი კაცებს ყველაფერი შეუძლიანთ.

— ეს როგორ არის,—გალობის ხმით დაიწყო რკინის გზის დარაჯმა ქალმა,—რომ ღარიბი ირთავს ცოლს და უბედურია, მდიდარი კი, რასაც მოინდომებს, ყველაფერს აისრულებს. ჩვენ, ჩემო მშვენიერო, ისეთი პატიოსანი...

მასლოვას ქალს არავისთვის ხმა არ გაუცია. შემოსვლისათნავე წამოწვა ტახტზე და მწარე ფიჭრებმა შეიპყრო. ახლა დიდს სულიერს ბრძოლაში იყო. ნებლიუდოვის სიტყვები იწვევდა იმ საზოგადოებაში დასაბრუნებლად, სადაც იმდენი იტანჯა და რომელიც მეტად შეეზიზლა. არც გაუცვნია კარგად ის საზოგადოება და ისე მიიტოვა. ახლა იცოდა ცხოვრების ყველა ჟუნქულები და ამიტომ იმ საზოგადოებაში ცხოვრება ძალიან მძიმე იყო მისთვის. საღამოზედ კიდევ იყიდა არაყი და თავის ამხანაგ ქალებთან ერთად ლაზითიანად გადაჰქრა.

XLIX

„მაშეზგრე, ეგ არის რაღა?—ჰფიჭობდა ნებლიუდოვი, როცა სატუსალოდგან გამოვიდა. აშკარად იგრძნო ეხლა, თუ რა საზიზლარი საქმე მოიქმედა. იგრძნო და მოინდომა თავის ცოდვების გამოსყიდვა, მხოლოდ ახლა ჩაუყვირდა თავის მოქმედებას და მწარე ტივილები იგრძნო. წინაღ ნებლიუდოვი აინუნშიაც არ იგდებდა ამ ამბავს და ახლა კი, როდესაც აშკარად დანახა თავის საზიზლარ მოქმედების შედეგი, თავზარი დაეცა. ვერ გამოერკვია, როგორ მოქცეულიყო ამ შემთხვევაში: დაევიწყნა ყველაფერი, თავი მიენებებინა მასლოვას ქალისთვის და უპატრონოდ დაეგდო, შეუძლებელი იყო; განეგრძო თავის აზრის სისრულეში მოყვანა და—არ იცოდა, რა შედეგი მოჰყვებოდა ამგვარს საქმეს და გამოურკვეველს მდგომარეობაში იყო.

ის იყო კარებიდგან გამოვიდა ნებლიუდოვი, რომ ვიღამაც ბართი მისცა ხელში. გამოვიდა თუ არა სატუსალოდგან, ნებლიუდოვმა მაშინვე წაიკითხა წერილი. წერილში ეწერა:

„გავიგე, რომ ერთ ტუსად ქალთან დადინართ სატუსალოში. ძალიანა მსურს თქვენი ნახვა. ითხოვეთ ნება მოგცენ ჩემის ნახვისა.

ნებას მოგცემენ და მე ბევრ საჭირო ცნობას გადმოგცემთ ბიჭვენას ნაცნობისა და პოლიტიკურ დამნაშავეთა შესახებ. ვერა ბოგოდუხოვსკაია“.

„ბოგოდუხოვსკაია“? ვინ არის „ბოგოდუხოვსკაია“? — ჰეიქრობდა ნეხლიუდოვი და ისე გაეტაცნა მასლოვას ქალის ლაპარაკით გამოწვეულ ფიქრებს, რომ ვერას გზით ვერ გაეხსენებინა წერილის ავტორი. „ჰოო! — უცბად მოაგონდა, — დიაკვნის ქალი, დათვებზე ნადირობის დროს გაეცნობილი“.

ვერა ბოგოდუხოვსკაია იყო ნოვგოროდის გუბერნიის ერთ მიყრუებულ სოფლის მასწავლებლად, სადაც ერთხელ შეიარა ნეხლიუდოვმა თავის ამხანაგებით დათვებზე ნადირობის დროს. მასწავლებელმა ქალმა ფულით შემწეობა სთხოვა ნეხლიუდოვს კურსებზე წასასვლელად. ნეხლიუდოვმა მისცა ფული და შემდეგ ერთხელაც კი არ გაჰხსენებია ეს ამბავი. ახლა, როგორც აღმოჩნდა, ეს ქალი სატუსალოში იჯდა, პოლიტიკური დამნაშავე იყო და, რაკი გაიგო ნეხლიუდოვის ამბავი, უნდოდა სამსახური გაეწია მისთვის. ნეხლიუდოვმა სიამოვნებით მოიგონა ის დრო, როდესაც ბოგოდუხოვსკაია გაიქნო, ეს იყო ყველიერის წინად, ენების კვირას. ერთ მიყრუებულ სოფელში, სადაც ბედნიერის ნადირობის შემდეგ მონადირენი სადილს შეეჭკეოდნენ, შემოვიდა მათთან სახლის პატრონი და უთხრა, დიაკვნის ქალი მოვიდა და თავად ნეხლიუდოვის ნახვა უნდაო.

— ლამაზია? — იკითხა ვილამაც.

— კარგი, თუ ღმერთი გწამს, რა დროს მასხრობაა, — სთქვა ნეხლიუდოვმა და გავიდა დიასახლისის ოთახში დიაკვნის ქალის სანახავად.

ოთახში დახვდა გამზდარი ულამაზო ქალი, რომლის სახესაც მხოლოდ მაყვალისით შავი თვალები ამშვენებდა.

— აი, ვერა ეფრემოვნა, მოილაპარაკეთ, — სთქვა დიასახლისმა, ეს არის თავადი, მე კი გავალ.

— რით შემიძლიან გემსახუროთ, — ჰკითხა ნეხლიუდოვმა.

— მე... მე... როგორც ჰხედავთ... თქვენ მდიდარი ბრძანდებით, სულ უბრალო რამეზე ჰუანტავთ ფულს, მე ვიცი, — დარცხვენით დაიწყო ქალმა — მხოლოდ ერთი რამ მინდა, მინდა ხალხს სარგებლობა მოგეტანო და არაფერი კი არ შემიძლიან, რადგან არაფერი არ ვიცი.

— მე რა შემიძლიან, მერე?

— მასწავლებელი ქალი ვარ. მინდოდა უმაღლეს კურსზე წასულიყავ და არ მიშეებნენ... არ მიშეებნენ კი არა, მიშეებნენ, მაგრამ საშუალება არ არის. მომეცით, გავათავებ კურსებს და გადავიხდით.

ისეთის სათნო სახითა და მუდარებით უმზერდა ნებლიუდოვს, რომ სიბრალული აღუძრა გულში.

— მდიდარი ხალხი ნადირობს დათვებზე, აქეიფებს გლეხებს; მგონია, ეგ ვერ არის მაინცა და მაინც კარგი. რატომ არ უნდა ჰქნათ კეთილი საქმე? მხოლოდ 80 მ. მინდა. უარს იტყვიო და — ჩემთვის სულ ერთია, — წყენით წარმოსთქვა, რადგან ნებლიუდოვის დაშტერებით ყურებამ და სასტიკმა სახემ დააწმუნა, რომ მისგან ხეირი არ იქნებოდა.

— კიდევ მადლობელი ვარ თქვენი, რომ მომეცით შეზღუდვა... როცა ქალმა შეატყო, რომ ნებლიუდოვი თანახმა იყო, გაწითლდა და დაჩუმდა.

— ახლავე მოგართმევთ, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

ნებლიუდოვი გამოვიდა დერეფანში და იქვე შეეხეჩა ამხანაგს, რომელიც მათს ლაპარაკს ყურს უგდებდა. ნებლიუდოვს ყურადღებაც არ მიუქცევია მისთვის, ამოიღო ფული და მიუტანა ბოგოდუხოვსკაიას.

— თუ ხათრი გაქვთ, თუ ხათრი გაქვთ, ნუ მიხდით მადლობას. მე თვითონ მადლობელი ვარ თქვენი.

ნებლიუდოვს ძალიან სასიამოვნოდ დაურჩა ყველა ამის მოგონება. მოაგონდა ერთ ამხანაგ ოფიცერთან მომხდარი ჩხუბი, რომელმაც მის ამ მოქმედებას სულ სხვა ხასიათი მისცა. ნადირობამ ძალიან მზიარულად ჩაიარა და ნასიამოვნები დაბრუნდნენ ღამით რკინის გზის სადგურზე.

ნებლიუდოვს მოაგონდა ყოველივე ესა, წარმოიდგინა მაშინდელი თავისი ახალგაზრდობა და გული ეტკინა. „ფილტვები ძალზე გებერება და ხარბად სუნთქავ ცივსა და წმინდა ჰაერს, პირისახეზე ფიფქი თოვლი დაგდის და სიცივისაგან ლოყები აგტყეცია: გულში არაფრის დარდი. არის ერთი სიცილ-ხარხარი. ამხანაგებთან ერთად მისრიალებ მარხილითა თოვლიან ტრიალ მიწდორზე. ოჰ, რა სასიამოვნო იყო! ოჰ, რასა ჰგრძნობს მაშინ ადამიანის უდარდელი გული. ღმერთო ჩემო! ყველა ეს როგორ გაჰქრა და წავიდა. რა ძნელი მოსაგონებელია ყოველივე ის, რაც ნათლად გიხატავს შენს ახალგაზრდობას, იმ დროს, როდესაც უკვე დაუძღურებულნი, დაკნინებული და დახურდავეებული ხარ“.

როცა მეორე დღით ნებლიუდოვმა გაიღვიძა და მოიგონა გუშინდელი ამბავი, თავზარი დაეცა, მაგრამ მაინც გადასწყვიტა, უფრო ბეჯითად მოჰკიდებოდა საქმეს და სისრულეში მოეყვანა თავისი განზრახვა.

საჩქაროდ წამოდგა და გასწია გუბერნატორის თანამდებობის აღმასრულებელ მასლენნიკოვთან, რათა გამოეთხოვა ნება, რომ მასლოვას ქალის გარდა ბებერ დედაკაცის მენშოვისა და ბოგოდუხოვსკის ქალიც ენახა, რომელსაც, შესაძლო იყო, დახმარება გაეწია მასლოვასათვის.

ნებლიუდოვი დიდი ხანია იცნობდა მასლენნიკოვს, როცა იგრჯარში მსახურებდა. მასლენნიკოვი მეტად გულ-კეთილი ადამიანი იყო და თავის მოვალეობას წესიერად ასრულებდა. გარდა თავის სამსახურისა, არაფერი არ იცოდა. ეხლა ნებლიუდოვი იმ დროს შეგვდა, როცა ჯარში სამსახური გუბერნატორობაზედ გაეცვალა და აღმინისტრატორობისათვის მიეყო ხელი. მასლენნიკოვს ერთის მდიდარ კაცის ქალი ჰყავდა ცოლად, რომლის წყალობითაც მიატოვა სამხედრო სამსახურიც და გადავიდა სამოქალაქოში.

ცოლი ისე ალოლიავებდა მასლენნიკოვს, როგორც პატარა ბავშვს. ერთხელ გასულ ზამთარს მათთან იყო ნებლიუდოვი, მაგრამ ისე მკრთალად ეჩვენა მათი ცოლ-ქმრობა, რომ მას შემდეგ ერთხელაც აღარ გაუქაქანებია იქ.

დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, მასლენნიკოვს მეტის სიამოვნებისაგან სახე გაუბრწყინდა. მასლენნიკოვი ისეთისავე შეხედულობისა იყო, როგორც წინად: ჩასუქებული კისერი და გაკინტილებული პირისაზე ჰქონდა. ჯარში სამსახურის დროს მუდამ უკანასკნელს მოდაზედ შეკერილ სამხედრო მუნდირში იყო გამოწყობილი და ახლაც უკანასკნელს მოდაზედ შეკერილი სტატსკურ ტანსაცმელში. ამ უმად ვიცმუნდირი ეცვა. თუმცა ხნიანი კაცი იყო (მასლენნიკოვი 40 წლისა იქნებოდა), მაგრამ შენობით ლაპარაკობდენ.

— ძალიან მოხარული ვარ, რომ მოხვედრი; აბა, წავიდეთ ჩემ ცოლთან. მე თითქმის ათი წუთი მაქვს თავისუფალი სხდომის დაწყებამდე. პრინციპალი აქ არ არის და ახლა მე განვაგებ გუბერნიას, სიამოვნებითა სთქვა მასლენნიკოვმა და სახეზედ ღიმილი დაეტყო.

— შენთან საქმე მაქვს.

— რა ამბავია? — უცხად, თითქმის შეშინებულისა და მკვახე კილოთი, უთხრა მასლენნიკოვმა.

— სატუსალოში ზის ერთი ადამიანი, რომელიც მე ძლიერ მაინტერესებს (სატუსალოს ხსენებაზედ მასლენნიკოვმა კიდევ უფრო მრისხანე გამომეტყველება მიიღო); მინდა მისი ნახვა საზოგადო ოთახში კი არა, არამედ კანტორაში და, რაც შეიძლება, ხშირ-ხშირად. როგორც მითხრეს, ეს თქვენზეა თურმე დამოკიდებული.

— რასაკვირველია, მეგობარო, მე მზადა ვარ ყველაფერში და გეხმარო—უთხრა მასლენნიკოვმა და ორივე ხელები მუხლებზე დაადოდა,—შეიძლება, მაგრამ საქმე ის არის, რომ მე დროებითა ვარ ამ თანამდებობაზე და, შესაძლოა, ერთის საათის შემდეგ კიდევ ჩამომართვან.

— მაშ შეგიძლიანთ მომცეთ ქალაღდი, რომ შემეძლოს იმ ტუსალის ნახვა?

— ქალია?

— დიაღ!

— რაზედაა დაპატიმრებული?

— მოწამლვის თიობაზედ, მაგრამ უსამართლოდ გადაუწყვიტეს.

— ესეც შენი მართლ-მსაჯულება? ვიცო, რომ არ დამეთანხმებით, მაგრამ რა ვქნათ. *C'est mon opinion bien arrêtée*,—დაუმატა მასლენნიკოვმა ის ფრაზა, როზელიც რამდენჯერმე ამოგიკითხა ერთს რეტროგრადიულსა და კონსერვატიულს გაზეთში:—ვიცი, რომ შენ ლიბერალი ხარ...

— არ ვიცი, ლიბერალი ვარ თუ სხვა რამე,—ლიმილით უთხარი ნებლიუდოვმა,—რომელსაც მუდამ უკვირდა, რომ რაღაც დასის მომხრე კაცადა სთელიდენ და ლიბერალს ეძახდენ მხოლოდ იმიტომ, რომ ამ აზრის მიმდევარი იყო: სასამართლოს წინაშე ყველა თანასწორი უნდა იყოსო. ადამიანის წველება უსამართლობაა, მეტადრე, თუ უდანაშაულოაო.—არ ვიცი, ლიბერალი ვარ თუ არა, მაგრამ ეს კი ვიცი, რომ ახლანდელი სასამართლო, რაც უნდა იყოს, წინანდელს მაინცა სჯობიან.

— ვინ აიყვანე ვეჭილად?

— ფანარინი.

— ოჰ, ფანარინი!—წყენით წამოიძახა მასლენნიკოვმა და მოავონდა, რომ ეს ფანარინი შარშან, როდესაც დაბარებული ვიყავ სასამართლოში მოწმედ, ყველაფერს დაციუნვის კილოთი მეკითხებოდა და შემდეგ ზრდილობიანად მასხარად მიგდებდაო.—ჩემის მხრით, არ გირჩევთ ფანარინთან რაიმე საქმის დაკერას. მეუად უზრდელი კაცია.

— კიდევა მაქვს შენთან სათხოვარი,—უთხრა ნებლიუდოვმა,—დიდი ხანია ვიცნობდი ერთ მისწავლებელ ქალს. ახლა ისიც სატუსალოშია და ჩემი ნახვა უნდა. შეგიძლიან მისი ნახვის ნება მომცე?

მასლენნიკოვმა ცოტათი თავი გაიქნია და დაფიქრდა.

— პოლიტიკური დამნაშავეა?

— დიაღ, აგრე მითხრეს.

— როგორც ჰხედავ, პოლიტიკურ დამნაშავეთა ნახვა მშობლებს გარდა არავის არ შეუძლიან, მაგრამ მოგკემ ნებას საზოგადოოთახში ინახულო; რა ჰქვიან შენს ნაცნობს? ბოგოდუხოვსკაია? Elle est solid?

— Nideme!

მასლენნიკოვმა უკმაყოფილების ნიშნად თავი გაიქნია, მივიდა მაგიდასთან და გარკვეულის ასოებით შემდეგი დასწერა: "ამ ბარათის წარმომადგენელს, თავადს დიმიტრი ივანეს ძეს ნებლიუდოვს, ვაძლეე ნებას სატუსალოს კანტორაში ინახულოს სატუსალოში მყოფი მდაბიო მოქალაქე ეკატერინე მასლოვას ქალი და მასწავლებელი ქალი ბოგოდუხოვსკაია". გაათავა და ხელი მოაწერა.

— აი, შენ თვითონ ნახავ, რა წეს-წყობილებაა იქ. თუმცა წესიერების დაცვა იქ ყოველად შეუძლებელია, რადგან სატუსალო მთლად საესეა ტუსალებით, მაგრამ მე მაინც სასტიკად ვადევნებ თვალ-ყურს ყველაფერს და მიყვარს წესიერება. შენის თვლით დარწმუნდები, თუ როგორ კმაყოფილია იქ ყველა და როგორც სცხოვრობენ. საჭიროა მხოლოდ იცოდეს კაცმა, როგორ უნდა მოექცე ტუსალოთ. ამ დღეებში ერთი უსიამოვნება მოჰხდა სატუსალოში. ჩვენ ადგილზედ სხვა ამ ამბავს არეულობის ხასიათს მისცემდა და ბევრს გააუბედურებდა, ჩვენ კი მშვენიერად გავარიგეთ საქმე. საჭიროა ერთის მხრით მზრუნველობა და მეორეს მხრით — სასტიკი მთავრობა, — და მასლენნიკოვმა მუშტი მოიღერა. — მზრუნველობა და სასტიკი მთავრობა, დიალ!

— არ ვიცი, — სთქვა ნებლიუდოვმა. — ორჯერ ვიყავი სატუსალოში და თითქმის აუტანელი შეიქმნა ჩემთვის იქ გაჩერება.

— იცი რა? შენ უნდა ინახულო გრაფინია პასეკი, — განაგრძო მასლენნიკოვმა, რაკი ლაპარაკის მდაზე მოვიდა. — ის მთელს ძალონეს ამ საქმეს სწირავს. სიმაართლე უნდა ვსთქვა, ვგონებ მეც მისის წყალობით მოვახდინე ასეთი ცვლილება, რომლის შემდეგაც ისეთი საშიში ამბავი აღარ მოხდება, როგორც წინათ იყო ხოლმე, და თვითონ ტუსაღნიც კარგს მდგომარეობაში არიან. ამაში შენც დარწმუნდები. აი, ფანარინი!.. მე პირადად არ ვიცნობ და ჩვენს შორის თუმცა დიდი განსხვავებაა, მაგრამ საძაგელი კაცია და თანაც სასამართლოში ისეთს რასმე იტყვის, რომ...

— მაშ, ნახვამდის, გამადლობთ! — უთხრა ნებლიუდოვმა, აილო ქალაღდი და ბოლომდე ყური არ უგდია ლაპარაკისათვის, ისე გამოთხოვა თავის ძველ ამბანავს.

— ჩემ ცოლთან არ შეხვალ?

— არა, ბოდის ვიხდი, მაგრამ ეხლა არა მკალიან.

— ეგ როგორ შეიძლება, ამას არ მაპატიებს!—უთხრა მასლენნიკოვმა და კიბის პირველ საფეხურამდე მიაცილა ნეხლიუდოვი, როგორც შეორე ხარისხის პატივსაცემი ადამიანი.—არა, თუ ხატრი გაქვთ, ერთ წუთს მაინც შემოდით.

მაგრამ ნეხლიუდოვი ცივს უარზედ იდგა, გადაიქცა პალტო და გავიდა ქუჩაში.

— აბა, მაშ ხუთშაბათს მოდი, თუ ხატრი გაქვს; ჩემი ცოლი ხუთშაბათობით იღებს სტუმრებს. მე ვეტყვი,—გამოსძახა კიბიდან მასლენნიკოვმა.

იმავე დღეს მასლენნიკოვიდან ნეხლიუდოვი პირდაპირ სატუსალოსაკენ წავიდა. სატუსალოში მისვლისთანავე უფროსის ბინისაკენ გაემართა. ეხლაც, როგორც წინად, ფორტოპიანოს ხმა ისმოდა, მაგრამ ეხლა კლემენტის ეტიუდს უკრავდნენ წინანდებურად ძლიერად და გარკვევით. გამოვიდა თვალშეხვეული მოსამსახურე გოგო და უთხრა ნეხლიუდოვს, კაპიტანი სახლში არის და სასტუმრო ოთახში დაუტადეთო. ჩქარა უფროსიც გამოვიდა.

— უმორჩილესად ვთხოვთ, რა ვნებავთ?—უთხრა ნეხლიუდოვს და მუნდირის შუა ღილი შეისკვნა.

— ვიცე-გუბერნატორთან ვიყავი და აი ნებართვის ბარათი—უთხრა ნეხლიუდოვმა და გადასცა ბარათი:—მასლოვას ქალის ნახვა მინდა.

— მარკოვის ქალისა?—დაეკითხა სატუსალოს უფროსი, რადგან მუსიკის ხმაურობის გამო კარგად ვერ გაიგონა.

— მასლოვას ქალი!

— კარგი, კარგი!

სატუსალოს უფროსი წამოდგა და მივიდა კარებთან, საიდანაც ფორტოპიანოს ხმა ისმოდა.

— მარუსია! ცოტა ხანს მაინც გაჩერდი, გეთაყვა, არაფერი არ ისმის.

ფორტოპიანოს ხმა მისწყდა. მოისმა უკმაყოფილო ფეხის ხმა და ვილამაც კარებში შემოიქვრიტა.

სატუსალოს უფროსმა, თითქმის მუსიკის შეწყვეტით დიდი შეღავათი იგრძნო, ამოიღო მსხვილი პაპიროსი და გულიანად მოსწია. მიაწოდა ნეხლიუდოვსაც, მაგრამ უარი მიიღო.

— მასლოვას ქალი...

— მასლოვას ქალის ნახვა ახლა მოუხერხებელია,—უთხრა სატუსალოს უფროსმა.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ თქვენ თვითონ ხართ დამნაშავე, — ლიმილითა სთქვა უფროსმა: — რად აძლევთ, თავადო, ფულს? თუ გნებავთ, მე გადმომეცით. თორემ გუშინ თქვენ ფული მიგეცათ და არაყი ეშვონა, ვერას გზით ვერ მოვსპე ეს ბოროტება! დღეს დალია, ისე დაითრო, რომ ამ ქვეყნისა არაფერი გაეგება!..

— რას ამბობთ? ეს როგორ შეიძლება?

— როგორ არა, მერწმუნეთ! იძულებული გავხდი სისტემატიკი ლონისძიებანი მიმელო... ცალკე კამერაში გადავიყვანე. ძალიან წყნარი ქალია, მაგრამ თუ დაითრო — თქვენი მტერი! თუ ხათრი გაქვთ, ფულს ნუ მისცემთ. აქ ისეთი ხალხია, რომ...

ნებლიუდოვს მოაგონდა გუშინდელი ამბავი და შეკრთა.

— პოლიტიკური დამნაშავე ბოგოდუხოვსკაია შეიძლება ვნახო? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა ცოტა სირჩუმის შემდეგ.

— შეიძლება! — უპასუხა სატუსალოს უფროსმა. — ეი, რას აკეთებ მანდ? — დაუძახა უფროსმა პატარა გოგონას, რომელიც თვალ-გაშტერებით მისჩერებოდა ნებლიუდოვს და ისე მიდიოდა მამისაკენ. — ფრთხილად, თორემ წაიქცევი, — უთხრა მამამ, როცა ბავშვმა ხალიჩას ფეხი წამოსდო და წაიბოძია.

— მაშ, თუ შეიძლება, წავალ?

— როგორ არა, შეიძლება, — უთხრა უფროსმა და ბავშვი გულში ჩაიკრა. — მობრძანდით...

უფროსი ადგა, წყნარად მოიშორა ბავშვი და გავიდა წინა ოთახში.

ჯერ კიდევ არ ჩაეცვა პალტო, რომელიც თვალშეხვეულმა მოსამსახურე გოგამ მიაწოდა, რომ ისევ გაისმა ფორტოპიანოს გრილი.

— კონსერვატორიაში სწავლობდა, მაგრამ ახლა იქ არეულობაა. დიდი ნიჭი აქვს, — სთქვა სატუსალოს უფროსმა, როცა კიბეზე ჩადიოდა: — კონსერტში უნდა მიიღოს მონაწილეობა.

ნებლიუდოვი და უფროსი მიუახლოვდნენ სატუსალოს კარებს, რომელიც სწრაფად გააღეს. ზედამხედველნი მოწიწებით გამოეჭიმნენ და თვალი გააყოლეს უფროსს. კარებთან შეხვდათ ოთხი კაცი, ნახევრად თავმოპარსულნი, რომელთაც კასრებით რაღაც მიჰქონდათ. უფროსის დანახვაზე ისინი შეკრთნენ და საცოდავად მოიკუნტნენ ერთ ალაგას. ერთი მათგანი უფრო მოიხარა, მოიქუშა და შავი თვალები ცეცხლივით დაანთა.

— რასაკვირველია, როცა ნიჭი გაქვს, უნდა განავეითარო, მაგრამ მაგარი ის არის, რომ გარემოება ხელს გიშლის, და ეს კი ძა-

ლიან ცუდია...—სთქვა უფროსმა, ყურადღება არ მიუქცევია სალებისათვის და ნელის ნაბიჯით შევიდა მისაღებ ოთახში.

— ეისი ნახვა გსურთ?—ჰკითხა უფროსმა.

— ბოგოდუხოვსკაისი, მასწავლებელ ქალისა.

— ცოტა უნდა დაიცადოთ.

— მაშ, რაკი აგრეა, თუ შეიძლება, ტუსალი მენშოვი მაჩვენეთ. დედა-შვილი, რომელნიც ცეცხლის წაქედებისათვის არიან დაპატიმრებულნი.

— მე-21 კამერიდგან? რატომ არა, შეიძლება!

— არ შეიძლება კამერაში ვნახო?

— მისაღებ ოთახში უფრო თავისუფლად შეგიძლიანთ ლაპარაკი.

— არა, მე იქ მიჩვენია ვნახო.

— ძალიან საყურადღებო კია, სწორედ!—ღიმილითა სთქვა სატუსალოს უფროსმა.

ამ დროს განის კარებიდან გამოვიდა სატუსალოს უფროსის თანაშემწე, კობტა ოფიცერი.

— წაიყვანეთ თავადი მენშოვის კამერაში, მე 21 კამერაში,— უთხრა სატუსალოს უფროსმა თავის თანაშემწეს,— და შემდეგ კანტორაში მე გამოუძახებ იმას... რა ჰქვიან?

— ვერა ბოგოდუხოვსკაია.—უპასხა ნებლიუდოვმა.

უფროსის თანაშემწე ახალგაზრდა, უღვაშ-გაწყვიპინებული ოფიცერი იყო და ისე გაელენთილიყო სხვა-და-სხვა სუნნელებით, რომ მეტი არ შეიძლებოდა. სადაც კი შევიდოდა, ისეთ სუნს დააყენებდა, რომ თავ-ბრუს დაასხამდა ადამიანს.

— მობრძანდით!—მიჰმართა თანაშემწემ ალერსიანის ღიმილით ნებლიუდოვს: ჩვენის დაწესებულების ნახვა გეინტერესებათ?

— დიაღ, გეინტერესება იმ კაცის ნახვა, რომელიც, როგორც ამბობენ, უდანაშაულოდ ჩაეარდნილა აქ.

თანაშემწემ მხრები აიწია.

— დიაღ! ეს ხშირად ჰხდება—უთხრა თანაშემწემ და ზრდილობიანად წინ გაუშვა ნებლიუდოვი მყრალ ტალანში—ისიც მოხდება ხოლმე, რომ ისინიცა სტყუიან... მობრძანდით.

კამერების კარები ღია იყო და ზოგიერთი ტუსალები ტალანში იდგნენ. თანაშემწემ ცოტათი თავი დაუქნია ზედამხედველს, გადაჰხედა ტუსალებს, რომელნიც ზოგი საცოდავად მიკლტულიყო და ზოგიც ჯარისკაცივით გამოჭიმულიყო, და გაიყვანა ნებლიუდოვი ჯერ ერთ ტალანში, შემდეგ კი მეორეში.

ეს ტალანი პირველზე უფრო მყარალი და ბნელი იყო. თრსავე
 მზრიდან კარები ჰქონდა და რკინის ურდულეებით იყო დაკატილი.
 კარებზე ორი პატარა, თვალის ოდენა კუჭურუტანა იყო გამოჭრილი
 გასახედავად. ტალანში არაფერ იყო, გარდა მოხუც ზედაშხედვე-
 ლისა.

— რომელ კამერაშია მენშოვი? — დაეკითხა თანაშემწე ზედა-
 მხედველს.

— მერვეში, მარცხნივ, თქვენო კეთილშობილებავ!

— ამ კამერაში არის ვინმე? — დაეკითხა ნეხლიუდოვი.

— ყველანი არის, გარდა ერთისა.

LII

— შეიძლება შევიკვირიტო? — დაეკითხა ნეხლიუდოვი თანა-
 შემწეს.

— დიდის სიამოვნებით, ინებეთ, — სიამოვნების ღიმილით უთ-
 ხრა თანაშემწემ და ზედაშხედველს დაუწყო ლაპარაკი. ნეხლიუდოვმა
 შეიხედა ერთ კამერაში კარებზე გამოჭრილ პატარა სარკმელიდგან,
 იქ ახალგაზრდა შავ-წვერა კაცი გაცხარებით სცემდა ბოლთას. გა-
 იგონა თუ არა ფეხის ხმა, გაჩერდა, მოიხედა კარებისაკენ, კოპები
 შეიკრა და ისევ განაგრძო ბოლთას ცემა.

ნეხლიუდოვმა შეიხედა მეორეში. მისი თვალები მეორე დიდ-
 რონ შეშინებულ თვალებს შეხვდა, რომლებიც სარკმლიდან იკვირიტე-
 ბოდნენ; ნეხლიუდოვი საჩქაროდ მოეცალა. მესამე კამერაში ნეხლიუ-
 დოვმა დაინახა ტახტზე მძინარე პატარა კაცი, რომელსაც თავი ხა-
 ლათით წაეხვია. მეოთხეში დაინახა ფერ-მიხდილი გამხდარი კაცი
 რომელიც ღრმად ჩაფიქრებული იჯდა. გაიგონა თუ არა ფეხის ხმა,
 სწრაფად წამოხტა და გამოიხედა; მთელ მის პირისახეზე, და უფრო
 კი თვალებში, საშიშარი ტანჯვა და უიმედობა იხატებოდა. უთუოდ
 არ ეინტერესებოდა, ვინ იყურებოდა კამერაში. ვისაც უნდა შეე-
 ხედნა, სულ ერთი იყო მისთვის, რადგან არაფისგან კარგს არას მო-
 ელოდა. ამ სანახაობამ ნეხლიუდოვს თავზარი დასცა. დაანება კამე-
 რაში მზერას თავი და მივიდა მე-21 კამერასთან, სადაც მენშოვი
 იჯდა. ზედაშხედველმა კარები გააღო. ტახტის ახლო იდგა გრძელ-
 კისერა, კეთილის სახის ახალგაზრდა და შეშინებულის სახით მის-
 ჩერებოდა შემომსვლელთ და აჩქარებით ხალათს იცვამდა.

— აი, ამ ბატონს სურს შენს საქმის შესახებ მოგელაპა-
 რაკოს.

— უმდაბლეს მადლობას გწირავთ.

— დიალ, მიაშბეს თქვენის საქმის გარემოება, — უთხრა ნებლი-
უდოვმა, გაიხზო და სარკმელთან გაჩერდა, — მინდოდა თვითონ თქვენ-
გან გამეგო დაწერილებით ყველაფერი.

მენშოვი მიუახლოვდა ნებლიუდოვს და მაშინვე მოუყვა თავის
ამბავს, ჯერ მოკრძალებით და მერე უფრო გაბედვით. როცა თანა-
შემწე გავიდა კამერიდან რალაც ბრძანების მისაცემად, მენშოვი
მთლად გათამამდა. ნებლიუდოვი ყურს უგდებდა გლებს და თან გულ-
მოდგინეთ ათვალისწინებდა დაბალ ტახტს, რკინებიან სარკმელს, შე-
თხუნილ ნესტიან კედლებს და საცოდავ სახეს უბედურის გლებისას,
რომელიც ტუსაღის ტანსაცმელს სულ დაესახიჩრებინა. ნებლიუდოვი
საშინლად დაღონდა, არ უნდოდა დაეჯერებინა, რომ რასაც ეს გულ-
წრფელი ადამიანი ეუბნებოდა, სიმართლე იყო. გლებმა უამბო: ცო-
ლი წამართვეს; ვეძებდი სამართალს, მაგრამ ყველგან უარს მეუბნე-
ბოდენ. ერთხელ ძალათი წამოვიყვანე ცოლი, მაგრამ ისევ უკანვე
გამეჭკა, წავედი და მოვსახოვე წამყვანს ჩემი ცოლი, მაგრამ იმან
მიპასუხა, შენი ცოლი აქ არ არისო. არ წამოვედი. მომისიეს ბიჭე-
ბი და იმდენი მცემეს, რომ სულ სისხლი მარწყევინეს, მეორე დღეს
ჩემის მეტოქის სახლს ცეცხლი გაუჩნდა. ცეცხლის გაჩენა მე და დე-
დაჩემს დაგვაბრალებს, თუმცა უდანაშაულონი ვიყავით და იმ დროს
ნათლიისას ვისხედით, როცა ცეცხლი გაჩნდა.

— მართლა შენ არ წაგიკიდებია ცეცხლი?

— ფიქრადაც არ მომსვლია, ბატონო. იქნება თვითონ დასწვა
იმ ავაზაკმა. ამბობენ, დაზღვეული ჰქონდაო. ბრალი კი ჩვენ დაგვე-
დდა, გვემუქრებოდაო. მართლაც, იმ დღეს გულმა აღარ მომიტმინა
და კარგა მივლანძღე, მაგრამ დაწვით კი არ დამიწვავს. არც კი ვი-
ყავით იქ ცეცხლის გაჩენის დროს. განგებ მოახერხა იმ დღეს, როცა
დედასთან ერთად ვიყავი სხვაგან. თვითონ დასწვა, რომ ფული აე-
ლო და ჩვენ კი დაგვაბრალა.

— ნუ თუ მართლა?

— ღმერთი, რჯული, სიმართლეს მოგახსენებთ, ბატონო! მიშ-
ველეთ, ბატონო, — უნდოდა მუხლი მოედრიკნა ნებლიუდოვის წინა-
შე, მაგრამ ნებლიუდოვმა ნება არ მისცა. — როგორც ჰხედავთ, ასეა
ჩვენი საქმე და ასე უდანაშაულოდ კი ვიტანჯებით, — განაგრძო მან.
უცბად ტუჩები აუთრთოლდა და მდულარე ცრემლი წასკდა თვალ-
თავან.

— გაათავეთ? — შეეკითხა უფროსი.

— დიალ!

— ნუ სწუხართ, რაც შემიძლიან. ვეცდები თქვენი საქმე გავაკეთო, — უთხრა ნებლიუდოვმა და გამოვიდა. მენშოვი ისევ იდგა, როცა ნებლიუდოვი გამოვიდა. ზედამხედველმა კარები მიხურა. მენშოვი ქუჩიდან პერანგის სახელოთი ცრემლებს იწმენდდა.

LIII

უკან დაბრუნებისას, დიდ ტალანში გავლის დროს (სადილობის დრო იყო და კარები ყველა ღია იყო), ნაცრის ფერ ხალათიანი და განიერ შარვლებიანი ტუსალები ცნობის მოყვარეობით ათვალთვარებდნენ ნებლიუდოვს და ამიტომ ისე უხერხულად ჰგრძნობდა თავს და ისეთი სიბრაღული აღეძრა ამ ხალხის მიმართ, რომ თითქმის კიდევ შერცხვა, ასე დამშვიდებით რად ვუსურებო.

ერთ ტალანში ვიღამაც გაირბინა და კოხუჯებით დაუწყა ერთ კამერის კარზე ბრაზუნი. იქიდან გამოვიდნენ ტუსალები, ვადაუდგენ გზაში ნებლიუდოვს და მდაბლად თავი დაუკრეს.

— უბრძანეთ, თქვენო კეთილშობილებავ... არ ვიცი, რა გიწოდოთ, — ბოლო მოუღონ როგორმე ჩვენს საქმეს.

— მე უფროსი არა ვარ, არაფერი არ ვიცი.

— სულ ერთია, — უთხარით უფროსს — მოისმა დრტვინვის ხმა, არაფერში დამნაშავე არა ვართ და ორი თვეა ვიტანჯებით.

— როგორ, რისთვის? — გაოცებით ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— ასე, რომ ჩაგვამწყვდიეს სატუსალოში და ორი თვეა ვზივართ, არ ვიცი, თუ რისთვის.

— მართლაც ეს ასე მოჰხდა ერთ არა ჩვეულებრივ შემთხვევის გამო, — სთქვა თანაშემწემ: — ეს ხალხი უპასპორტობისათვის დაიჭირეს და თავიანთ გუბერნიებში უნდა გაეგზავნათ, მაგრამ იქ სატუსალო დამწვარა და იქაურმა მმართველობამ გვაცნობა, რომ ტუსალების გაგზავნა შეგვეჩერებინა. ჩვენც, ვინც სხვა გუბერნიებისა იყო, ყველა გაგზავნეთ და ამათ კი ამდენი ხანია აქ ვაჩერებთ ამ მიზეზის გამო.

— რას ამბობთ? განა მარტო ამ მიზეზის გამო იქერთ ამდენს ხანს? — გაოცებით ჰკითხა ნებლიუდოვმა და კარებში გაჩერდა.

ტუსალები, 40 კაცამდე, გარს შემოეხვივნენ ნებლიუდოვსა და თანაშემწეს და ერთი მეორეს აღარ აცლიდნენ ლაპარაკს. თანაშემწემ როგორც იქნა, დააჩუმა.

— ერთმა ილაპარაკოს, ყველანი ნუ დაედავობთ.

გამოცალკევდა ასე 50 წლის გლეხი. გარკვევით აუხსნა ნებლიუდოვს, რომ უპასპორტობის გამო დაგვიჭირეს. პასპორტი თუმცა

გვეჭონდა, მაგრამ ორის კვირის წინად ვადა გასვლოდა; ხშირად ხდებოდა ასეთი ამბავი, რომ პასპორტებს ვადა გასდიოდა, მაგრამ ხმასაც არაფერს ვეცემდა, და ახლა კი ყველას სატუსალოში გვაკრეფინეს თავი და ორი თვეა საშინლად ვიტანჯებით.

— ჩვენ ყველანი კალატოზები ვართ, ერთის არტელისა. ამბობენ, გუბერნიაში სატუსალო დაიწვაო. მერე და რა ჩვენი ბრალია, იქ რომ სატუსალო დაიწვას? მოიღვთ მოწყალება, გვიშველეთ რამე.

ნებლიუდოვი ყურს უგდებდა, მაგრამ არაფერი არ ესმოდა გლეხის ლაპარაკისა, რადგან მთელი მისი გონება მიქცეული იყო ვიებერთელა, ნაცრისფერ, მრავალფერ მკებნარისაყენ, რომელიც არხენინად დასეირნობდა გლეხის წვერში.

— დაუჯერებელი ამბავია! ნუ თუ მართლა-მართო ამ უბრალო მიზეზის გამო იტანჯება ეს ხალხი?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა თანაშემწეს.

— დიალ, უნდა თავიანთ ქვეყანაში გაიგზავნონ, საცხოვრებელ ბინაზე,—სთქვა თანაშემწემ.

ამ დროს ტუსალებიდან გამოვიდა დაბალის ტანის კაცი და აჩქარებით ლაპარაკი დაიწყო, აქ საშინლად ვეტანჯავენო.

— ძალღებზე უარესად...—დაიწყო მან.

— შენ ეი, ბევრს ნუ ყბედობ, თორემ ხომ იცი...

— რა უნდა ვიცოდე.—განწირულის ხმით წარმოსთქვა ქონდრის კაცმა,—ვითომ ჩვენ რაში ვართ დამნაშავენი?

— დაჩუმდი!—დაულრიალა უფროსმა და ჯუჯა კაციც უცბად ჩაჩუმდა.

„ეს რა ამბავია?—გაიფიქრა ნებლიუდოვმა, როცა კამეროდან გამოვიდა.

— ნუ თუ მართლა ასე სრულიად უდანაშაულო კაცებს ამწყვდევენ სატუსალოში?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა თანაშემწეს.

— რას იზამთ? უნდა იცოდეთ, რომ ბევრსაც სტყუიან ეგენი. მაგათ რომ ყური დაუგდოთ, გამოვა რომ ყველანი უდანაშაულონი არიან,—უთხრა თანაშემწემ,—ესეც ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ სრულიად უდანაშაულო ზის სატუსალოში.

— დიალ, მაგრამ ესენი ხომ არაფერში დამნაშავენი არ არიან?

— ესენი, მართლაც, დამნაშავენი არ არიან, მაგრამ ძალიან ცუდი ხალხი კია... სასტიკად თუ არ მოექცევი, ისე მაგათთან ვერას გააწყობს კაცი. ზოგნი ისეთი ჯიუტები არიან, რომ თქვენი მოწონებულნი! აი გუშინ იძულებული შევიქენით ორი მათგანი დაგვესაჯა.

— როგორ თუ დაგესაჯათ? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— როზგებით... გავროზგეთ მოწერილობის ძალით...

— ფიზიკურად დასჯა ხომ კანონით აღკრძალულია უკვე?

— კი, მაგრამ უფლება ჩამორთმეულთათვის კი არა. მათი დასჯა შეიძლება.

ნებლიუდოვმა გაიხსენა გუშინდელი ამბავი, როცა დერეფანში იცდიდა, და მიჰხვდა, რომ სწორედ იმ დროს მოჰხდა ტუსალების დასჯაო და ძალიან დანალელიანდა.

თანაშემწისათვის ყურადღება არ მიუქცევია, საჩქაროდ გამოვიდა ტალანიდან და გასწია კანტორისაკენ. უფროსი ტალანში იდგა და, დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, მოაგონდა, რომ ზოგოდუხოვსკაიასთვის უნდა დაეძახნა.

— ახლაც დაეძახებინებ და მანამდე — კი აქ დაბრძანდით, — სთხოვა მან ნებლიუდოვს.

LIV

კანტორა ორის ოთახისაგან შესდგებოდა. პირველ ოთახის ერთ კუთხეში იდგა ტუსალების სიმაღლის გასაზომი, მეორე კუთხეში სატანჯველ ადგილების ჩვეულებრივი კუთვნილება. ხატიც ეკიდა. ამ ოთახში იდგა რამდენიმე ზედამხედველი. მეორე ოთახში ისხდნენ ოცამდე ქალი და კაცი და ხმა-დაბლა ლაპარაკობდნენ. სარკმელთან საწერი მაგიდა იდგა.

უფროსი მიუჯდა მაგიდას და სთხოვა ნებლიუდოვს დამჯდარიყო იქვე სკამზედ. ნებლიუდოვი დაჯდა და ოთახში მყოფ ხალხს დაუწყო თვალყურება.

პირველად ნებლიუდოვის ყურადღება მიიპყრო სასიამოვნო სახის ახალგაზრდა კაცმა, რომელსაც მოკლე კურტკა ეცვა და რაღაზედაც ვაცხარებით ებაასებოდა მის წინ მჯდომ ტუსალ კაცს. მათ გასწვრივ იჯდა მოხუცი კაცი მწვანე სათვალეებით და გულმოდგინედ უყრს უგდებდა ახალგაზრდა ქალს, რომელიც რაღასაც ამბობდა. მოხუცს შეშინებული მისჩერებოდა ყმაწვილი რეალისტი. მათ შორი-ახლოს ისხდნენ შეყვარებულნი: ახალგაზრდა, სიმპატიურის სახისა, ქერა, თმა-შეკრეპილი ქალი და ნაზის სახის პატრონი, მოგრძო თმიანი კაცი, ტუსალის ხალათში გამოწყობილი მიკუნჭულიყვენ ერთ კუთხეში და სიყვარულით მთვრალნი წყნარად ჩურჩულებდნენ. ყველაზე ახლო მაგიდასთან იჯდა შავებში ჩაცმული დედაკაცი. თვალდაშტერებით მისჩერებოდა კლექიანის სახის ახალგაზრდა კაცს და რაღაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ცრემლები აღჩობდა, დაიწყებდა

თუ არა, მაშინვე გაჩერდებოდა. ახალგაზრდა კაცს მოუსვენრობდა ბოდა და მეტის მღელღარებით ქალაქს კმეტუნდა ხელში, თითქოს ამხედ ზნდა ჯავრი ამოიყაროსო. მათ ახლო იჯდა თეთრ-ყირმიზი ახალგაზრდა ქალი ნაცრის ფერ ტანსაცმელით. ის იჯდა მტირალ დედის ახლო და ალერსიანად მხრებზედ ხელს უსვამდა. ყველაფრით მშვენიერი იყო ეს ქალი, მაგრამ ყველაზედ უმშვენიერესი და გონების წარმტაცი მისი მშვენიერი პრელი, პატარა კეთილი თვალები იყო. შემოვიდა თუ არა ნებლიუდოვი, დანება თავი დედის მხრას და მისი თვალები ნებლიუდოვის თვალებს შეჰხედა, მაგრამ უცბად მიბრუნდა და დედას დაუწყო ლაპარაკი. შეყვარებულთა ახლო იჯდა ძონძებში გახვეული კაცი და გაჯავრებით რალასაც ელაპააკებოდა უწყვერო კაცს. ნებლიუდოვი დაჯდა უფროსის გვერდით და ცნობის მოყვარეობით დაიწყო თავის გარშემო ყურება. ამ მდგომარეობიდან გამოიყვანა პატარა თმა-გაკრეჭილმა ბავშვმა, რომელიც მივიდა მასთან და ჰკითხა.

— ვის უცდით?

ნებლიუდოვი გაოცდა ამ კითხვაზედ, მაგრამ როცა შეჰხედა ბავშვს და დაინახა მისი დაფიქრებული სახე, დაფიქრებითვე ჭპასუხა, ნაცნობ ქალს ვუცდიო.

— თქვენი და არის?—ჰკითხა ბავშვმა.

— არა, და არ არის,—უპასუხა გაკვირვებით ნებლიუდოვმა.—შენ ვისთანა ხარ აქა?—ჰკითხა ბავშვს.

— დედასთანა ვარ. პოლიტიკური დამნაშავეა,—უთხრა ბავშვმა.

— მარია პავლოვნა! წაიყვანეთ ბავშვი,—უთხრა უფროსმა, რომელმაც ალბად უკანონოდ დასაბა ბავშვის ნებლიუდოვთან ლაპარაკი.

მარია პავლოვნა იყო თვით ის ახალგაზრდა ლამაზი ქალი, რომელმაც ნებლიუდოვის ყურადღება მიიპყრო; ის წამოდგა და გაბედვით მივიდა ნებლიუდოვთან.

— რას გეკითხებათ ბავშვი? ვინა ხართ თქვენ?—ჰკითხა მან ნებლიუდოვს და ისეთიანად გაიღიმა თავის ნშვენიერის ტუტებით, რომ ნებლიუდოვს ეტვი არა ჰქონდა, ეს ქალი მუდამ უბალოდ და ძმურის სიყვარულით ეგებებოდა ყველასო:—ყველაფრის გაგება სურს,—სთქვა მან და ისეთის ალერსიანობით გაუღიმა ბავშვს, რომ ნებლიუდოვმაც და ბავშვმაც ძალაუნებურად გაიღიმეს.

— დიად, მე მეკითხებოდა ვისთან მოხვედიო.

— მარია პავლოვნა! თქვენც კარგად იცით, რომ უფროსთან ლაპარაკი არ შეიძლება,—უთხრა უფროსმა.

— კარგი, კარგი,—უპასუხა მან უფროსს. ჩაჰკიდა ბავშვს ხელი და მივიდა ქლეჩიან კაცის დედასთან.

— ვისია ეს ბავშვი?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა უფროსს.

— ერთ პოლიტიკურ დამნაშავე ქალისა; აქ დაიბადა,

სალოში.

— მართლა?

— დიალ. ეხლა ციმბირში მიდის დედასთან ერთად.

— ეს ქალი ვინლაა?

— არ შემიძლიან გითხრათ,—უთხრა უფროსმა და მხრები შეიშმუშნა.—აი ბოგოლუბოვსკაიაც.

LV

უკანა კარებიდგან რხევითა და რყევით გამოვიდა პატარა ტანის, თმა-შეკრეპილი, გამზდარი ვერა ეფრემოვნა, თავის დიდრონის კეთილის თვალებით.

— დიდად გმადლობთ, რომ მოხვედით,—უთხრა მან ნებლიუდოვს და მაგრად ხელი ჩამოართვა.—გაგახსენდით? დაგახსენდით.

— ვერ წარმოვიდგენდი, თუ ამ მდგომარეობაში ვნახავდი.

— მშვენიერადა ვარ; ისე კარგად, ისე კარგად, რომ უკეთესიც არ შეიძლება ..—ამბობდა ვერა ეფრემოვნა და, როგორც ყოველთვის, შემკრთალივით უმზერდა ნებლიუდოვს თავის დიდრონ კეთილის თვალებით.

ნებლიუდოვმა გამოჰკითხა დაპატიმრების მიზეზები. ვერა ეფრემოვნამ დიდის სიხარულით უამბო ყველაფერი. მისი გაჭიანურებული ლაპარაკი მთლად აქრელებული იყო სხვა-და-სხვა უცხო სიტყვით; ხშირად ისმოდა: პროპაგანდა, დეზორგანიზაცია, ჯგუფ-გუნდნი, სექციები და ქვესექციები. ალბად დარწმუნებული იყო, ყველამ იცის ეს სიტყვებიო, მაგრამ ნებლიუდოვს კი თავის დღეშიაც არ გაეგონა.

იმ აზრით უამბობდა ასე ხალისით, რომ დარწმუნებული იყო, ნებლიუდოვს საინტერესოდ უნდა ჰქონდეს ეს ამბებიო და სასიამოვნო იქნება მისთვის ამისი მოსმენაო. ნებლიუდოვი გაშტერებით უმზერდა მის საცოდავად გაწვრილებულ კისერს, აბურძგნულ თხელ თმებს და ვერ გამოერკვია, რამ აიძულა ვერა ეფრემოვნა ასეთი საჭმე ჩაედინაო. შეებრალა ნებლიუდოვს, მაგრამ ისე კი არა, როგორც გლეხი მენშოვი თავის გამზდარ თეთრის ხელებით, რომელიც სრულიად უდანაშაულოდ იტანჯებოდა, არამედ ისე, როგორც გზადანებული ადამიანი, რაღაც უმნიშვნელო იდეების წყალობით ასე სასტიკად ტანჯული. შეებრალა იმიტომ, რომ ატყობდა რა არეულ-დარეულობაც სუფევდა იმის გონებაში. იმას-კი გმირად მოჰქონდა თავი და ისე აჩვენებდა თავს ნებლიუდოვს, თითქო მთელი ქვეყანა

გადაუბრუნებიაო. ესევე შეპნიშნა ნებლიუდოვმა ზოგიერთ სხვასაც იქ მყოფთა შორის. მისმა შემოსვლამ მიიქცია მათი ყურადღება და ისინიც ცოტა სხვაფრივ იქცეოდნენ; ეს აშკარად შეამჩნია ნებლიუდოვმა ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც გუტაპერჩის კურტკა ეცვა, ტუ-სალის ხალათში გამოწყობილს ქალს და შეეყვარებულ ახალგაზღდებსაც. არაფერი ამისთანა არ ემჩნეოდათ მხოლოდ ქლეკიანს, ლამაზ ჭრელ-თვალა ქალსა და ძონძებში გამოხვეულს კაცს, რომელიც წვერ-მო-პარსულს ელაპარაკებოდა.

ვერა ეფრემოვნას უნდა ელაპარაკნა იმაზედ, რომ ერთი მისი ამხანაგი ქალი, გვარად შუსტოვა, რომელიც მათს დასს არც კი ეკუთვნოდა, დაატუსაღეს მხოლოდ იმისთვის, რომ გაჩხრეკის დროს უპოვნეს აღკრძალული წიგნები, შესანახად მიცემული. ვერა ეფრემოვნას თავისი თავი მიაჩნდა ცოტად თუ ბევრად დამნაშავედ ამ ამბავში და ემუდარებოდა ნებლიუდოვს, როგორც ძღვევა-მოსილთა ნაცნობს, მოეხერხებინა რამე და შუსტოვი გაენთავისუფლებინა.

ვერა ეფრემოვნამ უამბო თავისი ამბავიცა. საბებიო კურსების გათავების შემდეგ ერთ გუნდში მოვყევი; პირველში კარგად მიდიოდა საქმე, მაგრამ შემდეგ დაიჭირეს ერთი, წაიღეს ქაღალდები და შემდეგ ყველას მოგვისვეს ხელიო.

— დაიჭირეს მეცა და აი ეხლა მგზავნიან, — დაასრულა მან თავისი ამბავი; — მაგრამ ეს არაფერია. მშვენივრადა ვგრძნობ თავსა, — სთქვა მან და საცოდავად გაიღიმა.

ნებლიუდოვმა გამოჰკითხა ჭრელ-თვალა ქალის ამბავი. ვერა ეფრემოვნამ უამბო, რომ ის გენერალის ქალიშვილია, დიდხანია რევოლუციონურ პარტიას ეკუთვნის და ჩავარდა იმიტომ, რომ თვითონ იკისრა თითქოს ეანდარმისთვის ესროლას. ის სცხოვრობდა საიდუმლო ბინაზე, სადაც სტამბის საბეჭდავი მანქანა იდგა. როდესაც ლამით მივიდნენ გასაჩხრეკათ, ბინაზე მყოფებმა გადასწყვიტეს თავის დაცვა, ჩააქრეს სინათლე და დაიწყეს ყველა გამამტყუნებელ საბუთების მოსპობა. პოლიციელები შეიჭრენ, მაშინ ერთმა შეთქმულთაგანმა ესროლა და სასიკვდილოთ დასჭრა ეანდარნი. როდესაც შეეკითხნენ ვინ ესროლა, მან სთქვა რომ მან ესროლა, მიუხედავად იმისა, რომ ერთხელაც ხელში რევოლვერი არ სჭერია და ობობაც არ მოუკლავს. ეს დაიჯერეს, სხვისი დანაშაული თვითონ იკისრა და ახლა კატორღაში მიდისო.

— ალტრუიზმით არის გამსჭვალული, — სთქვა ვერა ეფრემოვნამ.

მეორე საქმე, რომელზედაც უნდა მოელაპარაკა ვერა ეტეროვიჩი მოენას, მასლოვას ქალს შეეხებოდა. მასლოვას ქალის ამბავი კარგად იცოდა; საზოგადოდ სატუსალოში ყველას ამბავი დაწვრილებით იცოდნენ. ამიტომ ურჩევდა ნებლიუდოვს მოეხებრებინა როგორმე და მასლოვას ქალი ან პოლიტიკურებთან გადაეყვანა და ან საავადმყოფოში, სადაც ახლა ბევრი ავადმყოფია და მომვლელია საქიროო.

ნებლიუდოვი დაჰპირდა, თუ აქ ვერას გაეაწყობ, პეტერბურგში ვეცდები და როგორმე მოვახერხებ ძაგ საქმესაო.

LVI

მათი ლაპარაკი შესწყვიტა უფროსმა, რომელიც წამოდგა და გამოაცხადა: ნახვის დრო გათავდა და დროა მიბრძანდეთო. ნებლიუდოვი წამოდგა, გამოეთხოვა ვერა ეტეროვიჩის და გაჩერდა კარებს ახლო, საიდანაც ყურადღებით ათვალიერებდა, რაც მის თვალწინ ჰხდებოდა.

— ბატონებო! დროა, დრო,—სთქვა უფროსმა და გავიდა, მაგრამ არც მნახველები და არც ტუსალები ყურს არ იბერტყავდნენ.

უფროსის ბრძანებამ უფრო გაცხარებული ლაპარაკი გამოიწვია და წასვლას კი არაეინ ჰფიქრობდა. ზოგნი წამოდგნენ და ისე განაგრძეს ლაპარაკი, ზოგი კი ისევე იჯდა და ისე ლაპარაკობდა. ზოგი ეთხოვებოდა ერთი მეორეს და ქვითინებდა. გულ-მოსაკლავი იყო ქლეჭიან კაცისა და დედის ყურება; ახალგაზრდა კაცი ისევე ისე გამეტებით ჰმუქნიდა ქალადს და საშინელ ძალას ატანდა თავს, როგორმე შეემავრებინა ცრემლი და ქვითინი არ დაეწყო. გაიგო თუ არა დედამ წასვლის დროაო, გადაეხვია შვილს და გულ-ამოსკვნით დაიწყო ქვითინი. ჭრელ-თვალა ქალი, რომელსაც ნებლიუდოვი ძალაუნებურად თვალს ადევნებდა, იდგა დედასთან და ამშვიდებდა. ლურჯ სათვალეებიანი მოხეცი ფეხზე იდგა, ხელი ხელში ჩაეკიდნა თავის ქალისთვის და ყოველ მის სიტყვეზე უაზროდ თავს იქნევდა. შეყვარებულნიც წამოდგნენ და ხელი-ხელ ჩაკიდებულნი ერთმანერთს მისჩერებოდნენ თვალბში.

— აი, მხოლოდ ესენი არიან მზიარულად,—სთქვა ახალგაზრდა კაცმა, რომელიც ნებლიუდოვის გვერდით იდგა და შეყვარებულეზზედ ანიშნა.

შეყვარებულებმა იგრძნეს თუ არა, რომ ნებლიუდოვი და ახალგაზრდა კაცი ცნობის მოყვარე თვალებით გვიცქერიანო, სიცილით უკან დაიხიეს და კოხტად გატრიალდნენ.

— დღეს საღამოზე იწერენ ჯვარს სატუსალოში და ის ქალიც თან მიჰყვება ქმარს ციმბირში,—სთქვა ახალგაზრდა კაცმა.

— ვინ არის?

— საკატორღეა. თუმცა მზიარულობენ, მაგრამ საცოდაობაა მაგათი ყურება,— დაუმატა ახალგაზრდა კაცმა, რომლის ყურადღებაც ამ დროს ლურჯ სათვალეებიან მოხუცის ქვეთინმა მიიპყრო.

— ბატონებო! გთხოვთ მიბრძანდეთ. ნუ მიმიყვანთ იმ ზომამდე, რომ ძალა ვიხმარო,—სიტყვა უფროსმა და რამდენჯერმე განიმეორა ერთი და იგივე.—თუ ხათრი გაქვთ, თუ ხათრი გაქვთ,—ამბობდა სუსტის ხმით,—დიდი ხანია დრო გავიდა. ეს არაფერს არა ჰგავს. შეუძლებელი იქნება ამის შემდეგ თქვენი მიღება! უკანასკნელად გეუბნებით!—ამბობდა და მოუსვენრად ხან ადგებოდა, ხან დაჯდებოდა და ხარბად ეწეოდა სუნნელოვან პაპიროსს. თუმცა ჩვეულებრივი და ნაცადი იყო ის საბუთები, რომლის წყალობითაც ხალხს ნება ეძლეოდა დაეშავებია რამე სხვებისთვის და არ ეგრძნო პასუხისმგებლობა, მაგრამ ციხის უფროსს არ შეეძლო არ ეგრძნო, რომ ის დამნაშავეა იმ მწუხარების, რომელიც ამ ოთახში იყო და ამიტომ ის მეტისმეტად იტანჯებოდა.

ბოლოს, როგორც იყო, დაიშალენ. გავიდა კურტიანი ახალგაზრდა, ქლეჩიანი და ძონძებში გახვეული საკატორღეა. გავიდა ვერა ეფრემოვნა და მარია პავლოვნაც თავის ბავშვით. მნახველებიც სათითაოდ გაემართნენ კარებისაკენ. გავიდა ლურჯ სათვალეებიანი მოხუცი და მას გაჰყვა ნებლიუდოვიც.

— დიალ! საკვირველი წეს-რიგია, —განაგრძო ახალგაზრდა კაცმა, რომელიც ნებლიუდოვთან ერთად ჩადიოდა კიბეზე,—კაპიტანი კიდევ მადლობის ღირსია, რომ კანონს ნაკლებად აქცევს ყურადღებას, თორემ აუტანელი იქნებოდა აქ ყოფნა. ყველაფერზე ლაპარაკი შეუძლიათ და ეს კი საუკეთესო საშუალებაა, რომ ცოტათი დამშვიდდეს ადამიანი.

როცა ნებლიუდოვი მედინცევს (ასე გააცნო თავი ახალგაზრდა კაცმა) ებაასებოდა და ტალანს დაუახლოვდენ, მათთან მივიდა უფროსი, რომელსაც მეტის მეტი დაქანცული სახე ჰქონდა.

— თუ მასლოვას ქალის ნახვა გინდათ, ზეალ მობრძანდით,—უთხრა მან ტკბილის ხმით ნებლიუდოვს.

— ძალიან კარგი, —უპასუხა ნებლიუდოვმა და წასვლას დაეჩქარა.

დღევანდელმა სანახაობამ სულ დავთარი დაუბნია ნებლიუდოვს და სხვანაირ გუნებაზე დააყენა.

„რისთვის ან ვისთვის არის ყოველივე ეს საქირო?“ — ეკითხებოდა თავის თავს და პასუხი კი არსად იყო.

მეორე დღეს შივიდა ვეკილთან ნებლიუდოვი და სთხოვა მენ-
 შოვეების საქმეც ეკისრა და დაეცვა. ვეკილი შეჰპირდა, თუ მართლა
 საქმე ისე ყოფილა, როგორც მიაზბეთ, უსასყიდლოდ დაეიცავო.
 სხვათა შორის, ნებლიუდოვმა ის 130 კაცის საქმეც უამბო, რომე-
 ლიც ისე უმიზეზოდ ეყარენ სატუსალოში და სასტიკად იტანჯებოდენ.

— ვისზეა ეს საქმე დამოკიდებული? ვისი ბრალია? — ჰკითხა
 ნებლიუდოვმა.

ვეკილმა მკირე დუმილის შემდეგ უპასუხა.

— ვისი ბრალია? არავეისი, — სთქვა მან გადაჭრით: — ჰკითხეთ
 ბრალდებულს ვისი ბრალია-თქო? ის გეტყვით — მასლენნიკოვისო,
 ჰკითხეთ მასლენნიკოვსა და ის გეტყვით, რომ ბრალმდებელია დამნა-
 შავეო. არავეის ბრალი არ არის.

— ახლავე მივდივარ მასლენნიკოვთან და ყველაფერს ვეტყვი.

— არა, ტყუილად თავს ნუ იწუხებთ, არაფერი არ გამოვა, —
 ლიმილით უთხრა ვეკილმა. ის ისეთი... — თქვენი მეგობარი ან ნათე-
 სავი ხომ არ არის? — ისეთი გაუთლელი და თანაც ცბიერი პირუ-
 ტყვია, რომ თქვენი მოწონებული.

ნებლიუდოვს მოაგონდა მასლენნიკოვის სიტყვები ვეკილის შე-
 სახებ, გამოეთხოვა და წავიდა მასლენნიკოვთან.

ნებლიუდოვს ორი სათხოვარი საქმე ჰქონდა: მასლოვას ქალის
 გადაყვანა საავადმყოფოში და იმ უბედურ 130 კაცის განთავისუ-
 ფლება, რომლებიც უპასპორტობის გამო ეყარენ სატუსალოში.

თუმცა მეტად სამწუხარო იყო ნებლიუდოვისათვის მიემართნა
 ისეთის კაცისათვის, როგორც მასლენნიკოვი იყო, მაგრამ მეტი გზა
 არა ჰქონდა.

მასლენნიკოვის სახლის კარებთან ნებლიუდოვმა რამდენიმე
 ეტლი დაინახა და მოაგონდა, რომ დღეს სწორედ ის დღე იყო,
 როდესაც მასლენნიკოვის ცოლს სტუმრები ჰყავდა ხოლმე. სწორედ
 იმ დროს მიადგა კარებს, როდესაც კობტად გამოწვიპული ლაქია
 ფრთხილად სვამდა კარეტაში ვილაც ქალბატონს, რომელსაც შლეიფი
 აეწია და ლამაზი ფეხები გარკვევით უჩანდა ტუფლებში. ეტლებს
 შორის ნებლიუდოვმა კორჩაგინების დახურული ლანდო შეჰნიშნა.
 ჭალარა-შერთულმა მსუქანმა მეეტლემ ზრდილობიანად მოუხადა ქუ-
 დი და სალამი მისცა ნებლიუდოვს, როგორც ნაცნობ ბატონს. ნე-
 ბლიუდოვმა ვერც კი მოასწრო ეკითხნა მეყარესთვის, შინ არის მი-
 ხეილ ივანიჩიო (მასლენნიკოვი), რომ მოფარდაგებულ კიბეზე გამო-

ჩნდა თვით მასლენნიკოვი; ერთ საპატიო სტუმარს მოატყუებდა, ისეთს, რომლებსთანასაც კიბის უკანასკნელ საფეხურამდე აცილებდა ხოლმე. საპატიო სტუმარი გაცხარებით ებასებოდა თავშესაფარის სასარგებლოდ ლატარია-ალეგრის გამართვის შესახებ და ამტკიცებდა, ძლიერ კარგი გასართობი იქნება ქალებისათვისაო: „ქალებიც დროს ატარებენ და ფულიც გროვდებიან“.

— ააა, ბ-ნ ნეხლიუდოვს გაუმარჯოს: ამბავი-ხაბარი? სადა ხარ ამდენ ხანს?— მიესალმა ნეხლიუდოვს მასლენნიკოვი.

სტუმარი გამოთხოვა, გადაიცვა პალტო, რომელიც მაღალ-მაღალმა ლაქიამ მიართვა, და გავიდა.

— აბა, ავიდეთ, გეთაყვა, ზევით. ძლიერ მოხარული ვარ,— აღელვებით წარმოსთქვა მასლენნიკოვმა და, თუმცა ზორბა და მძიმე ტანისა იყო, მაინც გაიტაცა ნეხლიუდოვი და სწრაფად აირბინა კიბეზე.

მასლენნიკოვი მშვენიერ გუნებაზე ზყო; ალბად საპატიო სტუმრის ყურადღებამ დააყენა ასეთს გუნებაზეო, ჰფიქრობდა გულში ნეხლიუდოვი. საპატიო სტუმრის თვითეულ სიტყვას ისეთს აღტაცებაში მოჰყავდა, როგორც ფინია მოდის აღტაცებაში, როცა პატრონი ნახად ხელს გადაუსვამს ზურგზე და ყურებს დაჰტებანს ხოლმე. ამ დროს კუდს აქნევს, წელში იგრძობდა და გიყვივით იწყებს ბზრიალტრიალს. მასლენნიკოვიც თითქმის ასე იქცეოდა. არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა ნეხლიუდოვის დაფიქრებულ სახეს და მის ლაპარაკს და გიყვივით მიაქანებდა სასტუმრო ოთახისაკენ, ასე რომ, ნეხლიუდოვმა ვეღარ შესძლო წინააღმდეგობა გაეწია და მორჩილებით მისდევდა უკან.

— რაც შეეხება საქმეს, რასაც მიბრძანებ, ავასრულებ, მხოლოდ შემდეგ,— უთხრა მასლენნიკოვმა, როცა დარბაზში გადიოდნენ:— მოახსენე გენერალშას, რომ თავადი ნეხლიუდოვი მობრძანდა-თქო,— უბრძანა მან ლაქიას. ლაქია საჩქაროდ გავარდა.— ახლა უეჭველად უნდა ნახოთ ჩემი ცოლი. მაშინაც კარგები მომზვდა, ერთხელ რომ გაგიშვით მის უნახავად.

როცა შევიდნენ, ლაქიამ კიდევ მოასწრო მოეხსენებინა გენერალშასთვის და ანნა იგნატიევნა, ვიცე-გუბერნატორშა, გენერალშა, როგორც თავის თავს ეძახდა, ღიმილით მიესალმა ნეხლიუდოვს, ოთახის ერთს კუთხეში მაგიდას შემოსხდომოდა რამდენიმე ქალი და კაცი და ჩაის მიირთმევდნენ.

— რა ამბავია, რომ სულ დაგვივიწყეთ? იქნება გაწყენინეთ რამე?— ამ სიტყვებით მიჰმართა ანნა იგნატიევნამ ნეხლიუდოვს, როცა სასტუმრო ოთახში შევიდა.

— გაცნობილი ხართ?.. ქალბატონი ბელიავესკაია, მიხეილ ივანოვიჩ ჩენსოვი... ახლოს დაბრძანდით.

— თქვენც... მიუბრუნდა ოფიცერს, რომელიც მისის ებაასე-ბოდა და რომლის სახელიც დაავიწყდა, — მობრძანდით აქეთ; თავადო, ჩაის არ მიირთმევთ?

— არა, არა, არაფრის გულისათვის არ დავეთანხმებით. იმას სრულიად არ უყვარდა, — ისმოდა ქალის ხმა.

— ქალები უფრო უყვარდა, ვიდრე ისა.

— სულ ტუტუტური ხუმრობა გამიგონია? — სიცილით ჩაერია ლაპარაკში ძვირფასად ჩაცმული ქალი.

— ჯერ ხომ არ აპირობთ წასვლას?

— დიალ, დღეს უკანასკნელი დღეა და კიდევ იმიტომ მოვედი აქ.

— უჰ, რა მშვენიერი გაზაფხულია! ახლა სოფელში ყოფნას არაფერი სჯობია.

მისი ისე ლამაზად მორთულ-მოკაზმულიყო, რომ აღამიანს თავბრუს დაახვევდა მისი სიმშვენიერე. უნაოჰო, ძვირფასი კაბა ისე გამოკვართოდა ტანზე, თითქოს დედის მუცლიდან გამოჰყოლიაო. დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, საშინლად გაწითლდა.

— ასე მეგონა, აქ აღარ იყავით, უკვე წასული მეგონეთ, — უთხრა მან ნებლიუდოვს.

— თითქმის, რომ წავედი, — უპასუხა ნებლიუდოვმა: — საქმეების გამო მოკლა არა მაქვს, წარმოიდგინეთ, აქაც კი საქმეზე მოვედი ახლა.

— შემოიარეთ დედასთან, ძალიან უნდა თქვენი ნახვა, — სთხოვა მისსიმ ნებლიუდოვს და თითქოს იგრძნო, რომ ტყუილს ამბობდა, ნებლიუდოვიც მიუხედა, მისი უფრო გაწითლდა.

— არა მგონია, რომ მოვასწრო, — უთხრა ნებლიუდოვმა დაღვრებით და ისეთი სახე მიიღო, თითქო არ შეუნიშნავს მისი სიწითლეო.

მისი მოიღრუბლა, მხრები შეიმშუშნა და მიუბრუნდა იქვე მდგომ კობწია ოფიცერს, რომელმაც გამოსტაცა ხელიდან ცარიელი ფინჯანი და გპირულის სიარულით წავიდა მაგიდისაკენ ზედ დასადგმელად.

— თქვენც უნდა შესწიროთ თავშესაფარის სასარგებლოდ.

— დიალ, უარს არ ვამბობ, მაგრამ მინდა მთელი ჩემი სიუხვე აღლევრის დროს გამოვიჩინო. მთელს ჩემს ძალ-ღონეს იქ გავშლი.

— მაშ, გთხოვთ, არ დაივიწყოთ, — მოისმა ძალდატანებული სიცილი.

— გარდა ამისა.—სთქვა ნებლიუდოვმა,—სატუსალოში 130 კაცი, რომელნიც უპასპორტობისა გამო იტანენ საშინელ ტანჯვა-წვალებას. ორი თვე ტყნება, რაც იქა სხედან.

უამბო ის მიზეზები, რისთვისაც არ უშვებდენ ამდენ ხალხს.

— როგორ გაიგე ეგა?—ჰკითხა მასლენნიკოვმა და მის სახეზე შიში გამოიხატა.

— ერთ დამნაშავესთან ვიყავი, იქ ის ხალხი შემომხეცია და მთხოვეს...

— რომელ დამნაშავესთან იყავით?

— გლუხთან, რომელსაც უმიზეზოდ ბრალსა სდებენ და რომლისათვისაც ვეჭილიც ვიზრუნე; მაგრამ საქმე ეს არ არის: ნუ თუ ამდენი უდანაშაულო ხალხი იმიტომაც ჰყრია სატუსალოში, რომ პასპორტების ვადა გაუფიდა და...

— ეგ ბრალმდებლის საქმეა,—წყენით გააწყვეტინა მასლენნიკოვმა სიტყვა,—შენ ამბობ: სამართალი სწრაფი და სწორიო. ბრალმდებლის საქმეა მივიდეს სატუსალოში და გაიგოს, ვინ რა მიზეზის გამო ზის იქა. ის-კი ქალაღდის თამაშობის მეტს არას აკეთებს.

— მაშ, არ შეგიძლიან გააკეთო ეს საქმე?—წყენით უთხრა ნებლიუდოვმა და მოაგონდა ვეჭილის სიტყვები, გუბერნატორი ბრალმდებელს დააბრალებსო.

— არა, მე გავაკეთებ. ახლავე შევიტყობ.

— უფრო უარესია მისთვის,—ისმოდა სასტუმრო ოთახიდგან ქალის ხმა.

— მით უკეთესი, მე ამასაც წავილებ,—ისმოდა მეორე მხრიდან ქალისა და კაცის ხმა, რომლებიც ერთმანეთს რალასაც ართმევდნენ.

— არა, არა. არაფრის გულისათვის,—ეუბნებოდა ქალი.

— აგრე, ყველაფერს გავაკეთებ,—სთქვა მასლენნიკოვმა და პასპორტის ნაზად ჩააქრო საფურფლეში,—ახლა ქალებთან წავიდეთ.

— კიდეც იი რა,—უთხრა ნებლიუდოვმა და კარებთან გააჩერა:—მე მითხრეს, რომ გუშინ სატუსალოში რამდენიმე ტუსალი გაუროზენიათ. მართალია ესა?

მასლენნიკოვი საშინლად გაწითლდა.

— ჰოო, მაგ საქმეს ამბობ?... არა, მეგობარო, უნდა გამოგიტყდე და გითხრა, რომ შენ იქ არ უნდა შეგიშვას კაცმა, რადგან ყველაფერსა წვლილობ და ძიობ. წავიდეთ, წავიდეთ, ანეტა გვეძახის,—უთხრა მან და წინანდებურად ხელი წაატანა და უნდა გაეტაცნა სასტუმრო ოთახისკენ.

ნებლიუდოვმა უცბად ხელი გაინთავისუფლა, არავის აღარ მიჰხედა, აღარც გამოესალმა და ხმა-ამოუღებლივ მოღრუბლული, თავპირ ჩამოხზენილებული გავიდა ტალანში და გავარდა გარედ.

— რა მოუვიდა? რა უყავი განა ისეთი? — ჰკითხა ანეტამ ქმარს.

— *Aza trancaise*, — სთქვა ვილამაც.

— სადაური *à la française*, — ეს ნამდვილი *à la zoueou* იყო.

— დიად, სულ აგრე იცოდა წინადაც.

ვილაც მოვიდა. გაიმართა ჩვეულებრივი ყაყანი. სალაპარაკოდ ნებლიუდოვის საქციელი გაუხდათ.

მეორე დღეს ნახლიუდოვმა მიიღო მასლენნიკოვის წერილი დაწერილი მშვენიერი, მტკიცე ხელით, მაგარ მოელვარე ქალაღმზედ, რომელსაც გერბიცა ჰქონდა და ბეჭედიც ჰქვა. ატყობინებდა, რომ უკვე მივწერე სატუსალოს ექიმს მასლოვას ქალი გადაიყვანოს და უმჯველად ასრულდება შენი სურვილიო. ჭკვეშ ეწერა: „შენი უფროსი ამხანაგი“.

— სულელი! — ვერ მოითმინა, რომ არ ეთქვა ნებლიუდოვს, რადგან ჰგრძნობდა, აი როგორ ვიმდაბლებ თავს და, თუმცა დიდი ვინმე ვარ, მაინც მინდა გასიამოვნო ან არა და გავგრძნობინო მაინც, რომ არც ისე თავი მომაქვს ჩემს დიდის ხარისხით, როცა ამხანაგად ვთვლიო.

LVIII

არის ერთი მეტად გავრცელებული ცრუმორწმუნოება, რომ თვითიუღ ადამიანს თვისი განსაზღვრული თვისება აქვსო. არის კაცი კეთილი, ბოროტი, სულელი და სხვა. ნამდვილად კი ასე არ არის. შეგვიძლიან ვსთქვათ კაცზე, ხშირად უფრო კეთილია, ვიდრე ბოროტი და ხშირად ჭკვიანი, ვიდრე სულელი. ტყუილი იქნება, რომ ვსთქვათ ერთ კაცზე, რომ მუდამ ბოროტია ან სულელიო. ჩვენ-კი მუდამ ასე ვანაწილებთ ადამიანებს, და ეს კი სიმართლეს მოკლებულია. ადამიანები მდინარესა ჰკვანან. წყალი ყველა მდინარეში ერთნაირია, მაგრამ მდინარე ხან ვიწროა, ხან ჩქარი და ხან განიერი; ხან წყნარი, წმინდა და ცივი და ხან მღვრიე და თბილი. ასეა ადამიანის თავსაც. თვითიუღ კაცს აქვს ადამიანის ყველა თვისება ჩასახული და ხან ერთ თვისებას გამოიჩენს და ხან მეორეს. ზოგიერთს ეს ცვლილება ძალიან ემჩნევა ხოლმე. ასეთი იყო ნებლიუდოვიც. ცვლილება შეემჩნეოდა ხოლმე როგორც ფიზიკურის, ისე სულიერ მიზეზების გამო. ასეთი ცვლილება მოჰხდა ახლაც.

ის აღფრთოვანება და უსაზღვრო სიხარული, რომელიც სასამართლოსა და კატოს პირველ ნახვის შემდეგ იგრძნო, სრულიად გამ-

ქრა და ახლა, უკანასკნელად კატოს ნახვის შემდეგ, შიში აღემატა თითქმის სიძულვილი დაებადა და მხოლოდ მოვალეობის აღსრულების საჭიროებას-ლა ჰგრძნობდა. გადასწყვეტა არ ვლალატნა თავის ვადაწყვეტილებისათვის და, თუ ქალი ისურვებდა, შეერთო კიდევ ცოლად, მაგრამ ეს მეტის-მეტად მძიმე საქმედ მიაჩნდა.

მასლენნიკოვთან ყოფნის მეორე დღეს კვლავ წავიდა სატუსალოში კატოს სანახავად. სატუსალოს უფროსმა მისცა ნება, მაგრამ კანტორაში კი არა, მისაღებ ოთახში. უფროსი თუმცა გულკეთილი იყო, მაგრამ მაინც წინანდელზე უფრო ახლა ფრთხილობდა ნეხლიუდოვის საქმეში. უთუოდ მასლენნიკოვთან ლაპარაკმა გამოიწვია ფიცხელი განკარგულება, რომლის ძალითაც ნეხლიუდოვს ფრთხილად უნდა მოჰქცეოდნენ სატუსალოში.

— ნახეა შეიძლება, — უთხრა უფროსმა, — მხოლოდ, გეთაყვა, ფულის შესახებ, როგორც ვითხარით, ისე იყოს. რაც შეეხება მის საავადმყოფოში გადაყვანას, როგორც მისი აღმატებულება იწერება, შესაძლებელია და ექიმიც თანახმაა. მხოლოდ თვითონ უარს ამბობს, ძალიან საჭიროა იმ ქეციანებს ვემსახუროო... ესენი, ბატონო, ხომ ისეთი ხალხია, რომ... — დაუმატა მან.

ნეხლიუდოვმა არა უპასუხა-რა და სთხოვა დაეძახა მასლოვასთვის. უფროსმა გაჰზავნა ზედამხედველი და თვითონ ნეხლიუდოვთან ერთად შევიდა მისაღებ ოთახში.

ჩქარა მასლოვაც შემოვიდა მოკრძალებით და ახლო მივიდა ნეხლიუდოვთან.

— მაპატივეთ, დიმიტრი ივანოვიჩ, იმ დღეს ცუდად მოგექცით.

— შენ ჩემგან ითხოვ პატიებას, როდესაც... — დაიწყო ნეხლიუდოვმა.

— მაგრამ მაინც, ყოველ შემთხვევაში, მე თავი დამანებეთ, — დაუმატა მასლოვამ და მის აღზნებულ თვალებში ნეხლიუდოვმა ისევ ზიზღი და სიძულვილი ამოიკითხა.

— რად დაგანებო თავი?

— იმიტომ...

— როგორ თუ იმიტომ?

— აი რა, — უთხრა მასლოვამ, — თავი დამანებეთ. სწორედ გეუბნებით, არ შემძლიან, სულ დაანებეთ ყველაფერს, — სთქვა მან ტუჩების თრთოლით და დაჩუმდა, — სწორედ ვამბობ... უმჯობესია თავი ჩამოვიღო, ვიდრე...

ნეხლიუდოვი ჰგრძნობდა, ამ უარში სიძულვილი იმალება ჩემდამი; ეტყობა, ჯერ კიდევ არ მოუტყვევია ჩემთვის შეცოდება,

რომელიც მის წინაშე მიმიძღვისო. სხვა რამეც აღმოაჩინა ამ უფრო უფრო კარგი და საყურადღებო. ახლაც იმასვე ამბობს, რაც სთქვა მაშინ, როცა ნასვამი იყო. ამ გარემოებამ ყოველივე ეჭვი გაუფანტა, გული მოუღობო და კარგს გუნებაზედ დააყენა.

— კატო! რაც წინად გითხარი, ახლაც იმას გეუბნები, — უთხრა მან, გულითა გთხოვ ცოლად წამომყე; თუ არა გსურს, ან ჯერ არ გინდა, მე, როგორც წინად, ახლაც იქ ვიქნები, სადაც შენ იქნები, და მეც იქ წამოვალ, საცა შენ წაგიყვანენ.

— ეს თქვენ იცით, მე მეტს არას ვიტყვი, — უთხრა მასლოვას ქალმა და ტუჩები აუკანკალდა.

ნებლიუდოვიც დაჟმდა, რადგან აღარ შეეძლო ლაპარაკი.

— ახლა სოფელში მივდივარ და შემდეგ პეტერბურგს წავალ, — როგორც იყო, დაიწყო ნებლიუდოვმა, — ვიმეცადინებ შენის, ჩვენის საქმისათვის და, ღვთის მადლით, იმედი მაქვს განაჩენს გააუქმებენ.

— არ გააუქმებენ და ეგეც სულ ერთია ჩემთვის. თუ ამ დანაშაულობისთვის არა, სხვა საქმისთვის მაინც ღირსი ვარ სასჯელისა, — სთქვა მასლოვას ქალმა და ნებლიუდოვმა აშკარად შეჰნიშნა, რა ძალა დაატანა თავს, რათა ცრემლები შეემაგრებინა.

— რა ჰქენით, ჰნახეთ მენშოვი? — ჰკითხა მან, რომ დაეფარა თავისი მღელვარება. — ხომ მართალია, რომ ისინი უბრალონი არიან?

— დიალ, მეც აგრე მგონია.

— რა სამაგალითო მოხუცია ის დედაკაცი! — სთქვა მან.

ნებლიუდოვმა უამბო, რაც მენშოვისაგან გაიგო და სთხოვა: — მოთხარ, თუ გჭირია რამეო.

მასლოვას ქალმა უპასუხა, არაფერი არ მესაჭიროებდო.

კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა.

— ჰო, მართლა, საავადმყოფოს ამბავი? უტბად წამოიძახა მასლოვას ქალმა და ნებლიუდოვს შეჰხედა: — თუ გინდათ, გადავალ და არყის სმასაც თავს დავანებებ.

— ძალიან კარგი იქნება! — სთქვა ნებლიუდოვმა.

„დიალ, დიალ, ახლა სულ სხვა ადამიანია“, ამბობდა გულში ნებლიუდოვი და მის სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა.

მასლოვა დაბრუნდა თავის ჰაერ-შებუთულ კამერაში, გაიხადა ხალათი, დაჯდა თავის ალაგას ტახტზე და ხელები მუხლებზე დაიწყო. კამერაში იყვენ მხოლოდ ქლექიანი, ვლადიმირსკაია ძუძუმწოვარა ბავშვით, ბებერი დედაკაცი მენშოვისა და გზის დარაჯი ქალი ორის ბავშვით. დიაკვნის ქალი გუშინ სკლით ავადმყოფად

ეცნოთ და საივადმყოფოში წაიყვანათ. დანარჩენი ქალები ჯველანის საარეცხსა რეცხდნენ. ბებერი დედაკაცი ტახტზე იწვა და ეძინა. ბავშვები ტალანში თამაშობდნენ. ვლადიმირსკაია ბავშვითა და გზის დარაჯი ქალი ჩულქით ხელში, რომელსაც მუდამ ჰქსოვდა, მიუახლოვდნენ მასლოვის ქალს.

— რა ამბავია, რა ნახე? — შეეკითხნენ ორივენი.

მასლოვას ქალი ხმას არ იღებდა. იჯდა მაღალ ტახტზედ და ძირს ჩამოშვებულს ფეხებს აქნევდა აქეთ-იქით.

— რა ამბავია, რა მოგივიდა? — უთხრა დარაჯმა ქალმა, — უფრო იმას ეკადე, რომ სულით არ დაეკე.

მასლოვას ქალი ხმას არ იღებდა.

— ჩვენებს სარეცხი უდგიათ. ამბობენ, დღეს დიდ მოწყალეობას არიგებენო. ბერი რამეები მოიტანესო, — სთქვა ვლადიმირსკაიამ.

— ფინაშკა! — დაიყვირა კარებში გზის დარაჯმა ქალმა, — სად დაიკარგა ის ლაწირაკი?

მან დაანება ჩულქის ქსოვას თავი და გავიდა ტალანში.

ამ დროს მოისმა ფეხის ხმა და ქალების ლაპარაკი ტალანში.

ქალები შემოვიდნენ. თვითველ მათგანს ზოგს თითო და ზოგს ორ-ორი ბულკი ეჭირა. თეოდოსია მაშინვე მივიდა მასლოვას ქალთან.

— რა ამბავია? ცუდი ამბავი ხომ არაფერი შეგიტყვია? — ჰკითხა თეოდოსიამ და თავისი საყვარელი ცისფერი თვალეები შეანათა მასლოვას ქალს: — აი, ეს ჩაისთვის, — სთქვა მან და დააწყო ბულკები ტახტზე.

— რაო, იქნება შენს შერთვაზე უარს ამბობს? — დაეკითხა კარაბლიოვისა.

— არა, უარს არ ამბობს, მაგრამ მე არ მინდა, — უპასუხა მასლოვის ქალმა.

— სულელი თუ გინდათ, ეს არის! — სთქვა ბოხის ხმით კარაბლიოვისამ.

— თუ კი ერთად არ იცხოვრებენ, რის მაქნისია ცოლქმრობა, — სთქვა თეოდოსიამ.

— ეგ მართალია, მაგრამ შენი ქმარი ხომ მოდის შენთან ერთად? — დაიწყო გზის დარაჯმა ქალმა.

— შერე რა? ჩვენ ხომ კანონიერად გვარ-დაწერილები ვართ? — უთხრა თეოდოსიამ, — იმან რად დაიწეროს გვარი, თუ კი ერთად არ იცხოვრებენ?

— აი სულელი! რაითა? რაითა და მათა, რომ შეირთავს სულ ოქროში ჩასვამს.

— ასე სთქვა, სადაც უნდა გაგზავნონ მეც შენთან წამოვალო, — სთქვა მასლოვას ქალმა: — წამოვა და წამოვიდეს, არა და — ნუ მოდის. მე არ შევებეწები. ახლა ის პეტერბურგში აპირებს საქმის გასაკეთებლად წასვლას. იქ ყველა მინისტრები მისი ნათესავეები ყოფილან, — განაგრძო მან: — ეჰ, მე იმათი არა მესმის-რა.

— დიალა, — უცბად დაეთანხმა კარაბლიოვისა და რაღასაც ძებნა დაუწყო ტომარაში: — არაყი მაინც დავლიოთ, — სთქვა მან.

— მე არ დაეღეფე, — უპასუხა მასლოვას ქალმა, — თქვენ დალიეთ, თუ გინდათ.

ნ ა წ ი ლ ი მ ე ო რ ა ე .

1

ქა ორი კვირის შემდეგ მასლოვას საქმე სენატში უნდა გარჩეულიყო და ნებლიუდოვიც ემზადებოდა ამ დროისთვის პეტერბურგს წასასვლელად. უკეთეს საქმეს წააგებდა, უმაღლეს სახელობაზე უნდა მიერთმია თხოვნა. უკეთეს საქმე აქაც უყურადღებოდ იქმნებოდა დატოვებული, რაც ვეჭილის აზრით, ადვილი მოსალოდნელი იყო, რადგან საკასაციო საბუთები ვერ იყო მაინცა და მაინც თვალსაჩინო, მასლოვას ქალს სხეუთან ერთად გაჰგზავნიდნენ ივნისის დამდეგს. ამიტომ, რათა გამზადებულიყო მასლოვას ქალთან ერთად ციმბირში წასასვლელად, — რაც მტკიცედ გადაწყვეტილი ჰქონდა ნებლიუდოვს, — საჭირო იყო ახლავე წასულიყო სოფელში, რომ მოეწესრიგებინა იქ ყველა თავის საქმე.

პირველად ნებლიუდოვი გაემგზავრა სოფელ კუზმინსკში, სადაც დიდი მამული ჰქონდა და უმთავრეს შემოსავალს იქიდან იღებდა. ბავშვობისას ამ მამულში სცხოვრობდა, შემდეგ ვაეკაცობაში ორჯელ იყო და ერთხელაც, დედის თხოვნით, მოიყვანა მოურავი, ტომით გერმანელი, და მასთან ერთად შეამოწმა მთელი მამული, ამიტომ დიდი ხანია იცოდა მამულის მდგომარეობა და გლეხების დამოკიდებულება კანტორასთან, ე. ი. მიწის მფლობელთან. ნებლიუდოვმა იცოდა გლეხების მდგომარეობა თითქმის სტუდენტობიდანვე, როცა ჰენრი ჯორჯის მოძღვრებას ჰქადაგებდა, და ამ მოძღვრების წყალობით აჩუქა გლეხებს მამის დანატოვარი მამული, თუმცა, სამხედრო სამსახურის შემდეგ, როცა უკვე დაჩეუული იყო 20 ათასობით ფლანგვას, საეკლდებულოდ აღარ მიაჩნდა ეს მოძღვრება და ერთხელაც არ დაფიქრებულა, საიდან მოსდიოდა ამდენი ფული, რომელსაც დედა აძლევდა, და არც უნდოდა ეფიქრა, მაგრამ დედის სიკვდილმა იძულებულ ჰყო თვითონვე მოეგლო თავის მამულისთვის და ამან კი ძალაუნებურად თვალ-წინ დაუყენა ის საკითხი, თუ რა დამოკიდებუ-

ლები ჰქონდა კერძო მიწად-მფლობელობასთან. ერთის თვის წინად თამამად შეეძლო ეთქვა ნებლიუდოვს, რომ ისევ ძველი წეს-რიგი დარჩენილიყო მამულის მართვა-გამგეობაში, რადგან თვითონ არ უვლიდა მამულს და, ცოტად თუ ბევრად, დამშვიდებული იქნებოდა, მით უმეტეს, რომ მამულზე შორსა სცხოვრობდა და ფულს ისე იღებდა. ახლა კი ვადასწყვიტა, რაკი ციმბირში მგზავრობა მომელის და სულ სატუსალოებთან მექნება საქმე, ფული საჭირო იქნებაო, ამიტომ მამულის საქმესაც ძველებურს მდგომარეობაში ვერ დავტოვებ. მე თვითონ აღარ დავამუშავებ მამულს და ისევ გლებებს მივცემო; თუმცა ეს საზარალო იქნება ჩემთვის, მაგრამ მაინც ძირიანად უნდა შევსცვალო ჩემი მდგომარეობაო. ამ აზრით, ნებლიუდოვმა ვადასწყვიტა მიეცა გლებებისათვის ხელმისაწვდომ ფასებში მიწები, რათა ამით საშუალება მიეცა დამოუკიდებელნი გამხდარიყვენ მემამული-საგან.

შუადღე იქნებოდა, როცა ნებლიუდოვი კუზმინსკში მივიდა. იმდენად შეამოკლა ამ ბოლოს დროს თავისი მოთხოვნილებანი, რომ დეპეშაც კი არ გაუგზავნა მოურავს—მოვდივარო; დაიქირავა ეტლი და წავიდა. კობტად ჩაცმულმა ახალგაზრდა მეეტლემ გზა და გზა ბასი გაუმართა ნებლიუდოვს და, სხვათა შორის, უამბო როგორ იქცეოდა მოურავი კუზმინსკში; მეეტლემ არ იცოდა, თუ ის იყო მამულის პატრონი. ნებლიუდოვმაც განგებ არ უთხრა თავისი-ენიანობა.

— კობტა გერმანელია, — ეუბნებოდა მეტლე ნებლიუდოვს, — შინაური ეტლი გაიჩინა და თავის მეუღლით ხან აქეთ დასვირნობს და ხან იქით; ზამთარში შობის ხე ჰქონდათ დიდ სახლში და მე სტუმრები მივიყვანე; ისეთი მორთული იყო, რომ რაღა გითხრათ, — გუბერნიაშიაც ვერ ნახავთ ისეთს; ქვეყანა გაყვლიფა და ფული ბზესავით მოხვეტა. რაღა უჭირს, ყველაფერი მის ხელშია. ამბობენ, დიდალი მამულები იყიდაო.

ნებლიუდოვი თუმცა ჰტიქრობდა, სულ ერთია ჩემთვის, როგორც უნდა, ისე მოურავს მამულს მოურავებო, მაგრამ მეეტლეს სიტყვებმა მაინც მეტად ცუდს გუნებაზედ დააყენა. ის შეჭარბოდა მშვენიერ დღეს, მწვანედ მობიბინე მინდორ-ველსა და ამ სიამოვნებას უშხამავდა რაღაც მწარე მოგონება. როცა დაეკითხებოდა თავის თავს ამ მოგონების გამო, მაშინვე მოაგონდებოდა მეეტლეს ხიტყვები მოურავის შესახებ, რომელიც თავისუფლად ფარფაშობდა მის მამულში—კუზმინსკში.

მივიდა თუ არა ნებლიუდოვი მამულში და შეუდგა-რა თავის საქმეებს, უკვე დაავიწყდა ეს უსიამოვნება.

კანტორის წიგნების განხილვაში და მოურავის სიტყვებში, რომელიც ამტკიცებდა, რომ გლეხებს ცოტა მიწა აქვთ და გარშემორტყმულნი არიან ბატონის მიწებით, რაც ფრიად სასარგებლოა მემამულისათვისო, უფრო დაარწმუნა ნებლიუდოვი, რომ დიდი უსამართლობაა ამოდენა მამულების მფლობელობა იმ დროს, როცა თითქმის ახლო მახლო მცხოვრები გლეხები ძალა-უნებურად ჩემგანაა დამოკიდებულნიო, და მტკიცედ გადასწყვიტა, ხელი აეღო მამულებზე და მიეცა გლეხებისათვის. კანტორის წიგნებიდანა და მოურავის სიტყვებიდან ნებლიუდოვმა გაიგო, რომ მამულის ორ მესამედ ნაწილს თვით მისი მუშები ამუშავებდნენ კარგის სამეურნეო იარაღით, დანაჩენს-კი გლეხები; ესენი შრომის ფასად ხუთ მანეთს იღებდნენ დესეტინაზედ, ე. ი. ხუთ მანეთად გლეხს სამჯერ უნდა მოებნა და დაეფარცხა ერთი დესეტინა მიწა, შემდეგ მოეთიბა და კალოზე უნდა მიეტანა. გლეხები ტყავს იძრობდნენ, შრომობდნენ, მაგრამ მაინც მუდამ ვალდებულნი იყვნენ კანტორისაგან. ერთ დესეტინა მიწაზედ, რომელსაც გლეხებს აძლევდნენ დასამუშავებლად, თითქმის მიწის ღირებულებას ახდევინებდნენ საფასედ.

ნებლიუდოვმა თუმცა წინადაც იცოდა ეს ამბავი, მაგრამ ახლა მაინც საშინლად გაუკვირდა და ვერ წარმოედგინა, როგორ ვერ მივხვდი ამდენ ხანს, ან სხვები რატომ ვერა ჰხედავენ ამგვარ დამოკიდებულების სრულს სიყალბესაო. მოურავის სიტყვებში: — მამულების გაყიდვით დიდ ზარალს ნახავთო და გლეხებიც მიწას შესაფერად ვერ დაამუშავებენო, უფრო დაარწმუნა ნებლიუდოვი, როგორც საჭიროება თხოულობს, ისე ვიქცევით, როცა გლეხებს აძლევდა მიწებსა და თვითონ იკლებდა შემოსავლის მეტ ნაწილს. ნებლიუდოვმა გადასწყვიტა, მისვლისთანავე გაეთავებინა საქმე. რაც უძრავი ქონება ჰქონდა, მოურავს უნდა გაეყიდა ნებლიუდოვის წასვლის შემდეგ. მისვლისთანავე სთხოვა მოურავს, შეეკრიბა მეორე დღისათვის სამის სოფლის გლეხნი; რომელნიც კუჭმინსკის მამულის გარშემო სცხოვრობდნენ, რომ გამოეცხადებინა თავისი განზრახვა და ფასზე მორიგებოდა.

ნებლიუდოვს ძლიერ სასიამოვნოდ დაუჩაჩა, რომ ვერც მოურავის საჭუთებში და ვერც სხვა რამემ ვერ შეიარყია მისი განზრახვა და მტკიცედ გადაწყვეტილი ჰქონდა, ეხლავე სისრულეში მოეყვანა. გამოვიდა კანტორიდან და გაემართა საყვავილესაკენ.

აქ მოიგონა მოკლე სიტყვა, რომელიც გლეხებისთვის უნდა ეთქვა, და წავიდა მოურავთან. ჩაის დროს კიდევ მოელაპარაკა მოურავს მამულების შესახებ და დიდად ნასიამოვნები იყო, რომ კეთილ საქმეს ასრულებდა. ნებლიუდოვი შევიდა დიდ სახლის ოთახში, რომელიც მუდამ მზად იყო სტუმრების მისაღებად.

კოპწიად მორთულ პატარა ოთახში, რომელიც ვენეციურ სხვადასხვა სურათებით იყო მორთული, იდგა პატარა კობტა საწოლი და მაგიდა, რომელზედაც წყლით სავსე გრაფინკა იდგა. სარკის წინ მაგიდაზე იდგა მისი დიდი ჩემოდანი, საიდანაც მოსჩანდა ნესესერი და წიგნები: რუსული— „ავაზაკობის კანონების გამოკვლევის ნიმუში“ და ამ გვარისავე შინაარსისა ერთი გერმანული და ერთი ინგლისური. უნდოდა სოფელში მგზავრობისას თავისუფალ დროს წაეკითხა ეს წიგნები, მაგრამ ახლა, როცა გადახედა ამ წიგნებს, თავი გაიქნია. ახლა სულ სხვა საქმე ჰქონდა ვასაკეთებელი.

ოთახის ერთ კუთხეში იდგა ძველებური სავარძელი. ამ სავარძლის დანახვამ დედის საწოლ ოთახში მოულოდნელი გრძნობა აღუძრა ნებლიუდოვს: უცხად თითქოს დანანდა ყველაფერი: სახლი, რომელიც უპატრონობის გამო ადრე ჩაინგროდა, ბაღი, რომელიც მოუვლელობის გამო სულ გავერანდებოდა, ტყე, რომელიც სულ გაიჩეხებოდა, და შენობები, მანქანები, ძროხები და ცხენები, რომელთა მოვლა-პატრონობასაც დიდი შრომა მოუწია. წინად, თუმცა საადვილოდ მიაჩნდა ყველა ამებზედ ხელის აღება, მაგრამ ახლა კი მისდაუნებურად დანანდა; დანანდა აგრედვე მიწების გაცემაცა და შემოსავლის ნახევარიც, რომელიც ახლა ძალიანა სჭირდებოდა, და საძნელოდ ეჩვენა. ნებლიუდოვი ფიქრებმა გაიტაცა. დიდი სისულელე იქნება ყველაფერზე ხელი ავილო და გლეხებს ჩაეუყარო ხელშიო, — ფიქრა.

„მიწას არ უნდა ვისაკუთრებდე; როცა აღარ მექნება, მაშინ ვეღარც ამოდენა ოჯახს გავუძღვები. ამას გარდა, მე ახლა ციმბირში უნდა წავიდე და არც სახლ-კარი და არც მამული ჩემთვის საჭირო არ არის“, — ჩასძახოდა ერთი ხმა. — „ეს თქვათ კარგი, — ეუბნებოდა მეორე ხმა, — მოსაწონია ასეთი ქცევა, მაგრამ მთელს შენს ცხოვრებას ხომ ციმბირში ვერ გაატარებ? თუ ცოლი შეირთე, ხომ შეიღები გეყოლება? და როგორც შენ მიიღე მამულები, იმათაც აგრედვე უნდა გარდასცე; ასეა წესი. გაცემა, განადგურება ყველაფრისა, ძალიან ადვილია, შეძენა კი — ძნელი. ჯერ კარგად უნდა გაითვალისწინო შენი მომავალი ცხოვრება, თუ რას აპირობ მომავალში, და ისე უნდა მოექცე შენს საკუთრებას, როგორც შენთვის უმ-

ჯობესი იყოს. შემდეგ—წესიერად იქცევი შენის სინიდიის წინაშე, როცა ხალხისთვის სიკეთე გასურს მარტო იმიტომ, რომ სახელი მოიპოვო მათს თვალში?“—ეკითხებოდა თავის თავს ნებლიუდოვი და არ შეეძლო არ ეთქვა, რომ ხალხის მითქმა მოთქმას მის მოქმედებაზე დიდი გავლენა ჰქონდა; რამდენსაც მეტსა ჰფიქრობდა, იმდენად მეტს ეკითხებოდა თავის თავს და უმეტესობა უპასუხოდ დასტოვა. რათა ეს ფიქრები თავიდან მოეშორებინა, ნებლიუდოვი ჩაწვა მშვენიერს ქვეშაგებში, მაგრამ დიდხანს ვერ დაიძინა. გაღებულ სარკმელში გაბადრული მთვარე კეკლუცად აციმციმებდა თავის მკრთალს სხივებს. ბაყაყებს საუცხოვო კონცერტი გაემართათ. იქვე ახლოს ბულბულიც არაკრავებდა მშვენიერს სიმღერას. ბაყაყების ყიყინმა და ბულბულის ტკბილმა ვალობამ მოაგონა ნებლიუდოვს სატუსალოს უფროსის ქალის მუსიკა. სატუსალოს უფროსის მოგონებაზე მასლოვის ქალიც თვალწინ დაჭდვა მორთოლვარე ტუჩებითა და მოაგონდა მისი სიტყვები: „სულ დაანებეთ ამას თავიო“. შემდეგ წარმოუდგა, ვითომ გერმანელი, მისი მამულების მოურავი, ჩავიდა ბაყაყებთან, უნდოდა გაეჩერებინა, მაგრამ არამც თუ გააჩერა, მასლოვას ქალადაც კი გადაიქცა და დაუწყო ყვედრება: „მე საკატორღე ვარ და შენ კი თავადიო“. „არა, არ დავგნებდები“,—იფიქრა ნებლიუდოვმა, გაიღვიძა და თავს ძალა დაატანა, რომ არ ჩასძინებოდა, და დაეკითხა თავის თავს: „კარგად ვიქცევი თუ არაო?“—არ ვიცი, ზვალ შევიტყობ!..* ჩქარა ნებლიუდოვიც იჭითქენ წავიდა, საითკენაც მოურავი და მასლოვას ქალი წავიდენ,—და იქ ყველაფერი გათავდა...

II

მეორე დღეს ნებლიუდოვმა დილის ცხრა საათზედ გაიღვიძა. ახალგაზრდა მოურავმა დაინახა თუ არა, რომ ნებლიუდოვი გაინძროო, საჩქაროდ მიურბენინა სარკესავეთ გაწმენდილი ფეხსაცმელები და წყაროს ცივი წყალი პირის დასაბანად და მოახსენა: გლებები უკვე შეიკრიბენო. ნებლიუდოვი წამოხტა ლოგინიდან. გუშინდელი ფიქრი, რომ ხელს ვიღებ ჩემს ქონებაზე და გლებებს ვუყური ხელშიო, სრულიად გაჰქრა. დღეს მშვენიერს გუნებაზედ იყო, რომ ასეთ კეთილ საქმეს ასრულებდა, და სწრაფად ტანზედ ჩაცმა დაიწყო. ოთახიდან თვალი მოჰკრა, როგორ იკრიბებოდენ მოედანზე გლებები. ბაყაყები ტყუილად არ ყიყინებდენ. დილიდანვე დაუშვა ყუყუნა წვიმა ღა ღამაზ მარგალიტებივით ჩამოიკინწლა ზის ფოთლებზე. ნებლიუდოვმა ტანზე ჩაცმის დროს რამდენჯერმე გაიხედა სარკმელში და გადაჰხედა, როგორ იკრიბებოდენ გლებები: კანტი-კუნტად მოდიო-

დენ, ერთმანეთს საღამს აძლევენ და საერთო ბაასი ჰქონდათ. მართალი. მოკლე პიჯაკში გამოწყობილმა მოურავმა მოახსენა ნე-
ხლიუდოვს, გლეხები უკვე შეიკრიბენ და გიცდიან, სანამ ყავას ან
ჩაის მიირთმევენო.

— არა, უმჯობესია ახლავე წავალ, — სთქვა ნეხლიუდოვმა და
რაღაც გამოურკვეველი შიში იგრძნო, რომ გლეხებთან უნდა ელა-
პარაკნა.

ნეხლიუდოვი მიდიოდა გლეხების სურვილის შესასრულებლად,
რომელსაც თავის დღეში ვერ იფიქრებდენ ისინი. ნეხლიუდოვს უნ-
და მიეცა გლეხებისათვის იაფად მიწები და იცოდა, რომ ეს კეთი-
ლი საქმე იყო, მაგრამ ამავე დროს საშინლადა სტებენოდა, მაგრამ
რისა, ეს კი ვერ გამოერკვია. როცა გლეხებთან მივიდა და უცბად
დაინახა ქერა, ხუჭუჭთმიანი, შელოტი და ჭალარა თავები, ისე დაი-
ბნა, რომ დიდხანს ხმა ვერ ამოელა. წვიმა წინანდებურად ცვარა-
ვდა და გლეხების თმასა და წვერზე წვეთ-წვეთად იღვპ და ბრილი-
ანტივითა ჰბრჭყვინავდა. გლეხები მისჩერებოდენ ბატონს და უცდი-
დენ რას გვეტყვისო, ნეხლიუდოვი კი ისე აირია, რომ ენა დაემა
და ვერაფერი ეთქვა. სიჩუმე დაარღვია გერმანელმა მოურავმა, რო-
მელიც გლეხების ყოველ წვრილმანის მკოდნედ სთვლიდა თავის
თავს და მშვენივრად, თავისუფლად ლაპარაკობდა რუსულად.

— თავადს კეთილი საქმე სურს თქვენთვის: უნდა მოგცესთ მი-
წები, მაგრამ თქვენ მაგის ღირსნი არა ხართ, — სთქვა მან.

— როგორ თუ ღირსნი არა ვართ, ვასილ კარლოვიჩ?! განა
ჩვენ თქვენთან არ ვმუშაობდით? ჩვენ დიდად კმაყოფილნი ვართ
განსვენებულის ქალბატონისა და მადლობას ვსწირავთ ახალგაზრდა
თავადს, რომ უყურადღებოდ არა გვტოვებს.

— საყვედურს ვერ ვიტყვით ბატონზე, მხოლოდ ეს სიციფროვე
კი... ძალიან ვიწროდა ვცხოვრობთ და გვიჭირს, — სთქვა მეორემ,
პირ ფართე დიდ-წვერა გლეხმა.

— მეც იმიტომ მოვედი და, თუ თქვენი სურვილიც არის, მი-
ნდა მოგცეთ მთელი მამული, — წარმოსთქვა ნეხლიუდოვმა.

— რა განზრახვით გვაძლევთ? — სთქვა ერთმა შუა ხნის გლეხმა!

— იმ განზრახვით, რომ ცოტა საფასით ისარგებლოთ.

— სამაგალითო საქმეა, — სთქვა ერთმა მოხუცმა გლეხმა.

— მაგრამ საქმე იმაშია, ქირის გადახდას შევიძლებთ? — სთქვა
მეორემ.

— რატომაც არ უნდა ავიღოთ მიწა?

— ჩვენთვის ჩვეულებრივი საქმეა, — მიწისგან ვიკვებებით!

— თქვენ კი თავისუფალი იქნებით; ოღონდ ფული აიღოთ...— მოისმა აქა-იქიდან სხვა არაფერი! ბოროტებას კი რამდენს ჩაიდნით...— მოისმა აქა-იქიდან ხმები.

— ბოროტებას თქვენ თვითონ ჩადიხართ,— სთქვა მოურავმა:— რომ გემუშავნათ და წეს-რიგი დაგეცვათ, ხომ უმჯობესი იქნებოდა.

— არ შეუძლიან ჩვენისთანა ბეჩავ ხალხს, ვასილ კარლოვიჩ.— უთხრა ცხვირ-წვეტიანმა მოხუცმა გლეხმა, — შენ ამბობ, ცხენი რად შემოიშვით პურშიო! მერე და ვინ შემოიშვა? მე დღე და ღამ მთელის წლის განმავლობაში წელეებზე ფეხს ვივიდამ და კიდევ მშვიერი ვარ, შენ კი ბელღები და საბზღები სავეს გაქვს და კიდევ მე მაძრობ ტყავს.

— წეს-რიგი უნდა დაგეცვათ.

— რა გიშავს, ილაპარაკე: წეს-რიგო! რომ აღარა მაქვს ღონე ამ წეს-რიგის დაცვისათვის?— გაჯავრებით წარმოსთქვა შავ წვერა გლეხმა.

— აკი გითხარით, ღობე შემოავლეთ-მეთქი.

— მერე ტყე მოგვეცი?— დაიწყო დაბალმა გლეხმა:— მინდოდა ზაფხულში შემეღობა; ორი წკეპლა მოვკერი ტყეში და შენ კი სამის თვით ციხეში დამალბე მკბენარებისა და რწყილების შესაქმელად. მოდი და შელობე ახლა!

— რას ამბობს?— ჰკითხა ნებლიუდოვმა მოურავს.

— Der erste Dier im Dorfe, — უთხრა ნებლიუდოვს გერმანულად მოურავმა: — ყოველ წელიწადს ტყეში იჭერენ, — და მიუბრუნდა მოლაპარაკე გლეხს: — იცოდე, რომ სხვის საკუთრებას პატივი უნდა სცე.

— დიად, მაგრამ შენ პატივს არა გცემო?— სთქვა მოხუცმა გლეხმა, — არ შეიძლება, რომ ჩვენ პატივი არა გცემო, რადგან ყველანი შენს ხელში ვართ და ჩვენგან-კი შენ თოკსა ჰკრეხ.

— დიად, არავინ არაფერს არ დავიშავებს, თქვენ რომ არ აწუხებდეთ სხვას.

— როგორ არა — არ დავიშავებთ! ზაფხულში ყბა მომამტვრიეთ და შეგრჩათ კიდევ. მდიდრებთან სამართალს რომ აღარაფერი ძალა აქვს, ცხადია!

— შენც კანონიერად მოიქეცი და ის იქნება.

გაიმართა საერთო კამათი, მაგრამ არც ერთმა კი არ იცოდა, ვისთვის ან რისთვის იყო ეს საჭირო.

ნებლიუდოვი დაფაცურდა ჩქარა გაეთავებინა საჭმე, დაენიშნა ფასი და გადახდის ვადაც დაედვა.

— მაშ, მიწის შესახებ რას იტყვი? გნებავთ თუ არაშია დასაყრდენი ფასის მომცემთ ყველა მიწებში?

— მამული თქვენია, თქვენ დაარქვით ფასი.

ნებლიუდოვმა დანიშნა ფასი. თუმცა ნებლიუდოვის ფასი ბევრად ცოტა იყო იმასთან შედარებით, რასაც სხვა გლეხები იხდიდნენ, მაგრამ გლეხებმა მაინც დაიწყეს ვაჭრობა. ნებლიუდოვს ეგონა, ჩემს წინადადებას სიხარულით მიიღებნენო, მაგრამ მოსტყუვდა. ნებლიუდოვი მხოლოდ მაშინ მიჰხვდა, რომ მისი წინადადება სასარგებლო იყო გლეხებისათვის, როდესაც მის მიერ აღძრულმა საგანმა იმის თაობაზედ, თუ ვინ აიღებდა მიწას: ამხანაგობა თუ მთელი საზოგადოება, — დიდი კამათი გამოიწვია შეძლებულ და შეუძლებელ გლეხთა შორის; შეძლებულთ არ უნდოდათ შეუძლებელთა ამხანაგობა. ბოლოს, როგორც იქნა, მოურავის საქმეში ჩარევით დანიშნეს ფასი, და სთქვეს ფულის გადახდის ვადა და გლეხებიც ყაყანით გაემართნენ თავიანთ სახლისაკენ. ნებლიუდოვი კი დაბრუნდა კანტორაში მამულის გაცემის პირობათა შესადგენად.

ყველაფერი ისე მოეწყო, როგორც ნებლიუდოვს უნდოდა: გლეხებმა აიღეს მიწა 30 პროცენტით ნაკლებ ფასად, ვიდრე გარშემო სოფლების გლეხებსა ჰქონდათ; მიწის შემოსავალი სანახევროდ შემცირდა, მაგრამ მაინც საკმაო იყო ნებლიუდოვისათვის, რადგან ამ ფასებს მიემატებოდა ვაყიდულის ტყისა და ნივთების ფასიც. თითქოს ყველაფერი მშვენივრად გათავდა, მაგრამ ნებლიუდოვი მაინც რაღაც დაღონებული და დარცხენილი იყო. აშკარად ჰხედავდა, რომ თუმცა ზოგიერთი გლეხები მადლობას უცხადებდნენ, მაგრამ საერთოდ ყველა მაინც რაღაც უკმაყოფილო იყო და უფრო დიდ რასზე მოელოდნენ. ჰგრძობდა, რომ ბევრი მოიკლო და გლეხების გული კი მაინც ვერ მოიგო.

მეორე დღეს პირობაზედ მოაწერეს ხელი. ნებლიუდოვი ჩაჯდა მოურავის ეტლში და დაღონებული, რომ კიდევ რაღაც გაუკეთებელი დარჩა, წავიდა რკინის გზის სადგურისაკენ. უკმაყოფილო იყო თავის თავისა, ხოლო რისთვის, ეს კა არ იცოდა.

III

კუზმინსკიდან ნებლიუდოვი პირდაპირ იმ მამულში წავიდა, რომელიც დეიდებმა დაუტოვეს და სადაც პირველად ნახა კატო. ამ მამულის საქმეც ისე უნდოდა მოეწყო, როგორც კუზმინსკისა: უნდა მიეცა გლეხებისთვის მიწა; გარდა ამისა, უნდოდა შეეკრიბა ცნობები კატოს შესახებ და გაეგო, მართლა მოკვდა ბავშვი თუ არა, ან

როგორ მოკვდა. დილა ადრიაანად მივიდა პანოვოში და საშინაოდ გაოცდა, როცა იქაურობა მინგრეულ-მონგრეული დაინახა. სახლი, სადაც ისე ტკბილად გაატარა ის ზაფხული, რომელიც პლმოფუტვრელად დარჩა მის ხსოვნაში, სიძველის გამო გვერდზე ვადმოხრილიყო, თუნუქის სახურავი თანვისგან გაწითლებულიყო და აქა-იქ ქარს აეგლიჯა, აივანი წინაც და უკანაც დამპალიყო და ჩანგრეულიყო, მხოლოდ მოაჯირი და იყო გაბობოროკებული; სარკმლებში მინების მაგიერ ზოგან ფიცრის ნაჭრები იყო ჩასმული. მხოლოდ მარტო ბაღს შერჩენოდა წინანდელი საბე. ხეები გაზრდილიყო და, ფერად ყვავილებით მორთულ-მოკაზმული, საუცხოვო სანახავი იყო. სირინოზის ბუჩქი ისევ ისე ჰყვავოდა, როგორც ამ 14 წლის წინად, როცა, ჯერ კიდევ 4 მ წლის ყმაწვილი, კატოსთან ერთად გარბოდა და თამაშობის დროს დაეცა და ჭინჭარმა დასუსხა. ფართო ფოთლებიანი ხე, რომელიც სოფიო ივანოვნამ ჩარგო სახლის ახლოს, ახლა ვეებერთელა გამხდარიყო. მდინარეს ნაპირებიდან გადმოველო და აქაფებული მიექანებოდა წისკვილისკენ დაბლობზე. მდინარის გაღმა მინდორზე გლეხების ოთხ-ფეხი საქონელი სძოვდა. მოურავი, რომელსაც სემინარია ჰქონდა დამთავრებული, ღიმილით შეეგება ნებლიუდოვს ეზოში, ღიმილითვე შეუძღვა კანტორაში და გაღიმებული, თითქო ამ ღიმილით რალასაც უქადის ნებლიუდოვსაო, გავიდა გარეთ რალაცა იჩურჩულეს და ჩაჩუმდენ. ნებლუდოვმა კოტაოდენი ფული აჩუქა მეეტლეს, რომელმაც მადლობა გადაუხადა და წავიდა. იქაურობა სიჩუმემ მოიცვა. კოტა ხნის უკან სარკმელის ახლო გაირბინა ფეხშიშველა გლეხის გოგომ, მას შემდეგ გაირბინა გლეხმა, რომელსაც დიდრონი წალები ეცვა.

ნებლიუდოვი მიუჯდა სარკმელს და დაუწყო იქაურობას თვალეირება. სარკმელში გაზაფხულის სიო შემოდოდა. მდინარეზე გახუწყვეტილვ ისმოდა „ტრა-პა-ტაპ, ტრა-პა-ტაპ“—ქალების სატყეპელის ხმა.

უცბად ნებლიუდოვს მოაგონდა, რომ ოდესღაც, როცა ჯერ ისევ ყმაწვილი იყო, ესმოდა ამგვარი ხმა მდინარიდან. მოაგონდა, რომ იმ დროს სიცოცხლით სავსე ახალგაზრდა იყო და საოცნებო მომავალს მოელოდა; მოაგონდა ყველა ეს და საშინლად დალონდა, რადგან ახლა ვერაფერ სანუგეშოს ჰხედავდა ცხოვრებაში.

— როდის მიირთმევთ საუზმეს?—ჰკითხა მოურავმა ღიმილით.

— სულ ერთია, როცა იქნება. ჯერ კი სოფელში წავალ და მოვივლი.

— სახლის დათვალიერება ხომ არა გნებავთ? იქ ყველაფერი რიგზე მაქვს. ინებეთ დათვალიერება, ან გარედან...

— არა, მერე იყოს. ახლა ეს მითხარი, გეთაყვა: თქვენთან აქ ქალი არის — ბატონა ხარინა? კატოს დეიდა რომ იყო?

— როგორ არა, სოფელშია და ისეთი როკაბი რამ არის, რომ ვერაფერი გავაწყვეთ მასთან. მულამ ველაპარაკები, მაგრამ ვერაფერი გავარკვე; ოქმი რომ შეუდგინო — მეცოდება, მოხუცი დედა-კაცია და თან შვილის-შვილებიცა ჰყავს. — უთხრა მოურავმა ღიმილით, თითქო ამით უნდა ნებლიუდოვს ასიაშოვნოსო.

— სადა სცხოვრობს? მინდა მასთან მისვლა.

— სოფლის ბოლოზე, იქითა მხრიდან, მესამე ქოხში. მარცხნით აგურის ქოხია და მის უკან იმისი ქოხმახი სდგას. თუ გნებავთ, მე თვითონ მივაცილებთ იქამდე, — სიხარულით უთხრა მოურავმა.

— არა, გმადლობთ, მარტო წავალ; თქვენ-კი, გეთაყვა, შეატყობინეთ გლეხებს, რომ შეიკრიბონ; მინდა მიწის შესახებ მოველაპარაკო, — უთხრა ნებლიუდოვმა. უნდოდა ისე გაეთაყვებინა საქმე, როგორც კუზმინსკში და, თუ მოხერხდებოდა, ამ საღამოსვე.

IV.

განოვიდა თუ არა ეზოდან, ნებლიუდოვი შეეფეთა ფეხშიშველა გლეხის გოგოს, რომელიც მარცხენა ხელს ძალზე აპანტურებდა სიარულის დროს და მარჯვენათი მაგრად ჩაებლაუჭებია წიაღელი მამალი, რომელიც, თითქოს დამშვიდებულიაო, თავის შავ ფეხებს ხან მალლა აიწყვედა და ხან ძირს დაუშვებდა. გოგომ დაინახა თუ არა ბატონი, უკლო სიარულს, წყნარის ნაბიჯით მიუახლოვდა, მდაბლად თავი დაუკრა და, როცა ცოტათი გამოშორდა, სირბილით გაუდგა გზას. ქის ახლოს ნებლიუდოვი შეხვდა ბებერ დედა-კაცს, რომელიც წელში სამად მოხრილიყო და ძლივეს-ძლივობით მიჰქონდა წყლით სავსე ღოჭები. დედა-კაცმა ფრთხილად დასდგა ღოჭები და პატარა გოგოსავით მდაბლად თავი დაუკრა. ქის იქით სოფელი იწყებოდა. მოწმენდილი დღე იყო და სიცხე იდგა; თუმცა ხან-და-ხან ღრუბლები ეფარებოდა მზეს, მაგრამ 10 საათზედ მაინც საკმაოდ დაცხა. ქუჩაში მურალი სუნე იდგა, რადგან აქა-იქ ეზოებში ნაგავი გაეშალათ. ძონძებში გახვეული გამურული გლეხები, რომელთაც ურემები მიჰყავდათ, შურით ღუფრებდნენ მაღალ-მაღალ, ჩასუჭებულ ბატონს, რომელიც სოფლისკენ მიდიოდა მძიმე ნაბიჯით. მინდვრიდან მომავალი გლეხები მთარხინებდნენ ცარიელ ურემს და გაოცებულნი მიშტერებოდნენ უცხო კაცს, რომელიც იმათს უკმაოდ მიდიოდა; დედა-კაცე-

ბი გამოვიდნენ ქუჩაში და ერთი-მეორეს უჩვენებდნენ ნეხლიუდოვზე და თვალებით აცილებდნენ.

მეოთხე ჰიშკართან ნეხლიუდოვი შეაჩერა სასუქით დატვირთულმა ურმებმა, რომელიც ეზოდან გამოჰყავდათ. ურმებს ექვსის წლის ფეხშიშველა ბავშვი მოსდევდა. ცხენებს ახალგაზრდა გლეხი ზოერეკებოდა. მეორე ურემს მოსდევდა მოხუცი კაცი, ისიც ფეხშიშველა. როცა ურმები გავიდნენ სწორე გზაზე, მოხუცი მობრუნდა უკან და ნეხლიუდოვს მდაბლად თავი დაჟეკრა.

— ჩვენის ბატონიანთ ჭალების დისწული უნდა იყოთ?

— დიალ, დიალ!

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება. იმიტომ მობრძანდით, რომ გაიგოთ ჩვენი ამბავი?— შეეკითხა მოხუცი.

— დიალ, დიალ! რასა იქთ, როგორა სცხოვრობთ? — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— როგორ უნდა ვსცხოვრობდეთ, ძალიან ცუდად!— თითქოს სიამოვნებით უპასუხა მოხუცმა.

— რატომ სცხოვრობთ ცუდად? — ჰკითხა ნეხლიუდოვმა და ჰიშკარში შევიდა.

— აბა, რა ცხოვრებაა ჩვენი ცხოვრება? საძაგელი ცხოვრებაა, უთხრა მოხუცმა და გაჰყვა ნეხლიუდოვს. ნეხლიუდოვი მოხუცითურთ შევიდა ალაყაფის კარებში.

— აი, იქ თორშეტი სული სარჩენი მყავს, — განაგრძო მოხუცმა და ორ დედა-კაცზე მიუთითა, რომელნიც, ორთითით ბელში, ნეხვით გათბუნულნი იდგნენ სანებვეზე. — რამდენიც თვე გადის, იმდენი 6 ფული უნდა ვიყიდო... საიდგან ვიშოვნო?

— განა საკუთარი არა გყოფნის?

— საკუთარი? — მწარე დაციხვის კილოთი შეეკითხა მოხუცი, — მე მთლად სამის სულის სამყოფი მიწა მაქვს და წილს კი მხოლოდ 8 კონა მოვაგროვეთ. შობამდევ არ მიგვეყოლია!..

— მაშ, ეხლა რას აპირობთ?

— იმას, რომ ერთი მოჯამაგირედ დავაყენე და თქვეზგანაც ცოტაოდენი ფული მივიღე. რაც მქონდა, სულ მოვრჩით და გარდასახადი კი ჯერაც გარდაუხდელია.

— რამდენია გარდასახადი?

— ჩვენს ეზოს 17 მანეთი ჰხვდება და სამზედ უნდა გაიყოს, ოჰ, ღმერთო! ასეთ ცხოვრებას სიკვდილი სჯობიან. განა ასატანია ასეთი ძალღური ცხოვრება?

— შეიძლება თქვენს ქობში შემოვიდე? — ჰკითხა ნეხლიუდოვმა, წინ გასწია, ვაიარა გაწმენდილი ალაგი და შესდგა ფეხი ჯერ კი-

დევ სულ უშლელ, გადაუბრუნებელ ნებზე, რომელიც ზაფრანასავით ყვითელი იყო და მთლად აყროლებდა იქაურობას.

— რატომაც არა, მობრძანდით!— უთხრა მოხუცმა, ჩქარის ნაბიჯით გაუსწრო წინ და ქოხის კარები გაუღო.

დედა-კაცებმა თავსაბვევები შიშობრეს თავიდგან, კაბა ჩამოუშვეს და შეშინებულნი უცქეროდნ ბატონს, რომელსაც პალტოს სახელოებზედ ოჭროს ფოლაქები ჰქონდა და რომელიც მათს სახლში შედიოდა.

ქობიდან გამოვიდა პერანგის ამარა ორი პატარა გოგო. ნებლიუდოვმა ქული მოიხადა, დაიხარა და ძლიეს-ძლიეობით შევიდა დაბალს, მყარალსა და ბინძურს ქოხში. ლემელთან იდგა ბებერი დედა-კაცი, რომელსაც დაემკლავებინა თავისი გამზმარი ხელები.

— აი, ჩვენი ბატონი გვესტუმრა!— სთქვა მოხუცმა კაცმა და სახლში შეუძღვა.

— მობრძანდით, დიდად სასიამოვნოა!— სთქვა მოხუცმა დედა-კაცმა.

— მინდოდა მენახა, როგორა სცხოვრობთ!— უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ვსცხოვრობთ ასე, როგორცა ჰხედავთ. საცაა, ქოხი. წაიქცევა; ნეტა არავის ვასკყელტდეს და მოჰკლავდეს, თორემ სხვას ვ-ნა სჩივის. ეს ჩემი ბებერი კი ამბობს, ესეც კარგიაო. აი, ასე ვსცხოვრობთ, ვმეფობთ რაღა!— ამბობდა მოხუცი დედა-კაცი:— ახლავე სადილს შევეუდგები. მუშა ხალხს უნდა ვაჭამო...

— რასა სჭამთ სადილად?

— რასა ვჭამთ? საჭმელი კარგია. პირველი კერძი პური და კვასია, მეორე— კვასი და პური, — უპასუხა მოხუცმა დედა-კაცმა და თავისი დაბლაგული კბილები დაკრიჭა.

— არა, ხუმრობა იქით იყოს, მიჩვენეთ, რასა სჭამთ დღეს სადილად.

— რასა ვჭამთ? — სიცილით უთხრა მოხუცმა გლეხმა, — ჩვენი საჭმელი ძნელი გამოსაცნობი არ არის, აჩვენე ბებერო! — მიუბრუნდა მოხუც დედა-კაცს.

მოხუცმა დედა-კაცმა თავი ჩაიჭნია.

— ჩვენებურ, გლეხურ საჭმელის ნახვა ვსურთ? საკვირველი კაცი ყოფილხართ, ბატონო! ყველაფრის ვაგება გინდათ. გითხარით პური და კვასი-ნეთქი და კიდევ შჩი, შემდეგ ქართოფილი. ეს არის სულ.

— მეტი არაფერი?

— მეტი რა უნდა იყოს. შევათეთრებთ ცოტათი რძით, — სთქვა დედა-კაცმა, გაიცინა და კარებისკენ გაიხედა.

კარები ღია იყო და დერეფანი ხალხით გაქედლილიყო. მიწენი, გოგოები და დედა-კაცები ძუძუმწოვარა ბავშვებით ერთი-მეორეს აწვებოდნენ კარებისკენ და გოცნებულნი უცქეროდნენ საკვირველ ბატონს, რომელიც გლეხის საჭმელს სინჯავდა. მოხუცი დედა-კაცი უთუოდ ამყობდა, რომ ბატონს შესაფერად ვქცეოდა.

— დიად, თქმა აღარ უნდა, ცუდია, ცუდი, ბატონო, ჩვენი ცხოვრება, — უთხრა მოხუცმა გლეხმა: — ეი, სად მოჭერებით?! — დაუყვira მან კარებში მდგომით.

— ნახვადის! — უთხრა ნებლიუდოვმა და თავისდა უნებურად შერცხვა, თუმცა სირცხვილის მიზეზი კი ვერ აეხსნა.

— დიდად გმადლობთ, რომ გვინახულეთ, — უთხრა მოხუცმა გლეხმა.

ტალანში მდგომმა ხალხმა გზა მისცა. ნებლიუდოვი გავიდა გარედ და შეჰყვა სოფლის ზემოდ. გავიდა თუ არა, ტალანიდან გამოვიდა ორი პატარა პერანგის ამარა ბიჭი და გამოუდგენ უკან. ნებლიუდოვმა მოუხედა.

— ახლა საუ მიდიხარ? — დაეკითხა თეთრ-პერანგიანი ბავშვი.

— ბატონა ხარინასთან, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — იცით სადა სდგას?

ვარდის ფერ პერანგიანმა პატარა ბავშვმა რალაზედაც გაიციონა, უფროსმა კი დინჯად ჰკითხა.

— რომელი ბატონა? ბებერია?

— ჰო, ბებერია.

— ოოო! — გაკვიანურებით წარმოსთქვა მან, — სიმონაანთ ბატონას ამბობს; ვიცი, სოფლის ბოლოზე სდგას; ჩვენ გაგაცილებთ. თედო, აბა, გავაცილოთ.

— ცხენები?

— არა უშავს-რა!

თედო დასთანხმდა და სამნივე გაუდგენ გზას.

V

ნებლიუდოვი ბავშვებთან უფრო თავისუფლად აკრძნობდა თავს ვიდრე დიდებთან და გზა-და-გზა დაუწყო მუსიკით. ვარდის ფერ პერანგიანმა პატარა ბიჭმა დაანება სიცილს თავი და ახლა ჰკვიანად და დალაგებით დაიწყო ლაპარაკი.

— აბა, მითხარით, ვინ არის თქვენში ყველაზე უფრო ღარიბი, — დაეკითხა ნებლიუდოვი.

— ვინ არის ღარიბი? მიხეილია ღარიბი, სიმონ მაკაროვი და კიდევ მართა.

— ანუსია? ის ხომ ყველაზე უფრო ღარიბია? ძროხაც კი არა ჰყავს! — სთქვა მეორემ.

— ძროხა არა ჰყავს, მაგრამ სამნი არიან და მართას კი ხუთი სული ჰყავს შესანახი, — სთქვა უფროსმა.

— კი, მაგრამ ის რომ ჭვრივია? — სთქვა უნცროსმა.

— შენ ამბობ ანუსია ჭვრივიაო; მართაც ხომ ჭვრივზედ უარეს მდგომარეობაშია, — განაგრძო უფროსმა, — სულ ერთია, რაკი ქმარი აქ არა ჰყავს — ჭვრივია.

— სად არის ქმარი? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— სატუსალოში ტილებსა ჰკვებავს! — უპასუხა უფროსმა ბიჭმა და იხმარა მათში შემოღებული ჩვეულებრივი გაშოთქმა. — ზაფხულში ბატონიანთ მამულში ორი ღერი ნეკერჩხალი მოსჭრა და ამიტომ ჩასვეს. მეექვსე თვეა იქა ზის. საწყალი დედა-კაცი წილებზე ფეხს იდგამს; სამი ბავშვი ჰყავს და ერთი კუტი ბებერი-დედაკაცი, და-ლაგებით უამბობდა ბავშვი.

— სადა სცხოვრობს? ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— აი, ამ ეზოში, — უთხრა ბიჭმა და იქვე ახლო სახლზე მიუთითა; სახლის პირდაპირ თავთეთრა პატარა ბიჭი იდგა ქუჩაში.

— ვასო, სად დაიკარგე, შე ქეციანო! — დაუყვირა ქალმა, რომელიც ამ დროს სახლიდან გამოვიდა ტანთ-დაფლეთილი და, თითქო ნაცარი აყრიო, ისეთი ვათუთხნული კაბა ეცვა. გადაურბინა წინ ნებლიუდოვს, აიტაცა ბავშვი და გაარბენინა ქობისაკენ, თითქოს ეშინია, ნებლიუდოვმა არაფერი უყოს მის ბავშვსაო.

ეს იყო იმ ვლების ცოლი, რომელიც ნებლიუდოვის ტყეში ნეკერჩხლის მოჭრისათვის იჯდა სატუსალოში.

— მატრონაც ღარიბია? ჰკითხა ნებლიუდოვმა, როცა მატრონას სახლს დაუახლოვდნენ.

— ის არცით ვაჭრობს. — გადაჭრით უპასუხა პატარა ბიჭმა. სადაური ღარიბია!

როცა ნებლიუდოვი დაუახლოვდა მატრონას ქოხს, გაჟღეა ბიჭები და შევიდა პირდაპირ ქოხში. მატრონას ქოხი ძალიან პატარა იყო, ასე რომ ტახტზე, რომელიც ლემელს იქით იდგა, ვერ გაიმართებოდა მოზრდილის ტანის კაცი: „მგონი თვით ამ ტახტზე მოლოგინდა საწყალი კატო“, — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა. ნებლიუდოვს ფეხდა ფეხ შეჰყვენ ქოხში დედა-კაცის შეილის-შვილები და კარებთან გაჩერდნენ.

— ვინ გინდათ? — გაჯავრებით ჰკითხა მოხუცმა დედა კაცმა, რომელიც, ეტყობოდა, ვერ იყო დღეს კარგ გუნებაზედ.

— მე მემამულე ვარ. მინდოდა თქვენთან მღალაპარაკება.

მოხუცი დედა-კაცი დაჩუმდა და გაშტრებებით დაწყუო ყურება უცხო კაცს. ცოტა ხნის შემდეგ უცბად სახე გაუბრწყინდა.

— ახ, შენა ხარ, ჩემო მშვენიერო! მე სულელმა კი ვეღარ გიცანი. მეგონა, ვილაც გამვლელია-მეთქი, —უთხრა მოხუცმა დედა-კაცმა, — მაპატიეთ, ღვთის გულისათვის.

— როგორმე მარტოდ მოვილაპარაკოთ, თუ შეიძლება, —უთხრა ნებლიუდოვმა და კარებისკენ მოიხედა, სადაც იდგენ ბავშვები და მათ უკან გამხდარი დედა-კაცი ავადმყოფის ბავშვით.

— რა ამბავია, კაცი არ გინახავთ? რას უყურებთ? დამიპა-
 დეთ: მომეცით ჩემი ჯოხი! — დაუყვირა მოხუცმა დედაკაცმა კარებში მდგომთ. — მოხურეთ კარები.

ბავშვები მოშორდნენ კარებს და გამხდარმა დედა-კაცმა მოხურა კარები.

— ვიფიქრე, ვინ უნდა იყოს-მეთქი? თურმე ჩვენი ბატონი ყოფილა, ჩვენი მშვენიერი, — დაიწყო მოხუცმა დედა-კაცმა. — აბა, სად შემობრძანდით, რატომ არ შეგეზარათ აქ შემოსვლა?.. ოჰ, ჩემო ძვირფასო ბრილიანტო! აქ დაბრძანდით, თქვენო ბრწყინვალეობავ, აი, აქ, — ეუბნებოდა ბებერი. — ვიფიქრე, ვინ ეშმაკი შეშოდის მეთქი და აკი თვით თქვენი ბრწყინვალეობა, კარგი ბატონი, მოწყალე, ჩვენი მარჩენალი ბრძანებულხართ. მაპატიეთ გამოსულელებულ ბებერ დედაკაცს. სწორედ რომ დაებრძავდი!

ნებლიუდოვი დაჯდა. დედა-კაცი გაჩერდა მის წინ, მარჯვენა ხელი ლოყაზე მიიღო, მარცხენათი მარჯვენას იდაყვი დაიჭირა და ისე დაიწყო მუსაიფი.

— მოხუცებულხართ კიდევ, თქვენო ბრწყინვალეობავ! დაბრა-
 წულ ვაშლივითა გქონდათ ლოყები და ახლა სადღაა? სჩანს, თქვენ-
 ცა გქონიათ რაღაცა საზრუნავი.

— მე აი, რის საკითხავად მოვედი: გახსოვს კატო მასლოვას ქალი?

— კატერინა! როგორ არ მახსოვს?.. ჩემი დისწულია, როგორ არ უნდა მახსოვდეს? მერე რამდენი ცრემლები დავღვარე მისთვის. მე ხომ ყველაფერი ვიცო. ვინ არის, ბატონო, რომ ღმერთთან არ იყოს შემკოდე და მეფესთან დანაშაულა, ახალგაზრდები იყავით და მოჰხდა ცოდვა, რა ვქნათ! უპატრონოდ რომ დაგეგდოთ კიდევ, ჰო, მაგრამ როგორ დაასაჩუქრე: ასი მანეთი მიეცა და იმან კი რა ჰქნა? ჭკუიანად ვერ მოიქცა. ჩემთვის რომ დაეჯერებინა, მშვენიერად იცხოვრებდა. თუმცა ჩემი დისწულია, მაგრამ სიმართლეს ვიტყვი, უქ-

ყო გოგოა. მშვენიერ ალაგზე დავაყენე. მაგრამ არ იქნა, ვერ შერჩა, გალანძლა ბატონი. განა ჩვენ ნება გვაქვს ბატონები ვლანძლოთ?! გალანძლა და ალაგიდანაც დაითხოვეს. შემდეგ ტყის მცველთან დადგა და შეეძლო ეცხოვრა, მაგრამ აღარც ის ალაგი ინდომა.

— ბავშვის ამბავი მინდოდა მეკითხნა. ბავშვი აქ ჰშობა ხომ? სად არის ბავშვი?

— ბავშვი? მე მაშინ, ბატონო, კარგად მოვიფიქრე. საწყალი ქალი ისე ცუდად იყო, რომ, თუ ადგებოდა, არ მეგონა; ბავშვი მოვნათლევ, როგორც რიგი იყო, და აღსაზრდელ სახლში გაეგზავნე. აბა, როგორ შეიძლება ანგელოზის წვალება, როცა დედა სულსა ჰლევა. სხვები ასე შერებიან, რომ მიაგდებენ ბავშვს, არ აქმევენ და კედება; მე ვიფიქრე: ასე არ შეიძლება-მეთქი და გავგზავნე აღსაზრდელად, ფული გვქონდა და გავგზავნეთ.

— ნომერი არა გქონდათ?

— არა გვქონდა, მაგრამ ბავშვი მაშინვე მოკვდა. წამყვანი ქალი ამბობდა, როგორც კი მივიყვანე, მაშინვე მოკვდა.

— ვინ იყო ის ქალი?

— ის ქალი სოფელ სკორდნოში სცხოვრობდა და მხოლოდ ამისთანა საქმეებს მისდევდა. სახელად მელანია ერქვა, ახლახან მოკვდა. ძალიან ჭკუიანი აღამიანი იყო. აი, როგორ იქცეოდა: როცა ბავშვს მიუყვანდენ, ერთ ხანს სახლში სტოვებდა და აქმევდა, მანამდე არ წაიყვანდა, სანამ რამდენიმე ბავშვი არ შეუგროვებოდა. როცა შეპკრებდა სამს ან ოთხს ერთად, მიჰყავდა აღსაზრდელ სახლში. აკვანიც სამაგალითო ჰქონდა, ისე მორთული, რომ ერთის მზრიდანაც აწვენდა ბავშვსა და მეორე მზრიდანაც. ხანდისხან ოთხს დაწვენდა ერთად და ისე მიჰყავდა ხოლმე.

— მერე?

— მერე ის, რომ კატოს ბავშვიც წაიყვანა. სანამ წაიყვანდა, ორი კვირა სახლში ჰყავდა თავისთან და წაყვანამდე ავად შეიქნა-საბრალო.

— ბავშვი კარგი იყო? — ჰკითხა ნებლიულოვმა.

— ისეთი ბავშვი იყო, ისეთი რომ იმისთანა მეორე არ მინახავს. მთლად შენა გვავედა! — უთხრა ბებიამ და თვალი უყო ნებლიულოვს.

— რად დასუსტდა ბავშვი, უთუოდ რძეს ვერ აწოვებდენ კარგად?

— წოვება კი არა და!! ცხადია, კარგად ვერ აწოვებდენ, რადგან საქუთარი შვილი არ იყო; ოღონდ როგორმე ცოცხალი მიეყვანა

და სხვას რას დასდევდა? ამბობდა, მოსკოვამდე ძლივს მივიყვანე და იქვე ვათავდაო. მოწმობაც კი მოიტანა სიკვდილისა. ყველაფერი ისე მოახერხა, როგორც რიგი იყო. ჭკვიანი დედა-კაცი იყო, — დაუმატა დედაბერმა და გაჩუმდა.

მხოლოდ ეს გაიგო ნებლიუდოვმა თავის ბავშვისა.

ნებლიუდოვი გაპოვიდა ქობის დაბალ კარებიდან და გავიდა ქუჩაში. იქ ბავშვები უცდიდნენ. იქვე თავი მოეყარა რამდენსამე ქალს ძუძუ-მწოვარა ბავშვებით და მათ შორის ის გამხდარი ქალიც იყო, რომელიც ქობის კარებთან იდგა; ხელში ძონძებში გახვეული ბავშვი ეჭირა. ბავშვი მეტის-მეტის სიგამხდრით მოხუცს უფრო წააგავდა, ვიდრე ნორჩ ყმაწვილს, და ისე საცოდავად ილიმებოდა, რომ ნებლიუდოვის ყურადღება მიიქცია. ნებლიუდოვმა იკითხა, ვინ არის ის ქალიო.

— ეგ ის ანუსიაა, მე რომ გითხარი, — უპასუხა უფროსმა ბიჭმა.

ნებლიუდოვი მიუბრუნდა ანუსიას.

— როგორა სცხოვრობ? — ჰკითხა მან ქალს, — რასა სკამ?

— როგორა ესცხოვრობ? ესცხოვრობ ასე, ძალღ-უმაღურად, — უპასუხა ანუსიამ და ატორდა.

ბავშვმა საცოდავად გაილიმა.

ნებლიუდოვმა ამოიღო ჭისა და მისცა ქალს 10 მანეთი. ვერც აი მოასწრო ორი ნაბიჯის გადადგმა, რომ შიორე ქალი გამოუდგა და დაეწია, იმას მიჰყვა ბებერი დედა-კაცი და კიდევ ერთი ქალი. შემოეხვივნენ და დაუწყეს მოწყალების თხოვნა. ნებლიუდოვმა დაუბრია ის 60 მანეთი, რომელიც წერილად ჰქონდა ჯიბეში, და საშინლად დაღონებული დაბრუნდა სახლში. მოურავეი ღიმილით მიეგება ნებლიუდოვს და მოახსენა, გლეხები სალამოზე შეიკრიბებიანო. ნებლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა, სახლში არც კი შესულა, გავიდა ბაღში და დაიწყო სეირნობა; ჰფიქრობდა დღევანდელ ამბავის შესახებ: ხალხი იხრცება, გაჩნდა ცხოვრების ისეთი ვითარება, რომელსაც შედეგად მოჰყვა ხალხის გაღატაკება და ამან გამოიწვია — ბავშვების სიკვდილი, ქალების გადამეტებული შრომა, საჭკელის უქონლობა, უმეტესად ბებრებისათვის — აი რა მდგომარეობაშია დღეს ხალხი. ხალხი თან-და-თან ეჩვევა ამ მდგომარეობას, ვერა ჰხედავს სავსებით თავის საშინლარ ყოფას და არც კი ჩივის. ამიტომ ჩვენც გულგრილად ვუცქერით ამ ამბავს და გვგონია, ბუნებრივი ამბავია და ასე უნდა იყოს. ყოველივე ეს ისე ცხადი იყო მისთვის, რომ საშინლად უკვირდა, რატომ ვერ ჰხედავს ამას ხალხი, ან თვითონ მე რატომ ვერ

ვამჩნევდი ამდენხანს იმას, რაც ასე დღესავეით ნათელი და ცხადია. ცხადი იყო, რომ ბავშვები და ბებრები ურძეობით იხოცებოდნენ, რძე არა ჰქონდათ იმიტომ, რომ არ ჰქონდათ მიწა, საძოვარი, რომ საქონელი ეძოვებინათ და პური და თივა დაეთესათ.

აშკარაა, რომ ხალხის მთელი უბედურება და სიღარიბე, ან და სიღარიბის მთავარი მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ მიწა, რომელიც მას ასაზრდოებს მის ხელში არ არის, არამედ ისეთი ხალხის ხელში, რომელიც სარგებლობს რა ამ უფლებით მიწაზე, ამ ხალხის შრომით სცხოვრობს. მიწას კი, რომლის გულისთვისაც იხოცება ხალხი, ის გალატაკებული ხალხი ამუშავებს იმისათვის, რომ იქ მოსული პური გაიყიდოს საზღვარ გარეთ და მიწის მებატონეებს შეძლება მიეცეთ იყიდონ შლიაპები, ტროსტები, ეტლები, ბრინჯაო და სხვა. ახლა ეს იმისთვის ისეთი ნათელი და აშკარა იყო, როგორც ის, რომ ჩიხში მომწყვდეული ცხენები, რომლებმაც შესჭამეს რაც იქ ბალახი იყო, სულ მთლად გახდნენ და იხოცებიათ, სანამ მათ შეძლებას არ მისცემენ ისარგებლონ იმ მიწებით, სადაც მათ შეუძლიათ საძოვარი იშოვონ. ეს საშინელებაა, ეს ასე არ უნდა იყოს. უნდა გამოინახოს საშუალება, რომ ეს ასე არ იყოს ან და თვითონ მაინც არ მიიღოს მასში მონაწილეობა. „მე ამ საშუალებას უსათუოდ გამოვიკვლევ ფიქრობდა ის და წინ და უკან დადიოდა ბეიეანში. სამეცნიერო საზოგადოებაში, მთავრობის დაწესებულებაში და გაზეთებში ხმამალა გაჰკვივან ხალხის სილატაკის მიზეზებზე და ამ სილატაკის თავიდან ასაშორებელ საშუალებაზე, მხოლოდ იმ ერთად ერთი ნამ დვილ საშუალების შესახებ, რომელიც უსათუოდ იხსნის ხალხს, ჩვენ კრინტსაც არ ესძრავთ, ჩვენ არაფერს ვამბობთ იმის შესახებ, რომ გადავსცეთ გლახს ჩვენ მიერ წართმეული მიწები. მან უცბათ მოიგონა გენრი ჯორჯის ძირითადი საფუძვლები და თავის გატაცება მით და გაკვირვებული იყო როგორ დაივიწყა მან ყველაფერი ეს. „არ შეიძლება მიწა იყოს საკუთრების ყიდვა-გაყიდვის საგნად, როგორც წყალი, როგორც ჰაერი, როგორც მზის სხივები. ყველას ერთგვარი უფლება აქვს მიწაზე და ყველა უპირატესობაზე, რომელსაც ის აძლევს ხალხს. ეხლა მან გაიგო რატომ სცხვენოდა მას იმისი მოგონება თუ როგორ მოაგვარა თავისი საქმე კუზმინსკში. ის თავის თავს ატყუებდა. იცოდა რა მან, რომ ადამიანს არ ჰქონდა ბინაზე უფლება, მან თავისთვის სცნო ეს უფლება და აჩუქა გლეხებს იმის ნაწილი, რაზედაც მას ღრმად სწამდა, რომ უფლება არ ჰქონდა. ეხლა ის ამას არ იზამს და სხვა გვარად მოიქცევა, ვიდრე კუზმინსკში.

შეადგინა თავის გულში გეგმა, რომ გლეხებისათვის მიეცა მიწები ფასით, მაგრამ ისე, რომ აღებული ფასი ისევ გლეხებს მოხმარებოდა გადასახადისა და სხვა საზოგადო საჭიროების გასაძღვლად. მისი განზრახვა ის იყო უმთავრესად, რომ კერძო საკუთრების უფლება უარ-ეყო.

როცა ნებლიუდოვი სახლში შევიდა, მოურავი მზიარულად მიეგება და თავისებურის ღიმილით სთხოვა, სადილი მიირთვიო.

სუფრაზე, სხვა საქმეებს შორის, თვით ის ჩვენი ნაცნობი მამალიც იყო ჩამორიგებული, რომელიც ისე საუცხოვოდ სწევდა ფეხს ხან ზევით და ხან ქვევით, და ახლა კი რამდენსამე ნაჭრად იყო დაკეპილი. თუმცა მაინცა-და-მაინც გემრიელი არ იყო სადილი, მაგრამ ნებლიუდოვი ისე გატაცებული იყო დღეგანდელ ამბით, რომ უგრძობლად ჰქლაპავდა ლუქმას ლუქმანედ.

სადილს შემდეგ ნებლიუდოვმა გაუმელავნა მოურავს თავისი სურვილი მიწების დარიგების თაობაზე. მოურავი ბებერ ცხენივით თავს აკანტურებდა და თავისებურად უღიმოდა ბატონს, თუმცა ნებლიუდოვი ლაპარაკისა არაფერი ესმოდა, იმიტომ კი არა, რომ ნებლიუდოვი ვერ უხსნიდა რიგიანად თავის განზრახვას, არამედ იმიტომ, რომ მის გულსა და გონებაში მაგრად გაედგა ფესვები იმ აზრს, რომ ყოველი ადამიანი თავის საარგებლობისთვის უნდა სცდილობდეს, თუნდაც ამას სხვისი დალუპვა და გაჭეღვა მოჰყვეს შედეგად. ასეთის აზრით მოურავმა, რასაკვირველია, ვერ გაიგო ლაპარაკი ნებლიუდოვისა, რომელიც ეუბნებოდა, მიწებს გლეხებს ვაძლეე და მთელი შემოსავალი გლეხების საზოგადო თანხას უნდა მიემატოსო.

— მივხვდი! მაშ, ამ კაპიტალის პროცენტს თქვენ მიიღებთ? — უთხრა მან მთლად გზბრწყინებულმა.

— რას ამბობთ? გაიგეთ და შეიტყუეთ, რომ მიწებს მთლად გლეხებს ვაძლეე.

— მაშ თქვენ შემოსავალი სულ აღარა გექნებათ? — შეეკითხა მოურავი და ჩვეულებრივი ღიმილი უცბათ გაჰჭრა მის სახეზედ.

— დიად, უარს ვამბობ, როგორც შემოსავალზედ, ისე მთელ საკუთრებაზედაც.

მოურავმა ამოიოხრა და შემდეგ ისევ გაიღიმა. ახლა მიხვდა, რაშია იყო საქმე. მიხვდა, რომ ნებლიუდოვი სრულის კულის პატრონი კაცი არ იყო და მაშინვე დაუწყო ნებლიუდოვის გეგმას ჩბრეკა, რათა თავის სასარგებლო რამ მაინც ეპოვნა შიგა. მოურავი სცდილობდა ისე გაეგო გეგმა, რომ ცოტა რამ მაინც ყოფილიყო მისი სასარგებლო.

როცა დარწმუნდა, ეგ ტყუილი იმედიაო, თავი დაანება ვეძინე გამორკვევას, მაგრამ, რომ მაინც ესია მოვინებინა ნებლიუდოვისთვის, ისევე ღიმილი დაიწყო. ნებლიუდოვი მიხვდა, რომ მოურავმა ვერაფერი გაიგო მისი, დაანება თავი, თვითონ მიუჯდა მეღნით გათხუზულ მაგიდას და დაიწყო თავის ჯეგმის შედგენა.

მზე უკვე გადახრილი იყო, როცა ნებლიუდოვმა გაათავა წერა. დაუძახა მოურავს და უახრა, გლებებს ნულარ დაუძახებ, რადგან მე თვითონ წავალ სოფელშიო. წამოდგა, დაღია საჩქაროდ მომზადებული ერთი ჭიკა ჩაი და წავიდა სოფელში.

VII

გლებებს ნაცელის ეზოში ნოყარათ თავი და ერთი ამბავი ჰქონდათ. დაინახეს თუ არა ნებლიუდოვი, მაშინვე გაჩუმდნენ და, როგორც კუზმინსკში, აქაც სულ ყველამ ქუდები მოიშვლია. აქაური გლებები კუზმინსკის გლებებზე უფრო ღარიბნი იყვნენ, ღმრავლესობას ქალამნები და შინ გაკეთებული ხიფთანი ეცვა. ზოგნი პირდაპირ ყანებიდან მოსულიყვენ ფეხშიშველა და პერანგის ამბრა.

ნებლიუდოვმა ძალა დაატანა თავს და დაიწყო ლაპარაკი; აუხსნა გლებებს, რომ მამულები თქვენ უნდა მოგეცეთო. გლებები ჩუმით იყვნენ, და ნებლიუდოვის სიტყვებმა არავითარი ცვლილება არ გამოიწვია მათ სახეზე.

— იმიტომ, რომ, ჩემის აზრით, — დარცხვენით განაგრძობდა ნებლიუდოვი, — ყველას უნდა ჰქონდეს მიწა და სარგებლობდეს.

— ოღონდაც, რომ აგრე უნდა იყოს! — მოისმა გლებების ხმა.

ნებლიუდოვმა განაგრძო ლაპარაკი იმის შესახებ, თუ როგორ გაენაწილებინათ ერთმანეთ შორის მიწის მთელი შემოსავალი. ურჩია გლებებს, აიღეთ მიწები და ის ფასი გადაიხადეთ, რომელსაც მე გადაგიწყვეტავთ, ისე კი, რომ გადახდილი ფული მთლად მიჰმატებოდნენ საზოგადო თანხას; ეს თანხა თქვენვე გამოიყენეთ თქვენდა სასარგებლოდო. მოისმა მადლობის სიტყვები და გლებები თან-და-თან უფრო ჩაფიქრდნენ; თვალები, რომლითაც ამდენ ხანს ბატონს მისჩერებოდნენ, ახლა ძირს დაიღეს, თითქოს არ უნდოდათ შეარცხვინონ ნებლიუდოვიო, რადგან მიუხვდით ეშმაკობასა და ახლა ველარავის მოატყუებსო.

ნებლიუდოვი გასაგებობის ენით ამბობდა და გლებებსაც ესმოდათ, მაგრამ მაინც ვერაფერი გაიგეს ნებლიუდოვის ლაპარაკისა, იმ მიზეზით, რა მიზეზითაც ვერას მიუხვდა მოურავი. ყველა მათგანი დარწმუნებული იყო, რომ ყოველი კაცი სცდილობს მხოლოდ თავის

სარგებლობისათვის. განსაკუთრებით მემამულეთა შესახებ დაარწმუნებულნი იყვენ, რომ ისინი მარტო თავის სარგებლობისათვის სკდილობდენ, რადგან ეს გამოცდილებითა ჰქონდათ შეგნებული.

— აბა როგორა გგონიათ, რამდენი შეგვიძლიანთ გადაიხადოთ მიწის ფასად? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— ჩვენ საიდან შეგვიძლიან მაგის თქმა? მიწა თქვენია და თქვენი ნებაა, — უპასუხეს.

— ეს ფული ხომ ისევ თქვენი იქნება, თქვენვე ისარგებლებთ საზოგადო საჭიროებისთვის.

— ჩვენ არ შეგვიძლიან. საზოგადოება თავისთვის იყოს და ჩვენ კიდევ ჩვენთვის.

— გაიგეთ, რომ თავადი გაძლევთ მიწებს და აქედან აღებული ფული ისევ თქვენა გრჩებათ საზოგადო საჭიროებისთვის, — ჩაერია ლაპარაკში მოურავი, რომელიც ნებლიუდოვის შემდეგ მოვიდა.

— ძალიან კარგათ გვესმის, — სთქვა უკბილო მრისხანე ბებერმა: — აი, ისე ბრძანებთ, როგორც ბანკშია, ხოლო ვადაზე უნდა გადაიხადოთ ფული; ჩვენ ეგ არ გვინდა, იმიტომ, რომ ისედაც გადატაკებული ვართ და სულ ტყავს ვაგვაძრობს.

— ეს საჭირო არ არის. ისევ ძველებურად ვიქნებით, — მოისმა რამოდენიმე უმაყოფილო ხმა.

გლეხები უფრო უარზე მაშინ დადგენ, როცა ნებლიუდოვმა აუხსნა, რომ შევადგენ პირობას, რომელზედაც თითოეულმა თქვენგანმა და მეც ხელი უნდა მოვაწეროთ.

— რად უნდა მოვაწეროთ? ჩვენ როგორც გვიმუშავნია, ისე უნდა ვიმუშაოთ. ეგ რაღა საჭიროა? ჩვენ გაუგებარი ხალხი ვართ.

— იმიტომ არა ვართ თანახმა, რომ მაგისთანა საქმე არ გვიცდია. როგორც ყოფილა, დეე, ისევ ისე იყოს, ისევე ვიმუშავებთ.

— მაშ არ გინდათ მიწა აილოთ? — მიჰმართა ნებლიუდოვმა შუა ხნის ფეხშიშველა გლეხს, რომელსაც ძონძები ეცვა და მარცხენა ხელით ისე მაგრად ჩაებლუჯა დაგლეჯილი ქუდი, თითქოს ეშინია, არავინ წამართვასო.

— დიად, აგრე გახლავთ! — უპასუხა გლეხმა.

— მაშ, როგორცა სჩანს, საკმაოდა გქონიათ მიწები? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— სწორედ რომ არ გვინდა! — უპასუხა ყოფილმა ჯარისკაცმა, რომელსაც ისე ეკირა ქუდი, თითქოს აწვდიდა ყველას, ვისაც კი სურდა გამოერთმიაო, და განგებ მზიარული სახე მიიღო.

— ყოველ შემთხვევაში, კარგად მოიფიქრეთ, რაც მე ვთხოვრით,—უთხრა გაკვირვებულმა ნეხლიუდოვმა და გაიმეორა თავისი რჩევა.

— არაფერი არა გვაქვს—რა მოსაფიქრებელი, როგორც ვსთქვით, ისე უნდა იყოს,—გაჯავრებით წაიბუტბუტა უკბილო ბებერმა კაცმა.

— ხვალაც აქ დავრჩები და, თუ შესცვალოთ თქვენი აზრი, გამოვზაენეთ ვინმე და შემატყობინეთ.

გლეხებმა არა უპასუხეს—რა.

ამგვარად, ნეხლიუდოვმა ვერაფერი გააწყო გლეხებთან და დაბრუნდა კანტორაში.

— უნდა მოგახსენო, თავადო,—უთხრა მოურავმა, როცა სახლში დაბრუნდენ,—რომ მაგ ხალხთან ვერას გააწყობთ, ჯიუტები არიან. როცა ყრილობაზე არიან, გაჯიქდებიან და აღარას შეისმენენ ხოლმე, ყველაფრისა ეშინიანთ და იმიტომ. აი, თუნდა ის ქალარა და შავთმიანი გლეხები—ძალიან კვიციანება არიან! მოიწყვეთ კანტორაში, დასვამთ, დააღვივებთ ჩაის და ისინიც დალაგებით შეისმენენ ყველაფერს, ისე, როგორც რიგია; ყრილობაზე კი სულ სხვა ნაირად იქცევიან...

— მაშ, თუ შეიძლება, დაუუძახოთ აქ რამდენსამე მაგისთანა შეგნებულს გლეხს,—უთხრა ნეხლიუდოვმა,—დაწვრილებით ავუხსნი ყველაფერს!

— რატომ, შეიძლება,—უთხრა ღიმილით მოურავმა.

— მაშ, გეთაყვა. ხვალისათვის დაიბარეთ.

— ყველაფერი შეიძლება, ხვალისათვის დავიბარებ,—უთხრა მოურავმა და მზიარულად გაიღიმა, რადგან ამ დროს კარებში ორი დედაკაცი დაინახა გაჩერებული.

რალაც ანიშნა დედაკაცებს და გავიდა უკან აივანზე. დედაკაცები გაჰყვენ უკან.

ნეხლიუდოვი გავიდა კანტორაში, ჩამოჯდა კიბეზე და დაიწყო თავის გეგმის მოსახრება. ამ დროს შემოესმა დედაკაცის გაბრაზებული ლაპარაკი. დაუფლო ყური.

— რომ აღარ შემიძლიან, ხომ ხედავ? რა ამბავია, რომ ჯვარს მაცვი!—ამბობდა გაბრაზებული დედაკაცი.

— შემოვიდა მხოლოდ, ხომ არაფერი წაუხდენია?!—ამბობდა მეორე:—მომეცი-მეთქი, გეუბნები, ტყუილად საქონელს შიმშილით მოჰკლავ მე კი ბავშვები ურძეოდ მეზოცება.

— ან გადამიხადე და ან სამაგიეროდ მეწით მომეზმარე, უპასუხა დამშვიდებულმა მოურავმა.

ნებლიუდოვი გამოვიდა სახლიდან და გავიდა უკანა აბიანზე, სადაც დედაკაცები იდგნენ, ერთი იმათგანი, როგორც ეტყობოდა, ორსულად უნდა ყოფილიყო. კიბის საფეხურზე პარუსინის პალტოს ჯიბეში ხელეხ ჩაწყობილი იდგა მოურავი. დაინახე! თუ არა ბატონი, დედაკაცებმა თავშელები გაისწორეს თავზე. მოურავმა ამოიღო ჯიბიდან ხელეხი და ღიმილი დაიწყო.

საქმე იმაში იყო, რომ, როგორც მოურავი ამბობდა, გლეხები განგებ უშვებდნენ თავიანთ ძროხებს და ხარებს ბატონიანთ ყორულეებში. ახლა ამ დედაკაცების ორი ძროხა დაეჭირათ და არ ანებებდნენ. მოურავი თითო ძროხაზე 30 კაპ. თხოულობდა ან და ორის დღის მუშაობას. დედაკაცები ამტკიცებდნენ, რომ ძროხები მხოლოდ შევიდნენ და არაფერი არ შეუჭამიათ, რომ ფული არა გვაქვს და, თუ დაგპირდით მუშაობაში მოხმარებას, ახლავე უნდა გამოუშვათ ძროხები, რომლებიც დილას აქვთია უკმელი არიან და საცოდავად ბლავიანო.

— რამდენჯერ უთხარი მე მაგათ, — სთქვა მოურავმა და ნებლიუდოვს გადახედა, თითქოს მოწმედ იწვევსო, — რომ თქვენს საქონელზე თვალი გეჭიროთ, არსად გადავიდნენ — მეთქი.

— ის იყო ბავშვთან შევირბინე და ძროხაც ვადასულიყო.

— რაკი ამოვებდი, აღარსად უნდა წასულიყავი.

— ბავშვს ვინლა მიჰხედავდა?

— ძროხებს ერთი ბეწო ბალახიც არ მოუძოვნიათ, მხოლოდ შევიდნენ ყორულში, — ამბობდა მეორე დედაკაცი.

— მთელი სათივე გადაძოვა მაგათმა საქონელმა, — მიუბრუნდა მოურავი ნებლიუდოვს, — რომ არ გადავახდევინოთ, ერთი ბეწო თივა აღარ მოგვივა.

— ნუ სცოდავ ღმერთს, — შეტყვირა ორსულმა დედაკაცმა, — ჩემი ერთხელაც არ გადასულა სათივეში.

— გადასულა! როგორც გნებაეღეთ, ან გადაიხადეთ...

— ჰო და ვიმუშავებ. მხოლოდ ძროხა გამოუშვი, ნუ ჰკლავ შიმშილით! — გაბრაზებით დაუყვირა მან; — ერთი დღე რა არის, ერთი დღე მოსვენება არა მაქვს. მამამთილი ავადა მყავს, ქმარი დამეკარგა. ყველაფერი მარტო ჩემს კისერზეა. აღარა მაქვს ღონე, არა, ვაივონე, დასალოჩობო! დაუყვირა მან და ქვითინი დაიწყო.

ნებლიუდოვმა სათოვა მოურავს, გამოუშვი ძროხებიო და თვითონ გაკვირვებული შევიდა ოთახში. „მიკვირს და გამკვირებია, რატომ ვერა ხედავს ხალხი იმას, რაც ასე დღესავით ნათელიაო?!

— ჰხედავთ, რა გაქნილია?—ამბობდა თმა-დაუფარცხნილ გლეხ-
ბი, რომელიც ფაშატ ცხენზედ იჯდა და ძონძებში გახვეულ გლეხ-
თან ერთად მიდიოდა ღამე მინდორში.

გლეხები მიდიოდნენ და უნდოდათ ცხენები ებალახებინათ და
იქედან ბატონიანთ ტყეშიც ჩუმად შესულიყვნენ.

— გესმის, როცა თივა შემოვა მინდორში, უჭმე დღეს დედაკა-
ციები გავეზავნოთ; აქა-იქ გამოჰკლიჯონ ბალახი, თორემ ცელს და-
გვიმტვრევს,—სთქვა ერთმა გლეხმა.

— დაუეინიათ, ხელი მოაწერეთო,—განაგრძო თმა-გაბურძგვ-
ნილმა გლეხმა და ბატონს გადაჰკრა სიტყვა,—მოაწერაე და ცოც-
ხლიე-კი გადაგყლაპავს!

— ოღონდაც, მაშ!—მიუგო ბებერმა.

გლეხები დაჩუმდნენ და ამის მეტი აღარა უთქვამთ—რა, მხოლოდ
ცხენების ფეხის ხმა-ლა მოისმოდა გატყევილ გზიდან.

— მუქთად მოგცემთ მიწებს, მხოლოდ ხელი მოაწერეთო, განა
საკმაოდ არ გაგვაძრეს ტყავი მაგათ? არა, არა, ძმაო და მეგობარო,
ახლა ჩვენც გავიგეთ, როგორც არის საქმე და ასე ადვილად ვერ
მოგვატყუებთ!—დაუმატა მან და დაუწყო ძახილი კვიცს, რომელიც
უკან ჩამორჩა. დიდხანს უძახა, მაგრამ კვიცი არა სჩანდა, უკვე ბა-
ტონიანთ ყორულში გადასულიყო.

— აი, შე სამგლევე, სად ვადასულა,—წაილაპარაკა შავმა გლეხ-
მა, როცა მოესმა თქარა-თქური კვიცისა, რომელიც გამალებული
მორბოდა მინდვრებიდან.

VIII

ნებლიუდოვი შევიდა კანტორაში, სადაც ლოგინი უკვე გაეშა-
ლათ. მოურავმა მიართვა ვახშამი, მაგრამ ნებლიუდოვმა უარი სთქვა;
მოურავმა ბოდიში მოიხადა, შესაფერი პატივი ვერ გეცითო, და გა-
ვიდა გარედ. ნებლიუდოვი მარტო დარჩა.

გლეხების უარს სრულებით არ შეუშინებია ნებლიუდოვი. პირ-
იქით, კუზმინსკის გლეხებმა რომ სიხარულით მიიღეს მისი რჩევა და
მადლობა უთხრეს, აქაურებმა კი, არამც თუ არ მიიღეს მისი აზრი,
არამედ ვერც კი დარწმუნდნენ, რომ საკეთილო საქმეს ურჩევდა და
თითქმის მტრულის თვალით დაუწყეს ყურება სასიამოვნო დარჩა. კან-
ტორაში საძაგელი სუნი იდგა. ნებლიუდოვი გამოვიდა გარეთ და
უნდოდა ბაღში გასულიყო, მაგრამ მოაგონდა ის ღამე, სამოახლო
ოთახის სარკმელი, უკანა კიბე და ველარ შესძლო გაველო იმ მხა-
რეს, რომელიც საზიზღარის მოვონებით იყო წაბიღწული. ჩამოჯდა

კიბეზე და დიდხანს უმზერდა ბაღს და ყურს უგდებდა ბუღბუღებულ სტევენას; მოუტრავის ოთახში სანათი ჩაჰქრა. ზმოკურდა ბადრი მთვარე და მკრთალი ნათელი მოჰფინა არე-მარეს. უცბად შორიდან ქუხილის ხმა მოისმა და კუპრივით შავი ღრუბლები ელვის სისწრაფით გასრიალდა ცის სივრცეში, გაიძაბა და ცის მეოთხედი ნაწილი დაჰფარა. ბუღბუღებმა სტევენა შესწყვიტეს, წყლის ხმაურობასთან ერთად მოისმა ბატების ყიყინი, აქა-იქ მამლებმა დაიწყეს ყვილი, როგორც ეს ჩვეულებად აქვთ, როცა ცუდი ღამეა ან ქექა-ქუხილი ასტყდება. ნათქვამია, კარგი მამლები ადრე ყვიანო. ნებლიუდოვისათვის ეს ღამე სასიხარულო და ბედნიერი იყო. წარმოუდგა თვალწინ ის ბედნიერი ზაფხული, რომელიც მან უმანკო ახალგაზრდობაში გაატარა აქ, და იგრძნო, რომ ახლაც ისეთივე ვარ, როგორც მაშინაო. არამც თუ მოიგონა, არამედ იგრძნო კიდევ, რომ ისეთივე ვარ, როგორც წინად: როცა 14 წლის ყმაწვილი დაჩოქილი ევედრებოდა ღმერთს, სტიროდა დედის კალთაში, როცა შორდებოდა, და აღუთქვა, მუდამ კეთილი ვიქნები და არაფერს ვაწყენინებო; იგრძნო, რომ ისეთივე იყო, როგორც მაშინ, როცა ისა და ნიკოლკა ირტენიევი სიტყვას აძლევდნენ ერთმანერთს, ხელი შეეწყით ერთმანერთისათვის და ყოველი ღონე ეხმარათ აღამაიათა გასაბედნიერებლად.

მოიგონა, როგორ დანანდა ოჯახი, ტყე და შინდორი, და შეეკითხა თავის თავს: ახლაც მენანება თუ არაო. თითქმის გოცდა, როცა დარწმუნდა, ახლაც ჰღვივის ჩემს გულში გრძნობა დანანებისაო. თვალწინ დაუდგა ყველაფერი, რაც ჰნახა დღეს: ბავშვებიანი დედაკაცი, რომლის ქმარიც სატუსალოში იჯდა ნებლიუდოვის ტყეში ხეების მოჭრისათვის, მოიგონა საშინელი მატრონა და მისი ოსტატობა ბავშვების საქმეში, მათი აყვანა და წაყვანა აღსაზრდელ სახლში, მოიგონა უქმელობით გამხდარი ბავშვი, რომელსაც ბებრის შეხედულობა ჰქონდა, მოიგონა ორსული დედაკაცი, რომელსაც ძალაუუნებურად უნდა ემუშავნა მისს სასარგებლოდ, იმიტომ, რომ, ფრიად ტანჯულმა იუტანელის ჯაფით, თვალ-ყური ვერ უგდო თავის მშვიერ ძროხას...

მთვარე ამოსცილდა საკუქნაო სახლის სახურავს და მორცხვად მიანათა თავისი მკრთალი სხივები ბაღის ყოველ კუნძულს.

ამ საუცხოვო სანახაობის ეშხით დამთვრალმა ბუღბუღმა აამუსიკა თავისი ენა და სულის წარმტაცი გალობა ჩააკაცანა.

ნებლიუდოვმა მოიგონა, რას ჰფიქრობდა კუზნინსკში თავის ცხოვრებაზედ, როგორ დაიბნა სხვადასხვა მოჭორებულ ფიქრთა შორის და ვერ გადასწყვიტა ვერაფერი, რადგან მისი მომავალი ცხოვ-

რება ძალიან რთული და ძნელი გამოსარკვევი იყო. წამოაყენებოდა ვისთვის ახლა ის ფიქრები და ვაუკვირდა, რა უბრალო და მარტივი იყო თვითოეული მათგანი. უბრალო და მარტივი იყო იმიტომ, რომ ახლა არ ფიქრობდა, რა ზოელოდა; ჰფიქრობდა მხოლოდ იმას, რაც უნდა გაეკეთებინა. საკვირველია! ვერას გზით ვერ გადაეწყვიტა, რა მოელოდა; ჰფიქრობდა მხოლოდ იმას, რაც უნდა გაეკეთებინა. საკვირველია! ვერას გზით ვერ გადაეწყვიტა, რა იყო მისთვის საჭირო და ის კი ნათლად იცოდა, რა უნდა მოექმედნა. იცოდა, რომ არ უნდა მიეტოვებინა კატო, დახმარება უნდა გაეწია მისთვის და მზად უნდა ყოფილიყო ყველაფრისთვის, რომ როგორმე გამოესყიდნა თავისი დანაშაული, იცოდა, რომ მისთვის ძლიერ საჭირო იყო გაეგო სასამართლოს ყველა წესი და რიგი, აქ ჰხედავდა იმას, რასაც სხვები ვერ ამჩნევდნენ. რა შედეგი მოჰყვებოდა ყველა ამას, არ იცოდა, მაგრამ იცოდა მხოლოდ ის, რომ ერთიც, მეორეც და მესამეც მისთვის ძლიერ საჭირო იყო. ეს მტკიცე რწმენა ძლიერ სასიხარულო იყო მისთვის.

ეს მთლად მოიკცა შავმა ღრუბლებმა. ელვამ გაანათა მთელი ეზო და მინგრეული სახლი და საზარლად დაიჭექა. ფრინველებმა სული გატროუნეს, შესწყვიტეს გალობა. გაისისინა ქარმა, ხის ფოთლები შეანძროია, მიიღწია კიბნემდე, სადაც ნებლიუდოვი იჯდა და, თითქოს ეალერსებაო, თიბები აუწეწა. ჩამოვარდა ერთი წვეთი, მეორემ მძლავრად დაჰკრა სახლის სახურავს და მთელი ეს უცბად ცეცხლივით აენთო; ყველაფერი მიყუჩდა და ნებლიუდოვმა ვერც კი მოასწრო საზამდე დათვლა, რომ რალამაც ზედ თავზე საშინლად დაიჭექა და გაირბინა ცის სივრცეში.

ნებლიუდოვი სახლში შევიდა.

„დიად, დიად — ჰფიქრობდა იგი, — საქმე, რომელსაც ცხოვრება აწარმოებს, მთელი ეს საქმე, ამ საქმის მთელი შინაარსი ჩემთვის გაუგებარია, არ შემაძლიან მისი შეგნება; რად სცხოვრობდნენ დეიდები? რად მოკვდა ნიკოლკა ირტენიევი და მე კი ისევ ცოცხალი ვარ? რად სცხოვრობდა კატო? რა იყო ჩემი გასულელება და გარყვნილი ცხოვრება? ყველა ამის გაგება, გაგება მთლად იმ საქმისა, რომელსაც ჩვენი დიდი პატრონი აწარმოებს, ჩემს ხელთ არ არის, მაგრამ მისი იმ სურვილის აღსრულება, რომელიც ჩემს გულსა და სინილისშია ჩაწერილი, ჩემი საქმეა, ეს, ვიცი, ექვს გარეშეა. როცა ვასრულებ იმ სურვილს, დამშვიდებულიცა ვარ.“

წვიმა კოკის-პირულად ასხამდა. სახლის სახურავიდან ნიაღვარი ჩამოდიოდა. ნებლიუდოვი შევიდა საწოლ ოთახში, გაიხადა ტანთ

და ჩაწვა ლოგინში იმ შიშით, რომ ამ ღამეს ბალღინჯოების კერში უნდა გამხდარიყო: მათს სიმრავლეს კედელზე აგლეჯილ ქალღლის ნაჭრები ამტკიცებდა.

„დიად, პატრონად კი არა, მოსამსახურედ უნდა იგრძნო თავი“—ჭფიქრობდა და უხაროდა. შიში გამართლდა. გააქრო თუ არა სანთელი, დამშეული ბალღინჯოები ხარბად მიესივნენ და გულმოღვინედ დაუწყეს წიწვნა.

„მივსცე მიწა გლეხებს, წავიდე ციმბირში,—რწყილები, ბალღინჯოები, უწმინდურობა... რა ვქნა, თუ საჭიროა, ესეც უნდა ავიტანო—ავიტან“.

მაგრამ, მიუხედავად თავისი სურვილისა, ველარ გაუძლო ყველა ამას, წამოეარდა ლოგინიდან, მიუჯდა სარკმელს და გამაღებით მოსრიდელ ღრუბლებსა და გაბადრულ მთვარეს დაუწყო მზერა.

IX

მხოლოდ განთიადისას ჩაეძინა ნებლიუდოვს და ამიტომ მეორე დღეს გვიან გაიღვიძა.

შუადღისას მოვიდა შვიდი ამორჩეული გლეხი, რომელნიც მოურავმა მოიწვია. დიდხანს ელაპარაკეს გლეხებს, ქუდი დაიხურეთ და დასხედით. ყველაზე უფრო მეტად უარზე იდგა ყოფილი ჯარისკაცი, რომელსაც ისე მაგრად ეჭირა თავისი დაგლეჯილი ქუდი, როგორც მიცვალებულის გასვენების დროს იციან ხოლმე, მაგრამ როცა ზრდილობიანას სახის მხარბეჭიანმა გლეხმა, მიქელ ანჯელოს მოსესავეთ, ქალარა წვერიანმა და სქელ-თმიანმა, დაიხურა თავისი ქუდი და დაჯდა, დანარჩენებიც მიჰყვენ მის მაგალითს.

როცა ყველანი დასხდნენ, ნებლიუდოვიც მიუჯდა მათ პირდაპირ მაგიდას, დაეკრძნო ქალღლდს, რომელზედაც თავისი გეგმის კონსპექტი ჰქონდა დასერილი, და დაიწყო მისი გარკვევა.

იმიტომ, რომ ახლა გლეხები ცოტანი იყვენ, თუ იმიტომ, რომ ნებლიუდოვს თავისთვის აღარ ეცალა და მხოლოდ საქმით იყო გატაცებული, ისე აღარ ეტყობოდა დარცხვენა, როგორც წინად. თავისდა უნებურად უფრო მზარ-ბეჭიან გლეხს ელაპარაკებოდა, თითქოს მისგან ელის ან მოწოდებას და ან წინააღმდეგობასაო. მაგრამ ნებლიუდოვი სცდებოდა ამ გლეხის შესახებ. სათნოიანის სახის მოხუცს, თუმცა თანხმობის ნიშნად აქნევდა თავის პატრიარქის მსგავს თავს, მაინც ნებლიუდოვის ლაპარაკისა არაფერი არ ესმოდა; მიხვდა მხოლოდ მაშინ, როცა სხვებმა ჩააგონეს თავისებურად. სხვებზე მეტად ესმოდა ნებლიუდოვის აზრი პატრიარქ-ბებრის გვერდით მჯდომ

დაბალის ტანის უწვერო გლებს, რომელიც, როგორც შემდეგ უნდა ნახოთ, ნებლიუდოვმა, ლუმელების ოსტატი იყო. ეს გლები სულგანაბული ისმენდა ნებლიუდოვის ლაპარაკს და შემდეგ თავისებურად უხსნიდა სხვებს. აგრედვე კარგად ესმოდა ყველაფერი მაღალის ტანის მოხუც გლებს თეთრის წვერითა და ელვარე ჭკვიან თვალებით; ეს გლები ნებლიუდოვის ყოველ სიტყვაზე საოხუნჯო რასმე იტყოდა ხოლმე, რომ მით თავი მოეწონებინა. თითქოს ყოფილ ჯარისკაცს შეეძლო გაეგო ყველაფერი, რომ მისი ტვინი გამოლაყებული არ ყოფილიყო ჯარში სამსახურით. ყველაზე მეტის დაფიქრებით ექცეოდა საქმეს ბოზ-ხმიანი, მაღალი, გრძელ-ცხვირა გლები, რომელსაც შინ გაკეთებული ტანსაცმელი და ქალამნები ეცვა. ამ გლებს ყველაფერი ესმოდა და მაშინ დაიწყებდა ლაპარაკს, როცა საჭირო იყო ხოლმე. დანარჩენი ორი მოხუცი გლები—ერთი თვით ის უკბილო ბებერი, რომელიც ნებლიუდოვის წინადადებაზე უარს ამბობდა გუშინ ყრილობაზე, და მეორე—თეთრი, მაღალი, კოჭლი გლები, ჩემად იყვენ და გულმოდგინედ ისმენდნენ ნებლიუდოვის ლაპარაკს.

თავდაპირველად ნებლიუდოვმა სთქვა, თუ რა აზრისა იყო მიწად-მფლობელობის შესახებ.

— ჩემის აზრით,—სთქვა მან,—მიწა არც გაიყიდება და არც იყიდება, იმიტომ, რომ, თუ გაყიდვა შეიძლება, ვისაც ბევრი ფული აქვს, მთლად ის იყიდის და შემდეგ, ვისაც არა აქვს, იმდენს გადაახდევენებს მიწის სარგებლობისთვის, რამდენიც უნდა. იმაშიაც კი ახდევინებს ფულს, რომ მიწაზე დაესახლოს კაცი,—დაუმატა მან სპენსერის თხზულებაში ამოკითხული აზრი.

— ერდად ერთი ღონე—ღაა, რომ ფრთები შევისხათ და ვიფრინოთ,—სთქვა თეთრ-წვერა პირ-მკინარე გლებმა.

— მართალია, მე და ჩემმა ღმერთმა,—სთქვა ბოხის ხმით ცხვირგრძელმა.

— სწორედ აგრეა,—ჩაურთო სიტყვა ყოფილმა ჯარისკაცმა.

— დედაკაცმა ძროხას ბალახი დაუგლიჯა. დაიჭირეს და სატუსალოში ჩასვეს,—სთქვა კოჭლმა ბებერმა.

— საკუთარი მიწები ხუთ ვერსზე გვაქვს, სხვებისა ავიღეთ სალალოდ და—ისე ასწიეს ფასი, რომ კაცი ვერ მიუღდება,—დაუმატა უკბილო ბებერმა.

— ჩვენგან თოკებს ჰგრეხენ—დაუმატა მრისხანე გლებმა.

— მეც ისე ვფიქრობ, როგორც თქვენა,—სთქვა ნებლიუდოვმა,—მე ცოდვით ვსთვლი მიწათ-მფლობელობას და იმიტომ მინდა თქვენ მოგცეთ ჩემი მიწები.

— კარგი საქმეა, — სთქვა წვერ-ხუჭუჭა ბებერმა, რომელსაც ეგონა, ნებლიუდოვი საღალოდ გვაძლევს მიწებსო.

— მეც იმიტომ მოვედი: აღარ მინდა მიწის პატრონი ვიყო. მოვიფიქროთ, როგორ მოვაწყუთ საქმე.

— აიღეთ და მიეცით გლეხებს, მორჩა და გათავდა! — სთქვა უკბილო ბებერმა.

— დიდის სიხარულით მივსცემ, — სთქვა ნებლიუდოვმა, — მაგრამ ვის და როგორ? რომელ გლეხებს მივსცეთ? რაღა თქვენს საზოგადოებას მივსცე და არა დემინსკისას? (მახლობელი სოფელი იყო, სადაც მიწა ძალიან ძვირობდა).

ყველანი გაჭრდნენ, მხოლოდ ყოფილმა ჯარისკაცმა სთქვა: „დიად, სწორედ აგრეთა“.

— აბა, თქვენა სთქვით, გლეხებს რომ მიწა მივსცე, როგორ მოიქცეოდით?

— როგორ მოვიქცეოდით? გავყოფდით თანასწორად, — მიუგო ლუმელის ოსტატმა და წარბები შეათამაშა.

— მაშ, როგორ? გავყოფდით თითოეულ სულზედ, — დაემოწმა კოკლი გლეხი.

ყველა თანახმა გახდა ამ გადაწყვეტილებისა, რადგან სამართლიანად სცნეს ასეთი გაყოფა.

— როგორ, თითოეულ სულზედ? განა შინაყმასაც მისცემდით? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— არა, არასოდეს! — სთქვა ყოფილმა ჯარისკაცმა.

გონიერი, მაღალი გლეხი არ დაეთანხმა იმას და, მცირე მოფიქრების შემდეგ, წარმოსთქვა ბოხის ხმით:

— თუ გაყოფაა, ისე უნდა გაიყოს, რომ ყველას თანასწორად ერგოს.

— არ შეიძლება, — სთქვა ნებლიუდოვმა, რომელსაც წინდაწინვე ჰქონდა ამის პასუხი მოფიქრებული: — ყველას რომ გაუყოთ თანასწორად, მაშინ ისინი, რომელნიც თვითონ არ მუშაობენ, აიღებენ თავის წილს და მდიდრებს მიჰყიდნიან და ისევ იმათ ჩაუვარდებათ ხელში მიწები. ხალხი ისევ დაბრკოლდება და მიწა გაძვირდება. მდიდრები ისევ თავიანთ კლანჭებში მოიკვდებიან იმას, ვისაც მიწა სჭირია.

— ეს კი მართალია, — სწრაფად დაემოწმა ჯარისკაცი.

— უნდა ავუკრძალოთ მიწის გაყიდვა და მხოლოდ თვითონ მოხნას და მოსთესოს, — სთქვა ლუმელის ოსტატმა და გაჯავრებით გადაჰხედა ჯარისკაცს.

ამაზედ ნებლიულოვი არ დაეთანხმა, რადგან, მისი მტკიცებით, მისი ძნელი იყო თვალ-ყურის გდება იმისი, თავისთვის მოჰხნავდა ვინმე თუ სხვისთვის.

მაშინ წამოდგა გლეხი და თავის ბოხის ხმით უთხრა თავის ამხანაგებს: ვინც მოჰხნავს, იმას მიეცეს წილი და, ვინც არა, — იმას არაფერიო.

ამ კომუნის მსგავსს პროექტზედაც შესაფერი არგუმენტები ჰქონდა ნებლიულოვს მომზადებულთ. მაგისტრის საჭიროა ყველას ჰქონდეს სახნისი და ჰყავდეს კარგი ცხენები, ყველამ ერთნაირად იმუშავოს, ან და სახნისი, ცხენი და ყველა იარაღი საზოგადო უნდა იყოს. ამის მოსაწყობად კი საჭიროა თანხმობა.

— ჩვენს ხალხს თავის დღეში არ შეუძლიან თანხმობით ცხოვრება, — სთქვა მრისხანე ბებერმა გლეხმა.

— მაშინვე ჩხუბი და უბედურება დატრიალდება, დედაკაცები თვალებს გამოაკაწვრენ ერთმანეთს, — სთქვა თეთრ წვერა ბებერმა გლეხმა.

— თავი და თავი ის არის, როგორ გაიყოფთ მიწის ღირსებისა დავეარად, რადგან ერთს შავი და მოსავლიანი მიწა შეხედება და მეორეს — თიხა და სილა.

— ისე უნდა გაიყოს, რომ ყველას ერთნაირი შეხედეს, — სთქვა ოსტატმა.

ნებლიულოვმა სთქვა, მიწის განაწილება მარტო ერთს საზოგადოებაში ხომ არ მოხდება არამედ რამდენსამე გუბერნიაშიო. თუ უფასოდ დაურიგებთ გლეხებს მიწებს, ერთს ცუდი რად უნდა ერგოს და მეორეს კარგი? ყველა ხომ კარგს მოინდომებს?

— სწორედ აგრე გახლავს, — სთქვა ჯარისკაცმა.

დანარჩენები ჩუპად იყვნენ.

— თქვენ რომ ჰფიქრობთ, არც ისე ადვილი არის ეგა, — სთქვა ნებლიულოვმა, — ამ საგანზე ჩვენს გარდა ბევრი ხალხი ჰფიქრობს. არის ერთი ამერიკელი ჯორჯი; აი როგორ მოიფიქრა იმან და მეც თანახმა ვარ მისი...

— შენა ხარ პატრონი და შენ მიეცი, სხვა რა გინდა. შენი ნება არ არის? — უთხრა მრისხანე ბებერმა გლეხმა.

სიტყვის შეწყვეტამ ნებლიულოვს ფიქრები დაუბნია, მაგრამ, მისდა საბედნიეროდ, სხვებსაც შენიშნა უცაყოფილება სიტყვის შეწყვეტის გამო.

— მოიცადე, ბიძია სვიმონ! ჯერ გვითხრას, რასაც ამბობს, — უთხრა ბოხის ხმით გონიერმა გლეხმა.

ამ სიტყვებში წაათამაშა ნეხლიუდოვი და მოჰყვა ჰენრი მისი მოძღვრების გარკვევას.

— მიწა არავისი არ არის, ლეთისაა, — დაიწყო მან.

— ეს აგრეა, სწორედ აგრეა, — მოისმა რამდენიმე ხმა.

— მიწა საზოგადოა. ყველას თანასწორი უფლება აქვს მიწაზე. მაგრამ არის მიწა ავი და კარგი. ყველას, რასაკვირველია, კარგი მიწა უნდა. როგორ უნდა მოვიქცეთ, რომ თანასწორად გაიყოს? ვისაც კარგი მიწა აქვს უნდა უხდიდეს მას ვისაც კარგი მიწა არა აქვს, იმდენს, რამდენიც მისი მიწა ჰღირს. რადგან ძნელია განსაზღვრა, ვინ ვის რამდენი უნდა გადაუხადოს და საზოგადო საქმისთვის ფულის შეგროვება საჭიროა, ისე უნდა მოეწყოს საქმე, რომ, ვისაც მიწა აქვს, საზოგადო საქმისთვის ფული იხადოს მიწის ღირებულებისა დაგვირად. ასე ყველას თანასწორად ექნება. გინდა მიწის მფლობელობა? — კარგის მიწისთვის მეტი იხადე და ცუდისთვის — ნაკლები. არ გინდა მიწა და — არაფერს არ იხდი. შენს მაგიერ საზოგადო საქმისთვის ვალს ის იხდის, ვისაც მიწა აქვს.

— ეს კარგია, სთქვა ოსტატმა წარბების შეთამაშებით, — ვისაც უკეთესი მიწა აქვს, იმან მეტიც გადაიხადოს.

— ძალიან თავი ჰჭონია ვილაც ჯორჯია. — სთქვა წარმოსადგემა გლეხმა, — მხოლოდ საქმე იმაშია, გადახასადი დიდი არ იყოს, — სთქვა ბოხის ხმით მალაღმა, რომელმაც უკვე გაიგო, რაშია იყო საქმე.

— გადასახადი ისეთი უნდა იყოს, რომ არც ძვირი იყოს და არც იაფი. თუ ძვირი იქნება, ვერ გადაიხდიან და ზარალი იქნება. და თუ იაფი — ყველა იყიდის ერთი-მეორისაგან და ივაკრებენ მიწით. აი, ეს მინდოდა მეტქვა მეც თქვენთვის.

— ეს მართალია, მართალია, კარგი ფიქრია, — ამბობდენ გლეხები, რადგან ახლა კი მიჰხედდენ, საქმე როგორ იყო და უწონებდენ კიდევ ნეხლიუდოვის აზრს.

— აბა, გოგრა ისა ყოფილა, — იმეორებდა სქელი გლეხი, — ის ჯორჯია თუ ვილაცა! რა მოუგონია!

— აბა, რა იქნება, მე რომ მოვიწოდო მიწის აღება, — უთხრა ლიმილით მოურაემა.

— თუ კი თავისუფალი ნაჭერი იქნება, აიღეთ და იმუშავეთ, — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— შენ რად გინდა? შენ ხომ ისედაც მაძლარი ხარ? — უთხრა მომცინარე გლეხმა.

ამით გათავდა სჯა-ბაასი.

ნებლიუდოვმა კიდევ გაუმეორა თავისი აზრი გლეხებს და მოელაპარაკნათ საზოგადოებასთან და პასუხი მერე მიეცათ.

გლეხები დაჰპირდნენ, აგრე მოვიტყვეითო, გამოეთხოვენ ნებლიუდოვს და აღფრთოვანებულნი წავიდნენ. გზაგზა დიდხანს გასტანა მათმა გაცხარებულმა ლაპარაკმა.

მეორე დღეს გლეხებმა მუშაობას თავი დაანებეს და ბატონის წინადადების განხილვაში იყვნენ. საზოგადოება ორ დასად გაიყო: ერთმა სასარგებლოდ იცნო ბატონის წინადადება და მეორეს კი რალაც მახე ეგონა, ვერ მიხვედრილიყვენ მის აზრს და მით უფრო შიშობდნენ. მესამე დღეს მიინც ყველანი დასთანხმდნენ. შეთანხმდნენ, რა პირობით აეღოთ მიწები და მივიდნენ ნებლიუდოვთან, რომ გამოცხადებინათ საზოგადოების გადაწყვეტილება, დათანხმებაზე დიდი გავლენა იქონია ერთ ბებერ დედაკაცის სიტყვებმა; იმან აუხსნა გლეხებს, რომ ბატონი სულის საქმეს დაადგა და იმიტომ იტყვევებდა აგრეო. ამ აზრს ამტკიცებდა, ნებლიუდოვის უხვი მოწყალება, რომელიც მან დაარიგა პანოვოში მოსელის დროს. ასეთის უხვის მოწყალების გაცემა იმან გამოიწვია, რომ ნებლიუდოვმა პირველად დაინახა აქ ის სილატაკე და გაჭირვებული ცხოვრება, რომელშიაც გლეხები იყვნენ ჩაცვინულნი. ამ სანახაობით ზარდაცემული ნებლიუდოვი თუძცა გრძნობდა, რომ უგნურობა იყო, მაგრამ მაინც არიგებდა ფულს, რადგან ახლა ბლომად ჰქონდა გაყიდულ ტყეში აღებული.

გაიგეს თუ არა, ბატონი მოწყალებას არიგებდნო, აუარებელი ხალხი მიაწყდა ნებლიუდოვს, უმეტესად დედაკაცები. ნებლიუდოვი გამოურკვეველ მდგომარეობაში ჩავარდა. არ იცოდა, რით ეხელმძღვანელა და ვისთვის რამდენი მიეცა. ღარიბთათვის არ მიეცა—შეუძლებელი იყო; მიეცა მათთვის, ვინც შემთხვევით სარგებლობდა და თხოულობდა,—ესეც შეუძლებელი იყო. ერთადერთი გზა, რომ დაეღწია თავი ამ გაჭირვებისათვის, ის იყო, რომ რაც შეიძლება ჩქარა გასცლოდა იქაურობას და წასულიყო. ისიც დაეჩქარა.

უკანასკნელ დღეს ნებლიუდოვი წავიდა სახლში და იქ დარჩენილი ნივთები გადააწყო. ნივთების გადალაგების დროს დედის განჯინაში იპოვნა აუარებელი წერილები და მათ შორის სურათი სოფიო ივანოვნასი, ეკატერინე ივანოვნასი, თავის სტუდენტობის დროისა და კატოსი. ყველა ნივთებიდან ნებლიუდოვმა მხოლოდ წერილები და ეს სურათი აიღო თავისთვის, დანარჩენი ყოველივე: სახლი თავისის მორთულობითა და ყოველივე სხვა, მამლიმარ მოურავის წყალობით, მეწისქვილეს მიჰყიდა თითქმის ჩალის ფასად.

ახლა, როცა წარმოიდგინა ნებლიუდოვმა, როგორ დაეძინა კუზმინსკში თავისი საკუთრება, საშინლად უკვირდა, რად დამებადა მაშინ ეს გრძობაო. ახლა სიხარულით ფეხზე აღარ იდგა, რომ გაინთავისუფლა თავი და, თითქო ახალ ცხოვრებაში შესდგა ფეხიო, ისე იყო აღფრთოვანებული, როგორც მოგზაური, რომელმაც ახალი ქვეყნები აღმოაჩინა.

X

ქალაქმა ნებლიუდოვზე მისვლისათანავე უცნაურად იმოქმედა. საღამო იყო, როცა რკინის გზის სადგურს მოატანა და, როცა იქიდან სახლში მივიდა, ფანრები უკვე ანთებულიყო. სახლში ისე იყო აფორიაქებული ყველაფერი, რომ ოთახში გასვლა არ შეეძლო ადამიანს. აგრაფინა პეტროვნა და კორნეი ბარგს ალაგებდნენ. სოფელში ნახულ ამბების შემდეგ უსიამოვნოდ შეიქმნა ნებლიუდოვი ამ ბარგის დანახავზე და მაშინვე გადასწყვიტა გადასულიყო სასტუმროში, ხოლო სანამ მისი და მოვიდოდა, ეს ბარგი აგრაფინა პეტროვნასთვის ჩაებარებინა.

ნებლიუდოვი დილითვე გამოვიდა სახლიდან, ამოარჩია სატუსალოს ახლოს, უბრალო სასტუმროში, ორი ოთახი და იქ გადაიტანინა თავისი ბარგი და წავიდა ვიქილთან.

ძალიან ციოდა. როგორც იცის საზოგადოდ გაზაფხულზე, ქუჩა-ქუჩილის შემდეგ საგრძობლად აცივდა. ისეთი მძაფრი სიცივე იყო და ისეთი სუსხიანი ქარი სისინებდა, რომ ნებლიუდოვი მთლად გაიყინა თხელ პალტოში და, რომ ცოტათი შემთბარიყო, ნაბიჯს მოუმატა.

მის გონებაში მტკაცედ იყო აღბეჭდილი სოფელში ნახული და გავონილი. თვალ-წინ წარმოუდგა სოფლის ხალხი: ქალები, ბავშვები და მათი გაჭირვებული მდგომარეობა, უმეტესად მოხუცის შეხედულებების ბავშვი, რომელიც თავის ჩინზბერივით ფეხებს აქეთ-იქით აქანებდა. თავისდა უნებურად ადარებდა იქ ნახულს იმას, რასაც ქალაქში ჰხედავდა ახლა. როცა საყასბოსა, თევზისა, მზა ტანისამოსისა და სხვა მაღაზიების წინ გაიარა, საშინლად გაოცდა, — თითქო პირველად ჰხედავსო, — ჩასუქებულისა და სუფთად ჩაცმულ მელუქნეების დანახვით, რომლებსთანაც სოფელში ერთიც არ მოიპოვებოდა. საითაც მიიხედავდა ნებლიუდოვი, ყველგან ასეთ ჩასუქებულსა და ლაზათიანად ჩაცმულ ხალხსა ჰხედავდა. ყველანი სუფთადა და კარგად იყვნ ჩაცმულნი: მუტლეები, მუკარეები, მზარეული დედაკაცები; ყველა ესენი თვით იმ სოფლის ხალხი იყო, რომლებიც სი-

ღარიბისა და უმიწა-წყლობის გამო ქალაქში გადმოვარდნილიყვენ, ზოგმა იმათგანმა ქალაქის გარემოება კარგად გამოიყენა და ისე მოაწყო თავიანთი ცხოვრება, რომ თითქმის ბატონებსაც არ ჩამოვარდებოდენ; ზოგიერთები კი უფრო უარეს გარემოებაში ჩაკვივნილიყვენ, ვიდრე სოფელში, და უფრო შესაბრაღისნი იყვენ სოფლელებზედ. ასეთ ცუდს გარემოებაში იყვენ, როგორც ნებლიუღოვმა შეპნიშნა, ის წაღების მკრვაღნი, რომელნიც დაინახა სარდაფის სარკმელ ქვეშ; ასეთები იყვენ გამზღარი, გაფითრებული მრეცხავი დედაკაცები, რომელნიც დამკლავებულნი აუთოებდენ სარეცხს ღია სარკმელთან, ასეთები იყვენ ის ორი მღებავი, რომელნიც ნებლიუღოვს შეჰხვდენ ქუჩაში თავიღან ფეხებამდე საღებავეში გათხუწნიღნი და დაკონკიღ ტანსაცმელითა. დაკარწახებულღებს ხელში საღებავით სავსე ვედრო ეჭირათ და უშვერის სიტყვებით იღანძღებოდენ; მრისხანე და დატანჯული სახე ჰქონდათ. ასეთივე სახე ჰქონდათ დაკონკიღ ტანსაცმელით მოსიღ, სახეზე შესუქებულ კაცებსა და ბავშვებთან ქაღებს, რომელნიც ქუჩაში იდგენ, საცოღადღაღ ძაღღაგობდენ და გამვლელ-გამომვლელთ ხელს უწვდიდენ მოწყაღებისათვის. ასეთივე დატანჯული ხაღბი დაინახა ნებლიუღოვმა სამიკიტნოს სარკმელში, რომღის ახლოც გავღა მოუხდა. ბინტორ სამიკიტნოებში ბოთღებით და ჩაღს ქურღლებით სავსე სუფრას მისხღომოღა რამდენიმე კაცი, სახე-გაჰკარხლებულნი აქეთ-იქით იზნიქებოდენ, თითქოს წაქცევას ღამობდენო, და ჩახრინწიანებულღის ხმით საძაღღად გაჰკიოდენ რაღაც სინღღერას. ერთი მათგანი სარკმელის ახღოს იჯღა, წარბები მღღღა აეწიღ, ტუჩები ღორივით წიღწვირღ და ისე მისწერებოღა ერთს წერტიღს, თითქოს უნღა რაღაც მოიგონოსო: „ნეტღ რას მოგროვიღან აქ? რამ აიღულღ ეს ხაღბი მიეტოვებინათ მყუღრო ბინღ და ამ აზვირთებულ ქალაქში გადმოვარდნიღყვენ, სიღაც ბრძოღღა არსებობისათვის იმღენიღდ მწვავე და სავრძნობელიღ, რომ მოუშაღდებელ მშიშარღ სოფლელს ტყავს გააძრობს, გარყვნის და ბოღოს იღულღებულს ჰყოფს ან ისეღ სოფელს დაუბრუნდეს და ან ისეთს სამარცხვინო ხეღღობას მიჰყოს ხელი, რომელიც ფეხ-ქვეშ სთეღავს მის ყოვეღ აღღამიანურს ღირსებღს“, — ჰფიქრობღა ნებლიუღოვი.

ერთ ქუჩაში შეხვღა რკინეღღობით დატვირთული ურემი, რომელსაც ერთი რაბღ-რუხი გაჰქონღა ქვაფენიღზე; ამ ურმის ხათქახუთქმა ისე გააბრუღა და გააყრუღა, რომ კინღღამ გული შეუწუხბღა. ნაბიჯს მოუმატღ, უნღოღღა გავესწრო ურმისთვის, რომ უღცებ ამ ხრიგიღნიში თავისი სახელი გავიგონღ. შეჩერღღა და მის წინ სამხედრო სამსახურის კაცი იყო, რომელიც ეტღღიღან ქუღს უქნევღღა და შხიარულღად უღღმოღღა.

— ნებლიუდოვ! ნუ თუ შენა ხარ?

ნებლიუდოვს პირველად სიამოვნება დაეტყო სახეზედ.

— ააა, შენბოკ!—სიხარულით დაიძახა მან, მაგრამ მაშინვე იგრძნო, რომ სასიხარულო აქ არაფერი იყო.

ეს შენბოკი იყო, რომელმაც მაშინ შემოუარა დეიდებთან. ნებლიუდოვმა დიდა ხანია მიიფიწყა შენბოკი, მაგრამ ესმოდა კი, რომ თუმცა აუარებელი ვალები აქვს, მაგრამ სამსახურიდან გამოსვლის შემდეგ კიდევ მაინც არისტოკრატიასა და ფულიან კაცებში ტრიალებსო. ამას ამტკიცებდა მისი კმაყოფილი და მზიარული სახე.

— უპ, ძალიან სასიამოვნოა, რომ შეგვხვდი, თორემ ქალაქში აღარავინ აღარ არის. დაბერებულხარ, ძმობილო!—უთხრა მან და ეტლიდან გადმოვიდა:—მხოლოდ სიარულზედ გიცანი. აბა, ერთად ესადილობთ, რალა? სად შეიძლება, თუ იცი, ერთი ლაზათიანი პური ვჭამოთ?

— არ ვიცი, მოვასწრებ თუ არა, — უპასუხა ნებლიუდოვმა, რომელსაც ისე უნდოდა მისი თავიდგან მოშორება, რომ არ ეწყენინებინა.

— აქ რა გინდა?—ჭკითხა მან.

— საქმე, ძმაო, საქმე მაქვს აპეკუნობისა. მე ხომ აპეკუნი ვარ. სამანოვის საქმეების მმართველი ვახლავარ. ხომ იცი, რა მდიდარია! ასე 54 ათასი დესეტინა მიწა აქვს,—ისეთის კილოთი სთქვა, თითქოს მან გააჩინა ეს დესეტინებიო:—საქმე საშინლად იყო აწეწილი. სულ გლებებს ეჭირათ. არაფერს იხდიდენ და 80 ათასი ჯერაც გადაუხდელია. ერთ წელიწადში ყოველივე გაეაწესრიგე და 70% ზედ მეტი მივეცი პატრონს...

ნებლიუდოვს ვაგონილი ჰქონდა, რომ თვით ეს შენბოკი, რომელმაც თავისი ქონება ვაჭულანვა და ყელამდე ვალებში იყო ჩაეარდნილი, პროტექციის წყალობით დაინიშნა ერთის მდიდარის კაცის ქონების მზრუნველად და ახლა ამ ქონებას ადგა და სჭამდა.

„როგორ მოვიშორო თავიდგან, რომ არ ვაწყენინო?“—ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და ყურს უგდებდა მის კვებნას, თუ როგორ მოეწყო თავისი საქმეები.

— მაშ, სად ვისადილებთ?

— შე არა მცალიან, — უთხრა ნებლიუდოვმა და საათს დაჰხედა.

— მაშ, აი რა: სალამოზე დოლია. იქნები იქა?

— არა, არ ვიქნები!

— მოდი! ჩემები აღარა მყავს, მაგრამ გრიშინის ცხენები მეყოლება. ვახსოვს? რა მშვენიერი თავლა ჰქონდა? მაშ, მოდი და ერთად ვივახშმოთ.

— არც ვახშმოზა შემიძლიან, — ღიმილით უპასუხა ნებლიუდოვმა.
 — რა ამბავია? სად მიდიხარ ახლა? გინდა მიგაცილო?
 — ვეჭილთან მივდივარ. აი აქვეა, მოსახვევში — უპასუხა ნებ-
 ლიუდოვმა.

— ჰო, მართლა, რაღაც საქმეებს არიგებ სატუსალოში? სატუ-
 სალოს მეოხად ხომ არ დადექი? კორჩაგინებმა მითხრეს, — სიცილით
 უთხრა შენბოკმა: — ისინი უკვე წავიდენ. რა ამბავია? რაშია საქმე,
 მითხარი?

— დიალ, დიალ, მართალია, — უპასუხა ნებლიუდოვმა, — რა უნდა
 ვიამბო, აბა, ქუჩაში?

— ეჰ, შენ ხომ სულ ასე გიეი იყავი. მაშ, დოღზე მოხვალ?

— არა, არც შემიძლიან და არც სურვილი მაქვს. ნუ გეწყინე-
 ბა, გეთაყვა.

— მეწყინება კი არა, ის არ გინდა! სადა დგებარ? — ჰკითხა მან
 და უკებ სერიოზული სახე მიიღო.

— რა ცივა, ა?

— დიალ, დიალ!

— ნასყიდი ნივთები შენა გაქვს? — მიჰმართა მან მეეტლეს.

— მაშ, მშვიდობით, ძალიან მოხარული ვარ, რომ გნახე, — უთ-
 ხრა შენბოკმა, მაგრად ხელი ჩამოართვა, კობტად შეხტა ეტლზე და
 გაჰქანდა.

„ნუ თუ მეც ასეთი ვიყავი“ — ეკითხებოდა ნებლიუდოვი თავის
 თავს და მიდიოდა ვეჭილთან: — დიალ, თუმცა მთლად ასეთი არა
 ვყოფილვარ, მაგრამ მინდოდა კი ასეთი ვყოფილიყავ და მეგონა
 ცხოვრებასაც ასე გავატარებდი.

XI

ვეჭილმა სხვებზე უწინ ნებლიუდოვი მიიღო და მენშოვების სა-
 ქმეზე ჩამოუგდო ლაპარაკი; ეს საქმე უკვე წაეკათხნა და ძალიან
 აღელვებული იყო ასეთის უსაბუთო ბრალდებით.

— ეს საქმე აღმაშფოთებელი საქმეა სწორედ, — სთქვა მან, — აღ-
 ვილი მისახვედრია, რომ ცეცხლი თვითონ პატრონს წაუკიდებია,
 რათა დაზღვევის ფული აეღო; საქმე ის არის, რომ მენშოვების და-
 ნაშაულობა სრულიად არ არის დამტკიცებული. ყველა ეს კი გამომ-
 ძიებლის დაუდევრობისა და ბრალმდებლის ამხანაგის უბეირობის
 ბრალია. ოღონდ საქმე აქ გაიჩრჩეს და, სრული იმედი მაქვს, მოვი-
 გებთ და სასყიდლსაც არ ავიღებ. ახლა მეორე საქმე: თვოდოსია
 ბირიუკოვის თხოვნა უმაღლეს სახელობაზეა დაწერილი. თუ წახვალთ

პეტერბურგში, თან წაიღეთ, მიეცით თქვენ თვითონ და სიბოვეთ პირადად, ვისაც ჯერ არს, თორემ მიწერ-მოწერას დაიწყებენ და არაფერი არ გამოვა. ეცადეთ გაიცინოთ ის კაცეთა, რომელთაც გავლენა აქვთ თხოვნების მიღებაზე კომიტეტში. ეს არის ყველაფერი?

— არა, აი შე რასა მწერენ კიდევ.

როგორც ვხედავ, იმ ძაბრად ქცეულხართ, რომელშიაც მთელი სატუსალოს საჩივარი ჩადის, —ლიმილით შენიშნა ვეჭილმა. — ძალიან ბევრი საქმეა, ვერ შეიძლება.

— არა, ეს საკუთარი საქმეა, — უპასუხა ნეხლიუდოვმა და მოკლედ მოუყვა საქმის ვითარებას.

— რა გიკვირთ? აქ რა არის საკვირველი?

— ყველაფერი! მესმის, როცა ჩაფარი ჩაიდენს ამ გვარ საქმეს, მაგრამ ბრალმდებლის ამხანაგმა როგორ უნდა ჩაიღინოს? ის ხომ განათლებული კაცია...

— კიდევ ეგ არის ჩვენი შეცდომა! დავეჩვიეთ იმ ფიქრს, რომ ვითომ ბრალმდებლები და საზოგადოდ მოსამართლეები რაღაც ლიბერალები გვგონია. ერთ დროს, შეიძლება, ასეთები იყვნენ, მაგრამ ახლა სულ სხვა საქმეა. ისინი მხოლოდ „ჩინოვნიკები“ არიან, რომელთა საზრუნავი და სადარდელიც მხოლოდ 20 რიცხვია. იღებენ ჯამაგირს, სცდილობენ მეტი აიღონ და ეს არის და ეს, ამითი განისაზღვრება მათი დედა-აზრები. სულ იმას ვეუბნები ბატონ მოსამართლეს, — განაგრძო ვეჭილმა, — რომ დიდი მადლობელი ვარ მათი, რადგან, თუ დღეს სატუსალოში არა ვართ, თქვენც და თითქმის ყველანიც, ეს იმათის გულკეთილობის წყალობაა. თვითეულის ჩვენგანის უფლებათა ჩამორთმევა და ციმბირში გავზავნა მათთვის სულ ადვილი საქმეა.

— თუ კი ყველაფერი ბრალმდებლის საქმეა, კანონიც და უკანონობაც, მაშ რაღა საჭიროა მოსამართლეები!

ვეჭილმა სიამოვნებით გადაიხარხარა.

— აბა, მაგას რას შეკითხებით? ეგ, მეგობარო, ნამდვილი ფილოსოფიაა. რატომ არა. ამაზედაც შეიძლება ვილაპარაკოთ. აი, მობრძანდით შაბათს და მაშინ მოვილაპარაკოთ საზოგადო მნიშვნელობის საგნებზე, — უთხრა ვეჭილმა და ირონიულის კილოთი წარმოსთქვა სიტყვა „საზოგადო საგნები“. — ჩემს ცოლს იცნობთ? მობრძანდით.

— ვეცდები! — უპასუხა ნეხლიუდოვმა და გადასწყვიტა, რომ შაბათს საღამოთი არ მისულიყო ვეჭილთან, სადაც შეკრებილი იქნებოდნენ მეცნიერები, ლიტერატორები და მხატვრები.

ვეჭილის სიცილმა და იმ კილომ, რომლითაც მან წარმოსთქვა სიტყვები „ფილოსოფია“ და „საზოგადო საგნები“, ნათლად დაიანახა ნებლიუდოვს, როგორ შორს იყო ისიცა და ვეჭილიც ამგვარ საგნებზედ და, თუმცა იმისთანა თავის მეგობრებს დაშორდა, როგორიც, მაგალითად, შენბოკია, მაინც ნებლიუდოვი უფრო, შორსმხედველი იყო, ვიდრე ვეჭილი და მისი აზნანაგები.

XII

სატუსალომდე კარგა დიდი მანძილი იყო და კიდევ ღამდებოდა, ამიტომ ნებლიუდოვმა ეტლით წასვლა არჩია. ერთ ქუჩაში მეეტლემ, შუა ხნის კაცმა, მიჰმართა ნებლიუდოვს და ვებერთელა შენობა ანიშნა, რომელიც ახლად შენდებოდა.

— ჰხედავთ, რამოდენა სახლი აუგიათ?—უთხრა მან, თითქო თვითონ აშენებს ამ სახლს და მით თავი მოაქვსო.

სახლი მართლა ვებერთელა იყო და რალაც ახალრთულ გვეგნაზე შენდებოდა; ფიჭვის დიდი ნამორები, ერთი ერთმანეთზე რკინით მაგრად დამაგრებული, შემოვლებული იყო შენობის გარშემო. მუშეები, თავით ფეხამდე კირში გათხუნულნი, ჭიანჭველებივით ირეოდენ; ზოგი ქვებსა სთლიდა, ზოგი აწყობდა და ზოგს კირი აჰქონდა მალა.

ჩასქელებული და მშენიერად ჩაცმული ბატონი, ალბად ხუროთ მოძღვარი, იდგა ხეებთან და რალაც ბრძანებას აძლევდა მოიჯარადრეს.

„მერე, როგორ დარწმუნებულნი არიან მუშეები და ისიც, ვინც იმათ ამუშავენს, რომ ეს ასე უნდა იყოს. დიალ, დარწმუნებულნი არიან მუშეები იმ დროს, როცა მათს სახლში ქალები აუტანელ მუშაობას ითმენენ და მათი ბავშვები, მშვირები, უდროვოდ ჰბერდებიან და ადრე და მალე ესალმებიან წუთი-სოფელს. განა ისინი უნდა უშენებდენ ამ უსარგებლო და სულელურ სასახლეს ვილაც სულელს და უსარგებლო კაცს?—ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და სახლს მისჩერებოდა.

— დიალ, ვილაც სულელის სახლია!—სთქვა მან ხმა-მალა.

— როგორ თუ სულელისა?!—წყენით დაეკითხა მეეტლე:—მადლობელა ვართ, რომ ხალხს სამუშაოს აძლევს. სულელი რად არის?

— ეგ მართალია, მაგრამ მუშაობა ხომ უსარგებლოა?!

— ალბად, სასარგებლო იქნება, თორემ რად ააშენებენ?—მეეკამათა მეეტლე:—ხალხი იკვებება.

ნებლიუდოვი გაჩუმდა, რადგან ეტლების ხრიგინისაგან ყურთა სმენა აღარ იყო. სატუსალოს ახლოს ხმაურობა მიწყნარდა და მეეტლემ ისევ მიჰმართა ნებლიუდოვს.

— აბა, რა არის, რომ ამდენი ხალხი აწყდება სოფლებიდან ქალაქს, აბა, ერთი შეჯხედეთ! — უთხრა მან ნებლიუდოვს და ანიშნა სოფლის ხალხის მთელი გროვა, რომელიც ხერხით, ცულებით, ზურჯინებითა და სხვა-და-სხვა იარაღით მათკენ მოდიოდა.

— განა წინანდელზე უფრო მეტი მოდის ახლა? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— რა ბრძანებაა! ახლა იმდენი ხალხი აწყდება ქალაქს, რომ უთვალავ-უანგარიშო. ბატონები ისე იწუნებენ მუშებს, როგორც უბრალო რამ დაიწუნო. ყველგან ბევრნი არიან და იმიტომ.

— მერე რა არის მიზეზი?

— ხალხი გამრავლდა, საცხოვრებელი აღარ აქვთ.

— მერე რაო, რომ გამრავლდა, რატომ სოფელში არა რჩებიან?

— სოფელში საჭმე არა აქვთ—რა, მამული არ არის და, თუ არის, ცოტაა.

ნებლიუდოვს რალამაც უჩველიტა გულზე. «ნუ თუ ყველგან ასეა?» — ჰფიქრობდა ის და გამოჰკითხა მეეტლეს, რამდენია შენ სოფელში მიწა, რამდენი გქონდა და რატომ სცხოვრობ ქალაქშიო.

— ჩვენში, ბატონო, თითო სულზე თითო დესეტინა მიწა მოდის, ჩვენ-კი სამ სულს ერთი დესეტინა გვქონდა, — სთქვა მეეტლემ: — მე სახლში მოხუცებული მამა მყავს და ძმა, ერთი ძმაცჯარშია. ისინი უვლიან ყველაფერს. ან კი რა აქვთ მოსავლეელი? ძმას მოსკოვშიაც-კი უნდოდა წასვლა.

— მიწების საღალოდ აღება არ შეიძლება?

— სად უნდა აიღონ? ბატონები, ვინც იყო, უმამულოდ დარჩენ: მთელი თავიანთი მამულები გაფლანგეს. ყველაფერი ვაჭრებს ჩაუგდეს ხელში. მათგან-კი ვერაფერს იყიდის კაცი — თვითონ მუშაობენ. ჩვენში ფრანგია მიწების პატრონი, უწინდელის ბატონისაგან იყიდა. ჩვენ არას გვაძლევს და ის არის.

— ვინ ფრანგია?

— დიუფარი ფრანგი, იქნება გაგიგონიათ? დიდ თეატრში აქტიორებს პარიკს უკეთებს. კარგი საჭმეა და კიდეც გამდიდრდა. ჩვენის ბატონის ქალისაგან იყიდა მამული. ახლა ჩვენი ბატონი ის არის; როგორც უნდა ისე შეგვდგება ზედა. მაინც მადლობელი ვართ, კარგი კაცია. მხოლოდ ვიღაც რუსის ქალი ჰყავს და ისეთი აბეზარი რამ არის, რომ ღმერთმა შეინახოს. სულ ტყავს აძრობს ხალხს... აი, სატუსალოც, მივედით კიდეც; საით გნებავთ შეხვიდეთ? მგონია, რომ არ უშვებენ.

თლდა, შეჩერდა და ყოყმანი დაიწყო, შემდეგ მოიღრუბლა, თვალებში
 ძირს დაილო და ჩქარის ნაბიჯით გაემართა მისკენ. ნებლიუდოვს
 არ ენახა იმ ლაპარაკის შემდეგ, როცა ბოდიში მოიხადა მის წინაშე
 თავის სიფიცხისათვის და ეგონა, ახლაც ისეთი იქნებო, როგორც მა-
 შინ, მაგრამ ახლა სულ სხვა იყო. მისსახეზე სულ რაღაც ახალი აზრი
 იხატებოდა: თავ-შეკავება, მოკრძალება და, როგორც ნებლიუდოვმა
 შეჰნიშნა, მისდამი არა კეთილის მყოფლობა. ნებლიუდოვმა იგივე
 უთხრა, რაც ექიმს უამბო—პეტერბურგში ვაპირებ წასვლასაო, და
 გადასცა კონვერტით სურათი, რომელიც პანოვოდან მოიტანა.

— პანოვოში ვიპოვნე; დიდის ხნის სურათია, იქნება გესიამოვ-
 ნოს ამის ნახვა. შენა გქონდეს.

მასლოვას ქალმა გაკვირვებით შეჰხედა თავის ალგზნებულის
 თვალებით, თითქოს უკვირდა, რა საჭიროა ეს სურათიო. გამოართვა
 კონვერტი და წინსაფარს ქვეშ შეინახა.

— იქ მე თქვენი დეიდა ენახე,—უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ჰნახეთ?—გულგრილად იკითხა კატომ.

— ხომ კარგადა ხართ აქა?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— არა მიშავს-რა, კარგადა ვარ,—უპასუხა მან.

— ძალიან ძნელი გასაძლისი ხომ არ არის?

— არა, არ არის ძნელი გასაძლისი. მხოლოდ ჯერ ვერ შევეჩვიე-

— ძალიან მოხარული ვარ. აქ უკეთესია, ვიდრე იქ.

— სად იქ?—ჰკითხა მან და აენტო.

— იქ, სატუსალოში!—სწრაფად უპასუხა ნებლიუდოვმა.

— რით არის უკეთესი?—ჰკითხა კატომ.

— ვგონებ აქ უფრო კარგი ხალხია. ისეთები არ არიან, რო-
 გორც იქ.

— იქაც ბევრნი არიან კარგები.

— მენშოვებისათვის ვეცადე და იმედი მაქვს, ჩქარა გაანთა-
 ვისუფლებენ.

— ღმერთმა ჰქნას! ისეთი სამაგალითო მოხუცი დედაკაცია—
 სთქვა მასლოვას ქალმა და ოდნავ გაიღიმა.

— ახლა პეტერბურგში მივდივარ. თქვენი საქმე ჩქარა გაირ-
 ჩევა და, იმედი მაქვს, განაჩენს გააუქმებენ.

— გააუქმებენ თუ არა, ახლა სულ ურთია.

— რადა?

— ისე.

ნებლიუდოვი მიხედა ამ სიტყვების აზრს. კატოს უნდა, ალბად,
 გაიგოს, თანახმა ვარ მეც მისი, თუ ისევე ჩემს გარდაწყვეტილებას
 ვაღგვეარო.

— არ მესმის, რად არის თქვენთვის სულ ერთი? — ჰქვია ნებლიუდოვმა: — ჩემთვის კი მართლაც სულ ერთია, გაგამართლებენ თუ არა. მე ყოველ შემთხვევაში მზადა ვარ ისე მოვიქცე, როგორც გითხარით, — გადაჭრით უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ტყუილად ამბობთ მაგას, — უთხრა მასლოვას ქალმა და აქეთ-იქით დაიწყო მოუსვენრად სიქერა.

— იმიტომ გეუბნებით, რომ თქვენ იცოდეთ.

— ამაზე ყველაფერი ესტევიტ და მეტი აღარ არის საჭირო, — ძლივს-ძლივობით წარმოსთქვა მასლოვას ქალმა და ღიმილი შეიკავა. ოთახში რაღაც ხმაურობა ასტყდა. მოისმა ბავშვების ტირილი.

— მგონი მე მეძახიან, — სთქვა კატომ და მოუსვენრად აქეთ-იქით იყურებოდა.

— მაშ მშვიდობით! — უთხრა ნებლიუდოვმა.

კატომ თითქოს ვერ დაინახა გაწვდილი ხელი, არ ჩამოურთმევია, ისე მიტრიალდა და ჩქარი ნაბიჯით წავიდა ოთახისაკენ.

„ეს რა მოსდის? რასა ჰფიქრობს? რასა ჰგრძნობს? გამოცდა უნდა ჩემი თუ მართლა არ შეუძლიან მაპატიოს? არ შეუძლიან ყვეფრის თქმა, რასაც ჰფიქრობს და ჰგრძნობს, თუ არ უნდა მითხრას? უფრო მოარბილებულია ეხლა, თუ გაბრაზებული? — ეკითხებოდა თავის-თავს ნებლიუდოვი და ვერას გზით პასუხი ვერ მიეცა. მხოლოდ ერთი ის კაცი იცოდა ნებლიუდოვმა, რომ კატო გამოიცვალა და მის არსებაში დიდი სულიერი ცვლილება იყო, და ეს ცვლილება კი აერთებდა მას არა მართო კატოსთან, არამედ ღმერთთანაც, რომლის გულისთვისაც ასეთი ცვლილება ჰხდებოდა. ეს შეერთება ახარებდა ნებლიუდოვს და სიამოვნების ყრუანტელსა ჰგვრიდა.

ოთახში დაბრუნებისას, სადაც რვა ტახტი იდგა ბავშვებისათვის, კატომ, სათნოების დის ბრძანებით ლოგინის დაგება დაიწყო და ისე გადაიზნიქა ზეწრის გადაფენის დროს, რომ ფეხი გაუსხლტა და კინალამ იქვე გაიშხლართა. ერთმა ბავშვმა დაინახა ეს და სიცილი შესქდა. კატომ თავი ველარ შეიმაგრა, დაჯდა ტახტზე და ისეთი ხარხარი დაიწყო, რომ ბავშვები სიცილით იჩაქებოდნენ. სათნოების დამ დაუყვირა:

— რას ხარხარებ? შენა გკონია, ისეე იქა ხარ, სადაც იყავი? წადი კერძისთვის!

მასლოვის ქალი დაჩუმდა, აიღო ჭურჭელი და წავიდა კერძისთვის, მაგრამ გადასცდა თუ არა თავ შეხვეულ ბავშვებს, რომელსაც სიცილი აღკრძალული ჰქონდა, თავი ვერ შეიკავა და დაიფხუტუნა.

იხელთებდა თუ არა დროს, კატო ყოველდღე რამდენჯერმე ნა-

ხევრად გამოსწევდა უჯრას; სადაც სურათი ჰქონდა შენახული, და სტკბებოდა მისის მზერით; ერთხელ, ღამით, როცა ყველას ეძინა, მთლად გამოიღო უჯრიდან სურათი და გაგიგებით დაუწყო ყურება: ათვლიერებდა სურათის ყოველ წვრილმანს და თვალი ვერ მოეშორებინა, ისე გაეტაცნა თავის ახალგაზდა ლაპაზ სახეს. გატაცებით მისჩერებოდა სურათს და ვერ შენიშნა, როგორ შემოვიდა მისი ამხანაგი მოსამსახურე ქალი

— ეს რა არის? იმან მოგცა? — ჰკითხა სქელმა გულკეთილმა ქალმა. სურათისაკენ გადაიხარა და დაუწყო მზერა: — ნუ თუ ეს შენა ხარ?.

— მაშ ვინ იქნება? — ღიმილით უპასუხა კატომ და თვალეში შეჰხედა.

— ეს ვინაა არის? თვითონ ის? ეს იმისი დედაა?

— დედაა. განა ვერ მიცნობდი? — ეკითხებოდა მასლოვის ქალი.

— საიდან გიცნობდი? ჩემს სიცოცხლეში ვერ გიცნობდი. ახლა სულ სხვა სახე გაქვს. ვგონებ ათი წელიწადიც გავიდა მას შემდეგ.

— ათი წელიწადი კი, არა მთლად ცხოვრება! — უთხრა მასლოვის ქალმა და უტბად უხალისობა დაეტყო, სახეზე მოწყენილობა გამოეხატა და წარბებ შუა ნაოჭი დააჩნდა.

— რატომ, ადვილი ცხოვრება გქონდა?!

— დიალ, ადვილი! — სთქვა კატომ, თვალეში დახუჭა და თავის ქნევით დაუმატა: — კატორღაზე უარესი!

— მერე რით იყო უარესი!

— იმით, რომ... სალამოს 8 საათიდან დილის 4 საათამდე და ასე ყოველ დღე...

— თუ აგრე იყო, რატომ არ ანებებდი თავს?

— ძალიანაც უნდათ თავის დანებება, მაგრამ არ შეიძლება! ეჰ, რაღა უნდა ესთქვა, — წარმოსთქვა მასლოვამ, წამოვარდა, შეაგდო სურათი მაგიდის უჯრაში, გიყვირთ გავარდა ტალანში და კარები გაიბრაბუნა.

როცა სურათს უცქეროდა, ჰგრძნობდა, რომ ისეთივე მშვენიერი იყო, როგორც სურათში, და ოცნებობდა, თუ რა ბედნიერი იყო მაშინ და კიდევ შეიძლებოდა ბედნიერი ყოფილიყო იმასთან. ამხანაგ ქალის სიტყვებმა გამოიყვანა კატო ოცნებიდან, ჩაახედა მის დღევანდელს ცხოვრებაში და აგრძნობინა ამ ცხოვრების საშიშროება, რომელსაც წინად ბუნდოვნად ჰხედავდა და არ უნდოდა საცხებით დაენახა; მხოლოდ ახლა მოაგონდა ის საშიში ღამეები და, უმეტესად, ყველიერის ერთი ღამე. მოაგონდა, რომ ღვინით გათხუპნილ წითელ

აბრეშუმის კაბაში გამოწყობილმა, თმა-აბურძენულმა, დაქანცულ-დატანჯულმა და ძალზედ მთვრალმა გააცილა „სტუმრები“ ნაშუალამევის ორ საათზე, მიუჯდა სკრიპკაზე მოთამაშე გამზდარ ქალს და დაუწყო ჩივილი თავის უბედურ ცხოვრებაზედ. მოაგონდა, რომ ამ ქალმაც შესჩივლა თავისი უბედურება; მოაგონდა, რომ ამ დროს მათთან მივიდა მეგობარი ქალი კლარა და სამივემ გადასწყვიტეს თავი დაენებებინათ ამგვარის ცხოვრებისათვის. უნდოდათ თავიანთთვის სადმე დამსხდარიყვენ, რომ ამ დროს სტუმრებმა ხმაურობა ასტეხეს. სკრიპკაზედ მოთამაშემ გაპკრა სკრიპკას და გაიმართა კადრილი. თეთრ-ყელსახვევიანმა პატარა კაცმა მაგრად მოჰხვია ხელები და გაიტაცა. მეორე სქელ-წყვირიანმა ფრაკიანმა კლარა გაიტაცა და ასე დიდხანს ცეკვაედენ, ჰყვიროდენ, სვამდენ... ასე გავიდა წელიწადი, ერთი, ორი, სამი... როგორ არ უნდა გამოიცვალოს კაცი? ყველა ამ უბედურების მიზეზი კი ის იყო. აქ კატოს უცბად აღძრა წინანდელი გრძნობა და მზად იყო გაელანძლა ის და დაეტუქსა; დანანდა კიდევ, რომ გაუშვა ხელიდან და ერთხელ კიდევ ვერ უთხრა ყველაფერი; ვერ მოახერხა ეთქვა: მე შენ გიცნობ და არ დაგნებდები, არ მოგცემ ნებას, რომ სულიერად ისარგებლო ჩემით ისე, როგორც ხორციელად ისარგებლე; არ მოგცემ ნებას, რომ შენის სულმდაბლობის საგნად გამიხადო, და რომ ჩაეკლა გულში ეს აღძრული გრძნობა, არაყი მოუნდა. კატომ თქმცა სიტყვა მისცა ნებლიუდოვს, არაყს აღარ დაეღევო, მაგრამ მაინც უღელატებდა სიტყვას და დაღევდა, რომ ყოფილიყო.

აქ კი, საავადმყოფოში, არაყი ისე არ იშოვებოდა, თუ არ ფერშალთან, ხოლო ფერშლისა კი ეშინოდა, რადგანაც მოსვენებას არ აძლევდა. მამაკაცებთან სქესობრივი დამოკიდებულება კატოს ახლა საზიზღრადაც მიაჩნდა. კარგა ხანს იჯდა ტალანში, შემდეგ შემოვიდა კამერაში და ხმა ამოუღებოივ დიდხანს სტიროდა თავის დაღუპულ ცხოვრებას.

XIV

პეტერბურგში ნებლიუდოვს ოთხი საქმე ჰქონდა: საკასაციო საჩივრის თხოვნა სენატში მასლოვას ქალის შესახებ, თეოდოსია ბირილკოვის ქალის საქმე თხოვნათა მიმღებ კომისიაში, ვერა ბოგოდუხოვსკაიას თხოვნით შუსტოვას ქალის განთავისუფლების თაობაზედ ეანდარმთა სამმართველოში და დედისგან შვილის ნახვის ნებართვის საქმე, რომლის შესახებაც ბოგოდუხოვსკაიამ ბარათი მოსწერა. ამ ორივე საქმეს ის ერთ მესამედ საქმედ სთვლიდა. მეოთხე საქმე იყო სექტანტების, რომლებიც თავიანთ ოჯახებისთვის მოგ-

ლიჯათ და კავკასიაში გზავნიდენ იმიტომ, რომ ისინი კითხულობდენ სახარებას და თავისებურად ხსნიდენ. მან აღუთქვა მათ ამ საქმეში ყოველივე დახმარება რაც კი შესაძლებელი იყო.

მასლენნიკოვის უკანასკნელ ნახვისა და უმეტესად სოფელში ყოფნის შემდეგ, ნებლიუდოვმა წარმოუდგენელი ზიზლი იგრაჰო იმ ჯგუფისადმი, რომელთა შორისაც ამდენხანს სცხოვრობდა, იმ ჯგუფისადმი, სადაც, მისის აზრით, ასე დათარულები იყო მილიონ ხალხის ტანჯვა-წამება იმ პატარა ჯგუფის დასაკმაყოფილებლად, ხოლო ეს პატარა ჯგუფი ვერა ჰხედავს და არც შეუძლიან დაინახოს ეს ტანჯვა და თან თავიანთი საძაგელი, გარყვნილი ცხოვრება. ახლა ნებლიუდოვს თითქმის აღარ შეეძლო ამგვარ ხალხისათვის მიემართნა ისე, რომ თავის თავისთვის არ ესაყვედურებინა. ახლა ამ ჯგუფისაკენ იზიდავდა ნებლიუდოვს მისი წინანდელ ცხოვრების ჩვეულებანი, მგვობრული და ნათესაური კავშირი და უმთავრესად ის საქმე, რომელიც უნდა გაეკეთებინა; მისი გარდაწყვეტილება იყო—მიშველებოდა მასლოვას ქალს და ყველა იმით, რომელნიც საშინლად იტანჯებოდენ სატუსალოში, და ამიტომ უნდა მიემართნა ამ ჯგუფის ხალხისათვის, როგორც გავლენიან კაცთათვის, და ეთხოვნა შემწეობა ხშირად ისეთ კაცთათვის, რომელნიც პირდაპირ სიძულვილსა და ზიზლსა ჰგვრიდენ.

პეტერბურგში მისვლისას ნებლიუდოვი ჩამოხტა დეიდასთან გრაფინია ჩარსკისთან, რომელიც მინისტრად ნამყოფის ცოლი იყო. ამგვარად ნებლიუდოვმა ამოჰყო თავი იმ არისტოკრატიის შუაგულში, რომელიც მკერდიდან მოიგლიჯა და შეიზიზლა. ეს არ ესია მოვნა, მაგრამ სხა გზა არ იყო. სასტუმროში რომ ჩამომხტარიყო და არა დეიდასთან, ეს შეურაცყოფის მიყენება იქნებოდა; ამასთანავე, დეიდას დიდი ნაცნობობა და მიწერ-მოწერა ჰქონდა გავლენიან კაცებთან და დიდს სამსახურს გალწევდა იმ საქმეში, რომლის გულისთვისაც აქ ჩამოვიდა.

— რაები არ მესმის შენზე? სასწაულებს ახდენს. თურმე!—უთხრა დეიდა გრაფინია ეკატერინე ივანოვნამ ყავის დროს ნებლიუდოვს, რომელსაც მისვლის უმალ ყავა მიართვა. — Vous posez pour un Howard. როგორც მითხრეს, ავაზაკებს თურმე შველი, სატუსალოებში დადიხარ და იმით გასწორებასა სცდილობ.

— არა, ეგ არც კი მიფიქრნია.

— რატომ, ძალიან კარგი საქმეა! მაგრამ რაღაც რომანტიული ამბავია, მგონი, არა? აბა, მიაზბე ყველაფერი.

ნებლიუდოვი დაწვრილებით მოუყვა მასლოვას ქალთან თავის დამოკიდებულების ამბავს.

— მახსოვს, მახსოვს; საწყალმა ელენემ რაღაც მითხრა, მაშინ, როცა იმ ბებრებთან სცხოვრობდი. იმათ უნდოდათ, რომ მათი გაზრდილი ქალი შეგერთო (გრაფინია ეკატერინე ივანოვნას საშინლად სძულდა ნეხლიუდოვის მამიდები). მაშ, ეგ ის არის?

დღედა ეკატერინე ივანოვნა 60 წლის ჯამრთელი, მხიარული ლაპარაკის მოყვარე და ბეჯითი დედაკაცი იყო, მალალის, მხარ-ბეკიანის ტანისა და ტუჩებზე შავი ულვაშები ემჩნეოდა. ნეხლიუდოვს ბავშობიდანვე უყვარდა იგი.

— არა, დეიდა, ყოველივე ეს გათავდა. მე მხოლოდ მინდოდა დაეზმარებოდი იმას, რადგან უდანაშაულოდ დასჯილია, და მის დასჯის მიზეზი-კი მე ვარ, მე ვარ დამნაშავე; მოვალედ ვგვრძნობდი თავს დაეზმარებოდი, რაც შეიძლებოდა...

— მაშ რად მითხრეს, რომ ვითომ მისი ცოლად შერთვა გინდოდა.

— დიად, მართალია, მინდოდა, მაგრამ იმას არ უნდა.

დღეიდან თვალეზი დააჭყიტა და გაკვირვებით შეხედა დისწულს.

უცბად სახეზე შეიკვალა და კმაყოფილების გრძნობა გამოეხატა.

— მაშ, იგი შენზე ჭკვიანი ყოფილა. რა სულელი რამა ხარ-განა მართლა შეირთავდი?

— უმჯველად!

— მას შემდეგ, რასაც ის ჩადიოდა?..

— მით უმეტეს! ყველაფრის მიზეზი ხომ მე ვარ?

— არა, შენ მთლად გამოსულელებულხარ და სწორედ შიტომაც მიყვარხარ ასე! — თთხრა დეიდამ ღიმილით: — იცი, რა გითხრა? ალინას სამაგალითო თავშესაფარი სახლი აქვს მარიამ მაგდალინელის სახელობაზე აგებული. ერთხელ კიდევაც ვიყავი იქა. ოჰ, რა საძაგლებია ვინც იქ არიან! რომ გამოვედი, სულ საპნით ვიბანდი ხელებს. ალინა სულითა და გულით ამ საქმეს შესდგომია. ის შენი ნაჭები ქალიც იქ მიუყვანოთ. თუ კი ვისმე შეუძლიან მისი გასწორება, ეს მხოლოდ ალინას.

— კი, მაგრამ იმას კატორღა აქვს გადაწყვეტილი! მეც იმიტომ ჩამოვედი, რომ ვეცადო და გავაუჭმებინო ოლქის სასამართლოს განაჩენი. ეს პირველი საქმეა ჩემი თქვენთან.

— ჰოო; მერე სად არის ეს საქმე?

სენატში.

— სენატში? მართლა, ჩემი საყვარელი ნათლია ლეფეშკაც ხომ სენატშია? მაგრამ ის გერალდიის დეპარტამენტშია. სამოსამართლო დეპარტამენტში კი ვერავის ვერ ვიცნობ. ღმერთმა ნუ იცის

იმითი თავი, ვილაც გერმანელები არიან: გე, ფე, დე — tout l'alphabet, ან და ვილაც ივანოვები, სემიონოვები, ნიკიტინები, ან ივანენკო, სემიონენკო და ნიკიტენკო. ვეტყვი მაინც ჩემს ქმარს. შენ თვითონ გააგებინე ყველაფერი, თორემ ჩემი იმას არა გაეგება-რა. რაც არ უნდა ვუთხრა, ვითომც არ გამიგონიაო. ყველას ესმის და მარტო იმას კი არა.

ამ დროს შემოაცოცდა ლაქია და ვერცხლის ტაბაკით წერილი შემოიტანა.

— სწორედ აღინასაგან იქნება. აი, იქ კიზივეტერის მკერძ-ტყველებასაც გაიგონებ.

— ვინ არის ეგ კიზივეტერი?

— კიზივეტერი? მოდი დღეს და გაიგებ, ვინც არის. ისე ლაპარაკობს, რომ თავზე ხელაღებული ავაზაკებიც კი მის წინაშე მუხლს იღრეკენ და ინანიებენ.

გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა ერთგული მომზრე იყო იმ მოძღვრებისა, რომელიც ასწავებს, რომ ქრისტიანობის უმთავრესი მისწრაფება—ცოდვების მონანიება არისო, თუმცა სრულიად არ შეეფერებოდა ეგ მის ღირსებასა და ხასიათს. გრაფინია ესწრებოდა კრებებს, სადაც ამ მოძღვრებასა ჰქადაგებდნენ, და იწვევდა თავის სახლში მორწმუნეთ. თუმცა ეს მოძღვრება უარ-ჰყოფდა საეკლესიო წესებს, ხატებსა და ზიარებას, მაგრამ გრაფინიას ყველა ოთახებსა და, ასე გასინჯეთ, საწოლ ტახტის ზემოდაც კი ხატები ეკიდა და ყველა ქრისტიანულ წესს ასრულებდა, რადგან აქ არაფითარს წინააღმდეგობას არ ჰხედავდა.

— აი, შენმა მაგდალინამ უნდა უყუროს იმას! უეჭველად მორჯულდებოდა,— უთხრა გრაფინიამ:— შენ უთუოდ სახლში დარჩი ამ საღამოს. გაიგონებ მის ლაპარაკს. სამაგალითო კაცია.

— ჩემთვის ეგ სრულებით საინტერესო არ არის, დეიდა!

— მე შენ გეუბნები საინტერესო არის-შეთქი! უეჭველად მოდი, ამა სთქვი კიდევ რა გინდა ჩემგან? Videz votre sac.

— ციხეში მაქვს კიდევ საქმე.

— ციხეში? მაშ იქ ბარონ კრიგსმუტთან გაგატან წერილს. C'est un très-brave homme. შენც უნდა იცნობდე, მამი-შენის ამბანაგი იყო. Il donne dans le spiritisme. კეთილი კაცია. რა საქმე გაქვს იქა.

— უნდა ვსთხოვო, რომ დედას ნება მისცენ თავისი შვილის ნახვისა, რომელიც ეს რამდენიმე თვეა ციხეში ზის; მაგრამ მითხრეს, ეგ კრიგსმუტზე არ არის დამოკიდებული, ჩერვინსკის საქმეაო.

— ჩერვიანსკი მეჯავრება, მაგრამ მარიეტტას ქმარია და... შეიძლება იმასა ვსთხოვო. მარიეტტა არ გამაწბილებს, ჩემი ხათრი აქვს. Elle est très-gentille.

— კიდევ ერთის ქალის შესახებ უნდა ვსთხოვოთ, რომელიც რამდენიმე თვეა ციხეში ზის და არაფერ არ იცის კი, რისთვის.

— დიაღ, როგორ არა! თვითონ მას კარგად ეცოდინება, რისთვისაც ზის; ყველაფერი ძალიან კარგად იციან. ახია იმ თმა-შეკრეპილზე.

— არ ვიცი ახია თუ არა, მაგრამ იტანჯებიან კი. თქვენ — ქრისტიანი ხართ, სახარება გწამთ და ასეთ შეუბრალებლობას კი იჩინო...

— არა უშავს რა! სახარება — სახარებად იყოს და, რაც საზიზღარია, უნდა შევიზიზღოთ. უარესი იქნება, რომ ვიცოცხო, ნიგილისტები მიყვარს-მეთქი და, უმთავრესად, თმა-გაკრეპილი ნიგილისტები, როცა საშინლად მეზიზღებიან.

— რატომ გეზიზღებთ?

— რატომ ერევიან სხვის საქმეში? რა ქალების საქმეა მაგისტანა რამეში ჩარევა!

— დიაღ, მაგრამ თქვენ თითონ არა ბრძანეთ, მარიეტტას შეუძლიან საქმის გაკეთებაო, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— მარიეტტა? მარიეტტა — მარიეტტაა. — ის კი ვინ იცის, ვინ არის: ვილაც ხალტიუჰკინამ სხვებს უნდა ასწავლოს?!

— კი არ ასწავლოს, უნდათ ხალხს დაეხმარონ.

— უიმათოდაც იციან, ვის უნდა და ვის არა დაეხმარება.

— ხალხი რომ გაღატაკებულია? აი, ახლა სოფლიდან მოვედი. განა ასე უნდა, რომ გლეხები ტყავს იძრობდნენ, მთელის ძალ ღონითა შრომობდნენ და მუდამ მშვივრები იყვნენ. ჩვენ კი ასე ფუფუნებითა ვსცხოვრობდით და დროს ვატარებდით? — ამბობდა ნებლიუდოვი და, დეიდას გულკეთილობით მოხიბლული, მზად იყო ყველაფერი ეთქვა.

— მაშ რა ვინდა? ის ხომ არ ვნებავს, რომ მე ვმუშაობდე და არაფერს არ ვქამდე?

— არა, მე ეგ არ მინდა, რომ მშვიერი იყოთ, — ძალაუნებურის ღიმილით უპასუხა ნებლიუდოვმა. — მე მინდა, რომ ყველანი ვმუშაობდეთ და ყველანი მაძლარი ვიყვნეთ.

— Mon cher, vous finirez mal, — უთხრა გრაფინიამ.

— რისთვის?

ამ დროს ოთახში შემოვიდა მალალი მზარ-ბეჭიანი გენერალი. ეს იყო —გრაფინია ჩარსკის ქმარი, სამსახურიდან გადამდგარი მინისტრი.

— აა, დიმიტრი, გამარჯობა! — უთხრა მან და ახალ-მოპარსული ლოყა უჩვენა: — როდის მოხვედი? — გრაფმა ჩემად ცოლს შუბლში აკოცა.

— Non, il est impayable, — მიჰმართა გრაფინიამ ქმარს: — ევა ბრძანებს მდინარეზე სარეცხი წაიღე გასარეცხად და მარტო ქართოფილი მიირთვიო; მთლად გამოსულელებულა ჩვენი დიმიტრი, მაგრამ მაინც უნდა აუსრულო, რასაცა გთხოვს, მართლა, გაიგე: ქნი კამენსკისა თურმე ისეთს სასოწარკვეთილებაშია, რომ მისი სიციოცხლე ბეწვზედა ჰკიდია, — უთხრა ქმარს — კარგი იყო, რომ წასულიყავ.

— ოჰო, ძლიერ ცუდი ამბავია! სთქვა ქმარმა.

— მაშ, ჯერ მიბრძანდით დიმიტრისთან სალაპარაკოდ, მე კი წერილები უნდა დავწერო.

გამოვიდა თუ არა ნებლიუღოვი ოთახიდან, გრაფინიამ მაშინვე მიადგა კარებში:

— მაშ მარიეტტას წერილი მივსწერო?

— უსათუოდ, დეიდა, გეთაყვა.

— მაშ მივსწერ, რაც გინდა შენის თმა-შეკრეკილისათვის და ისიც ქმარს ეტყვის. მისი ქმარი ყველაფერს მოახერხებს. არ იფიქრო, რომ მე სიბოროტით ვამბობდე: ეგ თქვენი მოკლეთმიანები სულ სულელები არიან... მაშ, წადი და სალამოზე უთუოდ სახლში იყავი... კიზივეტერის ლაპარაკს დაესწარი. ნახვამდის!

XV

გრაფი ივანე მიხეილის ძე სამსახურიდან გადამდგარი მინისტრი იყო.

ის ახალგაზრდობიდანვე იმ აზრისა იყო, რომ, როგორც ფრინველი იკვებება კიებით, ბუმბულითაა შემოსილი და ჰაერში დაჰფრინავს, ისე მე უნდა ვიკვებებოდე საუკეთესო მზარეულის მიერ მომზადებული საჭმელებით, უნდა მეცვას საუკეთესო ტანსაცმელი და საუკეთესო ცხენებით უნდა დავსეირნობდეთ; ამიტომ ყოველივე ეს ჩემთვის მუდამ მზად უნდა იყოსო. ამასთანავე ჰფიქრობდა, რომ, რამდენ მეტ ფულსაც მივიღებ ხაზინიდან, რამდენ მეტ ორდენებს მივიღებ და ხშირად ვინახულე უმაღლესის თანამდებობის კაცთ და დამოკიდებულება მექნება მათთან, მით უკეთესიაო.

ამ დიდ-კაცებს გარდა გრაფ ივანე მიხეილის ძისა სწამდათ და სულ არაფერი არ აინტერესებდათ. ამ მოსაზრებით გრაფი 40 წელიწადსა სცხოვრობდა და მოქმედებდა პეტერბურგში და ამ ხნის განმავლობაში მიახწია კიდევ მინისტრის ადგილს.

უმთავრესი ღირსებანი, რომლის წყალობითაც მიაღწია გრაფმა მინისტრობამდე, ის იყო, რომ, ჯერ ერთი—ჯარგად ესმოდა ყველა ქალაქებისა და კანონების შინაარსი; თუმცა დალაგებით არა, მაგრამ მაინც შეეძლო ადვილ გასაგების ქალაქების შედგენა ისე, რომ ორთოგრაფიული შეცდომები არ გაპაროდა; მეორე—წარმოსადეგი და მოზერხებული კაცი იყო და, სადაც საჭირო იყო, არამც თუ ამპარტავენულ გამომეტყველებას მიიღებდა, არამედ მიუკარებელ კაცისასაც და, სადაც დასჭირდებოდა, მოილაქუცებდა; მესამე—არა ჰქონდა არც ზნეობრივი და არც სახელმწიფოებრივი საზოგადო დედა აზრები და ამიტომ, სადაც თვითონ საჭიროებდა, თანახმა იყო სადაც არა—წინააღმდეგი.

როცა მინისტრად დაინიშნა, არა თუ მისგან დამოკიდებული ხალხი,—მისგან-კი ძალიან ბევრი იყო დამოკიდებული,—არამედ თითქმის გარეშენიც კი ჰეტიქობდენ, დიდი ჭკვიანი და სახელმწიფოსათვის სასარგებლო კაცი იყო.

გავიდა ხანი და რაკი ვერაფერი გააკეთა, ვერ გამოიჩინა თავი თავისის ჭკუითა და როცა—ასეთია კანონი არსებობისათვის ბრძოლისა—ძლიერ შეევიწროვეს მასაებრ უდგააზრო და გაუნათლებელმა „ჩინოვნიკებმა“, გრაფი იძულებული შეიქმნა სამსახურიდან გადამდგარიყო. მაშინ ყველანი დარწმუნდნენ, რომ არამც თუ დიდის ჭკუის პატრონი, არამედ ძალიან განსაზღვრულისა და გაუნათლებელიც იყო, თუმცა თავისი თავის მორწმუნე კი იყო; ეს კაცი შეხედულობით ძლივს-ძლივობით უთანაბრდებოდა კონსერვატიულ გაზეთების მეთაურ წერილებს. აღმოჩნდა, რომ არ ჰქონდა არავითარი ღირსება, რითაც წინად განირჩეოდა იმ გაუნათლებელ „ჩინოვნიკებისაგან“, რომელთაც ის განდევნეს. თვითონაც მიჰხედა ყოველსავე ამას, მაგრამ მაინც არ დაჰკარგა რწმენა, რომ ყოველ წლივ ბევრ ფულსა და ახალ ორდენებს მივიღებო.

გრაფმა ივანე მიხეილის ძემ მოუსმინა ნეხლიუდოვს ისე, როგორც საქმის მწარმოებელს უსმენდა ხოლმე, და აღუთქვა ორის ბართის მიცემა: სხვათა შორის, ერთი საკასაციო დეპარტამენტის სენატორ ვოლფთან.

— ბევრს რასმე ამბობენ იმაზედ, მაგრამ dans tous les cas c'est un homme très comme il faut,—სთქვა გრაფმა: — ჩემთანაც დავიღებულა და ყველაფერს იხამს, რაც კი შეუძლიან.

მეორე წერილი გრაფმა ივანე მიხეილის ძემ მისცა ერთ გავლენიან კაცთან-თხოვნების მიმღებ კომისიაში. თეოდოსია ბირიუკოვის ამბავმა, როგორც ნებლიუდოვმა უამბო, ძლიერ დაინტერესა გრაფი. როცა ნებლიუდოვმა უამბო, ამ საქმის შესახებ ერთ გავლენიან ქალთან მინდა წერილის მიწერაო, გრაფმა სთქვა, ეს საქმე მართლაც გულის აღმშფოთებელია და, როცა შემთხვევა გქონდეს, მიაშვეო. მაგრამ იმედი მაინც ვერ მისცა, სადაც ჯერ არს თხოვნა უნდა მიართვათ და, თუ შემთხვევა იქნება,—იფიქრა მან,—თუ დამიძახებენ petit comite-ზე, შეიძლება მე თვითონ უამბო ყველაფერი დაწერილებითაო.

მიიღო თუ არა ორივე წერილი გრაფისაგან, აგრედვე მარიეტასთან მიწერილი გრაფინია დეიდასაგან, ნებლიუდოვი მაშინვე წავიდა.

პირველად მარიეტასკენ წავიდა. მარიეტას ბავშვობიდანვე იცნობდა ნებლიუდოვი. ის იყო ერთის ლარიბ არისტოკრატიის ქალიშვილი და ცოლად გაჰყვა ისეთ კაცს, რომელიც ყოველ დღე თანამდებობაში დაწინაურებას ელოდა. ნებლიუდოვმა იცოდა, რომ ამ კაცზედ რაღაც კუდი ხმები დადიოდა და ძლიერ სამწუხაროდ ჰქონდა, რომ უნდა მიემართნა თხოვნით ისეთი კაცისთვის, რომელსაც პატივს არა სცემდა. ამნაირ შემთხვევაში ნებლიუდოვი მუდამ რყევაში იყო და არ იცოდა როგორ მოქცეულიყო, ეთხოვნა თუ არა. ბოლოს, როგორც იყო, მაინც გადასწყვიტა, მიემართნა თხოვნით. გარდა ამისა, ხალხის წინაშე, რომელსაც უკვე თავისად აღარა სთვლიდა, რაღაც უხერხულად ჰგრძნობდა თავს. ნებლიუდოვი ჰხედავდა, რომ ამ ხალხთან ხშირის დამოკიდებულებით თან-და-თან როლში შევიდოდა, დააეწყდებოდა ახლანდელი ცხოვრება და იმ ჰანგზე დაიწყებდა მღერას, რომელზედაც მღეროდნენ ამნაირ წრეში მყოფნი. ეს მან იგრძნო დეიდა ეკატერინე ივანოვნასთან, როდესაც სერიოზულ ლაპარაკის დროს სულ ოხუნჯობდა ხოლმე.

საზოგადოდ პეტერბურგმა დიდი გავლენა იქონია ნებლიუდოვზედ. დიდი ხანია არ ყოფილიყო აქ და ყველაფერი ისე ეჩვენებოდა, თითქო პირველად ჰხედავსო. ყველაფერი რიგზე, წმინდად და კომწიად იყო მოწყობილი.

მშვენიერმა, სუფთად ჩაცმულმა და ზრდილობიანმა მეეტლემ ჩაისვა ნებლიუდოვი და წაიყვანა. ჩაუარა მშვენიერ, სუფთად ჩაცმულ ზრდილობიან ქუჩის დარაჯებს, გაიარა მშვენიერად მოკირწყლულ სუფთა ქუჩაზე. მშვენიერ მაღალ სახლების ახლო, და გაჩერდა მარიეტას სახლის კარებზედ.

კარებთან ეტლი იდგა, როველშიაც ინგლისურის ჯიშის ვატი-
ქვირული ცხენები ება; კოფოზე კობტად გამოწყობული მშეტლე
იჯდა.

კარები ლამაზად გამოწყობილმა ლაქიამ გაუღო. ნებლიუდოვი
შევიდა ტალანში, სადაც მეორე მეკარე და ლაქია დაუხედა.

— გენერალი ახლა ვერავის ვერ მიიღებს. ვერც გენერალმა.
სხვაგან უნდა წაბრძანდენ.

ნებლიუდოვმა გადასცა გრაფინია კატერინე ივანოვნას წერილი,
ამოიღო სადარბაზო ბარათი, მივიდა მაგიდასთან, რომელზედაც
სტუმრების სახელებისა და გვარის ჩასაწერი წიგნი იდგა, და ის იყო
დაიწყო წერა: „ვეწუხვარ, რომ ვერ გნახეთო“, რომ ლაქია კიბის-
კენ გაექანა, კუთხეში გაჩერდა, ხელები ჩამოლშვა და გაიკიმა. გა-
მოვიდა მეკარე და დაიყვირა: „ეტლი მოიყვანე“. კიბეზე მისი ღირ-
სების შეუფერებელის სირბილით ჩამოვიდა კოპწია ქალბატონი. მე-
კარემა და ლაქიებმა მოწიწებით თაყვანი სცეს და მანამდე თვალს
არ შოუშორებიათ, სანამ ქალბატონი კარებს არ გასცდა.

მარიეტტას შავი კაბა ეცვა და თავზე ვეებერთელა შლიაპა ეხუ-
რა, თითქო მთელი ბალი სულ თავზე ჩამოუცვამსო; ხელზე ხელთა-
თმანები ეცვა და პირბადე ჰქონდა ჩამოფარებული.

დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, პირბადე აიწია და თავისის
მგზნებარე თვალებით გაოცებით მიაშტერდა.

— აა! კნიაზ დიმიტრი ივანოვიჩ! — მხიარული ხმით უთხრა მან,
მინდოდა შემეტყო...

— როგორ, განა თქვენ ჩემი სახელიც გახსოვთ?!

— როგორ არა, მე და ჩემს დას გვიყვარდით კიდევ ერთ
დროს! — დაიწყო მარიეტტამ ფრანგულად: — მაგრამ, ღმერთო ჩემო,
როგორ გამოცვლილბართ! რა დაგემართათ? ვწუხვარ, რომ წასვლას
ვაპირებ. მაგრამ არა უშავს-რა, დავბრუნდები, — უთხრა მან და ყო-
ყმანობდა, თითქოს უნდა გადასწყვიტოს, დავბრუნდე თუ არაო.

მარიეტტამ შეხედა კედლის საათს.

— მაგრამ არა, არ შეიძლება! კამენსკაისთან მივდივარ პანა-
შვიდზე... საწყალი საშინელს მდგომარეობაშია.

— ვინ არის ეგ კამენსკაია?

— განა არ გაგიგიათ? მისი შვილი დუელში მოჰკლეს. პოზენტთან
მოუხდა დუელი. მერე დედის ერთა იყო! იმის მეტი მის დედას აღა-
რავინ გააჩნდა. საშინელება! საბრალო დედა ლამის ჯავრით მო-
ჰკვდეს.

— დიად ყური მოვკარ.

— არა, უმჯობესია, მე წავალ და თქვენ ხვალ ან დღეს სალამოზე შემომიარეთ, — უთხრა მან და წასასვლელად მოემზადა.

— დღეს სალამოზე არ შემიძლიან. თქვენთან საქმეზედ მოვედი.

— რა ამბავია?

— აი, წერილი დეიდასაგან, — უთხრა ნეხლიუდოვმა და პატარა კონფერტით ბარათი გადასცა — აქედან ყველაფერს გაიგებთ.

— ვიცი! გრაფინია ეკატერინე ივანოვნასა ჰგონია, რომ მე გავლენა მაქვს ჩემ კმართან, შემცდარია! არაფერი არ შემიძლიან და არც მინდა გავერიო რაიმე საქმეში. მაგრამ გრაფინიასი და თქვენის გულისათვის შემიძლიან დაეარღვიო ჩემი მტკიცე გადაწყვეტილება. რაშია საქმე?

— სატუსალოში ზის ერთი ავადმყოფი ქალი, რომელიც სრულიად უდანაშაულოა.

— რა გვარია?

— შუსტოვის ქალი, ლიდია შუსტოვის ასული. წერილში სწერია.

— კარგი, ვეცდები მოვახერხო რამე, — უთხრა მარიეტამ და შეეცოცდა ეტლში.

ლაქია მარდად შეხტა კოფოზე და ანიშნა მეეტლეს — წადიო. ეტლი დაიძრა, მაგრამ იმ წამსვე მარიეტა ქოლგით შეეხო მეეტლეს და გათქვირული ცხენები ფრუტუნითა და ფეხების ბაკუნით გაჩერდნ.

— გეთაყვა, უთუოდ მობრძანდით, — უთხრა ნეხლიუდოვს მარიეტამ და გაიღიმა ისეთის ღიმილით, რომლის ძალაც კარგად იცოდა. შემდეგ ისევ ანიშნა ქოლგით მეეტლეს და გათქვირულმა ცხენებმა ფრუტუნითა და თქარა-თქურით გააქანეს ეტლი.

XVI

ნეხლიუდოვმა შოიგონა მარიეტას ღიმილი და თავი ჩაიქნია. „უკან მოხედვასაც კი ვერ მოასწრებ, რომ ისევ ამ ცხოვრებაში ჩაეხმები“, — იფიქრა ნეხლიუდოვმა და ეტლები იგრძნო, რომელიც იმნაირ ხალხთან დროებითმა დამოკიდებულებამ გამოიწვია, რომელთაც პატივს არა სცემდა.

მოიფიქრა, სადა სჯობია უწინ შესვლა, რომ უკან დაბრუნება არ დამპირდესო, და პირველად სენატში წავიდა. შეიყვანეს კანცელარიაში, სადაც დაინახა მეტად ზრდილობიანი და სუფთად ჩაცმული მოხელეები.

ნებლიუდოვს უთხრეს, რომ მასლოვას ქალის საქმე გადაცემული აქვს სენატორ ვოლფს, რომელთანაც გრავ ჩარსკის წერილი ჰქონდა.

— სენატის სხდომა ამ კვირაში იქნება და, არა მგონია, რომ მასლოვას ქალის საქმე ამ სხდომაზედ გაირჩეს. თუ სთხოვთ შეიძლება მოხერხდეს და ახლა გაირჩეს, — უთხრა ერთმა მოხელემ.

სენატის კანცელარიაში ნებლიუდოვს ყოველის მხრიდან მხოლოდ ერთი და იგივე ლაპარაკი ესმოდა — დუელისა. აქ პირველად დაწვრილებით გაიგო ყველაფერი ამ ამბის შესახებ, რამაც მთელი პეტერბურგი ფეხზე დააყენა. საქმე ასე იყო: ერთ დუქანში დამსხდარიყვენ ოფიცრები, კიბოებს შეეჭკუოდნენ და თან ჩვეულებისამებრ სვამდნენ. ერთმა მათგანმა თურმე ცუდად მოიხსენია ის პოლკი, რომელშიაც კამენსკი მსახურებდა. ამის გამო კამენსკიმ იმ ოფიცერს ცრუპანტელა უწოდა. იმან სილა გაარტყა კამენსკის და ამას მოჰყვა დუელი, რომელიც მეორე დღესვე მოჰხდა. კამენსკის მუცელში მოჰხედა ტყვია და ორის საათის შემდეგ გარდაიცვალა. პოზენი და სეკუნდანტები თუმცა დაიჭირეს და სატუსალოში ჩასვეს, მაგრამ იმედი იყო, რომ ორის კვირის შემდეგ გამოუშვებდნენ.

სენატის კანცელარიიდან ნებლიუდოვი თხოვნების მიმღებ კომისიის წევრ ბარონ ვორობიოვთან წავიდა. ბარ. ვორობიოვი დიდი გავლენიანი კაცი იყო და უზარმაზარი სახაზინო სადგომი ჰქონდა უფასოდ დათმობილი. მეკარემა და ლაქიამ სასტიკის კილოთი გამოუცხადეს ნებლიუდოვს, რომ დანიშნულ დღეებს გარდა ბარონის ნახვა ყოველად შეუძლებელიაო. ნებლიუდოვმა გადასცა წერილი და წავიდა სენატორ ვოლფთან.

ვოლფს კიდევ ესაუბმა და ჩვეულებრივად სიგარას შეეჭკუოდა. ელადიშერ ვასილის ძე ვოლფი ნამდვილი un homme très comme il faut-ი იყო და ამ ღირსებას ყველაზე მაღლა აყენებდა და ამაყადაც დაჰყურებდა ყველას. არც შეეძლო მაღლა არ დაეყენებინა ეს თვისება, რადგან იმის წყალობით მიადწნია გულის წადილს: ცოლის შერთვით შეიძინა ისეთი ქონება, რომელიც 18 ათას მანეთს აძლევდა წელიწადში, და თავის შრომით სენატორობამდეც მიადწნია. ვოლფი არა თუ un homme très comme il faut-ად სთვლიდა თავს, არამედ რაინდულ სინდისის პატრონიც კი იყო. მისის აზრით, სინდისი და პატიოსნება მხოლოდ ის იყო, რომ ჩუმაღ ქრთამი არ აეღო, ხოლო ხაზინიდან მოთხოვნა სხვადასხვა ხარჯებისა, მაგ., სამგზავროსი, დღიურისა, საიჯაროსი და სხვა ამგვარებისა, რისთვისაც ის მონურად ასრულებდა მთავრობის ყოველივე მოთხოვნილებას. სინდი-

სიერად მიაჩნდა. ის უსინდისობად არ სთვლიდა დაიღუპა, ტყვედ გა-
 ეძრო, გადაესახლებია და დაეტუსალებინა ასეული სრულიად უდა-
 ნაშაულო ხალხი, რადგან ისინი შეკავშირებული იყვნენ თავიანთ
 ხალხთან, თავიანთ მამა-პაპათა სარწმუნოებასთან და უყვარდათ იგი,
 როგორც ამას სწადიოდა ის, როცა პოლონეთის წერტ ერთ გუბერ-
 ნიის გუბერნატორად იყო. პირიქით ის ყველა ამას პატრიოტიზმით,
 კეთილშობილებით და მამაცობით გამოწვეულ გმირობად სთვლიდა.
 სინდისიერი ქცევა იყო, მისის აზრით, ისიც, რომ გაძარცვა ცოლი,
 რომელსაც ძლიერ უყვარდა ვოლფი, და ცოლის და. ეს, პირიქით,
 კანონიერად მიაჩნდა, რადგან ამით თავისი ოჯახური ცხოვრება
 მოაწყო.

ვლადიმერ ვასილის ძის ოჯახს შეადგენდა: მისი ცოლი, ცო-
 ლის და, რომლის მამულებიც ხელთ იგდო თვითონ, გააყიდა და აღე-
 ბული ფული ბანკში შეიტანა თავის სახელობაზე, და წყნარი, მშინ-
 შარა, უღამაზო ქალიშვილი, რომელიც მხოლოდ ერთად-ერთ სახა-
 რებით ერთობოდა და აღიანასა და გრაფინია ეკატერინე ივანოვნას
 დასის მუდმივი წევრი შეიქნა.

ვლადიმერ ვასილის ძემ გააგდო სახლიდან ერთად-ერთი ვაჟი,
 რომელიც ჯერ ისევ 15 წლისა იყო, როცა წვერ-ულვაში ამოუყიდა
 და აქედანვე დაიწყო ლოთობა და გარყვნილი ცხოვრება. ასე ცხოვ-
 რობდა 20 წლამდე, როცა სახლიდან გააგდეს, რადგან ვერ დაამთა-
 ვრა სწავლა და ისეთ ხალხს დაუახლოვდა, რომ აუარებელი ვალები დაე-
 ღო და ამით მამას სახელი გაუტეხა. მამამ ერთხელ გადაიხადა შეილის
 ვალი 230 მანეთი, გადაიხადა მეორედ 600 მან. და თან გამოუცხა-
 და, უკეთუ ამ დღიდან მაინც თავს არ დაანებებ ამ გარყვნილ ცხოვ-
 რებას და კიდევ ვალებს დაიდებ, სახლიდან გაგაგდებ და ყოველსა-
 ვე კავშირს შევსწყვეტ შენთანო. მაგრამ არამც თუ გასწორდა, კი-
 დევ ათასი მანეთი ვალი დაიდვა, გაკადნიერდა და უთხრა მამას,
 რომ ჩემი სახლში ცხოვრება ტანჯვა-წამებააო. მაშინ ვლადიმერ ვა-
 სილის ძემ გამოუცხადა: მიბრძანდით, საითაც გინდათ, დღეის შემ-
 დევ ჩემ შეილად აღარა გთვლიო. ამ შემთხვევის შემდეგ ვლადიმერ
 ვასილის ძე ისე იქცეოდა, თითქოს ვაჟი არა ჰყავსო, და ვერც ში-
 ნაურები უზედავდენ შეილის გახსენებას. ამგვარად, ვლადიმერ ვასი-
 ლის ჭე სრულიად დარწმუნებული იყო, საუკეთესოდ მოვაწყევ ჩემი
 ცხოვრებაო.

ვოლფმა ცბიერის ღიმილით შეჰხედა ნებლიუდოვს და წერილის
 კითხვა დაიწყო.

— გთხოვთ დაბრძანდეთ. ბოდიშს ვიხდი, მაგრამ შენ და ვისეირნო, — უთხრა ვოლფმა, ჩაიწყო ჯიბეებში ხელები და წყნარის ნაბიჯით გაიარ-გამოიარა ოთახში: — დიდათ მოხარული ვარ თქვენის გაცნობისა და თან მსურს გრაფის ივან მიხაილიჩის სურვილი ავასრულო, — ამბობდა ვოლფი და თან სუნნელოვან სიგარას ეწეოდა.

— მე მხოლოდ ამასა გთხოვთ, რომ რაც შეიძლება ადრე გაირჩეს საქმე, რადგან, თუ დამნაშავეს ციმბირში წასვლა მოელის, სასურველია, ადრე წავიდეს.

— დიალ, დიალ, ნიენიდან პირველის გემით, ვიცი! — სთქვა ვოლფმა, რომელმაც ყველაფერი წინ-და-წინვე იცოდა, რაზედაც ლაპარაკს დაუწყებდნენ. — რა გვარია დამნაშავე?

— მასლოვა.

ვოლფი მივიდა მაგიდასთან და დაჰხედა ქალალდს, რომელიც სხვა საქმის ქალალდების თავზე იდგა.

— დიალ, დიალ, მასლოვა. ვსთხოვ ჩემს ამბანაგებს და საქმეს ოთხშაბათს განვიხილავთ.

— მაშ, შემოდლიან ვექილს ვაცნობო დეკეშით?

— განა ვექილიცა გყავთ? რა საჭირო იყო! მაგრამ, რახან აგრეა, თუ გნებავთ, გაუგზავნეთ.

— შეიძლება განსაჩივრების საბუთები ვერ იყოს მაგარი, მაგრამ, ჩემის ფიქრით, საქმიდანა სჩანს, რომ სასამართლოს განაჩენი შეცდომის წყალობით მოჰხდა.

— დიალ, შეიძლება ასეც იყოს, მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ სენატი საქმის არსებითად განხილვაში არ შედის. სენატი მხოლოდ თვალ-ყურს ადევნებს იმას, თუ რამდენად წესიერად ასრულდება კანონი, სხვა არაფერი...

— მე მგონი, ეს არა-ჩვეულებრივი შემთხვევაა.

— ვიცი, ვიცი, ყველა შემთხვევა არა-ჩვეულებრივია. ჩვენ, რაც საჭიროა, გაფაქეთებთ... იშვიათად დადიხართ პეტერბურგში? — ჰკითხა ვოლფმა და თან უფრთხილდებოდა, რომ სიგარის ფერფლი უცაბედად არ დავარდნილიყო და წამ-და-უწუმ დახედავდა.

საუბედუროდ, ფერფლი უცბად შეინძრა, ვოლფი შეეკუბუნდა, ფერფლი სიფრთხილით მიიტანა საფერფლესთან და ნაზად დასდო.

— გაიგეთ, რა უბედურობა შეემთხვა კამენსკის? სამაგალითო ახალგაზრდა იყო საწყალი! ყველაზე მეტად სამწუხაროა დედის მდგომარეობა, — სთქვა და სიტყვა-სიტყვით გაიმეორა ის ამბავი, რომელიც მთელს პეტერბურგს ენაზე ეკერა.

ვოლფმა კიდევ ცოტა ხანს ილაპარაკა გრაფინია ეკატერინე ივანოვნას სარწმუნოებრივ მიმართულებაზე; იგი არც ამტყუნებდა და არც ამართლებდა ამ მიმართულებას; ცოტა ხნის შემდეგ ვოლფმა ზარს ჩამოჰკრა.

ნებლიუდოვი გამოეთხოვა.

— თუ მოახერხოთ, სადილად მობრძანდით, — უთხრა ვოლფმა და ხელი ჩამოართვა; თუ გინდ ოთხშაბათს. მაშინ გადაწყვეტილ პასუხს მოგცემთ.

რადგანაც ძალიან დაგვიანებული იყო, ნებლიუდოვი პირდაპირ სახლში წავიდა დეიდასთან.

XVII.

გრაფინია ეკატერინე ივანოვნას ოჯახში საღამოს რვის ნახევარ საათზე სადილობდნენ; ისეთის ცერემონიითა და წეს-რიგით მოართმევდნენ სადილს, რომ თავის დღეში არ ენახა ნებლიუდოვს. საკმლის ჩამორიგება აქ ხმარებაში აღარ იყო. ლაქიებს შემოჰკონდათ საკმელები, სდგამდნენ სუფრაზე და ისევ უკან გადიოდნენ. მოსადილენი თვითონ იღებდნენ თავიანთ კერძს. მამაკაცები, როგორც ღონიერი სქესი, დედაკაცებს არა სარჯავდნენ და თვითონ არიგებდნენ საკმელს, თავიანთვისაც და დედაკაცებისთვისაც. როცა ერთ კერძს მიირთმევდნენ, გრაფინია ზარს დარეკავდა, შემოიბრუნდა ლაქია, გასწმენდა, გაასუფთავებდა იქაურობას, გამოსცვლიდა კურკლებს და ახალს კერძს შემოიტანდა. საკმელ-სასმელი მუდამ საუცხოვო გემოვნებისა იყო. დიდსა და ნათელს სამზარეულოში გამოცდილი ფრანგი მზარეული მუშაობდა ორის თანაშემწით. სადილზე ექვსი სული იჯდა: გრაფი, გრაფინია, მათი ვაჟი — გვარდიის ოფიცერი, რომელიც მუდამ სუფრაზედ იდაყვებით იყო დაყრდნობილი, ნებლიუდოვი, ფრანგის ქალი და სოფლიდან ჩამოსული მთავარი მოურავი გრაფისა.

აქაც დღეულზედ ჩამოვარდა ლაპარაკი. ლაპარაკი იმის შესახებ იყო თუ როგორ შეხედავდა ამას ხელმწიფე იმპერატორი. იცოდნენ, რომ ხელმწიფე ძალიან სწუხდა დედისთვის, ყველა დედაზე სწუხდა. ყველამ იცოდა, რომ თუმცა ხელმწიფე მწუხარებას გამოსთქვამდა, მაგრამ არ უნდოდა სასტიკი ყოფილიყო მკვლელის შესახებ, რომელმაც მუნდირის პატიოსნება დაიცვა. ყველანი თანაგრძნობას უცხადებდნენ პოზენს, რომელმაც მუნდირის პატივი დაიცვა; მხოლოდ გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა წინააღმდეგი იყო და პოზენს ამტყუნებდა.

— დაიწყებენ ლოთობასა და მშვენიერ ახალგაზრდებს უსპობენ სიციოტლებს; არაფრის გულისთვის არ ვაპატიებდი, — სთქვა გრაფინიამ.

— სრულიად არაფერი არ მესმის,—სთქვა გრაფმა. განმანათლებლებს

— ვიცი, რომ არას დროს არ გესმის ჩემი ლაპარაკი,—უთხრა გრაფინიამ და ნებლიუდოვს მიუბრუნდა: — ყველას ესმის და ჩემ ქმარს კი არა. მე ვამბობ, განსვენებულ კამენსკის დედა ძალიან მეკოდება-მეთქი, თორემ ის კი არ მინდა, რომ პოზენმა მოჰქლას და მით დაკმაყოფილდეს.

ამ დროს წამოდგა მისი ვაჟი და გამოექომაგა პოზენს. უბრ-დელის კილოთი დაუმტკიცა დედას, რომ პოზენს, როგორც ოფიცერს, არ შეეძლო სხვაფრივ მოქცეულიყო, რადგან, წინააღმდეგ შემთხვევა-ში, ამხანაგები პოლიციისგან გააგდებდნენ. თუმცა ნებლიუდოვი ლაპა-რაკში არ ერეოდა, მაგრამ, როგორც ოფიცრად ნამყოფს, კარგად ესმოდა ახალგაზრდა ჩარსკის საბუთები და თან მკვლელ ოფიცერს იმ ტუსაღს ადარებდა, რომელიც სატუსაღოში ნახა და რომელსაც კაცის მკვლელობისათვის კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი.

ნებლიუდოვმა უამბო მათ ეს შემთხვევა. პირველად გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა თითქოს დაეთანხმა, მაგრამ შემდეგ, როგორც ყველანი, ისიც დარწმუნდა და ნებლიუდოვმა იგრძნო, რომ თითქო რა-ღაც უზრდელობა ჩაიდინა.

სალამოზედ, სადილს შემდეგ, ვეებერთელა დარბაზში, თითქო ლექციების კითხვას ეპირებინაო, ისე ჩაამწყრივეს სკამები, შუაზე დასდგეს მაგიდა და რბილი სავარძელი. დღეს კიზივეტერს უნდა ექადაგნა.

მაყურებელნი თან-და თან ჰგროვდებოდნენ. ქუჩის კარებთან ძვირ-ფასი ეტლები იდგა. დარბაზში ისხდნენ ძვირფასი კაბებიანი ქალები და მათ შორის რამდენიმე კაცი სამოქალაქო და სამხედრო ტანსაცმელ-ში, ორი მეფეოვე, მედუქნე, ლაქია და მეეტლე.

კიზივეტერი, რომელსაც ჭალარა საკმაოდ შერეოდა, მაგრამ მაინც მაგარის აგებულობისა იყო, ინგლისურს ენაზედ ჰქადაგებდა და შემდეგ მის ნათქვამს ახალგაზრდა სათვალეებიანი ჭალი სთარგმნიდა.

კიზივეტერი ამბობდა: ჩვენი ცოდვები ისე მძიმეა და ამიტომ ისეთი სასტიკი და აუცილებელია სასჯელი, რომ მის მოლოდინში ცხოვრება ყოვლად შეუძლებელიაო.

— როცა მოვიგონებთ, საყვარელნო დანო და ძმანო, ჩვენს ცხოვრებას: რას ვაკეთებთ, როგორ ვსცხოვრობთ, როგორ ვაწვალებთ ყოვლად მოწყალე ღმერთს, როგორ ვაწვალებთ ქრისტეს, ცხადად დავინახებთ, რომ პატივება და ხსნა-კი არ მოგველის, არამედ და-ღუბვა ყველას! დიად, დაღუპვა, საუკუნო ტანჯვა მოგველის,—ამბობ-და ათრთოლებულის ხმით:— როგორ ვინხნათ თავი, ძმანო? როგორ

ვისნათ თავი ამ საშინელ ცეცხლისაგან? ცეცხლმა უკვე შეიპოვებდა სახლი და გასასვლელი კი არსაით არის...

კიხივეტერი გაჩუმდა. მის ცოტათი, ოდნავ დანაოკებულს ლოყებზე ცრემლები ჩამოდიოდა. რვა წლის განმავლობაში ისე ჰქონდა ვახეპირებული ეს სიტყვები, რომ, როცა დანიშნულ ალაგს მიაღწევდა, სუნთქვას მოუხშირებდა, ცხვირის ნესტოები ებერებოდა და თვალებიდან ცრემლები ლაპალუპით ჩამოსდიოდა ხოლმე. ცრემლებს უფრო მღელვარებაში მოჰყავდა იგი. გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა პატარა მაგიდასთან იყო მიმჯდარი და მთლად სმენად გადაქცეულიყო. ხან-და-ხან ოთახში მწარე ჭკითინი ისმოდა, მეეტლე თვალდაქცეტილი მისჩერებოდა გერმანელს, თითქოს ელოდა, ეს არის ახლა დამეჯახებაო. ვოლფის ქალიშვილი უკანასკნელ მოდაზე იყო გამოწყობილი, დაჩოქილი იდგა და თვალებზე ხელები დაეთარებინა. ორატორმა უცბად პირი დააღო და ნაზის, მიმზიდველის ხმით დაიწყო.

— არის ხსნა, ადვილი და სასიამოვნო! ეს ხსნა—სისხლია, რომელიც ჩვენთვის დაანთხია ერთად-ერთმა ძემ ლეთისამან და მისცა თავი სატანჯველსა, რათა დაეხსნა მთელი კაცობრიობა. იმისი სისხლი გვიხსნის ჩვენცა, ძმანო და დანო,—დაიწყო ისევ ტირილის ხმით,—მადლობა ვუძღვნათ უფალს, რომელმაც ჩვენის დახსნისათვის თავისი პირწო ძე სატანჯველს მისცა. მისი წმინდა სისხლი...

ნებლიუდოვმა ველარ გაუძლო ორატორის სისულელის ბოძვას, ადგა და თავის ოთახისკენ ისე გაიპარა, რომ არავის არ გაუგია მისი გასვლა.

XVIII

მეორე დღეს, დილით, ის იყო ნებლიუდოვმა ტანთ ჩაიცვა და ძირს ჩასვლას აპირებდა, რომ ლაქიამ შემოუტანა მოსკოველ ვეჭილის ბარათი. ვეჭილი თავის საკუთარ საქმისათვის ჩამოსულიყო პეტერბურგს და თანაც უნდოდა მასლოვას ქალის საქმის გარჩევასაც დასწრებოდა, თუ ადრე გაირჩეოდა. ნებლიუდოვის გაგზავნილ დეპეშას მისთვის აღარ მიესწრო. როცა გაიგო ვეჭილმა, თუ როდის და რომელი სენატორები გაარჩევენ მასლოვას ქალის საქმეს, გაიღიმა და სთქვა:

—სწორედ, სამნივე სენატორების ტიპები არიან: ვოლფი—პეტერბურგელი „ჩინოვნიკია“, სკოვოროდნიკოვი—მეცნიერი იურიტი და ბე—გამოცდილი იურისტი და ამიტომაც ყველაზედ უფრო

კოცხალი. ყველაზე მეტი იმედი იმისგან უნდა ვიქონიოთ—
ბის მიმღებ კომისიაში რა ჰქენით?

— აი, დღეს წავალ ბარონ ვორობიოვთან. გუშინ ვიყავი, მაგრამ არ მიმიღო.

— ძალიან კარგი, მაშ, ერთად წავიდეთ, მე მიგიყვანთ.

ის იყო გასულა დააპირეს, რომ ლაქიამ მარიეტას წერილი მიართვა ნებლიუდოვს.

„Pour vous faire plaisir j'ai agi tout à fait contre mes principes, et j'ai intercedé auprès de mon mari pour votre protégée... Il se trouve que cette personne peut être relachée immédiatement. Mon mari a écrit au commandant. Venez donc უანგაროდ. Je vous attend. M“.

— მაშ, მე მიგიყვანთ, — უთხრა ვექილმა, როცა გარედ გამოვიდნენ და მშვენიერი ეტლი კარებს მოადგა.

ვექილმა უბრძანა მეეტლეს საითაც უნდა წასულიყო და წუთიც არ გასულა, რომ გათქვირებულმა ცხენებმა მიაყენეს იმ სახლის კარებს, რომელიც ბარონს ეჭირა. ბარონი სახლში არ იყო. წინა ოთახში ახალგაზრდა მოხელე და ორი ქალი იჯდა.

— თქვენი გვარი? — დაეკითხა ის ნებლიუდოვს.

ნებლიუდოვმა უთხრა თავისი ვინაობა.

— ბარონმა მითხრა თქვენს შესახებ. ეხლავე!

ადიუტანტმა გაალო დაკეტილი კარები და გამოიყვანა იქიდან მტირალი, შავით მოსილი ქალი, რომელიც გამზდარის ხელებით პირბადეს იფარებდა, რომ ცრემლები დაემალნა.

— მობრძანდით! — უთხრა ახალგაზრდა მოხელემ ნებლიუდოვს, წყნარის ნაბიჯით მიუახლოვდა კაბინეტის კარებს, გაალო და გაჩერდა.

კაბინეტში მაგიდასთან იჯდა შუათანა ტანის ჩასკნილი, მოკლედ თმა-გაკრეპილი კაცი და კარებისაკენ მზიარულიდ იყურებოდა. ნებლიუდოვის დანახვაზე აღერსიანად გაიღიმა.

— დიდად მიხარიან თქვენი ნახვა; ჩვენ დიდი მეგობრები ვიყავით თქვენის დედისა. ბავშვობისასაც მინახავხართ და შემდეგაც, ოფიცრობის დროსაც... აბა, დაბრძანდით და მიამბეთ, რითი შემძლიან გემსახუროთ? დიად, დიად, — ამბობდა ის და გაკრეპილ თავს უშნოდ აკანტურებდა, როცა ნებლიუდოვი უამბობდა თეოდოსიას

1) რომ თქვენ ვასიამოვნოთ მე ჩემი რწმენის წინააღმდეგ წავედი. მე მხარი დავუჭირებ ჩემი ქმარის წინაშე თქვენს მფარველობის ქვეშ მყოფ ქალს — თურმე შესაძლებელია ის ეხლავე განთავისუფლებულ იქნეს. ჩემმა ქმარმა მისწერა კომენდანტს. მოდით უანგაროდ, მოველოთ.

ლი მოხუცი გენერალი იყო, გერმანულ ბარონთა შთამომავლობისა. წინად მსახურებდა საქართველოში, სადაც ის თეთრი ჯვარი მიიღო, შემდეგ პოლონეთში, სადაც ის აიძულებდა რუს გლეხებს ჩაედინათ ბოროტება, რისთვისაც მიიღო ორდენი. და კიდევ სადაც, და ახლაც ის ადგილი ჩაეგდო ხელში, რომლის მეოხებითაც ჰქონდა მშვენიერი სადგომი, თავზედ საყრელი ჯამაგირი და პატივისცემა. უმაღლეს მთავრობის ყოველგვარ მოწერილობას სასტიკად ასრულებდა და ძვირად ფასებდა; მოწერილობებს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას აძლევდა და, მისი აზრით, მთელს ქვეყანაზე ყველაფრის შეცვლა შეიძლებოდა და ამ მოწერილობებისა კი არა. მის მოვალეობას შეადგენდა ის, რომ შეენახა სატუსალოებში პოლიტიკური ტუსაღი კაცები და ქალები და ისე ინახავდა მათ, რომ 10 წლის განმავლობაში ნახევარი მათგანი იღუპებოდა, ზოგი ჭკუაზე სცდებოდა, ზოგი ქლექით კვდებოდა, ზოგი თავს იკლავდა: შიმშილით, შუშის ნაჭრით ძარღვების დაჭრით, ჩამოხრჩობით და დაწვით.

ძველმა გენერალმა ყველაფერი ეს იცოდა, ყველაფერი მის თვალწინ ხდებოდა, მაგრამ ეს ამბავი ოდნავადაც მოვლენას არ ახდენდა მის მიძინებულ სინდისზე, ისე როგორც სტიქიური უბედურებანი დასეტყვა, წყალდიდობა და სხვ.

ყველა ეს ამბავი ხდებოდა ხელმწიფე იმპერატორის სახელით უმაღლეს მოწერილობის ასრულების გამო. ეს მოწერილობები აუცილებლად უნდა ასრულებულიყო, ამიტომ მის შედეგზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო. ძველი გენერალი თავის თავს ნებას არ აძლევდა ეფიქრა ასეთ რამეზე, რადგან თავის პატრიოტულ—ჯარის-კაცულ მოვალეობად სთვლიდა არ ეფიქრა, იმიტომ, რომ სისუსტე არ გამოეჩინა, მისი აზრით, ამ ფრიად მნიშვნელოვან მოვალეობის ასრულების დროს.

იმ დროს, როცა ნებლიუდოვი დაუახლოვდა იმ ადგილს, სადაც მოხუცი გენერალი სცხოვრობდა, კოშკის საათმა ჯერ ერთი საეკლესიო საგალობელი ჩააკაენა და შემდეგ ორი დაჰკრა. როცა ნებლიუდოვი მიადგა გენერლის სასახლის კარებს, გენერალი და ახალგაზრდი მხატვარი, რომელიც მისი ხელქვეითის ძმა იყო, ისხდნენ ოთახში და ქალაღზე ლაშბაქს ატრიალებდნენ. მხატვარს თავისი ნაზ და ფაფუკ ხელის თითები გენერლის განზმარ ხელის თითებში გაეყარა და ისე ატრიალებდნენ ლაშბაქს ქალაღზე, რომელზედაც მთელი ანბანი იყო დაწერილი. ლაშბაქს პასუხი უნდა მიეცა გენერლისათვის იმაზე, თუ როგორა სცნობენ სულელები ერთმანეთს სიკვდილის შემდეგ.

იმ დროს, როცა მოსამსახურემ ნებლიუდოვის ბარათი შეიტანა, ეანა დ'არკის სული ლაპარაკობდა. ეანა დ'არკის სულმა უკვე შემ-

დღეი სიტყვები გამოიყვანა ასოებიდან: „იცნობენ ერთი-მეორეს“-ო. ეს მაშინვე ჩასწერეს. როცა მოსამსახურე შემოვიდა, ლამბაქი ერთხელ ასო „პ“-ზე გაჩერდა, მეორედ „ო“-ზე, შემდეგ მივიდა „ს“-ზე გაჩერდა და ქანაობა დაიწყო. ქანაობდა იმიტომ, რომ, გენერლის აზრით, შემდეგი ასო „ლ“-ი უნდა ყოფილიყო, ესე იგი ეანნა დ'არკს უნდა ეთქვა, რომ სულნი ქვეყნიურ ყოველგვარ ცოდვითა განწმენდის „შემდეგ“ („*После*“) იცნობენ ერთმანეთსაო. ამიტომ შემდეგი ასო „ლ“ უნდა ყოფილიყო, რომ გამოსულიყო სიტყვა „*После*“ (შემდეგ). მხატვარის აზრით კი, შემდეგი ასო „ლ“-ი კი არა, „ვ“-ი უნდა ყოფილიყო, იმიტომ, რომ სული ამბობდა: სულნი ერთმანეთს იცნობენ „სინათლეზე“ („*no csemy*“), რომელიც სულების ეფირულ სხეულისაგან გამოვაო. გენერალმა წარბები შეიკუმუხენა, წარმოიდგინა, ვითომ ლამბაქი თავისთავად ტრიალებსო, და მიათრევდა „ლ“-სკენ, ახალგაზრდა მხატვარი კი „ვ“-სკენ მიიწევდა. გენერალმა კოპები შეიკრა, რადგან ხელი შეუშალეს, წუთის შემდეგ აიღო ბარათი, გაიკეთა „*pince nez*“ (სათვალეები) და წამოდგა ხელების ფშვნეტით.

— კაბინეტში მიიწვიე...

— ნება მომეცით, თქვენო აღმატებულეებავ, მარტო მე დავასრულო, — უთხრა მხატვარმა და წამოდგა.

— კარგი, დაასრულეთ, — უთხრა გენერალმა და თავის დაძაბუნებულის ფეხებით გავიდა კაბინეტიდან.

— ძლიერ სასიამოვნოა თქვენი ნაზვა, — უთხრა გენერალმა ნებლიუდოვს და საწერ მაგიდასთან მდგარ საეარძელზე მიუთითა, — დიდი ხანია, რაც ჩამობრძანდით?

— არა, დიდი ხანი არ არის.

— დედა თქვენი ხომ კარგად არის?

— დედაჩემი კარგა ხანია გარდაიცვალა.

— უკაცრავად! სწორედ რომ ძალიან სამწუხაროა. ჩემმა შვილმა მითხრა, თავად ნებლიუდოვს შეგხვდით.

შვილიც ისეთისავე მიმართულებისა იყო, როგორც მამა-გენერალი, და სკდილობდა ისეთივე ადგილი ეშოვნა, როგორიც მამას ექირა და ამით კიდევ ამაყობდა.

— მე და მამა-თქვენი ერთად ვიყავით სამსახურში; დიდი მეგობრები ვიყავით.. თქვენ ხომ სამსახურში ხართ?

— არა!

გენერალმა უკმაყოფილოდ გაიქნია თავი.

— თქვენთან სათხოვარი მაქვს, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ძალიან მოხარული ვარ. რითი შემთხლიან გემსახუროთ?

— თუ ჩემი თხოვნა უადგილოა, გთხოვთ მაპატიოთ.

— რა ამბავია?

— თქვენ დაპატიმრებული გყავთ ვიღაც გურკევიჩი. იმისი დედა გთხოვთ, რომ შეილოს ნახვის ნება მისცეთ და, თუ ეს არ შეიძლება, წიგნების გადაცემის ნება მაინც დართოთ.

ამ სიტყვებმა არავეითარი გავლენა არ იქონია გენერალზე; კისერი განზე მოიგრინა და თვალები დახუჭა, თითქოს დაფიქრდაო. ნამდვილად კი არაფერზე არა ჰფიქრობდა, რადგან კარგად იცოდა, რა პასუხსაც მისცემდა. ამ დროს მხოლოდ გონებით ისვენებდა და არაფერზე არა ჰფიქრობდა.

— თქვენც კარგად უნდა იცოდეთ, რომ ეგ ჩვენგან არ არის დამოკიდებული, — სთქვა ცოტა შესვენების შემდეგ: — ნახვის შესახებ უმაღლესი განაჩენია დადგენილი და, რაც იქა სწერია, შეიძლება ასრულდეს, რაც არა—არა. რაც შეეხება წიგნებს, ჩვენ თვითონ ბევრი წიგნები გვაქვს და, რაც ნებადართულია, იმას აძლევენ.

— დიად, მაგრამ იმას სამეცნიერო წიგნები უნდა. სურს იმეცადინოს.

— ნუ დაიჯერებთ მაგას! — გენერალი უცბად შეჩერდა: — სამეცადინოდ კი არა, ის არ გინდათ?! ეგ მხოლოდ იმათის მოუსვენრობის ბრალია, სხვა არაფერი!

— როგორ შეიძლება? რომ რითიმე არ გაერთოს, ყოველად შეუძლებელია, ასეთ საშინელ ვითარებაში ყოფნა...

— მუდამ ჩივიან თავიანთ მდგომარეობაზედ. ყველას ძალიან კარგად ვიცნობთ!

ისე ლაპარაკობდა პატიმართა შესახებ, როგორც რაღაც განსაკუთრებულ ჯიშის ხალხზე.

— ისინი იქ ისე მშვენიერად არიან მოწყობილნი, რომ ძნელად შეხედება კაცი სხვა საპატიმროში, — განაგრძო გენერალმა.

მოჰყვა და, თითქოს თავის გასამართლებლად, დაწერილებით აუწყრა ნებლიუდოვს, თუ როგორ კარგად ინახავენ პეტრობურგში ტუსაღებს, თითქოს ამ დაწესებულების უმთავრესი დანიშნულება ის იყოს, რომ კარგი ბინა მოაწყონ პატიმართათვის.

— წინად, მართალია, ძალიან ცუდად ეპყრობოდნენ, მაგრამ ახლა სულ სხვაა... ისე ინახავენ, როგორც ბატონებს. ყოველ დღე სამ კერძს აძლევენ, ერთი მუდამ ხორციულია — კატლეტი ან სხვა რამე. კვირა-უქმე დღეებში კი მეოთხესაც აძლევენ — ტაბილეულობას. ისე ინახავენ, რომ ღმერთმა ყველა რუსს მისცეს შეძლება ისე თავის შენახვისა.

როგორც ბებერ კაცებსა სჭირთ ხოლმე, რაკი ერთხელ დაიწყო გენერალმა, მოჰყვა ყველა იმის განმეორებას, რაც არა ერთხელ უთქვამს ტუსალების უსაბუთო საყვედურის გამო.

— წიგნებს სასულიერო შინაარსისას აძლევენ და კიდევ ძველ ჟურნალებს. ჩვენ შესაფერ წიგნების ბიბლიოთეკა გვაქვს, მაგრამ ტუსალნი იშვიათად ჰკითხულობენ. პირველად, თითქოს ეხალისებათ, ხოლო შემდეგ კი ახალი წიგნები ნახვერამდე მთლად გაუქრელი რჩება და ძველის წიგნების ფურცლები კი გადაუშლელი. ჩვენ კიდევ გამოვსცადეთ, — სიტყვა ღიმილით გენერალმა: განგებ ქალაქი ჩავუდევით წიგნში. ეს ქალაქი ისევ ხელუხლებელი რჩებოდა ხოლმე. წერაც შეუძლიანთ, რამდენიც უნდათ: ასპიდის დაფასა და გრიფელს აძლევენ და, რაც უნდათ, ისა სწერონ გასართობად. შეუძლიანთ წაშალონ და ისევ დასწერონ, მაგრამ მაინც არაფერსა სწერენ. არა, ჩქარა დამწვიდდებიან. პირველად უჭირთ და შფოთავენ ხოლმე, თორემ შემდეგ კიდევ სუქდებიან და სიღინჯე ემატებათ, — ამბობდა გენერალი.

ნებლიუდოვი ისმენდა ჩახრინწიანებულ ლაპარაკს, ჰხედავდა მისს გაძვალტყავებულ სხეულს, მიმქრალ თვალებს, მოპარსულ თავს, თეთრ წვერს, მის თეთრ ჯვარს, რომლითაც ამყობდა ეს კაცი, უმეტესად-კი იმით, რომ ეს მან მიიღო სასტიკი მოპყრობისა და ხალხის ზოცვისთვის და დარწმუნებული იყო, რომ იმასთან ლაპარაკი და სიტყვების მნიშვნელობის ახსნა უსაფუძვლო იყო. შეეკითხა ტუსალ ქალის შუსტოვის შესახებ, რომელიც დღეს გაიგო, უნდა გამოეშვათ, თანახმად ბრძანებისა.

— შუსტოვა? შუსტოვა... არ მახსოვს ყველას სახელი. ბევრნი არიან, სად დავიხსომო ყველანი! — სიტყვა გენერალმა, თითქოს საყვედურით ამბობდა, გამრავლდნ ტუსალებით.

გენერალმა ზარი დააწკარუნა და მწერალი მოითხოვა.

სანამ მწერალი შემოვიდოდა, მაშაშვილური დარიგება მისცა ნებლიუდოვს, სამსახურში შედითო, რადგან, მისი აზრით, ყველა პატიოსანი ადამიანი უეჭველად სამსახურში უნდა იყოს, იმიტომ, რომ ასეთი პატიოსანი კაცება სჭირია სამშობლოსაო.

— მე თუმცა მოხუცი ვარ, მაგრამ, რამდენადაც შემიძლიან, ვემსახურები სამშობლოს.

შემოვიდა გამხდარი მწერალი და მოახსენა, შუსტოვის ქალის შესახებ არაფერი ქალაქი არ არის მიღებულიო.

— როგორც კი მივიღებთ, მაშინვე ვგზავნით, რადგან ძალიანაც არ გვცხალისება, რომ ციხეში ეყარონ... მშვიდობით, მეგობარო, —

სთქვა გენერალმა: — ნუ დამივიწყებთ, რადგან მიყვარხართ, გმსჯელოთ, ნურავითარ კავშირს ნუ იჭონიებთ იმ ხალხთან, რომელიც ციხეშია დიპატიმრებული. არ დაიჯეროთ, ვითომც ისინი უდანაშაულონი იყვნენ... არა, ნამდვილად გარყვნილი ხალხია. ჩვენ კარგად ვიცნობთ ყველას, — სთქვა გადაჭრილის კილოთი. მას მართლაც ეჭვი არ შესდიაოდა ამაში, არა იმიტომ, რომ ეს ასე იყო, არამედ იმიტომ, რომ ეს რომ ასე არ ყოფილიყო, მას უნდა ელვიაარებინათავის თავი არა პატივსაცემ გმირად, რომელიც ღირსეულად ათავებდა თავის სიცოცხლეს, არამედ არაშადად, რომელმაც გაჰყიდა და მოხუცებულობის ეპისაე განაგრძობდა თავის სინდისის გაყიდვას. — ყველაზე უფრო კარგი ის იქნება, რომ სამსახურში შეხვიდეთ. ხელმწიფეს პატიოსანი ხალხი უნდა... და სამშობლოსაც, — დამატებამან: — აბა, მე, შენ და სხვას რომ არ გვემსახურნა, ვინდა იმსახურებდა? ჩვენ ახლანდელი წეს-წყობილება არ მოგვეწონს, საყვედურს ვაცხადებთ და ის კი არა გვესურს, რომ დახმარება გავუწიოთ მთავრობას.

გენერალმა უკმაყოფილოდ გაიქნია თავი და ისევ სასტუმრო ოთახისკენ გასწია, სადაც ელოდებოდა მხატვარი, რომელსაც ეანა დარკის სულის მიცემული პასუხი კიტეც დაეწერა. გენერალმა გაიკეთა სათვალეები და შემდეგი წაიკითხა: „იციან თუ არა ერთმანეთს „სინათლეზე“, რომელიც ეფიროლ სხეულიდან გამოდის“.

— ააა! — კმაყოფილებით წამოიძახა გენერალმა და თვალები დახუჭა. — კარგი, მაგრამ როგორ გაარჩევთ, თუ კი ყველას ერთნაირი სინათლე აქვს? — ჰკითხა, ისევ თითები თითებში ვაუყარა მხატვარსა და მაგიდას მიუჯდა.

ნებლიუდოვის მეეტლე კარებს მოადგა.

— ძალიან მომწყინდა ლოდინი, ბატონო, — თუხრა მეეტლემ ნებლიუდოვს, — ეს იყო, კიდევ ვაპირებდი წასვლას.

— დიაღ, ყველგან მოწყენილობაა, სხვა არაფერი! — დაეთანხმა ნებლიუდოვი, ღონიერად ჩაჰყლაპა წმინდა ჰაერი და თვალები მიაპყრო კუბრივით შავ ღრუბლებს, რომელიც ელვის სისწრაფით მისრიალებდნენ ცის სივრცეში.

XX

მეორე დღეს მასლოვას ქალის საქმე უნდა გაერჩიათ და ამიტომ ნებლიუდოვი სენატში წავიდა. სენატის დიდებული შენობის კარებთან შეხვდა ვეჟილს. ორივენი აპყვენ ვეებერთელა მშვენიერ კიბეს და ავიდნენ მეორე სართულში. ვეჟილმა კარგად იცოდა ყველა

კუნძულები და პირდაპირ მარცხნივ კარებისკენ წავიდა, რომელზედაც ამოჭრილი იყო სასამართლოს წესების შემოღების თარიღი: წელიწადი, თვე და რიცხვი.

ფანარინმა გაიხადა პალტო პირველ ოთახში, როცა მეკარესგან გაიგო, სენატორები უკვე შეიკრიბნენო, და ფრაკით მზიარულად შევიდა მეორე ოთახში, სადაც მარჯვნივ იდგა დიდი შკაფი, შემდეგ მაგიდა და მარცხნივ პატარა რკინის კიბე იყო, რომელზედაც ამ დროს ჩამოდიოდა წარმოსადგეის შეხედულობის მოხელე პორთფელით ილიაში. ყველა იქ მყოფთა ყურადღება მიიქცია პატრიარქის მსგავს სახის მოხუცმა, რომელსაც გრძელი თეთრი თმა მხრებამდე სწვდებოდა, ფიჯაკი და ნაცრის ფერი შარვალი ეცვა და გვერდით მოსამსახურე ედგა; ყველანი მოწიწებით მისჩერებოდნენ. მთლად გათეთრებული მოხუცი შეძერა შკაფში და დაიმალა. ამ დროს ფანარინმა თვალი მოჰკრა ერთ თავის ამხანაგ ვეჟილს, მივიდა მასთან და ლაპარაკი დაუწყო. ნებლიუდოვი კი ისევ იქვე იდგა და ოთახში მყოფთა ათვალეირებდა. ოთახში 15-მდე მაყურებელი იყო, მათ შორის ორი ქალი — ერთი ახალგაზრდა და მეორე ქალარა-შერთული. ამ დღეს ბეტლევითი სიტყვით ცილის წამების საქმე იჩრეოდა და ამიტომაც ჩვეულებრივზე მეტ ხალხს მოეყარა თავი. ყველანი თითქმის ლიტერატურის თავყვანისმცემელნი იყვნენ.

ფანარინთან მივიდა გაპენტილ ბაშასავით თეთრსა და ლამაზ მუნდირში გამოწყობილი სასამართლოს ბოჭაული და შეეკითხა, რა საქმისთვის ხართო, და როცა გაიგო, რომ მასლოვას საქმეზე იყო, რალაც ჩასწერა ქალალდში და გაბრუნდა. ამ დროს გაიღო შკაფის კარები და გამოძვრა პატრიარქის მსგავსი სახის მოხუცი, მაგრამ ფიჯაკში კი არა, ბრწყინვალე მუნდირში გამოწყობილი; მუნდირი თითქო ამ ბეებერსაც ეხამუშებოდა და ამიტომ ჩქარის ნაბიჯით გავიდა პირდაპირ კარებში.

— ეს სენატორი ბე არის, კაცი ყოვლად პატიოსანი და სინიღისიერი, — უთხრა ფანარინმა ნებლიუდოვს, შემდეგ გააცნო თავისი ამხანაგი და მოუყვა იმ საყურადღებო ამბავს, რომელიც დღეს იჩრეოდა.

საქმის გარჩევა ჩქარა დაიწყო; ნებლიუდოვი შევიდა სხვებთან ერთად მარცხენა კარებით სხდომის დარბაზში.

სენატის სხდომის დარბაზი ოლქის სასამართლოს დარბაზზედ ნაკლები იყო, მაგრამ, სამაგიეროდ, მშვენიერად იყო მორთული და, გარდა ამისა, განირჩეოდა იმით, რომ მაგიდა, რომლის გარეშემოც სენატორები ისხდნენ, მწვანე მუდლით კი არა, როგორც ოლქის სასა-

მართლოში, არამედ მშვენიერ მაყვალის ფერის ხავერდით იყო დაფარული. დანარჩენი მორთულობა ისეთივე იყო, როგორც ოლქის სასამართლოში.

როგორც იქ, აქაც ისე რიხიანის ხმით გამოაცხადა სასამართლოს ბოქაულმა: „სასამართლო მოდის“-ო, აქაც ყველანი ფეხზე ადგენ. შემოვიდნენ სენატორები ბრწყინვალე მუნდირებით, დასხდნენ მაღალ სავარძლებზე და ისე, როგორც ოლქის სასამართლოში, ეყრდნობოდნენ მაგიდას და თავს ძალას ატანდნენ, რომ ბუნებრივი სახე მიეღოთ, როგორც ოლქის სასამართლოს თავმჯდომარე და წევრები იქცეოდნენ.

სენატორები სულ ოთხი იყო. თავმჯდომარე ნიკიტინი — წვერ-მოპარსული, პატარა პირსახისა და მიწინოს მსგავს თვალეზიანი, ვოლფი — მოპუწყულის ტუჩებითა და თეთრის ხელებით, რომლითაც საქმის ქალღმრთელსა ჰფურცლავდა; შემდეგ სკოცოროდნიკოვი — ზორბა ტანისა, ნაკვავილევი, ნამდვილი იურისტი, და მეოთხე — ბე, თვით ის პატრიარქის მსგავსი სახის მოხუცი, რომელიც ყველაზე ბოლოს მოვიდა. სენატორების შემდეგ გამოვიდა უფროსი მდივანი და მთავარ-ბრალმდებლის ამხანაგი. თუმცა ნებლიუდოვს ეს უკანასკნელი დიდი ხანია არ ენახა და ბრწყინვალე მუნდირში იყო გამოწყობილი, მაგრამ მაინც იცნო ერთი თავის საუკეთესო მეგობარი სტუდენტობის დროისა.

— მთავარ-ბრალმდებლის ამხანაგი ვინაა? — დაეკითხა ვეკილს.

— დიად. რა იყო?

— ვიცნობ კარგად. სამაგალითო კაცია.

— და მთავარ ბრალმდებლის კარგი ამხანაგიც არის, საქმის მოყვარე კაცია. აი, ამისთვის რომ გვთხოვნათ, კარგი იქნებოდა — უთხრა ფანარინმა.

— ყოველ შემთხვევაში, სინიდიხიერად მოიქცევა, — სთქვა ნებლიუდოვმა, როცა მოიგონა იმასთან ახლო დამოკიდებულება და მეგობრობა და თან როცა მისი წმინდა ღირსეული თვისებანი წარმოუდგა თვალ-წინ.

— ახლა დროც აღარ არის, — წასტურჩულა ფანარინმა და მთლად სმენად გარდაიქცა, რადგან საქმის გარჩევა უკვე დაიწყო.

ნებლიუდოვმა ყური დაუგდო და სცდილობდა გაეგო რაც მის თვალწინ ჰდებოდა, მაგრამ როგორც ოლქის სასამართლოში, ისე აქაც, უმთავრესი მიზეზი გაუგებრობისა ის იყო, რომ იმაზედ კი არა ლაპარაკობდნენ, რაც უმთავრესი იყო ამ საქმეში, არამედ სულ უბ-

რალს სხვა რამეზე, რომელიც სრულიად საგანს არ შეეხებოდა. საქმე შეეხებოდა გაზეთში დასტამბულ წერილს, რომელშიაც ერთ სააქციონერო ამხანაგობის თავმჯდომარის სიყალბე იყო გამოქვეყნებული. საქმის უმთავრესი აზრი ის იყო, რომ სააქციონერო საზოგადოების თავმჯდომარე მართლა სძარცვავდა თავის რწმუნებულთ თუ არა და ან რა საშუალება იყო საჭირო იმის ასალაგმავად, მაგრამ ამის შესახებ კრინტიც არ დაუძრავთ. ლაპარაკი მხოლოდ იმას შეეხებოდა, ჰქონდა თუ არა გამომცემელს ნება დაებეჭდა წერილი თავის გაზეთში და ან რა დანაშაულობა ჩაიდინა ამ წერილის დაბეჭდვით — დიფუამაცია თუ ცილის წამება, ან დიფუამაცია ცილის წამებას შეიცავს თუ ცილის წამება დიფუამაციასაო. კიდევ რაღაც უმნიშვნელო საგნებზე ჰქონდათ ლაპარაკი: სხვა და-სხვა წერილებზე და რომელიღაც დეპარტამენტის გარდაწყვეტილებაზე.

ერთმა შემთხვევამ განცვიფრებაში მოიყვანა ნებლიუდოვი.

ვოლფი, რომელიც გუშინ არწმუნებდა, რომ სენატი არ შედის საქმის არსებითად განხილვაშიო, დღეს-კი მოითხოვდა მოხსენების დროს პალატის განაჩენის გაუქმებას. ამ დროს წამოდგა სელენინი და, თუმცა მუდამ თავდაქერილი და წყნარი იყო, მაგრამ გაცხარებით წარმოსთქვა წინააღმდეგი აზრი. სელენინის ასეთი გაცხარება იმან გამოიწვია, რომ კარგად იცნობდა სააქციონერო საზოგადოების თავმჯდომარეს, როგორც გარყვნილსა და ოქროს მოყვარულ კაცს, და თანაც შემთხვევით ვაიგო, რომ ვოლფი წინა დღით, საქმის გარჩევამდე, ამ კაცთან ყოფილიყო მშვენიერ სადილზე მიპატიებულნი. ახლა, როცა ვოლფმა სააქციონერო საზოგადოების თავმჯდომარის მხარე დაიჭირა, ისე გაცხარდა სელენინი, რომ წინააღმდეგი აზრი გამოსთქვა. შეურაცხყოფა მიაცენეს ვოლფს, რომელიც მოუსვენრად იჯდა სკამზე, საცოდავად იგრიბებოდა და დაღონებულის სახით ვაეიდა სხვა სენატორებთან ერთად სათათბირო დარბაზში.

— თქვენ განსაკუთრებით რომელ საქმისთვისა ხართ? — ხელახლა შეეკითხა სასამართლოს ბოქაული თანარინს, როცა სენატორები ვავიდნენ.

— უკვე გითხარით, მასლოვას ქალის საქმის თაობაზედ ვარმეთი.

— ჰოოო! დღეს განიხილავენ, მაგრამ...

— მაგრამ რა?

— ეს საქმე ორთავე მხრის დაუსწრებლად უნდა გარჩეულიყო და ამიტომ განაჩენის გამოცხადების შემდეგ სენატორები, მგონია, აღარც-კი გამოვლენ, მაგრამ... მოვახსენებ.

— როგორ?

— მე მოვახსენებ, მოვახსენებ.

სენატორები მართლაც ასე აპირებდნენ. ცილის წამების საქმის განაჩენის გამოცხადების შემდეგ დანარჩენი საქმეები და, მათ შორის მასლოვას ქალის საქმეც, ჩაისა და ჰაპროსის შექცევის დროს უნდა გაერჩიათ, ისე, რომ სათათბირო ოთახიდან არ გამოსულიყვნენ.

XXI ✓

როგორც-კი სენატორები მიუსხდნენ მაგიდას სათათბირო ოთახში, მაშინვე წამოდგა ვოლფი, დაიწყო ისევ გაცხარებით ლაპარაკი და დაეინებითა თხოულობდა, საქმე უკან დაებრუნებიათ პალატაში და ხელახლა განეხილათ.

თავმჯდომარე, ბუნებით სასტიკი, ახლა ძალიან ცუდ გუნებაზე იყო. უკვე სხდომის დარბაზში შეადგინა თავისი აზრი, თუ როგორ დაებოლოვებინა საქმე, ახლა-კი იჯდა, ფიქრებში იყო გართული და ვოლფის ლაპარაკს ყურს არ უგდებდა. ჰფიქრობდა იმაზედ, რაც გუშინ თავის დღიურში ჩაეწერა ველიანოვზედ და არა მისი დანიშვნის შესახებ იმ წარჩინებულ ადგილზე, რომელსაც დიდი ხანია ელოდა. თავმჯდომარე ნიკიტინი გულწრფელად იყო დარწმუნებული, რომ მისი მსჯელობა პირველ ორ კლასის მოხელეებზე, რომლებთანაც საქმე და მიწერ-მოწერა ჰქონდა, საყურადღებო საისტორიო მასალა იქნებაო. გუშინ დასწერა ერთი თავი და სასტიკად შეეხო ზოგიერთ პირველ ორი კლასის მოხელეებს, იმიტომ, რომ ხელი შეუშალეს დაეხსნა რუსეთი დალუპებისაგან, ნამდვილად კი იმიტომ, რომ ხელი შეუშალეს მიეღო ახლანდელზე მეტი ჯამაგირი; ახლა იმის ფიქრში იყო, რომ ეს ნაწერი დიდი და ძვირფასი განძი იქნებოდა მომავალ თაობისათვის, როგორც საისტორიო მასალა, რადგან ეს თაობა სულ სხვანაირად გააშუქებდა ამ ამბებს.

— დიად, რასაკვირველია, — თუმცა არ უსმენდა, უპასუხა მინც ვოლფს.

ბე დაღვრემილის სახით უგდებდა ყურს ვოლფს და ქალაღზე გირლიანდებს ჰხატავდა. ბე ნამდვილი ლიბერალი იყო, ერთგულად იცავდა მესამოცე წლების ტრადიციებს და თუ ხანდისხან გადაუხვევდა, ისიც ლიბერალიზმისკენ. დღევანდელ შემთხვევაში კი, გარდა იმისა, რომ ბემ კარგად იცოდა, ვინც იყო სააქციონერო საზოგადოების თავმჯდომარე, საჩივრის უყურადღებოდ დატოვების მომხრე იყო კიდევ იმიტომ, რომ საჩივარი ჟურნალისტზე, რომელსაც ცილის წამებას აბრალებდნენ, ბეკდვითი სიტყვის თავისუფლების შემზღვეველი

იყო. როცა ვოლფმა გაათავა სიტყვა, ბემ გირლიანდის დახატვა ვერც კი მოასწრო, წამოდგა და წყნარად, ტკბილის ხმით დაამტკიცა საჩივრის უსაბუთობა და ითხოვა უყურადღებოდ დაეტოვებინათ; გაათავა სიტყვა, დაჯდა და ხატვა განაგრძო.

გაათავა ბემ სიტყვა თუ არა, წამოდგა სკოვოროდნიკოვი, რომელიც ნახად იწიწნიდა წვერს, და სთქვა: მეც ივან სემიონიჩის აზრისა ვარ ამ საგანშიო, რადგან საქმე არ იყო საკმაოდ დასაბუთებული და საქირო არ იყო ხელ-ახალი განხილვა. თავმჯდომარეც სკოვოროდნიკოვს მიემბრო და საქმე მათდა სასარგებლოდ გადასწყდა, ე. ი. გადასწყვეტეს უყურადღებოდ დაეტოვებინათ.

ვოლფი ძლიერ უკმაყოფილო დარჩა საქმის ასე დაბოლოვებით და უმეტესად კი იმისი, რომ იგრძნო, თუ როგორ დაიპირეს უსინდისო საქციელში, მაგრამ ეს არც-კი შეიმჩნია, გადაშალა მასლოვას ქალის საქმე და თითქოს აქ არაფერი ამბავიაო, დაიწყო კითხვა. სენატორებმა ზარი დააწკარუნეს, მოითხოვეს ჩაი და დუელის შესახებ მუსაიფი დაიწყეს. ამ დროს შემოვიდა სასამართლოს ბოქაული და მოახსენა, ნებლიუდოვსა და ვეკილს საქმის გარჩევაზე დასწრება უნდათო.

— ეს საქმე მთელი რომანია, — სთქვა ვოლფმა და მოუყვა სენატორებს, რაც კი იცოდა ნებლიუდოვისა და მასლოვას ქალის დამოკიდებულებაზედ.

ჩაის შემდეგ სენატორები გამოვიდნენ სხდომის დარბაზში, გამოაცხადეს პირველ საქმის განაჩენი და მასლოვას ქალის საქმეს შეუდგნენ.

ვოლფმა დალაგებით წაიკითხა მოხსენება მასლოვას ქალის საკასაციო საჩივრისა და აქაც, თუმცა მთლად კერძობა არ გმჩნეოდა, მაგრამ აშკარად სჩანდა, რომ ძალიან მონდომებული იყო სასამართლოს გადაწყვეტილება გაუქმებულიყო.

— გაქვთ კიდევ რამე სათქმელი? — მიჰმართა თავმჯდომარემ ფანარინს.

ფანარინი წამოდგა და ნათლად დაამტკიცა, თუ რა უკანონობა ჩაიდინა სასამართლომ ამ საქმეში. როგორ დაარღვიეს კანონის ეჭვსი მუხლი და მოკლედ თვით საქმის ვითარებაც აუხსნა. ფანარინი თავის სიტყვაში ბოდის იხდიდა სენატორების წინაშე, გაწუხებთო და, თუმცა ბატონთ სენატორთ თავიანთის გამჭრიახობითა და იურიდიულის სიბრძნით უფრო კარგად შეუძლიანთ ყველაფრის დანახვა და გაგება, მაგრამ იმიტომ მოგახსენებთ, რომ ამას თხოულობს ჩემგან ნაკისრი მოვალეობაო. ფანარინის სიტყვის შემდეგ კაცს ეგონებოდა,

სენატო უეჭველად გააუქმებს სასამართლოს გარდაწყვეტილებასაო. ფანარინი დაჯდა და სიამოვნებით გაიღიჰა. ნეხლიუდოვს ამ ღიმილმა იმედი აღუძრა გულში, მაგრამ გადახედა თუ არა სენატორებს, იმედი უცბად გაუქრა. სენატორებსა და მთავარ-ბრალმდებლის ამხანაგს ისეთი ჩვეულებრივი ცივი სახე ჰქონდათ, რომელიც აშკარად ამბობდა, თუმცა თქვენისთანა ვეჭილებისგან არა ერთხელ გესმენია ასეთი მჭევრმეტყველური სიტყვა, მაგრამ საქმის მოგების იმედი მაინც ნუ გეკნებათო. ვეჭილის სიტყვის გათავების შემდეგ თავმჯდომარე მთავარ-ბრალმდებლის ამხანაგს მიუბრუნდა. სელენინმა მოკლედ და გარკვევით გამოსთქვა თავისი აზრი, რომ საქმე უყურადღებოდ დაეტოვებინათ, რადგან საქმეო საბუთები არ იყო. შემდეგ ამისა სენატორები წამოდგენ და გავიდენ სათათბირო ოთახში. აქ ხმები გაიყო. ვოლფი კასაციის მომხრე იყო; ბეც, როცა გაიგო, რაშიაქ იყო საქმე, კასაციის მომხრე გახდა და ნათლად დაუხატა ამხანაგებს სასამართლოს სურათი და ნაფიც მსაჯულთა შეცდომა. ნიკიტინი, როგორც სასტიკი ფორმალისტი და ყოველ სასტიკ საშუალებათა მომხრე, წინააღმდეგი გახდა. მთელი საქმე სკოვოროდნიკოვის ხმას უნდა გადაეწყვიტა და ის კი მოწინააღმდეგეთ მიემხრო, მით უმეტეს, რომ ნეხლიუდოვის გადაწყვეტილება მასლოვას ქალის შერთვის შესახებ საზიზღრად მიაჩნდა.

სკოვოროდნიკოვი მატერიალისტი, დარვინის თეორიის მომხრე იყო და ყოველისავე განცენებითის ზნეობის გამოჩენა, და უფრო კი სარწმუნოებრივისა, არა თუ საზიზღრად, თავის თავის შეურაცხმყოფლადაც-კი მიაჩნდა. ზიზღსა ჰგვრიდა მთელი ამბავი ამ ზნე-დაცემულის ქალის თაობაზედ, რომლის გულისთვისაც ვეჭილი და ნეხლიუდოვი ჩამოსულიყვენ პეტერბურგში და თავს იტეხდენ მისდა გასამართლებლად. იჯდა, ჩვეულებრივად წვერებს იტენდა პიროში და ისე აჩვენებდა თავს, თითქოს ამ საქმის შესახებ არაფერი არ იცოდა, ვარდა იმისა, რომ თვალსაჩინო საბუთები არ იყო, და ამიტომ თანახმად თავმჯდომარისა, საქმის უყურადღებოდ დატოვების მომხრე გახდა.

ასეც მოხდა, საქმე უყურადღებოდ დასტოვეს.

XXII

— საშინელებაა, საშინელება, — წამ-და-უწუმ იმეორებდა ნეხლიუდოვი, როცა ვეჭილთან ერთად მისაღებ ოთახში გამოვიდენ. — ასეთ საქმეშიაქ კი, რომელიც, როგორც მათთვის, ისე ყველასთვის დღესავით ნათელია, კიდევ იმაზე ჰპკობენ, თუ რამდენად საყესებითაა

შესრულებული საქმის გარეგანი, ფორმალური მხარე, და ასე დაუკვირებლად და გაურჩევლად ჩვენთვის არა სასარგებლოდ ამოლოვებენ საქმეს. საშინელებაა!

— საქმე ოლქის სასამართლოში დაულუპავთ,— სთქვა ვეკილმა.

— წარმოიდგინეთ, სელენინმაც კი უარი სთქვა: ამას კი სწორედ არ მოველოდი. რაღა ვქნათ ახლა?— სასოწარკვეთილებით წამოიძახა ნებლიუდოვმა.

— უმაღლეს სახელობაზედ მივსცეთ თხოვნა, სანამ აქა ვართ. მე დაგიწერთ და თქვენ თვითონ მიეცით.

ამ დროს გამოვიდა ვოლფი თავის ბრწყინვალე ვარსკვლავიან მუნდირიტა და მივიდა ნებლიუდოვთან.

— აბა, რა უნდა გვექნა, საყვარელო თავედო! ღმერთმა ხომ იცის, რომ სულითა და გულით მონდომებული ვიყავით საქმე თქვენდა სასარგებლოდ გადაწყვეტილიყო, მაგრამ არ მოხერხდა, რადგან საკმაო საბუთები არ იყო, — უთხრა ნებლიუდოვს ტკბილის ხმით, მხრები აჩიჩა, თვალები დანაბა და თავის გზას გაუდგა.

ვოლფის შემდეგ სელენინი გამოვიდა. სენატორებისაგან შეეტყო თავის ამხანაგის ნებლიუდოვის იქ ყოფნა.

— არ მოველოდი შენს აქ ნახვას, — უთხრა მან ღიმილით ნებლიუდოვს, — არც ის ვიცოდი, თუ ახლა პეტერბურგში იყავი.

— ჩემთვის კი მოულოდნელი და წარმოუდგენელი იყო, რომ შენ მთავარ-ბრალმდებელი ხარ.

— მთავარ-ბრალმდებელის ამხანაგი, — გაუსწორა სელენინმა: — რა საქმე გაქვს სენატში? რა ამბავია?

— მოვედი იმიტომ, რომ სამართალს ვეძებდი, მინდოდა დამეხსნა ერთი უდანაშაულოდ დასჯილი ქალი და ვფიქრობდი, აქ ვიპოვნიდი სამართალს.

— რომელი ქალი?

— საქმე, რომელიც ამ წუთში გაარჩიეთ.

— ჰოო! მასლოვას ქალის საქმე? — უნდა გითხრა, რომ არავითარი საბუთი არ იყო.

— საქმე საბუთებსა და საჩივარში კი არაა, იმ ქალს შეეებება, რომელიც უდანაშაულოდ იტანჯება.

სელენინმა ამოიოხრა.

— შესაძლებელია. მაგრამ...

— შესაძლებელი კი არა, სრული კეშმარიტებაა.

— მერე და შენ საიდან იცი?

— იქიდან, რომ იმ საქმის გარჩევის დროს, სხვათა შორის, მეც ვიყავი ნაფიც მსაჯულად და კარგად ვიცი, რა შეცდომაც მოგვივიდა.

სელენინი ჩაუვიქრდა.

— ეს მაშინვე უნდა გაგეცხადებინათ, — სთქვა ცოტა სიჩუმის შემდეგ.

— მე განვაცხადე.

— თუ განაცხადეთ, ოქმშიაც უნდა შეგეტანათ. ეს რომ ყოფილიყო საკასაციო საჩივართან...

სელენინმა არაფერი იცოდა ნეხლიუდოვის რომანის შესახებ და ნეხლიუდოვმაც საჭიროდ არ დაინახა ეთქვა ყველაფერი.

— კარგი, მაგრამ ახლაც ხომ ცხადი იყო, რომ საქმე სულელურად გადასწყვიტეს.

— სიმაართლე უნდა გითხრა, სენატს არავითარი უფლება არა ჰქონდა უკანონოდ ეცნო სასამართლოს გარდაწყვეტილებას. სენატი რომ საქმის ძირითად განხილვაში შესულიყო და თავის კერძო შეხედულებით უსამართლოდ ეცნო გარდაწყვეტილებას, მაშინ, გარდა იმისა, რომ დაჰკარგავდა თავის ღირსებას და დაარღვევდა კანონს, ამ საქციელით გააქარწყლებდა ნაფიც-მსაჯულთა გარდაწყვეტილების მნიშვნელობას.

— მე მხოლოდ ერთი ეს ვიცი, რომ ის ქალი უდანაშაულოა და მის დახსნის უკანასკნელი იმედიც დაკარგულია. უმაღლესმა დაწესებულებამ დაამტკიცა სრული უკანონობა!

— არაფერიც არ დაუმტკიცებია, — წყენით წარმოსთქვა სელენინმა, — რადგან საქმის ძირითად განხილვაში არასოდეს არ შედის. მართლა, ბინად ვისთან ხარ? დეიდასთან? — უცხად შეეკითხა სელენინი, რადგან სიტყვის ბანზე აგდება უნდოდა: — მე მხოლოდ გუშინ გავიგე შენი აქ ყოფნა. გრაფინია ეკატერინე ივანოვნამ მეც მიმიწვია ახალ-მოსულ მქადაგებლის კრებაზედ დასასწრებლად.

— დიად, მქონდა ბედნიერება დავსწრებოდი ამ კრებას, მაგრამ გიყვივით უკანვე გავიქცევი, ისე შემეზიზნა იქაურობა, — გაჯავრებით უთხრა ნეხლიუდოვმა, რა-კი შეატყუო, რომ სელენინი სიტყვას ბანზე აგდებდა.

— რატომ შეგეზიზნათ? თუშეცა ეს ცალმხრივი და თითქმის სექტანტურია, მაგრამ მაინც, ყოველ შემთხვევაში, სარწმუნოებრივ გრძნობათა გამოჩენაა.

— რაღაც მხეცური უაზრობაა, სხვა არაფერი!

— სრულიადაც არა! სამწუხარო და თან საკვირველიც არის, რომ ჩვენ ასე ნაკლებად გვესმის ჩვენის ეკლესიის მოძღვრება და ჩვენივე ძირითადი წესები ახალ წესებად მიგვაჩნა, უთხრა სელენინმა.

ნებლიუდოვმა გაკვირვებით შეჰხედა სელენინს, რომლის თვალბეზიაც წყენა და თან რაღაც სიძულელილის მსგავსი რამ ამოიკითხა.

— უკაცრავად, შემდეგ მოვილაპარაკოთ, უთხრა სელენინმა ნებლიუდოვს. — მოვალ! — უთხრა მაშ მოკრძალებით მოსულს სასამართლოს ბოქაულს და მოუბრუნდა ისევ ნებლიუდოვს: — უმეტელად გნახავ, მაგრამ საჭმე იმაშია, სად ან როგორ გნახო. 7 საათზე ვსადილობ და ამ დროს მუდამ სახლში ვარ — ნადეჟდინის ქუჩაზედ ვცხოვრობ. გახსოვს ძველი დროება? ბევრმა წყალმა ჩაიარა მას შემდეგ, — ღიმილით წირმოსთქვა სელენინმა.

— მოვალ, თუ მოვასწარი, — უთხრა ნებლიუდოვმა და აშკარად იგრძნო, რომ ოდესღაც ახლო მეგობარი და გულით საყვარელი ამხანაგი სელენინი ამ მოკლე ლაპარაკის შემდეგ მისთვის საშუალოდ უცხო შეიქმნა. X

XXIII

ნებლიუდოვი სტუდენტობის დროს იცნობდა სელენინს, რომელიც სამაგალითო ამხანაგი იყო და, თავის წლოვანებასთან შედარებით, კარგად განათლებული, მუდამ ფაქიზი, ლამაზი და თან უსაზღვროდ მართალი და პატიოსანი. სამაგალითოდ სწავლობდა. თხუთლებისათვის ოქროს მედალიც კი მიიღო.

იმის ერთად ერთი მისწრაფება, რომლითაც სულდგმულობდა, ის იყო, რომ ხალხისთვის ემსახურნა და სამსახური კი სულ სხვანაირად ჰქონდა წარმოდგენილი; ეგონა, სახელმწიფო სამსახური იგივე ხალხისთვის სამსახურიაო და დაასრულა თუ არა სწავლა, გადაათვალიერა ყველა დარგი მოღვაწეობისა, რომლისთვისაც უნდა შეეწირა თავისი ძალღონე, და გადასწყვიტა, ყველაზე უფრო სასარგებლო მის უდიდებულესობის საკუთარ კანცელარიის მეორე განყოფილებაში შესვლა იქნებოდა, რადგან იქ ადგენდნენ ყოველსავე კანონებს, და შევიდა კიდევ. საუბედუროდ, ჩქარა დარწმუნდა, რომ შეცდომა მოუვიდა. თუმცა სინდისიერად და წესიერად ასრულებდა თავის მოვალეობას, მაგრამ ეს არ აკმაყოფილებდა, ჰხედავდა, რომ მისი შრომა უნაყოფო და უსარგებლო იყო, აკეთებდა იმას, რაც საჭირო არ იყო. დაუკმაყოფილებელმა სურვილმა გამოიწვია ხშირი შეტაკება წვრილ-ფეხა მოხელეებთან. ბოლოს იმდენად გააწვევდა საჭმე, რომ

იძულებული შეიქმნა გამოსულიყო მეორე განყოფილებიდან და სენატში გადავიდა. წინანდელ სამსახურთან შედარებით, თუმცა აქ კარგს ვარემოებაში იყო, მაგრამ კმაყოფილი მაინც არ იყო, ჰგონობდა, რომ რაღაც აკლდა. სენატში სამსახურის დროს იმისმა ნათესავებმა მოახერხეს მისი კამერ-იუნკრად დანიშვნა და ამიტომ ბრწყინვალე მუნდირით და თეთრი ტილოს წინსაფარით უნდა ჩამოველო და სამაგიერო მადლობა გადაეხადნა სხვადასხვა ხალხისათვის, რომ მას ლაქის თანამდებობა მისცეს. ის თუმცა ცდილობდა, მაგრამ მაინც ვერ მიეცა გონიერული ახსნა ამ თანამდებობისთვის. ახლა მომეტებულად ჰგონობდა, რომ „ეს ის არ არის, რასაც დიდი ხანია ეძებდა, მაგრამ ერთის მხრით არ შეეძლო უარი ეთქვა ამ თანამდებობაზე, რომ არ ეწყენინებინა იმათთვის, რომელთაც, მათის აზრით, ვითომ და დიდი სარგებლობა მოუტანეს, და მეორეს მხრით, სასიამოვნო იყო დაენახა სარკეში თავისი თავი მშვენიერ მუნდირში და იმ პატივცემით ესარგებლნა, რომელიც ამ ალაგზე დანიშვნით მოიპოვა ზოგიერთთა თვალში.

მან სამაგიეროდ ჩქარა ვასწყვიტა ყოველივე კავშირი სარწმუნოებრივ ცრუმორწმუნოებასთან, როგორც მისი წრის და დროის ხალხმა. თუმცა ის პატარაობიდან ამ სარწმუნოებრივ ცრუმორწმუნოების წრეში იზრდებოდა, მაგრამ მას დიდი ძალდატანება არ დასჭირდა მასთან კავშირის გასაწყვეტად და თვითონაც არ იცოდა როდის განთავისუფლდა. როგორც სერიოზული და პატიოსანი ის არ მალავდა ამ თავის განთავისუფლებას სარწმუნოებრივ ცრუმორწმუნოებიდან პირველი ახალგაზღობის, სტუდენტობის, და ნეხლიუდოვთან დაახლოების დროს.

მაგრამ გავიდა დრო, ის ასწიეს სამსახურში, საზოგადოებაში კონსერვატიულმა რეაქციამ ფეხი მოიკიდა და ამ სულიერმა თავისუფლებამ მას ხელი შეუშალა. მიუხედავად იჯახური მდგომარეობისა, უმთავრესად მამის სიკვდილის დროს, როცა მას პანაშვიდებს უბდიდენ და დედა ეუბნებოდა მარხვა შეენახა და ყველაფერს ამას მოითხოვდა საზოგადოებრივი აზრი—სამსახურში მუდამ უხდებოდა პარაკლისებზე და სხვადასხვა წირვაზე ყოფნა, მას ყველა ამისათვის არ შეეძლო გვერდი აეხეია. როცა ის მრავალ ამგვარ მღვდელთ მსახურებას ესწრებოდა, ორში ერთი უნდა ექნა: ან თავი მოეჭვენებინა (ეს მას არ შეეძლო, რადგან მართალი და მტკიცე ხასიათის იყო) რომ მას სწამდა ის, რაც არ სწამდა, ან და უნდა აღეარებინა, რომ ყველა ეს გარეგნული ფორმები სიყალბე იყო და ისე მოეწყო თავის ცხოვრება, რომ იძულებული არ ყოფილიყო მონაწილეობა მიეღო

იმაში, რასაც სიყალბედ სთვლიდა. მაგრამ რომ ეს ექნა ბევრი რამ
 უნდა გაეკეთებინა: გარდა იმისა, რომ მუდმივი ბრძოლა გაეჩაღებინა
 ახლობელ ადამიანებთან, ძირიან ფესვიანად უნდა შეეცვალა მთელი
 თავისი მდგომარეობა, დაეტოვებინა სამსახური და შეეწირა ხალხის-
 თვის ყველა ის სარგებლობა, რომელიც მისი აზრით მოჰქონდა
 ხალხისათვის სამსახურში ყოფნით და ფიქრობდა, რომ მომავალშიც
 მოუტანდა და რომ ეს ასე ექნა ის მტკიცედ დარწმუნებული უნდა
 ყოფილიყო თავის სიმართლეში. ის მტკიცედ დარწმუნებული იყო თავის
 სიმართლეში, ისე როგორც არ შეიძლება არ ყოფილიყო დარწმუნე-
 ბული საღ აზროვნობის სიმართლეში ჩვენი დროის ყველა განათლე-
 ბული ადამიანი, რომელმაც ცოტაოდენად იცის ისტორია, იცის სა-
 ზოგადოდ სარწმუნოების წარმოშობა და საეკლესიო—ქრისტიანულ
 სარწმუნოების წარმოშობის და რღვევის ისტორია. მას არ შეეძ-
 ლო არ სკოდნოდა, რომ ის მართალი იყო, როდესაც არ სწამდა
 საეკლესიო მოძღვრების ჭეშმარიტება. მაგრამ ცხოვრების უკუღმარ-
 თობამ და მისი პირობების გაეღენის ქვეშ ყოფნამ აიძულა ეს მარ-
 თალი კაცი პატარა სიყალბე ჩაედინა, რაიცა იმაში მდგომარეობდა,
 რომ მან თავის თავს უთხრა: იმის დასამტკიცებლად, რომ უგუნურე-
 ბა უგუნურებაა ჯერ უნდა შეისწავლო ეს უგუნურება. ეს პატარა სი-
 ცრუე იყო, მაგრამ ამ პატარა სიცრუემ შეატოპინა მას იმ დიდ სი-
 ცრუეში, რომელშიაც ის ეხლა იყო. მან თავის თავს დაუსვა საკითხი
 სიმართლიანია თუ არა ის მართლმადიდებლობა, რომელშიაც ის და-
 იბადა და აღიზარდა, რომელსაც მისგან მოითხოვენ ყველანი,
 ურომლისოდაც მას არ შეუძლია განაგრძოს ხალხისთვის სასარგებ-
 ლო თავის მოღვაწეობა—ამით მან საკითხი წინდაწინ გადასჭრა.
 ამიტომ ამ საკითხის გამოსარკვევად მან აიღო არა ვოლტერი,
 შოპენჰაუერი, სპენსერი, კანტი, არამედ გეგელის ფილოსოფიური წიგ-
 ნები და ზომიაკოვის სარწმუნოებრივი თხზულებანი და მართლაც მათ-
 ში პოვა ის, რასაც ეძებდა: სარწმუნოებრივ მოძღვრების გამართლება,
 იმ მოძღვრების, რომელშიაც ის აღიზარდა, და რომელსაც მისი გონება
 ვერ შერიგებოდა. მაგრამ ურომლისოდაც ცხოვრება ათას გვარ უსიამ-
 მოვნობით სავსე იყო, ხოლო ამ სარწმუნოების ცნობით ეს უსიამოვნებანი
 ერთბაშად თავიდან შორდებოდნენ. და მან შეითვისა ყველა ის ჩვეულებ-
 რივი სოფიზმები იმის შესახებ, რომ ადამიანის ცალკე გონებას არ შეუ-
 ძლია შეიგნოს ჭეშმარიტება, რომ ერთად ერთი საშუალება მის შესაგ-
 ნებლად არის გამოცხადება, და სხვა. და ამის შემდეგ მას შეეძლო

დამწვეილებით, გაუტებლად, რომ სიყალბე და სიცრუე ჩაიდინა, დასწრებოდა პანაშვილებზე, წირვებზე და პარაკლისებზე, შეეძლო ემარხულა და პირჯვარი ეწერა სულელებზე და შეეძლო გაეგრძელებია სამსახური, რომელიც მას აგრძნობინებდა, თითქოს სარგებლობა და ნუგეში მოჰქონდა მის უგემურ ოჯახურ ცხოვრებაში. ის ფიქრობდა, რომ სწამდა, მაგრამ ის მთელი თავისი არსებით გრძნობდა, რომ ეს სარწმუნოება იყო რაღაც „სულ სხვა“.

ასე შეემთხვა ცოლის შერთვის დროსაც. გამოუჩინეს დიდებული საცოლო და უარი აღარა სთქვა, პირველად იმ მოსაზრებით, რომ არ ეწყენინებინა იმისთვის, ვინც ეს საქმე ურჩია, მეორედ კი — ლამაზი, დიდი გვარიშვილის ქალი მისთვისაც სასიამოვნო იყო. საუბრედროდ, ცოლის შერთვის შემდეგ უფრო მწვავედ იგრძნო, რომ თავის აზრს ძალიან დაშორდა და სულ თავის იდეის წინააღმდეგ მიდიოდა. პირველის შვილის შემდეგ ცოლმა აღარ ინება, რომ სხვაც გასჩენოდა, განცხრომით ცხოვრება დაიწყო და ძალა-უნებურად ქმარიც ჩაითრია. თუმცა ცოლი გრძნობდა, რომ ამგვარის ცხოვრებით თვითონაცა და ქმარსაც უწამლავდა სიცოცხლეს, მაგრამ მაინც გულმოდგინედ ეწეოდა ასეთ ცხოვრებას. ყოველივე ცდა სელენინისა, რომ როგორმე მოერჯულებინა ცოლი და დაენებებინა თავი ამგვარ ცხოვრებისათვის — ამაო შეიქმნა.

ბავშვი, პატარა თმა-ხუჭუჭა გოგონა, თითქმის უცხო შეიქმნა მამისთვის, რადგან ისე იზრდებოდა, რომ სრულიად ეწინააღმდეგებოდა მამის აზრებს. ცოლ-ქმარში თანდათან გაიღდა ფესვი ერთმანეთის გაუგებრობამ და ჩუპი, სხვისთვის დაფარული ბრძოლა დღითიდღე მწვავედებოდა მათ შორის, ასე რომ, სელენინს შხამად გადაექცა სიცოცხლე და მისი სახლში ყოფნა ნამდვილი ჯოჯოხეთი შეიქმნა. აქ, რასაკვირველია, კიდევ უფრო მწვავედ იგრძნო, რომ „ეს ის არ იყო“, რასაც ეძებდა.

ამგვარმა ცხოვრებამ თითქმის მოსტება იგი და მუდამ დალონებული გამოიკვირებოდა. ნებლიუდოვის დანახვამ მოაგონა ის დრო, როცა იღვებით გატაცებული ემზადებოდა „იმისთვის“, და მწარე ტკივილები იგრძნო, რომ „ეს ის არ იყო“. ამგვარივე გრძნობა აღეძრა ნებლიუდოვსაც სელენინის დანახვაზე.

ამიტომ ორივემ აღუთქიეს ერთმანეთს ნახვა, მაგრამ აღთქმა აღთქმად დარჩა და ისე წავიდა ნებლიუდოვი პეტერბურგიდგან, რომ აღარა უნახავს სელენინი.

XXIV

ნებლიუდოვი და ვეჭილი გამოვიდნენ სენატიდგან და გაჰყვნენ ქვა-ფენილს. ვეჭილმა უბრძანა მეეტლეს, უკან განოგვეყვიო და დაუწყო ნებლიუდოვს ლაპარაკი ვილაც კაცზედ, რომლის საყვარელსაც მილიონები შეეძინა ბირჯაზე, უამბო, როგორ გაეყიდნა ვილა-ცას თავისი ცოლი და მეორეს ეყიდნა. მოუყვა მთელი ისტორია იმ გამოჩენილ კაცთა გარყვნილ ცხოვრებაზე, რომელნიც, სატუსალოს მაგიერ, სადაც მათი ალაგი იყო, თავმჯდომარის სავარძელში იყვენ წამომსხდარნი სხვა-და-სხვა დაწესებულებაში. ეს ამბები, რომლის დაუშრეტელ წყაროდაც ის გამხდარიყო, სიამოვნებას ჰგვრიდა ვეჭილს, რადგან ცხადად აჩვენებდა, რომ საშუალება, რომლითაც ის ფულებს შოულობდა, სამართლიანი იყო იმ საშუალებასთან შედარებით, რომელსაც პეტერბურგის გამოჩენილი მოღვაწეები ჰხმარობდნენ. ამიტომ ვეჭილს ძალიან გაუკვირდა, როცა ნებლიუდოვს უკანასკნელის მისი სიტყვებისთვის არც კი მოუცდია, დაიჭირავე ეტლი და წავიდა სახლში სანაპირო ქუჩაზედ. ნებლიუდოვი ძალიან დაღონებული იყო. რადგან სენატის გადაწყვეტილება ამტკიცებდა ბედკრულ მასლოვას ქალის, უმიზეზოდ ტანჯვასა და თვალ-წინ წარმოუდგა თავისი შეურყვევლი, მტკიცე გარდაწყვეტილება მასლოვასთან შეერთებაზედ. წყლულს წყლულზე უმატებდა ვეჭილის მხიარული ლაპარაკი და ოდესღაც საყვარელ ამხანაგის სელენინის გულ-გრილი შეხვედრა.

როცა ნებლიუდოვი დაბრუნდა სახლში, მეყარემ ვადისცა ბართი, რომელიც ვილაც ქალს დაეტოვებინა. წერილი შუსტოვის ქალის დედისაგან იყო. სწერდა: მობრძანდით ჩვენსა, რათა მადლო ბა ვადაგიხადოთ შეილის დახსნისათვის; ვასილიევის ქუჩაზე ვსცხოვრობთ; ვერა ეფრემოვნასთვისაც ძლიერ საჭირო არის ესაო, — სწერდა შუსტოვის დედა და, თუ მოსახერხებელი იქნება, გთხოვთ, ხვალ დილით მობრძენდეთო.

იმ შთაბეჭდილების წყალობით, რომელიც პეტერბურგში ყოფნის დროს უკანასკნელმა დღეებმა მოახდინა ნებლიუდოვზე, იგი ძლიერ უიმედო გახდა; არ ეგონა, თუ კიდევ შეეძლო რისამე გაკეთება. მოსკოვში დაწყობილი გეგმა ახლა რაღაც ბაგშეურ ოცნებად ეჩვენებოდა.

ნებლიუდოვმა ამოიღო ჯიბიდგან რაღაც ქალაღდები და ის იყო კითხვას შეუდგა, რომ გრაფინია ეკატერინე ივანოვნას ლაქია შემოვიდა და სთხოვა, ზევით ამობრძანდით და ჩაი მიირთვიეთო.

ნებლიუდოვმა დაჰკეცა ქალაღდები, შეინახა და წავიდა. ზევით ასკლის დროს სარკმელიდან მარიეტტას ქერა ცხენებს მოჰკრა თვალი, თავისდა უნებურად სიამოვნება იგრძნო და გაიღიმა.

ფერად ტანსაცმელში გამოწყობილი მარიეტა იჯდა გრაფინიას გვერდით და რაღასაც ელურტულებდა. ნებლიუდოვის შესვლაზე რაღაც ისეთი სასაცილო სიტყვა, რომ გულკეთილმა, უღვაშებიანმა გრაფინია ეკატერინე ივანოვნამ გულიანად გადაიხარხარა: მარიეტას თავისი კეკლუცი თავი განზე მოეხარა და ღიმილით შესცქეროდა თვალებში.

— შენ იმდენს იხუმრებ, რომ სიცილით მომკლავ, — ეუბნებოდა გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა და მეტის სიცილისაგან მუცელზე ხელებს იჭერდა.

ნებლიუდოვი მიესალმა ორივეს და დაჯდა. ის იყო ნებლიუდოვმა დააპირა შენიშვნა მიეცა მარიეტასთვის, რომ მან დაანახვა მისი სერიოზული სახე და, თავი რომ მოეწონებინა მისთვის, — ეს კი მას შემდეგ უნდოდა, როცა პირველად ნახა ნებლიუდოვი, — თვითონაც სერიოზული სახე მიიღო, თითქმის კიდევაც დაღონდა, თითქოს ცხოვრებისა დიდი უკმაყოფილო ყოფილიყოს. შეეკითხა ნებლიუდოვს საქმეზედ. ნებლიუდოვმა უამბო ყველაფერი, თუ როგორ წააგო საქმე სენატში და რანაირად იმოქმედა იმაზე ძველი მეგობრის სელენინის ნახვამ.

— ოჰ, რა სამაგალითო! კაცია, რომ იცოდენ! ნამდვილი წმინდა სულია, — ერთხმად წამოიძახეს ორივე ქალებმა სელენინის ხსენებაზე.

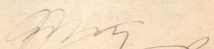
— მისი ცოლი როგორია? — დაეკითხა ნებლიუდოვი.

— ცოლი? იმას ვერ გავამტყუნებ, მაგრამ თავისი ქმარი ვერ იცნო. განა სელენინმაც უარი სიტყვა? — ჰკითხა გულწრფელის თანაგრძნობით: — საშინელება! რა რიგად მეცოდება ის საწყალი ქალი!

ნებლიუდოვს უნდოდა მუსაიფი გამოეცვალა და შუსტოვის ქალზედ ჩამოაგდო ლაპარაკი: შუსტოვის ქალი მარიეტას შუამდგომლობით უკვე გამოეშვათ სატუსალოდგან. ნებლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა მარიეტას ქმართან შუამდგომლობისათვის და უნდოდა ეთქვა, რომ ის ქალი და ყველა მისი ნათესავები მხოლოდ იმიტომ იტანჯებოდნენ, რომ არავინ არ მოაგონა მისი თავი ვისაც ჯერ იყო, მაგრამ მარიეტამ დაასწრო და თვითონ გამოსთქვა საყვედური ამის შესახებ.

გრაფინია ეკატერინე ივანოვნა ჰხედავდა, როგორ აწონებდა მის დისწულს თავს მარიეტა და ეს გარემოება ძლიერ ირთობდა.

— იცი, რა? — დაიწყო გრაფინიამ, როცა ისინი დაჩუმდნენ: — მოდი ხვალ აღინასთან, იქ კიზივეტერი იქნება; შენც მოდი, — უთხრა მარიეტას.

— Il vous a remarqué, — უთხრა დისწულს, — იმან მითხრს, ყოველივე, რაც შენ მიაგებ, — მე ყველაფერი ვუამბე, — კარგი ნიშანია და უმკველად შეუდგება ქრისტიანსაო; უთხარი, მარიეტა, მოვიდეს და შენც მოდი.

— გრაფინია, ჯერ ერთი, რომ ნება არა მაქვს რაიმე რჩევა მივსცე თავადს, — უთხრა მარიეტტამ და ნებლიუდოვს გადაჰხედა და ამით ნათლად გამოჰხატა გრაფინიას სიტყვების სრული თანხმობა: — მეორეც, კარგად იცით, რომ მე ძალიან არ მიყვარს...

— შენ ხომ მუდამ უკუღმა დადიხარ და შენებურად აკეთებ ყველაფერს!

— როგორ თუ ჩემებურად? არა, გრაფინია, მე ისე მწამს ყველაფერი, როგორც ყველა უბრალო ქალს, — სთქვა ღიმილით: — და მესამეც, — განაგრძო მან, — ხვალ ფრანგების თეატრში მივდივარ...

— ჰოო?! განა შენ ნახე ისა?.. ის... რა ჰქვიან?

მარიეტტამ ჩაუჩურჩულა გრაფინიას შესანიშნავის ფრანგ მსახიობ-ქალის სახელი.

— უმკველად წადი, შესანიშნავი მსახიობია.

— რომელი ვნახო უწინ, დეიდა, მსახიობი ქალი თუ მქადაგებელი? — ჰკითხა ღიმილით ნებლიუდოვმა.

— სიტყვებში ნუ მიჭერ, გეთაყვა!

— ჩემის აზრით, უმჯობესი იქნება ჯერ მქადაგებელთან წავიდე და მერე თეატრში, თორემ ნეშინიან, თეატრის შემდეგ ქადაგების გემოვნება მთლად არ დამეკარგოს.

— არა, შე მგონია, უკეთესია ფრანგულ თეატრიდგან დაიწყო და შემდეგ სინანულს შეუდგე. — სთქვა მარიეტტამ.

— თქვენ ძალიანაა ჰბედავთ, რომ სასაცილოდ მიგდებთ! მქადაგებელი — მქადაგებლად და თეატრი თეატრად უნდა იყოს! თავის ხსნისთვის სრულიად საჭირო არ არის ერთს არშინზედ დაიგრძელო პირი და ტირილი დაიწყო. უნდა მტკიცედ გრწამდეს და მაშინ მუდამ მზიარულად იქნები.

— თქვენ, დეიდა, ყველა მქადაგებელზე უფრო კარგად ჰქადაგებთ.

— იცით რა? — უთხრა მარიეტტამ ცოტა ფიქრის შემდეგ: — მობრძანდით ჩემთან ლოცვაში.

— ვშიშობ, რომ ჩემთვის მოუხერხებელი იქნება...

ამ დროს შემოვიდა ლაქია და მოახსენა გრაფინიას, ვილაც მოვიდაო. ეს იყო მდივანი ერთის საქველმოქმედო საზოგადოებისა, რომლის თავმჯდომარედაც გრაფინია იყო.

— ყველას თავს მოგვაბეზრებს, ისეთი კაცია. უმჯობესია, მართო მივიღებ და ისევ ჩქარა მოვალ. მარიეტტა, ჩაი დაალეწინეთ მაგას, — უთხრა გრაფინიამ და ჩქარის ნაბიჯით დარბაზისაკენ წავიდა. მარიეტტამ წაიძრო ხელთათმანი ფუნთულა ხელებიდგან, რომელზედაც მრავალი ძვირფასი ბეჭდები ჰქონდა გაკეთებული.

— გნებავთ? — დაეკითხა ნებლიუდოვს და ვერცხლის საჩაივ აიღო ხელში.

— უცბად დინჯის სახის გამომეტყველება მიიღო და საშინლად მოიწყინა.

— მუდამ საშინლად, საშინლად მწყინს, რომ ის ხალხი, რომლის აზრიც ჩემთვის ძვირფასია, სულ სხვა თვალთ მიყურებს.

თითქმის მზად იყო უკანასკნელ სიტყვების შემდეგ ქვითინი დაეწყო. თუმცა ეს სიტყვები სრულიად უმნიშვნელო და უაზრო იყო, მაგრამ ისე მოეჩვენა ნებლიუდოვს, რომ თითქო გულის სიღრმიდან ყოფილიყოს ამონაკენესი, რადგან ის მგზნებარე თვალეში, რომელიც ამ სიტყვების თქმის დროს ცეცხლებრივ ანთებული ჰქონდა მარიეტტას, ელემტრონივით უვლიდა ნებლიუდოვს ტანში და ზიზზავდა.

ნებლიუდოვი ზუზუდ იყო და ისე მისჩერებოდა მარიეტტას, თითქოს შექმას უპირებსო.

— განა თქვენა გგონიათ, რომ ვერ გიცნობთ და ვერ ვხედავ, რაც გემართებათ? რაც თქვენ ჩაიღინეთ, ხომ ყველამ იცის? მეც ძლიერ აღტაცებული ვარ თქვენის საქმეებით და ძალიანაც მომწონს!

— საკვირველია, ღმერთმანი, რად მოდიხართ აღტაცებაში, როცა ჯერ კიდევ არაფერი გამიკეთებია.

— სულ ერთია. მესმის თქვენი გულის პასუხი და იმისიც, ვისთვისაც თქვენ თავი დაგიდევიათ. მაშ, კარგი, კარგი, ამის შესახებ აღარაფერს ვიტყვი, — უცბად გასწყვიტა ლაპარაკი, რა კი შეატყო, რომ ნებლიუდოვის სახეზე უკაყოფილება გამოიხატა: — მაგრამ, განა ეს გმირობა არ არის, რომ თქვენ იმ საშინელებაში, იმ ჯოჯოხეთურ ტანჯვა-წვალებაში მყოფთ, რომელნიც სატუსალოში არიან, ხელი გაუწოდეთ და გინდათ დახმარება გაუწიოთ? მესმის თქვენი გმირობა, რომლისთვისაც მზადა ხართ სიცოცხლეც კი შესწიროთ, რასაც, თუ კი საჭირო იქნებოდა, არც მე დავიშურებდი, მაგრამ ყველას თავისი ბედი აქვს...

— განა თქვენც ბედს ემდურით?

— მე?! — გაკვირვებით შეეკითხა მარიეტტა, თითქოს გაუკვირდა, რომ ამის შესახებაც შეიძლებოდა შეკითხვა. — მე კმაყოფილი უნდა ვიყო და ვარ კიდევაც, მაგრამ არის ერთი მატლი, რომელიც, როცა იღვიძებს...

ვიქცი, და გათავდა, — გკითხებოდა ამას თავის თავსა, კვლავი ვერ ეპოვნა და ისეთი სევდა შემოაწვა გულზე და ისეთს განწირულებასი ჩაეარდა, რომელიც დიდი ხანია აღარ გამოეცაღნა. ფიქრებმა მოჰლალა და ჩაეძინა იმ მოუსვენარის ძილით, როგორითაც ჩაეძინებოდა ხოლმე, როცა ქალაქის თამაშობაში დიდს ფულს წაიგებდა.

XXV

მეორე დღეს გამოღვიძებისათნავე ნებლიუდოვს გაუელვა თავში ფიქრმა, რომ გუშინ რალაც დიდი სისაძაგლე ჩაეიდინეო.

მოიგონა ყველაფერი და, თუმცა მართლა სისაძაგლე არაფერი ჩაუდენია, მაგრამ ის ფიქრი, რომ წინანდელი ზემი მოსაზრება: „მივცემ მიწას გლეხებს, შევიერთავ კატოს და გაეყვები ციმბირს-მეთქი, თითქო უარ-ვყავ და ძნელი მეჩვენა, სამძიმოდ დავსახე და ისევ წინანდელი ცხოვრება ვარჩიე. აი, ეს არის ყველა სისაძაგლეზე უარესი. აი, ეს სისაძაგლე ჩაეიდინე გუშინაო“.

როცა ნებლიუდოვი მოიგონა გუშინდელი ფიქრები, საშინლად გაუკვირდა, როგორ და საიდან დამებადაო. მტკიცედ მქონდა გარდაწყვეტილი, როგორც საქმე თხოულობდა, ისე მეცხოვრა და წინანდელის ცხოვრების დაბრუნება, რაც უნდა ტკბილი და სასიამოვნო ყოფილიყო, ყოვლად შეუძლებლად მივიჩინეო. გუშინდელმა ამბავმა თვალ-წინ დაუყენა ის კაცი, რომელიც გაიღვიძებს და, თუმცა არ ეძინება, მაინც უნდა ცოტა ხანს კიდევ იგორაოს ლოგინში და ინებვიროს, იცის კი, რომ ადგომის დროა, რადგან ფრიად დიდი და სასიამოვნო საქმე ელის.

რადგან ეს დღე უკანასკნელი იყო პეტერბურგში ყოფნისა, დილით ადრე წავიდა ვასილიევის კუნძულზედ — შუსტოვასთან.

შუსტოვას ბინა მეორე სართულში იყო. ნებლიუდოვი, მეგზოვეს ჩვენებით, აპყვა უკანა კიბეს და პირდაპირ თორწნისავით გახურებულ სხვა-და-სხვა საკმელების სუნით გაელენთილ სამზარეულოში ამოჰყო თავი. საკმელების გასაკეთებელ ლუმელის წინ იდგა შუა ხნის დედაკაცი წინსაფართითა და ცხელს ქვაბში კოვზს ურევდა.

— ვინა გნებავთ? — დაეკითხა ნებლიუდოვს და სათვალეების ზემოდან გადაჰხედა.

ნებლიუდოვმა ვერც კი მოასწრო თავის გვარის თქმა, რომ დედაკაცს უცბად ფერი ეცვალა და სიხარულმა აიტაცა.

— ოჰ, თავადო! — შესძახა დედაკაცმა: — აქედან რად ანობრძანდით? ჩვენო მხსნელო! მე იმისი დედა ვარ... ჩვენო მხსნელო! — იმეორებდა მოხუცი დედაკაცი და იწვედა ნებლიუდოვისაკენ, რომ

ხელეები დაეკონა. გუშინ ვიყავი თქვენთან. მეტის მეტად შემეხვეწა. ახლა აქ არის. აქეთ მობრძანდით, თავადო, აქეთ, — ეუბნებოდა შესტოვას დედა ნეხლიუდოვს და გრძელ, ვიწრო ტალანისაკენ მიუძღევოდა: — ჩემი და კორნილოვის ქალია. . უთუოდ გაიგონებდით, — ჩურჩულით დაუმატა მან, — ისიც იყო საქმეში ჩარეული... დიდი ჭკვიანი დედაკაცია.

შესტოვას დედამ შეიყვანა ნეხლიუდოვი პატარა ოთახში, სადაც ტახტზე იჯდა შუათანა ტანის ახალგაზრდა ლამაზი ქალი, ხუჭუჭთმიანი. მის პირდაპირ სავარძელში იჯდა საყელო მოქარგულ რუსულ ხალათით ახალგაზრდა კაცი, ახლად აკოკრებულ წვერ-ულვაშით. ისე გაცხარებულად ლაპარაკობდენ, რომ ნეხლიუდოვის შესვლა არც კი გაუგიათ.

— ლიდა! თავადი ნეხლიუდოვი. ის...

ახალგაზრდა ქალი ამ სიტყვებზე საშინლად გაფითრდა, წამოხტა ზეზე, თმები გაისწორა და შეშინებული თვალები ნეხლიუდოვს მიაშტერა.

— მაშ, თქვენა ბრძანდებით ის საშიში ქალი, რომლისთვისაც ვერა ეფრემოვნამა მთხოვა დახმარება? — უთხრა ღიმილით ნეხლიუდოვმა და ხელი გაუწოდა.

— დიად, თავადო, სწორედ ის ქალი ვარ, — უთხრა ლიდამ და ნამდვილის ბავშვურის ღიმილით გაიღიმა: — დეიდას ძალიან უნდოდა თქვენი ნახვა. დეიდა! — გასძახა კარებისკენ თავის ნაზის ხმით.

— ვერა ეფრემოვნა ძალიან შეწუხებული იყო თქვენის დაქერით, — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— დაბრძანდით, თავადო, აი აქ, — უთხრა მან და რბილი სავარძელი ანიშნა, საიდანაც ის-ის იყო ახალგაზრდა კაცი წამოდგა, — ჩემი ბიძაშვილია — ზაზაროვი, — გააცნო ნეხლიუდოვს ახალგაზრდა კაცი.

ისიც ისეთის სიხარულით მიესალმა ნეხლიუდოვს, როგორც ლიდა და, როცა ნეხლიუდოვი იმის ალაგას დაჯდა, მან აიღო სკამი და გვერდით მოუჯდა. ოთახიდან გამოვიდა ქერა გიმნაზიელი, ასე თექვსმეტის წლისა, და სარკმლის თამაზუდ ჩამოჯდა.

— ვერა ეფრემოვნა დეიდას დიდი მეგობარია, მე-კი თითქმის არც-კი ვიცნობ, — უთხრა ლიდამ.

ამ დროს ოთახიდან გამოვიდა ხნიერი, ჭკვიანის სახის ქალი.

— გამარჯობათ! დიდად გმადლობთ, რომ მობრძანდით, — დაიწყო მან, როგორც კი დაჯდა ტახტზე ლიდას გვერდით: — აბა ვერას შესახებ რას იტყვით? როგორ იტანს თავის მდგომარეობას?

— არა უშავს რა, თითქმის არც კი ჩივის. ნამდვილის ოლიმპიურის დამშვიდებითა ვარო, — უპასუხა ნეხლიუდოვმა.

— ოჰ, ვეროჩკა, ვეროჩკა! ვიცნობ, ვიცნობ როგორც კარგად ვიცნობ
 ლიმლით სთქვა დეიღამ:—სწორედ დევ-გმირია. ყველასთვის თავდა-
 დებულება და თავისთვის კი არასა ჰზრუნავს.

— დიღ, თავისთვის არაფერს არა ნდომობდა, მხოლოდ თქვე-
 ნის დისწულისთვის იყო შეწუხებული. უფრო ისა სტანჯაედა, რომ
 ტყუილად დაიჭირეს, უბრალოთაო.

— მართალია, შემადრწუნებელი ამბავია! უფრო ჩემის მიზეზით
 დაიტანჯა.

— სრულიადაც არა, დეიღამ:— შეეკამათა ლიღამ:— უთქვენოდაც
 წაეიღებდი ქალადებს.

— დამაცა, მე შენზედ კარგად ვიცი, როგორც იყო საქმე, —
 განაგრძო დეიღამ, — ერთმა მთხოვა, დროებით ჩემი ქალადები შეი-
 ნახეო და, რადგან ბინა არ მქონდა, ამას მივუტანე. სწორედ იმ ლა-
 მეს-კი გაჩხრიკეს, წაიღეს ქალადები და თვითონაც დაატუსაღეს.
 ამდენი ხანი დაჭერილი ჰყავდათ და ეუბნებოდენ, სთქვი ვისგან
 მიიღე ქალადებიო.

— მეც არა ვსთქვი! — სწრაფად წამოიძახა ლიღამ.

— არც მე ვამბობ, რომ შენა სთქვი-მეთქი, — უპასუხა დეიღამ.

— თუ მიტინიც დაიჭირეს, ეგ სრულებით ჩემი ბრალი არ
 იყო, — სთქვა ლიღამ, გაწითლდა და აქეთ-იქით უფრება დაიწყო.

— შავას თავი დაანებე, ლიდოჩკა, — უთხრა დეიღამ.

— რათაო, მერე? მინდა ყველაფერი უფამბო.

— გუშინდელი ხომ გახსოვს, როცა შენს ამბავს მოჰყვივი?

— სრულიადაც არა... თავი დამანებე, დეღამ. კი არ მითქვამს,
 მხოლოდ გაჩხრმდი. როცა ორჯერ ჩვენება ჩამომართვეს და დეიღისა
 და მიტინის ამბავი მკითხეს, არაფერი არ ვუთხარი და გამოვეცხა-
 დე, პასუხს არ მოგცემთ-მეთქი. მაშინ იმ პეტროვმა — პეტროვი ჯა-
 შუშია, ეანდარმი, დიდი გაიძვერა, ჩაურთო დეიღამ, — დამიწყო ქაღ-
 გება: „რასაც მეტყვით, არავის ზიანს არ მისცემსო, პირ-იქითაო...
 თუ იტყვით ყველაფერს, უდანაშაულოებს გაანთავისუფლებთო... მე
 მაინც ვუთხარი, არაფერს არ გეტყვით-მეთქი. მაშინ მითხრა: „მაშ,
 კარგი, ნურაფერს ნუ იტყვი, მხოლოდ იმის უარს ნუ იკისრებ, რასაც
 მე ვიტყვი და ვისაც მე დავასახელებო“, და მიტინი-კი დაასახელა.

— ნუ ლაპარაკობ, კარგია, — უთხრა დეიღამ.

— ნუ მიშლი, დეიღამ... — და წარმოიდგენთ, — განაგრძო მან, —
 მეორე დღეს კაკუნით მატყობინებენ, მიტინი დაიჭირესო. ვფიქრობ,
 ალბად მე გავეცი-მეთქი და ამან ისე დამტანჯა, ისე დამტანჯა, რომ
 კინაღამ ჰკუაზე შევიშალე.

ნებლიუდოვმა გამოართვა წერილი, შეჰპირდა გადაეცემო, გამოეთხოვა და გამოვიდა ქუჩაში.

წერილი არც კი წაუკითხნია, დაჰბეჭდა და გადასწყვიტა დანიშნულებისამებრ გადაეცემო.

XXVI

ნებლიუდოვი იმავე დღეს აპირებდა პეტერბურგიდან წასვლას, მაგრამ მარიეტტას შეჰპირდა თეატრში მოვალო და, თუმცა იცოდა, რომ ეს არ უნდა ექნა, მაგრამ მაინც წავიდა, რადგან მოვალეობად მიაჩნდა თავისი სიტყვა შეესრულებინა. მარიეტტას ნახვის გარდა უნდოდა ერთხელ კიდევ ჩარეულიყო იმ ცხოვრების ფერხულში, რომელიც წინაღ ასე ჰქონდა შეთვისებული და ახლა თითქმის კიდევაც გადავიწყებოდა.

„შემიძლიან განა ვეწინააღმდეგო ამ ცდუნებას?“ — ჰფიქრობდა გულში: — „ვნახავ უკანასკნელად“.

გამოიკვალა ტანისამოსი, ჩაიცვა ფრაკი და მეორე მოქმედებაზე მივიდა თეატრში. თამაშობდნენ მესამეჯერ ერთსა და იმავე „*Dame aux camellias*“ და ახალ-მოსული მსახიობი ქალი ასრულებდა მარგარიტა გოტიეს როლს.

თეატრი მთლად სავსე იყო ხალხით. ნებლიუდოვს ზრდილობიანად უჩვენეს ის ლოქა, სადაც მარიეტტა იჯდა.

კარები ლაქიამ გაუღო და მოწიწებით თავი დაუკრა, როგორც ძველ ნაცნობს.

ლოკებიდან და პარტერიდან ყველა თვალ-გაფაციცებით მისჩერებოდა ახალგაზრდა მსახიობ ქალს, რომელიც ხრინწმორეულის ხმით მონოლოგს ამბობდა. ნებლიუდოვმა შეალო კარები და შევიდა ლოქაში.

აქ ისხდნენ: მარიეტტა, ვიღაც უცნობი ქალი წითელ-ფერის მოსახურავითა და ხშირის თმით, და კიდევ ორი კაცი: გენერალი — მარიეტტას ქმარი, და ქერა, მელოტი კაცი. მარიეტტამ პირველმა შეჰნიშნა ნებლიუდოვი, უკანა სკამი ანიშნა და ისეთნაირად გაუღიმა, რომ აშკარად აგრძნობინა, შენი მოსვლა დიდად გამეხარდაო. ქმარმა ჩვეულებრივ მშვიდად შეჰხედა ნებლიუდოვს და ოდნავ დაუკრა თავი. შემდეგ გადაჰხედა ცოლს და მით დაუმტკიცა, თავი მომწონს. ასეთის ლამაზის ცოლის ბატონ-პატრონი რომ ვარო.

გათავდა თუ არა მონოლოგი, თეატრში ისეთი საშინელი ხმაურობა და ტაშის ცემა ასტყდა, რომ უფროთა სმენა აღარ იყო. მარიეტტა ნაზად წამოდგა, აიწია, კობტად შრიალა აბრეშუმის კაბა,

გავიდა ლოეის უკან და გააცნო ქმარს ნებლიუდოვი. გენერალ-სენი
 ერთთავად ილიმებოდა.

— დღეს უიქველად უნდა წავსულიყავი, მაგრამ, რაკი სიტყვა-
 მოგვეცით,—მოვედი,—უთხრა ნებლიუდოვმა მარიეტტას.

— მგონია, წაგებულნი არ უნდა იყოთ, რომ დარჩით; თუ ჩემი
 ნახვა არ გენტიერესებოდათ, მშვენიერი მსახეობი ქალი ხომ ჰნახეთ
 მაინც, — უთხრა მარიეტტამ, რაკი მიუხვდა ნათქვამის აზრს: — მარ-
 თლაც და, რა მშვენიერად თამაშობს! უკანასკნელ სცენაში მაინც
 შეუდარებელი იყო, სწორედ ალტაცებაში მომიყვანა, — მიუბრუნდა
 ქმარს.

ქმარმა თავი ჩაჰლუნა და ხმა არ ამოუღია.

— მე ეგ სრულიად არ მალეღვებს... ამ მოკლე დროში იმდენი
 ნამდვილი უბედურება ვნახე და გამოვსცადე, რომ...

ქმარი ყურს უგდებდა და თანდათან ირონიულად ილიმებოდა.

— ვიყავი იმ ქალთან, რომელიც დიდი ხანია სატუსალოში იჯ-
 და. საშინლად გამხდარა საწყალი.

— ეგ ის ქალია, მე რომ ვითხარი, — უთხრა მარიეტტამ ქმარს.

— დიად ჩემთვის დიდად სასიამოვნო იყო, რომ მოვახერხეთ
 მისი განთავისუფლება, — თავის ქნევით წარმოსთქვა გენერალმა და,
 როგორც ნებლიუდოვმა შეჰნიშნა, დაცინვით ჩაიციხა უღვაშებში: —
 მე წავალ, პაპიროსს მოვსწვევ.

ნებლიუდოვი მოუთმენლად ელოდა, როდის ეტყოდა მარიეტტა
 ამ „რალაცას“, რაც უნდა ეთქვა, მაგრამ მარიეტტა არა ჩქარობ-
 და, იჯდა არბენინად და პიესის შესახებ ლაპარაკობდა.

ნებლიუდოვი დარწმუნდა, რომ მარიეტტას მხოლოდ ის უნდო-
 და, თავისი სილამაზე ეჩვენებინა, თავისი მშვენიერი მორთულობა,
 და ეს-კი სასიამოვნოც იყო და საწყენიც მისთვის.

ნებლიუდოვი უმზერდა მარიეტტას, სტკებოდა მისი მშვენიერ-
 რებით და ამავე დროს ჰხედავდა, რომ ყველა ის, რაცა ჰხიბლავდა,
 ყალბი და ხელ-ქმნილი იყო; ყალბი იყო მარიეტტა, რადგან ისეთი
 ჯოჯო ქმარი უყვარდა, რომელიც მუდამ იმასა ჰფიქრობდა, თუ რო-
 გორ აემალღებინა თავი, ჰხედავდა, რომ ეს ქალი ყოველის ღონის-
 ძიებითა სცდილობდა შეეყვარებინა ნებლიუდოვისთვის თავი. ნებლი-
 უდოვისთვის მარიეტტა მიწიღველიც იყო და საზიზღარიც. რამ-
 დენჯერამე მოეშადა წასასვლელად, აიღო ქუდი, მაგრამ ისევ დარჩა,
 ხოლო როცა მარიეტტას ქმარი შემოვიდა და ირონიულად გადაჰხე-
 და ნებლიუდოვს, გიჟვით წამოვარდა, კარებს მიხურვა არც-კი და-
 უცდია, გამოვიდა ლოეიდან, ჩაიკვა პალტო და წავიდა სახლში.

გზაში დაეწია ერთ მაღალს, მშვენიერად მორთულ ქალს და მუშტრის თვალით დააკვირდა. ქალი ლამაზი იყო, უთუოდ ბევრი ფერ-უმარული ჰქონდა წასმული. მან ღიმილითა და სიამოვნებით შეჰხედა ნებლიუდოვს. საკვირველია, ნებლიუდოვს მაშინათვე მარიეტტა მოაგონდა და ისეთივე გრძნობა აღეძრა, როგორც მარიეტტას მიმართ. ნაბიჯს უმატა, გაუსწრო წინ, გაჯავრებით შეუხვია მეორე ქუჩაში და გაცხარებით დაიწყო იქ ბოლთის ცემა.

„იმანაც ასე გამიღიმა, როცა თეატრში შევედი“, — გაიფიქრა ნებლიუდოვმა: — ორივეს ღიმილი ერთისა და იმავე აზრისა იყო. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ ეს პირდაპირ და უბრალოდ მაგებიანებს რაც უნდა, ის კი თავს იკატუნებს, ვითომც აქ არაფერიაო, და რაღაც მაღალის იდეალებით სცხოვრობს, მაგრამ საფუძველი კი ორივეს ერთი და იგივე აქვს. ეს მართალს მაინც ამბობს და ის კი ყოველ ნაბიჯზე სტყუის“. ნებლიუდოვმა მოიგონა კავშირი მახრის თავად-ახნაურთა წინამძღოლის კოლთან და თვალწინ წარმოუდგა თავისი სამარცხვინო მოქმედება. „საზიზღარია ადამიანის მხეცური ბუნება, ნამდვილის პირუტყვულის ალლოთი გაელენთილი, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი: — მაგრამ, როცა ეგ სიმხეცე ხალასია, შეურყენელია, შენის სულიერ ცხოვრების სიმალლიდანა ჰხედავ, გეზიზღება და ჰკიცხავ; დაეცი თუ გაუმეგრდი ცდუნებას სულ ერთია, მაინც ისეთივე დარჩები, როგორიც წინად იყავი; სულ სხვაა, როცა ეგ პირუტყვობა, ეგ მხეცური ბუნება ცრუ ესტეტიურ და პოეტურ ტყავში ეხვევა და თხოულობს, მუხლი მოიდრიკეთ და თაყვანი მეცითო; თუ ამ ცხოველს აღმერთებ და მთლად ემონები, საშინელდებაა!“

ნებლიუდოვისთვის ახლა ყველაფერი ცხადი და აშკარა იყო. ცხადი იყო, რომ რაც მნიშვნელოვანი და კარგი ეგონა, უმნიშვნელო და საზიზღარი აღმოჩნდა. ყველა ეს: გარეგნული სიმშვენიერე, ფუფუნებითა და განცხრომით ცხოვრება, ჰფარავს ძველს ავაზაკობას, რომელიც ყველასთვის შეჩვეული ჭირია და არამც თუ დაუსჯელად რჩება, არამედ თავიც მოაქვს გამარჯვებულებით.

ნებლიუდოვს არ უნდოდა ეფიქრა ამ საგანზედ, მაგრამ მაინც ყველაფერი თვალ-წინ ედგა. მართალია, ვერა ჰხედავდა იმ სინათლის წყაროს, რომლის წყალობითაც ყველაფერი ცხადი იყო, თუმცა ეს სინათლე უელფერო და არა-ბუნებრივი იყო, როგორც უმთავროდ განათებული პეტერბურგის ღამე, მაგრამ მაინც აშკარად ჰხედავდა ყველა ამ თაღლითობას და ერთსა და იმავე დროს სიამოვნებასაც ჰგრძნობდა და მოუსვენრობასაც.

XXVII

თუმცა ის დიდს არაფერს გამოელოდა იქ წასვლით, მაგრამ ზოგატირების რჩევით ნებლილდოვი წავიდა ტოპოროვთან, იმ პირთან რომელზედაც დამოკიდებული იყო სექტანტების საქმე.

თანამდებობა, რომელიც ტოპოროვს ეჭირა, თავის დანიშნულებით შინაგან წინააღმდეგობას შეადგენდა, რომლის დანახვა არ შეეძლო მხოლოდ გონებით ჩლუნგს და ზნეობრივი გრძნობის მოკლებულ ადამიანს. ტოპოროვს ორივე ეს უარყოფითი თვისება ჰქონდა. წინააღმდეგობა, რომელიც მის თანამდებობაში იყო, გამოიხატებოდა იმაში, რომ ხელი შეეწყო და დაეფარა გარეგანი საშუალებებით, ძალდატანების გამოუკლებლად, ის ეკლესია, რომელიც დამყარებული იყო თვით ღმერთის მიერ და, რომლის შერყევა არ შეეძლო არც ჯოჯოხეთს და არც ადამიანთა არავითარ ძალას. ამ ღვთაებრივ და შეურყვეველ დაწესებულებას უნდა მხარი დაეჭირა და დაეფარა ის ადამიანური დაწესებულება, რომელსაც სათავეში ედგა ტოპოროვი თავის მოხელეებით. ტოპოროვი ვერ ხედავდა ამ წინააღმდეგობათ, ან არ უნდოდა დაენახა და ამიტომ ძლიერ სერიოზულად ზრუნავდა იმისთვის, რომ რომელიმე ქსენძს, პასტორს ან სექტანტს არ დაენგროია ის ეკლესია, რომლის დანგრევა თვით ჯოჯოხეთის ძალებს არ შეეძლოთ. ტოპოროვს, როგორც ყველა ხალხს, არ ჰქონდა ძირითადი სარწმუნოებრივი გრძნობა, ხალხთა იმობა-ერთობის შეგნება, სრული დარწმუნებული იყო, რომ ხალხი სულ სხვა არსებისგან შესდგება, ვიდრე თვითონ და ხალხისთვის საჭიროა ის, ურომლისოდაც ის მშვენიერად გასძლებდა. თვით მას თავის სულის სიღრმეში არაფერი არ სწამდა და ასეთი მდგომარეობა საუკეთესოდ და სასიამოვნოდ მიაჩნდა, მაგრამ ეწინოდა თვით ხალხი არ მისულიყო ასეთ მდგომარეობამდე და თავის წმინდა მოვალეობად სთვლიდა დაეხსნა ხალხი ამისაგან.

ისე, როგორც ერთ სამზარეულო წიგნში სწერია, რომ კიბოებს უყვართ, რომ ცოცხლად სწვავენ, ის სრული დარწმუნებული იყო, ფიქრობდა და ამბობდა რომ ხალხს უყვარს იყვეს ცრფმორწმუნე.

ის ისე ექცეოდა იმ სარწმუნოებას, რომელსაც მხარს უჭერდა, როგორც მექათმე ლეშს, რომლითაც ქათმებს ჰყვებათ: ლეში ძლიერ არა სასიამოვნოა, მაგრამ ქათმებს უყვართ და სჭამენ მას, ამიტომ მათ უნდა ვაჭამოთ ლეში.

რასაკვირველია ყველა ეს ივერიის, ყაზანის და სმედენსკის — დიდი მოუხეშავი კერპთაყვანისმცემლობაა, მაგრამ ხალხს ეს უყვარს

და უნდა მხარი დაუჭიროთ ამგვარ ცრუმორწმუნეობას—ასევე როგორც რომბდა ტოპოროვი და ვერ გაეგო ის, რომ ხალხს იმიტომ უყვარდა ეს ცრუმორწმუნეობა, მხოლოდ იმიტომ, რომ მუდამ იყვენ და ეხლაც აწიან ისეთი სასტიკი ადამიანები, როგორიც თვით ტოპოროვი იყო, რომლებმაც მიიღეს განათლება და ამ განათლებას იმაზე კი არ ხმარობენ, რაზედაც უნდა მოეხმართ, ხალხის სიბნელიდან და უფიცობიდან გამოყვანაზე, არამედ ხმარობენ იმაზე, რომ ეს ხალხი უფრო მეტად დაიბნელონ და უფიცობის მახეში მაგრად გააბან.

როცა ნებლიუდოვი მის მისაღებ ოთახში შევიდა, ტოპოროვი ელაპარაკებოდა მონოზონ — ილუმენიას, განმედავ არისტოკრატკას, რომელიც მხარს უჭერდა და ავრცელებდა ქრისტიანობას დასავლეთის მხარეს მართლმადიდებლობასთან ძალად მორეკიდ უნიატების შორის.

საგანგებო საქმეთა მოხელემ, რომელიც მისაღებ ოთახში იყო, გამოაკითხა ნებლიუდოვს მისი საქმე და როცა გაიგო, რომ ნებლიუდოვს ეცირა გადაეცა სექტანტების თხოვნა ხელშეწყობისთვის, ჰკითხა ხომ არ შეუძლია მას გადასცეს თხოვნა გადასათვალისწინებლად. ნებლიუდოვმა გადასცა თხოვნა და მოხელე ამ თხოვნით წავიდა კაბინეტში. გრძელი შავი შლიფით, ლამაზი თეთრი ხელებით, რომელშიდაც კრილოსანი ეჭირა, გამოვიდა მონოზონი და კარებისკენ წავიდა. ნებლიუდოვს ჯერ კიდევ არ ეპატიებოდნენ შესულიყო. ტოპოროვი თხოვნას კითხულობდა და თავს იჭნევდა. ის გაკვირვებული იყო, როცა ამ გარკვეულ და მძლავრად დაწერილს თხოვნას კითხულობდა.

„უკეთეს ეს ხელშეწყობის ხელში ჩაეარდა, მას შეუძლია გამოიწვიოს არა სასიამოვნო კითხვები და გაუგებრობა“, გაიფიქრა მან, და როცა თხოვნის წაკითხვა გაათავა, დასდო იგი მაგიდაზე, დარქვა და უბრძანა ეთხოვა ნებლიუდოვისთვის.

მას ახსოვდა ამ სექტანტების საქმე, მას უკვე ჰქონდა მათი თხოვნა. საქმე იმაში მდგომარეობდა, რომ ნართლმადიდებლობას ჩამოშორებულ ქრისტიანებს ჯერ არიგებდნენ და შემდეგ მისცეს სამართალში, მაგრამ სასამართლომ ისინი გაამართლა. მაშინ არქიელმა გუბერნატორთან ერთად გადასწყვიტა არა კანონიერ ქორწინების საფუძველზე გაეგზავნათ ქმრები, შვილები და ცოლები სხვადასხვა გადასასახლებელ ადგილებში. და აი ეს მამები და ცოლები თხოულობდნენ, რომ იგინი არ დაეშორებიათ ერთმანეთისათვის. ტოპოროვმა მოიგონა ეს საქმე, როდესაც ის პირველად მოხვდა ხელში. მაშინ ის რუევაში იყო — მოესპო ეს საქმე თუ არა? მაგრამ იმით

არაფერი დაშავდებოდა, რომ დაემტკიცებია განკარგულება, ნა ამ ოჯახების წევრები ცალ-ცალკე სხვადასხვა ადგილას; ხოლო მათ ადგილზე დატოვებან ცუდი შედეგი მოჰყვებოდა სხვა მცხოვრებლების მართლმადიდებლობაზე ჩამოშორების მხრით, გარდა ამისა ეს ამტკიცებდა არქიელის ერთგულებას და ამიტომ მან მისცა მსვლელობა ამ საქმეს.

ებლა კი ისეთი დამკველის წყალობით, როგორც ნებლიუდოვია, რომელსაც დიდი ნაცნობობა და კავშირი ჰქონდა პეტერბურგში, შეიძლება საქმე წარდგენილი ყოფილიყო ხელმწიფესთან, როგორც რალაც საშინელი რამ ან და ჩაეარდნოდა უცხოეთის გაზუთებს, ამიტომ მან მაშინვე მიიღო მოულოდნელი გადაწყვეტილება.

— გაპარჯობათ—უთხრა მან საქმეებით დატვირთული კაცის კილოთი, ფეხზე მდგომი შეხვდა ნებლიუდოვს და მაშინვე საქმეს შეუდგა.

— მე ვიცი ეს საქმე. როგორც კი დაჯხედე გვარებს, მე მაშინვე მომაგონდა ეს უბედური საქმე—სთქვა მან. აიღო ხელში თხოვნა და ნებლიუდოვს უჩვენა—მე დიდი მადლობელი ვარ თქვენი, რომ მომაგონეთ იგი. ეს გუბერნიის მთავრობამ გადააქარბა...

ნებლიუდოვი კი ჩუმად იყო და ცუდი გრძნობით უყურებდა გაფითრებულ სახის უძრავ ნიღაბს.

— მე მოეხდენ განკარგულებას, რომ ეს ზომები გააუქმონ და ის ხალხი დააბრუნონ თავიანთ ადგილებზე.

— ასე რომ საჭირო აღარ არის ამ თხოვნას მსვლელობა მივსცე?— შეეკითხა ნებლიუდოვი.

— მე თქვენ გადაჭრით ვპირდებით - სთქვა მან და მაგრათ წარმოსთქვა სიტყვა „მე“, ალბად დარწმუნებული, რომ მისი პატიოსნება, მისი სიტყვა ყველაზე მეტი თავდები იყო—უკეთესია მე ეხლავე დავსწერ. გთხოვთ დაბრძანდეთ.

ის მივიდა მაგიდასთან და დაიწყო წერა. ნებლიუდოვი არ დაჯდა, ის ზევიდან დაჰყურებდა ამ პატარა მოტვლეპილ თავს, ლურჯ ძარღვებიან ხელს, რომლითაც ის სწრაფად სწერდა და უკვირდა, რატომ შერებოდა ის მას, რასაც შერებოდა და ისეთის მზრუნველობით აკეთებდა ეს ალბად ყველაფერზე გულგრილი ადამიანი?

— მაშ ავრე—სთქვა ტოპოროვმა და კონვერტი დააწება,— გამოუტხადეთ ეს თქვენ კლიენტებს, დაუმატა მან და რალაც ღიმილის მაგვარი გამოეხატა ტუჩებზე.

— რატომ იტანჯებოდა ეს ხალხი?—უთხრა ნებლიუდოვმა და კონვერტი გამოართვა.

ტოპოროვმა თავი მალა აიღო და გაიღიმა, თითქოს ნებლიუდოვის კითხვამ მას სიამოვნება მიაყენა.

— ეს მე არ შემიძლია გითხრათ. შემიძლია გითხრათ მხოლოდ, რომ ხალხის ინტერესები, რომლებსაც ჩვენ ვიცავთ, ისეთი მნიშვნელოვანია, რომ სარწმუნოების საკითხისადმი ზედმეტი ერთგულების გამოჩენა იმდენათ საშიში არ არის, როგორც ეხლა გავრცელებული სარწმუნოებისადმი გულგრილობა.

— კი მაგრამ როგორ ხდება, რომ სარწმუნოების გულისთვის არღვევენ სიკეთის პირველ მოთხოვნებს და აშორებენ ოჯახის წევრებს ერთმანეთს.

ტოპოროვი ისევე ისე თავმდაბლად იღიმებოდა, რადგან უთუოდ სასურველად სცნობდა რასაც ნებლიუდოვი ლაპარაკობდა. რაც უნდა ეთქვა ნებლიუდოს ის მაინც სასიამოვნოდ ჩასთვლიდა იმ სიმაღლიდან, როგორც თვითონ ფიქრობდა, ფართე სახელმწიფოებრივ მდგომარეობიდან, რომელზედაც ის იდგა.

— კერძო პირის თვალსაზრისით ეს შეიძლება ასე წარმოვიდგინოთ—უთხრა მან—მაგრამ სახელმწიფოებრივ თვალთახედვის ისრით სულ სხვა წარმოგვიდგება. სხვათა შორის ჩემი პარტიისცემა—უთხრა ტოპოროვმა, თავი დაბარა და ხელი გაუწოდა.

ნებლიუდოვმა ხელი ჩამოართვა, საჩქაროდ გამოვიდა და ნიშნობდა რომ ხელი ჩამოართვა.

„ხალხის ინტერესები“—გაიმეორა მან ტოპოროვის სიტყვები. „შენი ინტერესები, მხოლოდ შენი“—ფიქრობდა ის, როცა ტოპოროვის სახლიდან გამოდიოდა.

მან უცბად მოიგონა ყველა ის ხალხი, რომლებზედაც თავს იზენდა დაწესებულებების მოღვაწეობა, რომლებიც სამართლიანობას აღგენ, იცავედა სარწმუნოებას და წერთინდა ხალხს. მოიგონა დედაკაცი, რომელიც დაესაჯათ ღვინის უპატენტოთ გაყიდვისთვის, პატარა—ქურდობისთვის, მაწანწალა და ცეცხლის წამკიდებელი, ბანკირი გაფლანგვისთვის, ეს ღიდა მხოლოდ იმიტომ, რომ მისგან შეიძლებოდა გაეგოთ საჭირო ცნობები, სექტანტები—მართლმადიდებლობის დარღვევისთვის, გურკევიჩი იმიტომ, რომ არ უნდოდა კონსტიტუცია და სხვა. ნებლიუდოს აშკარა აზრი მოჰყვოდა, რომ ამ ხალხს იჭერდენ, სტანჯავენ და ასახლებდენ არა იმიტომ, რომ ისინი არღვევდენ სამართლიანობას ან და სჩადიოდენ უკანონობას, არამედ იმიტომ, რომ ისინი ხელს უშლიდენ მოხელეებს და მდირობებს დაუფლებოდენ იმ სიმდიდრეს, რომელსაც ხალხისგან იღებდენ.

ხელს უშლიდა დედააკტი, რომელიც უპატენტო პატენტების ქალაქში მოხეტიალე ქურდი, ღიდა პროკლამაციებით და სექტანტები, რომლებიც არღვევდენ ცრუმორწმუნოებას და გურკვევინი კონსტიტუციით.

ამიტომ ნებლიუდოვი ხედავდა, რომ ყველა ეს მოხუცები მისი დეიდის ქმარიდან, სენატორებიდან და ტოპოროვიდან დაწყებული პატარა მოხელეებამდე, რომლებიც სამინისტროში მაგიდებს უსხდნენ, ოდნავაც შეშფოთებული არ იყვენ იმით, რომ ასეთ წესების დროს იტანჯებოდნენ უდანაშაულონი, არამედ მუდამ ზრუნავდნენ მხოლოდ იმაზე, რომ თავიდან მოეშორებინათ ეს საშიში ხალხი.

ასე რომ კი არ ასრულებდნენ იმ წესს, რომ ეპატიებიანთ ათი დამნაშავესთვის, რომ არ დაესაჯათ ერთი უდანაშაულო, არამედ წინააღმდეგ, სჯიდნენ ათ უდანაშაულოს, რომ ერთი ნამდვილი საშიში დამნაშავე მოეშორებინათ.

ყველა ეს განმარტება ნებლიუდოვს უბრალო რამედ ეჩვენებოდა, მაგრამ ეს უბრალოება აიძულებდა ნებლიუდოვს რყევაში ყოფილიყო. მიელო ის თუ არა. შეუძლებელია, რომ ასეთ რთულ მოვლენას ასეთი უბრალო და საშინელი განმარტება ჰქონდეს, შეუძლებელია ყველა ის სიტყვები სამართლიანობის, კეთილის, კანონის, სარწმუნოების და ღმერთის შესახებ მხოლოდ მარტო სიტყვები იყოს, რომელთა ქვეშ იმალება გაიძვერაობა და სისასტიკე.

მივიდა თუ არა მოსკოვში, ნებლიუდოვი მაშინვე სატუსალოს სააგადმყოფოსკენ გაექანა, რომ ენახა მასლოვას ქალი და გამოეცხადებინა სამწუხარო ამბავი: უნდოდა ციმბირში წასასვლელადაც მოემზადებინა.

ერთად ერთი იმედი მხოლოდ ის-ღა დარჩენოდა, რომ უმაღლეს სახელობაზე ჰგზავნიდა თხოვნას, რომელიც ვეჭილმა დაუწერა, და ახლა მასლოვას ქალთან მიჰქონდა ხელმოსაწერად. საკვირველია, ახლა სრულიადაც არ უნდოდა გაემარჯვნა ამ საქმეში. ახლა მხოლოდ ციმბირში ცხოვრება ეხატებოდა თვალწინ და ვერ წარმოედგინა, ვანა როგორ მოვაწყობდი ჩემს ცხოვრებას, მასლოვას ქალი რომ არ გაეგზავნათ ციმბირში.

მან მოიგონა ამერიკელ მწერლის ტოროს სიტყვები, რომელიც იმ დროს, როდესაც ამერიკაში მონობა იყო, ამბობდა, რომ ერთადერთი ადგილი, რომელიც პატიოსან მოქალაქებს ეკუთვნის იმ სახელმწიფოში, სადაც დაკანონებულია და მფარველობის ქვეშ იმყოფება მონობა, არის სატუსალო. ასევე ფიქრობდა ნებლიუდოვი. უმეტესად პეტერბურგში წასვლის და იქ ნახულის და გაგონილის შემდეგ.

საავადმყოფოს მეკარემ მაშინვე იცნო ნებლიუდოვი და აცნობა, მასლოვის ქალი აქ აღარ არისო.

— მაშ სად არის?

— ისევ სატუსალოშია.

— მერე, რატომ გადაიყვანეს? — ჰკითხა ნებლიუდოვი.

— ოჰ, რომ იცოდეთ, თქვენო ბრწყინვალეებო, რა ხალხია, — უთხრა მეკარემ და ზიზღით გაიღიმა: — ფერშალთან არშიყოფა გამართა და უფროსმა ექიმმა უკანვე გაჰზავნა.

ნებლიუდოვი თავის დღეში ვერ წარმოიდგენდა, თუ მასლოვის ქალი ასე დაახლოებული იყო მისი. ამ ამბავმა სწორედ თავზარი დასცა. ისე იმოქმედა, რომ დიდხანს გონს ვერ მოვიდა. პირველად უზომო სირცხვილი იგრძნო, რომ ასე მოსტყუვდა მასლოვის ქალის შესახებ, რომელიც საკეთილოდ გამოცვლილი ეგონა. მოაგონდა მისი სიტყვები, როცა მტკიცე უარს ეუბნებოდა, არ მივიღებ შენგან მაგისთანა მსხვერპლსაო, და ეხლა კი დარწმუნდა, რომ ყოველივე ეს გარყვნილი ქალის ოინები იყო, რათა მეტი ფული დაეტყუვნა მისთვის. გაახსენდა, უკანასკნელ ნახვის დროს კიდევ შეევამჩნიე, რომ მთლად გასწორებული არ იყო კიდევო. ინსტინქტიურად ქუდი ჩამოიფხატა თავზე და გამოვიდა საავადმყოფოდგან.

„რა უნდა ექნა ახლა? — დაეკითხა თავის თავს, — განა მისი ასეთი ქცევა არ მანათვისუფლებს ჩემს მოვალეობისაგან?“

მაგრამ როგორც კი ესა ჰკითხა თავის თავს, მაშინვე მიჰხვდა, რომ, თუ განათვისუფლებულად მივიჩნევ ჩემს თავს და უპატრონოდ დავსტოვებ კატოს, იმას კი არ დავსჯი, არამედ თვითონ მე დავისჯებიო, და შეძრწუნდა.

„არა, რაც მოხდა — მოხდა, ჩემს მტკიცე გადაწყვეტილებას ვერაფრითარი შემთხვევა ვერ შემაცვლევინებს. ის კი ისე მოიქცეს, როგორც მის სულიერს მდგომარეობას შეეფერება. ფერშალთან არშიყოფს? იარშიყოს — ეს საკუთარი მისი საქმეა. ჩემი საქმე კი ის არის, რასაც ჩემი სინიღისი თხოულობს“. — სთქვა მან გულში. — „ჩემი სინიღისი კი იმასა თხოულობს, რომ ჩემი თავისუფლება მსხვერპლად შევსწირო ჩემის ცოდვების გამოსასყიდლად და ჩემი გარდაწყვეტილება, რომ ის ქალი მე ცოლად უნდა შევირთო და გავჰყვე ციმბირში, შეუცვლელი დარჩება“, — სთქვა მან და მტკიცე ნაბიჯით სატუსალოს კარებისაკენ წაიდა.

როცა კარებთან მივიდა, სთხოვა მორიგეს, შეატყობინეთ უფროსს, რომ მასლოვის ქალის ნახვა მინდაო. მორიგე იცნობდა ნებლიუდოვს და, როგორც ნაცნობს, შეატყობინა სატუსალოს ახალი

უნდოდა წინანდებურად მოჰქცეოდა მასლოვას ქალს, ვერ შესძლო, ისე ეზიზღებოდა ახლა.

— სამწუხარო ამბავი მოგიტანეთ, — უთხრა ნებლიუდოვმა ისე, რომ არც კი შეუხედნია: — სენატში უარი გვითხრეს.

— ვიცოდი, აგრე იქნებოდა, — უპასუხა მასლოვას ქალმა ისეთი ყრუ ხმით, რომ კაცს ეგონებოდა, იღრზობაო.

წინად რომ ეთქვა ეს მასლოვას ქალს, ნებლიუდოვი უთუოდ ჰკითხავდა მიზეზს, ახლა კი მხოლოდ შეჰხედა: მასლოვას ქალს ცრემლები ადგა თვალებზე.

ამ ცრემლებმა არა თუ მოარბილა, კიდევაც გააბრაზა ნებლიუდოვი.

უფროსი წამოდგა და ოთხთის ცემა დაიწყო ოთახში. თუმცა მასლოვის ქალის ნახვამ საჩელი ზიზღი აღუძრა ნებლიუდოვს, მაინც საჭიროდ დაინახა სიბრალულით მოჰპყრობოდა.

— მაინც იმედს ნუ დაჰკარგავთ, — უთხრა მან, — იქნება ამ თხოვნიდან გამოვიდეს რამე. იმედი მაქვს, რომ...

— არა, მე მაგისტვის კი არა... — ისეთის საცოდავის ხმით დაიწყო მასლოვას ქალმა, რომ გარკინებულ ადამიანის გულიც კი ათრთოლდებოდა.

— მაშ რა?

— საავადმყოფოში იქნებოდით და უთუოდ გეტყოდნენ რასმე ჩემზე...

— მერე რა, ეგ საკუთარი თქვენი საქმეა, — ცივად უთხრა ნებლიუდოვმა.

შეურაცხყოფილი გრძნობა, რომელიც მიუტჩებელი იყო, უფრო ძლიერად შეირყა, როცა მასლოვას ქალმა საავადმყოფო ახსენა. „მე ისეთი კაცი ვარ და ისეთ ჯგუფს ვეკუთვნი, რომ ჩემს ცოლობას არა ერთი და ორი საუკეთესო ქალიშვილები ნატრობენ; სურვილი განვატბადე ამ ქალის შერთვაზედ და ამან კი ვილაც ფერშალს დაუწყუო არ შეიყობა!“ — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და ზიზღით უმზერდა კატოს.

— აი, ამ თხოვნას მოაწერეთ ხელი, — უთხრა მან და ქალაღდი დაუდო წინ.

მასლოვას ქალმა თვალები მოიწმინდა, დაჯდა მაგიდასთან და დაეკითხა, სად ან როგორ მოეწერა. ნებლიუდოვმა უჩვენა, სადაც უნდა მოეწერა. ნებლიუდოვი თავსა ადგა და მისჩერებოდა მის მოხრილ ზურგს, რომელიც თრთოდა შეკავებულის ქვითინის გამო. ნებლიუდოვის გულში ათასგვარი გრძნობა აღიძრა. ბოლოს სიბრალულის გრძნობამ დაიჭირა მეტი ალავი.

წინანდელის ცოდვების წყალობითა თუ სიბრაღეულით, ნეხლიუდოვმა იგრძნო თავის თავი დამნაშავედ და შეებრაღა მასლოვას ქალი.

მასლოვას ქალმა ხელი მოაწერა, გაიწმინდა მელნით გათხუნილი ხელი და წამოდგა.

— რაც უნდა მოჰხდეს, რაც უნდა შეგემთხვეს, ვერაფერი ვერ შემაცვლევინებს ჩემს მტკიცე გადაწყვეტილებას, — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

იმ მოსაზრებამ, რომ მე ვაპატიე მასლოვას ქალს ყველაფერი, უფრო მეტი სიბრაღეული აღუძრა გულში და მოინდომა მისი ნუგეშის ცემა.

— რაცა ვსთქვი, აეასრულებ. სადაც უნდა გაგზავნონ, უთუოდ შენთან ვიქნები.

— ტყუილად იწუხებთ თავს, — გააწყვეტინა მასლოვას ქალმა და უცბად სახე გაუბრწყინდა.

— ხომ იცი, რომ სამგზავროდ მომზადება გჭირია.

— მგონია, მაგდენი არაფერი. მადლობელი ვარ.

უფროსი წამოდგა და მივიდა მათთან. ნეხლიუდოვმა სიტყვის თქმაც კი არ დააცალა მასლოვას ქალს, ისე გამოეთხოვა. ისეთის გრძობით იყო აღვსილი, რომ ასე არასოდეს არ ყოფილა.

ერთად ერთი აზრი, რომელიც მის გულს მალამოსავით ეცხებოდა, ის იყო, რომ რაც უნდა ცუდად მოქცეულიყო მასლოვას ქალი, მაინც უყვარდა. „როგორც უნდა, ისე მოიქცეს, ვისაც უნდა, იმას ეკურკუროს, თუ გინდ ფერშალსაც, ეს საკუთარი მისი საქმეა, მე მაინც მიყვარს იმიტომ, რომ ვალდებული ვარ ასე მოვიქცე“.

ის ამბავი, რომლისთვისაც მასლოვა დაითხოვეს საავადმყოფოდან და რომელიც მაშინვე დაიჯერა ნეხლიუდოვმა, ასე მოჰხდა: ერთხელ მასლოვა, ფერშალ ქალის ბრძანებით, მივიდა აფთიაქში ოფლის ჩინსათვის. იქ ფერშალი უსტინოვი დაუბედა, რომელსაც დიდი ხანია თვალი ეჭირა მასლოვას ქალზე და მოსვენებას არ აძლევდა. შევიდა თუ არა მასლოვას ქალი, ფერშალი მზეცივით მივიარდა და ხელები მოჰხვია. მეტის სიბრაზით მასლოვას ქალმა ისე მძლავრად მოიქნია უსტინოვს, რომ შუშების სუფრას დაეჯახა და ორი შუშა გასტეხა.

ამ დროს ტალანში უფროსი ექიმი დადიოდა და, გაიგონა თუ არა შუშების მტვრევა და როგორც კი თვალი მოჰკრა, რომ აფთიაქიდან თმა გაწეწილი და გაწითლებული მასლოვას ქალი გამოვიარდა, დაუყვირა:

— ქალბატონო! შენ თუ ასეთი ამბები დაიწყე აქ, იცოდა, რომ გაგავდებ. რა ამბავია?— მიჰმართა მან ფერშალს და სათვალეების ზემოდან მრისხანედ გადაჰხედა.

ფერშალმა თავის მართლებას დაიწყო. ეჭიმი საჩქაროდ გავიდა და უთხრა უფროსს, რომ მასლოვის ქალის ადგილას სხვა, უფრო ზრდილობიანი ქალი გადმოეყვანა.

საავადმყოფოდან დათხოვნა მით უფრო თავ-ზარ დამცემი იყო მასლოვის ქალისათვის, რომ სრულიად უდანაშაულო იყო ამ საქმეში. მერე ისიც ახლა, როცა ნეხლიუდოვს კვლავ შეჰხედა, მამაკაცთან საქმის დაჭერა, წინადაც შეტულებული, უფრო მეტად შეეზინა. იმ გარემოების გამო, რომ აქაო და ამ ქალს საექვო წარსული ჰქონდაო, ყველა თამამად ეტანებოდა, რაც საშინლად სწყინდა და სულ გულს უთუთქავდა. როცა ნეხლიუდოვთან გამოვიდა, უნდოდა თავი გაემართლებინა, მაგრამ შეატყო თუ არა, ნეხლიუდოვს არ სჯერა ჩემი სიმართლეო, მაშინვე დაჩუმდა და თვალები ცრემლებით აევსო.

მასლოვის ქალი არწმუნებდა თავის თავს და ნეხლიუდოვსაც განუტყადა, რომ არ მიპატივებია შენთვის დანაშაულო და მეზიზღები კიდევცაო, მაგრამ ნამდვილად კი დიდი ხანია ისევ შეუყვარდა და ყოველსავე მის ბრძანებას სავსებით ასრულებდა: დაანება თავი თამბაქოს წვევას და ღვინის სმას და მისი ბრძანებით საავადმყოფოში დადგა მოსამსახურედ. თუ ამდენ ხანს ცივს უარზედ იდგა მიელო მისგან მსხვერპლი, ეგ იმიტომ, რომ დარწმუნებული იყო, ჩემი ცოლობა უბედურების მეტს არას მოუტანსო. მან მტკიცედ გადასწყვიტა არ მიელო მისგან არავითარი მსხვერპლი და თან სამწუხაროდ მიანდა, რომ ნეხლიუდოვი ზიზღით უმზერდა და ვერ ამჩნევდა, რა ცვლილებაც დაეტყო. ახლა მას უფრო მეტად ისა სტანჯავდა, რომ ნეხლიუდოვმა მის შესახებ ცუდი ამბავი გაიგო საავადმყოფოში, ვიდრე ის, რომ საბოლოოდ გადასწყდა მისი წასვლა კატორღაში.

XXVIII

შესაძლებელი იყო მასლოვის ქალი ტუსალების პირველ ჯგუფთან ერთად გაეგზავნათ, და ამიტომ ნეხლიუდოვი მზადებას შეუდგა. საუბედუროდ, იმდენი საქმე გამოუჩნდა, რომ, რამდენი დროც უნდა ჰქონოდა თავისუფალი, ყოვლად შეუძლებელი იყო ყველა საქმე გაეკეთებინა. წინად განგებ უნდა მოეგონა, რა გაგაკეთოო და თვით საქმის თავი და ბოლო იყო დიმიტრი ივანეს ძე ნეხლიუდო-

ვი. თუმცა ცხოვრების მთელი ინტერესები მარტო დიმიტრი ჯანსუყის ნებლიუდოვის გარშემო ტრიალებდა, მაინც საქმე მეტად მოსაწყენი და მოსაბეზრებელი იყო. ახლა მისი გასაკეთებელი საქმე სულ სხვას შეეხებოდა და არა დიმიტრი ივანეს ძეს, და მაინც უფრო სახალისო და მიწვიდველი იყო. ასეთი საქმეები აუარებელი აღმოუჩნდა.

ახლანდელი საქმეები ნებლიუდოვმა სამ კატეგორიად გაყო და, ამისდა მიხედვით, სამს პორთფელში ჩაალაგა ცალკე-ცალკე.

პირველი საქმე, რასაკვირველია, მასლოვას ქალს შეეხებოდა. ეს საქმე იყო უმაღლესს სახელობაზედ მიცემულ თხოვნის თვალყურის დევნება და ციმბირში სამგზავროდ მომზადება.

მეორე საქმე შეეხებოდა მამულების გაწესრიგებას. პანოვოს მიწები გლეხებს ჰქონდათ გადაცემული იმ პირობით, რომ მიწაში აღებული ფასი ისევ იმათვე მოეხმარებინათ საზოგადო საჭიროებისათვის. ამ საქმის დასაბოლოებლად საჭირო იყო პირობების შედგენა და ხელის მოწერა გლეხებისაგან. კუზნისკში ისე იყო საქმე, როგორც თვითონ გაარიგა: ე. ი. მამულებისაგან აღებულ ფულს თვითონ იღებდა თავის საჭიროებისათვის, მხოლოდ ახლა საჭირო იყო ფულის გადახდის ვადის დანიშვნა და ამასთანავე ფულის საქმის გაწესრიგება, რომ წინააღმდეგ გადაწყვეტილი ყოფილიყო, რამდენი აელო თავისთვის და რამდენი მიეცა გლეხებისთვის. არ იცოდა, რამდენი მოუნდებოდა სამგზავროდ და ამიტომ ეს შემოსავალი მთლად თავისთვის გადასდო, თუმცა ნახევრად შეამცირა-კი.

მესამე საქმე შეეხებოდა საზოგადოდ ყველა ტუსალთა შევლადახმარებას, რომელნიც ამ ბოლო დროს ხშირ-ხშირად მიჰმართავდნენ ხოლმე დახმარებისათვის.

წინად, როცა რომელიმე ტუსალი მიჰმართავდა ხოლმე ნებლიუდოვს დახმარებისათვის, მაშინვე იწყებდა შუამდგომლობას, რომ მალე შეემსუბუქებინა ტუსალისთვის სასჯელი, მაგრამ შემდეგ, რაკი ტუსალებმა გაიგეს ეს ამბავი, იმდენი მოთხოვნელები მიაწყდა, რომ ნებლიუდოვი იძულებული შეიქმნა ამ საქმისთვის ცალკე მეოთხე განყოფილება შეეღვინა, რადგან ამდენ საქმეს მეტი ენერჯია და შრომა უნდოდა.

ამ მეოთხე საქმემ შემდეგი საკითხი დაუყენა თვალწინ: საიდან ან რისთვის გაჩნდა ეს საკვირველი დაწესებულება, რომელსაც სისხლის სასამართლო ეწოდება და რომლის შედეგიც სატუსალოა, ის სატუსალო, რომლის მცხოვრებნიც, ცოტად თუ ბევრად, გაიცნო ნებლიუდოვმა, და კიდევ ყველა ის სატუსალოები, პეტრე-პავლოვსკის ციხიდან დაწყებული სახალინამდე, სადაც ამ სისხლის სამარ-

თლის კანონის წყალობით ასი და ათასი მსხვერპლი სასტიკ ტანჯვებში ატარებს თავის სიცოცხლეს.

კერძო დაკვირვებით, ვეჭილისა, სატუსალოს მღვდლისა და ციხის უფროსის გამოკითხვით, ნებლიუდოვმა გაიგო, რომ ტუსალები, ეგრედ-წოდებული ავაზაკები, ხუთ რიგად განიყოფებოდნენ. პირველ რიგს ეკუთვნოდნენ სრულიად უდანაშაულო ხალხი, სასამართლოს შეცდომის მსხვერპლნი, როგორც მასლოვას ქალი და სხვანი. მღვდლის გამოკვლევით, ამ კატეგორიის ტუსალები ცოტანი იყვნენ, ასე რომ მთლად ტუსალების 7 პროცენტს შეადგენდნენ, მაგრამ მათი მდგომარეობა მეტად საინტერესო იყო. მეორე რიგს ეკუთვნოდნენ განსაკუთრებულ გარემოებაში დანაშაულობის ჩადენისათვის დასჯილნი, როგორც, მაგალითად, სიბრაზე და სიმთვრალეა. ისეთის დანაშაულობისთვის, რომელიც არა ერთხელ ჩაუდენიათ თვით იმათ, ვინც მათ ასამართლებდნენ, ნებლიუდოვის დაკვირვებით, თითქმის მთლად ტუსალების ნახევრამდე იქნებოდნენ. მესამე რიგს ეკუთვნოდნენ ის ტუსალები, რომელთაც, თავიანთის აზრით, კარგი საქმე ჩაიდინეს, მაგრამ სხვების აზრით კი, რომელნიც ყველაფერს კანონზე ამყარებენ, მათი საქციელი დანაშაული იყო. ამ რიგს ეკუთვნოდნენ ვაჭარნი, რომელნიც ჩემად ჰყიდდნენ არაყს, მემამულისა და სახელმწიფო ტყიდან შეშის გამტანნი. ამ რიგსვე ეკუთვნოდნენ ქურდი მთიელებიც.

მეოთხე რიგს ეკუთვნოდა ის ხალხი, რომელნიც, მისი აზრით, საზოგადოების უმრავლესობაზე ზნეობრივად მაღლა იდგნენ და ეს იყო მათი დანაშაული. ასეთები იყვნენ სექტანტები, პოლონელები, ჩერქეზები, რომლებიც არეულობას ახდენდნენ, თავიანთ დამოუკიდებლობისთვის იბრძოდნენ. ასეთები იყვნენ პოლიტიკური დამნაშავეებისოციალისტები და გაფიცულები, რომლებსაც სასჯელი ჰქონდათ გადაწყვეტილი მთავრობისთვის წინააღმდეგობის გაწვევისთვის, ასეთი ხალხი იყო საზოგადოებისაგან დევნილნი, ცხოვრებისგან გათელილნი, რომელთაც ყოველ ფეხის გადადგმაზე ხაფანგი ჰქონდა დაგებული და უბედურება ელოდათ, როგორც, მაგალითად, ის ბავშვი, ძველი ჩულები რომ მოიპარა, და ათასი სხვა, რომლებიც ნებლიუდოვმა ნახა სატუსალოში; ამ სატუსალოს კედლებს გარეშე თითქოს ცხოვრების ვითარება სისტემატიურად იმ მდგომარეობაში აყენებს კაცს, რომ იძულებულნი ჰხდებიან ისეთი საქმეები ჩაიდინონ, რომელსაც ავაზაკობა ეწოდება. ამათ რიცხვს შეადგენდნენ მრავალნი ქურდნი და კაცის მკვლელნი. ამ ჯგუფს მიუშატა ნებლიუდოვმა ყველა გარყვნილი და წაშხადარი ხალხი, რომელთა არსებობაც საზოგადოებაში სისხლის სამართლის კანონისა და დასჯის საჭიროების უმთავრესი

შედგება. ეს, ეგრედ წოდებული გარყვნილი ხალხი, არა-ნობელი ტიპები იყვენ; მათ წინაშე, ნებლიუდოვის აზრით, უფრო მეტად დანაშაული იყო საზოგადოება, ვიდრე ისინი საზოგადოების წინაშე.

ერთმა ამათგანმა, რეციდივისტმა ქურდმა ოხოტინმა, მეტად გააკვირვა ნებლიუდოვი. ის იყო ზნედაცემულის ქალის უკანონო შვილი, ღამის თავშესაფარის მოწაფე. მთელი თავისი სიცოცხლე ამ კაცს ქურდებსა და ავაზაკებში გაეტარებინა. თანაც ისეთი ზუმარა იყო ეს ოხოტინი, რომ ძალა-უნებურად იზიდავდა ადამიანს. მან სთბოვა ნებლიუდოვს დახმარება გაეწია მისთვის და თან მასხარად იგდებდა თავის-თავს, მოსამართლეებს, სატუსალოს და, არა თუ მართო სისხლის სამართლის კანონებს, თვით საღმრთო წერილის კანონებსაც-კი. მეორე იყო ახალგაზრდა ფედოროვი, რომელსაც ამხანაგებთან ერთად მოგვს ვილაც ბებერი „ჩინოვნიკი“ და გაეძარცვა. ის იყო ერთის ღმრთის გლეხის შვილი, რომელსაც უკანონოდ წაართვეს მთელი საცხოვრებელი და შემდეგ ჯარში გაიწვიეს, სადაც სასტიკად დასაჯეს, რადგან ერთის ოფიცრის საყვარელი ქალი შეუყვარდა. იქვე ჰნახა ნებლიუდოვი ერთი მაწანწალა კაცი და ერთი ქალი, რომელნიც ისეთის იდიოტურის შეხედულობისანი იყვენ, რომ ზიზლსა ჰგვრიდენ ადამიანს.

აი, ეს საკითხი: რაღა ზის ამდენი სხვადასხვა ხალხი სატუსალოებში და სხვები-კი—ასეთივე ხალხი—თავისუფლად დათარეშობენ გარედ, ასე გასინჯეთ ასამართლებენ კიდევ ამათაო, შეიცავდა მეოთხე საქმეს.

ნებლიუდოვს პირველად ეგონა, რომ ამ საკითხის პასუხს წიგნებში იპოენიდა და თითქმის რაც-კი ამ საგნის შესახები წიგნები იყო, ყველა იყიდა; იყიდა ლომბროზო, გაროფალო, ფერრი, ლისტი, მაუდსლეი და ტარდი და გულმოდგინედ დაიწყო კითხვა, მაგრამ რაც დრო გადიოდა და კითხულობდა ამ წიგნებს, თანდათან იმედი უკრუვდებოდა. ნებლიუდოვსაც ის დაემართა, რაც ისეთ ხალხს მოუვა ხოლმე, რომელნიც ეხებიან მეცნიერებას, იმიტომ-კი არა, რაიმე როლი ითამაშონ მეცნიერებაში, სწერონ, იმსჯელონ, ისწავლონ, არამედ იმიტომ, რომ გაიგონ პასუხი ზოგიერთ ცხოვრების უბრალო საკითხზე. მეცნიერება ათას სხვადასხვა ბრძნულ პასუხს იძლეოდა სისხლის სამართლის კანონების შესახებ, მაგრამ იმ საკითხისა, რომელიც ნებლიუდოვს უნდა გაეგო, ვერაერთად პასუხი ვერ იპოვნა. სულ უბრალო საგნის გარკვევა უნდოდა: რად არის, რომ ერთი ხალხი ამწყვედვს, აწვალებს, ასახლებს, თავსა სკრის სხვა ხალხს, როდესაც თვითონ ისინიც ისეთები არიან, როგორიც ის ვისაც სტან-

ჯავენ? ამ საკითხზე პასუხს აძლევდნენ ასეთის მსჯელობით, შეჩივრებით თუ არა კაცი დაესახოთ ავაზაკად საკუთარის თავის ქალის გასინჯვით? რა როლს თამაშობს მემკვიდრეობა ავაზაკობაში? არის თუ არა თან-შეზრდილი უზნეობა? რა არის სიგიჟე? რა არის გადაგვარება? რა არის ტემპერამენტი? რა გავლენა იქვს ავაზაკობაზე ჰაეის, საქმელს, უზრდელობას, მიბადიას და ჰიპნოტიზმსა? რა არის საზოგადოება? რა არის მისი მოვალეობა? და სხვ., და სხვ.

ამ მსჯელობამ მოაგონა ნებლიუდოეს ერთი ბავშვის მსჯელობა, რომელიც სკოლიდან მოდიოდა. ნებლიუდოეი დაეკითხა ბავშვს: ისწავლე თუ არა კითხვით? ბავშვი უპასუხა „ვისწავლე“-ო. აბა, წაიკითხე „თათი“. — „რომელი თათი?—ძალისა?“ ეშმაკურის ღიმილით უპასუხა ბავშვმა. ასეთსავე პასუხებს ჰპოულობდა ნებლიუდოეი სამეცნიერო წიგნებში იმის თაობაზედ, რის გაგებაც უნდოდა.

ამ წიგნებში ბევრი საინტერესო რამ იყო, მაგრამ არავითარი პასუხი არ იყო იმისი, თუ რათ სჯიდა ხალხი ერთი მეორეს? არა თუ პასუხი არ იყო, პირიქით, ყოველი მსჯელობა იმისაკენ იყო მიტყუული, რომ აეხსნა და გაემართლებინა დასჯა, რომლის საჭიროებაც ჭეშმარიტებად იყო აღიარებული. ნებლიუდოეი ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ჰკითხულობდა წიგნებს და ეს ეგონა მიზეზი, რომ პასუხი ვერ იპოვნა და იმედოვნებდა, ბოლოს მაინც ვიპოვნო.

XXIX

ტუსალების ის ჯგუფი, რომელთანაც მასლოვის ქალიც უნდა წასულიყო, 5 ივლისს უნდა გაეგზავნათ. ნებლიუდოეიც ამ დღისთვის მოემზადა წასასვლელად.

ნებლიუდოვის და, ნატალია ივანოვნა რაგოკინსკისა უფროსი იყო ძმაზე. ნებლიუდოეი თითქმის მთლად მის გავლენის ქვეშ იზრდებოდა. დას სულითა და გულით უყვარდა ძმა და გათხოვების წინად ისე დაუმეგობრდნენ ერთმანეთს, როგორც თანასწორნი: და იყო 25 წლისა და ძმა კი 15-სა. დას მაშინ ნებლიუდოვის ამხანაგი ნიკოლკა ირტენიევი უყვარდა. ორივეს უყვარდათ ნიკოლკა, იმიტომ, რომ ნიკოლკა ბევრ კარგს თვისებას იჩენდა.

მას შემდეგ განვლო ეამმა და ორივენი წამოიზარდნენ. ნებლიუდოვმა მთლად შესტოვა გარყვნილს ცხოვრებაში და ის კი გაპყვეცოლად ისეთ კაცს, რომელიც სრულებით არ უყვარდა, თუმცა თვითონ დარწმუნებული იყო, გაგიჟებით მიყვარსო. გათხოვებამ დიდი გავლენა იქონია მის მომავალ ცხოვრებაზე—სულ გამოიკვალა. ის, რაც წინადა სწამდა და ძვირფასად მიაჩნდა, ახლა არამც თუ არა

სწამდა, არამედ აღარც კი იცოდა რა იყო, და ყველა მისი მოსწრაფება განვითარებისა და ხალხის სამსახურისა, რომლითაც ოდესღაც სცოცხლოვდა, უბრალო მიზეზით იყო გამოწვეული, რომ ხალხის თვალში სახელი მოეხვეჭა.

რაგოეინსკი ისეთი კაცი იყო, რომელსაც არც სახელი ჰქონდა, არც ქონება და სიმდიდრე, მაგრამ ისეთი ეშმაკი და გაქნილი კაცი იყო, რომ ხერხიანად მიჰყავდა თავისი საქმეები. ლიბერალიზმსა და კონსერვატიზმში იმას ირჩევდა, რომელიც დროისა და შემთხვევის მიხედვით მეტ სარგებლობას მოუტანდა. ხან ლიბერალი იყო და ხან კონსერვატორი. ყველა ამასთან ისეთი უნარი ჰქონდა, რომ ყველა ქალი აღტაცებაში მოჰყავდა. ასეთის ხრიკებით მშვენიერი თბილი ალაგიც იშოვნა სასამართლოში. ასე, შუახნის კაცი იქნებოდა, როცა საზღვარგარედ შეჰხვდა ნებლიუდოვებს და გაიცნო; მოხერხებულის ქცევით თავი შეაყვარა ნატაშას და, თუმცა დედა წინააღმდეგი იყო მათის ქორწინებისა, მაინც შეირთო; ნებლიუდოვს, თუმცა თავს ძალას ატანდა, მაგრამ მაინც ეზიზღებოდა სიძე. არა თუ წარმოდგენა, ერთი იმის მოგონებაც კი, რომ მისი საყვარელი ნატაშა ამ საძაგელ კაცის ცოლი იყო, სიცოცხლეს უწამლავდა ნებლიუდოვს. მის ბავშვებსაც კი თითქმის ზიზღით ექცეოდა. როცა გაიგებდა ხოლმე, რომ ნატაშა ფეხ მძიმედ არისო, ისეთი გრძნობა აღედგროდა, თითქოს ეცოდებოდა თავისი და, რომ რალაც სენი გადაედვა ამ მისთვის უცხო კაცისაგანაო.

რაგოეინსკები მარტონი მოვიდენ, ბავშვები თან არ წამოეყვანათ—ბავშვი ორი ჰყვანდათ: ვაჟი და ქალი—და საღკეთესო სასტუმროში ჩამოხტენ. ნატალია იყანოვნა მაშინვე წავიდა ძველ ბინაზე, სადაც წინად დედა სცხოვრობდა, მაგრამ ნებლიუდოვი არ დაუხვდა, და როცა აგრაფინა პეტროვნასაგან გაიგო ნებლიუდოვის სასტუმროში გადასვლა, იქ წავიდა. სასტუმროს ბნელსა და ბინძურს ტალანში შეჰხვდა მოსამსახურე და შეატყობინა, რომ თავადი სახლში არ არისო.

ნატალია იყანოვნა შევიდა ძმის ოთახში და გულმოდგინედ დაათვალიერა იქაურობა. ყველაფერი რიგზე და წმინდად იყო. მაგიდაზე ნაცნობი პრესი დაინახა. იქვე ელაგა: რიგზე დაწყობილი პორთფელეები, ქაღალდეები, საწერ-კალამი; რამდენიმე ტომი სასჯელთა დებულებისა, ინგლისური წიგნი ჰენრი ჯორჯისა და ფრანგული—ტარდისა, რომელშიაც სპილოს ძვლის წიგნის საჭრელი დანა იყო ჩადებული.

მიუჯდა მაგიდას და დასწერა წერილი; სთხოვდა ძმას, უმჯვლად მოდი ჩემთანაო, და ამ სანახაობით გაოცებული, დაბრუნდა თავის ოთახში.

ნატალია ივანოვნას ორი რამ აწუხებდა ძმისა: უნდოდა გაეგნო მართლა ირთავს კატოს და გლეხებს მართლა მისცა მიწები თუ არაო, რასაც ყველა ლაპარაკობდა. ზოგიერთებს ეს ამბავი რაღაც პოლიტიკურ საქმედაც მიაჩნდათ. კატოს ცოლად შერთვა ერთის მხრით მოსწონდა ნატალია ივანოვნას. ესიამოვნებოდა ეს გადაწყვეტილება, თითქო წარსულს აგონებდა, იმ მშვენიერ დროს, ვიდრე გათხოვდებოდა, მაგრამ თან შიშის ქარი დაუვლიდა ხოლმე ტანში, როცა წარმოიდგენდა, რომ მის ძმას ასეთი საშინელი ქალი უნდა შერთო. უკანასკნელი გრძნობა უფრო ძლიერი იყო და გადასწყვიტა ყოველივე ღონე ეხმარა და დაეშალა ძმისათვის ეს საქმე, თუმცა იცოდა, რომ ეს თითქმის შეუძლებელი იყო.

მეორე საქმე—გლეხებისთვის მიწების დარიგება,—მაინც-და-მაინც საინტერესო არ იყო მისთვის, მაგრამ ქმარი მეტად აღელვებული იყო ამ ამბით და სთხოვდა, როგორმე ემოქმედე ძმაზეო. ეგნატე ნიკიფოროვიჩი იმ აზრისა იყო, რომ ეგ ამბავი მეტის-მეტმა მისმა თავმოყვარეობამ თუ გამოიწვიაო; ალბად უნდა ასეთის გულუხვობით ხალხის თვალში სახელი მოიხვეჭოსო.

— აბა, სხვა რა აზრი აქვს გლეხთათვის მიწების მიცემას, როცა მიწის საფასედ აღებული ფული იმათვე მიაქვთ? — ამბობდა იგი. — თუ-კი ასე უნდოდა, შეეძლო მიეყიდნა საგლეხო ბანკის შემწეობითაო. ამას აზრი ექნებოდაო. საზოგადოდ ასეთი საქციელი არა-ნორმალურ მდგომარეობას უნდა მივაწეროთო, — ამბობდა ეგნატე ნიკიფოროვიჩი და თან სთხოვდა ცოლს, როგორმე ემოქმედნა ძმაზე და დაეროგებინა, რომ სისრულეში არ მოეყვანა ეს სულელური განზრახვა.

XXX

როცა ნებლიუდოვი დაბრუნდა სახლში და მაგიდაზე თავისი დის ბარათი დაუხედა, მაშინვე გაეშურა იმათსა. ნატალია ივანოვნა მარტო მიეგება ძმას. ეგნატე ნიკიფოროვიჩი მეორე ოთახში იწვა და ეძინა. და-ძმანი გადაეხვივნენ ერთმანეთს, მზურვალედ ჩაჰკოცნეს და ერთმანეთს გაუღიმეს. ამ ღიმილში ნათლად გამოიხატა ის, რასაც ახლა ჰგრძნობდნენ და რის გამოხატვაც სიტყვით არ შეიძლებოდა: დედის სიკვდილის შემდეგ არ ენახათ ერთმანეთი.

— თითქო კიდევაც დასრულებულხარ და კიდევ უფრო გაახალგაზრდებულხარ, — უთხრა დას ნებლიუდოვმა.

ნატაშას სიამოვნება გამოეხატა სახეზე.

— შენ-კი გამზღარბარ.

— ეგნატე ნიკიფოროვიჩი სად არის? — ჰკითხა ნეხლიუდოვი.

— სძინავს. წუხელ მთელი ღამე არ დაუძინია.

აქ კიდევ ბევრი რამ იყო სათქმელი, მაგრამ არა სთქვეს; მათმა სახის შეტყველებამ დაამტკიცა, რომ, რაც საჭირო იყო, ის არა თქმულა.

— მე ვიყავი შენთან.

— ვიცი. კარგა ხანია იმ სახლიდან გადავედი. ახლა აღარაფერი აღარ მინდა. ყველა ბარგი და ავეჯი, რაც არის, შენ წაიღე.

— ყველაფერი მითხრა აგრეთვე პეტროვნამ, იქაც ვიყავი, დიდად გმადლობთ, მაგრამ...

ამ დროს ლაქიამ ვერცხლის ჩაის ჭურჭელი შემოიტანა.

ორივენი დაჩუმდნენ, სანამ ლაქია ჩაის ჭურჭელს დაალაგებდა. ნატალია ივანოვნა გამოვიდა მაგიდის ახლოს და ჩაის მზადებას შეუდგა. ნეხლიუდოვი ზმას არ იღებდა.

— დიმიტრი! ყველაფერი ვიცი, — მტკიცედ უთხრა ნატაშამ და ნეხლიუდოვს შეჰხედა.

— ძალიან კარგი. დიდად მოხარული ვარ, თუ იცი.

— განა იმედი გაქვს გაასწორო და გამოაბრუნო ისეთის ცხოვრების შემდეგ?

— შე იმისი გასწორება კი არა, ჩემი გასწორება მინდა.

ნატალია ივანოვნამ ღრმად ამოიოხრა.

— არის სხვა საშუალებაც, გარდა ჭორწინებისა.

— მგონია, რომ ეგ უკეთესია; გარდა ამისა, ჭორწინებას შეუძლიან იმ ქვეყანაში შემოიყვანოს, სადაც დიდის სარგებლობის მოტანა შეუძლებელია.

— არა მგონია, ბედნიერება ჰპოვო, — უთხრა ნატალია ივანოვნამ.

— საქმე ჩემი ბედნიერება არ არის.

— რასაკვირველია, თუ გული აქვს, თვითონაც არ იქნება ბედნიერი... თითქმის არც კი ისურვებს მავას.

— არცა სურს.

— მესმის, მაგრამ ცხოვრება...

— ცხოვრება რა?

— სხვასა თხოულობს.

— არაფერსაც არ თხოულობს, გარდა იმისა, რომ ის უნდა მოვიქმედოთ, რაც საჭიროა, — უთხრა ნეხლიუდოვმა.

— არ მესმის, — უპასუხა ამოოხვრით ნატაშამ.

„საბრალო, როგორ გამოცვლილა?“ — გაითქრა ნებლიუდოვმა, როცა მოაგონდა ნატაშა ისეთი, როგორიც გათხოვებამდე იყო და ბავშვობის ათასგვარი მოგონებანი თვალწინ დაუდგა.

ამ დროს ოთახიდან, ღიმილით გამოვიდა ეგნატე ნიკიფოროვიჩი.

— გამარჯობათ, გამარჯობათ, — უგემურად მიესალმა ნებლიუდოვს. თუმცა ქორწინების პირველ ხანებში სკდილობდენ „შენობით“ ელაპარაკნათ, მაგრამ „თქვენობით“ ლაპარაკობდენ მაინც.

ჩამოართვეს ხელი ერთმანეთს და ეგნატე ნიკიფოროვიჩი ნაზად ჩაჯდა სავარძელში.

— ხელს ხომ არ შეგიშლით?

— არა, არაფისთან არა ვფარავ, რასაც ვამბობ და ვაკეთებ.

როცა ნებლიუდოვმა დაინახა ეს სახე, ეს გაბანლული ხელები და გაიგონა მისი ბრძანებითი კილოს ხმა, ცუდ გუნებაზე დადგა.

— დილ, მაგის განზრახვაზედ ელაპარაკობდით, — სთქვა ნატალია ივანოვნამ. — შენც გაგიკეთო ჩაი? — ჰკითხა ქმარს და ჩაინიკი ხელში აიღო.

— დილ, ვეთაყვა, გამიკეთე... — განსაკუთრებით რაზედა გქონდათ ლაპარაკი?

— იმაზე, რომ გადავსწყვეტე გავყვე ციმბირში იმ ქალს, რომლის წინაშეც დამნაშავედა ვჭგრძნობ თავს, — სთქვა ნებლიუდოვმა.

— როგორც მე ვავიგანე, მაგაზე მეტიც უნდა გინდოდეს რალაც.

— დილ, უნდა შევიროთ კიდევ, თუ ისიც თანახმა იქნება.

— მართლა? თუ არ გეზარებათ, ამიხსენით მიზეზი.

— მიზეზი ის გახლავთ, რომ ის ქალი... რომ ცუდის ცხოვრებისავენ პირველი ნაბიჯი...

ნებლიუდოვს ბრაზი მოუვიდა, რომ სიტყვები ვერ იპოვნა თვისის აზრის გამოსახატავად.

— ის მიზეზია, რომ დამნაშავე მე ვარ და ის-კი დასაჯეს.

— თუ კი დასაჯეს, ალბად დამნაშავეა.

— სრულიადაც არ არის დამნაშავე, — სთქვა ნებლიუდოვმა და აჩქარებით მოუყვა ყველაფერს.

— სენატმა უარი ვითხრათ, ალბად, საჭირო საბუთები არ იყო, — უთხრა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა: — სენატი არსებითად საქმის განხილვაში არ შედის. თუ მართლა სასამართლოს შეცდომა მოუვიდა, მაშინ საჭიროა უმაღლეს სახელობაზედ მითითვით თხოვნა.

— თხოვნა უკვე მივეცი, მაგრამ იმედი-კი მცირედი გვაქვს. შეპკრებენ ცნობებს სამინისტროში, სამინისტრო სენატს შეეკითხება;

სენატი თავის გარდაწყვეტილებას წარადგენს და, როგორც ჩვენი მთავარი პრიციპალი, სრულიად უდანაშაულოდ დასჯიან ადამიანს.

— ჩემის აზრით, სამინისტრო სენატიდან არაერთარ ცნობებს არ მოითხოვს; თუ მოითხოვა, პირდაპირ სასამართლოდან მოითხოვს და, თუ რამე უკანონობა ჰნახეს, თავის აზრს დაასკენიან. ამისთანავე უნდა მოვახსენოთ, რომ თავის დღეში არ მომხდარა და არც მოჰხდება, რომ უდანაშაულოდ ვინმე დასაჯონ, სჯიან მხოლოდ ავაზაკებს, რომელთაც რაიმე დანაშაულობა მიუძღვით საზოგადოებისა და კერძო კაცის წინაშე. — დინჯად წარმოსთქვა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა და სიამოვნებით გაილიმა.

— მე კი დარწმუნებული ვარ, რომ სასამართლო ხშირად შედის შეცდომაში და ეს ასე იქნება, სანამ კანონი სხვა დანიშნულებასა და სხვა სახეს არ მიიღებს. — აბა, კარვად ჩაუყვირდით, რამდენს უსამართლობას დაინახავთ. ვანა ერთი და ორი ისჯება უდანაშაულოდ? მერე ვინ არის ამის მიზეზი? თვით ის ხალხი, სადაც ეს დამნაშავეთა მთელი ლეგიონი აღიზარდა. დიად, თვით ეს ხალხია დამნაშავე, რომელიც თავიანთს მოქმედებას ისე უყურებს, თითქოს არაფერი დამნაშავე არ იყოს, — განაგრძობდა ნებლიუდოვი.

— უკაცრავად, მაგრამ უნდა გითხრათ, რომ ეგ დიდი უსამართლობაა; ყოველმა ქურდმა იცის, რომ ქურდობა ცუდია და არ უნდა ქურდობდეს, — დამწვიდებით წარმოსთქვა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა და ისეთნაირად გაილიმა, რომ ნებლიუდოვს ბრაზი მოუცილა.

— არა, არ იცის! ეუბნებიან: „ნუ იპარავო“, საქმით კი სულ სხვასა ჰხედავს. ჰხედავს, რომ მექარხნეები ურცხვად ჰპარავენ მუშებს შრომას, სწუწნიან სისხლს, პირიდგანა ჰგლეჯენ უკანასკნელ ლუკმას და მთავრობა თავის მოხელეების საშუალებით გადასახადების სახით მუდამ ჰპარავს და ტყავს აძრობს.

— ეგ ხომ, ჩემო მეგობარო, ანარქიზმია, — თავისებურად ახსნა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა ნებლიუდოვის სიტყვების მნიშვნელობა.

— მე არ ვიცი, რა არის ანარქიზმი თუ ჩანარქიზმი, მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რაც სიპართლეა, — განაგრძო ნებლიუდოვი: — ვიცი, მთავრობა მას ჰპარავს, რომ მოხელეები ტყავს აძრობენ, ვიცი, რომ ჩვენ, მემამულენი, ვისაკუთრებთ და ვსარგებლობთ იმ მიწებით, რომელიც საყოველთაო უნდა იყოს. შემდეგ, როცა ჩვენს ტყეში ორიოდე ფიჩხს აიღებს გლეხ-კაცი, რათა ბუხარში ცეცხლი დაინთოს და გაყინული გვერდები გაითბოს, ვიჭერთ, ვამწყვდევთ სატუსალოში და ვარწმუნებთ ყველას, რომ ის ქურდია.

— არ მესმის და, თუნდაც მესმოდეს, მაინც თანახმა არა ვარ— მიწა არავისი საკუთრება არ არისო. დღეს რომ თანასწორად გაჰყოთ მიწები, ხვალ მაინც უფრო მშრომელისა და ნიჭიერი ხალხის ხელში გადავა.

— არცა ჰქონდა ვინმე მიწების თანასწორად დაყოფას. მიწა არავის საკუთრება არ არის და არც არავისა აქვს ნება ან იყიდოს და ან გაჰყიდოს.

— საკუთრების უნარი თან შერჩენილი აქვს ადამიანს, თუ საკუთრება არ იქნება, მიწის დამუშავებას არავითარი ინტერესი არ ექნება. მოსპეთ კერძო საკუთრება და ჩვენც ველურს მდგომარეობას დავუბრუნდებით, — რიხით წარმოსთქვა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა. და გაიმეორა ის ჩვეულებრივი არგუმენტი მთელის საკუთრების უფლების სასარგებლოდ, რომელიც ურყევია და იმაში მდგომარეობს, რომ სიხარბე მიწის საკუთრებაში არის მისი საჭიროების ნიშანი.

— სრულიადაც არა! პირიქით. მიწები ასე უსარგებლოდ არ ეგდებოდა და შესაფერად დაამუშავებდენ.

— ყური მიგდეთ, დიმიტრი ივანოვიჩ: ეგ ხომ სრული სიგიჟეა! განა ჩვენს დროში შეიძლება კერძო საკუთრება მოისპოს? მე ვიცი, რომ ეგ აზრი დიდი ხახია დაგებადათ, მაგრამ ნება მომეცით პირდაპირ გითხრათ...

სიმე გაფითრდა და ხმა აუკანკალდა.

— გირჩევთ, ამ საგანს კარგად ჩაუკვირდეთ, სანამ პრაქტიკულად განახორციელებდეთ.

— თქვენ კერძოდ ჩემ საკუთარ საქმეებზედ ლაპარაკობთ?

— დიალ. ყველა ჩვენგანი დღეს ისეთ გარემოებაშია, რომ ვალდებულნი ვართ ვიტყვირთოთ ის მოვალეობა, რომელიც ამ გარემოებაში წარმოშობა, მტკიცედ დავიცვათ ის წესები, რომელიც ჩვენს მამაპაპათ დაუდგენიათ, და ვეცადოთ მომავალ თაობასაც დავაქისროთ ასევე მოიქცენ.

— შე ჩემს მოვალეობად მიმაჩნია...

— ნება მომეცით, — განაგრძო ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა, — განვაგრძო: ჩემთვის კი არა, ჩემის შვილებისათვის ვამბობ. ჩემს შვილებს აქვთ სამყოფი ქონება. იმდენსა ვშრომობ, რამდენიც საჭიროა ჩვენის ცხოვრებისათვის და იმედი მაქვს, რომ შვილებიც კმაყოფილნი იქნებიან თავიანთის ცხოვრებისა; ამიტომ თქვენს შესახებ ჩემი აზრი — ნება მომეცით ვსთქვა — წინდაწინ მოფიქრებული არ არის. კერძო ინტერესებით გამოწვეული არ გეგონოთ; არა, მე პრინციპიალურად ვეწინააღმდეგები თქვენს აზრსა და ვერ ვეთანხმებით. გირჩევთ, კარგად მოიფიქროთ და ისე გადასწყვიტოთ...

— ეგ საკუთარი ჩემი საქმეა და, როგორც მინდა ისე მტკიცედ დება ყველაფერი. ამასთანავე, უნდა მოგახსენოთ, რომ არავისი რჩევა-დარიგება ჩემთვის საჭირო არ არის და, ნურას უკაცრავად, თუ თქვენი რჩევაც უუურადღებოდ დავტოვო, — ბრაზით წარმოსთქვა ნებლიუდოვმა და, რაკი შეატყო, ძნელია თავის შემავრებაო, დატუნდა და ჩაის სმა დაიწყო.

XXXI

— ბავშვები როგორა გყავს? — დაეკითხა ნებლიუდოვი დას, როცა ცოტათი დამშვიდდა და, კმაყოფილი მით, რომ ამ უსიამოვნო ლაპარაკს ბოლო მოეღო, სიამოვნებით მოჰყვა ბავშვების ამბავს: ისე თამაშობენ, როგორც ჩვენა ვთამაშობდით ხოლმე ბავშობისასაო.

— ნუ თუ კიდევ გახსოვს ჩემი ბავშობა? — ღიმილით დაეკითხა ნებლიუდოვი.

— წარმოიდგინე, ისინიც ისე თამაშობენ, როგორც მე ვთამაშობდი ხოლმე.

უსიამოვნო ლაპარაკს ბოლო მოეღო. ნატაშა დამშვიდდა, მაგრამ არ უნდოდა ქმართან ეთქვა ის, რაც ძმას უკვე კარგად გაგებულნი ჰქონდა. მოჰყვა ისევ დუელის ამბავს, რომ საზოგადო ლაპარაკი დაიწყო.

ეგნატე ნიკიტოროვიჩმა ცუდად მოიხსენია ის წეს-რიგი, რომლის წყალობითაც დუელის დროს კაცის კვლა გამორიცხული იყო დანაშაულთა რიცხვიდან.

ამ შენიშვნამ ისევ აალაპარაკა ნებლიუდოვი და ისევ გაცხარებული კამათი გაიმართა ერთსა და იმავე საგანზე, რომელზედაც არც ერთს მათგანს მთლად არ გამოუთქვამს თავისი აზრი.

ეგნატე ნიკიტოროვიჩი ჰკრძობდა, რომ ნებლიუდოვი ამტყუნებდა მას და მთელს მის მოქმედებას ზიზღით იხსენიებდა, ამიტომ უნდოდა დაემტკიცებინა მისთვის მთელი მისი მსჯელობის სიყალბე და უსამართლობა. ნებლიუდოვი, მიუხედავად იმისა, რომ ძლიერ საწყენოდ ჰქონდა მის საქმეში სიძის გარევა (გულში კი ჰვიჭრობდა, რომ მის სიძეს, დასა და დისწულებს სრული უფლება ჰქონდათ მისს საქმეში გარეუღიყვენ), გაბრაზებული იყო იმაზე, რომ ეს უტყუინო და კჳა გონებით ჩლუნგი კაცი დამშვიდებით ამტკიცებდა, რომ ის საქმე, რომლის სიყალბეში და უკანონობაში ნებლიუდოვი სრულიად დარწმუნებული იყო, სამართლიანად და კანონიერად მიაჩნდა. ამ მტკიცე რწმენას სიგიჟემდე მოჰყავდა ნებლიუდოვი.

— მაშ, როგორ უნდა მოქცეულიყო სასამართლო? — დაეკითხა ნებლიუდოვი.

— ისე, რომ ერთ-ერთ დუელისტთაგანისათვის, როგორც ჩვენი ლებრივ მკვლელისათვის კატორღაში მუშაობა უნდა გადაეწყვიტა.

— მერე რა გამოვიდოდა აქედგან, — სიბრაზით წარმოსთქვა ნეხლიუდოვმა.

— ეს სამართლიანი სასჯელი იქნებოდა.

— თითქოს სასამართლოს დანიშნულება სამართლიანობა იყოს.

— მაშ, სხვა რაა, თუ არ სამართლიანობა?

— მხოლოდ წოდებრივ ინტერესების დაცვა. ჩემის აზრით, სასამართლო ერთი იმ იარაღთაგანია, რომლის წყალობითაც დღევანდელ წოდებრივ უპირატესობას მაგრადა აქვს ფესვები გამდგარი.

— ეგ სრულიად ახალი შეხედულებაა, — ღიმილით წარმოსთქვა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა: — ჩემის აზრით, სასამართლოს სულ სხვა დანიშნულება აქვს.

— თეორიული და არა პრაქტიკული, რაც აშკარად დავინახე და დავრწმუნდი კიდევ. სასამართლო სკდილობს იმ ყოფაში ჰყავდეს საზოგადოება, რომელშიაც დიდი ხანია არის, და ამიტომ სდევნის და სჯის ყველა იმას, ვინც საზოგადოებაზე ან მალა სდვას და ან დაბლა.

— არ შემიძლიან დაგეთანხმოთ, ვთომ ავაზაკებს იმიტომაც სჯიდენ რომ საზოგადოებაზე მალა სდვანან. უმეტეს ნაწილად ისინი საზოგადოების ხორცმეტნი არიან, საზოგადოებიდან განდევნილნი, გარყვნილნი ადამიანნი, როგორც, მაგალითად, ის ტიპები, რომელთაც საზოგადოებაზედ დაბლა აყენებთ.

— მე კი ბევრი ისეთი ვიცი, რომელნიც მალა სდვანან იმაზე, ვინც მათ ასამართლებს.

— არ შემიძლიან დაგეთანხმოთ იმაზედაც, რომ სასამართლოს ეხლანდელ წეს-წყობილების დაცვა უნდოდეს. სასამართლო მხოლოდ თავის საქმეს ემსახურება, ან გაასწოროს...

— სატუსალოში და გასწოლება!.. კარგია, თქვენმა მშემ! — ჩაუბოთო სიტყვა ნეხლიუდოვმა.

— ან და სკდილობს განდევნოს საზოგადოებიდან გარყვნილი და მხეცის მსგავსი ადამიანები, რომელნიც ძირს უთბრიან საზოგადოების არსებობას.

— საქმეც იმაშია, რომ სასამართლო არც ერთს აკეთებს და არც მეორეს საზოგადოება უძღურია შესარულოს ეგ საქმე.

— როგორ? არ მესმის? — ძალდატანებულის ღიმილით დაეკითხა ეგნატე ნიკიფოროვიჩი.

— მე მინდა ვსთქვა, რომ გონივრული დასჯა ორგეარმა დასჯა ისა, რომელიც ძველად იყო ხმარებაში: გაწყვეტა და სიკვდილით დასჯა, მაგრამ ადამიანი გაღმობიერდა და ერთიცა და მეორე სასჯელიც გადავარდა, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ეგ სულ ახალი აზრია და მიკვირს, რომ თქვენგან მესმის.

— დიალ, გონივრული სასჯელია, როცა გინდა ატკინო რამ ადამიანს, რომ მეორედ აღარ გაჰმდოს ის, რისთვისაც დასაჯეს; ისიც გონივრული იქნება, რომ საზოგადოებისთვის საშიშ კაცს თავი მოჰკვეთონ. ორსავე ამ სასჯელს გონივრული აზრი აქვს. აბა, ერთი მითხარით, რა აზრი აქვს, უსაქმობისა და ცუდის მაგალითებით გარყვნილი კაცი ჩაამწყვდიონ იმაზე უფრო გარყვნილს ხალხში ან და სახელმწიფო ხარჯით გადიყვანონ — თვითულის გადაყვანა 500 მანეთამდის ღირს — ტულის გუბერნიიდან ირკუტსკისაში ან და კურსკიდან...

— კი, მაგრამ მუქთად მოგზაურობისა ბევრს ეშინიან და ეს მგზაურობა და სატუსალოები რომ არ ყოფილიყო, ასე არხეინად ვერ ვისხდებოდით აქ, როგორაც ახლა ვართ.

— არა სატუსალოს არ შეუძლია დაგვიცუას ხიფათისაგან! ხალხი ხომ საუკუნოებით იქ არა ზის, ბოლოს ხომ უშვებენ. პირიქით, სატუსალოებში უფრო ჰრყვნიან და იმ ზომამდე მიიყვანენ ზოლმე, რომ მზად არიან ყოველგვარი ავაზაკობა იკისრონ. ამიტომ ჩვენც ნაკლებად დაცულნი ვართ ხიფათისაგან.

— გინდათ ვითომ სთქვათ, რომ **პენიტენციალური** (შენანიება) სისტემა გაუმჯობესდეს?

— მისი გაუმჯობესება ყოვლად შეუძლებელია. უფრო რიგიანი სატუსალოები, რასაკვირველია, უფრო ძვირად დაუჯდება მთავრობას ვიდრე სახალხო განათლებაზე იხარჯება, და იმავე ხალხს დააწეება კისრად.

— მაგრამ **პენიტენციალურის** სისტემის უვარგისობა სრულიად ჩირქს არა სცხებეს სასამართლოებს, — განაგრძო ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა ისე, რომ ნებლიუდოვის სიტყვები არც კი გაუგონია.

— არ შეიძლება ამ ნაკლულევიანების გასწორება, — ხმა აღიმართლა ნებლიუდოვმა.

— მაშ, რა უნდა ვქნათ? დავხოცოთ? ან და, როგორც ერთმა მოხელემ ურჩია მთავრობას — ყველას თვალები დაეთხაროთ? — სთქვა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა და გაჯავრების ნიშნად გაიღიმა.

— დიალ, თუმცა სასტიკი სასჯელი იქნება, მაგრამ სასარგებლო კი, ისე, როგორც ახლა სასჯელი სასტიკია და უსარგებლო კი.

— მეც მონაწილე ვარ მაგ საქმეში,—წამოიძახა გაფითრებული
 ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა.

— ეგ თქვენი საქმეა, თუმცა-კი მე არ მესმის ეს.

— ვგონებ, სხვაც ბევრი რამ არ გესმის?—უთხრა ეგნატე ნიკი-
 ფოროვიჩმა და მეტის სიბრაზით სულ აკანკალდა.

— მე ერთი ბრალმდებლის ამხანაგი ვნახე, რომელიც თავგამე-
 ტებით სცდილობდა გაემტყუნებინა უბედური ბავშვი, რომელიც
 სულით გაურყვნელ ადამიანის გულში სიბრალულის მეტს არაა გა-
 მოიწვევდა...

— უთუოდ სამსახურს თავს დაენებებდი, მაგრე რომ ვფიქრობ-
 დე,—უთხრა ეგნატე ნიკიფოროვიჩმა და წამოდგა.

„ნუ თუ ცრემლები“?—გაიფიქრა ნეხლიუდოვმა, როცა სიძის
 აცრემლებული თვალები დაინახა.

ღიან, ცრემლები იყო. ეგნატე ნიკიფოროვიჩი სტიროდა, მი-
 ვიდა სარკმელთან, მოიძრო სათვალეები, გასწმინდა ცხვირსახოცით
 და თვალებიც მოიწმინდა. შემდეგ მობრუნდა და ხმა აღარ ამოუღია.
 ნეხლიუდოვს ძლიერ საწყენად დარჩა, სიძეს და დას რომ აწყენინა,
 მით უმეტეს, რომ ხვალ წასვლას აპირებდა და შეიძლება ველარც კი
 ენახა ამის შეტად. მწარედ დალონებული გამოეთხოვა და წაივია სა-
 ხლში.

„ადვილი შესაძლებელია, სიმართლე იყოს, რაცა ვსთქვი; თი-
 თქმის ვერავითარი რიგიანი პასუხი ვერ მომცა. მაგრამ მაინც ასე არ
 უნდა შელაპარაკნა. ძალიან ცოტათი შევცვლილვარ თუ კი ისე გამი-
 ტაცა სიძულელიმა, რომ ასეთი შეურაცხყოფა მივაყენე სიძესა და სა-
 წყალ ნატაშასაც ვაწყენინე“,—ჭფიქრობდა ნეხლიუდოვი.

XXXII

მასლოვას ქალი სხვა ტუსალებთან ერთად რკინის გზის სადგურ-
 რიდან 3 საათ. გადიოდა, ამიტომ ნეხლიუდოვი დაეჭვარა, რომ სა-
 ტუსალოში თორმეტ საათზე ყოფილიყო, ტუსალების გამოსვლას დასწ-
 რებოდა და მითთან ერთად მისულიყო რკინის გზის სადგურზედ.

როცა ბარგსა და ქალაღებებს ალაგებდა, ნეხლიუდოვმა თვალი
 მოჰკრა დლიურის რგვეულს, აიღო ხელში და გადაიკითხა რამდენიმე
 ფურცელი. პეტერბურგში წასვლის უკანასკნელ დღეს შემდეგი ჩა-
 სწერა:

„კატოს თვით უნდა მსხვერპლი გასწიროს, ჩემგან კი არა თხო-
 ულობს. იმანაც გაიმარჯვა და მეც. ძალიან მახარებს, რომ ასეთი დი-
 დი სულიერი ცვლილება დაეტყო, თუმცა ძალიან მეშინიან დარწმუ-

ნებითა ვსთქვა ესა. მეშინიან დავეიჯერო, მაგრამ ფეიქრობ, რომ კატო გამოფიზიზლდა“. იქვე შემდეგ ეწერა: „დღეს თავზარი დამცა ერთმა მოულოდნელმა აზბავმა. გავიგე, რომ კატო ძალიან ცუდად იქცევა საავადმყოფოში. ეს მოულოდნელი იყო ჩემთვის და ამიტომ შემადრწუნა. ზიზლითა და შურით დავეუწყე ლაპარაკი და შემდეგ, როცა მომაგონდა, რომ ყველაფერში დამნაშავე მე ვიყავი, თვითონ ჩემი თავი შემეზიზლა და ის კი შემებრალა. ამ ცვლილებამ კარგ გუნებაზე დამაყენა“. ახლა შემდეგი ჩასწერა. „ვიყავი ნატაშასთან. მეტად კმაყოფილი ვიყავი ჩემით და ამიტომ გულკეთილობა მაკლდა, ბოროტება მძლევდა; კატოს ცუდად მოვექეცი, რაც ძლიერ საწყინოდ დამრჩა. მაგრამ რას იზამ, ხვალდგან ახალი ცხოვრება იწყება. მშვიდობით, ძველო ცხოვრებავე, და საშუდანოდაც! ფიქრები ბუზივით ირევა გონებაში, ჯერ კიდევ ვერ მომიხერხებია თავი თავს მოვეუყარო“.

მეორე დღეს, დილით გაღვიძებისათანავე, მოაგონდა, რომ სიძეს ცუდად მოექცა და ძალიან საწყენად დარჩა.

„ასე წასვლა არ შეიძლება, — ფიქრა მან, — უთუოდ, უთუოდ უნდა ვნახო და გავასწორო ჩემი შეცდომა“.

მაგრამ დაჰხედა საათს და დაინახა, რომ დრო აღარ იყო წასვლისა, რადგან მალე სატუსალოში უნდა მისულიყო. ბარგი ნეკარესა და ტარასის (თეოდოსიას ქმრის) ხელით სადგურზე გაჰგზავნა, თვითონ ჩაჯდა ეტლში და სატუსალოსკენ წავიდა. ის მატარებელი, რომლითაც ტუსალები მიდიოდნენ, საფოსტო მატარებელზე ორის საათით ადრე გადიოდა, ამიტომ ნეხლიუდოვი სულ გაუსწორდა სასტუმროს პატრონს, რომ უკან აღარ დაბრუნებულყო.

ივლისის ცხელი დღე იყო. წინა ღამით ვახურებული ქვები და სახლის სახურავები ჯერ კიდევ არ გაცივებულყო და ისედაც ცხელ ჰაერს უფრო ახურებდა. არსაიდან ნიავე არა ჰქრონდა და, თუ ხანდახან რაიმე მანქანებით შეინძრეოდა დაგუბებული მყრალი ჰაერი, ისიც მხოლოდ ერთის წუთით, რომ ყველგან მიეწვდინა თავისი სუნნელები. ქუჩებში თითქმის არავინ გამოდიოდა და, ი.უ ვინმე იყო თითო-ოროლა, ისინიც საცოდავად სახლების ჩრდილში იმალებოდნენ. მხოლოდ ქვის მტებელი გლებები არხეინად ისხდნენ ქუჩაში და ამტვრევდნენ ქვებს. ქუჩის დარაჯებიც, თავიანთ მწვანე გრეხილებით, რომელთაც რვეოლვერები ეკიდათ, გარინდებულნი იდგენ აქა-იქ ქუჩაში და ტილოებ-ჩამოფარებული კონკა ზარის წყარუნით მირაბრაბებდა ხან ზევით და ხან ქვევით.

როცა ნეხლიუდოვი მიადგა სატუსალოს, ტუსალები ჯერ კიდევ არ გამოსულიყვენ. სატუსალოში გაცხარებული მუშაობა იყო ტუსა-

ღების მიღება-ჩაბარებაზე. სულ ვასავაზენი იყო 623 კაცი და 64 ქალი; ყველანი უნდა შეემოწმებინათ; სუსტნი და ავადმყოფნი უნდა გაეცალკეებინათ. სატუსალოს ახალი უფროსი, ორი მისი თანამემწე, ვეკილი, ფერშალი, თანამხლები ოფიცერი და მწერალი, — მისხდომოდენ ეზოს ჩრდილში მაგიდას, რომელზედაც ყველა სამწერლო იარაღი ელაგა, სათითაოდ ეძახოდენ ტუსალებს, სინჯადენ, ჰკითხავდენ და სწერდენ.

მაგიდას სანახევროდ მზე მოსდგომოდა. საშინლად ჩამოცხა.

— ნეტა ბოლო აღარ ექნება? — სასოწარკვეთილებით წამოიძახა გზად თანმხლებმა ოფიცერმა: — რად მორეკეს ამდენი? კიდევ ბევრია? მწერალმა ვასინჯა სია.

— კიდევ ოცდა ოთხი კაცი და ქალი.

— რას გაჩერებულხართ, მოდიო! — დაუყვირა ოფიცერმა ტუსალებს.

ტუსალები სამ საათზე მეტს ხანს იდგენ პაპანაქება სიციხეში რიგზე ჩამწკრივებულნი და ჯერს ელოდენ.

სატუსალოს კარებთან თოფიანი ჯარის კაცი იდგა. იქვე იდგა რამდენიმე საბარგე ურემი ტუსალების ბარგისთვის, და ტუსალების ნათესავ-მეგობრები, რომელთაც უნდოდათ უკანასკნელად თვალი მოეკრათ თავიანთ მახლობელ ტუსალებისთვის, გაეცათ ხმა და, თუ შესაძლო იქნებოდა, გადაეკათ რამე. ნებლიუდოვიც ამით შეუერთდა. თითქმის ერთ საათს იყო ასე გაჩერებული. ერთის საათის შემდეგ მოისმა ბორკილების ჩხარუნი. გაიღო დიდი კიშკარი და ტუსალები ყაყანითა და ჯაბა ჯუბით გამოვიდენ ქუჩაში. პირველად საკატორღენი გამოვიდენ, ნაცრისფერ ხალათებითა და შარვლებით; ყველანი: ახალგაზრდები, ბებრები, გამხდარნი, ჩასუქებულნი, ფერ მკრთალნი, თეთრ ყირმიზ-ჭერანი, შავგვრემანნი, უღვაშიანნი, წვერიანნი, უწვერონი, რუსი, თათარი, ებრაელი — ბორკილების ჩხარა-ჩხურითა და ხელების ქნევით გამოვიდენ, თითქოს საღლაც შორს მიდიანო, მაგრამ გაიარეს თუ არა რამდენიმე ნაბიჯი, გაჩერდენ და მორჩილებით ოთხ რიგად ჩამწკრივდენ. მათ შემდეგ გამოვიდენ ასეთივე თავმოპარსულნი, მხოლოდ უბორკილოდ და ხელი-ხელ გადამბულნი ასეთისავე ტანსაცმელებით. ესენი იყვნენ გადასახლებულნი. თამამად გამოვიდენ და ისინიც ოთხ რიგად ჩამწკრივდენ. შემდეგ გამოვიდენ ქალები, ზოგი საკატორღენი, ნაცრის-ფერ კაბებით, და ზოგიც თავის ნებით მიმდევარნი თავიანთ ტანისამოსითა. ზოგს მათგანს ძუძუთა ბავ შეი ჰყავდა.

ქალებს მისდევდენ პატარა ბავშვები — გოგონები და გოგონები თითქოს ეშინიათ, ზედ ეკროდენ თავისიანებს. კაცები წყნარად და მორჩილებით გაჩერდენ. ქალებს-კი ერთი ამბავი ჰქონდათ. ნებლიუდოვს მოეჩვენა, თითქოს იცნო მასლოვას ქალი, როცა კარებში გამოდიოდა, მაგრამ შემდეგ თვალთაგან მიეფარა, ჰხედავდა მხოლოდ ნაცრისფერ ბრბოს, რომელსაც განსაკუთრებული ადამიანური სახე დაეკარვა.

თუმცა სატუსალოში სათითაოდ გადასთვალეს ტუსალები, მხლებელ ჯარის-კაცებმა ხელმეორედ დაიწყეს გადათვლა. გაჭიანურდა კიდევ საქმე. ტუსალები ერთის ადგილიდან მეორეზე გადადიოდნენ და ჯარის-კაცებს ანგარიში ეშლებოდათ, უშვერის სიტყვებით ილანძობოდნენ და ისევ თავიდან იწყებდნენ ხოლმე თვლას. ბოლოს, როცა გადათვლა გათავდა, აფიცერმა გასცა ბრძანება და ბრბო შეინძრა: სუსტი ქალი და კაცი და ბავშვები სირბილით გაიქცენ ურმებისაკენ, დაჰყარეს ზედ თავიანთი ბარგი-ბარხანა და თვითონაც ზედ აბობლდნენ.

რამდენიმე ტუსალმა ქუდი მოიხადა და მივიდნენ აფიცერთან სათხოვნელად. როგორც ბოლოს გაიგო ნებლიუდოვმა, თურმე ურმებს თხოულობდნენ. ნებლიუდოვი ჰხედავდა, როგორ არხეინად ეწეოდა აფიცერი ბაპიროსს და ტუსალებისათვის არც-კი შეუხედნია. შემდეგ, როცა ერთი მათგანი მიუახლოვდა, აფიცერი გაბრაზდა, მოიქნია თავისი მოკლე ხელი, მაგრამ ტუსალი მოიკუნტა და განზე გახტა.

— ისეთ აზნაურობას მოგცემ, რომ თავის დღეში არ დაივიწყო. ფეხითაც კარგათ წაეთრევი, — დასჰყვილა აფიცერმა.

მხოლოდ ერთი მოხუცი, რომელიც ძლივს მილასლასებდა, გამგზავნა აფიცერმა ურმებისაკენ და ნებლიუდოვმა დაინახა, როგორ მოიშვლია ბებერმა ქუდი და პირჯერის წერით წავიდა ურმებისაკენ. მივიდა ურმებთან, მაგრამ ბორკილების გამო ფეხები ველარ აიტანა ზედ და ურმებზე მჯდომმა ქალმა ძლივს-ძლივობით აითრია.

როცა ურმები დაიტვირთა ბარგითა და იმ ტუსალებით, რომელთაც ნება ჰქონდათ ურმებზე ჯდომისა, აფიცერმა მოიხადა ქუდი, პირჯვარი გამოისახა და გმირულად შესძახა:

— პარტია, მარშ!

ჯარის კაცებმა თოფები მხრებზე გაიწყვეს, ტუსალებმა ქუდები მოიხადეს, პირჯვარი გადაისახეს, თავიანთ ნათესავ-მეგობრებს თითო-ოროლა სიტყვა გადასძახეს და დაიძრნენ. ქალებში ერთი ამბავი ასტყდა; ზოგი სტიროდა, ზოგი ყვიროდა და ეთხოვებოდა თავის მეგობარ-ნათესაებს, რომელნიც გარინდებულნი იდგნენ იქვე კუთხეში და დაღონებულნი აცრემლებულ თვალებით აცილებდნენ თავისიანებს.

წინ მიდიოდენ ჯარისკაცი, მათ უკან ბორკილების ჩხარა-ჩხურით
საკატორღენი, ოთხ-რიგად ჩამწყრივებულნი, შემდეგ გადასახლებულ-
ნი და ბოლოს ქალები. მათ მისდევდათ ბარგით დატვირთული ურ-
მები; ერთ ურემზე თავშეხვეული ქალი იჯდა და მწარედ ქვითინებდა.

XXXIII

ტუსალები ისე გრძლად იყვნენ გამწყირვებულნი, რომ როცა წინ
მიმავალნი კარგა შორს გავიდნენ და მიეფარნენ კიდეც, ურმები მხო-
ლოდ მაშინ დაიძრა. ნებლიუდოვი ჩაჯდა ეტლში და უბრძანა მეეტ-
ლეს წინ გაესწრო ტუსალებისათვის, იქნება ვინმე ნაცნობი ვნახო და,
უკეთუ მასლოვას ქალი ვნახე, ვეტყვი, მიიღო თუ არა ის ნივთები,
რომელიც გაუგზავნეო. საშინლად ჩამოცბა. ქუჩაში ისეთი მტყრის
ბული იდგა, რომ თვალს ვერ გაახელდა ადამიანი. ტუსალები ჩქარის
ნაბიჯით მიდიოდენ და ნებლიუდოვის ეტლი ძლივს-ძლივობით ეწე-
ოდა. ეს ურიცხვი ერთფეროვანი ხალხი ისე ეჩვენებოდა ნებლიუდოვს,
თითქოს ადამიანნი კი არა, რაღაც საშინელი არსებანი ერთად შეგ-
როვილან და საითყენლაც დაძრულანო. ამ მდგომარეობიდან საკა-
ტორღე ფედოროვისა და გადასახლებულ ოხოტინის დანახვამ გამოი-
ყვანა. ტუსალები ხშირ-ხშირად იხედებოდენ უკან და უპხერდენ ეტ-
ლს, რომელშიაც ნებლიუდოვი იჯდა. ფედოროვმა თავი დაიქნია, ნი-
შნად იმისა, რომ იცნო ნებლიუდოვი. ოხოტინმა ეშმაკურად თვალები
დანახა, მაგრამ არც ერთსა და არც მეორეს თავი არ დაუკრავს, რად-
გან იცოდენ, რომ ნება არა ჰქონდათ. დაუმზარდამზარდა თუ არა
ქალებს, ნებლიუდოვმა მაშინვე დაინახა მასლოვას ქალი, რომელსაც
ზურგზე პარკი ეკიდა და დინჯად მიდიოდა. მის გვერდით მეოთხე
ახალგაზრდა დედაკაცი მიდიოდა; ეს იყო თეოდონია. ნებლიუდოვი
გადმოხტა ეტლიდან და მიუახლოვდა მასლოვას ქალს, რომ ეკითხნა
რამე, მაგრამ ამ დროს დაინახა გზის მცველმა უნტერ-აფიცერმა, მი-
იჩინა მეორე მხრიდან და უთხრა:

— არ შეიძლება, ბატონო, ტუსალებთან მისვლა; ბრძანება არ
არის.

როცა ახლოს მივიდა და იცნო ნებლიუდოვი (სატუსალოში თი-
თქმის ყველა იცნობდა ნებლიუდოვს), უნტერ-აფიცერმა ქუდზე ხელი
მიიღო, გაჩერდა და უთხრა:

— ახლა არ შეიძლება, სადგურზე შეგიძლიანთ და აქ-კი ნება
არ არის. ნუ ჩერდებით, გასწით! — დაუყვირა მან ტუსალებს და თუ-
მცა საცხისაგან სულ ხვითქი გადასდიოდა, მაგრამ მაინც ყოჩაღად
გაიბრძინა თავის ადგილისკენ.

ნებლიუდოვი გადავიდა ქვაფენილზე, უბრძანა მეეტლეს მომყე-
 ყიო და თვითონ გაჰყვა ფეხით ტუსალებს შორი ახლოს. სადაც კი
 გაივლიდა ამ უბედურთა გროვა, ყველგან და ყველას გულში სიბრა-
 ლულს იწვევდა.

ყველა, ვინც კი გზაში შეჰხვდებოდათ, ცნობის მოყვარეობით
 ათვალთვრებდნენ ტუსალებს; ზოგს შიშის ერუანტელი უვლიდა ტან-
 ში ამ ტანჯულ ხალხის დანახვაზე, ზოგიერთები მიდიოდნენ ახლოს
 და მოწყალებას აძლევდნენ; მოწყალებას გზის მცველი ჯარის-კაცნი
 იღებდნენ. ქუჩის პირად ერთი ხმაურობა და ძახილი იყო, ყველგან
 ცნობის მოყვარე ხალხი იდგა. სარკმლები, სახლის საზურავები და
 კიშკრები სულ გაჭედვლილი იყო ხალხით. ერთს შესახვევში ტუსალები
 ეტლს შეეხებნენ. კოფოზე ჩასუქებული მეეტლე წამოსკუბებულიყო.
 ეტლში ისხდნენ მდიდრულად მორთულნი ცოლ-ქმარნი ცუგრუმელა
 ქალიშვილითა და რვა წლის ვაჟით. მამა უჯავრდებოდა მეეტლეს,
 რატომ ვერ გაუსწარი ამ ბრბოსაო, და დედა კი საცოდავად იმან-
 კებოდა მზისა და მტერის გამო. მეეტლე, ბატონის საყვედურით
 უკმაყოფილო, ძლივს-ძლივობით უქერდა თავს გათქვირულ ცხენებს.

ქუჩის დარაჯს თუმცა ძალიან გულით უნდოდა მოეგო ბატონის
 გული, გაეშვა პისი ეტლი და ტუსალები შეეჩერებინა, მაგრამ ყო-
 ლად შეუძლებელი იყო, თუნდაც ამ მდიდარ ბატონის გულისთვის.
 მან მხოლოდ ქუდზე ზელი მიიღო, ნიშნად იმისა, რომ თავყანსა ვს-
 ცემ სიმდიდრესაო, და მრისხანედ გადაჰხედა ტუსალებს, რითაც ავ-
 რძნობინა ბატონს, რომ ყოველ შემთხვევაში, მაინც თქვენი მომხრე
 და დამცველი ვარო. ასე რომ, ეტლს მანამდე მოუხდა დაცდა, სანამ
 ყველა ტუსალი გაივლიდა, დაიძრა მხოლოდ მაშინ, როცა უკანა-
 სკნელად ბარგითა და ტუსალ ქალებით დატვირთულმა ურმებმა გა-
 იარა. მხოლოდ მაშინ გაინძრა მსხვილი მეეტლე, შეუძახა გათქვირულ
 ცხენებს და მარდათ გააქანა აგარაკისაკენ; დროს გასატარებლად
 მიდიოდნენ ცოლ-ქმარნი თავიანთ ბავშვებით.

არც დედას და არც მამას ფიქრადაც არ მოსვლიათ აეხსნა ბავ-
 შვებისათვის ეს სანახაობა.

პატარა ქალმა, დედის სახის მეტყველების მიხედვით, ახსნა,
 რომ ეს ხალხი ისეთი არ იყო, როგორც მისი დედ-მამა და ნაცნობ-
 ნი იყვნენ. ეს ხალხი ცუდი ხალხი იყო და, ალბად, იმიტომ ეჭვოდნენ
 ისე მკაცრად, რომ საჭირო იყო მათთვის ასეთი მოქცევა. კიდევაც
 შეშინდა მათის დანახვით და ძალიან გაუხარდა, როცა ისინი თვალ-
 თაგან მიეფარნენ.

ყაღმა კი, რომელიც ვაოცებული მისჩერებოდა ტუსალებს, სწვა-ფრივ ახსნა ეს ამბავი. მან მტკიცედ იცოდა, პირდაპირ ლეთისაგან გაიგო, რომ ეს ხალხი ისეთივე იყო, როგორც ყველა, და ამ ხალხს ვიღამაც ცუდი საქმე უყო — ისეთი, რომელიც არ უნდა ექნა, და სიბრაღეულითა და თან შიშით უმზერდა რკინის ბორკილებიან თავ-მობარსულ კაცებს; — თავს ძალას ატანდა, რომ არ ატირებულყო, რადგან ამისთანა შემთხვევაში ტირილი დიდ სირცხვილად მიაჩნდა.

XXXIV

ნებლიუდოვი ჩქარის ნაბიჯით მისდევდა ტუსალებს და, თუმცა თხელის პალტოთი იყო, მაგრამ ქუჩაში ისეთი მტერის ბული და სი-ცხე იდგა, რომ სულს ძლივს იბრუნებდა. გაიარა მეოთხედი ვერსი თუ არა, ისევ ეტლში ჩაჯდა და წინ გასწია. მან მოინდომა მოეგონებინა გუშინდელი ლაპარაკი სიძესთან, მაგრამ ეს ლაპარაკი ისე აღარ აღეწევდა, როგორც დილით; ტუსალების ციხიდან გამოსვლამ და გამგზავრებამ დაარდილა ეს მოგონება. ქუჩაში იდგა ორი ბავშვი — რეალისტები. მათ წინ ფეხმორთხმული იჯდა ტკბილეულობის გამყიდველი. ერთი ბავშვი ხარბად შეექცეოდა ტკბილეულობას და მეტის სიამოვნებისაგან თითებს ილოკავდა, მეორე-კი ნერწყვის ყლაპით ელოდა, სანამ იმასაც მიცემდნენ ტკბილეულობას.

— შეიძლება აქ სადმე წყალი დავლიო? — ჰკითხა ნებლიუდოვი-მა მეეტლეს, როცა საშინელი წყურვილი იგრძნო.

— აი, აქვე საუცხოვო ტრაქტორია, — უბასუხა მეეტლემ, შეუხვია ქუჩაში და ტრაქტორის კარებთან გაჩერდა.

ტრაქტორის ჩასუქებულმა ნოქარმა და ლაქიამ, რომელნიც მის-ხდომოდენ სუფრებს და ზანტად ამთქნარებდნენ უსაქმობის გამო, გა-კვირებით შეჰხედდეს არა-ჩვეულებრივს სტუმარს. ნებლიუდოვიმა მოი-თხოვა სელტერის წყალი და მიუჯდა იქვე სარკმელთან სუფრა-ვადა-ფარებულ მაგიდას.

იქვე ახლოს ორი კაცი მოსხდომოდა მაგიდას, რომელზედაც ჩაის ქურქელი და ორი ცარიელი არყის ბოთლი იდგა, და მეგობრუ-ლად რალაცას ანგარიშობდნენ. ერთი მათგანი, ისეთი თავ-მოტელეპილი იყო და კეფაზე შავის თმის ბუსუსები ჰქონდა, როგორც ვენატე ნი-კიფოროვიჩს. ამ შთაბეჭდილებამ ნებლიუდოვს ისევ მოაგონა გუშინ-დელი ლაპარაკი სიძესთან და ისევ მოინდომა იმისი ნახვა წასვლამდე. „მატარებლის წასვლამდე, მგონია, ვერც-კი მოვასწრო“, — იფიქრა მან: — „უმჯობესია წერილი მივსწერო“. მოითხოვა ქალაღდი, მაგრამ ისე დაფანტული იყო, რომ ვერას გზით ვერ მოახერხა წერილის და-წერა.

„საყვარელო ნატაშა! არ შემიძლიან, ის მძიმე შთაბეჭდილება რომელიც ეგნატე ნიკიფოროვიჩთან ლაპარაკმა მოახდინა ჩემზე, თან გავიყოლიო და ისე წავიდე“... — დაიწყო მან.

„შემდეგ რა? პატარა ვსთხოვო იმისთვის, რაც გუშინ ვუთხარი? მაგრამ მე ხომ ისა ვსთქვი, რასაც ვუიქრობდი? იფიქრებს, რომ ვითომ უარსა ვჰყოფ ჩემს სიტყვებს. შემდეგ, ჩემს საქმეში ჩარევა იმისი... არა, არ შემიძლია“, — სთქვა თავისთვის ნებლიუდოვა და უზომო ზიზღი იგრძნო ამ თავნება, უცნაურ კაცის მიმართ. ჩაიღო გაუთავებელი წერილი ჯიბეში, გაუსწორდა მეტრაქტირეს, ჩაჯდა ეტლში და გასწია იქითკენ, საითკენაც ტუსალები წავიდენ.

თან-და-თან ჩამოცხა. ქვეები და სახლის სახურავები ისე ლაპაპებოდა სიციხით, რომ ლავაში რომ გაეკრათ, მშვენივრად გამოცხვებოდა ზედ. ნებლიუდოვი საცოდავად ჰქვინავდა სიციხისაგან.

ცხენები ფეხების ბაკუნითა და კუდის ქნევით ძლიერ მილასლასებდნენ მტვრიან ქუჩაში. მეტლეს სთვლემდა და ხშირად საცოდავად თავს აკანტურებდა ხოლმე. ნებლიუდოვი ხმაგაკმენდილი იჯდა ეტლში და დაღონებული გამოიყურებოდა ეტლიდან. ქუჩის მოსახვევში ნებლიუდოვი წააწყდა ხალხის გროვას, რომელიც რალასაც მისჩერებოდა; იქვე იდგა ერთი გზის მკველი ჯარის-კაცი. ნებლიუდოვა შეაჩერა ეტლი.

— რა ამბავია? — ჰკითხა მან მეგზოვეს.

— ერთ ტუსალს რალაც მოუვიდა.

ნებლიუდოვი გადმოვიდა ეტლიდან და მივიდა ხალხთან. ოღრო-ჩოღრო ქვაფენილზე ეგდო ქერა წვერ-ულვაშიანი, შუახნის ტუსალი, ნაცრისფერ ხალათითა. ეგდო პირქვე, ცალი ხელი გაეშალა, დრო-გამოშვებით გაახელდა ჩასისხლიანებულს თვალებს, ერთ წუთს მიმოიხედავდა გარშემო და სახარლად ქვითინებდა. თავს ადგა გაჯავრებული ქუჩის დარაჯი, ფოსტალიონი, ბებერი დედაკაცი ქოლგით და თმა-გაკრუქილი ბავშვი ცარიელ კალათით ხელში.

— დასუსტებულა; სატუსალოში ჯდომით დასუსტებულა და ახლა ასეთ საშინელ სიციხე პაპანაქებაში გამოუგდიათ და მიერეკებიან, როგორც პირუტყვს, — უთბრა ნებლიუდოვს ნოქარმა.

— მგონია, მოკვდება, — ტირილის ხმით ამბობდა ქოლგიანი ბებერი დედაკაცი.

— გაუხსენით პერანგის საყელო, — სთქვა ფოსტალიონმა.

ქუჩის დარაჯი მივიდა და ათრთოლებულის ხელებით უხერხულად დაუწყო პერანგის ლილებს ხსნა. თუმცა ძალიან აღელვებული იყო ამ სანახაობით, მაგრამ მაინც არ დაივიწყა თვისი მოვალეობა და მრისხანედ მიჰმართა ხალხს:

— რას შეგროვილხარ? ისედაც ცხელა და თქვენ კიდევ უარესად აცხუნებთ. გასწით!

— კანონის ძალით, ექიმმა უნდა გასინჯოს. ვინც სუსტია, დასტოვოს, თორემ, აბა, ეს რასა ჰგავს, რომ ცოცხალ-კედარი კაცი წამოუყვანიათ, — ამბობდა ნოქარი და უთუოდ თავს იწონებდა კანონების ცოდნით.

ქუჩის დარაჯმა გაუხსნა პერანგის ღილები, წელში გაიმართა და მიიხედ მოიხედა.

— გასწით-მეთქი, გეუბნებით! რა თქვენი საქმეა აქ დგომა და ყურება? — შესძახა მან ხალხს და თანაგრძნობისთვის ნებლიუდოვს გადაჰხედა; მაგრამ რაკი იქ საიშისო ვერაფერი დაინახა, გზის მცველ ჯარის-კაცს მიუბრუნდა.

მაგრამ ჯარის-კაცს არც კი გაუგონია დარაჯის სიტყვები, თავის წაღების მორღვეულ ქუსლებს ათვალეურებდა.

— ვისიც საქმეა, ისინი არა ზრუნავენ. ხალხის ასე დაღრჩობა განა წესიერება?

— ტუსალი — ტუსალია, მაგრამ მაინც კაცია, — ისმოდა ხალხში.

— თავი მაღლა დაუდეთ და წყალი დააღვეინეთ, — ურჩია ნებლიუდოვმა.

— წყლისთვის უკვე გავგზავნე, — სთქვა ქუჩის დარაჯმა და ძლივს ძლივობით თავი მაღლა დაუდო ტუსალს.

— რას მოგროვილხარ? — მოისმა მრისხანე ხმა და ხალხთან ჩქარის ნაბიჯით მივიდა უბნის ზედამხედველი. თოვლივით თეთრი კურტკა ემოსა და გაკრიალებული წაღები ეცვა: — გასწით აქედან, რას უდგებართ მანდ? — დაიყვირა მან.

მიუახლოვდა თუ არა, დაინახა მომაკვდავი ტუსალი და, თითქოს ამას მოელოდაო, კმაყოფილების ნიშნად თავი დააქანა და მიმართა ქუჩის დარაჯს.

— როგორ მოჰხდა ეს ამბავი?

ქუჩის დარაჯმა ლამბო, როგორ დაეცა ტუსალი და გზის მცველმა აფიცურმა ბრძანა დაეტოვებინათ.

— მაშ ახლა, რა უნდა ვუყოთ? უნდა წავიყვანოთ. დაუძახე მეეტლეს.

— მეუზოვე გავგზავნე, — უთხრა ქუჩის დარაჯმა და ქულზე ხელი მიიღო.

ნოქარმა. ისევ დაიწყო ფილოსოფიისობა სიცხის შესახებ.

— შენი საქმე არ არის! აა, გასწი შენ გზაზე, — დაუყვირა უბნის ზედამხედველმა და ისეთის თვალით შეჰხედა, რომ ნოქარი მაშინვე დაჩუმდა.

— წყალი უნდა დააღვინოთ, — სთქვა ნეხლიუდოვმა. უბნის ზედამხედველმა მრისხანედ გადაჰხედა ნეხლიუდოვს, მაგრამ თავი შეიმაგრა და არაფერი უთხრა. მეგზოვებმ მოიტანა წყალი. ქუჩის დარაჯმა აუწია ტუსალს თავი და მოუნდომა ძალათი ჩაესხა პირში წყალი, მაგრამ ვერას გზით ვერ გააღებინა პირი.

— დაასხი თავზე, — დაუყვირა უბნის ზედამხედველმა.

ქუჩის დარაჯმა მოჰხადა ქუდი და დაასხა წყალი.

ტუსალმა შეშინებული თვალები თითქოს კიდევ უფრო დააჭყიტა, მაგრამ მდგომარეობა არ გამოუცვლია. პირისახეზე წურწურით ჩამოსდიოდა მტერისაგან გასქელებული ოფლი და წინანდებურად საშინლად თრთოლავდა და ქვითინებდა.

— ეს ვისია? მოიყვანე ჩქარა! — უბრძანა უბნის ზედამხედველმა ქუჩის დარაჯს და ნეხლიუდოვის მიეტლე ანიშნა: — ჰეი, შენ, მოდი აქ! — დაუყვირა მიეტლეს.

— სხვისი დაქირავებულია, — უკმაყოფილოდ უპასუხა მიეტლემ.

— ეგ ჩემი მიეტლეა, მაგრამ შეგიძლიანთ წაიყვანოთ, — უთხრა ნეხლიუდოვმა, — ფულს მე მივცემ.

— რას უდგებარ? — დაუყვირა უბნის ზედამხედველმა მიეტლეს, — წაიყვანე!

ქუჩის დარაჯმა, მეგზოვებ და ჯარის-კაცმა ძლივს-ძლივობით აიღეს ტუსალი, მიიტანეს ეტლთან და ჩასვეს შიგ.

— დააწვინეთ, — უბრძანა უბნის ზედამხედველმა.

— არაფერია, თქვენო კეთილშობილებავ, ასეც მივიტან, — უთხრა ქუჩის დარაჯმა, მოუჯდა გვერდით ტუსალს და ხელები მაგრად მოჰხვია.

ჯარის-კაცმა ფეხები აუწია და გაუსწორა ეტლში.

უბნის ზედამხედველმა მოიხედა უკან, დაინახა ტუსალის უკონიროკო ქუდი, აიღო და თავზე ჩამოაცვა.

— გასწით! — უბრძანა მან.

მიეტლემ უკმაყოფილოდ თავი გაიჭ-გამოიჭნია და ხანტად გარეკა ცხენები პოლიციისაკენ. ქუჩის დარაჯი და ჯარის-კაცი ძლივს-ძლივობით იმაგრებდნენ ტუსალს, რომელიც მკვდარივით მოდუნებულიყო და აქეთ იქით ვარდებოდა. ნეხლიუდოვიც იმათ გაჰყვა თან.

XXXV

ეტლი პოლიციის წინ გაჩერდა. იქიდან საჩქაროდ გამოვიდნენ ქუჩის დარაჯები, აიღეს ტუსალის გაცივებული გვამი და შეიტანეს პატარა, მყრალს ოთახში, სადაც იდგა ოთხი საშოლი ავადმყოფთათვის. ორ ტახტზე ისხდნენ ორნი ავადმყოფნი, ორი კი ცარიელი

იყო. ერთ იმათგანზე დასვეს ტუსალი. მკვდართან მივიდა დაბეჭდეს ტანის კაცი, რომელიც თვალებს ათამაშებდა უცნაურად, ტანთ მართო საცვლები ეცვა, დაჰხედა მკვდარს, შემდეგ გადაჰხედა ნებლიუდოვს და გულიანად გადაიხარხარა. ეს იყო გიგი, რომელიც სააედ-მყოფოში ჰყავდათ დამწყვდეული.

— ნუ გგონიაო მაგით შემაშინოთ. არა, არა, მაგას თქვენ ვერ მოახერხებთ! — წამოიძახა მან და საცოდავად დაიღრჩია.

შემოვიდა უბნის ზედამხედველი და ფერშალი შემოჰყვა.

ფერშალი მიუახლოვდა ტუსალს, აიღო ხელში მისი გაყვითლებული, დაბებრებული ხელი და ისევ გაუშვა. ხელი უსიციოცხლოდ დაეცა ტუსალის მუცელზე.

— გათავებულაო, — სთქვა მან და თავი დააქნია, მაგრამ წესის ასასრულებლად გაუხსნა ქუჩყიან პერანგის ლილები, გაუსწორა ხუჭუჭი თმა და ყური დაადო ტუსალის გაქვავებულ ფართე გულს.

ყველა ხმა-გაკმენდილი უშხერდა ამ სურათს. ფერშალი წამოდგა, ისევ თავი დააქნია და აუწია ჯერ ერთი თვალის ქუთუთო და მერე მეორე.

— ნუ მაშინებთ! — ჰყვიროდა გიგი და ფერშალს მისჩერებოდა.

— რას იტყვი? — ჰკითხა უბნის ზედამხედველმა.

— მკვდრების ოთახში გაიტანონ, — უპასუხა ფერშალმა.

— არ შესცდეთ, კარგა გასინჯეთ, — უთხრა უბნის ზედამხედველმა.

— რა დამემართება, ეგეც ვერ შევატყო. თუ გნებავთ, მათვეი ივანოვიჩსაც დაუძახეთ, იმანაც ჰნახოს. პეტროვ! წადი დაუძახე, — უთხრა ფერშალმა პეტროვს და მოშორდა მკვდარს.

— შეიტანეთ მკვდრების ოთახში, — უბრძანა უბნის ზედამხედველმა: — შენ მერე მოდი კანცელარიაში, ხელს მოაწერ, — უთხრა მან ჯარის-კაცს, რომელიც მკვდარს არა შორდებოდა.

— შესმის! — უპასუხა ჯარისკაცმა.

ქუჩის დარაჯებმა აიღეს მკვდარი და ძირს ჩამოიტანეს. ნებლიუდოვს უნდოდა გაჰყოლოდა, მაგრამ გიგმა შეაჩერა.

— თქვენც ხომ შეთქმული არა ხართ? მაშ, მომეტით პაპიროსი, — უთხრა მან. ნებლიუდოვმა ამოიღო პაპიროსი და მისცა. გიგი წარბების ცმაცუნით საჩქაროდ მოუყვა ნებლიუდოვს, როგორ აწვალლებდენ შთაგონებით. „ყველა თითქოს ჩემს წინააღმდეგ ამხედრებულია და მტანჯავენ, გულს მიწყალებენ თავიანთ მედიუმების წყალობით“.

— ზოდის ვიხდი, — უთხრა ნებლიუდოვმა და არც-ქმნა დაუტყდას
ლაპარაკის გათავებისათვის, საჩქაროდ გამოვიდა, რომ შეეტყო, საით
წაიღეს მკვდარი.

ქუჩის დარაჯებმა თავიანთის ტვირთით გაიარეს ეზო და სარ-
დაფის კარებს მიადგნენ. ნებლიუდოვს უნდოდა თვითონაც შესულიყო
სარდაფში, მაგრამ უბნის ზედამხედველმა შეაჩერა.

— თქვენ რა გნებაეთ?

— არაფერი, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

— თუ არაფერი, მაშ, წადით!

ნებლიუდოვიც ძალა-უნებურად დაემორჩილა ამ ბრძანებას, მი-
ვიდა მეეტლესთან, რომელიც უკვე გულიანად ხვრინავდა კოფოზე,
გააღვიდა და გასწიეს სადგურიისაკენ.

ასი ნაბიჯი არ გაველოთ, რომ ურემი შემოჰხვდათ, რომელზე-
დაც კიდევ მკვდარი ტუსალი იდო და თან გზის მცველი ჯარის-კაცი
მოსდევდა. ტუსალი პირ-აღმა იდო ურემზე და ურმის ჯაგჯაგზე
თავს აქეთ იქით რახა-რუხი გაჰქონდა, უკან ქუჩის დარაჯი მისდევდა.
ნებლიუდოვი შეეხო თავის მეეტლეს.

— რა ამბავია? — სთქვა მეეტლემ და ეტლი შეაჩერა.

ნებლიუდოვი გადმოვიდა ეტლიდან და გაჰყვა ურემს პოლი-
ციისაკენ. ეზოში უბნის დარაჯი იჯდა. დაინახა თუ არა მეორე მკვდა-
რი, მივიდა ურემთან.

— სად მოჰყვდა? — ჰკითხა მან და უკმაყოფილოდ თავი გაიქნია.

— ძველ გორბატოვის ქუჩაზე, — უპასუხა მომყოლმა ქუჩის და-
რაჯმა.

— ტუსალია? — იკითხა იქვე მდგომმა ბრანდ-მაიორმა.

— დიალ.

— ეს მეორეა, — სთქვა ქუჩის დარაჯმა.

— წესიერებაც ეგ არის. რა ხალხია თქვენი ჰირიმი! — გაჯავრე-
ბით წარმოსთქვა ბრანდ-მაიორმა და იქვე მდგომ ცეცხლის შპრობელ
რაზმის ჯარისკაცს მიუბრუნდა და უბრძანა ცხენი წაეყვანა.

მკვდარი წინანდებურად საავადმყოფოში შეიტანეს. ნებლიუ-
დოვი, თითქო ჰიპნოტიზმით შეპყრობილიყო, გაჰყვა უკან.

— თქვენ რა გნებაეთ? — ჰკითხა ერთმა ქუჩის დარაჯმა, რომე-
ლიც ხმა-ამოუღებელივ მიდიოდა იქით, საითკენაც მკვდარი მიჰ-
ქონდათ.

გიეი ტახტზე იჯდა და ხარბად ეწეოდა პაპიროსს, რომელიც
ნებლიუდოვმა მისცა.

— ააა! დაბრუნდით? — მიამახა მან ნებლიუდოვს და გადაიხარ-
ხარა, მაგრამ მოჰკრა თუ არა თვალი მკვდარს, კოპები შეიკრა.

— კიდევ! მომბებზრეს სწორედ თავი,—სთქვა მან:—მე ბავშვი აღარა ვარ? ხომ მართალია?—ჰკითხა ღიმილით ნეხლიუდოვი.

ნეხლიუდოვი მისტერებოდა მკვდარს და ისე ათვლიერებდა, თითქოს უნდა დაიხსნამოს თვითეული ნაკეთი ამ ძალმომრეობის მსხვერპლისაო. რამდენადაც პირველი ტუსალი უშნო და ულამაზო იყო, იმდენად ეს ლამაზი იყო და შნოიანი, სულ ახალგაზრდა ვაჟკაცი, თუმცა თავი საძაგლად ჰქონდა მოპარსული, მაინც მისი ბროლივით თეთრი შუბლი და პატარა კეხიანი ცხვირი, ახლად აშლილ უღვაშებს ზემოდ, საუცხოვო სანახავი იყო. ვალურჯებულ ტუჩებზე ღიმილი დაჰკვდომოდა. სახის მეტყველება მშვიდი, თან სასტიკი და თან კეთილი ჰქონდა. მთელი მისი აგებულება ჰმოწმობდა, რომ მშვენიერი და ძლიერი ცხოველი იყო. ამისთანა ცხოველი მოჰკლეს და არა თუ არავის არ ებრალებოდა, როგორც კაცი—ისეც კი არ ებრალებოდათ, როგორც უბრალოდ დაღუპული მუშა პირუტყვი. ერთად ერთი გრძობა, რომელიც მისმა სიკვდილმა გამოიწვია ადამიანთა გულში, იყო უკმაყოფილების გრძობა, რომ მისი სიკვდილით ბევრს საქმე გაუჩნდა და სცდილობდნენ ადრე მოეშორებიათ თავიდან ეს მკვდარი, რათა არ გახრწნილიყო.

საავადმყოფოში შემოვიდა ექიმი, ფერშალი და ბოქაული. ექიმი ჩასკენილი დაბალი ტანის კაცი იყო, ჩესუნჩის პიჯაკითა და ასეთისავე ვიწრო შარვლითა. ბოქაულიც სიმსუქნით ექიმს არ ჩამოუფარდებოდა. ექიმი მიუახლოვდა მკვდარს და, როგორც ფერშალი, ისიც შეეხო ხელით, დაუგლო ყური გულის ცემას და წამოდგა.

— გათავებულა და ეს არის!—სთქვა ექიმმა.

— რომელ სატუსალოდანაა?—ჰკითხა ბოქაულმა ჯარის-კაცს.

ჯარის-კაცმა უპასუხა და თან ბორკილები მოაგონა, რომელიც მკვდარსა ჰქონდა ფეხებზე.

— ვუბრძანებ მოხსნან, მადლობა ღმერთს, მჭედლები ბლომიად არიან,—სთქვა ბოქაულმა და წავიდა კარებისკენ.

— რა მიზეზია, რომ ასე იხოცებიან?—მიჰმართა ნეხლიუდოვმა ექიმს.

— რა მიზეზია, რომ სიციხე უფარდებათ თავში? მიზეზი ის არის რომ მთელი ზამთარი უძრავად სხედან ბნელსა და მყარალს კამერებში, მერე უცბად გამოჰყავთ ამისთანა დღეში, მიდიან ჯგუფ-ჯგუფად. ჰაერის მოძრაობა არ არის და იხოცებიან, მა რა მოუვათ?

— მერე და რადა ჰგზავნიან?

— ეგ იმითა ჰკითხეთ. თქვენ ვინა ბრძანდებით?

— მე—გარეშე კაცი.

— ააა! შშეიდობით ბრძანდებოდეთ, მე თქვენთან მსუფთაობა დრო არა მაქვს,—წყენით უთხრა ექიმმა და გასწია ავადმყოფებისაკენ.

— როგორაა შენი საქმე?—მიმართა მან ყელ-შებვეულ ავადმყოფს. გიყი ტაბტზე იჯდა, პაპიროსის წვევა გაეთაგებინა და ექიმისაკენ იფურთხებოდა. ნებლიუდოვი გამოვიდა ეზოში, ჩაჯდა ეტლში და გასწია სადგურისაკენ.

XXXVI

როცა ნებლიუდოვი სადგურზე მივიდა, ტუსალები უკვე ვაგონებში იხდნენ. ბაჭანი სავსე იყო ხალხით, მაგრამ ახლოს არავის უშვებდნენ. გზის მცველი ჯარისკაცი ერთს ფაცა-ფუცში იყვენ. სატუსალოდან სადგურზე მისვლამდე გზაში, იმ ორ ტუსალს ვარდა, რომელიც ნებლიუდოვმა ნახა, კიდევ სამი კაცი მომკვდარიყო სიცხის გამო, ერთი კიდევ პოლიციაში წაეღოთ და ორი იქვე დაცემულიყო სადგურზე*). ჯარისკაცები იმიტომ კი არ იყვენ ფაცა-ფუცში, რომ ტუსალებში ხუთი კაცი მოკვდა, არამედ იმიტომ, რომ მათი ვალი იყო სავსებით შეესრულებინათ ის, რასაც კანონი მოითხოვდა: ჩაებარებინათ მკვდრები, სადაც ჯერ იყო, გამოერიცხათ იმ ტუსალების სიდიდან რომელნიც ნიჟნში უნდა ჩაეყვანათ, და ეს კი ადვილი შესასრულებელი არ იყო, მერე ისიც ამისთანა სიცხეში.

აი ამაზე იტებდნენ თავს გზის მცველი ჯარისკაცები და იმიტომ ჯერ-ჯერობით არც ნებლიუდოვს და არც სხვებს ახლო არ უშვებდნენ. ნებლიუდოვი მაინც მიუშვეს, რადგან ერთ ნაცნობ უნტერ-აფიცერს ფული მისცა. უნტერ-აფიცერმა სთხოვა, ჩქარა გაეთაგებია ლაპარაკი და მოშორებოდა ვაგონს, რომ უფროსს არ დაენახა. მატარებელს 18 ვაგონი ება და, გარდა მთაერობის ვაგონისა, ყველა სავსე იყო ტუსალებით. ვაგონთან გავლის დროს ნებლიუდოვი ყურს უგდებდა, რა ჰხდებოდა შიგ. ყველგან ბორკილების ჩხარა ჩხური და განუწყვეტელი ლაპარაკი ისმოდა, მხოლოდ იმ გარდაცვლილ ამაზნავტუსალების შესახებ კი არავინ არაფერს ამბობდა. ლაპარაკი უფრო ბარგისა, სასმელ წყლისა და დასაჯდომ ალაგის შესახებ იყო. ერთ ვაგონში დაინახა ნებლიუდოვმა ჯარისკაცი, რომელიც ბელიდან ბორკილებს ჰხსნიდა ტუსალებს. ტუსალები სათითაოდ უშვერდნენ ხელებს,

*) მე-80წლების დამდეგში ერთ დღეს ხუთი ტუსალი მოკვდა სიცხისაგან, იმ დროს, როცა ბუტირკის ციხიდან ნიჟნოროდის რკინის გზის სადგურზე გადაჰყავდათ ტუსალები.

— ქალები უფრო მაგრად არიან,—უბასუბა პატარა ტუსალმა ქალმა,—მხოლოდ ერთს აქ მოუხდა მშობიარობა და აი, როგორ ჰკენესის,—უთხრა მან და მახლობელ ვაგონზე მიუთითა, საიდანაც ისევე ისმოდა საცოდავი ვენესა.

— თქვენა მკითხეთ, ხომ არ გინდა რაო?—უთხრა მასლოვას ქალმა ნებლიუდოვს და ტუჩებს ძალა დაატანა, რომ ღიმილი შეემაგრებინა:—თუ შეიძლება, სთხოვეთ უფროსს, ის ქალი დასტოვონ, თორემ ძალიან იტანჯება.

— ძალიან კარგი, ვეტყვი.

— კიდევ აი რა: ამას უნდა თავისი ქმარი ტარასი ინახულოს, დაუმატა მასლოვას ქალმა და მომღიზიარე თეოდოსია ანიშნა:—ის ხომ თქვენთან ერთად მოდის?

— ბატონო, არ შეიძლება ლაპარაკი, — მოისმა უნტერ-ოფიცრის ხმა.

ეს ის უნტერ-ოფიცერი არ იყო, რომელმაც ნებლიუდოვს ნება მისცა ვაგონთან მისულიყო. ნებლიუდოვი მოშორდა ვაგონს და უფროსს დაუწყუო ძებნა, რომ ტარასისა და მშობიარე დედაკაცის შესახებ ეთხოვნა, მაგრამ დიდხანს ვერ იპოვნა. ჯარის-კაცებს კი არაფერი გაეგებოდათ, სად იყო მათი უფროსი. ერთ მათგანს ტუსალი მიჰყავდა საღლიც, ზოგი სურსათის სასყიდლად დარბოდა, ზოგი ვიღაც ქალს ემსახურებოდა, რომელიც ოფიცერთან ერთად მიდიოდა, და ამიტომ თავ-გზა ჰქონდათ დაბნეული და ვერაფერი პასუხი ვერ მიეცათ ნებლიუდოვისთვის.

მეორედ დაჰკრეს ზარი, როცა ნებლიუდოვმა მოჰკრა თვალი ოფიცერს. იგი უღვაშების გრებით რალაზედაც ფელდფებელს აძლევდა შენიშვნას.

— რა გნებავთ?—ჰკითხა მან ნებლიუდოვს.

— ვაგონში მშობიარე დედაკაცია, ვფიქრობ, რომ...

— მშობიარეა და შობოს. მაშინ ვიფიქრებთ...—უთხრა ოფიცერმა და ამაყად გასწია თავის ვაგონისაკენ.

მოისმა უკანასკნელი ზარის ხმა; კანდუქტორმა დაჟსტვინა და მატარებელი შეკრთა, საზარლად ამოიქშინა და შეჰკივლა. ნებლიუდოვი ტარასის გვერდით იდგა ბაქანზე და თვალს ადევნებდა, როგორ მისდევდა ვაგონები ერთი-მეორეს; სარკმლებიდან ტუსალ კაცების ნახევრად მოპარსული თავები მოსჩანდა. შემდეგ გაირბინა ქალების პირველმა ვაგონმა, მეორე მეორემ, საიდანაც მშობიარე დედაკაცის კენესა ისმოდა, და შემდეგ იმ ვაგონმაც, რომელშიაც მასლოვას ქალი იყო. ის სხვებთან ერთად სარკმელთან იდგა და გულსაკლავად უღიმოდა ნებლიუდოვს.

XXXVII

სახალხო მატარებლის წასვლამდე, რომლითაც ნებლიუდოვი მიდიოდა, კიდევ ორი საათი რჩებოდა. პირველად იფიქრა, წასვლამდე შევივლი დასთანაო, მაგრამ დღევანდელმა სანახაობამ ისეთი გავლენა იქონია, რომ საშინელ დაღლილობასა ჰგრძნობდა. შევიდა პირველ კლასის ბუფეტში, ჩაჯდა სავარძელში და მაშინვე ძილი მოერია; გადაბრუნდა გვერდზე, შემოიღო თავ-ქვეშ ხელი და ტკბილად ჩაიძინა.

ნებლიუდოვი გააღვიძა ფრაკში გამოკვანწულმა ლაქიამ.

— ბატონო, ბატონო! თქვენა ხართ თავადი ნებლიუდოვი? ქალბატონი გეძებთ.

ნებლიუდოვი ზეზე წამოვარდა, მოიფშვინტა თვალები და უცბად მოაგონდა, სად იყო, ან დილით რა მოჰხდა.

ჯერ კიდევ კარგად ვერ გამოორკვეულიყო და თვალწინ ედგა: ტუსალების მგზავრობა, მკედრები, რკინებიან ბადით გაბმული სარკმელნი ვაგონებისა და იქ დამწყვედული ქალები, რომელთა შორისაც ზოგნი საშინლად იტანჯებოდნენ მშობიარობით და ზოგნი საცოდავად უღიმოდნენ ვაგონის სარკმელიდან. ნამდვილად კი მის თვალწინ სულ სხვა სურათი იყო: იქ იდგა სხვადასხვა ჭურჭლით სავსე სუფრა-გადაფარებული მაგიდა და ფრაკებიანი ლაქიები მარდად დასრიალობდნენ სხვადასხვა ბრძანების აღსასრულებლად.

იმ დროს, როცა ნებლიუდოვი ცოტათი გონს მოვიდა და ვასწორდა სავარძელში, შეამჩნია, რომ ყველა იქ მყოფნი ცნობის მოყვარეობით მისჩერებოდნენ კარებს, სადაც რაღაც ამბავი იყო. ამ დროს კიდევ შემოიყვანეს სავარძლით ვიღაც ქალბატონი. წინ ლაქია მოუძლოდა, მას უკან მეკარე, რომელიც თითქოს სადღაც ენახა ნებლიუდოვს. სავარძლის უკან მოსამსახურე მოდიოდა სხვადასხვა ბარგით დატვირთული, მათ უკან მობობლავდა თავადი კორჩაგანი. მათ მოსდევდა—მისსი, მიშა, ბიძაშვილი და ნებლიუდოვის ნაცნობი დიპლომატი ოსტენი. გზადაგზა რალასაც უპტკიცებდა მისსის და მხიარულად უღიმოდა. სულ უკან ეჭიმი მოდიოდა და გაჯავრებული პაპიროსს ეწეოდა.

კორჩაგინები თავიანთ მამულიდან თავადის დის მამულში გადადიოდნენ, ნიეეგოროდის გზაზე.

მგზავრები თავიანთ ბარგი-ბარხანით ქალების ოთახისაკენ წავიდნენ. ბებერი თავადი კი შემოსვლისთანავე მიუჯდა მაგიდას, დაუძახა ლაქიას და რაღაც შეუყვეთა. ოსტენი და მისსიც გაჩერდნენ დარბაზში და ის იყო დაჯდომა დააპირეს, რომ კარებში ნაცნობი დაინახეს.

და იჭითკენ წავიდნენ. ეს ნაცნობი ნატალია ივანოვნა იყო. მას თან ახლდა აგრაფინა პეტროვნაც და შემოსვლისთანავე ორივემ სწრაფად მოაგლეს დარბაზს თვალი. თითქმის ერთ დროს დაინახეს მისიცი და ნებლიუდოვიც. ნატალია ივანოვნა ჯერ მისისთან მივიდა და ძმას მხოლოდ თავი დაუქნია, მაგრამ გადააკოცნა თუ არა მისიცი, მიუბრუნდა ძმას.

— ძლივს არ გიპოვნე?—უთხრა მან.

ნებლიუდოვი წამოდგა, მიესალმა მისისს, მიშას, ოსტენს და გაჩერდა. მისიცი უამბო, რომ ჩვენს სახლში ცეცხლი გაჩნდა და იძულებული შევიქენით დეიდას მამულში გადავსახლდეთ დროებითაო. ოსტენმა რაღაც უხერხული სახუმრო ანეგდოტიც დაურთო ზედ.

ნებლიუდოვს ყური არ უვდია ოსტენისთვის და მიმართა დას.

— რომ იცოდე, რანაირად გამეხარდა შენი მოსვლა!

— კარგა ხანია, მოვედი, — უთხრა დამ: — აგრაფინა პეტროვნაც აქ არის. — ნებლიუდოვმა შეჰხედა აგრაფინა პეტროვნას, რომელიც საუცხოვოდ მორთულ-მოკაზმულიყო და შორიდან მოწიწებით თავს უკრავდა.

— მე კი აქ დამეძინა კიდევ. უჰ! რა მოხარული ვარ, რომ მოხვედი: — გაიხიროს ნებლიუდოვმა: — წერილის მოწერას ვაპირებდი და კიდევაც დავიწყე.

— მართლა?! — გაიკვირვა დამ.

მისიცი თავის კავალერებით, რა შენიშნა, რომ დაძმას შორის შინაურული ლაპარაკი გაიმართა, მოშორდა მათ. ნებლიუდოვი და ნატალია ივანოვნა ჩამოსხდნენ სარკმელს ახლოს საეარძელზე.

— გუშინ, როცა თქვენგან წამოვედი, მინდოდა უკან დავებრუნებულიყავ და ბოდიში მომეხადა, მაგრამ არ ვიცოდი, ის რაგორ მიიღებდა ამ ბოდიშს, — უთხრა ნებლიუდოვმა: — გაეაჯავრე შენი ქმარი და ეს ძლიერ მტანჯავს.

— ვიცი, დარწმუნებული ვარ, — უთხრა დამ, — რომ არ გინდოდა ხომ იცი...

ნატალია ივანოვნას მეტის მღელვარებისაგან თვალეზზე ცრემლები მოადგა. ეს ცრემლები ძლიერ სასიამოვნო და მნიშვნელოვანი იყო ნებლიუდოვისთვის, მნიშვნელოვანი იმიტომ, რომ უტყუარი ნიშანი იყო იმისი, რომ დას ძლიერ უყვარდა ძმა და მისი წყენა გულსა სტკენდა.

— გმადლობ, გმადლობ, — უთხრა ნებლიუდოვმა: — იცი, დღეს რა ვნახე? ორა ტუსალი მოჰკლეს.

— როგორ თუ მოჰკლეს?

— მოჰკლეს ისე, როგორც სხვა ოთხ-ფეხ პირუტყვებსა ჰკლავენ ხოლმე. წამოიყვანეს ამ პაპანაქება სიციხეში და სიციხისაგან გზაში ამო-
 ჰხდათ სულა ბედკრულებს.

— ეგ შეუძლებელია! როგორ? ახლა, ამ წუთში?

— დიალ, ამ წუთში, ჩემის თვალით ვნახე მკვდრები.

— მერე და რად მოჰკლეს? ვინ მოჰკლა? — ჰკითხა ნატალია ივანოვნამ.

— მოჰკლეს იმათ, რომელთაც ძალათი წამოიყვანეს, — გაბრაზებით სიტყვა ნებლიუდოვმა, რადგანაც იგრძნო, რომ ისიც ისე უცქეროდა ამ საქმეს, როგორც მისი ქმარი.

— ოჰ, ღმერთო ჩემო, — წამოიძახა აგრაფინა პეტროვნამ და ახლოს მიიწია.

— სრულებით არ ვიცი, რა ჰხდება ქვეყანაზე და, მით უმეტეს ამ ტანჯულ ხალხში. ძალიან საჭირო კია ვიცოდეთ, — დაუმატა ნებლიუდოვმა და ბებერ თავადს გადაჰხედა, რომელიც ამ დროს მადიანად ილუქმებოდა და ის იყო, იმანაც გადმოჰხედა ნებლიუდოვს.

— ნებლიუდოვ, — დაუძახა მან, — გაგრილება არ გინდა? გზაში კარგია.

ნებლიუდოვმა უარის ნიშნად თავი გაიქნია.

— ახლა რას აპირებ, რა უნდა ჰქნა? — ჰკითხა ნატალია ივანოვნამ.

— რაც შემიძლიან. თუმცა არ ვიცი, მაგრამ ვგრძნობ-კი, რომ რაღაც უნდა მოვახერხო, და იმას მოვიქმედებ, რაც შემიძლიან.

— დიალ, დიალ, ძალიან კარგად მესმის, მაგრამ იმასთან ყველაფერი გათავდა? ჰკითხა დამ და კორჩაგინი ანაშნა.

— ყველაფერი, ვგონებ; არც მე და არც ისინი არ უნდა ვიყვეთ უქმაცოფილონი.

— სამწუხაროა, სწორედ ძალიან სამწუხაროდა მაქვს. მე ის ქალი მიყვარს; ამას თავი დაეანებოთ: ერთი ეს მითხარი, რად იტანჯავ თავს, რად მიღიხარ?

— მივდივარ იმიტომ, რომ საჭიროა, — დაფიქრებულის სახით უპასუხა ნებლიუდოვმა, რადგან უნდოდა ამ საგანზე ლაპარაკი შეეწყვიტა, მაგრამ მაშინვე შერცხვა, რომ ასე გულცივად მოეპყრა დას. „რატომ არ უნდა ვუთხრა ყველაფერი, რასაც ვფიქრობ? — გაიფიქრა, — თუნდა აგრაფინა პეტროვნამაც გაიგოს, მერე რა?“ — სიტყვა მან თავისთვის და აგრაფინას გადაჰხედა.

აგრაფინა პეტროვნას იქ ყოფნამ უფრო წააქეზა და გადააწყვეტინა ეთქვა დისთვის ყველაფერი.

— ჩემს განზრახვას ამბობ კატოს შერთვის შესახებ? როგორცა ჰხედავ, ეგ გადავსწყვეტე, მაგრამ მტკიცე უარი მითხრა, — უთხრა დას და მის ხმას კანკალი დაეტყო:— არ უნდა ჩემი მსხვერპლი, თვითონა მსურს გასწიროს ყოველივე. მე კი არამც და არამც არ შემიძლიან მისი მსხვერპლი მივიღო. ამიტომ მივეყვები. მეც იქ ვიქნები, საცა ის იქნება; რამდენიც შემიძლიან, დახმარებას გავუწევ და ვეცდები შევეუმსუბუქო ტანჯვა.

ნატალია ივანოვნა ხმას არ იღებდა, აგრაფინა პეტროვნა თვალდაშტერებით უმზერდა და უიშვოდ თაყვანს აქნევდა აქეთ-იქით. ამ დროს ქალების ოთახიდან გამოვიდნენ მგზავნი და კნინაც გამოიყვანეს. მან გააჩერებინა სეფარძელი და ხელი დაუქნია ნებლიუდოვს, საცოდავად დაიმანჭა და თავისი თეთრი ბეჭდებიანი ხელი ოდნავ გაუწოდა.

— უჰ, რა ცხელა!— სთქვა მან:— საშინლად მაწუხებს ასეთი სიცხეები. ბევრი აუფი სთქვა რუსეთის ჰავაზე და შემდეგ სთხოვა ნებლიუდოვს— გვეწვიეო, და ანიშნა მზიდველებს წამიყვანეთო:— უეჭველად მოველით, — დაუძახა მან ნებლიუდოვს.

კნინა გაიყვანეს ბაქანზე და პირველ კლასის ვაგონში შეიყვანეს. ნებლიუდოვიც ტარასითურთ გავიდა და მეორე კლასის ვაგონისკენ გაემართა.

— აი, ეს ჩემი აშხანავი და თანამგზავრია, — უთხრა ნებლიუდოვმა დას და ანიშნა ტარასი, რომლის ისტორიაც უკვე ვაგონილი ჰქონდა დას ნებლიუდოვისაგან.

— განა მესამე კლასით მიდიხარ?— ჰკითხა ნატალია ივანოვნამ, როცა ნებლიუდოვი მესამე კლასის ვაგონთან გაჩერდა და ტარასი შიგ შევიდა ბარგითა.

— დიად, ჩემთვის მესამე კლასით უმჯობესია მოგზაურობა, რადგან თან ტარასიც მახლავს. მართლა, სცი, რა უნდა გითხრა?— დაუმატა მან:— კუზმინსკის მამულები ჯერ კიდევ არ შიმიცია გლეხებისათვის; მე რომ მოვეკვდე, შეხს შეილებს დარჩება.

— გაჩუმდი, დიმიტრი! რას ამბობ?— წყენით უთხრა ნატალია ივანოვნამ.

— კიდევაც რომ მივსკე, მხოლოდ ერთი შემიძლია ვსთქვა: მიწებს გარდა, ყველაფერი შენის შეილებისა იქნება, რადგან ცოლს არ შევიერთავ და, თუნდაც შევიერთო, შეილები მაინც არ შეყოლებია... ასე... რომ...

— დიმიტრი, გეზავა, ნუ ამბობ მაგას!— ეუბნებოდა ნატალია ივანოვნა და თან-კი, როგორც ნებლიუდოვმა შეამჩნია, ძალიან ესიამოვნა ყოველი ამის მოგონება.

მოვალეობა: სუსტები დასტოვა და ვერ წარმოედგინა, თუ ასეთი სა-
 შინელი სიცხე იქნებოდა და ამდენ ხალხს ერთად წაიყვანდნენ. ცი-
 ხის უფროსი?.. მაგრამ უფროსმა ხომ მოწერილობა შეასრულა, რომ-
 ლის ძალითაც დანიშნულ დღესაც უნდა გაეგზავნა აღნიშნული რიც-
 ხვი საკარტოლეებისა და გადასახლებულთა — კაცი და ქალი. არც
 გზის მცველნი იყვენ დამნაშავენი, რადგან მათი მოვალეობა იყო, მი-
 ელოთ განსახლებული რიცხვი ტუსაღებისა და უკლებლივ ჩაებარე-
 ბინათ, სადაც ჯერ იყო. ტუსაღები ისე მიჰყავდათ, როგორც წე-
 სი და რიგი მოითხოვდა, და სრულიად ვერ წარმოედგინათ, თუ ისე-
 თი ლონიერი ხალხი, როგორიც ის ორი ტუსაღი იყო, ვერ გაუძლე-
 ბდნენ ამ სიცხეს და მოკვდებოდნენ, ამგვარად, აქ დამნაშავე არავინ
 არ არის, თუმცა ამ უდანაშაულო ხალხის წყალობით დაიბოცენ ამ-
 დენი ტუსაღები.

— ყველა ეს იმიტომ მოჰხდა, რომ მთლად ეს ხალხი — გუბერნა-
 ტორები, ციხის უფროსები, უბნის ზედამხედველნი და ქუჩის დარა-
 ჯები ისე სთვლიან, რომ თითქოს არის ისეთი მდგომარეობა, როცა
 ადამიანის ადამიანისადმი დამოკიდებულება სავალდებულო არ არის.
 ყველა ეს ხალხი მასლენიკოვი, ციხის უფროსი მხლებელი და აფიცრე-
 ბი, ყველა ისინი რომ არ ყოფილიყვენ გუბერნატორები, ციხის უფ-
 როსები და აფიცრები ათასჯერ იფიქრებდნენ იმაზე, რომ შეიძლე-
 ბოდა თუ არა ასეთ სიცხეში ამდენი ხალხის ერთად გაგზავნა, ათას-
 ჯერ გაჩერდებოდნენ გზაში და რა დაინახავდნენ, რომ ადამიანი სუს-
 ტდება, სული ეხუთება, გამოიყვანდნენ ბრბოდან, გაიყვანდნენ ჩრდი-
 ლში, მისცემდნენ წყალს, დაასვენებდნენ და როდესაც უბედურება მო-
 ხდა სიმწუხარეს გამოსთქვამდნენ. მათ არ მოიმოქმედეს ეს, პირიქით
 სხვებს უშლიდნენ ხელს ამ საქმის გაკეთებაში, იმიტომ, რომ თავიანთ
 წინ ხალხს და მის მოთხოვნილებას კი არა ჰხედავდნენ, არამედ სამ-
 სახურსა და მის მოთხოვნილებას, რომელსაც ყოველ ზნეობრივ და
 ადამიანურ მოთხოვნილებაზე მალლა აყენებდნენ. „აი უმთავრესი მი-
 ზეზი“, — ჰფიქრობდა ნეხლიუდოვი.

ისე იყო ფიქრებში გართული, რომ არც კი შეუნიშნავს, რო-
 გორ გამოიკვალა ამინდი: მზე ღრუბელს მოეფარა და დასავლეთი-
 დან კუბრივით შავი ბურუსი თან-და-თან ეფინებოდა არე-მარეს. ბუ-
 რუსი თან-და-თან ახლოვდებოდა და კიდევაც წამოწინწკლა. ნეხლი-
 უდოვი გადავიდა მეორე მხარეს და ხარბად დაუწყო ყლაპვა ცივ ჰაერს.

— კიდევ, კიდევ! — ამბობდა ნეხლიუდოვი, როცა ჰხედავდა, რო-
 გორ მოცოცხლდა ყველაფერი თეთრა წვიმის წყალობით.

უცხად კოკისპირულად დაუშვა, მაგრამ ჩქარა ისევ გადართვა მზემ მორცხე პატარძალივით გამოიჭყრიტა ნაგლეჯ ღრუბლებში და დანამული ბალახები ვერცხლებრივ ააბრქყვილა. აღმოსავლეთისკენ ვეებერთელა მრავალფეროვანი ცისარტყელა გამოჩნდა.

„ჰო, რაზე ფფიქრობდი! — დაეკითხა თავის თავს ნეხლიუდოვი, როცა ბუნება ისევ თავის კალაპოტში ჩადგა და მატარებელი დაღმართში დაეშვა: — ჰო, იმაზე ფფიქრობდი, რომ ეს მშვიდი ხალხი — სატუსალოს უფროსი, გზის მცველნი და ყველა მოსამსახურენი — გაბოროტდა და რატომ, ეს კი ძნელ გამოცანად შექმნილა“.

„ყველაფერი იმაში მდგომარეობს, ფიქრობდა ნეხლიუდოვი, რომ ამ ხალხს კანონად მიაჩნიათ ის, რაც კანონი არ არის და არ მიაჩნიათ ის, რაც დაუსაბამი, შეურყვევლი, გადაუდებელი კანონია, თვით ღმერთის მიერ დაწერილი ადამიანების გულში. ამიტომაც არის, რომ ასე ცუდათ ვგრძობ თავს მე ამ ხალხთან — ფიქრობდა ნეხლიუდოვი. „მე თითქმის მეშინია მათი. და მართლაც საზარელია ეს ხალხი. ყაჩაღებზე უფრო საზარელი. ყაჩაღს ცოტაოდენი სიბრალული მაინც აქვს — მათ კი სიბრალულის ნატამალიც არ აქვთ გულში; ისინი დაზღვეულები არიან სიბრალულისაგან, როგორც ეს ქვეები მცენარეებისაგან. აი ამით არიან ისინი საშინელებანი. ამბობენ საშინელია ზუგაძევი, რაზინი, ესენი ათასჯერ უფრო საშინელია“ — განაგრძობდა ის ფიქრს: „როგორ უნდა ვქნათ ისე, რომ ჩვენი დროის ხალხმა, ქრისტიანებმა, ჰუმანიურმა ხალხმა, ჩაიდინოს უსაშინელესი ბოროტება, და არ იგრძნოს თავი დამნაშავეთ. ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ შემდეგ ნაირათ: უნდა იყოს ის რაც არის, უნდა იყოს, რომ ეს ხალხი იყვეს გუბერნატორები, ციხის უფროსები, აფიცრები, პოლიციელები, ე. ი რომ უპირველეს ყოვლისა დარწმუნებული იყვენ, რომ არის სახელმწიფო სამსახური, რომლის დროსაც შესაძლებელია ადამიანს ისე მოექცე, როგორც საგანს, არავითარი ძმური გრძობა არ გამოიჩინო მის მიმართ, და მეორეთ, რომ ხალხი ამ სახელმწიფო სამსახურთან ისე უნდა იყოს მიჯაჭული, რომ მათ მიერ ჩადენილ ბოროტების პასუხისმგებლობა ცალკე მათ არ დაეკისროთ. გარეშე ამ პირებისა, შეუძლებელია ჩვენს დროში იმ საშინელ საქმის ჩადენა, რომლის მოწმეც მე ვაგხდი“.

მოიგონა მასლენნიკოვის გულგრილობა, როცა სატუსალოს ამბებს უამბობდა, მოიგონა სატუსალოს უფროსის სიმეცარე, გზის მცველ აფიცრის სიმხეცე, როცა მან ყურადღება არ მიაქცია მშობიარე დედაკაცს, რომელიც საშინლად იტანჯებოდა. ამ ხალხის გულში, მთელს მათს ცხოვრებაში, ერთხელაც არ გაღვიძებულა კაცთმო-

ყვარეობის გრძნობა, ერთხელაც არ აჩქროლებულა მათი გულში ადამიანის სიბრალუღით. დიალ, ამ გულ-ქვა ადამიანთა გულში ვერ შეუტანებია ვერავითარს კაცთმოყვარულ გრძნობას ისე, როგორც წვიმის წყალი ვერ ატანს ამ ქვა-ხრეშით მოკირწყელებულ ქუჩის გულში“, ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და გაჰყურებდა მოკირწყელებულ გზას, რომელზედაც წყალი ნაკადულებივით გადადიოდა, რადგან ვერ ატანდა მიწის გულში. შეიძლება ძალიან საჭიროც იყოს გზის მოკირწყელება, მაგრამ გული გიკედება ადამიანს, როცა ჰხედავ ამ გაბრიოკებულ ადგილს, რომელზედაც შეიძლება აღმოცენებულიყო მცენარეები და მობიზინე ყანებს დაემშვენებინა იქაურობა. ასე ჰხდება ხალხშიაც, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი: — ხალხი ჰფიქრობს, რომ არის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც შეიძლება ისე იცხოვროს ადამიანმა, რომ სხვა ადამიანთან საქმე ჰქონდეს და სიყვარული კი არა; შეუძლიან იქონიოს საქმე ადამიანმა ისე, რომ არავითარის გრძნობით არ ხელძღვანელობდეს, ასეთი მდგომარეობა კი არ არსებობს. უსულო საგანთან შეიძლება იქონიოს საქმე ადამიანმა და სიყვარული არა ჰქონდეს; შეუძლიან მოსკრას ხე, გასკედოს რკინა, გააკეთოს აგური უსიყვარულოდ, მაგრამ ხალხთან კი უსიყვარულოდ არ შეიძლება საქმე იქონიოს ადამიანმა ისე, როგორც ფუტკრებთან გაუფრთხილებლად მისვლა. ასეთია ფუტკრების თვისება. თუ ფრთხილად არ მოექცევი, თავის თავს აენებ, ასეა ხალხთანაც. ეს სრული ქეშმარიტებაა, რადგან ადამიანთა ურთიერთ შორის სიყვარული — ხალხის ცხოვრების ძირითადი კანონია; მართალია, ადამიანს არ შეუძლიან ძალად უყვარდეს, ისე, როგორც არ შეუძლიან ძალად იმუშაოს, მაგრამ არც აქედან შეიძლება ის დასკვნა გამოვიყვანოთ, რომ ადამიანთან შეიძლება საქმე იქონიოს უსიყვარულოდ, მით უმეტეს, როცა რასმე თხოულობ მისგან. არა ჰგრძნობ ხალხისადმი სიყვარულს, იუკეკი შენთვის წყნარად, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი: — აკეთე შენთვის, რაც გინდა, მხოლოდ უსულო საგნებთან იქონიე საქმე და ადამიანთან კი არა. როგორც სმა-ჭამა მაშინ არის დიდად შესარგი, როცა კაცს ჭამა უნდა, ისე ხალხთან საქმის დაჭერაც მაშინ შეიძლება, როცა იგი გიყვარს. ეს გამოცდილებით შევისწავლე და დარწმუნებული ვარ, რომ ასეა, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და თან ორკეც სიამოვნებასა ჰგრძნობდა. გრილი და წმინდა ჰაერი მალამოდ ეფინებოდა მის გულს და თან სიბრალუღით ფეხზე აღარ იდგა, რომ ბოლოს, როგორც იყო, გამოარკვია ეს მწვავე საგანი. რომელიც დიდი ხანია ლოდინით აწვა გულზე.

XXXIX

ის ვაგონი, რომლითაც ნებლიუდოვი მიდიოდა, მთლად გაქედლილი იყო ხალხით. რა ჯურის ხალხი გინდათ, რომ იქ არ იყო: ხელოსნები, მუშები, ურიები, ნოქრები, ქალები, მუშის ცოლები, ჯარის კაცი, ორი ქალბატონი: ერთი ახალგაზრდა და მეორე ხნიერი, რომელსაც ოქროს სამაჯური ჰქონდა ხელზე გაკეთებული, და მრისხანე სახის ვაებატონი, რომელსაც თავზედ კაპარდიანი შავი ქუდი ეხურა. ყველა თავთავის ალაგას იჯდა, ზოგი ჰაპიროსს ეწეოდა, ზოგი მზესუმზირის მარცვლებს აჩქლამუნებდა და ზოგსაც ვაცხარებელი ბაასი ჰქონდა მუზობელთან.

ტარასი გაბრწყინებულის სახით იჯდა გასაელის მარჯვენა მხარეს და ვაცხარებელი ბაასი ჰქონდა მის პირდაპირ მჯდომ ჩასუქებულ კაცთან, რომელიც, როგორც შემდეგ აღმოჩნდა, მებაღე იყო. ნებლიუდოვი შევიდა ვაგონში და გაჩერდა ვასავალში, ზრდილობიანის სახის მოხუცის წინ, რომელიც ახალგაზრდა სოფელელ ქალს ებაისებოდა. მოხუცმა შეჰხედა ნებლიუდოვს, ალაგი დაუთმო და ალერსიანის ხმით უთხრა:

— მობრძანდით, დაჯექით.

ნებლიუდოვმა მადლობა გადაუხადა და დაჯდა. ქალმა განაგრძო დაწყებული ამბავი, თუ როგორ მიიღო ქმარმა, რომელიც ქალაქში იყო:

— ყველიერში ვიყავი და, შეწეენითა ღვთისათა, ახლაც ვნახე, — ამბობდა ქალი: — ახლა, საშობაოდ, რასაც ღმერთი მოგვცემს...

— კარგი საქმეა, — სთქვა მოხუცმა და ნებლიუდოვს გადაჰხედა: — უნდა ინახულოთ ხოლმე, თორემ, ხომ იცით, ახალგაზრდა კაცია და ვაირყენება ქალაქში.

— არა, ბაბუა, ისეთი კაცი არ არის, არავითარი ცუდი საქმე მისგან არ შეიძლება. ისეთი მორცხვი და წყნარია, როგორც ახალგაზრდა გასათხოვარი ქალი. ფულს, რასაც შოულობს, კაპიკამდე სულ სახლში ჰგზავნის. ისეთი გაუხარდა ჩვენი ნახვა, რომ რაღა ვითხრათ, — სთქვა მან ღიმილით.

— თუ ჰქვია, მით უკეთესი — უთხრა მოხუცმა: — იმას ხომ არ ეტრფის? — დაუმატა მან და თვალებით ცოლ-ქმარზე უჩვენა, რომელნიც მეორე მხარეს ისხდნენ.

ქმარს წამოეგდო პირზე არყით სავსე ბოთლი და ხარბად ეწაფებოდა. ქალს ხელში ტომარა ეჭირა, რომლიდანაც ბოთლი ამოეღო, თვალ-გამსტერებით მისჩერებოდა ქმარს და მეტის სიხარბით პირს აწკლავუნებდა.

— არა, ჩემი არც არაყსა სვამს და არც თამბაქოს ეწევა, — უთხრა ქალმა: — იმისთანა კაცს ძვირად შეხედება ადამიანი, — სთქვა და ნებლიუდოვს შეხედა.

— თუ კი ასეთია, სხვა რაღა გინდათ! — უთხრა მოხუცმა და თან მოჭიფე ცოლ-ქმარს თვალს არ აშორებდა.

როცა გული იჯერა ქმარმა, მოიძრო ბოთლი და გადასცა ცოლს. ცოლი გიჟივით ეცა ბოთლს და კბილები კინაღამ ჩაიმტვრია, ისე მოიგდო პირზე და დაეწაფა. ცოტა ხნის შემდეგ, რა შეჰნიშნა ქმარმა, რომ მოხუცი და ნებლიუდოვი ცნობის მოყვარეობით გვიმტვრენო, მიუბრუნდა მათ:

— რა იყო, ბატონო? გიკვირთ, განა, რომ ვსვამთ? ის კი რატომ არავის უყვირს, როგორ ვმუშაობთ? როგორა ვსვამთ და ვსვამთ, ამას კი ყველა ჰხედავს. ჩემი შრომის ფასით შეცა ვსვამ და ცოლსაც ვუპასპინძლები, სხვა არაფერი!

— დიად, დიად, — მხოლოდ ეს უთხრა ნებლიუდოვმა.

— დიად, ასეა. ჩემი ცოლი ღონიერი დედაკაცია. მე ამისი ძალიან მაღლიერი ვარ, რადგან ვეცოდები; ხომ მართალია, მაგრა? — მიუბრუნდა ცოლს.

— ჰო, მართალია; აჰა წაიღე, მე აღარ მინდა! — უთხრა ცოლმა და გადასცა ბოთლი: — რას რატრატებ?

— აი, აგრეა, — განაგრძო ქმარმა: — ხომ კარგია დედაკაცი, მაგრამ ხანდისხან ისეთ ჭრიალს მოჰყვება ხოლმე, როგორც გაუქონავეი ურემი. ხომ აგრეა მაგრა?

მაგრამ მხოლოდ ხელი ჩაიჭნია.

— მოჰყვა ახლა, რაღა!...

— ჰო, კარგია და კარგი, მაგრამ დრომდე, ხოლო თუ კულ-ქვეშ აღვირი მოედო, შენი მტერი, ისეთს რასმე იზამს, რასაც ადამიანი ვერ წარმოიდგენს... აგრეა ხომ? მაბატეთ, ბატონო, ცოტა გადაკრულში ვარ, მაგრამ რა ვქნათ... — სთქვა ქმარმა და დასაძინებლად მოემზადა, თავი მომლიმარე ცოლს ჩაუდგა კალთაში და რამდენსაც ალაგი ნებას აძლევდა, გაიშლართა.

ნებლიუდოვი კარგა ხანს იჯდა მოხუცთან, რომელმაც უამბო, ღუნელების ოსტატი ვარო და ახლა დასასვენებლად მივდივარ სოფელშიო. ნებლიუდოვი წამოდგა და მივიდა ტარასისთან.

— დაბრძანდით, ბატონო, ტომარას აქეთ გადმოვიტან, — უთხრა მებაღემ, რომელიც ტარასის პირდაპირ იჯდა, და მხიარულად გაუღიმა.

— თუმცა ვიწროობაა, მაგრამ არა უშავს-რა, — სთქვა ტარასიმ, აილო თავისი ორ ფუთიანი ტომარა და სარკმლისკენ გადასლო: — ალაგი არის, თორემ ფეხზე დადგომაც შეიძლება, ან კიდევ საჯღომს ქვეშაც შეუძლიან ადამიანს მოთავსდეს, — სთქვა მზიარულის ღმილით.

ტარასი იმ აზრისა იყო თავის თავზე, რომ თამამად და გულბიანად ლაპარაკი მაშინ შეეძლო, როცა ცოტათი ნასვამი იყო, სიფხიზლეში კი მორცხვობდა. მართლაც, როცა ნასვამი არ იყო, სდუმდა, ხოლო როცა სვამდა — რაც ძვირად შეჭბედებოდა ხოლმე — მზიარულად მოჰყვებოდა ლაპარაკს. მაშინ ბევრსაც ლაპარაკობდა და კარგადაც — უბრალოდ. სიმართლეს ამბობდა და უმოთაურესად ისეთის აღერსიანის სიტყვებით, რომ სმენას უტკობდა ადამიანს. ასეთს მდგომარეობაში იყო დღესაც. ნებლიუდოვის მივსლაზედ შესწყვიტა ლაპარაკი, მაგრამ როცა ტომარა თავის ალაგას მოათავსა და თვითონაც დაჯდა, ხელები მუხლებზე დაიწყო და განაგრძო მუსაიფი. უამბობდა თავის ახალ-გაცნობილ მეზობელს მისი ცოლის ისტორიას, თუ რათა ჰგზავნიდენ ციმბირში და თვითონაც რატომ მიჰყვებოდა.

ნებლიუდოვს თავის დღეში არ გაეგონა ასე დაწვრილებით ეს ამბავი და გულმოდგინედ უსმენდა. იმ დროს მივიდა მათთან, როცა ტარასი იმ ადგილას შეჩერდა, თუ როგორ მოსწამლეს იგი და მთელმა ოჯახმა როგორ გაიგო, რომ ეს თეოდოსიას ოინი იყო.

XI.

— ეს ჩემს ჭირ-ვარამზედ ვლაპარაკობ. — უთხრა ტკბილის ხმით ტარასიმ ნებლიუდოვს: — ასეთი კეთილი კაცი შემხვდა, შევყვეით ლაპარაკში და მეც მოვეყევი ჩემს ამბავს.

— დიალ, დიალ, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

— ჰო და, ამ რიგად გაიგეს, ჩემო ძმაო, რაშიაც იყო საქმე. დედამ აილო ლავაში და ამბობს: „წავალ ურიადნიკთანაო“, მამაჩემი კვიანი კაცია; ეუბნება: „დაიცადე, დედაკაცო, ის ქალი ჯერ ბავშვია, თვითონაც არ იცოდა, რას სჩადიოდა, უნდა შევიბრალოთ, შეიძლება შემდეგ ჭკუაზედ მოვიდესო“. დედამ თავისი დაიჩინა: „სანამ ის ჩვენთან იქნება, სულ მთლად ამოგვხოცავს ყველასაო“. წავიდა ურიადნიკთან. გაიგო თუ არა ეს ამბავი, მაშინვე მოვარდა ჩვენსა ურიადნიკი და დაიბარა მართალი კაცები.

— შენ რაღა ჰქენი? — დაეკითხა მებაღე.

— მე, ჩემო ძმაო, ვეგდე ლოვინზე და ისე მგლეჯავდა მუცელი, რომ ძროხასავით ვბლაოდი. წარმოდგენაც კი ძნელია, ისე მტკიოდა მუცელი. მამაჩემმა მაშინვე შეუბა ურემი, დასვა ზედ თეოდოსია

და გამომძიებელთან წაიყვანა. გამომძიებელთან თეოდოსია ყველაფერში გამოტყდა და დაწვრილებით უამბო ყოველივე, თუ სად ეშოვნა დარიშხანა და როგორ გამოეცხო ლავაშები. „რატომ ჰქენიო?“ — ეკითხება გამომძიებელი. — „იმიტომაო, რომ ჩემი ქმარი მძაგს, მეზიზღებაო, — უბასუხა: — იმასთან ცხოვრებას, ციმბირში ყოფნა მირჩევნიაო“. ე. ი. ჩემთან, — ღიმილით აუხსნა ტარასიმ. რაკი ყველაფერი თავის პირით აღიარა, რასაკვირველია, ციხეში უკრეს თავი. მამაჩემი მარტო დაბრუნდა. ამ დროს მუშაობაც მოახლოებულ იყო და ოჯახში მარტო ერთი ქალი — დედაჩემი იყო, და ისიც სუსტი. ვიფიქრეთ, იქნება როგორმე თავმდებობით გამოვიყვანოთო; წავედა მამაჩემი ერთ უფროსთან, არაფერი გამოვიდა; წავედა მეორესთან... ასე რომ სულ ხუთ უფროსთან იყო, მაგრამ არსად არაფერი გამოდნა და, ის იყო, მამაჩემიც აპირებდა თავის დანებებას, რომ ერთი კაცი გამოგვიჩნდა. ისეთი ხერხიანი იყო, რომ რაღა გითხრათ: „მომეცით ხუთიანი და გამოვიხსნიო“, — გვეუბნება. გავრიგდით სამიანზე. რას ვიზამდით, ძმაო, მისივე მოქსოვილი ტილოები დავაგირავე და მივეცი. დასწერა თუ არა იმან ქალალდი, — განაგრძო ტარასიმ, — ხელად ვათავდა საქმე. მეც იმ ხანად ფეხზე დავდექი და თვითონ წავედი მასთან ქალაქში. მივედა ჩემო ძმაო, ქალაქში. ცხენი თავლაში დავაბი, ავიღე ქალალდი და მივადექი ციხის კარებს. „რა გინდა?“ — „ასე და ასეა ჩემი საქმე, — ვეუბნები, — ჩემი ცოლი მანდ არის დამწყვდეული“. „ქალალდი რამე გაქვსო?“ — მეუბნებიან. მაშინვე მივეცი ქალალდი. დახედა და „დაიცადეო“, — მითხრა. იქვე მივჯექი. მზე უკვე კარგად წამოწეულიყო. გამოდის უფროსი: „ვარგუშოვი შენ ხარო!“ — მეუბნება. — მე ვარ-მეთქი, — „მაშ წაიყვანეო“, — მითხრა უფროსმა. მაშინვე გაიღო ალაყაფის კარები და გამომიყვანეს ცოლი თავის ტანსაცმელში. — წავიდეთ-მეთქი, ვეუბნები, — განა ქვეითად ხარო? — „არა ცხენით-მეთქი“. მივედით, სადაც ცხენი მყავდა. ვაუუსწორდი მედუქნეს, შევეუბით ცხენი, დავაჯექით და გავსწიეთ. ისე მივედით სახლამდე, რომ არც ერთს ხმა არ ამოგვიღია. როცა სახლს მივუახლოვდით, ცოლი მეუბნება: „დედა ცოცხალიაო?“ — ცოცხალია მეთქი, — ვუთხარა. — „მაშაც ცოცხალია?.. მაპატიე, ტარასი, ჩემი საშინელი საქმე, მაპატიე, გენაცვალე, მე თვითონ არ ვიცოდი, რას ვშვრებოდიო“, — მითხრა. მე ვუთხარი — დიდი ხანია გაპატიე-მეთქი. შევედით სახლში თუ არა, დედის ფეხებთან ბრავგანი გააღინა. დედა ეუბნება: „ღმერთმა გაპატიოსო“. მამაჩემმა არხეინად მიესალმა და უთხრა: „ახლა რაღა დროსია წარსულის მოგონებაო; აწი მაინც ჰქვიანად იყავი და ისე იცხოვრე, როგორც შენთვის უმჯობესი იქნებაო. ახლა ისე-

თი დრო არის, რომ დიდი შრომაა საქირო. ისეთი ყანებზე გვქვს, რომ ცელს ვერ გაატან შიგა უნდა მოემკოთ. შენ და ტარასიმ წადით ხეალ და მომკეთო*. ამ წუთითგან ჩემმა კოლმა ერთგულად მოჰქიდა მუშაობას ხელი. ჩვენ მაშინ სამი დღიური მიწა გვქონდა და ჭირით აღებული და იმდენი ქერი და პური მოგვივიდა, რომ ძლივს მოვასწარიტ შენაზე. მე ვმკიდი და ის კონებსა ჰკრავდა. ისე გაცხარებით ვმუშაობდით, რომ მოგეწონებოდათ. ისეთი ახალგაზრდა და მოხერხებული ქალია, რომ ყველაფერი გამოუდის ხელიდან. როცა საღამოობით მოვდიოდით სახლში დაღლილები, ის კიდევ არ ისვენებდა და სხვა საქმეს მიჰყოფდა ხოლმე ხელს.

— შენც ხომ სიყვარულით და ალერსიანად გექცეოდა?—ჰკითხა მებაღემ.

— ოჰ, ნულარ იკითხავთ, რა რიგად მე იმას შევეუყვარდი: ერთ წუთს ველარა მშორდებოდა. რასაც კი გავიფიქრებდი გულში, უკვე იცოდა. თითქმის დღედაღამიც კი მოჰხიბლა თავის ყოფა-ქცევით. ხშირად იტყოდა ხოლმე: „ჩვენი თეოდოსია, მგონი, გამოგვიცვალეს, სულ სხვა ქალი შეიქმნაო“. ერთხელ ორივე ერთად ესხედვართ ურემზე და ბზისთვის მივდივართ ყანაში. ვეუბნები: „როგორ ჩაიღინე, თეოდოსია, ის საქმე მეთქი?“—„ისე, რომ შენთან ცხოვრება არ მინდოდაო,—მიპასუხა:—ისე ვიყავი რალაცნაირად გატაცებული, რომ უმაღ სიკვდილს ვირჩევდი, ვიდრე შენთან ცხოვრებასაო“. „ახლა“?—„ახლა მხოლოდ შენა მყეუხარ გულშიო“,—მიპასუხა.

— ტარასი გაჩერდა და სიხარულით თავი გაიქნია.

— როგორც კი დაგბრუნდით მინდვრიდან, სახლში სასამართლოს უწყება დაგვიხვდა,—განაგრძო ტარასიმ ცოტა სიჩუმის შემდეგ:—ჩვენ კი თითქმის გადაგვავეწყდა, რა საქმე გვქონდა სასამართლოში.

— უთუოდ ეშმაკი ჩაერია ამ საქმეში,—სთქვა მებაღემ:—განაკაცს შეუძლიან სულის დაღუპვა განიზრახოს?! ჩვენში ერთი კაცი იყო...—უნდა დაეწყო მებაღეს, მაგრამ მატარებელი გაჩერდა.

— უთუოდ სადგურია, —სთქვა მან:—წავიდე დავლიო.

ლაპარაკი შესწყდა. ნეხლიუდოვი გაჰყვა მებაღეს და გავიდა ბაქანზე.

XL I

ვაგონიდან გამოსვლის დროს ნეხლიუდოვმა თვალი მოჰკრა ხალხის გროვას, რომელიც ცნობის-მოყვარეობით მისჩერებოდა ჩასუქებულ ქალბატონს და უშნოდ აკლანკილ ახალგაზრდა კაცს, რომელსაც თან დიდი ძალი ახლდა. მათ შორიახლოს იდგნენ ლაქიები

სხვადასხვა ნიეთიერებითა და მეეტლე. ამათ ჩქარა შეუერთდნენ: სადგურის უფროსი წითელის ქუდით, ეანდარში, გამბდარი ქალი-შეილი, რომელიც მუდამ ეგებებოდა მატარებელს, ტელეგრაფისტი და რამდენიმე მგზავრი.

ახალგაზრდა კაცი, რომელსაც ძალი ახლდა, ნებლიუდოვმა იცნო — ის იყო კორჩაგინის ვაჟი, ჩასუქებული ქალბატონი კი კნეინას და იყო, რომლის მამულშიაც ვადადიოდენ კორჩაგინები. ობერკონდუქტორმა ვალო ვაგონის კარები და მანამდე ეკირა ზრდილობიანად, სანამ ქალბატონს გამოასვენებდენ სავარძლით. დები მიესალმენ ერთმანეთს.

ნებლიუდოვს არ უნდოდა ხელმეორედ მათთან შეხვედრა და შორი ახლოს გაჩერდა, სანამ ისინი წავიდოდნენ. წინ კნეინა, მისი და ექიმი მიდიოდნენ, უკან კი მიჰყვებოდათ თავადი ცოლის დითა.

ამ დროს სადგურის ერთ-ის კუთხიდან ბაქანზე გამოვიდნენ მუშები ქალამნებითა და ტომრებით, მტკიცე ნაბიჯით წავიდნენ პირველ ვაგონისაკენ და დააპირეს შესვლა, მაგრამ მაშინვე გამორეკა კონდუქტორმა. გაჰყვენ მყარ ვაგონისკენ. კონდუქტორმა შორიდანვე გაიგო მათი განზრახვა და ყვირილი დაუწყა. ისევ შემდეგის ვაგონისაკენ გაემართენ, იმ ვაგონისაკენ, რომელშიაც ნებლიუდოვი იჯდა. კონდუქტორმა აქაც შეაჩერა. დააპირეს შემდეგის ვაგონისაკენ წასვლა, მაგრამ ამ დროს გამოვიდა ნებლიუდოვი და უთხრა: ალაგი ბევრია და შემოდითო. მუშები სიამოვნებით დასთანხმდნენ და შევიდნენ ვაგონში. ნებლიუდოვიც შეჰყვა. მუშები უკვე შეუდგენ თავიანთ ნიეთების დალაგებას, მაგრამ კაკარდიანი კაცი და მისი „ღამა“ საშინლად გაბრაზდნენ და დაუპირეს გარედ გამოყრა. მუშები — 20-მდე კაცი — ბებრები და ახალგაზრდები, ტანჯულის, დაღლილ-დაქანკულის სახისანი, გაჰყვენ შემდეგის ვაგონისაკენ, რომ დამსხდარიყვენ სადმე, სადაც უბრძანებდნენ, თუ გინდ ლურსმნებზედაც.

— სად მიდიხარო, თქვე ჭაჯებო და ეშმაკებო?! დალაგდით აქა, — დასუყვილა კონდუქტორმა.

ერთმა მანდილოსანმა რალაც ფრანგულად წაიტუტუნა, იმ აზრით, რომ ნებლიუდოვის ყურადღება მიეპყრო.

გახარებულ მუშებს ბოლოს, როგორც იქნა, ეღირსათ ალაგის შოვნა, საჩქაროდ დაეყარენ აქა-იქ და თავიანთ ბარგი-ბარხანაც დაილაგეს. ტარასისა და მებაღეს ახლოს სამი თავისუფალი ალაგი სამმა მუშამ დაიჭირა, მაგრამ როცა მათთან ნებლიუდოვი მოვიდა, მისმა ბატონურმა შეხედულობამ და ტანისამოსმა იმდენად შეაკრთო მუშები, რომ მაშინვე წამოდგენ და წასვლა დააპირეს, მაგრამ ნებლიუდოვმა არ გაუშვა.

XLII

ერთმა მუშამ, ასე 50 წლის მოხუცმა, გაკვირვებულმა და თითქმის შეშინებულმა, გადაჰხედა ახალგაზრდა მუშას. მუშები განცვიფრებულნი იყვნენ, რომ ნებლიუდოვმა, როგორც ეს ჩვეულებადა სჭირთ სხვა ვაებატონებს, კი არ გალანძლა და გარეკა ისინი, თავისი ალაგიც კი დაუთმო. კიდევ ეშინოდათ, აქედგან ცუდი არა გამოვიდეს-რაო. მაგრამ, როცა დაინახეს, რომ არავითარ საფრთხე არ მოელოდათ და ნებლიუდოვი უბრალოდ ებაასებოდა ტარასის, დამშვიდდნენ. უბრძანეს პატარა ბიჭს ტომრებზე დამჯდარიყო, ნებლიუდოვი მიიწვიეს და ალაგი დაუთმეს. ნებლიუდოვის პირდაპირ მჯდომი ხნიერი მუშა საცოდავად მოიკუნტა თავის ალაგას და სკდილობდა უცაბედად ფეხი არ წამოედო ბატონისთვის, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ მეგობრული მასლაათი გაუბა ნებლიუდოვს; ხანდისხან, როცა უნდოდა, რომ ნებლიუდოვს მეტი ყურადღება მიექცია მისი სიტყვებისთვის, ხელს დაადებდა მუხლებზედ. მოხუცმა უამბო ნებლიუდოვს მთელი თავისი ისტორია: როგორ მუშაობდნენ ჭაობებში ორ თვენახევარი და ახლა შინ მხოლოდ ათ-ათი მანეთი მიჰქონდათ, რადგან ჯამაგირის ერთი ნახევარი წინდაწინვე აეღოთ. როგორც მოხუცმა მუშამ უამბო, მთელი დღე და ღამე მუხლებამდე წყალში იდგნენ და ისე მუშაობდნენო.

— ვინც ჩვეული არაა, რასაკვირველია, მისთვის ძალიან ძნელია და, როცა შეეჩვევა ადამიანი, მაშინ-კი იმდენად არაფერია, — ამბობდა მოხუცი: — მხოლოდ საჭმელია საჭმე. თუ კარგი საჭმელი გაქვს, მაშინ არა უშავს-რა. წინად ცუდი საჭმელი გვქონდა, შემდეგ, როცა ხალხმა უკმაყოფილება გამოაცხადა, გააუმჯობესეს და მუშაობაც გაგვიადვილდა.

შემდეგ უამბო — ოცდა რვა წლის განმავლობაში ქირაზე დაედიოდი სამუშაოდ და მთელს ჩემს ნაშრომს სახლში ვგზავნიდიო; წინად მამას ვუგზავნიდი, შემდეგ უფროს ძმასა და ახლა კი ძმისწულს, რომელიც ოჯახს უვლისო; ჩემს ძმისწულს 50--60 მანეთი წლიური შემოსავალი აქვს და ორ-სამ მანეთს თამბაქოსა და წუმწუმაზედა ჰხარჯავს წელიწადშიო.

— ცოდვილი ვარ, ხანდისხან არაყსაც გადავკრაე ხოლმე, — დაუმატა მოხუცმა და საცოდავად გაიღიმა.

კიდევ უამბო, — ჩემს მაგიერ ქალები უვლიდნენ ოჯახსო, ერთხელ მოიჯარადრე არყით გამოიშაპინძლდაო; ერთი მუშათავანი მოჰყვდა და ერთიც ავადმყოფი მოგვყავსო.

ავადმყოფი, რომელზედაც მოხუცი ლაპარაკობდა, იმავეს კეთზე ში იჯდა. ეს იყო სულ მთლად გაყვითლებული ბავშვი, რომელსაც აშკარად ეტყობოდა, რომ ქაობის ციებით იყო ავად. ნებლიუდოვი მივიდა ავადმყოფთან, მაგრამ ბავშვმა ისეთის ტანჯულის სახით შეჰხედა, რომ ნებლიუდოვი მაშინვე გამობრუნდა. ნებლიუდოვმა ურჩია გლებს—ქინაქინა იყიდეთო, და დაუწერა ქალალდზე. მოინდომა ფულის მიცემა, მაგრამ მუშამ უარი უთხრა.

— აბა, რამდენი მივლია, სად არა ვყოფილვარ და ასეთს ბატონს ჩემს სიცოცხლეში არ შევხვედრივარ! იმის მაგიერ, რომ კინწის კვრით გავეგდეთ აქედან, თავისი ალაგიც კი დავვითმო. როგორცა სჩანს, ათასგვარის ხასიათის ბატონი ყოფილა ქვეყანაზე, — სთქვა მოხუკმა და ტარასის შეჰხედა.

„ღიაღ, სულ სხვაა ახალი ქვეყანა“, — ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი და თვალს არ აშორებდა ამ მზისაგან გახუხულ პირისახეებს, მძლავრ ძარღვიან სხეულის ნაწილებს და ჰგრძნობდა, რომ ყოველის მხრიდან სულ ახალი ხალხი ეხვია, რომელთაც თავიანთის საგულღის-ხმიერო ინტერესებითა, სიხარულითა და ნამდვილის კაცობრიულის ცხოვრებით გამოწვეული ტანჯვა-წვალება ემჩნეოდათ.

აქ მოაგონდა კორჩაგინის ნათქვამი სიტყვები და თვალწინ დაებატა მთლად ის უქმი და ყალბი ქვეყანა, რომელშიაც კორჩაგინები სცხოვრობდნენ თავიანთის ფუქსავეატის, საბრალო ინტერესებით.

ისეთს სიაშოვნებასა ჰგრძნობდა ახლა ნებლიუდოვი, როგორცა ჰგრძნობს მოგზაური, რომელსაც უცნობი, მშვენიერი ქვეყანა აღმოუჩენია.

ნაწილი მესამე.

1

ტუსალების იმ ჯგუფმა, რომელთან ერთად მასლოვას ქალი მიდიოდა, გაიარა ხუთიათას ვერსამდე გზა. პერმამდე მასლოვას ქალი სისხლის სამართლის წესით დასჯილებთან ერთად მიდიოდა, მხოლოდ ამ ქალაქში კი, როგორც იყო, მოახერხა ნებლიუდოვმა მისი პოლიტიკურ დამნაშავეებთან გადაყვანა.

პერმამდე დიდი გაჰვივრება გამოიარა კატომ, როგორც ფიზიკურად, ისე ზნეობრივადაც: ფიზიკურად—სივიწროვისა, სიბინძურისა და საზიზღარის, მოუსვენარ ნწერებას გამო. რომელნიც არც დღე და არც ღამე მოსვენებას არ აძლევდენ; ზნეობრივად—ასეთისავე საზიზღარ კაცების წყალობით, რომელნიც, თუმცა ყველა ეტაპზე იცვლებოდენ, მაგრამ მწერებზე უარესს დღეს აყენებდენ. ტუსალი კაცები, ზედამხედველნი და გზის მცველნი ისე ურცხვად და უსინდისოდ ექცეოდენ ტუსალ ქალებს, რომ ახალგაზრდა ქალი მუდამ ფრთხილად უნდა ყოფილიყო. ასეთს მდგომარეობაში ყოფნა კი მეტად აუტანელი იყო. ყველაზე მეტად კატოს ეტანებოდენ, იმიტომ რომ ღამაში იყო და, გარდა ამისა ყველამ კარგად იცოდა მისი წარსული. კატო სასტიკ წინააღმდეგობას უწევდა ყველას და ამით უფრო აქებებდა მათ. ასეთს აუტანელს მდგომარეობაში ერთად-ერთი მისი იმედი თეოდოსია და ტარასი იყო; როცა ტარასიმ ვაიგო რომ მისს ცოლს შეურაცხყოფას აყენებდენ, ძალით დააპყრინა თავი, რაბა დაეცვა თავისი ცოლი, და ნიენიდან, როგორც ტუსალი, ისე მიდიოდა სხვა ტუსალებთან ერთად.

პოლიტიკურებთან გადაყვანით კატოს მდგამარეობა ყოველის მხრით გაუმჯობრესდა. გარდა იმისა, რომ პოლიტიკურებს კარგად ინახავდენ და ზრდილობიანად ექცეოდენ, მასლოვამ იქ გადაყვანით იხსნა თავი მამაკაცთა დევნიდან და ბოლო მოეღო იმ უშვერს სიტყვებსა და ყოველ წუთში წარსულის მოგონებას, რომლის დავიწყებაც სულითა და გულით უნდოდა. უმთავრესად კი იქ კატომ ისეთი ხალხი გაიცნო, რომელმაც დიდი გავლენა იქონია მასლოვას ქალის მთელს ცხოვრებაზედ.

ყოველ ეტაპზე, სადაც ტუსალებს მოუბდებოდათ მისლოვა პოლიტიკურ დამნაშავეებთან ერთად იყო, გზაში კი, როგორც ჯანსაღი ქალი, ქურდობა-აღაზაკობისათვის დასჯილ ტუსალებთან ერთად მიდიოდა ფეხით. ასე მიდიოდა ის ტომსკიდან. მასთან ერთად კიდევ ორი პოლიტიკური დამნაშავეც მიდიოდა: მარიამ პავლეს ასული შჩეტინინი, თვით ის ლამაზი ქალიშვილი, რომელმაც ალტაიკებაში მოიყვანა ნეხლიუდოვი სატუსალოს მისაღებ ოთახში, სადაც ბოგოდუხოვსკიას უცდიდა, და იაკუტსკის მხარეში გადასახლებული ვილაც სიმონსონი, თვით ის ბანჯგვლიანი კაცი, რომელიც იმ დღეს ჰნახა ნეხლიუდოვმა სატუსალოში. მარიამ პავლოვნა იმიტომ მიდიოდა ფეხით, რომ თავისი ადგილი ურემზე მშობიარე დედაკაცს დაუთმო. სიმონსონი კი იმიტომ, რომ უკანონოდ სთვლიდა კლასობრივ უპირატესობით სარგებლობას. სამივენი სხვა პოლიტიკურებზე ადრე გადიოდნენ დილით სისხლის სამართლით დასჯილებთან ერთად. ასე იყო უკანასკნელ ეტაპზედაც, როცა ისინი ერთ დიდ ქალაქიდან გამოვიდნენ და ტუსალების ახალმა გზის მცველმა აფიცურმა ჩაიბარა.

ენკენისთვის სუსხიანი დღე იყო. მოკუპრული ცა, თითქო შესაშინებლად, ხან თოვლსა ჰგზავნიდა დედამიწისაკენ და ხან წვიმას. ყველა ტუსალები—400 კაცი და 50 ქალი—სატუსალოს ეზოში იდგნენ; ზოგნი შემოშვეოდნენ უფროს გზის მცველს, რომელიც ორი დღის სახარჯო ფულს არიგებდა, და ზოგნიც რაღაებსაც ჰყიდულობდნენ ეზოში შემოსულ ვაჭარ-ქალებისაგან. ტუსალების ხმაურობისაგან ყურთა სმენა აღარ იყო.

კატო და მარიამ პავლეს ასული გამოვიდნენ ეზოში და წავიდნენ მოვაჭრე დედაკაცებისაკენ, რომელნიც ჰყიდდნენ კვერცხებს, ყველს, თევზსა და რძეს; ერთს შენწვარი გოჭიც კი მოეტანა გასასყიდად.

სიმონსონი, რომელსაც გუტაპერჩის კურტკა ეცვა და ფეხებზედაც კალოშები ჰქონდა, ეზოში იყო და ელოდა ტუსალების გასვლას. იდგა ალაყაფის კარებთან და უბის წიგნში სწერდა იმ აზრს, რომელიც ამ დროს თავში მოუვიდა. ეს აზრი შემდეგი იყო:

„ბატეროის რომ გამოეკვლია ადამიანის ფრჩხილი, დაინახავდა, რომ ეს არა-ორგანიული არსება იყო; ჩვენც ასე ვიცინით დედამიწა მისის ზედაპირის გამოკვლევით—არა-ორგანიულ არსებად. ეს შემცდარი აზრია“.

ის იყო კატო ნასყიდ თევზსა, ბუბლიკებსა და პურს აწყობდა ტომარაში და მარიამ პავლეს ასული ფულს აძლევდა მოვაჭრე

დედაკაცებს, რომ ტუსალები აჩოქობდნენ და ახმაურდნენ. გამოვიდა გზის მცველი აფიცერი და უკანასკნელი განკარგულება მოახდინა.

ყველაფერი ისე ჰხდებოდა, როგორც ყოველთვის: სთვლიდნენ ტუსალებს, სინჯავდნენ ბორკილებსა და წველი-წვეილად აყენებდნენ იმით, რომელნიც ხელი ხელ გადაბმულნი უნდა წაეყვანათ. უცბად აფიცრის მრისხანე, „ნაჩაღნიკური“ ხმა და თან ბავშვის ტირილი მოისმა. ცოტახანს მკვდარი სიჩუმე ჩამოვარდა, ყველამ სული განაბა. ერთი წუთიც არ გასულა, რომ ტუსალებში ერთი ჩოქოლი ასტყდა. კატო და მარიამ პავლეს ასული წავიდნენ იქით, საიდგანაც ხმაურობა ისმოდა.

II

მივიდნენ თუ არა იმ ადგილას, კატოსა და მარიამ პავლეს ასულს შემდეგი სურათი წარმოუდგათ თვალწინ: ჩასუქებული, კერა, გრძელ უღვაშებიანი აფიცერი უშვერის სიტყვებით ილანძღებოდა. მის წინ იდგა საცოდავად მოკუნტული მოკლე ხალათიანი და ხალათზე უფრო მოკლე-შარვლიანი მალალი გამხდარი ტუსალი, ნახევრად თავ-მოპარსული, და ხელში პატარა გოგო ეჭირა, რომელიც საზარლად გაჰკიოდა.

— მე შენ გასწავლი, როგორ უნდა მსჯელობა... დედაკაცებს მიეცი, — უყვიროდა აფიცერი: — გაიკეთე ჩქარა.

აფიცერი თხოულობდა, რომ ხელსაბმელი გაეკეთებინათ იმ ტუსალისათვის, რომელიც ციმბირში მიდიოდა და რომელსაც მთელი გზა ბავშვი მიჰყავდა ხელით მას შემდეგ, რაც ტომსკში სახადით ცოლი მოუყვდა და ბავშვი მის ანაბარად დარჩა. ტუსალის სიტყვები, რომ შეკრულის ხელით ბავშვის წაყვანა შეუძლებელიაო, ბრახსა ჰკერიდა აფიცერს.

ამ ტუსალის პირდაპირ ჯარისკაცი და მეორე ჩასკენილი შავწვერა ტუსალი იდგა, რომელიც წარბებქვეშ გამოიყურებოდა და ელოდა, თუ როდის გადაუბამდნენ მას იმ ტუსალს, რომელსაც აფიცერი უყვიროდა და ჰლანძღავდა. აფიცერმა განუშეგორა ჯარისკაცს ბრძანება, წაიყვანეთ გოგოო. ტუსალები უფრო ახმაურდნენ.

— ტომსკიდან აქამდე არ გაუკეთებიათ ხელსაბმელი და ახლა რამ გააცოფა? — მოისმა ჩახრინწინებულნი ხმა უკანა რიგიდან.

— ძაღლის ლეკვი ხომ არ არის, ბავშვია.

— რა უნდა უქნას ბავშვს?

— ეს რა კანონია — სთქვა კიდევ ვიღამაც.

— ეს ვინ იყო? — დაიყვირა აფიცერმა და თოფნაკრავივით ზეზე წამოვარდა: — მე შენ გაჩვენებ კანონს! ვინა სთქვა? შენა? შენა?

— ყველა ამას ამბობს. ამიტომ...— დაიწყო დაბალ-დაბალმა ტუსალმა.

— ჰაა! თქვენა ბონტობთ? მე თქვენ გიჩვენებთ, როგორ უნდა ბუნტობა! წაიყვანე გოგო.

ხალხი დაჩუმდა. ერთმა ჯარის-კაცმა გამოჰგლიჯა ტუსალს მტირალი ბავშვი ხელიდან და მეორემ ხელსაბმელი გაუკეთა.

— წაუყვანე დედაკაცებს— დასტყვილა აფიცრმა გზის მცველ ჯარი-სკაცს და ხმალი შეათამაშა.

ბავშვი საშინლად გაჰკიოდა. ხალხიდან გამოვიდა მარიამ პავლეს ასული და მივიდა აფიცრთან.

— ბატონო აფიცრო! ნება მომეცით ბავშვი მე წავიყვანო.

ჯარისკაცი შეჩერდა.

— შენ ვინა ხარ?— ჰკითხა აფიცრმა.

— მე პოლიტიკური დამნაშავე ვარ.

უთუოდ მარიამ პავლეს ასულის ლამაზმა სახემ გავლენა იქონია აფიცრზედ, რომელმაც ჩუმად გადაჰხედა ქალს, თითქოს რაღაცა სწონავსო.

— ჩემთვის სულ ერთია. წაიყვანეთ, თუ გინდათ. კარგია, თქვენმა მშემ, გეცოდებათ და, რომ გაიქცეს, მაშინ ვინ აგებს პასუხს?

— აბა, ბავშვიანად სად უნდა გაიქცეს?— უპასუხა მარიამ პავლეს ასულმა.

— შენთან სალაპარაკოდ არა მცალიან; წაიყვანე თუ გინდა.

— გვიბრძანებთ, მივსკე?— ჰკითხა მცველმა ჯარის-კაცმა.

— მიეცი.

— მოდი ჩემთან, გენაცვალე, — ეალერსებოდა ბავშვს მარიამ პავლეს ასული და უნდობა წაეყვანა, მაგრამ ბავშვი განწირულის ხმით გაჰკიოდა და მამისაკენ იწვედა.

— დაცა, მარია პავლოვნა, ჩემთან მოვა უთხრა. მასლოვას ქალმა და ტომრიდან ბუბლიკი ამოიღო.

ბავშვი იცნობდა იატოს და, დაინახა თუ არა, თან რაკი ბუბლიკსაც მოჰკრა თვალი, მივიდა მასთან.

სიჩუმე ჩამოვარდა. გაიღო ილაყაფის კარები და ტუსალები ქუჩაში გაიყვანეს; ხელმეორედ გადასთვალეს ყველა, ბარგი ურემზე დაალაგეს და სუსტებიც ზედ დასვეს. მასლოვას ქალი ბავშვით ხელში ჩადგა ქალებში თეოდოსიას გვერდით. სიმონსონი, რომელიც თვალს ადევნებდა ყველაფერს, რაც მოჰხდა, მტკიცე ნაბიჯით მივიდა აფიცრთან, რომელიც ამ დროს ეტლში ჯდებოდა.

— ძალიან ცუდად მოიქცეით, ბატონო აფიცრო! — უთხრა სიმონსონმა.

— წაეთრიეთ თქვენს ალაგზე. თქვენი საქმე არ არის!

— ჩემი საქმეა გითხრათ, და გითხარით კიდევ, რომ საზიზღურად მოიქცეით! — შეეკამათა სიმონსონი და თავისი ალგუნებული თვალები შეანათა.

— მზად არის? გასწით, მარშ! — დაიყვირა აფიცრმა და სიმონსონის სიტყვებისთვის ყურადღება არ მიუქცევია, ისე ჩაჯდა ეტლში. ტუსაღთა რაზმი დაიძრა და ნელის ნაბიჯით გაუდგა ტალახიან გზას.

III

უკანასკნელ ექვსის წლის ქალაქში ფუფუნებით ცხოვრებისა და ორის თვით სისხლის სამართალში მყოფ ტუსაღებთან ერთად სატუსაღოში ყოფნის შემდეგ, სადაც სასტიკ გარემოებაში იყო, ახლა პოლიტიკურ დამნაშავეებთან ცხოვრება კატოს ძალიან კარგად ეჩვენებოდა. მუდამ დღე 20--30 ვერსის ფეხით გავლამ, კარგმა საქმელმა და ორის დღის სიარულის შემდეგ თითო დღით დასვენებამ ლონგზე მოიყვანა კატო. ახალ ამბანაგებთან დამოკიდებულებამ თვალწინ გადუშალა ისეთი რამეები, რომელსაც თავის დღეში ვერ იფიქრებდა და ვერც წარმოიდგენდა.

კატო ალტაცებაში მოჰყავდა ყველა თავის ახალ ამბანაგებს, მაგრამ ყველაზე უფრო მარიამ პავლეს ასულმა მოჰხიზლა და კიდევაც შეუყვარდა იგი წმინდა, აღფრთოვანებულის სიყვარულით. კატო გაცვიფრებაში მოდიოდა მარიამ პავლეს ასულის საქციელით. უკვირდა, რომ ეს ლამაზი ქალიშვილი, მდიდარ გენერლის შვილი, რომელიც სამს ენაზე თავისუფლად ლაპარაკობდა, ისე იქერდა თავს, როგორც უბრალო მუშა დედაქაჯი, და რაც კი რამ გააჩნდა და რასაც მდიდარი ძმა უგზავნიდა, ყველაფერს სხეებს ურიგებდა, უბრალოდ და ღარიბულად იცვამდა ტანზე და არავითარს ყურადღებას არ აქცევდა არც ჩაცმა-დახურვასა და არც სხვა რასმე. უმთავრესად იმან მოჰხიზლა მასლოვას ქალი, რომ მარიამი არავითარს ყურადღებას არ აქცევდა სიკობტავეს და გარეგნულ სილამაზეს. მასლოვას ქალმა იცოდა, რომ მარიამი დარწმუნებული იყო თავის სილამაზეში, და ეს არამც თუ ახარებდა, არამედ კიდევაც აშინებდა — არავის შეეუყვარდეთ. მისი ამბანაგი კაცები თუმცა ჰკრძნობდნენ მისადმი ლტოლვილებას, მაგრამ რაკი იცოდნენ მისი ხასიათი, თავს იქერდნენ და ისე ექცეოდნენ, როგორც ამბანაგ-კაცს. მაგრამ უცნობი ხალხი თავს აბეზრებდა მარიამ პავლეს ასულს და, როგორც თვითონ ამბობდა, ამისთანა დროს ერთა უერთი მისი იარაღი საკუთარი ძალღონე იყო, რომლითაც კიდევაც შეეძლო ეამაყნა.

ერთხელ, — სიცილით ამბობდა მარიამ პავლეს ასული, — ქუჩაში ვილაც ვაებატონი ამეკიატა და, თქვენც არ მომიკვდეთ, საშველს არ მაძლევდა, მაგრამ, ღეთის წყალობა გაქვთ, მე ის დავატრიალე: ისეთები მივაყოლე, რომ კულ-ამოძუებული მოჰკურცხლა, ისე რომ უკანაც არ მოუხედნია“.

მარიამ პავლეს ასული ამბობდა, ბავშვობიდანვე ვერ შევეუროვდი ბატონურ ცხოვრებას და უბრალო ხალხი მიყვარდა, რისთვისაც მუდამ მაყვედრიდნენ: ხან სამოახლოში, ხან სამხარეთლოში და ხან თავლაში ხარ და არა სასტუმრო ოთახშიო.

— მე კი მხარეულ დედაკაცთან და მეეტლეებთან უფრო თავისუფლად ვგრძნობდი თავს და მხიარულად ვიყავი, ვიდრე ჩვენს ბატონებთანა და ქალბატონებთან, — ამბობდა მარია პავლოვნა: — შემდეგ, კარგად გავიგე და აშკარად დავინახე ჩვენი ცხოვრების მთელი სიყალბე და უაზრობა; დედა მე არა მყვანდა, მამა არ მიყვარდა: ცხრამეტის წლისა ვიყავი, როცა ერთ ამბანაგ ქალთან ერთად წავედი სახლიდან და შევედი მუშად ერთს ქარხანაშიო.

ქარხნიდან გამოსული სოფელში დაბრუნდა და ერთხანს იქა სცხოვრობდა. შემდეგ დაბრუნდა ქალაქში, სადაც დაიჭირეს და კატორღა გადაუწყვიტეს. მარია პავლოვნას არ უთქვამს ეს ამბავი, მაგრამ მასლოვას ქალმა სხვებისაგან გაიგო, რომ კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი, რადგან სხვისი დანაშაული თვითონ იკისრა.

მას შემდეგ რაც კატომ ეს ქალი გაიცნო, დარწმუნდა, რომ რაც უნდა გარემოებაში და სადაც უნდა ყოფილიყო, მარია პავლოვნა არასოდეს თავისთვის არა ჰფიქრობდა და მუდამ იმის ცდაში იყო, ვისთვის რა სამსახური და დახმარება გაეწია. ერთი მისი ამბანაგი ტუსაღი კაცი — ნოვოდვოროვი — ხუმრობით ამბობდა, რომ ჭველმოქმედება ავადმყოფობად აქვს გადაქცეულიო. მას ცხოვრების იდეალად მხოლოდ ისა ჰქონდა, როგორ ეშონა შემთხვევა სამსახური გაეწია ვისთვისმე; ყველა ამას ისე ბუნებრივად ასრულებდა, რომ აღარავინ აღარ უფასებდა და თითქმის სავალდებულოდაც გაუხადეს სხვების სამსახური.

ამ ორ დედაკაცს უფრო მეტად ის აკავშირებდა, რომ ორივენი ზიზღით უმხერდნენ ხორციელს სიყვარულს. ერთს ეზიზღებოდა იმიტომ, რომ წვენი იწვნია და უკვე საესებით გამოსცადა მისი სიმწარე. მეორეს იმიტომ, რომ, რაკი გამოცდილი არ იყო, ისე უყურებდა ხორციელს სიყვარულს, როგორც რაღაც საზიზღარსა და ადამიანის ღირსების შემზღალავს.

IV

ერთად ერთი გავლენა, რომელმაც ღრმად გაიდგა ფესვები მასლოვას ქალის გულში, მარია პავლოვნას გავლენა იყო. მასლოვას ქალმა სულითა და გულით შეიყვარა მარია პავლოვნა. მეორე გავლენა სიმონსონისა იყო. ეს გავლენა იმან გამოიწვია, რომ სიმონსონს მასლოვას ქალი შეუყვარდა.

ხალხი ცხოვრებაში რამდენადმე თვისისა და რამდენადმე სხვის აზრებით ჰხელმძღვანელობს. ადამიანთა შორის განსხვავება უმთავრესად იმით განისაზღვრება, თუ რამდენად ერთი თავის აზრებით ჰხელმძღვანელობს და მეორე სხვისით. ერთნი უმეტეს ნაწილად ისე სარგებლობენ თავის აზრებით, როგორც გონებრივ სათამაშოთი, ისე ექცევა თავის გონებას, როგორც ღერძის ამტრიალებელ ბორბალს, რომელსაც სამოძრაო ტყავი აღარა აქვს გადავლებული, მოქმედებით კი სხვის აზრების გავლენით მოქმედებენ—ჩვეულებისა, გარდმოცემის და კანონის მიხედვით იქცევიან; მეორენი კი თავიანთს აზრებს თავიანთისავე მოქმედების უმთავრეს ჩარხად სთვლიან და მუდამ თავიანთ გონების გავლენის ქვეშ არიან, მხოლოდ ძვირად, და ისიც კრიტიკულ განხილვის შემდეგ მიჰბაძავენ სხვებს. ასეთი კაცი იყო სიმონსონი. ყველაფერს კრიტიკულის თვალით უცქეროდა, ყველაფერს ასწონ-დასწონავდა და, რასაც გადასწყვეტდა, იმას აკეთებდა ხოლმე.

ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლობდა, როცა გადასწყვიტა, რომ მაჰიჩემის—დიდის ინტენდანტის ჩინოვნიკის—შემძენილი ქონება უსინდისოდ შეძენილიყო და გამოეუცხადა, ყველაფერს ხალხს დავურიგებო. როცა მამამ, არა თუ არ შეასრულა მისი სიტყვა, კიდევაც სასტიკად დატუქსა ამ სისულელისათვის, მაშინვე მიატოვა სახლი და გადასწყვიტა არაფერით არ ესარგებლნა მამის ქონებიდან. გადასწყვიტა, რომ ყველაფერი, რაც ცუდი რამ ჰხდება ქვეყანაზე, ხალხის გაუნათლებლობის ბრალიყო და, გაათავა თუ არა უნივერსიტეტი, დადგა სოფელში მასწავლებლად და მოსწავლეებსაც და გლეხებსაც დაუწყო ქადაგება ყოველ უსამართლობაზედ.

ამიტომ დაატუსაღეს და გაასამართლეს.

გასამართლების დროს დარწმუნდა, რომ მოსამართლეებს არა ჰქონდათ ნება მისი გასამართლებისა და ეს აზრი კიდევ გამოსოქვა. როცა მოსამართლეები არ დაეთანხმნენ და განაგრძეს თავიანთი ჩვეულებრივი საქმე, მან გადასწყვიტა არ ეპასუხნა და არც ერთ კითხვაზე ხმას არ იღებდა. გაჰგზავნეს არხანგელსკის გუბერნიაში. იქ

შეადგინა სარწმუნოებრივი სწავლა-მოდერნება, რომლითაც განისაზღვრებოდა მთელი მისი მოქმედება. ეს სარწმუნოებრივი სწავლება შემდეგი იყო: ყველაფერი სულიერია ქვეყანაზე და არაფერი მკედარი და უსულო არ არის, და ყველა ის საგნები, რომელსაც უსულო და არა-ორგანიულ საგნებადა ვსთვლით, ყველა ერთის დიდის ორგანიულის სხეულის ნაწილია, რომელსაც ჩვენი გონება ვერ მისწვდება, ამიტომ ადამიანის დანიშნულება, როგორც დიდის ორგანიზმის ნაწილისა, ის არის, რომ ხელი შეუწყოს ამ ორგანიზმის სიცოცხლეს და ყველა მის ცოცხალ ნაწილს. ქორწინების შესახებაც თავისი საკუთარი თეორია ჰქონდა: ხალხის გამრავლება ადამიანის უმდაბლესი ფუნქციაა და უმაღლესი კი ის არის, რომ უკვე ყოფილ არსებებს ემსახუროს. ამ აზრის დასამტკიცებლად ჰხელმძღვანელობდა ადამიანის სისხლში ფაგოციტების არსებობით. უცოლო ადამიანი, მისი აზრით, იგივე ფაგოციტი იყო, რომლის უმთავრესი დანიშნულებაც ის არის, რომ დახმარება გაუწიოს სუსტსა და ავადმყოფ ორგანიზმის ნაწილებს. მას შემდეგ, რაც ეს გადასწყვიტა, სულ სხვანაირად დაიწყო ცხოვრება. თავის თავს, როგორც მარია ჰავლოვნას, საქვეყნო ფაგოციტებადა სთვლიდა.

კატოსადმი სიყვარული სრულიად წინააღმდეგი არ იყო მისი აზრებისა, რადგან პლატონიურ სიყვარულით უყვარდა და ასეთი სიყვარული სრულიად არ ეწინააღმდეგებოდა ფაგოციტურ მოქმედებას და, პირ-იქით, ამზნევებდა კიდევ ამ მოქმედებისადმი.

გარდა ზნეობრივ საკითხებისა, რომელსაც თავისებურადა სჭრიდა, პრაქტიკულ საკითხის უმრავლესობასაც ამგვარადვე ჰხსნიდა. ყველა პრაქტიკულ საქმეზე თავისი განსაკუთრებული თეორია შეიმუშავა: წესად ჰქონდა დადებული, რამდენი საათი ემუშავა, რამდენი დაესვენა, როგორ ესაზრდოვნა, როგორ ჩაეცვა ტანს, როგორ გაეთბო და გაენათებია ოთახი.

ყველა ამასთან სიმონსონი ხალხში წყნარი და თითქმის მშვიდარაც იყო, მაგრამ როცა გადასწყვეტდა რასმე, მისი დამკავებელი აღარაფერი იყო.

აი, ასეთმა კაცმა იქონია გავლენა მასლოვას ქალზე და შეეყვარა. მასლოვას ქალი ძალიან მალე მიხვდა ამას და იმ ფიქრმა, რომ ასეთის არა-ჩვეულებრივის კაცის გულში სიყვარული გამოიწვია, აღამაღლა თავის თვალში. ნეხლიუდოვი ირთავდა ცოლად, რომ თვისი სულგრძელობა დაემტკიცებინა და კიდევ იმიტომ, რომ წარსული აიძულებდა ასე მოქცეულიყო, სიმონსონს-კი უყვარდა ისე, როგორც ახლა იყო, და იმიტომ უყვარდა, რომ უყვარდა. გარდა ამისა,

ჰგრძნობდა, რომ სიმონსონს უყვარდა, როგორც არაჩვეულებრივად
 ქალი, რომელიც ბევრად განსხვავდებოდა სხვებისაგან და განსაკუთ-
 რებულის, მაღალ ზნეობრივის თვისების პატრონი იყო. თუმცა ვერ
 მიმხედარიყო, რა თვისებასა ჰხედავდა სიმონსონი, მაგრამ ყოველ
 შემთხვევაში მზად იყო ისე მოქცეულიყო, როგორც სიმონსონს მოე-
 წონებოდა და ესიამოვნებოდა.

პირველად დაიწყო ეს ამბავი მაშინ, როდესაც სატუსალოში,
 პოლიტიკურ დამნაშავეთა საზოგადო მნახველთა მისაღებ ოთახში,
 მასლოვამ იგრძნო სიმონსონის მიმართული მგზნებარე თვალები. მა-
 შინვე მიჰხედა, რომ ეს კაცი რაღაც სულ სხვა თვალებით უმზერდა.
 შემდეგ მეორედ დაინახა ტომსკში, როცა პოლიტიკურ დამნაშავეებ-
 თან გადაიყვანეს; თუმცა ერთი სიტყვაც არ უთქვამთ ერთმანეთისა-
 თვის, მაგრამ შეხედვით იგრძნეს, რომ საჭირონი იყვენ ერთურობი-
 სათვის, თუმცა არც შემდეგ ჰქონიათ შემთხვევა ელაპარაკნათ ერთ-
 მანეთთან, მაგრამ მასლოვა ჰგრძნობდა, რომ თუ სიმონსონი ლაპა-
 რაკობდა, მხოლოდ იმისთვის, და ამიტომ, რაც შეიძლება, გარკვე-
 ვით და გასაგების ენით გამოხატვამდა ხოლმე თავის აზრებს. უფრო
 დამეგობრდენ და ახლო გაიცინეს ერთმანეთი, როცა სიმონსონი
 სხვა სისხლის სამართლის ტუსალებთან ერთად თეხით გაუდგა გზას.

V

ნიენიდან პერმამდე მხოლოდ ორჯელ მოახერხა ნებლიუდოვმა
 კატოს ნახვა. ერთხელ ნიენში და მეორედ პერმის სატუსალოს კან-
 ტორაში. ორჯელვე სასიამოვნოდ არ დარჩა მისი ნახვა. ყოველ ნა-
 ხვაზედ კატო რაღაც ნაწყვეტ-ნაწყვეტად პასუხს აძლევდა დარცხვე-
 ნითა. კატოს ასეთი გულცივობა ძლიერ სამწუხაროდ ჰქონდა ნებ-
 ლიუდოვს. ძლიერ აფიქრებდა ის გარემოება, რომ ამ ცუდს ვითა-
 რებაში ყოფნას ძველებურად არ ჩაეთრია კატო და ჰაპიროსის წე-
 ვისა და არაყის სმისათვის არ მიეყო ხელი. შეელა არა შეეძლო-რა,
 რადგანაც მთლად ამ მგზავრობაში მხოლოდ ორჯელ მოახერხა მისი
 ნახვა. საბედნიეროდ, პოლიტიკურ დამნაშავეებთან გადაყვანის შემ-
 დეგ, ნებლიუდოვი დარწმუნდა, რომ მისი დახმარება საჭირო აღარ
 იყო, რადგან კატოს მაშინვე საკეთილო ცვლილება დაეტყო და, რაც
 დრო გადიოდა, მით უფრო გამოფხიზლება და სულიერად ამაღლება წინ
 მიდიოდა. ტომსკში პირველ ნახვაზედვე ისე მზიარული და მომღიმა-
 რე შეჰხედა ნებლიუდოვს, რომ ნათლად დაინახა, რა სარგებლობა
 მოეტანა მისთვის პოლიტიკურებთან გადაყვანას.

ორის თვის მგზავრობის შემდეგ მისი გარეგანი ცხოვრებაც ძირიანად შეიცვალა. სადღა იყო წინანდელი კატო, რომელიც მუდამ იმის ცდაში იყო, რომ კობტად ჩაეცვა, კობტად დაეკუთლებინა თმა, წაეცხო ფერ-უმარული, რათა ბევრს მოსწონებოდა. სულ სხვა იყო ახლანდელი კატო, სახე მზემ დაუწვა, თითქოს ვახდი და მოხუცებულს დაემსგავსა, წინანდებურად თმას ალარ აქცევდა ყურადღებას და მუდამ თავსახვევით ჰქონდა თავი წაქრული. არც ჩაცმადახურვასა და არც მიხვრა-მოხვრაში წინანდელის სიკობტავის ნიშან-წყალიც კი ალარ ეტყობოდა. ასეთი აშკარა ცვლილება დიდად სასიამოვნო იყო ნეხლიუდოვისათვის,

ისეთის გრძნობით იყო გამსჭვალული ახლა ნეხლიუდოვი, როგორც თავის დღეში არ უგრძნვია. ამ გრძნობას არაფითარი კავშირი არა ჰქონდა არც წინანდელ პოეტურ გატაცებასთან, არც სიყვარულთან, რომელიც მან ბოლოს გამოსცადა, და არც იმ გრძნობასთან, რომ ის კატოს შერთვით თავის, მოვალეობას ასრულებდა. ეს ის ნაზი და უბრალო გრძნობა იყო, რომელიც აღედრა პირველად კატოს ნახვის დროს სატუსალოში და შემდეგ უფრო ძლიერად საავადმყოფოში, როდესაც თავი შეიმაგრა და ამატია კატოს ვითომდა ფერშალთან მომზადარი ამბავი (რომელიც ნამდვილად შემდეგ გამოირკვა). იგივე გრძნობა იყო, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მაშინ დროებითი იყო, ახლა კი მუდმივი. ახლა რა მდგომარეობაშია უნდა ყოფილიყო, ჰფიქრობდა, თუ აკეთებდა რასმე, მუდამ ამგვარ გრძნობით იყო გამსჭვალული, მაგრამ არა მარტო მასლოვას ქალისადმი — ყველა ადამიანის შებრალებასა და შეწყალებას პირველი ალაგი დაეჭირა მის გულში.

მთლად მგზავრობაში ისე ჰგრძნობდა თავს ნეხლიუდოვი, რომ ყველაფერი აინტერესებდა, მიეტლედან და გზის მცველ ჯარის კაციდან დაწყებული სატუსალოს უფროსსა და გუბერნატორამდე, რომელთანაც საქმე ჰქონდა.

მასლოვას ქალის პოლიტიკურ დამნაშავეებთან გადაყვანით ნეხლიუდოვმა ბევრი მათგანი გაიცნო. პირველად ეკატერინბურგში, სადაც ყველანი ერთს კამერაში იყვნენ და ფართოდ სარგებლობდნ თავისუფლებით, და შემდეგ იმ ხუთ კაცსა და ოთხ ქალსაც გაეცნო, რომლებთანაც მასლოვას ქალი იყო.

რუსეთში რევოლუციონერ მოძრაობის დაწყებიდან, უმეტესად, 1 მარტის შემდეგ, ნეხლიუდოვი მტრულად განწყობილი იყო რევოლუციონერებისადმი და ზიზღით უყურებდა მათ. მას არ მოსწონდა მათი მთავრობის წინააღმდეგ ბრძოლაში მიღებული ზომები და მათი

სისასტიკე, უმეტესად მკვლევლობა, რომელსაც ისინი ახდენდნენ, გადოთ მას ეჯავრებოდა ის, რომ ისინი დიდი წარმოდგენის იყვნენ თავიანთ თავზე.

თუმცა სრულიად უაზრობა იყო ის ტანჯვა-წამება, რომელსაც იტანდნენ ეგრედ წოდებული სისხლის სამართლის ტუსალები, მაგრამ მაინც განაჩენის წინ და შემდეგ მათზე მაინც ახდენდნენ რალაც კანონიერების მაგვარს. ხოლო პოლიტიკურებზე არც ეს კანონიერების მაგვარი რამ ვრცელდებოდა, როგორც ეს დაინახა ნეხლიუდოვმა შესტოვას ქალის და სხვათა ახლად გაცნობილთა შესახებ. ამ ხალხს ისე ეპყრობოდნენ, როგორც თევზების დაჭერის დროს სათრეველა ბადეს ეპყრობიან: ამოათრევენ ნაპირზე რაც მოხვდება, შემდეგ არჩევენ მსხვილ თევზებს და უურადლებას არ აქცევენ წვრილ თევზებს, რომლებიც ჰყრიან ნაპირზე და იხოცებიან. ისინი იჭერდნენ აშკარა ისეთ ხალხს, რომლებიც არა თუ დამნაშავენი არ იყვნენ, არამედ საშიშნიც არ იყვნენ მთავრობისთვის, წლობით ჰყავდათ ისინი დამწყვედელი სატუსალოებში, სადაც იმათ ემართებოდათ კლექი, იშლებოდნენ ჭკუაზე ან და თავებს იკლავდნენ. არ უშვებდნენ იმათ იმიტომ, რომ გამოსვების მიზეზი არ იყო და რაკი ისინი სატუსალოში ჰყავდათ შეიძლება გამოსადეგი ყოფილიყვნენ გამოძიების დროს რაიმე საკითხის გამოსარკვევად და ეს კი მათთვის სასარგებლო იყო. ყველა ამ ხალხის, თითქმის მთავრობის თვალსაზრისითაც უდანაშაულო ხალხის ბედი დამოკიდებული იყო რომელიმე უანდარმის, პოლიციის აფიცრის, ჯაშუშის, ბრალმდებლის, სასამართლოს გამომძიებლის, გუბერნატორის და მინისტრის თვითნებობაზე. მათს სულიერ განწყობილებაზე, მოსწყინდება ასეთ მოხელეს ან და უნდა თავის გამოჩენა, ის იჭერს ხალხს და სანამდე მას ან მის უფროსს მოეპრიანება სატუსალოში ჰყავს დამწყვედელი. ხოლო უმალესი უფროსიც თუ უნდა რომ თავი გამოიჩინოს ან იმის და მიხედვით თუ როგორ დამოკიდებულებაში არის მინისტრთან ან გადაკრულ ადგილას ასახლებს, ან მარტოთ მარტო ყავს გამომწყვედელი სატუსალოში ან და აგზავნის კატორღაში, მიუსჯის სიკვდილს ან და ანთავისუფლებს როცა მის შესახებ სთხოვს რომელიმე ქალი.

მათ ისე ეპყრობოდნენ, როგორც ომში და რასაკვირველია ისინიც ისეთ ზომებს მიმართავდნენ, რომელთაც მათ წინააღმდეგ ხმარობდნენ და როგორც სამხედრო პირები მუდამ სცხოვრობდნენ საზოგადო აზრის ატმოსფეროში, რომელიც არა თუ მალავს მათგან მათ მიერ ჩადენილ ბოროტებას, არამედ ამ ბოროტებას გმირობად აქცევს. ასევე ხდება პოლიტიკურებშიც. მათ მიერ ჩადენილ სიმაკაც-

რეს, რომელსაც შეიძლება შედეგად მოჰყოლოდა თავისუფლების, სიცოცხლის და რაც ძვირფასია ადამიანისთვის ყველა იმის დაკარგვა, მისი წრის ხალხი ტაშს უკრავს და გმირობად სთვლის. ამით აიხსნება ნებლიუდოვისთვის ის გასაოცარი მოვლენა, რომ ისეთი წყნარი ხალხი, რომელსაც არამც თუ არ შეეძლო რაიმე ვნება მოეტანა სხვისთვის, არამედ არ შეეძლოთ სხვისი ტანჯვის ატანა, თავისუფლად და დამშვიდებით ემზადებოდნენ მკვლელობისთვის და ყველა ისინი სცნობდნენ ამ მკვლელობას კანონიერად და სამართლიანად, რადგან ის იყო ერთად ერთი იარაღი საზოგადო კეთილდღეობის უმაღლეს მიზნის მისაღწევად. მაღალი წარმოდგენა თავის საქმესა და თავის თავზე ბუნებრივად გამომდინარეობდა იმ მნიშვნელობიდან, რომელსაც მათ აძლევდა მთავრობა და იმ მკაცრ სასჯელიდან, რომელსაც ისინი იტანდნენ. ამისთვის რომ ასეთი ტანჯვის გადატანა ადვილი ყოფილიყო საჭირო იყო დიდი შეხედულების ყოფილიყვენ თავის თავზე.

როცა ახლოს გაიცნო ისინი ნებლიუდოვმა, დარწმუნდა, რომ არც ისეთი ავაზაკები იყვენ, როგორადაც უმრავლესობასა ჰქონდა წარმოდგენილი, და არც ისეთი გმირები, როგორადაც ბევრი მათგანი სთვლიდა თავის წრის ხალხს, არამედ ჩვეულებრივი ადამიანები, რომელთა შორისაც, როგორც ყოველგან, კარგებიც იყვენ, ცუდებიცა და საშუალო ღირსებისანიც. ბევრი მათგანი, რასაკვირველია, ეგო-სტურის მიმართულებით ჰელმძღვანელობდა და თავიანთი თავი დიდ ბუმბერაზად ჰყავდათ წარმოდგენილი.

როცა ახლო გაიცნო ნებლიუდოვმა, მიხვდა, რომ ბევრი მათგანი მასზე მაღლა იდგა და ბევრი-კი დაბლა. ნებლიუდოვიც ზოგს გულგრილად უყურებდა და ზოგი კი სულითა და გულით შეიყვარა.

ყველაზე მეტად შეიყვარა ნებლიუდოვმა ახალგაზრდა ქლექიანი კრილცოვი, რომელიც იმ ჯგუფთან ერთად მიდიოდა, რომელშიაც მასლოვას ქალი ერია. კრილცოვს კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი. პირველად ეკატერინბურგში გაიცნო ნებლიუდოვმა და მას შემდეგ რამდენჯერმე ინახულა და მეგობრულად გაუბა მასლაათი. ერთხელ, ზაფხულში, როცა ტუსალები ერთს ეტაპზე გაჩერდნენ მთელის დღით, მთლად ეს დღე ნებლიუდოვმა კრილცოვთან გაატარა და კრილცოვმა, სხვათა შორის, თავისი ისტორიაც უამბო. სატუსალოში შესვლამდე მისი ისტორია ძალიან მოკლე იყო. ჯერ კიდევ ბავშვი იყო, როცა მამა თურმე მოუკვდა, ჩრდილოეთ გუბერნიის მდიდარი მემამულე. დედას ძლიერ უყვარდა და ყოველ ღონესა ჰმარობდა, თავისი ერთად-ერთი შვილი რიგიანად აღეზარდა. გიმნაზიაშიცა

და უნივერსიტეტშიაც მშვენივრად სწავლობდა და მათემატიკის ფაკულტეტის პირველ კანდიდატად გაათავა უნივერსიტეტი. უნივერსიტეტის დარჩენილიყო ისევ უნივერსიტეტში და შემდეგ საზღვარ-გარედ წასულიყო, მაგრამ არა ჩქარობდა. ამ დროს უყვარდა ერთი ქალიშვილი და უნდოდა შეერთო ცოლად, რათა ორივეს ხელი-ხელ ჩაკიდული ხალხში ეშრომნათ. ყველაფერი უნდოდა და ვერაფერი კი ვერ გადაეწყვიტა. ამ დროს ამხანაგებმა მოსთხოვეს ფული საზოგადო საქმის საჭიროებისათვის. იცოდა, რა საზოგადო საქმეც იყო და, თუმცა მაშინ ეგ საქმე სრულიად არ აინტერესებდა, მაინც, რათა ამხანაგებს არ ეფიქრათ ეშინიანო, მისცა ფული. ფულის მიმღებნი მახეში გაებნენ. ხელში ჩაიგდეს ბარათი, რომლიდანაც გაიგეს, რომ ფული კრილიკოვს მიეცა,—და ყმაწვილი კაცი დაატუსაღეს.

საატუსალოდან გამოსვლის შემდეგ ხან პეტერბურგში იყო, ხან საზღვარ-გარედ, ხან კიევში და ხან ადესაში. საუბედუროდ, ერთმა მისმა ერთგულმა ამხანაგმა, როგორც იუდამ, ისე გაჰყიდა. დაატუსაღეს ისევ. ორის წლის ციხეში ჯდომის შემდეგ, გაასამართლეს და სიკვდილით დასჯა გადაუწყვეტეს, მაგრამ სიკვდილი საუკუნო კატორღად შეუცვალეს.

საატუსალოში, სხვა სიკეთესთან, ჭლეტიც შეიძინა. თვითონაც კარგად იცოდა, რომ ასეთ სასტიკ გარემოებაში რამდენიმე თვე-ღა თუ დარჩენიდა სიცოცხლე.

VI

იმ დღეს, როდესაც გზის მცველ ოფიცერს ტუსალების გამოსვლის დროს შეტაკება მოუხდა ტუსალებთან ბავშვის გულისთვის, ნებლიუდოვმა სასტუმროში გაათია ღამე და დილით გვიან გაიღვიძა. მაშინვე წერილების წერას შეუდგა; ეს წერილები საგუბერნიო ქალაქის ფოსტაში უნდა მიეცა, ამიტომ ჩვეულებრივზე უფრო გვიან გამოვიდა სასტუმროდან და საღამოს ძლივს მიიღწია იმ ადგილას სოფელში, სადაც ტუსალები იყვნენ. ჩამოხტა აქ სასტუმროში, რომელიც ჩასუტქებულ ქვივ დედაკაცს ეჭირა, გაიშრო სველი ტანისამოსი, დალია ჩაი და შემდეგ წავიდა მხლებელ აფიცერთან ნებართვის ასაღებად.

წინად, თუმცა აფიცრები ხშირად იცვლებოდნენ, არ უშვებდნენ ნებლიუდოვს ტუსალების სანახავად, ამიტომ თითქმის ერთს კვირაზედ მეტი იყო, რაც კატო არ ენახა. ეს სისასტიკე იმან გამოიწვია, რომ ვილაც უფროსს უნდა გამოეველო. ახლა უფროსს უკვე გაეველო და ნებლიუდოვს იმედი ჰქონდა, რომ აფიცერი ნებას მისცემდა კატოს ნახვისას.

სასტუმროს პატრონმა ქალმა ეტლი დაუთმო ნებლიუდოვს ტუსა-
ლების ბინაზე წასასვლელად, მაგრამ ნებლიუდოვმა ფეხით არჩია წასე-
ლა. გზის მანქენებლად ახალგაზრდა გლეხი გაიყოლია. ქუჩებში ისე ჰბნე-
ლოდა, რომ თვალში თითს ვერ მიიტანდი ადამიანი. გაიარეს ეკლე-
სიის ახლო მოედანი და გავიდნენ სოფლის ბოლოზე. აქაც ისე ჰბნე-
ლოდა, რომ ორ ნაბიჯზე რისამე გარჩევა შეუძლებელი იყო. მაგრამ
ჩქარა გამოჩნდა სატუსალოს მიბუეტული ფარნები. მიუახლოვდნენ თუ
არა სატუსალოს დარაჯმა ჩეულებრივ დაიძახა: „ვინ მოდის“-ო, და
როცა გაიგო, ჩინიანები არ არიანო, ისე მკაცრად მოექცა, რომ ქუ-
ჩაში ცდაც კი არ დააცალა; მაინც ნებლიუდოვის მზღებელი არ
შედრკა.

— რა ამბავია, ბიჭო, რა ნახე? რა გაჯავრებს? — უთხრა მან
დარაჯს, — შენს უფროსს დაუძახე და ჩვენ აქ დავიციდით.

დარაჯმა [გასძახა ვილასაც ჭიშკრიდან და შემდეგ გაშტერე-
ბული დაუწყო ყურება გლეხს, რომელიც გასვრილ წალებს ნაფოტით
უწმენდა ნებლიუდოვს. სატუსალოდან ხმაურობა ისმოდა. ცოტა
ხნის შემდეგ გაიღო კარები და გამოვიდა უფროსი ჯარის-კაცი. ნებ-
ლიუდოვმა გადასცა ბარათი; ამ ბარათით სთხოვდა აფიცურს, მიეღო.
სთხოვა ჯარის-კაცს, გარდაეცი ოფიცერსაო. უფროსი ჯარის-კაცი
მეტად ცნობის მოყვარე გამოდგა. უეჭველად უნდოდა გაეგო, ვინ
იყო ან რა საქმე ჰქონდა აფიცერთან. შეატყო, რომ საკბილო იშოვ-
ნა და არ უნდოდა ხელიდან გაეშვა. ნებლიუდოვმა უთხრა, ფრიად
საჭირო საქმე მაქვს და გთხოვ გადასცე ეს ბარათიო; ამისთვის გასა-
მრჯელოსაც შეჰპირდა. ჯარისკაცმა წაიღო ბარათი. ორი წუთიც არ
გასულა, რომ ალაყაფის კარები ისევე გაიღო და სატუსალოს ეზოდან
რამდენიმე დედაკაცი გამოვიდა, რომლებსაც კალათები და სხვა-და-
სხვა ბარგი მოჰქონდათ და ხმამაღლა ლაპარაკობდნენ თავიანთ ციმბი-
რულ კილოზე. დაუახლოვდნენ თუ არა ნებლიუდოვს, ცნობის მოყვა-
რეობით აათვალღერ-ჩაათვალღერეს. ერთს მათგანს სახე გაუბრწყინდა,
დანიხა თუ არა ნებლიუდოვის მზღებელი გლეხი და ალერსიანად
შეუჯურობა ციმბირულად.

— შე ქაჯო, რას გაჩერებულხარ აქა? — მიჰმართა მან გლეხს.

— აგერ, მგზავრი გამოვაცილე, — უპასუხა გლეხმა, — შენ რაღა
მოიტანე?

— რძე მოვიტანე და მიბრძანეს, დილაზედ მოგვიტანეო.

— ლამე არ გავათევენეს? — დაეკითხა გლეხი.

— მეზი კი დავათხლიშე მაგ ქეციან თავზე, შე ფლიდო, შენა!

— შეუტია მან სიცილით, — წამო ჩქარა, მიგვაცილე სოფლამდე.

გლებმა კიდევ რაღაც ისეთი სასაცილო უხუმრა, რომ მტრისა და ბრძოლის დასრულებას და მიუბრუნდა ნებლიუდოვს:

— ახლა ხომ გაიგნებთ გზას, ბატონო? არ დაიბნეით?

— გავიგნებ, გავიგნებ.

— ეკლესიის ახლოს რომ გაივლით, ორ-სართულიანის სახლის იქით, მეორე, მარჯვნივ. აი, ჯობი ინებეთ, — უთხრა მან ნებლიუდოვს და გადასცა ვეებერთელა კეტი. თვითონ კი სირბილით გამოუდგა უკან ქალებს.

მისი ხმა ჯერ კიდევ ისმოდა, როცა ისევ გაიღო ალაყაფის კარები და ჯარისკაცმა შეიწვია ნებლიუდოვი ოფიცერთან.

VII

სატუსალო, როგორც საზოგადოდ ციმბირის გზებზე არის ხოლმე, რამდენისამე შენობისაგან შესდგებოდა და გარს წვეტიანი მესრები ჰქონდა შემოვლებული. ერთი მოზრდილი სახლი ტუსალებისთვის იყო დანიშნული, მეორე მხლებელ ჯარისკაცებისთვის და მესამეში აფიცური სცხოვრობდა და კანცელიარიაც იქვე იყო მოთავსებული. სახლები ყველა განათებული იყო და აქა-იქ ეზოშიაც ბუჩქაყა და ფარნები.

უნტერ-აფიცური გაუძღვა ნებლიუდოვს და ერთ პატარა სახლის კარებთან მიიყვანდა. აჰყვენ კიბეს და, აიარეს თუ არა სამ საფეხურამდე, უნტერ-აფიცური უკან ჩამოდგა და წინ გაუძღვა ნებლიუდოვი; ისინი შევიდნენ წინა ოთახში, რომელიც მთლად გაბოლილი იყო ლამპრის კვამლით. აქ დაუხვდათ ჯარისკაცი, რომელსაც ერთი წლა წაეძრო, საზოვრის პირზე ჩამოეცვა და უბერავდა სამოვარს.

დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, დაანება თავი სამოვარს, მოჰხადა ქურქი ნებლიუდოვს და შევიდა ოთახში.

— მოვიდა, თქვენო კეთილშობილებავ.

— მაშ დაუძახე! — მოისმა მრისხანე ხმა.

— შემოდით, — უთხრა ჯარისკაცმა ნებლიუდოვს და თვითონ ისევ სამოვარს მიუბრუნდა. მეორე ოთახში, მაგიდასთან, რომელზედაც ელაგა სადილის მონარჩენი საქმელები და ორი ზოთლი, იჯდა ავსტრიულ კურტკაში გამოწყობილი გრძელ, ქერა უღვაშებიანი აფიცური. ოთახში, თამბაქოს სუნს გარდა კიდევ რაღაც საზარელი სუნი იდგა. ნებლიუდოვის შემოსვლაზე აფიცურმა ცოტათი წამოიწია და დამცინავის თვალებით გადაჰხედა.

— რა გნეზავთ? — ჰკითხა მან და პასუხისთვის არ მოუცდია, დაუყვირა კარებისკენ:

— ბერნოე! სამოვარი როდის იქნება?

— ამ წუთში.

— მე შენ მოგცემ ამ წუთში, ბრიყვო! — დაუყვია აფიკერმა და თვალეზი დაუბრიალა.

— მომაქვს, — დაიძაბა ჯარისკაცმა და შემოიტანა სამოვარი.

ნებლიუდოვი ელოდა, სანამ ჯარისკაცი სამოვარს შემოიტანდა და დასდგამდა (აფიკერმა თვალეზი გააყოლა), როცა სამოვარი დადგეს, აფიკერმა ჩაპყარა ჩაინიკში ჩაი, შემდეგ გამოიღო შკაფიდან კონიაკის ბოთლი და ბისკვიტები, დააწყო ყველა ეს მაგიდაზე და მიუბრუნდა ასე ნებლიუდოვს.

— რით შემიძლიან გემსახუროთ?

— გთხოვთ, ერთის ტუსალ ქალის ნახვის ნება მომცეთ, — უთხრა მან.

— პოლიტიკური დამნაშავეა? ეგ კანონით აღკრძალულია, — უპასუხა აფიკერმა.

— ის ქალი პოლიტიკური დამნაშავე არ გახლავთ.

— გთხოვთ უმორჩილესად, დაბრძანდეთ, — მიიწვია ნებლიუდოვი, რომელიც საჩქაროდ ჩამოჯდა.

— პოლიტიკური დამნაშავე არ არის, — განაგრძო მან, — მაგრამ, ჩემის თხოვნით, უმაღლესმა მთავრობამ ნება მისცა პოლიტიკურ დამნაშავეებთან ერთად მგზავრობისა.

— ჰო, ვიცი, — გააწყვეტინა აფიკერმა: — დაბალ-დაბალი, შავ-გვრემანი? როგორ არა, შეიძლება. პაპიროსს არ ინებებთ?

მიუწვია ნებლიუდოვს პაპიროსებიანი კოლოფი, კობტად დაასხა ორი ჭიქა ჩაი და ერთი ნებლიუდოვს გადაუდგა.

— გთხოვთ, — უთხრა მან.

— გმადლობთ. მე მინდოდა მენახა...

— ღამე დიდია, მოასწრობთ. ვუბრძანებ გამოუძახონ.

— არ შეიძლება იქ წავიდე და იქ ვინახულო? — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— პოლიტიკურ დამნაშავეებთან? ეგ კანონიერი საქმე არ იქნება?

— თითქმის ყველგან მაძლევდნენ იქ შესვლის ნებას. თუ იმისი-გეშინიათ, რომ გადაგცემ რასმე, მაგას ხომ მისი ხელითაც შევიძლებ?

— ვერ მოგართვით, გასჩხრეკენ! — უთხრა აფიკერმა და უსიამოვნოდ გაიცინა.

— მაშ, გამჩხრიკეთ.

— უმაგისოდაც მოხერხდება, — უთხრა აფიკერმა და სასმელი დაუსხა.

— ინებებთ? თქვენი ნებაა, როგორც გსურდეთ. უნდა მოგახსენოთ, რომ სწორედ ჯოჯობეთია ჩვენი ცხოვრება. სცხოვრობ კაცი ასეთ მიყრუებულ ალაგას, როგორიც ციმბირია, და ისე ვადის თვეები და წლები, რომ ერთ განათლებულ კაცს ვერ შეჰხვდები. თქვენც კარგად იცით, რა საძაგელი სამსახურია ჩვენი სამსახური; მით უმეტეს ძნელია ასეთი სამსახური, რომ სხვა ცხოვრებას არის შეჩვეული კაცი. ჩვენზე ხომ უცნური შეხედულება აქვს ყველას. მზღებელი აფიცერი უთუოდ ერთი გაუთლელი და გარყვნილი კაცი უნდა იყოს, და იმას კი არა ჰფიქრობენ, რომ შესაძლოა კაცი სულ სხვა რამისთვის არის დაბადებული.

ნებლიუდოვს თუმცა საშინლად ეზიზღებოდა და ბრაზიც მოსდიოდა, როდესაც აფიცრის წამოჭარხალებულს სახეს ჰხედავდა, მთელი მისი მიზერა-მოხვრა, მორთულობა, უსიამოვნო ღრეჭა ზიზღსა ჰგვრიდა, მაგრამ, როგორც ყოველთვის, თავს იქერდა და არ უნდოდა შეემჩნევიდნენ რამე, თავს ძალა დაატანა, მოუსმინა აფიცრის და შემდეგ სერიოზულის კილოთი უთხრა:

— ჩემის აზრით, თქვენს თანამდებობაში მყოფმა შეიძლება ნუგეში ჰპოვოს მით, რომ შეუძსუბუქოს ხალხს ტანჯვა. განა მათი ტანჯვა ტანჯვაა? ისინი ხომ ისეთი ხალხია, რომ...

— როგორ თუ ისეთი ხალხი? ისეთები არიან, როგორც ყველა სხვა, და თანაც ბევრი უდანაშაულოდაც კი იტანჯება.

— რასაკვირველია, არიან მაგისტანებიც. კიდევაც მეცოდება, ღეთის წინაშე. სხვები ისე ექცევიან, როგორც პირუტყვეებს, და მეკი, რითაც შემოძლიან, ვსცდილობ შემწეობა აღმოუჩინო. ისა სჯობია, მე ვიტანჯო, ოღონდ მათ კი რაიმე სარგებლობა მოვუტანო; მოჰხდება თუ არა რამე, სხვები მაშინვე კანონს დაიხვევენ ხელზედ და მე კი მეცოდება. ინებებთ? მიირთვით, — უთხრა მან და კიდევ დაუსხა ჩაი. — ვინ არის ის ქალი, ვისიც ნახვა გსურთ? — ჰკითხა მან.

— უბედურია. უსამართლოდ კაცის მოწამლვის ბრალი დასდეს; სამავალითო ქალი კია, — უპასუხა ნებლიუდოვმა.

აფიცერმა თავი გაიქნია.

— ეგეც მოხდება ხოლმე. ყაზანში იყო ერთი — სახელად ემმა ერქვა, შთამომავლობით უნგრელი იყო და თვალები კი ნამდვილი სპარსული ჰქონდა, — განავრძო აფიცერმა შეკავებულის ღიმილით, — ისეთი კოხტა და წარმოსადეგი იყო, რომ ნამდვილი გრაფინია გეგონებოდათ...

ნებლიუდოვმა გააწყვეტინა ლაპარაკი და ისევ წინანდელი ამბავი დაიწყო:

— მე მგონია, დიდი შეღავათი შეგიძლიანთ მისცეთ ამ ხალხს, სანამ თქვენს ხელ-ქვეშ არიან. ამ გვარის მოქმედებით დიდ ბედნიერებას ივარძნობთ და თქვენს სიხარულს საზღვარი არ ექმნება—უთხრა ნებლიუდოვმა.

აფიცერი გაბრწყინებულის თვალებით მისჩერებოდა ნებლიუდოვს და ელოდა, როდის გაათავებდა ლაპარაკს, რომ ისევ უნგრულ ქალის ამბავი განეგრძობ.

— ჰო, ვსთქვათ, რომ ეგ სიმართლეა, — უთხრა მან, — მეც მებრალემა ისინი, მხოლოდ მინდოდა იმ ემმას ამბავი მეთქვა თქვენთვის. იცით, რასა შერებოდა...

— მე ეგ სრულიად არ მიინტერესება, — შეეკამათა ნებლიუდოვი. — პირდაპირ უნდა გითხრათ, რომ, თუმცა წინად მეც მაგრეთი ვიყავი, მაგრამ ახლა საშინლად გეზიზღება ქალებთან აგრე მოქცევა.

აფიცერმა თვალები დააჭყიტა.

— ჩაის არ ინებებთ კიდევ? — ჰკითხა მან.

— არა, გმადლობთ.

— ბერნოვ! — დაიძახა აფიცერმა, — გააცილე ვაქულოვთან და უთხარი, პოლიტიკურ დამნაშავეებთან შეუშვას კამერაში, შეგიძლიანთ შემოწმებამდე დაჩიეთ.

ნებლიუდოვი და ჯარისკაცი გავიდნენ ეზოში, სადაც მკრთალად ბეჭტავდა ფარნები.

-- საით? — დაეკითხა ერთი გზის მცველი ჯარისკაცი.

— მეხუთე ნომერში.

— აქ ვერ გაივლით, დაკეტილია. მეორე კარებიდან მოუარეთ.

— უფროსმა დაკეტა და თვითონ სოფელში წავიდა.

ჯარისკაცი გაუძღვა ნებლიუდოვს მეორე კარებისაკენ. სატუსალოდან საშინელი ხმაურობა ისმოდა და უფრო იმატა, როცა იქ ნებლიუდოვი შევიდა; ისმოდა ყვირილი და ლანძლევა-გინება; მოისმა ბორკილების ჩხარუნნი და ნებლიუდოვს ნაცნობი, მყრალი ჰაერი ეცა ცხვირში.

ამ სანახაობამ ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა ნებლიუდოვზე, რომ საძაგელ გუნებაზედ დადგა.

ტალანის ერთ კუთხეში ვეებერთელა ბოჭკა იდგა, რომლიდანაც ისეთი სუნი ამოდიოდა, რომ აღამიანს გულს შემოეყრებოდა. ტალანისიდან იწყებოდა დერეფანი, რომლის გასწვრივაც რიგ-რიგზე კარები იყო ჩამწყრივებული. პირველი კამერა ცოლშვილიანებისათვის იყო, მეორე დიდი კამერა უცოლშვილოებისათვის და დერეფნის ბო-

ლოში ორი პატარა კამერა—პოლიტიკურ დამნაშავეებისათვის. ტუსა-
 ლების სადგომი, რომელიც 150 კაცისთვის იყო დანიშნული, 450 კაცს
 იტყვდა, ამიტომ ისეთი სიციწროვე იყო, რომ დერეფანი სულ გავე-
 სოთ ტუსალებით. ზოგი იატაკზე იჯდა, ზოგი იქვე წამოწოლილიყო
 და ზოგსაც ცხელი წყალი მიჰქონდა ჩაისთვის. მათ შორის ტარასიც
 იყო. ის დაეწია ნებლიუდოვს და ალერსიანად მიესალმა. ტარასის
 სახე აქა-იქ სულ დაღურჯებული ჰქონდა.

— რა დაგემართათ?— ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— რაღაც საქმე მოხდა, — ღიმილით უპასუხა ტარასიმ.

— მუდამ ჩხუბობენ, — ზიზღითა სთქვა მზღებელმა ჯარისკაცმა.

— ქალის გულისთვის, — დაუმატა ერთმა ტუსალმა, რომელიც
 მათ უკან მიდიოდა: — ბრმა ფედკას დაეტაკა.

— არა უშავს, კარგად არის; აი, ჩაისთვის ცხელი წყალი მი-
 მაქვს მასთან, — უთხრა ტარასიმ და შევიდა კამერაში.

ნებლიუდოვმა შეიხედა კამერაში. მთელი კამერა სავსე იყო ქა-
 ლებითა და კაცებით. ზოგი ტახტზე იჯდა და ზოგი ისე ეყარა ია-
 ტაკზე. ისეთი მყარად სუნი იდგა შიგ და ისეთი ამბავი ჰქონდათ
 ტუსალებს, რომ მეორედ მოსვლა ეგონებოდა ადამიანს. შემდეგი კა-
 მერა უცოლოებისა იყო. აქ მთლად გატენილი იყო ხალხით, თითქმის
 კარებში და დერეფანშიაც იდგენ ტუსალები და რაღაზედაც ხმა-მალ-
 ლა ლაპარაკობდნენ. მზღებელმა ჯარისკაცმა აუხსნა ნებლიუდოვს,
 რომ აქ უფროსი ურიგებდა მათ იმ ფულს, რომელიც თამაშობის
 დროს წაეგოთ. დაინახეს თუ არა უნტერ-აფიცერი და ნებლიუდოვი,
 ტუსალებმა ლაპარაკი შესწყვიტეს და უქმყოფილოდ აათვალეიერ-
 ჩაათვალეიერეს ისინი. მოლაპარაკეთა შორის ნებლიუდოვმა შენიშნა
 ნაცნობი კატორღელი ფედოროვი და საზიზღარის შეხედულობის
 უცხვირო „ბროდიაგა“, რომელიც ცნობილი იყო მით, რომ გაქცევის
 დროს ტყეში თავისი ამხანავი მოჰკლა და მისი ხორცი იკვებე-
 ბოდა. „ბროდიაგა“ კარებში იდგა და დამკინავეის თვალებით და
 თავხედურად უმზერდა ნებლიუდოვს. ნებლიუდოვმა გვერდი აუარა.

თუმცა ნებლიუდოვისთვის ნაცნობი იყო ეს სანახაობა, რამდენ-
 ჯერმე ენახა ამ სამის თვის განმავლობაში ეს 400 ტუსალი სხვა-და-
 სხვა მდგომარეობაში: საშინელ სიციხეში გზაში, სადაც მათ ბორკი-
 ლების თრევით მტერის ბული დაეყენებიათ, გზაზე დაყრილნი დასა-
 სვენებლად, სატუსალოს ეზოში, სადაც საშინელი ამბები ხდებოდა,
 მაგრამ როცა მათ ახლოს იყო, რაღაც უხერხულად ჰგრძნობდა თავს
 და სირცხვილით იწოდა, რომ დამნაშავე იყო მათ წინაშე. ყვე-
 ლაზედ უფრო მძიმე ის იყო მისთვის, რომ თანაგრძნობასთან ერთად

საშინელ ზიზლსა და სიძულვილს ჰგრძნობდა, თუმცა იცოდა, რომ იმ ვარემოებაში, რომელშიაც ისინი იყვნენ, არ შეიძლება სხვაფრივ მოქცევა, მაგრამ მაინც თავისდა უნებურად ეზიზღებოდა ისინი.

— ამ მუქთა მკამლებს რა უჭირთ, — გაიგონა ნებლიუდოვმა, როდესაც პოლიტიკურების კამერას დაუპირდაპირდა. ეს სიტყვები ვილისიც ჩახრინწინებულმა ხმამ სთქვა და თან უშვერის სიტყვებით ლანძღვა დაუწყო.

გაისმა საზარელი, დამცინავი ხარხარი.

IX

გაიარეს თუ არა უცოლო ტუსალების კამერა, უნტერ აფიცერი უკან გამობრუნდა, უთხრა ნებლიუდოვს, რომ შემოწმების შემდეგ მოვალე და წავიდა. როგორც კი წავიდა უნტერ-აფიცერი, ნებლიუდოვთან მივიდა ბორკილების ჩხარაჩხურით ვილაც ტუსალი, რომელსაც ისეთი ოფლის სუნი ასდიოდა, რომ კინალამ გულს შემოეყარა ნებლიუდოვს და იღუმალის ხმით წასურჩულა:

— გვიშველეთ, ბატონო! საძაგლად გამოიჭირეს საწყალი ბიჭი, დღეს ჩაბარების დროსა სთქვა, რომ კარმანოვი ვარო. გვიშველეთ რამე, ღვთის გულისთვის, ჩვენ არ შეგვიძლიან, მოგვეკლავენ, — უთხრა ტუსალმა და საჩქაროდ მოშორდა.

საქმე აი რაში იყო: ერთმა საკატორღემ — კარმანოვმა, დაიყოლია ნებაზე ვილაც ახალგაზრდა, რომელიც ძლიანა ჰგავდა მას და კიბბირში იყო გადასახლებული, შეეცვალა მისთვის სასჯელი, რომ ის კატორღაში წასულიყო და კარმანოვი მის ალავას.

ნებლიუდოვმა იცოდა ეს ამბავი, რადგან იმავე ტუსალმა უთხრა ერთის კვირის წინად. ნებლიუდოვმა თავი დაუქნია, იმის ნიშნად, რომ ყველაფერი გავიგე და ვეცდები გადაკეთო საქმეო, და არც კი მოუხედნია, ისე გასწია წინ.

ნებლიუდოვი ამ ტუსალს ეკატერინბურგიდან იცნობდა, სადაც მან სთხოვა ეშუამდგომლა მთავრობასთან, რომ ცოლის გაყიდვის ნება მიეცათ, და ახლა ძლიერ აკვირვებდა მისი საქციელი. ის იყო შუათანა ტანის გლეხი, ასე 30 წლისა, და გაძარცვისა და მკვლელობის განზრახვისათვის კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი. სახელად მაკარ დეკინს ეძახდნენ. მისი დანაშაული გასაოცარი იყო. როგორც მან უამბო ნებლიუდოვს, ერთხელ მაკარის მამასთან შეიარა ვილაც მგზავრმა და 40 ვერსის მანძილზე ორ მანეთად მარხილი სთხოვა. მამამ უბრძანა მაკარს, გაჰყოლოდა მგზავრს. მაკარმა შეუბა ცხენები, ჩაიყვა და მგზავრთან ერთად ჩაის სმა დაიწყო. ჩაის სმის დროს,

სხვათა შორის, სთქვა მგზავრმა, ცოლის შესართავად მიდივარ და თან ჩემი შეძენილი 500 მანეთი მიმაქვსო. ვაიგონა თუ არა ეს მაკარმა, გამოვიდა გარედ და ჩასდო ცული მარხილში თივის ქვეშ.

„მე თვითონ არ ვიცი, რატომ წავილე ცული“, — ამბობდა. — „წაილე ცული“, — მითხრა წყურულმა და მეც წავილე. დავაჯექით და წავედით, მივიღივართ და მე თითქმის კიდევაც დამავიწყდა ცული. მივუახლოვდით თუ არა სოფელს — მხოლოდ ექვსი ვერსი-ლა დაგვრჩენოდა — შევუდექით გორაკს. გადმოვხტი მარხილიდან და გავყვი ფეხით. მიჩურჩულებს: „რას უყურებ? აივლი გორაკს, იქვე სოფელია, ხალხსაც შეხვდები, და ის წაიღებს ფულსაო“. დავიხარე მარხილისკენ, ვითომ თივას ვასწორებდი, და ცული თივის თავად ხელში მომხვდა. მოიხედა უკან. „რას შერებიო? მეკითხება. ამ დროს, რაც ძალი და ღონე მქონდა, მოვუქნიე ცული, მინდოდა კარგად მეთხლიშა, მაგრამ ისეთი ყოჩალი კაცი გამოდგა, რომ მარდად გადმოხტა მარხილიდან და ხელში მეცა. „რას შერები, შე ავახაკოო?“ — დამიყვირა მან, წამაქცია თოვლში და მე არც კი შევებრძოლებივარ, ისე დავენებდი. შემიკრა ხელები და ჩამავდო მარხილში, წამიყვანა პირდაპირ სადგურზე. ჩამსვეს ციხეში და განასამართლეს. საუბედუროდ, ვეჭილი ვერ დაევიჩრე კარგი, — ამბობდა მაკარი, — და ამიტომ ოთხის წლით კატორღა მომისაჯეს“.

ახლა ამ კაცმა, მეზობლის დახსნის გულისთვის, თუმცა იცოდა, რომ ამ სიტყვებით მისი სიცოცხლე დაფხედ ეკიდა, მაინც გაუშვილა ნებლიუდოვს ტუსალების საიდუმლო, რისთვისაც, რომ გაეგოთ, უმკველად ჩამოაღრჩობდენ.

X

პოლიტიკურ დამნაშავეთა სადგომი ორის პატარა ოთახისაგან შესდგებოდა. დურეთანი, სადაც კამერაში შესავალი კარები იყო, გადაკეტილი იყო. როცა იქ შევიდა ნებლიუდოვი, დაინახა სიმონსონი, რომელიც ღუმელის ახლოს იჯდა და ხელში მუხის შეშის ნაქერი ეჭირა.

დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, არც-კი წამომდგარა ისე გაუწოდა ხელი.

— ძლიერ მოხარული ვარ, რომ თქვენ მოხვედით, რადგან ჩემთვის ძლიერ საჭიროა თქვენი ნახვა, — უთხრა მან სეროიოზულის კილოთი და თვალი თვალში გაუყარა ნებლიუდოვს.

— რაშია საქმე? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— მერე იყოს, ახლა საქმეში ვარ.

ისევ მიუბრუნდა ლუმელს, რომელსაც თავის თეორიის ხელშეწყობით ახურებდა, რომ ნაკლები სითბო დაეკარგა.

ის იყო, ნებლიუდოვი პირველ კარებში შესვლას აპირებდა, რომ მეორე კარებიდან, ცოცხით ხელში, რომლითაც ნაგავს მიხვეტავდა ლუმელისაკენ, გამოვიდა მასლოვა. დაინახა თუ არა ნებლიუდოვი, წელში გაიმართა, გადააჯდო ცოცხი, გაიწმინდა ხელები კაბაზედ და მზიარული და მთლად გაწითლებული გაჩერდა მის წინ.

— ოთახებს ალაგებ? — უთხრა ნებლიუდოვმა და ხელი ჩამოართვა.

— დიად, ჩემი ძველი ხელობაა, — უპასუხა მან და გაიღიმა: — ისეთი სიბინძურეა, რომ ვერ წარმოიდგენთ. ვსწმენდთ, ვსწმენდთ და... წამოსასხამი გაშრა თუ არა? — მიჰმამართა მან სიმონსონს.

— თითქმის, — უპასუხა სიმონსონმა და ისეთის თვალებით შეჰხედა, რომ ნებლიუდოვი გაშტერდა.

— მაშ მე წავალ და ქურჭებს მოვიტან ვასაშრობად. ჩვენები ყველანი იქ არიან, — უთხრა მან ნებლიუდოვს და მახლობელ კარებზე უჩვენა.

ნებლიუდოვი შევიდა პატარა კამერაში, რომელიც ოდნავ განათებული იყო თუნუქის ლამპარით. კამერაში საშინლად ციოდა და სინესტისა და თამბაქოს კვამლის სუნნი იდგა.

ყველანი იქ იყვნენ, გარდა ორი ქალისა, რომელნიც ჩაის წყლისა და საქმელისთვის წასულიყვნენ. აქ იყო ნებლიუდოვის ძველი მეგობარი ვერა ეფრემოვნაც, რომელიც კიდევ უფრო გაყვითლებულიყო. ის იჯდა, გაზეთის ქალაქზე თამბაქო დაეყარა და გაჩქარებული პაპიროსებს აკეთებდა.

იქვე იყო ემილია რანცევაც, რომელიც ყველა პოლიტიკურებში მეტად შეუყვარდა ნებლიუდოვს. ის იჯდა ლამპარის ახლოს და ჩაის ჭურჭელს რეცხავდა.

რანცევისა, თუმცა შეზედულობით არ იყო მაინცა და მაინც ლამაზი, მაგრამ საკმაო იყო ერთი მისი ღიმილი, რომ მთლად გამოცვლილიყო. ასეთის ღიმილით შეჰხედდა ის ნებლიუდოვს.

— ჩვენ კი გვეგონა, რომ თქვენ უკვე რუსეთში დაბრუნდით, — უთხრა მან.

იქვე კუთხეში იჯდა მარია პველოვნა და პატარა თავთეთრა გოგოს ეალერსებოდა.

— რა კარგია, რომ მოხვედით! ნახეთ კატო? — ჰკითხა მან ნებლიუდოვს: — ხედავთ, რა სტუმარი გვეყავს? — უთხრა და პატარა გოგოზე უჩვენა.

იქვე იყო ანატოლი კრილცოვიც; ის საშინლად გაფითრებული მიმგდარიყო კუთხეში, ხელები ხალათის სახელოებში შეეყო, საცოდავად მოკუნტულიყო და მთლად აკანკალებული მისჩერებოდა ნებლიუდოვს. ნებლიუდოვმა დააპირა მასთან მისვლა, მაგრამ კარების ახლოს დაინახა ახალგაზრდა, თმა-ხუჭუჭი და სათვალეზიანი კაცი, რომელიც ღამიან ბერტას ელაპარაკებოდა და ტომარაში რაღაცას ეძებდა, ეს იყო ნოვოდვოროვი. ნებლიუდოვმა საჩქაროდ ხელი ჩაწოართვა. დაჭყარების მიზეზი ის იყო, რომ მთლად პოლიტიკურ დანაშაულებებში მართო ეს ერთად ერთი კაცი არ მოსწონდა ნებლიუდოვს.

ნოვოდვოროვმა გადმოჰხედა სათვალეებს ზემოდ და ხელი ჩამოართვა.

— კარგად მოგზაურობთ?— ირონიულის ღიმილით დაეკითხა ნებლიუდოვს.

— დიალ, ბევრი რამ არის საინტერესო, — უპასუხა ნებლიუდოვმა და, თითქოს ვერ შეჰნიშნა ირონიული ღიმილიო, მივიდა კრილცოვთან.

თუმცა გარეგნულად გულ-გრილად მოექცა ნებლიუდოვი ნოვოდვოროვს, მაგრამ ნაზღვილად კი იმასაც სხეებსავით პატივსაც სცემდა, თუმცა კი არ მოსწონდა. იმისმა ასეთმა ტყვევამ და დამცინავმა კილომ ცუდ გუნებაზე დააყენა ნებლიუდოვი.

— როგორა ხართ? — უთხრა კრილცოვს და ხელი გაუწოდა.

— არა მიშავს-რა, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ საშინლად მცივა და ჩემი გათბობა არას გზით არ მოხერხდა, — უთხრა კრილცოვმა და ხელები ისევ ხალათის სახელოში დამალა: — ჰხედავთ, რა საშინელი სიცივეა? მერე ასეთ საძიგელ კამერაში! სარკმლები სულ ჩამტვრეულია, ხომ ჰხედავთ?

კრილცოვმა ხელით ანიშნა სარკმელზე, სადაც ორი მინა ჩამტვრეული იყო.

— რა მოგივიდათ, რომ ამდენ ხანს ვერა გვენახეთ?

— არ მიშვებდნენ, სასტიკი მთაურობაა, ხომ იცი. ახლა რაღაც კარგ ხასიათზე შემხვდა აფიცერი.

— დიალ, კარგის ხასიათისაა, როგორ არა! აბა ჰკითხეთ მაშოს, რა ამბები დაუთენა დილით?

მარია პავლოვნა არც კი წამომდგარა, ისე უამბო, რაც ამბავი მოჰხდა დილით პატარა გოგოს თაობაზე.

— ჩემის აზრით, საჭიროა ყველამ ერთად პროტესტი განეცხადოთ, — სთქვა გადაჭრით ვერა ეფრემოვნამ: — თუკა ვლადიმერმა რაღაც კი უთხრა, მაგრამ ეს არა კმარა.

— რა პროტესტი? — წყენით წარმოსთქვა კრილცოვმა.

ცხადი იყო, რომ ვერა ეფრემოვნას ხელოვნური კილო ბრაზსა ჰგვრიდა კრილცოვს.

— კატოს ეძებთ? — მიუბრუნდა კრილცოვი ნებლიუდოვს: — ის მუდამ საქმეშია, ოთახებსა სწმენდავს. ჩვენი ოთახი გასწმინდა და ახლა ქალების ოთახსა სწმენდავს. მაგრამ იმ შეჩვენებულ რწყილებს კი ვერაფერი მოეუხერხეთ. ისე იკბინებიან, როგორც ძაღლები. მაშო იქ რას აკეთებს? — ჰკითხა კრილცოვმა და მარია პავლოვნაზედ უჩვენა.

— გოგოს თმას ვარცხნის, — უპასუხა რანცევისამ.

— ნადირებს ხომ არ შემოგვისევეს, ნეტა?

— არა, არა, ნუ გეშინიანთ. ახლა სუფთად არის, — უთხრა მარია პავლოვნამ: — წაიყვანე, — მიუბრუნდა რანცევისას, — მე წაველ და კატოს ვუშველი.

რანცევისამ აიყვანა ბავშვი, დაისვა ნუბლებზე და დედობრივად აღერსი დაუწყო.

მარია პავლოვნა კამერიდან გავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ შემოვიდა ორი კაცი, რომელთაც ცხელი წყალი და საგზალი შემოიტანეს.

XI

ერთი შემოსულთაგანი შუათანა ტანის ახალგაზრდა, განზდარი კაცი იყო; ჩქარის ნაბიჯით შემოვიდა და ცხელი წყალი და ილიაში ამოჩრილი პური მოიტანა.

— თავადიც მობრძანებულა?! — სთქვა მან და გადასცა პური მასლოვას ქალს. — რა ვიყიდეთ, რომ იცოდეთ! — სთქვა მან და ქურჭი ტახტზე მიაგდო: — მარკელმა რძე და კვერცი იყიდა; დღეს ნამდვილი მეგლისი გვექნება. კირილოვნას შთელი თავისი ესთეტიური სიწმინდე გამოუჩენია. — სთქვა მან და ღიმილით რანცევისას გადაჰხედა: — აბა, ახლა ჩაი გამზადე.

ამ კაცის ყოველი მიხერა-მოხერა და თვითოეული სიტყვა მკვეთრი და სიციკხლით სავსე იყო. მეორე შემოსულთაგანიც ასეთივე დაბალი და გამზდარი კაცი იყო, მაგრამ მისი სევდიანი სახე რალაც სულ სხვა შთაბეჭდილებას ახდენდა ადამიანზე. ტანთ გახუნებული დაბამული პალტო და წაღები ეცვა კალოშებით. ამან შემოიტანა ორი ქილა, დასდო, თავი დაუკრა ნებლიუდოვს, შემდეგ უხასიათოდ ხელი ჩამოართვა და კალათიდან პურის ამოლაგება დაიწყო.

ორივე ეს ტუსალი ხალხის შვილი იყო. ერთი იყო გლეხი ნაბატოვი, მეორე — ქარხნის მუშა მარკელ კონდრატიევი. მარკელი

35 წლისა იქნებოდა, როცა მუშათა მოძრაობაში მოჰყვა, ნაბიჯი კი სულ ახალგაზრდა იყო, ასე 18 წლისა. განსაკუთრებულის ნიჭის წყალობით, სოფლის პირველ-დაწყების სკოლიდან გიმნაზიაში იქმნა გადაყვანილი, სადაც კურსი გაათავა ოქროს მედლით, მაგრამ უნივერსიტეტში სწავლაზე უარი განაცხადა, რადგან მე-VII კლასიდანვე ჰქონდა ვადაწყვეტილი, რომ გიმნაზიის გათავების შემდეგ ხალხში ჩამდგარიყო, იმ ხალხში, რომლიდანაც ის გამოვიდა, და მთელი თავისი ძალ-ღონე ხალხისთვის შეეწირა. სიტყვა ჩქარა საქმედ აქცია: პირველად შევიდა სოფლის სამმართველოში მწერლად, მაგრამ ჩქარა დაატუსაღეს. სატუსალოში რვა თვე იჯდა, შემდეგ გამოუშვეს და პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა. გამოვიდა თუ არა სატუსალოდან, მაშინვე გადავიდა სხვა გუბერნიაში, სხვა სოფელში. აქ ხელ-ახლა დაიჭირეს და წელიწადი და ორი თვე ამყოფეს სატუსალოში.

აქედან ის გაგზავნეს პერმის გუბერნიაში. პერმში დიდხანს არ დარჩენილა, მაშინვე გაიქცა, მაგრამ ისევ დაიჭირეს და არხანგელსკის გუბერნიაში გაგზავნეს. აქედან ვოლოგდის გუბერნიაში უკრეს თავი. იქ ის ვაეცნო ნოვოდვოროვსკს, კიდევ გადაიკითხა მრავალი რევოლუციონერი წიგნი, ყველაფერი დაიხსომა და კიდევ უფრო ძვალსა და რბილში გაუჯდა სოციალისტური იდეა. გადასახლების შემდეგ ის გახდა ხელმძღვანელი მუშათა დიდი გაფიცვის, რომელიც გათავდა ფაბრიკის განადგურებით და დირექტორის მოკვლით. ის დაიჭირეს და გადაუწყვიტეს უფლებათა ჩამორთმევა და გადასახლება.

სარწმუნოებას ის ისე უარყოფითად უყურებდა, როგორც არსებულ ეკონომიურ წეს-წყობილებას. გაიგო რა მან, რომ ის სარწმუნოება, რომელშიაც ის იზრდებოდა, სისულელე იყო და შიშით და შემდეგ აღფრთოვანებით გაინთავისუფლა რა თავი მისგან, მან თითქოს იმის სამაგიეროდ, რომ ასე ატყუებდნენ მას და მის შთამომავლობას ზიზღით და გაბოროტებით დაცინევა დაუწყო მღვდლებს და სარწმუნოებრივ დოღმატებს.

ასე რომ, ნახევარი სიცოცხლე სატუსალოებსა და სხვა-და-სხვა ალაგას გაატარა. ამგვარმა არა ნორმალურმა ცხოვრებამ არა თუ შეასუსტა მისი ენერგია, არამედ უფრო მტკიცედაც მოეკიდა საქმეს. როცა თავისუფლად იყო, სულითა და გულით მტკიცედ ასრულებდა თავის მოვალეობას და დაუღალავად მუშაობდა იმ საქმისთვის, რომელიც ცხოვრების იდეალად დაესახა. განათლება, მუშათა შეერთება, უმეტესად გლეხებისა—იი რა გაეხადა მას დევიზად. სატუსალოში ყოფნის დროსაც არ ეცემოდა სულით და აქედანაც მტკიცედ ასრუ-

ლებდა თავის მოვალეობას: მიწერ-მოწერა ჰქონდა გარედ. ის აზრი ჰქონდა, რომ მისთვის არაფერი არ იყო საჭირო და საზოგადოებისა და იმ წრისათვის, რომელშიაც ის ტრიალებდა, მზად იყო შეეღობა თავისი ძალღონე. ამ დროს მისთვის არც ძილი, არც სმა-ჭამა და მოსვენება არ არსებობდა. როგორც გლეხი, ყველაფრის ამტანი იყო და ვერავითარი ტანჯვა-წვალება ხელს ვერ შეუშლიდა მოქმედებაში. მოხუცი დედა, უსწავლელი გლეხის ქალი, ჯერ კიდევ ცოცხალი იყო და ნაბატოვი, როცა თავისუფალი იყო, შეეღობდა მას. როცა სახლში ყოფნა მოუხდებოდა ხოლმე, უკვირდებოდა მისი ცხოვრების ყოველ-სავე წვრილმანებს და თან თავის ძველ ამხანაგ ბიჭებთან ძველებურად ატარებდა დროს. იმ აზრისა იყო, რომ ხალხის ცხოვრების ძირიანად შეცვლა საჭირო არ იყო. ამ აზრში არ ეთანხმებოდა ნოვო-დგოროვსა და მარკელ კონდრატიევს.

სარწმუნოების მზრივ ნამდვილი გლეხი იყო: თავის დღეში არ დაფიქრებულა მეტაფიზიკურ საკითხებზე, ღმერთი მისთვის ჰიპოტეზა იყო მხოლოდ, სხვა არაფერი, და ამიტომ ჯერ-ჯერობით არ საჭიროებდა. მისთვის სრულიად საჭირო არ იყო სკოდნოდა როგორ გაჩნდა ქვეყანა და, დარვინიზმი, რომელიც ასე მნიშვნელოვანი იყო მისი ამხანაგებისათვის, რაღაც სათამაშო საგნად მიაჩნდა.

მას მუდამ ერთი საკითხი ედგა თვალ-წინ: როგორ გაეუმჯობესებინა ცხოვრება და ქვეყნის შექმნა, ხოლო სხვა ამისთანა საკითხები უმნიშვნელო იყო მისთვის და სრულიად არ აინტერესებდა. საიქიო ცხოვრებაზე თავის დღეში არ დაფიქრებულა, რადგან, როგორც გლეხს, მტკიცედ სწამდა, რომ ქვეყანაზე არაფერი არა კვდება და მუდამ ერთის ფორმიდან მეორეზე გადადის, როგორც, მაგალითად, პატივი თესლად კეთდება, თესლი ჭათმად, თავკომბალა ბაყაყად, მატლი პეპელად, რკო მუხად და სხ. — კაციც ასეა, ის კი არა კვდება, სხვა ფორმაში გადადის. ამ მოსაზრებით ის მუდამ მდგრად ეგებებოდა სიკვდილს და ყოველსავე გაჭირვებას ადვილად იტანდა. მუდამ შრომობდა, მუდამ პრაქტიკულ საქმეში იყო გართული და მუდამ სცდილობდა ამხანაგებიც წაეჭებებინა ასეთ მდგომარეობაზე.

XII

მეორე ტუსალი, მარკელ კონდრატიევი, სულ სხვა ჯურის კაცი იყო. თხუთმეტის წლის იქნებოდა, როცა მუშაობა დაიწყო და მაშინვე პაპაროსის წევრსა და სმას მიჰყო ხელი, რომ ჩაეკლა გულში ის გრძნობა, რომელიც მას აშკარად ნახულმა უსამართლოებამ აღუძრა. ეს გრძნობა პირველად მაშინ აღეძრა, როცა ერბელ ქარხნის

პატრონის ცოლმა შობის ხე გაუმართა ბავშვებს და მის ბავშვებს რაღაც უბრალო, გროშის საღირაალი ნივთები მისცეს, ხოლო მეჭარხნის ბავშვებს კი ძვირფასი, რომელიც, როგორც გაიგო მარკელმა, 50 მ.-მდე ჰქონდა. ოცის წლისა იქნებოდა, რომ იმ ქარბანაში, სადაც ის მუშაობდა, ერთი ახალგაზდა ინტელიგენტი ქალი დადგა და, რა შეჭინა კონდრატიევის განსაკუთრებული ნიჭი, მისცა წიგნები და დაუწყო ლაპარაკი მისი მდგომარეობის შესახებ, როგორ უნდა გაეუმჯობესებინა თავისი ცხოვრება. მას ნათლად წარმოუდგა, როგორ შეიძლებოდა ამ მდგომარეობიდან თავის დაღწევა, არა თუ მარტო იმისთვის, არამედ მთელის მისი ამხანაგებისათვისაც კი. მაგრამ ეს კი ვერ წარმოედგინა, თუ როგორ შეიძლებოდა მარტო ცოდნით შეესრულებინა თავისი იდეალი; ყოველ შემთხვევაში, დარწმუნებული იყო, რომ როგორც ამ ცოდნამ აუხსნა მისი მდგომარეობა, ისე ეს ცოდნა გამოუნახავდა საშუალებას, რომ დაეღწია თავი ამ მდგომარეობიდან. მან დაანება თავი სმას და ჰაპიროსის წევას და მთელ თავისუფალ დროს კითხვას ანდომებდა.

ის ქალიშვილი ასწავლიდა მას და განცვიფრებაში მოდიოდა მისი განსაკუთრებულის ნიჭით. ორ წელიწადში მან შეისწავლა ალგებრა, გეომეტრია, რომელიც ისე ძლიერ უყვარდა, და გადაიკითხა თითქმის მთელი ლიტერატურა. უმთავრესად კი სოციალური.

ქალიშვილი ჩქარა დაიჭირეს და მასთან ერთად კონდრატიევიც: ესენი გაგზავნეს ვოლოდის გუბერნიაში, სადაც გაიყნო ნოვოდვოროვი. აქ უფრო ბევრი წიგნები წაიკითხა და განვითარდა. ჩქარა აქედან გამოიქცა; დაიჭირეს, ჩამოართვეს ყოველივე ღირსება და ისევ გაგზავნეს სხვა ალაგას.

ის ნამდვილი ასკეტი იყო და რაც უნდა მდგომარეობაში ყოფილიყო ყველაფერს ადვილად იტანდა, შიმშილს და სიცივეს. როგორც ჯანსაღი და ღონიერი, ის ყოველსავე ფიზიკურ სამუშაოს აკეთებდა, მაგრამ მეტ დროს კითხვას ანდომებდა. ახლა მარქსის პირველ ტომს კითხულობდა და ისე უფრთხილდებოდა ამ წიგნს, როგორც ძვირფას განძს. ყველა ამხანაგებს თავდაპირვითა და გულ-გრილად ეპყრობოდა, გარდა ნოვოდვოროვისა, რომელზედაც სულითა და გულით მინდობილი იყო და მის ამა თუ იმ საგანზე მსჯელობას კეშმარტივბად სთვლიდა.

ქალები, საზოგადოდ, ყველა სძულდა. მაგრამ მასლოვას ქალი ებრალებოდა და მუდამ ალერსიანად ეპყრობოდა, რადგან მის არსებაში ჰხედავდა მაღალ კლასისაგან დაბალ კლასის ექსპლოატაციის

მაგალითს. ამ მოსახრებით არც ნებლიუდოვი უყვარდა და არასოდეს ხელს არ არამეფდა, გაუწვდიდა ხოლმე ხელს იმიტომ, რომ ნებლიუდოვს ჩამოერთვა.

XIII

ღუმელი გახურდა. ჩაი უკვე მზად იყო, ჩაისხეს კიკებში და რძით შეათეთრეს. დაალაგეს ტახტზე, რომელიც მაგიდის მაგიერობას ასრულებდა, ცხვრის ხორცი, ახალი პური, მოზარშული კვერცხები, კარაჭი და ცხვრის თავ-ფეხი და გარს შემოუსხდენ. თან სჭამდენ და თან გაცხარებული ლაპარაკი ჰქონდათ. რანცევისა კოლოფზე წამოსკუბულიყო და ჩაის ასხამდა. ყველანი იქ ისხდენ გარდა კრილცოვისა, რომელიც მშრალ ქურქში გახვეულიყო, იჯდა კუთხეში და ნებლიუდოვს ებაასებოდა.

ყველა იმ გაქირვების შემდეგ, რომელიც მათ გზაში შეჰხვდათ, და იმ სიბინძურისა და უწესრიგობის შემდეგ, რომელიც აქ ნახეს და რომლის გასაწესრიგებლად და გასასუფთავებლადაც დიდი შრომა დასჭირდათ, თავისუფლად ჰგრძნობდენ თავს. ისინი აქ ყველაზე მეტად თავისუფლად იყვნენ. ყველაფერზე ლაპარაკობდენ, გარდა თავიანთ მდგომარეობისა. გარდა ამისა, როგორც საზოგადოდ ჰხდებოდა ქალ-ვაფთა შორის, მათ შორის დაიბადა სხვა-და-სხვა გვირგი კავშირი. თითქმის ყველანი შეყვარებულნი იყვნენ. ნოვოდვოროვს უყვარდა ვლადიმომარე ლამაზი გრაბეცი. გრაბეცი ახალგაზრდა კურსისტა იყო, პოლიტიკაზე თითქმის ცოტასა ჰეიჭრობდა და გულგრილად უყურებდა ამგვარ საგნებს. ის აჰყვა ფეხის ხმას, რაღაზედაც შენიშნეს და ამიტომ ვაპგზავენეს. მისი ერთად-ერთი მისწრაფება კაცებთან გამარჯვება იყო. ახლა მთელ მგზავრობაში იმით ნუგეშობდა, რომ ნოვოდვოროვი მოჰხიბლა და თითონაც შეიყვარა იგი. ვერა ეფრემოვნას ხან ნაბატოვი უყვარდა და ხან ნოვოდვოროვი. რაღაც სიყვარულის მსგავსი კავშირი კრილცოვსა და მარია პავლოვნას შორისაც იყო, მას უყვარდა მარია პავლოვნა ისე, როგორც საზოგადოდ უყვართ კაცებს ქალები, მაგრამ რაკი იცოდა მარია პავლოვნას ამბავი, ხელოვნურად ჰფარავდა ამას და მისის სიყვარულის გრძნობა მხოლოდ მადლობის გამოცხადებაში იხატებოდა. ნაბატოვი და რანცევისა ნამძვილ სიყვარულის რთულის კავშირით იყვნენ ერმანეთთან დაახლოვებულნი. როგორც მარია პავლოვნა უმანკო ქალიშვილი იყო, ისე რანცევისა უმწიკლო და პატიოსნებით სავსე ქმრიანი ქალი იყო.

თექვსმეტის წლისა ჯერ ისევ გიმნაზიაში იყო, როდესაც შეუყვარდა პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტი რანცევი და უნი-

ვერსიტეტის გათავებამდე კიდევ გაჰყვა ცოლად. მეოთხე კვირას მისი ქმარი მოჰყვა სტუდენტების არეულობას და პეტერბურგიდან გააძევეს. რანცვეისამ მიატოვა საექიმო კურსები და გაჰყვა ქმარს. ვერ წარმოედგინა, თუ მისი ქმრისთანაჲ ჰყვიანი და ნასწავლი ქვეყანაზე ვინმე იქნებოდა, და რომ სკოდნოდა, ისეთი არ იყო, როგორც მას წარმოედგინილი ჰქონდა, არ შეუყვარდებოდა და, რაკი არ შეუყვარდებოდა, ცოლადაც არ გაჰყვებოდა. მაგრამ რაკი ერთხელ შეიყვარა და გაჰყვა, მტკიცედ ასრულებდა თავის მოვალეობას და წინანდებურად სწამდა, რომ მისი ქმარი ჰყვიანი და ყველაზე განათლებული იყო; რანცვეას წინად ასე ესმოდა ცხოვრება, რომ რაკ შეიძლება, მეტი სწავლა-განვითარებაჲ საჭირო, და ისიც ხარბად ეწაფებოდა. მას კარგად ესმოდა, რომ არსებული ვითარებანი მძიმე და აუტანელი იყო და ყოველის კაცის პირდაპირ მოვალეობას შეადგენდა ებრძოლა ამ ვითარებათა წინააღმდეგ, რათა ის მწყობრი ცხოვრება დაემყარებინა, როდესაც ადამიანის პიროვნებას შესძლებოდა თავისუფლად განვითარება და სხ.; ეგონა, ასე ვფიქრობო, მაგრამ ნამდვილად კი იმასა ჰფიქრობდა, რასაც ქმარი. მისის ქმრის აზრი კი სრულ ჰქმარიტებად მიაჩნდა.

ქმრისა და ბავშვის დაშორება ძალიან სამწყურბრო იყო მისთვის, მაგრამ მედგრად იტანდა ყოველსავე გაკვირვებას, რადგან იცოდა, რომ ყველადფერს იმ საქმის გულისათვის იტანდა, რომელსაც მისი ქმარი ემსახურებოდა. ფიქრით მუდამ ქმართან იყო და იმაზე ჰფიქრობდა; როგორც წინად, ახლაც მარტო ის უყვარდა, სხვა არავინ და არც შეეძლო სხვა შეეყვარებინა. მაგრამ ნაბატოვის წმინდა და ერთგული სიყვარული ძლიერ აღელვებდა. ნაბატოვი, როგორც ზნე-მალალი და მაგარის ხასიათის კაცი, მერე მისი ქმრის ამხანაგი, სცილობდა ისე მოჰქცეოდა, როგორც დას, მაგრამ რაკ დრო მიდიოდა, მათი დამოკიდებულება სულ სხვა ხასიათს იღებდა. ეს გარემოება კიდევაც აშინებდა ორივეს და თანაც მათს ტანჯულს ცხოვრებას მალამოდ ეცხებოდა.

ასე რომ, სიყვარულისაგან თავისუფალი მათ შორის იყვნენ მხოლოდ მარია ჰავლოვნა და კონდრატიევი.

XIV

ნებლიუდოვი ელოდა, სანამ ჩიის სმას გაათავებდენ, რომ მარტოდ ენაბა კატო, იჯდა კრილცოვთან და ებაასებოდა. სხვათა შორის, უამბო მაკარის ამბავიცა და ისიც, თუ როგოო მიჰმართა მან.

— დიალ, — უცხად წამოიძახა კრილკოვმა: — ხშირად მათგან ერთი აზრი რომ ჩვენ იმათთან ერთად მივდივართ... ახლა, არ იკითხავთ, ვინ იმათთან? თვით იმ ხალხთან, რომლის გულისთვისაც ამდენ ტანჯვა-წვალებას ვიტანთ. ჩვენ კი არამც თუ არ ვიცნობთ, არც კი გვინდა მათი გაცნობა. ისინი კიდევ უფრო შორს წავიდენ. წარმოიდგინეთ, ვეზიზღებით კიდევცა და, როგორც მტრებს, ისე გვიყურებენ... საშინელებაა!!

— მართალია, ამაზედ უფრო საშინელი არა არის რა, — სთქვა ნოვოდვოროვმა, რომელიც მათს ლაპარაკს ყურს უგდებდა: — ბრბო მუდამ თავხედი და განუფითარებელია. მთავრობა ბატონობს. ისინი მას აღმერთებენ და ჩვენ ვეზიზღებით. ხვალ ჩვენს ხელში იქნება ძალა უფლება. ისინი ჩვენ გაგვალმერთებენ.

ამ დროს ასტყუდა ერთი ხმაურობა და ვაი — უშველებელი. მოისმა ჯახა-ჯუხი და ბორკილების ჩხარა ჩხური. ვილასაცა სცემდნენ და ვილაც ხმა-მალა გაჰქიოდა „ყარაულ“-ო.

— აი, ის მხეცები! რა უნდა იყოს ჩვენსა და იმათ შორის საერთო? — წყნარად წარმოსთქვა ნოვოდვოროვმა.

— შენ ამბობ — მხეცებიო?! აი ახლა მიაშბო ნებლიუდოვმა, თუ რა ჩაუდენია ერთს თქვენ მიერ დასახელებულ მხეცთაგანს, — ბრაზით წარმოსთქვა კრილკოვმა და უამბო თუ როგორა სწირავდა თავს მაკარი მეზობლის დახსნისათვის: — ეს მხეცობა კი არა, ნამდვილი გმირობაა, გმირობა:

— სენტიმენტალისტობაა, — დაცინვით უთხრა ნოვოდვოროვმა: — ჩვენ არ შეგვიძლიან გავიგოთ ამ ხალხის მისწრაფება და მათი მოქმედების მიზეზები. შენ აქ გმირობასა ჰხედავ — და, შეიძლება, იმ საკატორლეს შურის ძიება კი ალაპარაკებდეს.

— ეს როგორ არის, რომ არასოდეს არ ვინდა სხვა კაცს კარგი რამ თვისება შეაჩნისო? — უცხად გაცხარებით წამოიძახა მარია პავლოვნამ, რომელიც ყველას „შენობით“ ელაპარაკებოდა.

— არ შეიძლება დავინახო ის რაც არ არის.

— როგორ არ არის, როცა კაცი სასიკვდილოდ თავს იმეტებს.

— ჩემის აზრით, — დაიწყო ნოვოდვოროვმა, — თუ გვინდა, რომ ჩვენი საქმე გაეაყეთოს, თავი და თავი ის არის, რომ (კონდრატიოვმა დასდო წიგნი ლამპასთან, სადაც კითხულობდა, და გულმოდგინედ დაუჯდო ყური თავის მასწავლებელს) ფანტაზიას თავი დაეანებოთ და ისე შეგხედოთ ყოველსავე საგანს, როგორც ნამდვილად არის. ვიმოქმედოთ ხალხისთვის და სამაგიეროს ნურცა ვთხოულობთ და ნურც ველით. ხალხი ჩვენის მოქმედების საგანია, მაგრამ არ შეუ-

ძლიან მხარი დაგვიჭიროს, სანამ ასეთს გარემოებაში იქნებიან, — გორც ახლა არიან, — დაიწყო ისე, თითქოს ლექციას კითხულობს: — ამიტომ ილიუზია იქნება ჩვენთვის, რომ შემწეობას ველოდეთ მათგან, სანამ განვითარების პროცესი არ მომხდარა, ის პროცესი განვითარებისა, რომლისათვისაც იმათ ვამზადდებთ.

— რომელი განვითარების პროცესი? — წამოიძახა კრილკოვმა და მეტის ძლევაარებისაგან საშინლად გაწითლდა: — ჩვენ ვამბობთ, რომ წინააღმდეგნი ვართ ძალმომრეობისაო, და განა ეს ყველაზე უფრო უსაშინელესი ძალმომრეობა არ არის?

— აქ არავითარი ძალმომრეობა არ არის, — წყნარად უპასუხა ნოვოდვოროვმა: — მე ვამბობ მხოლოდ, რომ ვიცი ის გზა, რომელზედაც უნდა წავიდეს ხალხი, და შემიძლიან ამ გზის ჩვენება.

— კარგი, მაგრამ რატომ ხარ დარწმუნებული, რომ ის გზა, რომელიც შენ უნდა უჩვენო, ჭეშმარიტია? განა ეს იგივე დესპოტიზმი არ არის, რომელმაც წარმოშობა ინკვიზიცია და სასტიკი წამება დიდის რევოლუციის დროს? იმათაც იცოდენ მეცნიერების ერთი ჭეშმარიტი გზა.

— რაკი ისინი სცდებოდენ, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვითომ მეცა ვსცდებოდე. გარდა ამისა, დიდი განსხვავებაა იდეოლოგიების ბოდვასა და ეკონომიურ მეცნიერების მოძღვრებას შორის.

მხოლოდ მარტო ნოვოდვოროვის ხმა ისმოდა კარებში. ის ლაპარაკობდა და სხვები ყურს უგდებდენ.

— მუდამ ჩხუბობენ, — სთქვა მარია პავლოვნამ, როცა ნოვოდვოროვი ცოტათი დაჩუმდა.

— თქვენ თვითონ რა აზრისა ხართ ამ საგნის შესახებ? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა მარია პავლოვნას.

— მე ვფიქრობ, რომ ანატოლი მართალია, არ შეიძლება ჩვენი შეხედულება მოვახვიოთ ხალხს თავზე.

— საკვირველი წარმოდგენაა ჩვენს მისწრაფებაზედ, — სთქვა ნოვოდვოროვმა, დაჩუმდა და ბრაზით პაპიროსს წვევა დაუწყო.

— არ შემიძლიან მგათთან ლაპარაკი, — ჩურჩულით უთხრა კრილკოვმა და ჩაჩუმდა.

— უმჯობესია არ ელაპარაკოთ — უთხრა ნებლიუდოვმა.

XV

თუმცა ყველა პოლიტიკური დამნაშავენი დიდს პატივსა სცემდენ ნოვოდვოროვს და თუმცა განვითარებული და ჰკვიანი კაცი იყო, ნებლიუდოვი მაინც იმ ხალხთან ერთად აყენებდა, რომელიც თავისი ზნობრივის თვისებით საშუალოზედ დაბლა იდგა.

ყვანსა სცემდა მას და გუნდროუს უკმევდა. ასე ექცეოდა ამ მგზავ
 რობის დროს კონდრატიევს, ვერა ეფრემოვნასა და ლამაზ გრაბეცს,
 რომელთაც ორივეს უყვარდათ იგი. თუმცა პრინციპიალურად დე-
 დათა საკითხის მომხრე იყო, მაგრამ გულში კი ყველა ქალებს სუ-
 ლელებად სთვლიდა, ზოგიერთებს გარდა, რომელნიც ხშირად შეუ-
 ყვარდებოდა ხოლმე, როგორც ახლა იყო შეყვარებული გრაბეცზედ.
 ასეთ ქალებს ყველაზე მაღლა აყენებდა და შესანიშნავ ქალებად
 სთვლიდა.

სქესობრივ დამოკიდებულებაზედ საუბარი უბრალო საგნად მი-
 აჩნდა, როგორც სხვა უბრალო საგნები, და სიყვარულს თავისუფალ
 აღსარებად სთვლიდა.

ერთი ფიქტიური ცოლი ჰყავდა, მეორე ნამდვილი, რომელსაც
 განშორდა, რადგან დარწმუნდა, რომ მათ შორის სიყვარული არ
 იყო, და ახლა უნდოდა ახალი თავისუფალი შეუღლება გრაბეცთან.

ნებლიუდოვი ეზიზღებოდა, რადგან, როგორც ამბობდა, რალა-
 ნაირად „იგრიბებოდა“ მასლოვას ქალის წინაშე და უფრო კი იმის-
 თვის, რომ ნებას აძლევდა თავის თავს ეფიქრა არსებულ წეს-წყო-
 ბილების ნაკლულევიანებაზე და ამის გასწორების საშუალებაზე, რო-
 გორც ნოვოდგოროვი ამბობდა, ჰფიქრობდა თავისებურად, თავა-
 დურად, ე. ი. სულელურად. ნებლიუდოვი აშკარად ჰბედავდა ნოვო-
 დგოროვის ასეთს ქცევას, იცოდა, რა შეხედულებინაც იყო მასზე და,
 თუმცა ყოველსავე ღონეს ჰხმარობდა, მაგრამ მაინც თავის მხრივაც
 საშინლად სძულდა ნოვოდგოროვი.

XVI

შემოწმება დაიწყო. შემოვიდა უფროსი და ორი მხლებელი ჯა-
 რის კაცი. სათითაოდ გადასთავალეს ყველა და, როცა ჯერი ნე-
 ბლიუდოვზედ მიდგა, ჯარის კაცმა მოკრძალებით უთხრა:

— ახლა დროა, თავადო, მიბრძანდეთ. შემოწმების შემდეგ
 აღარ შეიძლება დარჩენა.

ნებლიუდოვი მიჰხვდა რაშიაც იყო საქმე, წამოდგა და ხელში
 სამ მანეთიანი ჩაუღდა.

— ეჰ, რა გაეწყობა! დაბრძანდით კიდევ ცოტა ხანს, არა
 უშავს-რა.

უფროსი ჯარის-კაცი გასვლას აპირებდა, როცა კამერაში მე-
 ორე უნტერ-აფიცური შემოვიდა და გამხდარი ტუსალი შემოჰყვა.

— გოგოსთვის მოვედი, — სთქვა ტუსალმა.

— აი, მამაც მოვიდა, — გაისმა ბავშვის წკრიალა ხმა და ჰა-
 ტარა გოგო გაიქცა მამისაკენ.

— მე ვარ, გოგო, მე,—აღერსიანად უთხრა ბუზოვკინმა.

— აქაც კარგად არის,—უთხრა მარია პავლოვნამ და სიბრა-
 ლულით გადაჰხედა ბავშვს,—დასტოვეთ ჩვენთან.

— ქალბატონი ახალ კაბას მიკერავს,—უთხრა გოგომ მამას და
 რანცვევისაზე უჩვენა:—მშვენიერია.

— გინდა ჩვენთან დარჩე ღამე? — უთხრა ალერსიანად რანცე-
 ვისამ.

— მინდა. მამაც აქ იყოს!

რანცვევისამ მზიარულად გაიღიმა..

— მამა არ შეიძლება, — უთხრა მან: — მაშ, დასტოვეთ აქ, — მიუ-
 ბრუნდა რანცვევისა ბავშვის მამას.

— მართლა, დასტოვეთ, რა უშავს, — უთხრა ჯარის-კაცმა და
 უნტერ-აფიცრითურთ გავიდა გარედ. როგორც კი ჯარის-კაცი გა-
 ვიდენ, ნაბატოვი მივიდა ბუზოვკინთან, მზარზე ხელი დააღო და
 უთხრა.

— მართლა, ძმაო, მაგ თქვენს კარმანოვს უნდა სხვის მაგიე-
 რობა იკისროს?

ბუზოვკინი უცბად შეიცვალა სახეზედ და დაღონდა.

— არ გაგვიგონია. არა მგონია, რომ მართალი იყოს, — უთხრა
 მან და დაუმატა: — არა, აკრიუტკა, ალბად ასეთის ბედისა ყოფილხარ;
 ინებიერე, ქალბატონო, — და საჩქაროდ გავიდა.

— ყველაფერი იცის და მართლაც ასე მოჰხდება ეგ საქმე, —
 სთქვა ნაბატოვმა: — რას იზამთ!

— ვეტყვი მთავრობას ქალაქში. ორთავეს ვიცნობ პირადად, —
 უპასუხა ნებლიუდოვმა?

ყველანი ჩუმად იყვნენ, ალბად იმის შიშით, რომ ისევ კამათი
 არ გამართულიყო.

სიმონსონი მთლად ამ ხნის განმავლობაში ჩუმად იყო. მერე წა-
 მოდგა და მივიდა ნებლიუდოვთან.

— შეგიძლიანთ ახლა მე მომისმინოთ?

— რასაკვირველია, — უთხრა ნებლიუდოვმა და თვითონაც წა-
 მოდგა.

კატომ გადაჰხედა ნებლიუდოვს, საშინლად გაწითლდა და თა-
 ვი გაიქნია.

— თქვენთან აი, რა საქმე მაქვს, — დაიწყო სიმონსონმა, როცა
 დერეფანში გამოვიდენ.

დერეფანში ისეთი ხმაურობა ისმოდა სისხლის სამართლით და-
 სჯილთა კარებიდან, რომ ძალიან მაგარ ნერვების პატრონს შეეძლო

რამდენსამე წუთს გაჩერებულიყო და აეტანა ეს საშინელი აურ-ხაფიზი ნებლიუდოვმა კოპები შეიკრა, მაგრამ სიმონსონმა ამას ყურიც არ ათხოვა.

— რადგანაც ვიცი კატერინა მიხაილოვნასთან თქვენი დამოკიდებულება, — დაიწყო მან და თავისი კეთილი თვალები პირდაპირ დააშტერა, — ვალდებული ვარ... — განაგრძო, მაგრამ იძულებული გახდა შეჩერებულიყო, რადგან შიგ კარებში ერთი ჩხუბი და ყვირილ-წივილი გაიმართა.

— შე წყევლო, გეუბნები, ჩემი არის მეთქი! — ჰყვიროდა ერთი.

— დაიხრჩვი, დაიხრჩვი, შე ძაღლო, შენა! — ხლიჩინებდა მეორე. ამ დროს გამოვიდა მარია პავლოვნა.

— განა აქ ლაპარაკი შეიძლება? — უთხრა მან, — აქეთ მოდიოთ, იქ მარტო ვეროჩკაა.

მარია პავლოვნა გაუძღვა და შეიყვანა ისინი ერთ პაწაწკინა კამერაში, სადაც ტახტზე საცოდავად მოკუნტულიყო ვერა ეფრემოვნა.

— ამას შაკივი აქვს, სძინავს და ვერაფერს ვერ გაიგონებს, მე, კი...

— არა, დარჩით — უთხრა სიმონსონმა, — მე არავისთან დასაფარავი არა მაქვს — რა; მით უმეტეს შენთან.

— მაშ კარგი, — უთხრა მარია პავლოვნამ და ბავშვურის ხტუნვით მივიდა ტახტთან, ჩამოჯდა ზედ და მთლად სმენად გადაიქცა.

— ჩემი საქმე იმაშია, — განიმეორა სიმონსონმა, — რომ, რადგან ვიცი თქვენი დამოკიდებულება კატერინა მიხაილოვნასთან, ვალდებულად ვსთვლი თავს, რომ შეგატყობინოთ ჩემი დამოკიდებულება ც მასთან.

— ესე იგი რა? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა და უკვირდა სიმონსონის უბრალო და გულწრფელი ლაპარაკი.

— ის, რომ მინდოდა შემერთო კატერინა მიხაილოვნა...

— საკვირველია! — სთქვა მარია პავლოვნამ და სიმონსონს მიაშტერდა.

— და გადავწყვიტე, რომ ის ჩემი ცოლი გამბდარიყო, — განაგრძო სიმონსონმა.

— მერე, მე რა შემიძლიან? ევ მისგან არის დამოკიდებული, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— კი, მაგრამ უთქვენოდ მას არ შეუძლიან ამ საქმის გადაწყვეტა.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ სანამ თქვენს დამოკიდებულებას ვერ გავადასწრებ, მანამ არ შეუძლიან რომელსაღმე გზას დაადგეს.

— ჩემის მხრით საქმე გადაწყვეტილია: მე მინდოდა ჩემის მოვალეობის აღსრულება; მინდოდა შეემისებულებინა მისთვის ტანჯვა, მაგრამ არამც და არამც არ მინდა შევაფიწროვო და ხელი შეუშალო.

— კარგი, მაგრამ ის თქვენგან მსხვერპლს არ თხოულობს.

— აქ არავითარი მსხვერპლი არ არის.

— ვიცი, რომ ეს მტკიცედ აქვს გადაწყვეტილი კატოს და არც შესცვლის.

— მაშ, რად მელაპარაკებით?— უთხრა ნებლიუდოვმა.

— კატერინას უნდა, რომ თქვენც თანახმა იყოთ ამისი.

— როგორ უნდა დავეთანხმო, როცა მე ვალდებული ვარ გავიყვანო აქედან. მხოლოდ ერთი შემთხვევაა ეს თქვენი, რომ მე არა ვარ თავისუფალი, ის კი თავისუფალია.

სიმონსონი დაწუმდა.

— კარგი, ასე ვეტყვი; არ იფიქროთ, რომ მიყვარდეს.— განაგრძო სიმონსონმა:— მიყვარს ისე, როგორც მშვენიერი და თან მრავალ-ტანჯული ადამიანი. მისგან სიყვარულს არ ვითხოვ, მაგრამ გულთ მინდა დავეხმარო და შევემსუბუქო მდგომარე...

ნებლიუდოვი გაშტერდა, რადგან სიმონსონს ხმაში კანკალი დაეტყო.

— ... შევემსუბუქო მდგომარეობა, — განაგრძო სიმონსონმა:— თუ არ უნდა მიიღოს თქვენი შემწეობა, იმ შემთხვევაში მიიღოს ჩემი. თუ თანახმა იქნები, ვითხოვ, რომ მეც იმ ალაგას ვამგზავნონ, სადაც იმასა ჰგზავნიან. ოთხი წელიწადი მთელი საუკუნე არ არის. მე შემთხვევით მის გვერდით ვიცხოვრო და შეიძლება შევემსუბუქო ტანჯვა...

სიმონსონი ისევ შეჩერდა მეტის მღელვარებისაგან.

— არაფრის თქმა არ შემიძლიან!— უთხრა ნებლიუდოვმა:— მოხარული ვარ, რომ კატოს ისეთი მფარველი გამოუჩნდა, როგორიც თქვენა ხართ...

— აი, მეც ვე მინდოდა შემეტყო, — განაგრძო სიმონსონმა;— მინდოდა შემეტყო, თუ გიყვართ და კეთილი გინდათ მისთვის, რომ კარგი იქნებოდა თუ არა ჩემი მისთან შეერთება?

— დიალ, დიალ, — გადაჭრით უთხრა ნებლიუდოვმა.

— მთელი საქმე იმაშია, რომ მინდა ერთხელ მაინც დაისვენოს ამ მრავალ-ტანჯულმა ადამიანმა, — უთხრა სიმონსონმა და ისეთის აღერსიანის, ნამდვილის ბავშვურ თვალეებით შეჰხედა, რომ ნებლიუ-

დოვს გაუკვირდა, რადგან ამას არ მოელოდა ასეთის მრისხანე ხედულების კაცისაგან.

სიმონსონი წამოდგა, მოჰკიდა ხელი ნებლიუდოვს, მიიწია თავისკენ, მორცხვად გაულიმა და ჩაჰკოცნა.

— მაშ ასე! წავალ და ვეტყვი ყველაფერს,—სთქვა სიმონსონმა და გავიდა.

XVII

— რას იტყვი?—უთხრა მარია პავლოვნამ ნებლიუდოვს:— შეყვარებულია ზომ? სწორედ გითხრათ, არასოდეს არ მოველოდით, თუ ვლადიმერ სიმონსონი ვისმეს შეიყვარებდა. მერე ასეთის სპეტაკის ბავშვურის სიყვარულით! საკვირველია და თან საინფუბაროც.

— კი, მაგრამ კატო? როგორა ჰფიქრობთ, კატო როგორ უყურებს ამ საქმეს?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— კატო?..—მარია პავლოვნა შეჩერდა, რადგან უნდა გადაჭრილი პასუხი მიეცა:—კატო? თუმცა მას ცუდი წარსული ჰქონდა, მაგრამ მაინც ისეთი სპეტაკი და ზნე-მალალი არსებაა, რომ ჰეორეს ძვირად შეჰხედვბით... იმას თქვენ უყვარხართ და ბედნიერია მით, რომ შეუძლიან ავაშოროს თქვენ ის უბედურება, რომელიც მასთან შეერთებით მოგელით. არასოდეს არ დაგთანხმდებათ ცოლობაზედ, რადგან ეს დიდი უბედურება იქნებოდა მისთვის; ამასთანავე, თქვენი აქ ყოფნაც ძალიან აწუხებს.

— მაშ რა ვქნა? სად გადავიქარგო?

მარია პავლოვნამ გაილიმა...

— მამაბატეთ, ვიცრუე. მე მიწოდდა მეთქვა, რომ კატო დიდ სისულელედა სთვლის სიმონსონის ასეთს აღგზნებულს სიყვარულს და თითქმის კიდევ ეწინიან მისი. თუმცა გადაჭრით არ შემძლიან ესთქვა, მაგრამ ცხადია, რომ იმის მხრით ჩვეულებრივი, ადამიანური სიყვარულია, მაგრამ ჯერ ნიღაბ-ჩამოფარებული. ის ამბობს, ეგ ნამდვილი პლატონიური სიყვარულია და ენერჯისა და გრძობას მიმატებსო, მაგრამ მე იმ აზრისა ვარ, რომ, თუნდაც ეგ განსაკუთრებული სიყვარული იყოს, საფუძვლად მაინც სისაძაგლე უდევს... როგორც ნოვოდვოროვსა და ლიუბოჰკას.

მარია პავლოვნა ისე გაიტაცა თავის საყვარელ საგანზე ლაპარაკმა, რომ სულ დაავიწყდა ნებლიუდოვის შეკითხვა.

— კი, მაგრამ ეხლა რა უნდა ვქნა?—ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— ჩემის აზრით, უმჯობესია ახლავე უთხრათ ყველაფერი. მოელაპარაკეთ; თუ გინდათ დავუძახებ.

— დაუძახეთ, გეთაყვა, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

მარია პავლოვნა გავიდა დასაძახებლად. საშინელომა ფიქრებმა შეიპყრო ნებლიუდოვი, როცა მარტო დარჩა პატარა კამერაში, სადაც დრო-გამოშვებით ისმოდა ვერა ეფრემოვნას ოხვრა და მწარე კენესა.

სიმონსონის სიტყვებით ის თავისუფლდებოდა თავის მოვალეობისაგან, მაგრამ ის სიტყვები ისე საწყენად და სამწუხაროდა ჰქონდა, რომ მწარე ტკივილებსა ჰგრძნობდა. სიმონსონის წინადადება აქარწყლებდა მისი მოქმედების განსაკუთრებულ ბასიათს და ხალხის თვალში მის მსხვერპლს ფასი ეკარგებოდა. თუ კი ისეთ კაცს, როგორც იყო სიმონსონი, რომელიც არაფრით არ იყო მასლოვას ქალის ვალდებული, სურდა მასთან შეერთება, რასაკვირველია, ნებლიუდოვის მსხვერპლი ისეთი დიდი არ იქნებოდა, როგორც მას ეგონა. შეიძლება, უბრალო ეჭვიანობის გრძნობითაც ხელმძღვანელობდა ნებლიუდოვი. ისე გაიტაცა მასლოვას ქალის სიყვარულმა, რომ ვერ წარმოედგინა, თუ კიდე ოდესმე სხვას შეიყვარებდა. ნებლიუდოვს ხომ გადაწყვეტილი ჰქონდა ეცხოვრა კატოსთან, სანამ სასჯელს გადაიხდიდა და, უკეთუ სიმონსონი შეირთავდა, მისი იქ ყოფნა საჭირო აღარ იქნებოდა; ამიტომ ცხოვრების ახალი გეგმა უნდა შეედგინა. ჯერაც ვერ გამორკვეულიყო ამ ფიქრებისაგან, რომ სისხლის სამართლით დასჯილთა კამერაში საშინელი ხმაურობა ასტყდა (ახლა რალაც არა-ჩვეულებრივი ამბავი ჰქონდათ). ამ დროს გაიღო კარები და შემოვიდა კატო, რომელიც ჩქარის ნაბიჯით მივიდა ნებლიუდოვთან.

— მარია პავლოვნამ გამოგზავნა, — უთხრა მან და წინ გაუჩერდა ნებლიუდოვს.

— დიალ, მე მინდა მოგელაპარაკოთ. დაჯექით. ვლადიმერ ივანოვიჩმა ყველაფერი მითხრა.

მასლოვა დაჯდა და ხელები მუხლებზე დაიდო; თუმცა დამშვიდებული იყო, მაგრამ როგორც კი ნებლიუდოვმა სიმონსონი ახსენა, საშინლად გაწითლდა.

— რა ვითხრათ? — ჰკითხა მან.

— ის მითხრა, რომ შენი ცოლად შერთვა უნდა.

მასლოვა სახეზე შეიცვალა, მაგრამ ხმა კი არ ამოუღია.

— მას უნდოდა გაეგო ჩემგან, თანახმა ვიქნებოდი თუ არა, და რჩევა მიმეცა, თქვენზე ვუთხარი, რომ ყველაფერი მისი საქმეა და მას შეუძლიან გადაწყვეტა მეთქი.

— ეგ რაღა არის? რატომ უთხარით?—წამოიძახა ჩვეულებრივად და აღმაცერად გადაჰხედა ნებლიუდოვს.

რამდენსამე წუთს ჩუმი იყვენ და ერთმანეთს მისჩერებოდენ თვალეში. ამ შეხედვით ბევრი რამ უთხრეს ერთმანეთს.

— უნდა გადასწყვიტოთ,—განუშეორა ნებლიუდოვმა.

— რა უნდა გადასწყვიტო?—უპასუხა კატომ:—ყველაფერი დიდი ხანია, გადასწყვეტილია. მე კი არა, თქვენ უნდა გადასწყვიტოთ: მიიღებთ ვლადიმირ ივანოვიჩის წინადადებას, თუ არა?

— კარგი, მაგრამ, რომ გაპატიონ დანაშაული?

— ეჰ, თავი დამანებეთ, მეტი ლაპარაკი საჭირო აღარ არის!—უთხრა კატომ, წამოდგა და გავიდა კამერიდან.

XVIII

როცა ნებლიუდოვი დაბრუნდა კაცების კამერაში, ყველა საშინლად აღელვებული დაუხვდა. ნაბატოვს, რომელიც ყველგან იყო და ყველაფერს ტყობილობდა, თავ-ხარ-დამცემი ამბავი გაეგო. კედელზედ ენახა ბარათი, რომელიც დაეტოვებინა პოლიტიკურ დაწინაშავეს პეტლინს, რომელსაც კატორღა ჰქონდა გადაწყვეტილი. ყველას ეგონა, რომ პეტლინი ახლა კარს იქნებოდა მისული, ნამდვილად კი აღმოჩნდა, რომ ცოტა ხნის წინად გაეგლო ამ გზით სისხლის სამართლით დასჯილებთან ერთად.

„17 აგვისტოს,—ეწერა ბარათში,—მე გავემგზავრე სისხლის სამართლით სასჯელ-გარდაწყვეტილებთან ერთად. ნევეროვიც ჩემთან იყო და თავი ჩამოიღრჩო ყაზანში, სავიფეთში. მე კარგად, ჯანმრთელად ვარ და ყველაფერს კარგს მოველი“.

ყველანი პეტლინის მდგომარეობისა და ნევეროვის ჩამოღრჩობის მიზეზების განხილვაში იყვენ. კრილკოვი ხმას არ იღებდა და აღგზნებულ თვალეებს გიჟივით აბრიალებდა.

— ჩემმა ქმარმა მითხრა, რომ ნევეროვს წინადაც უნახავს მოჩვენება,—სთქვა რანცივისამ.

— დიად, ის პოეტრ, ფანტაზიორი იყო; ასეთ ხალხს არ შეუძლიან მარტოობის ატანა,—სთქვა რიხიანის კილოთი ნოვოდვოროვმა. როცა მე მომიხდებოდა ხოლმე მარტოდ ყოფნა სატუსალოში, ისე მქონდა გაწესრიგებული დრო, რომ ერთ წუთსაც არ შემეძლო მეფიქრა და ამიტომ მშვენივრად ვიტანდი ყველაფერს.

— დიდი რამე კი გგონია მარტოობა?! მე კიდევაც მოხარული ვიყავი, როცა მარტო ჯდომა მომიხდებოდა ხოლმე სატუსალოში,—სთქვა ნაბატოვმა:—ჯერ თითქოს გეწინიან სატუსალოს ხსენებაზე

თრთი, კანკალეზ, მაგრამ როცა იგეგმებ, მერე-კი არაფერია, მსუქი შეეჩვევი, როგორც საკუთარ სახლს. როცა ჩვენებას ჩამოგართმევენ, მერე ხომ სულ არხეინადა ხარ: მოსწიე პაპიროსი და იჯექი შენთვის თავისუფლად!

— დაახლოვებით იცნობდი? — ჰკითხა მარია პავლოვნამ კრილ-ცოვს.

— ჩვენ ვდაობთ — გაბრაზებით წარმოსთქვა მან — რომ პირველად უნდა განეხანათლოთ ხალხი და შემდეგ შევსცვალოთ ცხოვრების სახე ანდა პირველათ შევსცვალოთ ცხოვრების სახე და შემდეგ როგორ ვიბრძოლოთ, მშვიდობიან პროპაგანდით, თუ ტერორით? ვდაობთ არა? ისინი კი არ დაობენ, იმათ იციან თავიანთი საქმე, მათთვის სულერთია დაილუპება ათი, ასი კაცი თუ არა. წინააღმდეგ, მათთვის საჭიროა, რომ საუკეთესონი დაილუპონ. დიახ, გერცენი ამბობდა, რომ როდესაც დეკაბრისტები აკრიფეს საერთო მოძრაობა შეაფერხეს. შემდეგ ხელში ჩაიგდეს გერცენი და მისი თანამედროვენი, ეხლა ნევეროვები.

— ყველას ვერ გაანადგურებენ თავის რიხიანი ხმით წარმოსთქვა ნაბატოვმა — სათესლეთ მაინც დარჩებიან.

— არა არ დარჩებიან თუ ჩვენ მათ შევიცოდებთ. თანდათან ხმა ამალუბით ამბობდა კრილცოვი — მოიტათ პაპიროსი.

— გაწყენს ანატოლი — უთხრა მარია პავლეს ასულმა — გეთაყვა ნუ მოსწევ.

— ეჰ, თავი დამანებეთ — გაბრაზებით წარმოსთქვა მან და მოსწია, მაგრამ მაშინვე საშინელი ხველა აუვარდა.

— ჩვენ ასე არ ვაკეთებდით, არა — ხველებით წარმოსთქვა მან. — რა საჭიროა ბევრი ლაპარაკი, უნდა შევერთდეთ და გავანადგუროთ ისინი.

— ისინიც ხომ ხალხი არიან — უთხრა ნეხლიფოვმა.

— არა, ისინი ხალხი არ არიან, — ისინი ისეთ საქმეს სჩადიან, რომელსაც ყველა არ ჩაიდენს. უნდა დააყარო მათ ყუმბარები და ერობაშად მოსპო. იმიტომ რომ...

— ნევეროვი ფანტაზიორია?! — ისეთის ხმით წამოიძახა უცბად კრილცოვმა, თითქოს იბრძობათ, თვალეზი დაებრიცა, საშინელი ხველა აუვარდა და უცბად პირიდან სისხლის ნაკადულმა გადმოსჩქეფა.

ამ სანახაობამ ყველას დააეიწყა თავისი თავი. ნაბატოვი თოვლისთვის გაიქცა. მარია პავლოვნამ საჩქაროდ მიუბრუნინა ვალერიანის წვეთები, მაგრამ კრილცოვმა თავისი განზდარი ხელი ჰკრა და მოიშორა. როცა თოვლითა და ცივის წყლით ცოტათი მოაბრუნეს

და ლოგინში ჩააწვინეს, ნებლიუდოვი გამოვიდა კამერიდან და გაჰყვა უნტერ-აფიცერს, რომელიც დიდი ხანია ელოდა.

სისხლის სამართლით დასჯილთა კამერებში სიჩუმე იყო. ყველას ეძინა; თუმცა კამერებში ყველა ადგილი დატერილი იყო: ტახტზედ, ტახტს ქვეშა და იატაკზედ, მაგრამ მაინც ვერ ეტოოდნ და ბევრი მათგანი კარიდორში ეყარა, სველი ხალათები გაეშალათ და თავქვეშ ტომრები ამოედოთ.

უცოლოების კამერაში რამდენიმე ტუსალი იყო ერთად და ნაშვში სანთელი აენთოთ, რომელსაც ჯარის-კაცის გავლის დროს აქრობდენ და მერე ისევ ანთებდენ. ლამპასთან იჯდა ერთი ბებერი და პერანგში ნადირობდა. პოლიტიკურ დამნაშავეთა ოთახის მყრალი ჰაერიც კი წმინდა ეჩვენებოდა კაცს აქაურ ყოველმხარით შეზავებულ სულის შემხუთველ ჰაერთან. ტალანში გავლის დროს დიდი სიფრთხილე იყო საჭირო, რამ მძინარე ტუსალებს არ დასჯახებოდიოთ. ჯერ კარგად უნდა აგერაიათ ფეხის დასადგმელს, ადგილი, ერთის ნაბიჯის გადადგმის შემდეგ, მეორე ნაბიჯის გადასადგმელ ადგილის ძებნა იყო საჭირო. სამი კაცი, რომელთაც ვერსად დასაწოლი ალაგი ვერ ეშოვნათ, ტალანში მოთავსებულიყვნენ, სიბინძურით სავსე ბოქვასთან. ერთი მათგანი სულელი ბებერი იყო, რომელსაც ხშირად ჰხედავდა ნებლიუდოვი მგზავრობის დროს. მეორე იყო ათის წლის ბავშვი, რომელსაც ორ ტუსალს შუა ეძინა.

გამოვიდა ქუჩაში ნებლიუდოვი, კარგა ხანს გაჩერდა და ხარბად დაუწყო ყლაპვა ცივს ჰაერს.

XIX

ცა ვარსკლავებით მოქედილიყო. ნებლიუდოვი დაბრუნდა სასტუმროში, ვაიხადა ტანთ და ჩაწვა ქვეშაგებში. ათასგვარმა ფიქრმა ელვის სისწრაფით გაურბინა თავში.

თუმცა დღევანდელი სიმონსონთანა და კატოსთან ლაპარაკი მეტად დიდ-მნიშვნელოვანი იყო, მაგრამ არ დაფიქრებულა ახლა ამაზე, რადგან ეს ძალიან რთული და განუსაზღვრელი საქმე იყო მისთვის; თვალწინ ედგა ამდენის ხალხის ტანჯვა-წვალება; წარმოუდგა, როგორ ეყარენ ისინი კამერებსა და ტალანში, და უმეტესად გული დასთუთქა ნებლიუდოვს იმ ბავშვმა, რომელიც ბოქვიდან გამოსულ საბინძურეში ჩაწოლილიყო, კატორღელის მუხლებზედ თავი მიედო და ისე ეძინა.

როცა იცი, რომ სადღაც შორს ერთი ხალხი აწვალებს მეორეს, აყენებს მას უზომო ტანჯვას, ანდა სამი თვის განმავლობაში ხედავდ

ადამიანთა ამ ტანჯვას—ეს სულ სხვა არის, ნებლიუდოვენი გრძობდა. მას ამ სამი თვის განმავლობაში არა ერთხელ მიუცია კითხვა თავის თავისთვის: „მე ან გიყი ვარ, რომ ვხედავ იმას, რასაც სხვები ვერ ხედავენ, ან და ისინი არიან გიყები რომლებიც იმას სჩადიან რასაც მე ვხედავ?“ მაგრამ ხალხი (და ისინი მრავლად იყვნენ) სჩადიოდნენ იმას, რაც მას ასე აკვირვებდა და არწმუნებდა, ისეთის დამშვიდებით, ისეთას სიამოვნებით, რომ ძნელი იყო ისინი გიყებად გვეცნო, რადგან ისინი არა თუ დარწმუნებული იყვნენ იმაში, რომ ეს საქმე უნდა გაეკეთებინათ, არამედ იმაში, რომ თითქოს ისინი აკეთებდნენ კარგს და სასარგებლო საქმეს. თავის თავის ცნობა გიყად მას არ შეეძლო, რადგან გრძნობდა, რომ საღად აზროვნობდა, ამიტომ მუდამ გამოურკვეველ მდგომარეობაში იყო.

ის რაც ამ სამი თვის განმავლობაში იარა ნებლიუდოვენი შემდეგ ნაირად ჰქონდა წარმოდგენილი: სასამართლო და ადმინისტრაცია ჰკრეფდა მთელი ხალხიდან უფრო საღს, ნერვიულს, ცოცხალს, ნიჭიერს და ძლიერს, ეს საღები ნაკლებად საშიში იყო საზოგადოებისთვის, ვიდრე ისინი, რომლებიც თავისუფლად რჩებოდნენ, ამათ იქერდნენ ამწყვედნენ სატუსალოში, გზავნიდნენ კატორღაში, აშორებდნენ ოჯახს, შრომას. ე. ი. ადამიანის ბუნებრივ და ზნეობრივ ცხოვრებას. ეს ერთი. მეორე: ამ მდგომარეობაში მყოფი ხალხი იტანდა ყოველივე ზნეობრივ დამცირებას, მათ აღებდნენ ბორკილებს, პარსავდნენ თავს, აცმევდნენ სასირცხო ტანისამოსს და სხვა. მესამედ, ამ ხალხის სიცოცხლეს მუდამ საფრთხე მოელოდა—გარდა იმისა, რომ მათ სცემდნენ, მუდამ შიშში იყვნენ სხვა-და-სხვა ვადამდებ ავადმყოფობისგან—ეს ხალხი მუდამ იმ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, რომელშიაც საესებით კეთილი, ზნეობრივი ადამიანი მზათ არის თავის თავის შენახვის ინსტიქტის წყალობით ჩაიღინოს უსასტიკესი რამ და ასეთივე მოქმედება სხვას აპატიოს. მეოთხედ—ეს ხალხი ძალდატანებით შეუერთდა ცხოვრებით გარყვნილ (უმთავრესად ამ დაწესებულებების მიერ) ხალხს, მკვლელებს და ყაჩაღებს, რომლებიც მათზე საოცარ ვადუნას ახდენდნენ, ბედის მეზუთედ ასეთ ხალხს არწმუნებდნენ რომ ყოველივე ძალმომრეობას, სიმზეტეს და სხვა არა თუ უკრძალავს მთავრობა, პირიქით ნებას რთავს, როცა ეს მისთვის გამოსადეგია, ამიტომ მით უმეტეს ნება აქვთ იმათ, რომელნიც დატუსაღებულნი არიან და ვაჭირვებას იტანენ.

ტიუმენის, ეკატერინბურგის და ტომსკის ციხეებში ნებლიუდოვი ხედავდა როგორ იცვლიდა ეს უბრალო ხალხი თავის აზროვნებას, ისინი ითვისებდნენ ახალს, ციხის აზროვნებას, რომ ყოვე-

— ახლა ძალიან კარგად ვარ. უნდა ვუფროხილდე მხოლოდ, რომ არ გავცივდე.

ნებლიუდოვმა თავი დაუქნია და მარია პავლოვნას დაჰხედა.

— აბა, რას იტყვით ამ სამის სხეულის პრობლემაზე?—

წაიჭურჭულა ისევ კრილცოვმა და გულ-საკლავად გაიღიმა. — მეცნიერული საკითხია არა?

ნებლიუდოვმა ვერ გაიგო კრილცოვის სიტყვები, მაგრამ მარია პავლონამ აუხსნა, ეს მათემატიკური პრობლემაა, რომლითაც განისაზღვრება სამის სხეულის—მზისა, მთვარისა და მიწის—ერთმანეთთან დამოკიდებულება; კრილცოვმა ეს შედარება მოიგონა ნებლიუდოვისა, კატოსა და სიმონსონის ერთმანეთთან დამოკიდებულობაზე და თავი გაიქნია ნიშნად იმისა, რომ მარია პავლოვნამ კარგად განმარტა ჩემი საამოცანო სიტყვებით.

— მაგის გამოცნობა ჩემი საქმე არ არის, — სთქვა ნებლიუდოვმა.

— ჩემი ბარათი მიიღეთ? რღვორ მოიტკევით? — ჰკითხა მარია პავლოვნამ.

— უეჭველად მოვახერხებ რასმე, — უპასუხა ნებლიუდოვმა და შენიშნა რა კრილცოვს უკმაყოფილება, მოშორდა, ჩაჯდა ეტლში და გამოუდგა უკან ნაცრისფერ ხალათებიან ტუსაღთა ჯგუფს. გზის მეორე მხარეს ნებლიუდოვმა შენიშნა კატოს მწვანე თავსაბევეი, ვერა ეფრემოვნას შავი პალტო, კურტკა და ნაქსოვი ქუდი სიმონსონისა, რომელიც ქალების გვერდით მიდიოდა და რალაზედაც ვაცხარებით ლაპარაკობდა.

XX

დაინახეს თუ არა ნებლიუდოვი, ქალებმა თავი დაუკრეს და სიმონსონმა დინჯად, ზრდილობიანად ქუდი მოუხადა. ნებლიუდოვს არ უნდოდა მათთან ლაპარაკი, შემოუარა გვერდით, თავი დაუსწრო და გასწია წინ. მეეტლემ მარდად გარეკა ცხენები, მაგრამ გზა-და-გზა უნდა შეჩერებულყო, რადგან წინ ურმები მიდიოდნენ. გაიარეს ხშირი ტყე და გავიდნენ ტრიალ მინდორში. ცა თან-და-თან მოიწმინდა. მზემ კარგა მალლა წამოიწია და თავის სხივებს უხვადა პფენდა დედამიწას. სველ დედამიწას, ბალახებსა და ეკლესიის ჯვარს მზის სხივებზე ოქროსაებრ ბრწყვიალი გაჰჭონდა. ჩქარა სოფელიც გამოჩნდა. ქუჩები მთლად სავსე იყო სხვა-და-სხვა ჯურის ხალხით, მთვრალი კაცი და ქალი ბუზებივით ირეოდნენ დუქნების წინ ერთმანეთში.

მეეტლემ შნოიანად გადაჰკრა ცხენებს, რომ თავი მოეწონებინა ხალხისთვის, გაირბინა ფართო ქუჩა და მიაღწა მდინარეს, სადაც

ბორანით შეიძლებოდა გასვლა. ბორანი იქეთა მხრიდან მოდიოდა, აქეთა მხარეს კიდეც რამდენიმე კაცი უცდიდა. ნებლიუდოვს დიდხანს არ მოუხდა ცდა—ბორანი ჩქარა მოადგა ნაპირს.

ხალხი გამოვიდა ნაპირზე; ლონიერმა მებორნეებმა დაიწყეს ბარგის გადაზიდვა. როცა ბორანი დაიწალა, ნებლიუდოვი და სხვები ჩასხდნენ შიგა და მებორნეებმა იქეთა ნაპირისკენ გააქანეს.

ნებლიუდოვი ბორანის პირად იჯდა და წყალს დაჰყურებდა. ფიჭრმა გაიტაცა, წარმოუდგა მომავლადევი კრილცოვი და სიმონსონთან მზიარულად მიმავალი კატო. კრილცოვის სახის წარმოდგენამ ძლიერ დაალონა. სამაგიეროდ, კატოს მზიარულ სახის მოგონება, რომელიც ახლა მკვიდრსა და ჰეშმარიტს გზაზედ იდგა სიმონსონის მეოხებით, სასიამოვნო უნდა ყოფილიყო, მაგრამ აშკარად ეტყობოდა, რომ არ იყო სასიამოვნო. ქალაქიდან ზარების ხმა მოისმა. ბორანზედ მჯდომთ ქულები მოიხადეს და ყველანი პირჯვრის წერას მოჰყვენ, ჯარდა მოხუცის გლეხისა, რომელიც ნებლიუდოვის გვერდით იჯდა; გლეხმა თავი მილლა აიღო და გაშტერებით დააცქერდა ნებლიუდოვს. ტანთ დაკონკილი ტანსაცმელი ეცვა, ზურგზე ტომარა წამოეკიდა და თავზედ გახუნებული ტყავის მაღალი ქუდი ეხურა.

— ჰეი, შენ ბებერო, რატომ არ ლოცულობ?—უთბა ნებლიუდოვის მეეტლემ—მოუნათლავი ხომ არ ხარ?

— ვისზე უნდა ვილოცო?—მაფიოდ და რიხიანათ წარმოსთქვა ბებერმა კაცმა.

— ცხადია ვისზე, ღმერთზე—ირონიულად ჩაილაპარაკა მეეტლემ.

— აბა. მიჩვენე ერთი სად არის ის? ღმერთი?

ისეთი რაღაც სერიოზული და მტკიცე გამომეტყველება ჰქონდა ბებერს, რომ მეეტლემ იგრძნო ძლიერ კაცთან ჰქონდა საქმე, ცოტათი დაიბნა, მაგრამ არ შეიმჩნია და სწრაფად უპასუხა:

— სად არის? ცხადია ზეცაში.

— შენ იქ იყავი!

— ვიყავი თუ არ ვიყავი სულ ერთია, მხოლოდ ღმერთი მაინც უნდა ვილოცოთ.

— ღმერთი არავის არსად არ უნახავს.

— ილბად შენ ქრისტიანი არა ხარ შე ხოკორავ. აბა რა უნდა გითხრა.

ვილამაც გაიცინა.

— შენ რომელი სარწმუნოების ხარ ბაბუა—შეეკითხა არა ახალგაზდა კაცმა, რომელიც ბორანის ნაპირას იდგა.

— მე არაერთი სარწმუნოება არა მაქვს, ამიტომ გარდა ჩემი თავისა არავის არაფერი არა მწამს.

— როგორ შეიძლება თავის თავს ერწმუნო — ჩაერია ზი ნებლიუდოვი — შეიძლება შეცდომა მოგივიდეთ. რატომ არის რომ სხვა და სხვა სარწმუნოება არსებობს?

— იმიტომ არის სხვა და სხვა სარწმუნოება რომ ხალხისა სწამით, და თავის თავისა კი არაა; მეც მწამდა ხალხის და კიდევ იმიტომ ვიყავი გზა დაბნეული. ყველა სარწმუნოება თავის თავს აქვებს. სარწმუნოება ბევრია და სული კი ერთი შენში, ჩემში და მასში, მაშასადამე ყველამ თავისი სული უნდა ვირწმუნოთ და ყველანი შევეერთდებით.

მოხუცი ხმა მაღლა ლაპარაკობდა და სულ აქეთ იქით იყურებოდა, ალბად უნდოდა რაც შეიძლება მეტ ხალხს გაეგონა მისი სიტყვები.

— დიდი ხანია თქვენ ასე გწამთ? — შეეკითხა ნებლიუდოვი.

— მე? დიდი ხანია. აგერ დღეა მესამე წელიწადი იქნება რაც ისინი მდევნიან.

— როგორ თუ გდევნიან?

— მდევნიან ისე, როგორც ქრისტეს სდევნიდნენ. დამიპერენ და მათრევენ სასამართლოებში, მღვდლებთან, მწიგნობრებთან და ფარისევლებთან, საგიჟეთში ჩამსვენს. არაფერი არ შეუძლიათ მიყონ, რადგან მე თავისუფალი ვარ. მე ყველაფერი უარყავი, არა მაქვს მე არც სახლი, არც ადგილი, არც სამშობლო, — არაფერი არა მაქვს. მე თვითონ მე ვარ. როგორ მეძახიან? ადამიანი. „რამდენი წლისა ვარ? ვეუბნები არ დამითვლია, დათვლაც არ შეიძლება, რადგან მე ყოველთვის ვიყავი და პუდამ ვიქნები. „ვინ არიან შენი მშობლები მეკითხებიან?“ მე ვეუბნები არა მყავს არც დედა, არც მამა, გარდა ღმერთისა და მიწისა ღმერთი — მამაა, მიწა — დედა. „ეჰ, აბა რა უნდა გელაპარაკოთ შენ“ მეუბნებიან. მე ვეუბნები.“ მე არ გთხოვთ მელაპარაკოთ: ასე მაწვალებენ.

— საით მიდიხართ? — ჰკითხა ნებლიუდოვი.

— საითაც ღმერთი წამიყვანს. ვმუშაობ და, როცა მუშაობა არ არის, ვმათხოვრობ — უპასუხა მან, რა დინება, რომ ბოროანი ნაპირს უახლოვდებოდა, ბოროანი მიადგა მეორე ნაპირს; ნებლიუდოვი ამოიღო ქისა და მუხუცს ფული გაუწოდა, მაგრამ მან უარი სთქვა.

— არა, ამას არა ვღებულობ; ჰურს კი მივიღებ.

— მაშ, მპატიეთ.

— აბა, რა არის საპატიებელი! ხომ არაფერი არ გიწყენინებიათ?! არც შეიძლება ჩემი წყენა, — უთხრა მოხუცმა და ტომარა წამოიგდო ზურგზე.

XXI

ნებლიუდოვი გადმოვიდა ბორანიდან, ჩაჯდა ეტლში და გასწია ქალაქისაკენ. ავიდენ თუ არა გორაკზე, მეეტლე მოუბრუნდა ნებლიუდოვს:

- რომელ სასტუმროში გვიბრძანებთ?
- რომელში სჯობია?
- სასტუმრო „ციმბირს“ რა სჯობია. დიუკოვთანაც კარგია.
- სადაც გინდა.

მეეტლემ ისევ გააქანა ეტლი. როგორც საზოგადოდ ყველა ქალაქები, ეს ქალაქიც ისეთი იყო: ისეთივე სახლები, ისეთივე საყდრები, დუქნები და უმთავრეს ქუჩაზე მალაზიები და თითქმის ისეთივე ქუჩის მცველები. მხოლოდ სახლები თითქმის ხის იყო და ქუჩები მოუტირწყლავი. მეეტლე გაჩერდა ერთი სასტუმროს წინ, მაგრამ სასტუმროში თავისუფალი ალაგი არ აღმოჩნდა და მეორეში უნდა წასულიყვნენ. მეორეში იშოვეს ოთახი და ნებლიუდოვმა თავისუფლად ამოისუნთქა, რომ ამდენის ხეტიალისა და მგზავრობის შემდეგ ახლა დავისვენებო. ოთახი თუმცა მაინცა-და-მაინც საზარბიელოდ არ იყო მოწყობილი, მაგრამ ამ ქალაქში ესეც დიდი ღვთის წყალობა იყო. უმთავრესად მისთვის საჭირო იყო მკებნარის მოცილება და ტანისამოსის გაწმენდა. გზა-და-გზა, სატუსალოებში სიარულის დროს, ნებლიუდოვს ბლომად დაეხვია მკებნარი. დაალაგა თუ არა ნივთები, საჩქაროდ გაიქცა აბანოში, კარგად იბანა, გამოიცვალა ტანისამოსი და წავიდა ადგილობრივ გუბერნატორთან. მეეტლემ ნებლიუდოვი მიიყვანა დიდსა და ლამაზ სახლთან, სადაც დარაჯი იდგა. სახლის წინ და უკან ბალი იყო გამართული, სადაც ფოთოლ-გაცვიფნულ არყის ხეებსა და ვერხვს შუა მოსჩანდა ამწვანებულ ფიჭვისა და სოკის ხეები.

გენერალი უქეიფოდ იყო და არავის არ იღებდა. ნებლიუდოვმა მაინც სთხოვა ლაქიას გადაეცა მისი ბარათი. ლაქია დაბრუნდა სასიამოვნო პასუხით:

- გთხოვეს, მობრძანდითო.

წინა ოთახი, ლაქია, კიბე, ვეებერთელა დარბაზი და გაკრიალებული პარკეტოანი იატაკი—ყველაფერი პეტერბურგს მოაგონებდა კაცს, მაგრამ უფრო უსუფთაო და დიდებულის შეხედულობისა იყო. ნებლიუდოვი მიიწვიეს კაბინეტში.

გენერალი პირ-წამოსიებული იყო, ქართოფილის მსგავსი ცხვირი ჰქონდა და დაკორბლილი პირისაზე, თათრულს ხალათში იჯდა, ხელში პაპიროსი ეჭირა და არხეინად ჩაის მიირთმევდა.

— გამარჯობა, მეგობარო! უკაცრავად, ხალათითა ვარს მგონს სულ მიუღებლობას, ასე სჯობია. ცოტათი უქეიფოდა ვარ და გარედ აღარ გამოვიდივარ. რა ქარმა ვადმოვაგდოთ ამ ჩვენს მიყრუებულს მხარეში?

— ტუსალთა ჯგუფს გამოვეყვი; მათ შორის ერთი ჩემი მახლობელიც ურევია, — უთხრა ნებლიუდოვმა, — და იმიტომ გიახელით, თქვენო აღმატებულებავ; სათხოვარი მაქვს თქვენთან ამ ტუსალის შესახებ.

გენერალმა შეხვრიპა ჩაი, დაავდო პაპიროსი ძვირფას საფერულეზე და დიდის გულმოდგინებით უსმენდა ნებლიუდოვს. უცბად გენერალმა გააწყვეტინა სიტყვა და სათხოვა, თუ გნებავთ, პაპიროსი მოსწიეთო.

გენერალი სწავლულ სამხედრო კაცის ტიპს ეკუთვნოდა და დარწმუნებული იყო, რომ კაცთ-მოყვარეობისა და ლიბერალიზმის შეთანხმება შესაძლებელი იყო მის ხელობასთან, მაგრამ, როგორც ბუნებით ჭკვიანმა კაცმა, ჩქარა შეჰნიშნა, რომ ეგ ისე ადვილი არ იყო, როგორც ეგონა; ამიტომ, რომ არ დაენახა ის ძალმომრეობა და უსამართლობა, რომელიც მის თვალ წინა ჰხდებოდა, ხარბად ეწაფებოდა არაყსა და ღვინოს. ისე გაელენთილიყო ალკოჰოლით, რომ საკმაო იყო სულ ცოტაოდენი დაელია რაიმე სითხე, რომ სიმთვრალე ეგრძნო. ღვინო-არაყის სმა ისეთ მოთხოვნილებად გადაექცა, რომ უიმისოდ სიცოცხლე აღარ შეეძლო. იმ დილით კი, როცა მასთან ნებლიუდოვი მივიდა, ჭკვიან კაცსა ჰგავდა და შეეძლო გაეგო, რასაც ელაპარაკებოდენ. თუმცა უმაღლესმა მთავრობამ, იცოდა ეს მისი უმთავრესი ნაკლი, მაგრამ, როგორც განათლებულს, გაბედულსა და მოხერხებულს კაცს, მას სიმთვრალეშიაც კი შეეძლო შეესრულებინა თავისი მოვალეობა. ამიტომ დანიშნეს იმ ალაგზე, რომელზედაც ახლა იყო, და არც ჰფიქრობდენ მის დათხოვნას.

XXII

ნებლიუდომა უამბო გენერალს, რომ ის ტუსალი, რომელზედაც მე მოგახსენებდით, ქალიაო. საბრალო უდანაშაულოდაა დასჯილი; უმაღლესს სახელობაზედ თხოვნა გვაქვს მიერთმეული და იქნება როგორმე სასჯელი აპატიონო.

— დიად, მერე? — უთხრა გენერალმა.

— პეტერბურგში აღმოთქვეს, რომ ამ ქალის შესახებ ცნობას გამოვეზავნითო და აქ..

გენერალს თვალი არ მოუშორებია ნებლიუდოვისთვის, ისე გასწია ხელი მაგიდისკენ და ხარს ჩამოჰკრა.

— მე ვთხოვთ, დასტოვოთ აქ ის ქალი მანამდე, ვიდრე რაიმე ცნობას მივიღებდე პეტერბურგიდან...

შემოვიდა მოსამსახურე, ჯარის კაცის ტანისამოსში.

— წადი, გაიგე, ანა ვასილიევნა ადგა თუ არა, — უთხრა გენერალმა, — და ჩაი მომიტანე კიდეც, მერე? — მიუბრუნდა ისევ ნებლიუდოვს.

— მეორე ჩემი თხოვნა შეეხება ერთ პოლიტიკურ დამნაშავეს, რომელიც ამ ჯგუფთან ერთად მიდის, — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— ეჰე! — გაიკვირვა გენერალმა და თავი გაიქნია.

— მძიმე ავადმყოფია, თითქმის სიკვდილის პირადაა. შეიძლება აქ დასტოვონ საავადმყოფოში და ამიტომ ერთ პოლიტიკურ დამნაშავე ქალს უნდა მასთან დარჩენა.

— მისი ნათესავია?

— არა, მაგრამ მზად არის გაჰყვეს ცოლად, თუ კი რასმე უშველის; კარგი იქნება, რომ დაარჩინონ მასთან.

გენერალი გაშტერებული მისჩერებოდა ნებლიუდოვს და ხმას არ იღებდა.

როცა ნებლიუდომა გაათავა ლაპარაკი, გენერალმა გადმოიღო წიგნი, მონახა ქორწინების შესახებ კანონის მუხლი და წაიკითხა.

— რა სასჯელი აქვს ქალს გადაწყვეტილი? — ჰკითხა გენერალმა და წიგნს თვალი მოაშორა.

— კატორღა.

— მაშ, მისი მდგომარეობის გაუმჯობესება ქორწინებით შეუძლებელია.

— დიად, მაგრამ...

— მოითმინეთ, თუნდაც რომ თავისუფალ კაცს შეერთო ცოლად ეგ ქალი, მაინც უნდა მოიხადოს სასჯელი. საქმე იმაშია, რომელს უფრო მძიმე სასჯელი აქვს გადაწყვეტილი, კაცს თუ ქალს?

— ორივეს კატორღა აქვს გადაწყვეტილი.

— მაშ, ჭვით! — სიცილითა სთქვა გენერალმა: — ორივეს ერთი და იგივე სასჯელი ჰქონია. ის შეიძლება ავადმყოფობის გამო დაეტოვოთ, — განაგრძო გენერალმა, — და, რასაკვირველია, ყოველსავე ღონეს ვიხმართ, რომ მძიმე მდგომარეობა შეეღმსუბუქოთ, მაგრამ ქალს კი, თუნდაც ცოლადაც გაჰყვეს, არ შეუძლიან აქ დარჩენა...

— გენერალმა ყავას მიირთმევს, — მოახსენა ლაქიამ.

გენერალმა თავი დაიქნია და განაგრძო.

— ჰო, მაინც კიდეც მოვიფიქრებ. რა გვარები არიან? ჩასწერეთ აი აქ.

ნებლიუდოვმა ჩასწერა მათი გვარები.

— არც ეს შემიძლიან!—უთხრა გენერალმა, როცა ნებლიუდოვმა სთხოვა ავადმყოფის ნახვის ნება:—მე, რასაკვირველია, თქვენზე არავეითარი ექვი არ შემომაქვს, მაგრამ თქვენ გულითა გსურთ მათი ნახვა და თან ფულიცა გაქვთ. აქ თითქმის ყველა ოქროს მოყვარულები გვახვევია თავს. მე შეუზნებიან მოვსპო მექრთამეობა. განა როგორ უნდა მოვსპო, როცა ყველანი მექრთამეები არიან? და რამდენით დაბლად ხარისხით მით უფრო. აბა, საიდან უნდა გავიციო კაცი 5000 ვერსის სიშორიდან? ის იქ ისეთივე მეფეა, როგორც აქ მე,—და გენერალმა გაიციინა:—თქვენ უთუოდ ნაბულობდით პოლიტიკურ დამნაშავეთ, აძლევდით ფულსა და გიშვებდენ?—ჰკითხა ღიმილით,— ასეა ხომ?

— დიად, მართალია.

— მესმის და ასეც უნდა მოქცეულიყავით. თქვენ გინდათ პოლიტიკურ დამნაშავეს ნახვა იმიტომ, რომ გებრალებათ. სატუსალოს უფროსი და მხლებელი ჯარის კაცი უსათუოდ აიღებს ფულს, რადგან ჯამაგირად ორიოდ გროში აქვს და ასე ცოტა ფული კი ცოლშვილიან კაცს არ ეყოფა. იმათსა და თქვენს ადგილზე მეც ისე მოვიქცეოდი, როგორც თქვენ იქცევით და ისინი. მაგრამ ჩემს ადგილზე არ მიეცემ ჩემს თავს ნებას, რომ დადგენილ კანონის ერთ ასოს გადავსცდე, იმიტომ, რომ მეც კაცი ვარ და შეიძლება სიბრაღულმა გამიტაცოს. მე, ჩემო კარგო, საქმე მომანდევს და იმედი აქვს, რომ სინიდიისერად ვასრულებ ჩემს მოვალეობას; ამიტომ ვეცა ესცდილობ გავამართლო მათი ჩემდამი გამოცხადებული ნდობა. ეს საქმე გათავებულა, აბა, ახლა მიამბეთ, რა ამბავია თქვენს ქვეყანაში?

გენერალმა დაუწყა გამოკითხვა და თან თავის ამბებიც მოჟყვა, რადგან ერთსა და იმავე დროს უნდოდა ახალი ამბებიც გაეგო და მთელი თვისი მნიშვნელობა და კაცთმოყვარული აზრებიც გაეცნო ნებლიუდოვისთვის.

XXIII

— მაშ, აი რა:—ვისთან ჩამოხტით? დიუკთან? იქაც ცუდი სამყოფია; მობრძანდით ჩემთან სადილად,—უთხრა გენერალმა ნებლიუდოვს, როცა ეს უკანასკნელი წასასვლელად მოემზადა:—თქვენ, მგონი, ინგლისური იკით?

— დიად, ვიცი.

— მაშ, ძალიან კარგი. ამ ჟამად აქ არის ერთი ინგლისელი მოგზაური, რომელსაც უნდა სატუსალოებისა და ციმბირის შესწავლა. სადი-

ლად ჩვენსა იქნება და თქვენც მოდით. ხუთ საათზე ვსადრღობთ და ცოლი სასტიკად თხოულობს, რომ დანიშნულ დროს ერთი წუთიც არ გადავაცილოთ და წესიერად ავასრულოთ მისი განკარგულება. მაშინ მოგცემთ პასუხს იმ ავადმყოფისა და ქალის შესახებ; იქნება მოვახერხოთ რამე.

ნებლიუდოვი გამოეთხოვა გენერალს და მხიარულად გასწია ფოსტისკენ.

ფოსტის კანტორა დაბალ შენობაში იყო. კანტორკას იქით ისხდნენ მოხელეები და აწვდიდნენ ხალხს წერილებსა და სხვადასხვა ნივთებს. ერთ მოხელეს კისერი განზე მოეგრინა და განუწყვეტლად უტყაპუნებდა ბეჭედს კანვერტებზე. გაიგეს თუ არა ნებლიუდოვის გვარი დიდხანს არ ალოდინეს, მაშინვე გადასცეს სხვადასხვა ამანათები. ამ ამანათებში იყო ფული, რამდენიმე წერილი, წიგნები და „Отечественные Записки“-ს რამდენიმე ნომერი. მიიღო თუ არა წერილები, ნებლიუდოვი მივიდა ხის სკამთან, რომელზედაც ჯარის კაცი იჯდა წიგნით ხელში, გვერდით მოუჯდა და დაუწყაო წერილებს გადასინჯვა. სხვა წერილთა შორის ერთი საგანგებო წერილი იყო მშვენიერის კანვერტით. გახსნა კანვერტი და, რა დაინახა სელენინის წერილი რაღაც ოფიციალურის ქალაღდით, სისხლი აუვარდა თავში და თვალთდაუბნელდა. ეს იყო კატოს საქმის გადაწყვეტილება. რა გადაწყვეტილება იყო? ნუ თუ უარი? ნებლიუდოვმა საჩქაროდ გადაიკითხა წერილის ასოებით დაწერილი ქალაღდი და თავისუფლად ამოისუნთქა. გადაწყვეტილება საბედნიერო იყო: ორის ინსტანციის განაჩენი გაეუქმებინათ და კატოსთვის კატორღა ციმბირში გადასახლებით შეეცვალათ.

„საყვარელო მეგობარო, — სწერდა სელენინი — უკანასკნელმა ჩვენმა ლაპარაკმა დიდი გავლენა იქონია ჩემზე. მასლოვას ქალის შესახებ შენ მართალი ყოფილხარ. კარგად გადავსინჯე საქმე და შევიტყე, რომ გასაოცარი უსამართლობა ჩაუდენიათ. საქმის გასწორება მხოლოდ თხოვნათა მიმღებ კომისიაში შეიძლებოდა, სადაც შენ უკვე მიგეცა თხოვნა; მოვახერხე ისე, რომ საქმე საკეთილოდ გადაწყვეტილიყო, და აი, გიგზავნი კიდევ პატიების ქალაღდის პირს იმ მისამართით, რომელრც გრაფინია ეკატერინა ივანოვნამ გადმოცა თვით გარდაწყვეტილების ქალაღდი კი იქ გაიგზავნა, სადაც მასლოვას ქალი იჯდა გამოძიებისა და გასამართლების დროს და მიღებისათანავე უთუოდ გამოგზავნიან ციმბირის უმთავრესს სამმართველოში. ვისწრაფვი გაცნობო ეს სასიამოვნო ამბავი. მეგობრულ-ამხანაღურად გართმევ ხელს. შენი სელენინი“.

თვით ქალაქის შინაარსი კი შემდეგი იყო: „მის იმპერატორებითის უდიდებულესობის თხოვნათა მიმღები კანცელარია. ესა და ეს საქმის წარმოება, ესა და ეს მაგიდა, ესა და ეს რიცხვი და წელი. მისის იმპერატორებითის უდიდებულესობის თხოვნათა მიმღებ კანცელარიის უფროსის ბრძანებით, ამით გამოეცხადა მდაბიო მოქალაქეს ეკატერინე მასლოვას, რომ მისმა იმპერატორებითმა უდიდებულესობამ, მიაქცია რა ყურადღება მასლოვას ქალის თხოვნას, უქვეშევრდომილესის მოხსენებისამებრ, უმაღლესად ჰბრძანა: შეეცვალოს კატორღა ციმბირის მახლობელ ადგილებში გადასახლებით“.

ეს ამბავი მნიშვნელოვანი იყო: მოხდა ის, რაც ნებლიუდოვს გულით უნდოდა. როგორც თავისთვის, ისე კატოსთვისაც. ეს ცვლილება ახალ მიზეზებს ჰბადებდა მათს დამოკიდებულებას. სანამ კატო საკატორღე იყო, მათი ქორწინებაც ფიქტიური იყო, ახლა კი არაფერი ხელს აღარ უშლიდათ ერთად ეცხოვრათ. ამის გამო ნებლიუდოვი სრულიად მოუშვადებელი იყო. ვარდა ამისა, კატოს დამოკიდებულება სიმონსონთან? რას ჰნიშნავდა სიმონსონის გუშინდელი სიტყვები? კატო რომ თანახმა გახდეს სიმონსონის წინადადებაზე, კარგი იქნება თუ არა? ნებლიუდოვს ვერაფერი ვერ გარდაეწყვიტა ამ საგნის შესახებ და თავი დაანება ამაზედ ფიქრს. „შემდეგ გამოირკვევა,—იფიქრა მან,—ახლა კი საქირაა, რაც შეიძლება, ჩქარა ვინახულო, შევატყობინო ეს სასიამოვნო ამბავი და გავანთავისუფლო კიდევ“. ჰფიქრობდა, რომ გარდაწყვეტილების პირი, რომელიც ხელში ჰქონდა, საკმაო იყო განსათავისუფლებლად. გამოვიდა თუ არა ფოსტიდან, უბრძანა მეეტლეს პირდაპირ სატუსალოში წასულიყო.

თუმცა გენერალმა დილით ნება არ მისცა სატუსალოში შესვლისა, მაგრამ ნებლიუდოვმა გამოცდილებით იცოდა, რომ რაც უმაღლეს მთავრობასთან შეუძლებელია, შესაძლებელია მდაბიო მოხელეებთანაო, და გადასწყვიტა როგორმე მოეხერხებინა და შესულიყო სატუსალოში, გამოეცხადებინა კატოსთვის სასიამოვნო ამბავი, თან გაეგო კრილცოვზედ რამე და გადაეცა კრილცოვისა და მარია პავლოვნასთვის ყოველივე, რაც გენერალმა უთხრა. ციხის უფროსი დიდი წოწოლა, ჩასუქებული კაცი იყო. მკაცრად მიიღო ნებლიუდოვი და გამოუცხადა, რომ უფროსის ნება-დაურთველად არ შემოძლიან გარეშე კაცის ციხეში შეშვებაო. ნებლიუდოვმა შეჰნიშნა, რომ სატახტო ქალაქებშიაც კი მიშვებდნენ სატუსალოებში; ამაზედ ციხის უფროსმა უპასუხა:

— შესაძლოა აგრე იყოს, მაგრამ მე კი არ შემოძლიან,—და თან მისი სიტყვების კილოთი ამბობდა: „თქვენ, სატახტო ქალაქების ბა-

ტონები, ჰეიქრობთ, რომ თქვენი დანახვა ვითომ თავბრუს დაგვაბევებს, მაგრამ იცოდეთ, რომ აღმოსავლეთ ციმბირშიაც კარგად ვიცით წესრიგი და თქვენც გაჩვენებთ“.

გარდაწყვეტილების პირმაც არათფერი უშველა ნებლიუდოვს და ჯიუტი უფროსი ვერ მოარბილა. გადაჭრით უთხრა უარი ნებლიუდოვს ციხეში შესვლაზე. ნებლიუდოვის გულუბრყვილო წინადადებაზე, რომ შეიძლება ამ ქალაქის ძალით მასლოვას განთავისუფლებაო, სატუსალოს უფროსმა და ცინენის კილოთი გაიღრიჭა და უთხრა, რომ ვისიმე განთავისუფლებისათვის საჭიროა ჩემის პირდაპირი უფროსის ქალაქი; აღუთქვა მხოლოდ, რომ შევატყობინებ მასლოვას ქალს დანაშაულობის პატიებას და, როგორც კი მოწერილობას მივიღებ, ერთ საათსაც არ დავაყოვნებო.

კრილცოვის შესახებ რაიმე ცნობის მიცემაზე უარი სთქვა და დუმატა: თითქმის ისიც კი არ შემოძლიან დანამდვილებით ვსთქვა, აქ ასეთი ტუსალი იყო თუ არა. რაკი ვერათფერი გააჩივია ნებლიუდოვმა ჩაჯდა ეტლში და წავიდა სასტუმროში.

სატუსალოს უფროსის სიმკაცრე იმას გამოეწვია, რომ სატუსალოში, რომელიც მთლად გაქედილი იყო ტუსალებით, ამ დროს საოფლე მძვინვარებდა. მეეტლემ, რომელსაც ნებლიუდოვი მიჰყავდა, უამბო გზაში, რომ სატუსალოში აუარებელი ხალხი იხოცებო. რალაც ეამი გაერიათ, დღეში ოც-ოც კაცს მარბავნო.

XXIV

თუმცა სატუსალოში ვერათფერი გააწყო ნებლიუდოვმა, მაგრამ ისევე მხიარული წავიდა გუბერნატორის კანცელარიაში, რათა გაეგო, მასლოვას პატიებაზედ მიიღეს ქალაქი თუ არა, მაგრამ უთხრეს ჯერ არავითარი ქალაქი არ მიგვიღიაო. დაბრუნდა თუ არა სასტუმროში, ნებლიუდოვი მაშინვე შეუდგა წერილების წერას სელენინთან და ვეკილთან. დასწერა წერილები და საათს დაჰხედა; გენერალთან სადილზე წასვლის დრო იყო.

გზაში ასეთი აზრი დაებადა: როგორ მიეგებება კატო ამ ამბავს? სად დაისახლებენ? როგორ იტბორებს ჩემთან? რას იზამს სიმონსონი? როგორი დამოკიდებულებაა მათ შორის?

ნებლიუდოვმა მოიგონა ის ცვლილებანი, რომელიც კატოს შეპნიშნა. თან მოიგონა მისი წარსულიც.

„უნდა დავეიწყო, ამოვიგლიჯო გულიდან“, — ფიქრა და მოინდომა თავიდან მოეშორებინა ეს ფიქრი, — მაშინ გამოირკვევა უნლაფერი, — სთქვა თავისთვის და დაიწყო იმაზედ ფიქრი, თუ რა უნდა ეთქვა გენერლისათვის.

ყოველის მხრით შემკული სადილი გენერლის სახლში ნებლიუდოვისთვის, როგორც მდიდრულ ცხოვრებას შეჩვეულ კაცისათვის და ამდენის ხნის განმავლობაში ყველაფერს მოკლებულისთვის, ძლიერ სასიამოვნო იყო.

დიასახლისი, ნიკოლოზის სასახლის ფრეილინად ნამყოფი, კარგად ლაპარაკობდა ფრანგულად, ხოლო რუსულში კი ჰყოქლობდა. ის მუდამ პირდაპირ იჯდა, და როცა ხელებს ამოძრავებდა, იდაყუს არ აშორებდა ტანს. ქმარს პატივისცემით ებურობოდა და მეტის-მეტად ეალერსებოდა. ნებლიუდოვი ისე მიიღო, როგორც თავისიანი და ხოტბა-დიდება შეასხა, რითაც ნებლიუდოვი ნასიამოვნები დარჩა. დიასახლისმა აგრძნობინა ნებლიუდოვს, —ვიცი შენი ორიგინალური მოქმედება, რომლის გულისთვისაც ციმბირში ჩამოსულხარ, ამისთვის განსაკუთრებულ კაცადა გთვლიო. მეტისმეტმა ალერსმა და ხოტბა-დიდებამ, საუცხოვო საქმელმა და მდიდრულად მორთულმა სახლმა ისეთი გავლენა იქონია ნებლიუდოვზე, რომ მთლად შესტოპა ამ გვარს ცხოვრებაში, თითქოს ყველაფერი, რაც ამ ბოლო დროს გამოიარა და ის ცხოვრება, რომელიც ამ ბოლო დროს გამოსცადა, სიზნარი იყო, რომლიდანაც ახლა გამოფხიზლდა და დაუბრუნდა სინამდვილესაო.

სადილად, გარდა შინაურებისა—გენერლის სიძე ქალიშვილისა და ადიუტანტის—კიდევ ერთი ინგლისელი ვაჰარი და შორეულ-ციმბირის ქალაქის გუბერნატორი იყვენ. ამ ხალხის ნახვა ძლიერ სასიამოვნოდ ჰქონდა ნებლიუდოვს.

ინგლისელი კარგი მოსული, ჯან-სალი კაცი იყო და ძალიან ცუდად ლაპარაკობდა ფრანგულად, მაგრამ, სამაგიეროდ, ნამდვილ ორატორულს მკერმეტყველობით ინგლისურ ენაზედ; ყველაფერი ძლიერ აინტერესებდა, —ბევრი რამ ენახა თავის სიცოცხლეში და საყურადღებო ამბებს უამბობდა ამერიკასა, ინდოეთსა, იაპონიასა და ციმბირზედ.

ახალგაზრდა ვაჰარი იყო ოქროს მადნების მწარმოებელი, შვილი უბრალო გლეხისა, უკანასკნელ მოდაზე შეკერილ ფრაკში გამოწყობილი, ბრილიანტის დუგებით; ამ ვაჰარს მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონდა და დიდი ქველმოქმედი იყო. მიმართულებით ლიბერალობდა; ნებლიუდოვისთვის ძლიერ სასიამოვნო იყო ეს გარემოება, რადგან იგი წარმოადგენდა ევროპის კულტურის წყალობით შექმნილ ახალ ტიპს წინად გაუთლელ გლეხისას. შორეულ ქალაქის გუბერნატორი, დეპარტამენტის დირექტორად ნამყოფი—ჩამრგვალებული კაცი იყო ცისფერ თვალებით და თეთრის ფუნთუშა ხელებით, რომელზედაც მრავალი ძვირ-

ფასი ბეჭდები ჰქონდა გაკეთებული. სახლის პატრონს იმიტომ წონდა გუბერნატორი, რომ ჰქრთამს არ იღებდა. დიასახლისს კი, როგორც მუსიკის თაყვანისმცემელს, იმიტომ უყვარდა, რომ კარგი მემუსიკე იყო. ნებლიუდოვი ისეთ ხასიათზე იყო ამ დღეს, რომ მისი სტუმრობაც სასიამოვნო იყო დიასახლისისათვის.

ყველასთვის სასიამოვნო სტუმარი იყო აგრედვე ადიუტანტი მხიარულის, ენერგიულის სახითა და თავისი გულკეთილობით.

ყველაზედ უფრო ნებლიუდოვს გენერლის ქალიშვილი და მისი ქმარი მოეწონა.

ქალი თუმცა ლამაზი არ იყო, მაგრამ მეტის-მეტად კეთილი იყო და მთელი თავისი გრძობა-გონება პირველის ორის შვილისკენ ჰქონდა მიტკეული; მისი ქმარი, რომელსაც მშობლებთან დიდის ჩხუბისა და დავიდარების შემდეგ სიყვარულით გაჰყვა ცოლად, ლიბერალი და მოსკოვის უნივერსიტეტის კანდიდატი, ფრიად ჰქვიანი და მშვიდი კაცი იყო, მსახურებდა და სტატისტიკურ ცნობებსა ჰკრებდა, განსაკუთრებით უცხო ტომთა შესახებ, რომელთა შესწავლასაც ბევრ დროს ანდომებდა და ცდილობდა დაეხსნა გადაშენებისგან.

ყველა აღერსიანად და სიყვარულით ექცეოდა ნებლიუდოვს და უხაროდათ მისი ნახვა, როგორც უცხო და საპატიო კაცისა. გენერალი გამოვიდა სასადილო ოთახში; სამხედრო სერთუქში იყო და თეთრი ჯვარი ჰქონდა ყელზედ. მიესალმა ნებლიუდოვს, როგორც ძველ ნაცნობს, და მიიწვია ყველანი სუფრაზედ. გენერალი შეეკითხა, რა ჰქენი შენის საქმეებისაო. ნებლიუდოვმა უამბო: წაგედი ფოსტაში, სადაც დამხვდა კატოს შეწყნარების ქალადი, რომელზედაც დილით მოგახსენებდითო, და ხელმეორედ სთხოვა სატუსალოში შესვლის ნებართვა.

გენერალს უკმაყოფილება გამოეხატა სახეზედ იმის გამო, რომ სადილის დროს საქმეზედ ჩამოუგდეს ლაპარაკი, კოპები შეიკრა და არა უთქვამს-რა.

— არაყს მიირთმევთ?— მიჰპართა გენერალმა ფრანგულად ინგლისელს.

ინგლისელმა არაყი დალია და სთქვა, დღეს ტაძარი და ქარბანა ვნახე და ახლა კი სატუსალოს ნახვა მსურსო.

— ძალიან კარგი;— სთქვა გენერალმა და მიუბრუნდა ნებლიუდოვს— თქვენც შეგიძლიათ ამასთან ერთად. დაუწერეთ შესვლის ბართი, — მიჰპართა ადიუტანტს.

— როდის გნებავთ ნახოთ?— ჰკითხა ნებლიუდოვმა ინგლისელს.

— საღამოზედ მირჩევნია ვნახო, — უთხრა ინგლისელმა: — ყველა
ნი თავ-თავიანთს ალაგზედ დამზედებიან და არავითარს მზადებაში
არ იქნებიან. ყველაფერი ისე იქნება, როგორც არის.

— აა! მაგათა ჰსურთ ნახონ სატუსალოს მშვენიერებით შემკუ-
ლი სურათი! რა მენაღვლება, ნახოს. მივსწერე სადაც ჯერ იყო,
მაგრამ ჩემსას არ ისმენდნენ. დეე, გაიგონ უცხოეთის გაზეთებიდან! —
სთქვა გენერალმა და მივიდა სუფრასთან სადაც დიასახლისი ეპატი-
ვებოდა სტუმრებს სადილზე და ყველას თავ თავის ალაგს აჩვენებდა.

ნებლიუდოვი დიასახლისსა და ინგლისელს შუა იჯდა. მის
პირდაპირ გენერლის ქალიშვილი და დეპარტამენტის დირექტორად
ნამყოფი იჯდა.

სადილის დროს ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ლაპარაკობდნენ, ხან ინ-
დოეთზედ, სადაც ინგლისელი ყოფილიყო, ხან ტონკინის ექსპედი-
ციანზე, რომელსაც სასტიკად ჰკიცხავდა გენერალი, და ხან საზოგა-
დოდ ციმბირის გარყვნილებასა და მექრთამეობაზე. ყველა ეს ამბები
მანცა-და-მანცა არაფრად აინტერესებდა ნებლიუდოვს.

მაგრამ სადილს შემდეგ, ყავის დროს, საყურადღებო ლაპარაკი
მოუბდათ დიასახლისსა და ინგლისელს გლადსტონის შესახებ და
ნებლიუდოვმა წარმოიდგინა, რომ ინგლისელმა ბევრი საგულისხმიერო
რამ სთქვა, რაც შეუმჩნეველი არ დარჩა არავის. ნოყიერ სადილის
შემდეგ, ყავაზედ, რბილ სავარძელში მჯდომი, გალაღებულ და აღერ-
სიან აღამიანთა შორის, ნებლიუდოვი თან-და თან გამზიარულდა და
უსაზღვრო სიამოვნებასა ჰგრძნობდა, როცა ინგლისელის თხოვნით
დეპარტამენტის დირექტორად ნამყოფი და დიასახლისი მიუსხდენ
ფორტეპიანოს და ბეთხოვენის მეხუთე სიმფონია საუცხოვოდ ჩაარაკ-
რაკეს, ნებლიუდოვი მთლად სმენად გარდაიქცა და ისეთი სიამოვნება
იგრძნო, რომ ასეთი თავის დღეში არა უგრძნებია-რა, თითქოს
ახლა გაიგო, თუ რა კარგი კაცი იყო.

როიალი სამაგალითო იყო და სიმფონიაც კარგად შეასრულეს.
ნებლიუდოვს თვითეულა ხმა ნექტარივით უვლიდა ტანში და თვალთ
გზნიდებოდა.

ნებლიუდოვმა უღრმესი მადლობა გადაუხადა დიასახლისს პა-
ტივისცემისათვის და ის იყო გამოთხოვებას აპირებდა, რომ მასთან
მივიდა გენერლის ქალი და გაწითლებულმა უთხრა:

— თქვენ მეკითხებოდით ჩემის ბავშვების შესახებ; გნებაეთ ნა-
ხოთ?

— მაგასა ჰგონია, რომ ყველასათვის საინტერესოა მისი ბავ-
შვების ნახვა, — სთქვა დედამ ღიმილით: — თავადს სულაც არ ეინტე-
რესება!

— სრულიადაც არა! პირიქით, ძალიან შეინტერესებს,— სთქვა ნებლიუდოვმა:— მიჩვენეთ, გეთაყვა.

— თავადი მიჰყავს თავის ბავშვების სანახავეად,— სთქვა სიცილით გენერალმა, რომელიც ბანქოს სათამაშო მაგიდას მისხდომოდა; მასთან ისხდენ სიძე, ოქროს მადნების მწარმოებელი და აფიკური-ადიუტანტი. — შეასრულეთ, შეასრულეთ თქვენი მოვალეობა.

ახალგაზრდა ქალი მეტად აღელვებული იყო იმის გამო, რომ ახლა მისი ბავშვები უნდა გაესინჯათ, და ჩქარის ნაბიჯით მიდიოდა ოთახისკენ. მესამე თეთრ შპალერიან მაღალ ოთახში, რომელსაც ზომიერად ამოწეული ლამაზ ანათებდა, ორი პატარა საწოლი იდგა; საწოლებს შუა იჯდა თეთრ წინსაფარიანი ძიძა, რომელიც ადგა და თავი დაჟკრა. დედა დაიხარა პირველ საწოლისაკენ.

— აი, ეს კატო არის,— სთქვა მან და საბანი გაუსწორა გრძელ-თმიან ორის წლის გოგუცას; კარგია, არა?

— საუცხოვოა!

— ეს ვასიუკაა, ბაბუამ უწოდა ეს სახელი. სულ სხვა ტიპია. ციმბირელია.

— დიად, მშვენიერი ბავშვია,— უთხრა ნებლიუდოვმა.

— მართლა? — სთქვა დედამ მრავალ მნიშვნელოვანის ღიმილით.

ნებლიუდოვმა მოიგონა ბორკილები, მოპარსული თავები, ცვმა-ტყევა, გარყვნილება, მომაკვდავი კრილცოვი და კატო თავისი წარსულით, მოიგონა ყოველივე ეს და შეშურდა ასეთი ცხოვრება; ნებლიუდოვს უნდოდა თავისთვისაც ისეთი ნაზი და წმინდა ბედნიერება, როგორც მას ეჩვენებოდა იმ წუთში.

რამდენჯერმე განიხილა ბავშვების ქება, რითაც დედა დიდად კმაყოფილი დარჩა, და გამოვიდა სასტუმრო ოთახში, სადაც ინგლისელი უკდიდა, რომ ერთად წასულიყვენ სატუსალოში. ნებლიუდოვი გამოეთხოვა მასპინძლებს და ინგლისელთან ერთად გავიდა გარედ.

ცუდი დარი იყო. თოვლის სახლის სახურავეები და ხეები თეთრის სუდარით შეემოსა. ნებლიუდოვმა უბრძანა ინგლისელის მეეტლეს სატუსალოში წასულიყო, თვითონ ჩაჯდა თავის ეტლში და უკან გაჰყვა.

XXV

თუმცა ყველაფერი თეთრს მანტიასი იყო გახვეული, მაგრამ სატუსალოს შენობა თავის დარაჯითა და მიბუტუტულის ფარნებით ისე ნაღვლიანად და მრისხანედ გამოიყურებოდა, რომ საშინლად ჰმოკმედებდა ადამიანზე.

გამობრძანდა დიდებული სატუსალოს უფროსი და წაიკითხა ფარნის ახლოს შესვლის ნებართვის ბარათი, რომელიც ნებლიუდოვისა და ინგლისელისათვის მიეცათ, გაკვირვებით მხრები აიჩეჩა, მაგრამ რაკი მეტი ჩარა არ იყო და ბრძანება უნდა აესრულებინა, მიიწვია სატუსალოში.

შევიდენ კანტორაში, სადაც უფროსმა სკამი მიართვა და სთხოვა აეხსნა ასე უდროოდ მათის მობრძანების მიზეზი. როცა ნებლიუდოვმა უთხრა, ძლიერ საჭიროა ახლავე ვნახო მასლოვას ქალიო, უფროსმა გაჰზავნა ზედამხედველი მოსაყვანად და თვითონ კი მოეზადა, რომ ინგლისელის შეკითხვაზედ პასუხი მიეგო.

— რამდენის კაცისთვის არის აგებული სატუსალო? — ეკითხებოდა ინგლისელი ნებლიუდოვის პირით: — რამდენი ტუსალია? რამდენი კაცია? რამდენი ქალი და ბავშვია? რამდენია საკატორლე, გადასახლებული, თავის ნებით გამყოლნი? რამდენია ავადმყოფი? და სხ.

ნებლიუდოვი თარგმნიდა ინგლისელისა და უფროსის სიტყვებს, თუმცა თვითონ ყურადღებას არ აქცევდა ამ სიტყვების შინაარსს, რადგან ძალიან აღელვებული იყო კატოს ნახვის მოლოდინით.

იმ დროს, როდესაც ნებლიუდოვი ინგლისელის სიტყვებს უთარგმნიდა სატუსალოს უფროსს, უცბად გაიღო კარები და შემოვიდა სატუსალოს ზედამხედველი, რომელსაც კატო შემოჰყავდა.

„მეც ცხოვრება მინდა, მინდა ოჯახი, ცოლ-შვილი, მინდა ადამიანურად ცხოვრება“, — გაუელვა ნებლიუდოვს თავში იმ დროს, როცა კატო ჩქარის ნაბიჯით ოთახში შემოდიოდა.

ნებლიუდოვი წამოდგა, გადადგა რამდენიმე ნაბიჯი კატოსკენ და გაჩერდა. კატოს თუმცა ჯერ არაფერი ეთქვა, მაგრამ ისე გაელვებული იყო, რომ მისმა სახის გამომეტყველებამ განცვიფრებაში მოიყვანა ნებლიუდოვი, რომელსაც კატო ასეთი თავის დღეში არ ენახა. მასლოვას ქალი ხან წითლდებოდა, ხან ყვითლდებოდა და ხელებით მაგრად კმუქნიდა ბალათის კალთას, თითქოს ამაზედ უნდა ამოიყაროს თავისი ჯავრიო.

— იცით ამბავი? — ჰკითხა ნებლიუდოვმა.

— დიალ, გადმომცეს... და ახლა გადავსწყვიტე ვითხოვო ვლადიმერ ივანოვიჩთან... — კატო ისე სწრაფად და გარკვევით ლაპარაკობდა, თითქოს წინ-და-წინ ჰქონდა ყველაფერი გაზეპირებულიო.

— მაშ აგრე?! — უთხრა ნებლიუდოვმა.

— რა ვქნა, დიმიტრი ივანეს ძეგ, თუ კი მას უნდა რომ მე მასთან ვიცხოვრო — ის უცბად შეკრთა და გამოასწორა — რომ მე მასთან

ვიყო. მე ამაზე კარგი რა მინდა? მე ეს ბედნიერებად უნდა ჩავთვალო... ამის მეტი მე არა მინდა რა.

„ორში ერთი: მან ან შეიყვარა სიმონსონი და არ უნდა გავილო ის მსხვერპლი, რომელიც მე განზრახული მქონდა ან და მას კიდევ ვუყვარვარ მე და რადგან ჩემთვის კეთილი უნდა უარს ამბობს ჩემზე და ერთხელ და სამუდამოთ გულში იკლავს თავის სურვილს და უერთდება სიმონსონს“—გაიფიქრა ნებლიუდოვმა და მას შერცხვა. მან იგრძნო, რომ ის წითლდება.

— თუ ის გიყვართ...—უთხრა მან.

— რა არის მიყვარს თუ არ მიყვარს. მე მავას თავი დავანებე. ვლადიმერ ივანეს ძე სულ სხვა კაცი არის.

— დიახ, რასაკვირველია, — დაიწყო ნებლიუდოვმა — ის საუცხოვო ადამიანია და მე მგონია...

მან ისევ გააწყვეტინა იმის შიშით, რომ ის რალაცას ზედმეტს იტყოდა მასზე და ან თვით ის ვერ მოასწრებდა ყველაფერი ეთქვა.

— არა, დიმიტრი ივანეს ძე, თქვენ მე მაპატიეთ, რომ იმას არ ვაკეთებ რაც თქვენ გსურთ—უთხრა მან და აღმაცერად, იღუმალეზით სავსე თვალეზით თვალეზში ჩახედა—აღბად ისე გამოდის. თქვენც ცხოვრება გინდათ.

მან ის უთხრა მას, რაზედაც ნებლიუდოვი ეხლა ფიქრობდა. მაგრამ ეხლა ის გრძნობდა სულ სხვა რამეს. მას არა თუ რცხვენოდა, არამედ ენანებოდა ყველა ის, რასაც მასთან ერთად ჰქარავდა.

— მე ამას არ მოველოდი—უთხრა მან.

— რა საჭიროა რომ აქ იცხოვროთ და იტანჯოთ. კმარა რაც იტანჯეთ—უთხრა მან და გაიღიმა.

— მე არ ვიტანჯებოდი, არამედ კარგად ვგრძნობდი თავს. მე მინდოდა კიდევ სამსახური გამეწია თვენთვის თუ ეს შესაძლებელი იქნებოდა.

— ჩვენ—მან სთქვა „ჩვენ“ და გადახედა ნებლიუდოვს—არაფერი არ გვინდა. თქვენ ისედაც ბევრი რამ ვაკეთებთ ჩემთვის. თუ თქვენ არა...—მას უნდოდა რალაც ეთქვა, მაგრამ ხმა აუკანკალდა.

— თქვენ მე მადლობა არ უნდა მითხრათ—უთხრა ნებლიუდოვმა.

— რა საჭიროა ანგარიშები: ჩვენს ანგარიშს ღმერთი გაარჩევს—ჩაილაპარაკა მან და თვალეზში ცრემლები აუკრიალდა.

— ოჰ, რა კარგი ქალი ხართ თქვენ—უთხრა მან.

— მე ვარ კარგი?—სთქვა კატომ ცრემლების ყლაპვით და საცოდავმა ღიმილმა გადაურბინა სახეზე.

— თქვენ მზადა ხართ? — შეეკითხა ინგლისელი.

— ეხლავე — უპასუხა ნებლიუდოვმა და კრილცოვის შესახებ ამბავი ჰკითხა კატოს.

კატო ცოცხათი დამწვიდდა და უამბო რაც იცოდა: კრილცოვი ძლიერ დასუსტდა გზაში და ის მაშინვე მოათავსეს საავადმყოფოში.

მარიამ ჰავლეს ასული ძალიან სწუხდა, სთხოვა მომვლელად დაეტოვებინათ საავადმყოფოში, მაგრამ არ გაუშვეს.

— წავიდე? — უთხრა კატომ ნებლიუდოვს, როცა შეატყო რომ ინგლისელი უცდიდა.

— მე არ გემშვიდობებით, კიდევ ვნახავთ — უთხრა ნებლიუდოვმა და ხელი ჩამოართვა.

— მაპატიეთ — ძლივს გასაგონი ხმით უთხრა კატომ. მათი თვალები ერთმანეთს შეხვდნენ. იმ უცნაურ გამოხედვაში და საცოდავ ღიმილში, რომლითაც მან წარმოსთქვა სიტყვა „მაპატიეთ“, ნებლიუდოვმა გაიგო, რომ მის ორ მოსაზრებაში მეორე იყო მართალი — კატოს ის უყვარდა და ფიქრობდა თავის მასთან შეერთებით ის გაუფუჭებდა მას ცხოვრებას, ხოლო რაკი სიმონსონთან მიდიოდა, ამით ის მას ანთავისუფლებდა და ეხლა გაზარებული იყო, რომ ის შეასრულა რაც უნდოდა და თანაც იტანჯებოდა მისი მოშორებით. კატომ ჩამოართვა ხელი, მოტრიალდა და საჩქაროდ გავიდა.

ნებლიუდოვი შემოტრიალდა ინგლისელისკენ, რომ გაჰყოლოდა მას, მაგრამ ის რაღაცას სწერდა უბის წიგნში. ხელი რომ არ შეეშალა ჩამოჯდა იქვე ხის სკამლოგინზე და საშინელი დაღლილობა იგრძნო. ის დაიღალა არა უძილობით, არა მგზავრობით არა მღელვარებით: ის გრძნობდა რომ მთელმა ცხოვრებამ საშინლად დაჰკოდა. ის მიეყრდნო სკამლოგინის საზურგეს, თვალები დახუჭა და უცბათ მკვდარივით ჩაეძინა.

— ვნებავთ ეხლა კამერების ჩამოვლა? — შეეკითხა სატუსალოს უფროსი.

ნებლიუდოვმა თვალები გაახილა და ვერ გამოჩვენებულყო სად იყო. ინგლისელმა გაათავა ჩაწერა და უნდოდა კამერების ჩამოვლა. დაღლილ-დაქანცული ნებლიუდოვი უგულოდ უკან გაჰყვა.

XXVI

გაიარეს დერეფანი და გულის ამრევი მყრალი ტალახი, სადაც თითქოს აქ არაფერიაო, ორი ტუსალი პირდაპირ იატაკზე შარდზე მიმდგარიყო. ციხის უფროსი, ინგლისელი და ნებლიუდოვი შევიდნენ პირველ საკატორლო კამერაში. კამერაში ყველა ტუსალები გრძელ

ხის ტახტზე იწვევენ. ტუსალი სულ 70 იყო. მათ შესვლაზე ყველანი ბოჭკოლების ჩხარუნით ზეზე წამოდგენ. ორი ისევ იწევა. ერთი იყო ახალგაზრდა კაცი, რომელიც სიციხისაგან სულ გაწითლებული იყო, ხოლო მეორე ბებერი, რომელიც გამუდმებით ოხრავდა. ინგლისელმა იკითხა დიდი ხანია ვახდა ავად ახალგაზრდა? ციხის უფროსმა უთხრა, რომ მოხუცს დილიდან სტკივა მუცელი, მაგრამ რადგან საავადმყოფო მთლად სავსეა ვერსად მოვათავსეთო. ინგლისელმა უკმაყოფილოდ თავი გააქნია და სთქვა, რომ მას უნდა რამდენიმე სიტყვა უთხრას ამ ხალხს და სთხოვა ნებლიუდოვს გადაეთარგმნა. როგორც გამოირკვა ინგლისელს გარდა იმისა, რომ აეწერა ციმბირში გადასახლებულების ამბავი და სატუსალოები, აზრად ჰქონდა ექადაგნა სარწმუნოებით და გამოსყიდვით დახსნის შესახებ.

— უთხარით მაგათ, რომ ქრისტეს ეკოდებოდა იგინი და უყვარდა—სთქვა მან—და მოკვდა მათთვის. თუ ისინი ირწმუნებენ ამას, თავს იხსნიან.—სანამ ის ლაპარაკობდა ყველა ტუსალები ტახტის წინ იდგენ და ყურს უდებდენ.

— უთხარით მათ, რომ აი ამ წიგნში ყველაფერი ეს არის ნათქვამი—დააბოლავა მან.—არიან ისეთები, რომლებმაც წერა-კითხვა იციან? წერა-კითხვის მცოდნე 20 კაცზე მეტი აღმოჩნდა.

ინგლისელმა ამოიღო სელის ტოპსიკიდან რამდენიმე ყდიანი სახარება და მისცა ტუსალებს და გავიდა შემდეგ კამერაში.

შემდეგ კამერაში იგივე იყო. იგივე სულის შემზუთველი მყრალი ჰაერი. სარკმელებს შუა გვიდა ხატი, ხოლო მარცხნივ კარებთან იდგა სიბინძურის კასრი, როგორც სხვა კამერებში აქაც ვიწროთ იწვევენ. აქაც ყველანი ხელად ფეხზე წამოდგენ. არ ადგა მხოლოდ სამი კაცი. ორი მათგანი წამოდგა და დაჯდა, ხოლო ერთი განაგრძობდა წოლას და არც კი შეუხედნია ვინ შემოვიდა—ესენი იყვნენ ავადმყოფები. ინგლისელმა იგივე სიტყვა წარმოსთქვა და ორი სახარება გადასცა.

მესამე კამერაში საშინელი ხმაურობა და მიხლა მოხლა იყო. ციხის უფროსმა კარები დააბრაახუნა და დაუყვირა „წყნარა“. როცა კარები გააღეს უცბად ყველანი ტახტის წინ გაიქიმენ, რამდენიმე ავადმყოფის და ორი მოჩხუბარის გარდა, რომლებიც კბილების ღრქენით ერთმანეთს ჩაჰკიდებოდნენ, ერთს თმაში ეტაცნა ხელი და მეორეს წვერში. ზედამხედველმა მიიბრინა მათთან. ერთს დასისხლიანებული ჰქონდა ცხვირი და სახელოთი იწმენდდა, მეორე ჰკრეფდა წვერიდან გამოგლეჯილ თმებს.

— მამასახლისო!—მრისხანედ დაიყვირა ციხის უფროსმა.

წინ წამოდგა ლამაზი, ძალოვანი კაცი.

— ყოვლად შეუძლებელი შეიქნა მაგათი გაშველება, თქვენო მალაქკეთილშობილებავ. — უთხრა მამასახლისმა და მხიარულად გაილიმა.

— მე მაგათ დავაშოშმინებ—ბრაზიანად წარმოსთქვა ციხის უფროსმა.

— რაზედ ჩხუბობდენ—იკითხა ინგლისელმა.

ნებლიუდოვი შეეკითხა მამასახლისს რაზედ იყო ჩხუბი.

— არაფერი, ისე. ერთმა ხელი ჰკრა, იმან ხურდა უთავაზა და გაჩაღდა ჩხუბი. — უპასუხა მამასახლისმა ღიმილით.

ნებლიუდოვმა გადაუთარგმნა ინგლისელს.

— მე მინდოდა რამდენიმე სიტყვა მეთქვა მათთვის—მიმართა ინგლისელმა ციხის უფროსს. ნებლიუდოვმა გადაუთარგმნა.

— შეგიძლიანთ, — უთხრა უფროსმა.

ინგლისელმა ამოიღო თავისი ყდიანი სახარება.

— გადაუთარგმნეთ, გეთაყვა, — უთხრა ნებლიუდოვს: — თქვენა ჩხუბობთ და ქრისტემ-კი, რომელიც ჩვენთვის რტანჯა, სულ სხვა მაგალითი გვიჩვენა. ჰკითხეთ, იციან თუ არა, როგორ უნდა მოგვეტყუოთ ქრისტეს კანონით იმ კაცს, რომელმაც შეურაცხყოფა მოგვაყენა?

ნებლიუდოვმა გადაუთარგმნა.

— მთავრობასთან ვუჩივლებთ და ის გააჩივებს, — სთქვა ერთმა და უფროსს შეჰხედა.

— კარგად უნდა მიბერტყო და აღარ მოგაყენებს შეურაცხოფას, — სთქვა მეორემ.

აქა-იქ სიცილი მოისმა. ნებლიუდოვმა გადაუთარგმნა ინგლისელს.

— თვითონა სცადოს ჯერა, — სთქვა ერთმა.

— ასე ხომ სულ გაგვთქვიფავს.

— აბა, სცადე, — სთქვა ვილამაც უკანიდან და გადაიხარხარა.

მთელი კამერა ახმაურდა, ყველამ გულიანად გადაიხარხარა.

ინგლისელი მაინც არ შედრკა. სთხოვდა ნებლიუდოვს, გადაეცა მათთვის, რომ ის, რაც მათ შეუძლებლად მიაჩნდათ, შესაძლებელია იმათთვის, რომელნიც მტკიცე მორწმუნენი არიანო.

— აბა, ჰკითხე, სვამენ რასმე თუ არა?

— დიღ, ვსვამთ, — მოისმა ერთი ხმა და ისევ საერთო ხარხარი ასტყდა.

ამ კამერაში ოთხი ავადმყოფი იყო. ინგლისელმა იკითხა, რატომ ყველა ავადმყოფები ერთად არ არიანო? უფროსმა მოახსენა.

თვით ავადმყოფებში არ ისურვეს ერთად ყოფნაო. გარდა ამისა, ვადამდების სენით არ არიან ავად და ფერშალი მუდამ თვალყურს აღდევნებსო.

— მეორე კვირაა თვალით არ გვინახავს,—სიტყვა ერთმა.

უფროსმა ურადღებაც არ მიაქცია ამ სიტყვებს და შემდეგს კამერაში წავიდა. აქაც ის განმეორდა, რაც პირველს ორ კამერაში: ტუსალები წამოდგენ, ინგლისელმა რამდენიმე სიტყვა უთხრა, გადასცა სახარება და შემდეგს კამერაში შევიდა; ასევე იყო მეხუთე, მეექვსე, მარჯვნივ და მარცხნივ კამერებში.

ნებლიუდოვი თუმცა საშინელს დალილობასა ჰკრძნობდა, მაგრამ რა-კი უარის თქმა არ შეეძლო, ძალა უნებურად მიჰყვებოდა მათ უკან და საცოდავად მილასლასებდა.

XXVI

საკატორღებიდან გადასახლებულებთან გადავიდენ, შემდეგ საზოგადო კამერაში, ეგრეთ-წოდებულ „ობშჩესტვენნიკებთან“, და თავის ნებით გამოყოფილებთან. ყველგან ერთი და იგივე იყო: ყველგან სიცივით აკანკალებულნი, მზიერ-მწყურვალნი, ავადმყოფნი, დამწყვდეული ტუსაღნი ისე ეჩვენებოდა კაცს, თითქო მხეცები არიანო.

ინგლისელმა სულ დაარიგა სახარება. ახლა აღარ არიგებდა და აღარც სიტყვას ამბობდა. ამ სამწუხარო სანახაობამ და მყრალმა ჰაერმა ისე დაასუსტა ინგლისელი, რომ უმადოდ მიდიოდა კამერებში და ხმას აღარ იღებდა. გადასახლებულების კამერაში კარგა ხანს დარჩენ. აქ მათი ურადღება მიიპყრო ერთმა ტუსაღმა, რომელიც მათ შესვლაზე, როცა ყველა ფეხზე წამოდგა, არც კი განძრეულა. ეს ის ბებერი იყო, რომელიც დილით გაიცნო ნებლიუდოვმა ბორანზე. ის დათლეთილის პერანგის ამარა იჯდა იატაკზე და გაკვირვებით უცქეროდა შემომსვლელთ. ეტყობოდა, რომ ამ დროს ამხანაგებთან ლაპარაკი ჰქონდა და უკმაყოფილო იყო, რადგან ხელი შეუშალეს. თვალები აღტზნებული ჰქონდა და მრისხანედ გამოიყურებოდა.

— ადექი!—დასკყვილა უფროსმა.

ბებერი არ ინძრეოდა.

— რატომ ავდგე? უმჯობესია, შენც აქ დაჯექი. რაღასაც გეტყვი,— უთხრა მან და ტახტზე უჩვენა.

— რაო, რაო?—დაიღრიალა უფროსმა და თავზე წაადგა.

— ვიცნობ ამ კაცს,—საჩქაროდ უთხრა ნებლიუდოვმა,—რაზე დაიპირის?

— პოლიციამ გამოჰგზავნა უპასპორტობის გამო. ჩვენა ვსთხოვეთ, ნუ გზავნი-თქო, მაგრამ მაინც ჰგზავნიან,—სთქვა უფროსმა მრისხანედ და ბებერს შეუბღვირა.

— გასწი, გასწი! — მრისხანედ დაუყვირა ბებერმა ნებლიუდოვს: — შეჰხედე და დასტკბი, როგორ აძლებენ ტილებს ადამიანთა ხორცით. გასწი, გასწი!!

ნებლიუდოვი გავიდა დერეფანში და მივიდა ინგლისელთან, რომელიც ერთის კამერის კარებთან იდგა და ეკითხებოდა უფროსს მის დანიშნულებაზე. ეს მიცვალებულთა კამერა იყო.

— ოჰ! — წამოიძახა ინგლისელმა და მოშორდა.

ჩვეულებრივი პატარა კამერა იყო; კედელზე პატარა ლამპა ეკიდა და მკრთალად ანათებდა ტახტზე დაწყობილ ოთხ მკვდარ ტუსალის გვამს. ერთი მიცვალებული მაღალის ტანისა, პატარა წვერიანი და ნახევრად თავმოპარსული იყო. ხელები გულზე ჰჭონდა დაკრეფილი და ფეხები ტახტიდან აქეთ-იქით გადაგდებული. მის გვერდით მოხუცი ესვენა. დედაკაცის გვერდით კიდევ კაცის გვამი ესვენა, ლურჯ ხალათში. ამ ხალათის დანახვაზე ნებლიუდოვს რაღაც მოაგონდა და, გააეროლა.

— ეს მესამე ვინ არის? — ჰკითხა უფროსს და თვალებს არ უჯერებდა.

— ეს ერთი ბატონთაგანია. სადილობისას მოასვენეს საავადმყოფოდგან,—უპასუხა ზედამხედველმა.

ფეხ-შიშველა და გვერდზედ გადაწვდილის ხელებით ორ მკვდარს შუა ესვენა კრილცოვი თავის ლურჯ ფანელის ხალათში. გუშინდლის სიბრაზისაგან წამოჭარბებული სახე ახლა საშინლად გაყვითლებული და უძრავი იყო. ნებლიუდოვი მივიდა მიცვალებულთან და შეეხო მის გაყინულს ხელებს. არა, ეს სიზმარი არ იყო. ჰხედავდა თავის წინ კრილცოვის გაცივებულს გვამს. ჰხედავდა, რომ ის, რაც გენერლის სახლში ნახა, სიზმარი იყო, ხოლო ეს კი, რაც აქა ნახა და ის მოქმედება, რომელსაც ეს სანახავი იწვევდა, ნამდვილი ცხოვრება იყო. დიად, სინამდვილე იყო. საჩქაროდ გამოეთხოვა ინგლისელსა და სატუსალოს უფროსს და საშინლად გულ-მოკლული დაბრუნდა სასტუმროში.

XXVIII

ნებლიუდოვს დიდხანს არ დაუძინია, გაცხარებული ბოლთასა სცემდა სასტუმრო ოთახში. მისი საქმე კატოსთან გათავებული იყო — და გათავებული იყო ცუდათ, მაგრამ ახლა ეს აღარ აწუხებდა. მეორე

მისი საქმე არა თუ გათავებული იყო, არამედ წინანდელზე მეტად აწუხებდა და მეტი შრომა და ენერჯია იყო საჭირო.

თვალ-წინ დაუდგა მურალ და ნესტიან კამერებში დამწყვდეული ასი და ათასი კაცი, მოაგონდა ის სახარელი ხარხარი, რომელიც სახარების სიტყვებმა გამოიწვია ტუსაღთა შორის, მოაგონდა ის ბებერი, რომელიც გიჟად იცნეს, და მიცვალებულთა შუა გაწოლილი ფერმკრთალი კრილკოვი. ნებლიუდოვს ისევ დაეხადა საკითხი: თვითონ მე ვარ გიჟი, თუ ის ხალხია, რომელთაც თავიანთი თავი ჰკვიანები ჰგონიათ და ასეთ საქმეს კი სწადიან?—მაგრამ პასუხი ვერ მოახერხა. ძნელი იყო პასუხი ამ საგანზედ: როგორ მოვექცეთ გამხეცებულ ხალხს? გარედ ხომ ვერ გამოუშვებთ საზოგადოების დასალუპავად!

როცა ბოლთის ცემით დაიღალა, დაჯდა, ამოიღო ჯიბიდან ინგლისელის ნაჩუქარი სახარება და მაგიდაზედ დაავლო.

„ამბობენ, აქ ყველაფერია განმარტებულიო“,—გაიფიქრა. გადაშალა და დაიწყო მათეს სახარების მე-XVIII თავის კითხვა.

შემდეგ მიაშტერდა ლამპას და გაშეშდა. ისეთმა სიხარულმა აიტაცა, რომ ასეთი თავის დღეში არაფერი უგრძნებია. თითქოს ამდენის ტანჯვა-წვალების შემდეგ იპოვა ის, რასაც ეძებდა.

მთელი ღამე არ უძინია, როგორც სჩვევიათ იმათ, ვინც პირველად სახარებას კითხულობს. სახარების სიტყვებში ჰხედავდა იმას, რაც დიდი ხანია ნახული და გაგონილი ჰქონდა, მაგრამ ვერ შეემჩნია. ყველაფერი, რასაც კითხულობდა, თითქო ნაცნობი იყო, თითქო სადღაც წაეკითხნა, თითქოს წინადაც იცოდა, მაგრამ მთლად დარწმუნებული არ იყო, ახლა კი გაიგო და დარწმუნდა კიდევ. დარწმუნდა იმაში, რაც უმთავრესი იყო და რაც მებაღის იგავში იყო გამოყვანილი. მებაღეებმა წარმოიდგინეს, რომ ის ბალი, სადაც ისინი გაჰგზავნეს სამუშაოდ, მათი საკუთრება იყო; რაც ბაღში იყო, ყველაფერი მათთვის იყო გაკეთებული და მათი საქმე იყო—დამტკბარიყვენ მხოლოდ ყველა ამით, დაევიწყებინათ ბალის პატრონი და მოკლათ ყველა, ვინც კი რასმე მოაგონებდა მათის პატრონისა და მოვალეობის შესახებ.

„ყველაფერი ამაშია“,—ჰფიქრობდა ნებლიუდოვი:—მე ვსცხოვრობდი და ყველა ჩვენგანი სცხოვრობს იმ სულელურის მოსახრებით, რომ ჩვენი ცხოვრება ჩვენ გვეკუთვნის და ჩვენდა დასატკბობადა გვაქვს ბოძებული. ეს ხომ მტკნარი სისულელეა. ჩვენ თუ აქა ვართ გამოგზავნილნი, უთუოდ ვისიმე ნებითა და რაიმე საქმისათვის. ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ, როგორც სოკოები, დავიბადეთ და ვსცხოვრობთ მხოლოდ ჩვენის მხიარულებისათვის; ცხადია, რომ ჩვენი საქმე ცუდათ

იქნება, როგორც იმ მუშისა, რომელმაც პატრონის ბრძანება არ დასრულა პატრონის ნება კი ქრისტეს მცნებაშია აღნიშნული. საკმაოა მხოლოდ შეასრულოს ხალხმა ეს მცნება და ქვეყანაზე მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება დამყარდება.

„ეძიებდეთ სასუფეველსა ღვთისასა და ხიმაართლება მისსა, ხოლო დანარჩენი მოგვევით თქვენ“.

„ჩვენ ვეძებთ დანარჩენს, მაგრამ ვერ გვიპოვნია, და არა თუ არ განვამტკიცებთ სასუფეველსა, არამედ ვარღვევთ კიდევ“.

„აი, ჩემის ცხოვრების საქმე. უკვე გათავდა ერთი და დაიწყო მეორე. მე კი ვფიქრობდი, რომ ობოლი ვარ და არავეითარი საქმე არა მაქვს-მეთქი“.

ამ ლამიდან ნებლიუდოვისთვის დაიწყო ახალი ცხოვრება; არა იმიტომ, რომ ცხოვრების ახალს ვითარებაში ჩადგა, არამედ იმიტომ, რომ მისგან ნახულმა და გამონაცადმა ყველაფერმა სულ სხვა, ახალი დანიშნულება მიიღო.

*ხელი დაწმინდა
დასაბრუნებელი
საქმე: 14/1-46 წმ.*

*საგარეო ურთიერთობების
მინისტრო*

(დასასრული)

*1005
6
12/14
უკუნიშ*

611 2 3. 80 333.

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՔՈՆՍՏԱՆԻՍՏԱՆԻ

Handwritten signature or mark